

Alþingi 1974

Sameinað þing, 1. fundur.

Fimmtudaginn 18. júlí.

Þingsetning.

Árið 1974, fimmtudaginn 18. júlí, var nítugasta og fimmta löggjafandi Alþingi sett í Reykjavík. Er það nítjándi aukabíngi í röðinni, en hundraðasta og tíunda samkoma frá því, er Alþingi var endurreist.

Þingmenn komu saman í alþingishúsinu kl. 1.15 miðdegis og gengu þaðan til guðsþjónustu í dómkirkjunni kl. 1.30 miðdegis. Séra Jón Einarsson steig í stólinn.

Að lokinni guðsþjónustu gengu þingmenn aftur til alþingishússins, fundarsals sameinaðs þings og neðri deildar.

Þessir menn skipuðu þingið:

1. Albert Guðmundsson, 12. þm. Reykv.
 2. Axel Jónsson, 10. landsk. þm.
 3. Ásgeir Bjarnason, 1. þm. Vesturl.
 4. Benedikt Gröndal, 2. landsk. þm.
 5. Eðvarð Sigurðsson, 7. þm. Reykv.
 6. Eggert G. Þorsteinsson, 4. landsk. þm.
 7. Einar Ágústsson, 10. þm. Reykv.
 8. Ellert B. Schram, 11. þm. Reykv.
 9. Eyjólfur K. Jónsson, 4. þm. Norðurl. v.
 10. Friðjón Þórðarson, 4. þm. Vesturl.
 11. Garðar Sigurðsson, 5. þm. Sunnl.
 12. Geir Gunnarsson, 11. landsk. þm.
 13. Geir Hallgrímsson, 1. þm. Reykv.
 14. Gils Guðmundsson, 3. þm. Reykn.
 15. Guðlaugur Gíslason, 3. þm. Sunnl.
 16. Guðmundur H. Garðarsson, 6. landsk. þm.
 17. Gunnar Thoroddsen, 2. þm. Reykv.
 18. Gunnlaugur Finnsson, 4. þm. Vestf.
 19. Gylfi Þ. Gíslason, 9. þm. Reykv.
 20. Halldór Ásgrímsson, 5. þm. Austf.
 21. Halldór E. Sigurðsson, 3. þm. Vesturl.
 22. Helgi F. Seljan, 7. landsk. þm.
 23. Ingi Tryggvason, 6. þm. Norðurl. e.
 24. Ingólfur Jónsson, 1. þm. Sunnl.
 25. Ingvar Gíslason, 1. þm. Norðurl. e.
 26. Jóhann Hafstein, 6. þm. Reykv.
 27. Jón Árnason, 2. þm. Vesturl.
 28. Jón Helgason, 4. þm. Sunnl.
 29. Jón Árm. Héðinsson, 1. landsk. þm.
 30. Jón Skaftason, 4. þm. Reykn.
 31. Jón G. Sólmes, 2. þm. Norðurl. e.
 32. Jónas Árnason, 5. þm. Vesturl.
 33. Karvel Pálmason, 5. þm. Vestf.
 34. Lárus Jónsson, 4. þm. Norðurl. e.
 35. Lúðvík Jósepsson, 2. þm. Austf.
- Alþt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

36. Magnús Kjartansson, 3. þm. Reykv.
37. Magnús T. Ólafsson, 3. landsk. þm.
38. Matthías Bjarnason, 1. þm. Vestf.
39. Matthías Á. Mathiesen, 1. þm. Reykn.
40. Oddur Ólafsson, 2. þm. Reykn.
41. Ólafur G. Einarsson, 5. þm. Reykn.
42. Ólafur Jóhannesson, 1. þm. Norðurl. v.
43. Páll Pétursson, 3. þm. Norðurl. v.
44. Pálmi Jónsson, 2. þm. Norðurl. v.
45. Pétur Sigurðsson, 8. þm. Reykv.
46. Ragnar Arnalds, 5. þm. Norðurl. v.
47. Ragnhildur Helgadóttir, 5. þm. Reykv.
48. Sighvatur Björgvinsson, 8. landsk. þm.
49. Sigurlaug Bjarnadóttir, 9. landsk. þm.
50. Stefán Jónsson, 5. þm. Norðurl. e.
51. Stefán Valgeirsson, 3. þm. Norðurl. e.
52. Steingrímur Hermannsson, 2. þm. Vestf.
53. Steinþór Gestsson, 6. þm. Sunnl.
54. Svava Jakobsdóttir, 5. landsk. þm.
55. Sverrir Hermannsson, 3. þm. Austf.
56. Tómas Árnason, 4. þm. Austf.
57. Vilhjálmur Hjálmarsson, 1. þm. Austf.
58. Þorv. Garðar Kristjánsson, 3. þm. Vestf.
59. Þórarinn Sigurjónsson, 2. þm. Sunnl.
60. Þórarinn Þórarinnsson, 4. þm. Reykv.

Framantaldir þingmenn voru til þings komnir að undanskildum Gíls Guðmundssyni, 3. þm. Reykn., en í stað hans var til þings kominn Karl G. Sigurbjörgsson.

Forseti Íslands setur þingið.

Þá er þingmenn höfðu skipað sér til sætis, kom forseti Íslands, Kristján Eldjárn, inn í salinn og gekk til forsetastóls.

Forseti Íslands (Kristján Eldjárn): Hinn 2. þ.m. var gefið út svofellt bréf:

„Forseti Íslands gjörir kunnugt:

Ég hef ákveðið samkvæmt tillögu forsætisráðherra og með skírskotun til 22. gr. stjkskr., að Alþingi skuli koma saman til aukafundar fimmtudaginn 18. júlí 1974.

Um leið og ég birti þetta, er öllum, sem setu eiga á Alþingi, boðið að koma nefndan dag til Reykjavíkur, og verður þá Alþingi sett að lokinni guðsþjónustu í dómkirkjunni, sem hefst kl. 13.30.

Gjört í Reykjavík, 2. júlí 1974.

Kristján Eldjárn.

Ólafur Jóhannesson.

Forsetabréf um, að Alþingi skuli koma saman til fundar, fimmtudaginn 18. júlí 1974.“

Samkvæmt bréfi því, er ég nú hef lesið, lýsi ég yfir því, að Alþingi Íslendinga er sett.

Að þessu sinni er Alþingi sett við þær kringumstaður, að ekki hefur enn skapast sú samstaða milli þingflokka, sem nauðsynleg er til myndunar ríkisstjórnar, er styðjist við meirihlutafylgi á Alþingi. Beðið er eftir því, að þessi mál skipist, enda liggja fyrir Alþingi og ríkisstjórn, nú eins og jafnan, brýn verkefni, sem varða hag og heil þjóðarinnar. Slíkt liggur í hlutarins eðli, og mun ég eigi fjölyrða um það. Hins vildi ég minnst, sem nýlunda er, að þetta þing er kvatt saman á miðju hátíðarári í lífi íslensku þjóðarinnar, og fyrir því liggur innan skamms að halda fund á sjálfu Lögbergi á Þingvöllum við Öxará, þeim fornhelga stað, sem mestur svipur er yfir í sögu lands vors, þeim stað, sem marga bestu menn þjóðarinnar á fyrri öld dreymdi um, að verða mætti aðsetur hins endurreista Alþingis Íslendinga. Fyrir þetta eitt, þótt ekki væri annað, mun þetta þing eiga sér vísan sess í minningum þjóðarinnar á ökominni tíð. Og fyrir þetta mun það verða yður minnisstætt, yður öllum, en þó ef til vill ekki sist þeim alþingismönnum, sem nú taka sæti í þingsölum í fyrsta sinn sem kjörnir fulltrúar þjóðarinnar.

Því að þetta er nýkjörið þing, sem nú kemur saman. Bekkurinn er að þessu sinni setinn, eins og ætíð, að meiri hluta af alþingismönnum. Sem hafa langa þingreynslu að baki og þjóðin hefur vottað traust sitt með endurkjöri, en einnig nýjum mönnum, sem nú hafa í fyrsta sinn verið kvaddir til þess vegs og vanda, sem þingmennskunni vissulega fylgir. Nú í þingbyrjun býð ég þessa nýliða sérstaklega velkomna til starfa.

En hvort sem eru eldri eða yngri, bið ég yður öll heil til þings komin og óska yður velfarnaðar í störfum yðar. Ég óska Alþingi Íslendinga heilladrjúgra úrræða og athafna. Öllum landsins lýð, óska ég blessunar og bið þingheim að rísa úr sætum og minnast ættjarðarinnar.

[Þingheimur stóð upp og forsætisráðherra Ólafur Jóhannesson mælti: „Heill forseta vorum og fósturjörð. Ísland lífi.“ Þingmenn tóku undir þessi orð með ferföldu húrrahrópi.]

Samkvæmt 1. gr. þingskapa ber nú aldursforseta að stjórna fundi, þar til kosning forseta sameinaðs Alþingis hefur farið fram, og bið ég aldursforseta, Guðlaug Gíslason, 3. þm. Suðurlands, að ganga til forsetastóls.

Varamaður tekur þingsæti.

Aldursforseti (Guðlaugur Gíslason): Ég vil leyfa mér að bjóða alla hv. alþm. velkomna til starfa svo og starfslið Alþingis.

Borist hefur eftirfarandi bréf um fjarveru eins þingmanns:

„Reykjavík, 2. júlí 1974.

Þar sem ég er á förum til útlanda í opinberum erindum og mun því ekki geta sótt þingfundi á næstunni, leyfi ég mér að biðja um fjarvistarleyfi og með skirskotun til 138. gr. laga um

kosningar til Alþingis að óska þess, að 1. varamaður Alþb. í Reykjaneskjördæmi, Karl G. Sigurbergsson skipstjóri, taki sæti á Alþingi í fjarveru minni.

Gils Guðmundsson, 3. þm. Reykn.“

Kjörbréf Karls G. Sigurbergssonar mun verða rannsakað með kjörbréfum annarra hv. þm.

Rannsókn kjörbréfa.

Aldursforseti kvaddi sér til aðstoðar sem fundarskrifara Lárus Jónsson, 4. þm. Norðurl. e., og Jón Skaftason, 4. þm. Reykn.

Þessu næst skiptust þingmenn í kjördeildir og urðu í:

1. kjördeild:

AJ, EÖS, EBS, GS, GHG, GÞG, HFS, IG, JHelg, JGS, LárJ, MÓ, OÓ, PP, RA, SigurIB, StJ, StG, TÁ, ÞS.

2. kjördeild:

AG, BGr, EÁ, FÞ, GH, GuðIG, GF, HES, IngJ, JónÁ, JSk, KP, MK, MAM, ÓIJ, PS, SighB, StH, SvH, ÞK.

3. kjördeild:

ÁB, EggÞ, EKJ, GeirG, KGS, GTh, HÁ, IT, JóhH, JÁH, JónasÁ, LJós, MB, ÓE, PJ, RH, SV, SvJ, VH, ÞP.

Fyrir lá að rannsaka kjörbréf allra alþingismanna. Skiptu kjördeildir með sér kjörbréfum svo sem lög mæla fyrir, þannig að 1. kjördeild hlaut til rannsóknar kjörbréf þeirra þm., sem voru í 3. kjördeild, 2. kjördeild kjörbréf þm. í 1. deild og 3. kjördeild kjörbréf þm. í 2. deild.

Aldursforseti (Guðlaugur Gíslason): Fundarstaðir fyrir kjördeildir verða sem hér segir: 1. kjördeild hér í fundarsal neðri deildar, 2. kjördeild í fundarsal efri deildar og 3. kjördeild í flokksherbergi Sjálfstæðisflokksins.

Ég vil biðja hv. þm. Axel Jónsson að kalla saman 1. kjördeild, hv. þm. Benedikt Gröndal að kalla saman 2. kjördeild og hv. þm. Ásgeir Bjarnason að kalla saman 3. kjördeild. Verður gert hlé á fundinum, meðan kjördeildir starfa. — [Fundarhlé.]

Þá verður fundi fram haldið í Sp. og verða teknar fyrir tillögur kjördeilda um kjörbréf. Ef enginn mælir því móti, vil ég gefa frsm. 1. kjördeildar, hv. 10. landsk. þm., Axel Jónssyni, fyrstum orðið

Frsm. 1. kjördeildar (Axel Jónsson): Herra forseti. 1. kjördeild fékk til athugunar kjörbréf alþm. í 3. kjördeild, og voru kjördeildarmenn einróma samþykkir að mæla með samþykkt þeirra, en kjörbréfin eru eftirfarandi:

1. Kjörbréf Lúðvíks Jósepssonar, Neskaupstað, 2. þm. Austf.
2. Kjörbréf Jónasar Árnasonar, Kópavækkjum, 5. þm. Vesturl.
3. Kjörbréf Eyjólf K. Jónssonar, Reykjavík, 4. þm. Norðurl. v.

4. Kjörbréf Jóhanns Hafsteins, Reykjavík, 6. þm. Reykv.
5. Kjörbréf Inga Tryggvasonar, Kárhóli, 6. þm. Norðurl. e.
6. Kjörbréf Halldórs Ásgrímssonar, Höfn, Hornafirði, 5. þm. Austf.
7. Kjörbréf Gunnars Thoroddsens, Reykjavík, 2. þm. Reykv.
8. Kjörbréf Gils Guðmundssonar, Reykjavík, 3. þm. Reykn.
9. Kjörbréf Geirs Gunnarssonar, Hafnarfirði, 11. landsk. þm.
10. Kjörbréf Eggerts G. Þorsteinssonar, Reykjavík, 4. landsk. þm.
11. Kjörbréf Ásgeirs Bjarnasonar, Ásgarði, 1. þm. Vesturl.
12. Kjörbréf Jóns Árm. Héðinssonar, Kópavogi, 1. landsk. þm.
13. Kjörbréf Matthíasar Bjarnasonar, Ísafirði, 1. þm. Vestf.
14. Kjörbréf Ólafs G. Einarssonar, Garðahreppi, 5. þm. Reykn.
15. Kjörbréf Pálma Jónssonar, Akri, 2. þm. Norðurl. v.
16. Kjörbréf Ragnhildar Helgadóttur, Reykjavík, 5. þm. Reykv.
17. Kjörbréf Stefáns Valgeirssonar, Auðbrekku, 3. þm. Norðurl. e.
18. Kjörbréf Svövu Jakobsdóttur, Reykjavík, 5. landsk. þm.
19. Kjörbréf Vilhjálms Hjálmarssonar, Brekku, 1. þm. Austf.
20. Kjörbréf Þórarins Þórarinssonar, Reykjavík, 4. þm. Reykv.

Þar að auki fékk kjördeildin eftirfarandi bréf til meðferðar:

„Ég undirritaður, Þormóður Pálsson, gjaldkeri yfirkjörstjórnar Reykjaneskjördæmis, staðfesti hér með, að Karl G. Sigurbergsson skipstjóri, Hólabraut 11, Keflavík, hlaut kosningu sem 1. varamaður Alþb. í Reykjaneskjördæmi við alþingiskosningarnar 30. júní s.l.

Reykjavík, 18. júlí 1974.
Þormóður Pálsson.“

Kjördeildarmenn voru eipróma samþykkir því að taka þessa yfirlýsingu gilda vegna kosningar 1. varamanns Alþb. í Reykjaneskjördæmi, Karls G. Sigurbergssonar.

Herra forseti. Við leggjum til, að áður tilgreind kjörbréf verði samþykkt.

Frsm. 2. kjördeildar (Benedikt Gröndal): Herra forseti. 2. kjördeild hefur rannsakað kjörbréf þm. í 1. kjördeild, hefur engar athugasemdir við þau að gera og leggur einróma til, að þau verði öll samþykkt. Kjörbréfin eru þessi:

1. Kjörbréf Axels Jónssonar, 10. landsk. þm.
2. Kjörbréf Eðvarðs Sigurðssonar, 7. þm. Reykv.
3. Kjörbréf Ellerts B. Schram, 11. þm. Reykv.
4. Kjörbréf Garðars Sigurðssonar, 5. þm. Sunnl.
5. Kjörbréf Guðmundar H. Garðarssonar, 6. landsk. þm.
6. Kjörbréf Gylfa Þ. Gíslasonar, 9. þm. Reykv.

7. Kjörbréf Helga F. Seljans, 7. landsk. þm.
8. Kjörbréf Ingvars Gíslasonar, 1. þm. Norðurl. e.
9. Kjörbréf Jóns Helgasonar, 4. þm. Sunnl.
10. Kjörbréf Jóns G. Sólness, 2. þm. Norðurl. e.
11. Kjörbréf Lárusar Jónssonar, 4. þm. Norðurl. e.
12. Kjörbréf Magnúsar T. Ólafssonar, 3. landsk. þm.
13. Kjörbréf Odds Ólafssonar, 2. þm. Reykn.
14. Kjörbréf Páls Péturssonar, 3. þm. Norðurl. v.
15. Kjörbréf Ragnars Arnalds, 5. þm. Norðurl. v.
16. Kjörbréf Sigurlaugar Bjarnadóttur, 9. landsk. þm.
17. Kjörbréf Stefáns Jónssonar, 5. þm. Norðurl. e.
18. Kjörbréf Steinþórs Gestssonar, 6. þm. Sunnl.
19. Kjörbréf Tómasar Árnasonar, 4. þm. Austf.
20. Kjörbréf Þórarins Sigurjónssonar, 2. þm. Sunnl.

Kjördeildin leggur til, að kosning framangreindra þm. verði tekin gild og kjörbréfin samþykkt.

Frsm. 3. kjördeildar (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. 3. kjördeild hefur athugað kjörbréf þeirra hv. þm., sem sæti eiga í 2. kjördeild. Það eru þessi bréf:

1. Kjörbréf Alberts Guðmundssonar, 12. þm. Reykv.
2. Kjörbréf Benedikts Gröndals, 2. landsk. þm.
3. Kjörbréf Einars Ágústssonar, 10. þm. Reykv.
4. Kjörbréf Friðjóns Þórðarsonar, 4. þm. Vesturl.
5. Kjörbréf Geirs Hallgrímssonar, 1. þm. Reykv.
6. Kjörbréf Guðlaugs Gíslasonar, 3. þm. Sunnl.
7. Kjörbréf Gunnlaugs Finnssonar, 4. þm. Vestf.
8. Kjörbréf Halldórs E. Sigurðssonar, 3. þm. Vesturl.
9. Kjörbréf Ingólfs Jónssonar, 1. þm. Sunnl.
10. Kjörbréf Jóns Árnasonar, 2. þm. Vesturl.
11. Kjörbréf Jóns Skaftasonar, 4. þm. Reykn.
12. Kjörbréf Karvels Pálmasonar, 5. þm. Vestf.
13. Kjörbréf Magnúsar Kjartanssonar, 3. þm. Reykv.
14. Kjörbréf Matthíasar Á. Mathiesen, 1. þm. Reykn.
15. Kjörbréf Ólafs Jóhannessonar, 1. þm. Norðurl. v.
16. Kjörbréf Péturs Sigurðssonar, 8. þm. Reykv.
17. Kjörbréf Sighvats Björgvinssonar, 8. landsk. þm.
18. Kjörbréf Steingríms Hermannssonar, 2. þm. Vestf.
19. Kjörbréf Sverris Hermannssonar, 3. þm. Austf.
20. Kjörbréf Þorvalds Garðars Kristjánssonar, 3. þm. Vestf.

Engar kærur höfðu borist né athugasemdir gerðar. Það er einróma tillaga 3. kjördeildar, að öll þessi kjörbréf verði tekin gild.

Aldursforseti (Guðlaugur Gíslason): Fleiri hafa ekki kvatt sér hljóðs, og er umræðum lokið. Framsögumenn kjördeilda hafa hver fyrir hönd sinnar deildar lagt til, að þau kjörbréf, sem

deildirnar hafa haft með höndum, verði samþykkt og tekin gild, og verða tillögur framsögu-mannanna bornar upp í einu lagi, ef enginn hreyfir mótmælum.

ATKVGR.

Till. kjördeildanna samþ. með 59 shlj. atkv.

Drengskaparheit unnin.

Þessu næst undirrituðu þeir þingmenn, sem höfðu ekki setið áður á Alþingi, drengskaparheit um að hálða stjórnskrána, en þeir voru þessir:

Albert Guðmundsson, Gunnlaugur Finnsson, Halldór Ásgrímsson, Jón Helgason, Páll Pétursson, Sighvatur Björgvinsson, Sigurlaug Bjarnadóttir, Þórarinn Sigurjónsson.

Aldursforseti (Guðlaugur Gíslason): Nýkjörnir þm., sem ekki hafa tekið sæti á Alþingi áður, hafa undirritað drengskaparheit sitt, og vil ég bjóða þá sérstaklega velkomna til þingsetu.

Þá ber skv. fundarskópum að kjósa forseta sameinaðs Alþingis, en komið hafa tilmæli um, að kjöri forseta verði frestað um sinn, og mun ég verða við þeim tilmælum. Fundi er frestað þar til kl. 2 e.h. n.k. mánudag, 22. þ.m.

Fundi frestað.

Mánudaginn 22. júlí, kl. 2 miðdegis, var fundinum fram haldið.

Kosning forseta.

Aldursforseti (Guðlaugur Gíslason): Þá verður fundi fram haldið í sameinuðu Alþingi. Svofelld dagskrá liggur fyrir fundinum: 1. Kosning forseta. 2. Kosning 1. varaforseta. 3. Kosning 2. varaforseta. 4. Kosning skrifara. 5. Kosning kjörbréfanefndar. 6. Kosning til efri deildar.

Fer þá fram kosning forseta sameinaðs Alþingis, en um kjör forseta segir svo í 3. gr. þingskapa:

„Rétt kjörinn forseti er sá, er hefur meira en helming greiddra atkvæða, þeirra er á fundi eru. Verði þeim atkvæðafjölda eigi náð við fyrstu kosningu, skal kosið af nýju óbundnum kosningum. Fái þá heldur enginn nógu mörg atkvæði, skal kjósa um þá tvo þingmenn, er flest fengu atkvæði við síðari óbundnu kosninguna, en hafi við þá kosningu fleiri fengið jafnmörg atkvæði ræður hlutkesti, um hverja tvo skuli kjósa. Ef þeir fá báðir jafnmörg atkvæði við bundnu kosninguna, ræður hlutkesti, hvor þeirra verði forseti.“

Aldursforseti lét nú fara fram kosningu forseta sameinaðs Alþingis. Kosninguna varð að þritaka. Við fyrstu atkvgr. hlaut Gunnar Thoroddsen, 2. þm. Reykv. 25 atkv., Gylfi Þ. Gíslason, 9. þm. Reykv., 24 atkv. og Ásgeir Bjarnason, 1. þm. Vesturl., 11 atkv.

Þar sem enginn hafði hlotið meira en helming greiddra atkv., lét aldursforseti endurtaka kosninguna, og féllu atkv. á sömu leið: Gunnar

Thoroddsen hlaut 25 atkv., Gylfi Þ. Gíslason 24 atkv. og Ásgeir Bjarnason 11 atkv.

Þar sem enginn hafði enn fengið meira en helming greiddra atkv., lét aldursforseti fara fram bundna kosningu um þá tvo, er flest atkv. höfðu hlotið. Kosningu hlaut Gylfi Þ. Gíslason, 9. þm. Reykv., með 34 atkv. — Gunnar Thoroddsen, 2. þm. Reykv., fékk 25 atkv., en einn seðill var auður.

Hinn nýkjörni forseti gekk nú til forsetastóls og tók við fundarstjórn.

Forseti (Gylfi Þ. Gíslason): Ég þakka kosninguna. Ég mun leitast við að eiga sem besta samvinnu við þingheim og vona, að samstarfið verði gott. Jafnframt læt ég af heilum hug í ljós þá ósk og von, að Alþingi megi vel farnast við meðferð þeirra mikilvægu verkefna, sem úrlausnar bíða. Samkvæmt sérstakri ósk verður kosningu varaforseta frestað og þessum fundi af þeim sökum frestað um klukkustund.

Fundi var tvívegis frestað um klukkustund, en síðan var honum frestað til þriðjudagsins 23. júlí.

Þriðjudaginn 23. júlí, kl. 2 miðdegis, var fundinum enn fram haldið.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Þetta Alþingi er aukabíng, sem væntanlega mun standa nokkrar vikur og mótask mjög að þjóðhátíðinni. Bæði eru hátíðir haldnar í mörgum héruðum um þessar mundir og n.k. sunnudag verður þinghald að Lögbergi á Þingvöllum.

Með tilliti til þessa taldi þingflokkur sjálfstæðismanna æskilegt, að samstaða gæti náðst milli allra þingflokka um kosningu forseta Sp., deildarforseta, varaforseta og þingnefnda og þá að sjálfsögðu með hliðsjón af þingstyrk flokkanna. Áður en þing kom saman, var þessari hugmynd komið á framfæri, og síðan var hún rædd á fundi formanna þingflokka.

Þegar þessi hugmynd var rædd þar, kom það fram, að Alþfl., Framsfl. og SF ætluðu sér og höfðu ákveðið að kjósa formann Alþýuflokksins forseta Sp., og var þessari till. sjálfstæðismanna um allsherjar samkomulag þar með hafnað.

Eftir að Alþingi hafði kosið forseta sameinaðs þings í gær, var þess aftur freistað að ná samkomulagi um val deildarforseta og varaforseta. Uppástunga um samkomulag kom þá fram, sem fól m.a. í sér þá lausn, að forseti Ed. yrði úr Framsfl., forseti Nd. úr Sjálfstfl. Þessi hugmynd var studd m.a. af formönnum Framsfl. og Alþfl., og hún var samþykkt af þingflokki sjálfstæðismanna. En hún strandaði á andstöðu Alþb., og féllu Framsfl. og Alþfl. þá frá þeirri hugmynd.

Nú hafa hinir 4 flokkar: Framsfl., Alþb., Alþfl. og SF, ákveðið að standa saman að kosningu þeirra forseta og varaforseta, sem eftir er að kjósa, og þeir hafa látið í ljós, að þeir hyggist kjósa sjálfstæðismenn í 3 varaforsetasæti. Ég vil taka það fram, að þingmenn Sjálfstfl. óska ekki eftir að verða kosnir í þau sæti.

Þingflokkur sjálfstæðismanna harmar það, að frumkvæði hans og tilraunir til samstöðu á Alþingi hafa þannig farið út um þúfur.

Þórarinn Þórarinnsson: Herra forseti. Ég get tekið undir það með hv. síðasta ræðumanni, að æskilegast hefði verið, m.a. vegna þess, að hér er um þjóðhátíðarþing að ræða, að algert samkomulag hefði getað náðst um kjör forseta að þessu sinni. Þetta er í samræmi við það, sem flokkur minn hefur beitt sér fyrir á undanförunum þingum, en hann hefur haft forustu um, að skipting forsetaembætta færi þannig fram, að bæði stjórnarflokkar og stjórnarandstöðuflokkar tækju þátt í stjórn þingsins með þeim hætti að skipta með sér forseti. Um þetta náðist samkomulag á síðasta kjörtímabili.

Það var okkar mat, þegar þetta þing kom saman, að Alþfl. hefði þá sérstöðu, eins og hann hefur oft haft, að það mundi vænlegast að ná allsherjarsamkomulagi um formann hans sem forseta sameinaðs Alþingis. Því miður brást það, að svo færi, og ætla ég ekki að fara að rekja það, vegna hvers þannig fór, en það var m.a. vegna þess, að Sjálfstfl. hafði aðra till. fram að færa en þá, að það yrði sameinast um formann Alþfl.

Ég tel ekki ástæðu til að rekja þær samningaviðræður, sem fóru fram milli formanna þingflokka, en ég vil benda á, að síðasta tilboð, sem ég stóð að ásamt form. Alþfl., form. Alþb. og form. SF, var það, að Sjálfstfl. hefði 1. varaforseta í Sp., 1. varaforseta í Nd. og 1. varaforseta í Ed. Þetta er nokkru meira en samkomulag varð um á síðasta þingi. Þá hafði Sjálfstfl. aðeins 1. varaforseta í Sp. og 1. varaforseta í Nd. Nú var honum boðinn 1. varaforseti í Ed. til viðbótar. Því miður náðist ekki samkomulag um þessa till., og þess vegna hefur farið þannig, að forsetar verða kjörnir, án þess að allsherjar samkomulag hafi náðst. Ég harma það, að svo hefur farið. Eins og kom fram hjá hv. síðasta ræðumanni, var ætlun okkar, sem stóðum að meiri hl., að kjósa sjálfstæðismenn í viss trúnaðarstörf, þrátt fyrir það að ekki væri um samkomulag við Sjálfstfl. að ræða. Nú hefur sú ósk borist frá sjálfstæðismönnum, að þeir verði ekki kosnir til þessara trúnaðarstarfa, og er sjálfsagt að taka það til greina.

Fór nú fram kosning fyrri varaforseta. Kosinn var

Eðvarð Sigurðsson, 7. þm. Reykv., með 34 atkv., en 25 seðlar voru auðir og 1 ógildur.

Þá fór fram kosning annars varaforseta, og hlaut kosningu

Vilhjálmur Hjálmarsson, 1. þm. Austf., með 33 atkv., en 27 seðlar voru auðir.

Kosning skrifara.

Þessu næst voru kosnir skrifarar sameinaðs þings, að viðhafðri hlutfallskosningu. Fram komu tveir listar. Á A-lista var LárJ, en á B-lista JHelg. — Þar sem ekki voru fleiri tilnefndir en kjósa skyldi, lýsti forseti yfir, að rétt væru kjörnir án atkvgr.:

Lárus Jónsson, 4. þm. Norðurl. e., og
Jón Helgason, 4. þm. Sunnl.

Kjörbréfanefnd.

Þá fór fram kosning kjörbréfanefndar, að viðhafðri hlutfallskosningu. Fram komu fjórir listar með jafnmörgum nöfnum samtals og kjósa skyldi. Lýsti forseti því yfir, að rétt væru kjörnir án atkvgr.:

Matthías Á. Mathiesen (A),
Jón Skaftason (B),
Pálmi Jónsson (A),
Jónas Árnason (C),
Tómas Árnason (B),
Eyjólfur K. Jónsson (A),
Karvel Pálmason (D).

Kosning til efri deildar.

Loks var tekin til meðferðar kosning 20 þingmanna til að skipa efri deild. Hlutfallskosning var viðhöfð, og komu fram tveir listar. Á A-lista voru ÁB, EÁ, HÁ, IT, JHelg, StH, Eggþ, JÁH, RA, GeirG, HFS, StJ; á B-lista GH, ÞK, JónÁ, ÓÓ, StG, JGS, AJ, AG. — Þar sem tilnefndir voru jafnmargir menn og kjósa skyldi, lýsti forseti yfir, að rétt væru kjörnir án atkvgr.:

Ásgeir Bjarnason,
Geir Hallgrímsson,
Einar Ágústsson,
Þorv. Garðar Kristjánsson,
Halldór Ásgrímsson,
Ingi Tryggvason,
Jón Árnason,
Jón Helgason,
Oddur Ólafsson,
Steingrímur Hermannsson,
Eggert G. Þorsteinsson,
Steinþór Gestsson,
Jón Árm. Héðinnsson,
Jón G. Sólmes,
Ragnar Arnalds,
Axel Jónsson,
Geir Gunnarsson,
Helgi Seljan,
Albert Guðmundsson,
Stefán Jónsson.

Efri deild, 1. fundur.

Þriðjudaginn 23. júlí, að loknum fundi í saminuðu þingi.

Fundurinn var settur af aldursforseta, **Jóni Árnasyni**, 2. þm. Vesturlands.

Deildina skipuðu þessir þm.:

1. **Albert Guðmundsson**, 12. þm. Reykv.
2. **Axel Jónsson**, 10. landsk. þm.
3. **Ásgeir Bjarnason**, 1. þm. Vesturl.
4. **Eggert G. Þorsteinsson**, 4. landsk. þm.
5. **Einar Ágústsson**, 10. þm. Reykv.
6. **Geir Gunnarsson**, 11. landsk. þm.
7. **Geir Hallgrímsson**, 1. þm. Reykv.
8. **Halldór Ásgrímsson**, 5. þm. Austf.
9. **Helgi F. Seljan**, 7. landsk. þm.
10. **Ingi Tryggvason**, 6. þm. Norðurl. e.
11. **Jón Árnason**, 2. þm. Vesturl.

12. Jón Helgason, 4. þm. Sunnl.
13. Jón Árm. Héðinsson, 1. landsk. þm.
14. Jón G. Sólmes, 2. þm. Norðurl. e.
15. Oddur Ólafsson, 2. þm. Reykn.
16. Ragnar Arnalds, 5. þm. Norðurl. v.
17. Stefán Jónsson, 5. þm. Norðurl. e.
18. Steingrímur Hermannsson, 2. þm. Vestf.
19. Steinhórn Gestsson, 6. þm. Sunnl.
20. Þorv. Garðar Kristjánsson, 3. þm. Vestf.

Kosning forseta og skrifara.

Gengið var til forsetakosningar. Kosningu hlaut Ásgeir Bjarnason, 1. þm. Vesturl., með 12 atkv. — Jón Árnason, 2. þm. Vesturl., hlaut 8 atkv.

Hinn kjörni forseti tók nú við fundarstjórn og lét fyrst fara fram kosningu fyrri varaforseta. Kosningu hlaut

Eggert G. Þorsteinsson, 4. landsk. þm., með 12 atkv., en 8 seðlar voru auðir.

Annar varaforseti var kosinn

Helgi F. Seljan, 7. landsk. þm., með 12 atkv., en 8 seðlar voru auðir.

Þessu næst voru kosnir skrifarar deildarinnar, að viðhafðri hlutfallskosningu. Fram komu tveir listar sem á voru IT og StG. — Samkv. því lýsti forseti yfir, að kosnir væru án atkvægr.:

Ingi Tryggvason, 6. þm. Norðurl. e., og Steinhórn Gestsson, 6. þm. Sunnl.

Sætaskipun.

Loks var hlutað um sæti deildarmanna samkvæmt þingsköpum, og fór sætahlutunin á þessa leið:

5. sæti hlaut	Jón Árnason.
6. — —	Geir Hallgrímsson.
7. — —	Oddur Ólafsson.
8. — —	Albert Guðmundsson.
9. — —	Axel Jónsson.
10. — —	Jón G. Sólmes.
11. — —	Steingrímur Hermannsson.
12. — —	Jón Árm. Héðinsson.
13. — —	Helgi F. Seljan.
14. — —	Halldór Ásgrímsson.
15. — —	Stefán Jónsson.
16. — —	Eggert G. Þorsteinsson.
17. — —	Ragnar Arnalds.
18. — —	Þorv. Garðar Kristjánsson.
19. — —	Jón Helgason.
20. — —	Geir Gunnarsson.

Neðri deild, 1. fundur.

Þriðjudaginn 23. júlí, að loknum fundi í sam-einuðu þingi.

Fundurinn var settur af aldursforseta, Guðlaugi Gíslasyni, 3. þm. Sunnl.

Deildina skipuðu þessir þm.:

1. Benedikt Gröndal, 2. landsk. þm.
2. Eðvarð Sigurðsson, 7. þm. Reykv.
3. Ellert B. Schram, 11. þm. Reykv.

4. Eyjólfur K. Jónsson, 4. þm. Norðurl. v.
5. Friðjón Þórðarson, 4. þm. Vesturl.
6. Garðar Sigurðsson, 5. þm. Sunnl.
7. Gils Guðmundsson, 3. þm. Reykn.
8. Guðlaugur Gíslason, 3. þm. Sunnl.
9. Guðmundur H. Garðarsson, 6. landsk. þm.
10. Gunnar Thoroddsen, 2. þm. Reykv.
11. Gunnlaugur Finnsson, 4. þm. Vestf.
12. Gylfi P. Gíslason, 9. þm. Reykv.
13. Halldór E. Sigurðsson, 3. þm. Vesturl.
14. Ingólfur Jónsson, 1. þm. Sunnl.
15. Ingvar Gíslason, 1. þm. Norðurl. e.
16. Jóhann Hafstein, 6. þm. Reykv.
17. Jón Skaftason, 4. þm. Reykn.
18. Jónas Árnason, 5. þm. Vesturl.
19. Karvel Pálmason, 5. þm. Vestf.
20. Lárus Jónsson, 4. þm. Norðurl. e.
21. Lúðvík Jósepsson, 2. þm. Austf.
22. Magnús Kjartansson, 3. þm. Reykv.
23. Magnús T. Ólafsson, 3. landsk. þm.
24. Matthías Bjarnason, 1. þm. Vestf.
25. Matthías Á. Mathiesen, 1. þm. Reykn.
26. Ólafur G. Einarsson, 5. þm. Reykn.
27. Ólafur Jóhannesson, 1. þm. Norðurl. v.
28. Páll Pétursson, 3. þm. Norðurl. v.
29. Pálmi Jónsson, 2. þm. Norðurl. v.
30. Pétur Sigurðsson, 8. þm. Reykv.
31. Ragnhildur Helgadóttir, 5. þm. Reykv.
32. Sighvatur Björgvinsson, 8. landsk. þm.
33. Sigurlaug Bjarnadóttir, 9. landsk. þm.
34. Stefán Valgeirsson, 3. þm. Norðurl. e.
35. Svava Jakobsdóttir, 5. landsk. þm.
36. Sverrir Hermannsson, 3. þm. Austf.
37. Tómas Árnason, 4. þm. Austf.
38. Vilhjálmur Hjálmarsson, 1. þm. Austf.
39. Þórarinn Sigurjónsson, 2. þm. Sunnl.
40. Þórarinn Þórarinnsson, 4. þm. Reykv.

Í stað Gils Guðmundssonar, 3. þm. Reykn., var Karl G. Sigurbergsson á fundinum.

Kosning forseta og skrifara.

Gengið var til forsetakosningar. Kosningu hlaut Gils Guðmundsson, 3. þm. Reykn., með 22 atkv. — Ragnhildur Helgadóttir, 5. þm. Reykv., fékk 17 atkv., en 1 seðill var auður.

Matthías Bjarnason: Herra forseti. Það mun hafa gerst áður, að forseti hefur verið kjörinn, þó að hann væri erlendis. En nú er sumarþing, mjög stutt þing. Það, sem áður hefur gerst, er, að forseti hefur verið mættur innan tíðar og stjórnað þingfundum allan veturinn. En ég hef heyrt, að hinn nýkjörni forseti Nd. sé staddur nokkuð langt í burtu, eða í Caracas í Venezuéla, og jafnframt hefur frést, að fulltrúar Íslands muni verða þar allengi. Þar sem þetta er aukaþing og væntanlega stutt þing, þá leikur mér forvitni á að fregna það hér, áður en lengra er haldið, og beini þá fsp. minni til hv. sjútvrh., sem hlýtur gerla að vita það, hvort hinn nýkjörni forseti Nd. sé væntanlegur fyrir lok þessa aukapings. Ef svo er ekki, finnst mér, og ég hygg, að svo muni vera um fleiri í okkar hópi, allundarlega að farið við val á forseta Nd. á þessu þingi.

Ég vænti þess, að hæstv. sjútvrh. bæði geti og vilji gefa upplýsingar um það, sem ég hef spurt um.

Sjútvrh. (Lúðvík Jósepsson): Herra forseti. Ég get því miður ekki svarað því, hvenær hv. nýkjörinn forseti þessarar deildar verður hér mættur. Ég veit ekki heldur, hvað þetta aukaping kann að standa lengi, en mér þykir mjög sennilegt, að hann verði kominn aftur, áður en þinginu lýkur. Ég get hvorki sagt um komu hans hingað né heldur um það, sem ég hygg, að enginn viti, hvað þetta aukaping á eftir að standa lengi. Ég tel því eðlilegt, að kjör forseta fari hér fram með venjulegum hætti og aldursforseti stjórni kjöri á fyrri varaforseta, eins og reglur standa til.

Aldursforseti (Guðlaugur Gíslason): Eins og ég gat um áðan og hér hefur komið fram, er hinn nýkjörni forseti fjarverandi. Þó að 7. gr. þingskapa geri ekki ráð fyrir því, að aldursforseti stjórni fundi lengur en að kjöri forseta loknu, þá verður að teljast eðlilegt, að ég taki að mér að stjórna hér kjöri á 1. varaforseta.

Fór nú fram kosning fyrri varaforseta. Kosningu hlaut

Ingvar Gíslason, 1. þm. Norðurl. e., með 22 atkv., en 18 seðlar voru auðir.

Vegna fjarveru hins nýkjörna forseta Nd. tók hinn kjörni fyrri varaforseti við fundarstjórn og lét fara fram kosningu annars varaforseta.

Annar varaforseti var kosinn:

Benedikt Gröndal, 2. landsk. þm., með 22 atkv. — Þórarinn Þórarinnsson, 4. þm. Reykv., hlaut 1 atkv., en 16 seðlar voru auðir og 1 ógildur.

Þessu næst voru kosnir skrifarar deildarinnar, að viðhafðri hlutfallskosningu. Fram komu tveir listar. Á A-lista var PP, á B-lista EBS. Samkv. því lýsti forseti yfir, að rétt væru kjörnir án atkvgr.:

Páll Pétursson, 3. þm. Norðurl. v., og
Ellert B. Schram, 11. þm. Reykv.

Sætaskipun.

Hlutað var um sæti deildarmanna samkv. þingsköpum, og fór sætahlutunin á þessa leið:

9.	sæti hlaut	Þórarinn Þórarinnsson.
10.	— —	Tómas Árnason.
11.	— —	Sverrir Hermannsson.
12.	— —	Ragnhildur Helgadóttir.
13.	— —	Ingólfur Þósson.
14.	— —	Jón Skaftason.
15.	— —	Pétur Sigurðsson.
16.	— —	Pálmi Jónsson.
17.	— —	Matthías Á. Mathiesen.
18.	— —	Gunnar Thoroddsen.
19.	— —	Friðjón Þórðarson.
20.	— —	Þórarinn Sigurjónsson.
21.	— —	Guðlaugur Gíslason.
22.	— —	Garðar Sigurðsson.
23.	— —	Ingvar Gíslason.
24.	— —	Vilhjálmur Hjálmarsson.
25.	— —	Gylfi Þ. Gíslason.
26.	— —	Sigurlaug Bjarnadóttir.

27.	sæti hlaut	Eyjólfur K. Jónsson.
28.	— —	Ólafur G. Einarsson.
29.	— —	Karvel Pálmason.
30.	— —	Matthías Bjarnason.
31.	— —	Jónas Árnason.
32.	— —	Svava Jakobsdóttir.
33.	— —	Gunnlaugur Finnsson.
34.	— —	Lárus Jónsson.
35.	— —	Guðmundur H. Garðarsson.
36.	— —	Stefán Valgeirsson.
37.	— —	Eðvarð Sigurðsson.
38.	— —	Sighvatur Björgvinsson.
39.	— —	Benedikt Gröndal.
40.	— —	Jóhann Hafstein.

Sameinað þing, 2. fundur.

Miðvikudaginn 24. júlí, kl. 2 miðdegis.

Forsetabréf um þingfund á Þingvöllum.

Forsrh. (Ólafur Jóhannesson): Herra forseti. Ég vil leyfa mér að birta þingheimi forsetabréf, sem er svo hljóðandi:

„Forseti Íslands gjörir kunnugt:

Að ég hef ákveðið samkv. 37. gr. stjórnarskrárinnar, að Alþingi skuli koma saman á Þingvöllum sunnudaginn 28. júlí 1974.

Gjört í Reykjavík, 24. júlí 1974.

Kristján Eldjárn.

Ólafur Jóhannesson.

Forsetabréf um, að Alþingi skuli koma saman á Þingvöllum.“

Ákvörðunin í þessu forsetabréfi, sem ég hef hér lesið, er að sjálfsögðu í samræmi við samkomulag þingflokka og áætlanir þeirra um þingfund að Lögbergi á sunnudaginn kemur, en samkv. stjórnarskránni er það forseti, sem ákveður samkomustað Alþingis, ef það á að koma saman utan Reykjavíkur. Þess vegna er þetta forsetabréf gefið út.

Varamaður tekur þingsæti.

Forseti (Gylfi Þ. Gíslason): Forseta sameinaðs Alþingis hefur borist eftirfarandi bréf:

„Jóhann Hafstein, 6. þm. Reykv., hefur í dag ritað mér á þessa leið:

„Þar sem ég að læknisráði verð fjarverandi á næstunni, óska ég þess, að 1. varamaður Sjálfstfl. í Reykjavík, frú Geirbrúður Bernhöft, taki sæti mitt á Alþingi á meðan.“

Þetta er yður, herra forseti, hér með tilkynnt með ósk um, að þér látið fara fram í sameinuðu Alþingi rannsókn á kjörbréfi varamanns.

Ingvar Gíslason, forseti Nd.“

Til þess að gefa kjörbréfanefnd kost á rannsókn þessa kjörbréfs, verður fundi frestað um stund. — [Fundarhlé.]

Frsm. (Matthías Á. Mathiesen): Herra forseti. Kjörbréfanefnd hefur haft til meðferðar kjörbréf frá Geirþrúðar H. Bernhöft ellimálafulltrúa, 1. varaþm. Sjálfstfl. í Reykjavíkarkjördæmi, en eins og fram kom hér áðan, hefur hv. 6. þm. Reykv., Jóhann Hafstein, ritað bréf, þar sem hann óskar eftir því, að varamaður taki sæti sitt á Alþingi.

Kjörbréfanefnd hefur samþ. að mæla með kjöri frá Geirþrúðar og að kjörbréfið verði samþykkt.

ATKVGR.

Till. kjörbréfanefndar samþ. með 53 shlj. atkv.

Forseti (Gylfi Þ. Gíslason): Þar sem þm. hefur áður átt sæti á Alþingi, hefur hún þegar undirritað drengskaparheit, og býð ég hana velkomna til þingstarfa.

Kosning fastanefnda samkv. 15. gr. þingskapa.

Við kosningu nefndanna komu fram fjórir listar með jafnmörgum nöfnum hverju sinni og menn skyldi kjósa. Kosningar fóru því fram án atkvgr., og urðu nefndir svo skipaðar:

1. Fjárfeltinganefnd.

Jón Árnason (A),
Ingvar Gíslason (B),
Matthías Bjarnason (A),
Geir Gunnarsson (C),
Vilhjálmur Hjálmarsson (B),
Steinþór Gestsson (A),
Pálmi Jónsson (A),
Þórarinn Sigurjónsson (B),
Jón Árm. Héðinsson (D).

2. Utanríkismálanefnd.

Aðalmenn:

Jóhann Hafstein (A),
Þórarinn Þórarinnsson (B),
Matthías Á. Mathiesen (A),
Gils Guðmundsson (C),
Tómas Árnason (B),
Geir Hallgrímsson (A),
Gylfi Þ. Gíslason (D).

Varamenn:

Friðjón Þórðarson (A),
Jón Skaftason (B),
Guðmundur H. Garðarsson (A),
Magnús Kjartansson (C),
Steingrímur Hermannsson (B),
Ragnhildur Helgadóttir (A),
Benedikt Gröndal (D).

3. Atvinnumálanefnd.

Guðmundur H. Garðarsson (A),
Steingrímur Hermannsson (B),
Jón G. Sólves (A),
Ragnar Arnalds (C),
Páll Pétursson (B),
Sverrir Hermannsson (A),
Karvel Pálmason (D).

4. Allsherjarnefnd.

Lárus Jónsson (A),
Jón Skaftason (B),

Ragnhildur Helgadóttir (A),
Stefán Jónsson (C),
Jón Helgason (B),
Ólafur G. Einarsson (A),
Magnús T. Ólafsson (D).

Þingfararkaupsnefnd.

Fram komu fjórir listar með sjö nöfnum samtals. Samkv. því lýsti forseti yfir, að kjörnir væru án atkvgr.:

Sverrir Hermannsson (A),
Ingvar Gíslason (B),
Friðjón Þórðarson (A),
Helgi F. Seljan (C),
Gunnlaugur Finnsson (B),
Sigurlaug Bjarnadóttir (A),
Eggert G. Þorsteinsson (D).

Efri deild, 2. fundur.

Miðvikudaginn 24. júlí, að loknum fundi í sameinuðu þingi.

Kosning fastanefnda, samkv. 15. gr. þingskapa.

Við kosningu nefndanna komu fram fjórir listar með jafnmörgum nöfnum samtals hverju sinni og menn skyldi kjósa. Kosningar fóru því fram án atkvgr., og urðu nefndir svo skipaðar:

1. Fjárhags- og viðskiptanefnd.

Geir Hallgrímsson (A),
Jón Helgason (B),
Albert Guðmundsson (A),
Ragnar Arnalds (D),
Halldór Ásgrímsson (B),
Jón G. Sólves (A),
Jón Árm. Héðinsson (C).

2. Samgöngunefnd.

Jón Árnason (A),
Ásgeir Bjarnason (B),
Helgi F. Seljan (D),
Steinþór Gestsson (A),
Jón Helgason (B),
Albert Guðmundsson (A),
Eggert G. Þorsteinsson (C).

3. Landbúnaðarnefnd.

Steinþór Gestsson (A),
Ásgeir Bjarnason (B),
Jón Árnason (A),
Helgi F. Seljan (D),
Ingi Tryggvason (B),
Axel Jónsson (A),
Jón Árm. Héðinsson (C).

4. Sjávarútvegarnefnd.

Jón Árnason (A),
Steingrímur Hermannsson (B),
Stefán Jónsson (D),
Oddur Ólafsson (A),
Halldór Ásgrímsson (B),
Þorv. Garðar Kristjánsson (A),
Jón Árm. Héðinsson (D).

5. Iðnaðarnefnd.

Geir Hallgrímsson (A),
Steingrímur Hermannsson (B),
Þorv. Garðar Kristjánsson (A),
Stefán Jónsson (D),
Ingi Tryggvason (B),
Jón G. Sólmes (A),
Eggert G. Þorsteinsson (C).

6. Félagsmálanefnd.

Þorv. Garðar Kristjánsson (A),
Steingrímur Hermannsson (B),
Helgi F. Seljan (D),
Axel Jónsson (A),
Jón Helgason (B),
Albert Guðmundsson (A),
Eggert G. Þorsteinsson (C).

7. Heilbrigðis- og trygginganefnd.

Oddur Ólafsson (A),
Ásgeir Bjarnason (B),
Jón G. Sólmes (A),
Helgi F. Seljan (D),
Halldór Ásgrímsson (B),
Steinþór Gestsson (A),
Eggert G. Þorsteinsson (C).

8. Menntamálanefnd.

Þorv. Garðar Kristjánsson (A),
Steingrímur Hermannsson (B),
Ragnar Arnalds (D),
Axel Jónsson (A),
Ingi Tryggvason (B),
Steinþór Gestsson (A),
Jón Árm. Héðinsson (C).

9. Allsherjarnefnd.

Oddur Ólafsson (A),
Ingi Tryggvason (B),
Jón G. Sólmes (A),
Geir Gunnarsson (D),
Halldór Ásgrímsson (B),
Axel Jónsson (A),
Eggert G. Þorsteinsson (C).

Neðri deild, 2. fundur.

Miðvikudaginn 24. júlí, að loknum fundi í sameinuðu þingi.

Kosning fastanefnda, samkv. 15. gr. þingskapa.

Við kosningu nefndanna komu fram fjórir listar með jafnmörgum nöfnum samtals og menn skyldi kjósa. Kosningar fóru því fram án atkvgr., og urðu nefndir svo skipaðar.

1. Fjárhags- og viðskiptanefnd.

Matthías Á. Mathiesen (A),
Þórarinn Þórarinnsson (B),
Matthías Bjarnason (A),
Gils Guðmundsson (D),
Gunnar Thoroddsen (A),
Vilhjálmur Hjálmarsson (B),
Karvel Pálmason (C).

Alþt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

2. Samgöngunefnd.

Friðjón Þórðarson (A),
Stefán Valgeirsson (B),
Sverrir Hermannsson (A),
Garðar Sigurðsson (D),
Sigurlaug Bjarnadóttir (A),
Páll Pétursson (B),
Benedikt Gröndal (C).

3. Landbúnaðarnefnd.

Pálmi Jónsson (A),
Stefán Valgeirsson (B),
Ingólfur Jónsson (A),
Eðvarð Sigurðsson (D),
Friðjón Þórðarson (A),
Þórarinn Sigurjónsson (B),
Benedikt Gröndal (C).

4. Sjávarútvegsnefnd.

Pétur Sigurðsson (A),
Jón Skaftason (B),
Guðlaugur Gíslason (A),
Garðar Sigurðsson (D),
Matthías Bjarnason (A),
Tómas Árnason (B),
Sighvatur Björgvinsson (C).

5. Iðnaðarnefnd

Ingólfur Jónsson (A),
Þórarinn Þórarinnsson (B),
Lárus Jónsson (A),
Eðvarð Sigurðsson (D),
Eyjólfur K. Jónsson (A),
Ingvar Gíslason (B),
Gylfi P. Gíslason (C).

6. Félagsmálanefnd.

Ólafur G. Einarsson (A),
Stefán Valgeirsson (B),
Lárus Jónsson (A),
Garðar Sigurðsson (D),
Ellert B. Schram (A),
Gunnlaugur Finnsson (B),
Gylfi P. Gíslason (C).

7. Heilbrigðis- og trygginganefnd.

Ragnhildur Helgadóttir (A),
Jón Skaftason (B),
Sverrir Hermannsson (A),
Jónas Árnason (D),
Guðmundur H. Garðarsson (A),
Þórarinn Sigurjónsson (B),
Karvel Pálmason (C).

8. Menntamálanefnd.

Ellert B. Schram (A),
Ingvar Gíslason (B),
Sigurlaug Bjarnadóttir (A),
Svava Jakobsdóttir (D),
Ólafur G. Einarsson (A),
Gunnlaugur Finnsson (B),
Magnús T. Ólafsson (C).

9. Allsherjarnefnd.

Ellert B. Schram (A),
Páll Pétursson (B),
Eyjólfur K. Jónsson (A),
Svava Jakobsdóttir (D),
Ingólfur Jónsson (A),
Gunnlaugur Finnsson (B),
Sighvatur Björgvinsson (C).

Sameinað þing, 3. fundur.

Fimmtudaginn 25. júlí, kl. 2 miðdegis.

Landgræðslu- og gróðurverndaráætlun, þáttill. (þskj. 1). — Fyrri umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu þáttill. — Afbrigði samp. með 44 shlj. atkv.

Flm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti, það mál, sem liggur hér fyrir, er till. til þál. um landgræðslu- og gróðurverndaráætlun til minningar um 1100 ára búsetu þjóðarinnar í landinu. Till. er flutt af formönnum allra þingflokka. Þessi háttur um að standa á þennan veg að málinu er hafður að till. fyrrv. forseta Sp. til þess að undirstrika og leggja áherslu á algjöra samstöðu allra þingflokka um málið.

Á síðasta Alþingi urðu umræður um það í þingflokki og milli flokka, hver tilhögun skyldi höfð á þjóðhátíðinni 1974. Brátt var ákveðið, að Alþingi skyldi halda þingfund á Lögbergi í tilefni þessarar hátíðar. Það var einnig gert á Alþingishátíðinni 1930 og við lýðveldisstofnunina 1944. Þá var og um það rætt, hvaða þingmál skyldi tekið til meðferðar á þessum Lögbergsfundi, og brátt hneigðust hugir manna í þá átt að velja landgræðslu- og gróðurvernd sem eina mál þessa þingfundar.

Nú er kunnugt, að hér er um að ræða eitt hið mesta vandamál og mikilvægasta viðfangsefni íslensku þjóðarinnar. Í Íslendingabók Ara fróða segir svo um landnámið: „Í þann tíð var Ísland víði vaxið á milli fjalls og fjöru.“ Rannsóknir fróðra manna hafa leitt til þess að telja, að flatarmál lands þess, er þakið var birki við landnám, hafi ekki verið undir 20 þús. km², en aðrir telja, að 30 þús. km² séu nær sannir. Munurinn sést glögg á því, þegar talið er, að í dag séu aðeins 1 þús. km² landsins þaktir birki eða tuttugasti eða þritugasti hluti þess, sem var á landsnámið. En svo er talið og víðurkennt, að trjágróður bæti og bindi jarðveg betur en annar gróður og hér á landi hafi jarðvegseyðing og jarðvegsrýrnun á stórum svæðum fylgt í kjölfar eyðingar birkiskóga og kjarrs.

Á þessari öld hefur mikil starfsemi átt sér stað til landgræðslu, sandgræðslu, skógræktar, og hefur sú starfsemi sumpart verið á vegum og fyrir forgöngu hins opinbera, sumpart áhugamannafélaga, sem unnið hafa á þessu sviði stórmerkilegt starf, og svo fjölmarga einstaklinga. Fyrir tæpum 10 árum, að ég ætla árið 1965, voru sett ný lög um landgræðslu, þar sem mörg merkileg nýmæli voru lögfest, og voru þessi lög flutt og lögtekin fyrir forgöngu þáverandi landbrh., Ingólfs Jónssonar.

Það gerðist 30. nóv. 1971, að hæstv. landbrh., Halldór E. Sigurðsson, skipaði nefnd manna til þess að gera heildaráætlun, eins og komist er að orði í bréfi hæstv. ráðh., „um alhliða landgræðslu og skipulega nýtingu landsgræða . . . Nefndin skal gera till. um, á hvern hátt heppilegast sé að vinna að gerð þessarar áætlunar. Í því efni skal miða við, að hægt væri að minnast 11 alda byggðar landsins með heildarátaki um

landgræðslu og gróðurvernd, svo og alhliða skipulagningu á notkun landsnyttja.“

Í janúarmánuði 1974 skilaði nefndin till. sín um með mjög ítarlegri greinargerð, sem prentuð var og þingmenn fengu í hendur. Niðurstaða nefndarinnar var sú að leggja til, að gerð yrði fimm ára áætlun, miðuð við árin 1974—1979, og varið skyldi til landgræðslu og gróðurverndar á þessum árum einum milljarði króna. Skyldi svo ákveðið, að þessi fjárhæð héldi framkvæmdagildi sínu, hliðstætt því sem gildir um jarðræktarframlög samkvæmt 12. gr. jarðræktarlaga.

Eftir umræður í þingflokki og ríkisstjórn varð niðurstaðan, að málið, sem valið yrði til flutnings og samþykktar á þjóðhátíðarfundi Alþingis, yrði landgræðslu- og gróðurverndaráætlun. Formaður þeirrar nefndar, sem undirbjó málið, var Eysteinn Jónsson, þáverandi forseti Sp. Hann hafði manna mesta forgöngu um það mál á síðasta þingi og átti marga fundi með formönnum allra þingflokka um meðferð og framgang málsins.

Þessi till. er að mestu leyti byggð á till. nefndarinnar, þó þannig, að áratölunni var breytt úr 1974—78 í 1975—79, að báðum árum meðtöldum. Á þessum árum á að verja umræddu ríkisfé til:

1. Landgræðslu ríkisins: Stöðvun sandfoks, jarðvegs- og gróðureyðingar. Gróðurvernd og landgræðsla, 700 millj. kr.
2. Skógrækt ríkisins: Skógræðslukönnun, skógrvernd og skógrækt, 170 millj. kr.
3. Rannsóknastofnun landbúnaðarins: Rannsóknir á nýtingu beitargróðurs, aðrar tilraunir og gróðurkortagerð, 80 millj. kr.
4. Annað: Ráðstafanir til bættar landnýtingar og stuðningur við fræðslustarf samtaka áhugamanna, 50 millj. kr. Samtals 1 000 millj.

Þá er gert ráð fyrir í þessari till., að landbrh. komi á fót samstarfsnefnd til þess að efla samvinnu þeirra stofnana, sem hafa með höndum framkvæmd þessarar áætlunar, ráðh. skuli skipa formann nefndarinnar, en aðrir nefndarmenn skuli vera landgræðslustjóri, búnaðarmálustjóri, skógræktarstjóri og framkvæmdastjóri Rannsóknastofnunar landbúnaðarins.

Markmiðin í landgræðslu- og landnýtingarmálum eru þessi, eins og greint er í grg.:

1. að stöðva uppblástur, sandfok og aðra jarðvegseyðingu,
2. koma gróðurnýtingu í byggðum og óbyggðum í það horf, að gróðri fari fram,
3. hlynna að skóglendi og tryggja, að það gangi ekki úr sér,
4. leggja grundvöll að nýjum skógum til fegrunar, nytja, skjóls og útivistar,
5. græða örfoka land og ógróð land, sem æskilegt er að breytist í gróðurlendi,
6. að efla rannsóknir og tilraunir á þessum sviðum, þannig að það, sem gert er, hvíli á traustum grunni.

Herra forseti. Ég skal ekki hafa fleiri orð í framsögu fyrir þessu máli, sem allir þingflokkar standa að, en vil leggja til, að till. verði vísað til síðari umræðu og að kosin verði sérstök nefnd samkv. þingsköpun til þess að fjalla um málið og verði hún skipuð fimm mönnum.

Fjmrh (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Í sambandi við flutning þess máls, sem hér liggur nú fyrir til fyrri umræðu, vil ég nota þetta tækifæri til að þakka þeim nm., sem unnu að því að gera þetta nál., fyrir það mikla starf, sem er á bak við nál. Þegar valið var í þessa nefnd, var það gert með tilliti til þess, að í hana væru valdir hinir hæfustu menn, og einnig með tilliti til þess, að freistað væri að ná algerri samstöðu um málið frá upphafi til enda-loka. Hv. nm., sem unnu í milliþn. undir forustu hæstv. fyrrv. forseta Alþingis, Eysteins Jónssonar, hafa skilað þessu verki einróma og með miklum myndarskap. Ég vil einnig við þetta tækifæri þakka hv. form. þingflokkanna fyrir samstarfsvilja þeirra um að standa sem einn maður að flutningi þessa máls á þjóðhátíðarfundum Alþingis á Þingvelli n.k. sunnudag. Ég gleðst yfir því, að um slíkt mál sem þetta skuli vera sameiginlegt álit allra hv. þingmanna að gera það að þjóðhátíðarmáli með myndarbrag, þar sem flm. er raðað með eðlilegum hætti með tilliti til stærðar flokka hér á Alþingi. Ég vil þakka þessum aðilum báðum fyrir meðferð málsins og lýsa sérstakri ánægju minni yfir því.

ATKVGR.

Till visað til síðari umr. með 46 shlj. atkv.
Till. um að kjósa sérstaka nefnd til að fjalla um málið samþ. með 46 shlj. atkv.

Kosning landgræðslu- og gróðurverndarnefndar.

Fram komu fimm listar með einu nafni á hverjum. Samkv. því lýsti forseti yfir, að kjörnir væru án atkvgr.

Gunnar Thoroddsen (A),
Þórarinn Þórarinnsson (B),
Ragnar Arnalds (C),
Benedikt Gröndal (D),
Magnús T. Ólafsson (E).

Sætaskipun á Lögbergi.

Forseti (Gylfi Þ. Gíslason): Næsti fundur Sp. fer samkv. forsetabréfi fram á Þingvöllum sunnudaginn 28. júlí, kl. 11 árdegis, og verður þá á dagskrá landgræðslu- og gróðurverndaráætlun, till. til þál., 1. mál Sp., þskj. 1. — Síðari umr.

Þar eð skipun þingbekkja verður önnur á Þingvöllum en er í alþingishúsinu, er nauðsynlegt í samræmi við þingsköp að hluta nú um sæti á þingfundinum á Þingvöllum. Á það við um aðra þingmenn en forseta þingsins, skrifara Sp. og ráðh.

Hlutað hefur verið um, hvaða þm. skuli fyrst kjósa sér sæti, og kom upp nafn Sigurlaugar Bjarnadóttur, 9. landsk. þm.

Sætahlutunin fór á þessa leið:

12. sæti hlaut Vilhjálmur Hjálmarsson.
13. — — Albert Guðmundsson.

14. sæti hlaut Oddur Ólafsson.
15. — — Ragnar Arnalds.
16. — — Ragnhildur Helgadóttir.
17. — — Karvel Pálmason.
18. — — Þórarinn Þórarinnsson.
19. — — Jón Skaftason.
20. — — Geir Gunnarsson.
21. — — Stefán Valgeirsson.
22. — — Garðar Sigurðsson.
23. — — Svava Jakobsdóttir.
24. — — Þorv. Garðar Kristjánsson.
25. — — Jón Árnason.
26. — — Ólafur G. Einarsson.
27. — — Benedikt Gröndal.
28. — — Pétur Sigurðsson.
29. — — Jón Árm. Héðinsson.
30. — — Tómas Árnason.
31. — — Sighvatur Björgvinsson.
32. — — Gunnlaugur Finnsson.
33. — — Axel Jónsson.
34. — — Geirþrúður H. Bernhöft.
35. — — Þórarinn Sigurjónsson.
36. — — Páll Pétursson.
37. — — Halldór Ásgrímsson.
38. — — Jónas Árnason.
39. — — Friðjón Þórðarson.
40. — — Steinþór Gestsson.
41. — — Matthías Bjarnason.
42. — — Helgi F. Seljan.
43. — — Sverrir Hermannsson.
44. — — Geir Hallgrímsson.
45. — — Eyjólfur K. Jónsson.
46. — — Guðmundur H. Garðarsson.
47. — — Ingólfur Jónsson.
48. — — Matthías Á. Mathiesen.
49. — — Sigurlaug Bjarnadóttir.
50. — — Karl G. Sigurbergsson.
51. — — Gunnar Thoroddsen.
52. — — Eðvarð Sigurðsson.
53. — — Pálmi Jónsson.
54. — — Jón G. Sólmes.
55. — — Ingi Tryggvason.
56. — — Guðlaugur Gíslason.
57. — — Ellert B. Schram.
58. — — Eggert G. Þorsteinsson.
59. — — Steingrímur Hermannsson.
60. — — Stefán Jónsson.

Sameinað þing, 4. fundur.

Sunnudaginn 28. júlí, kl. 11.02 árdegis, að Lögbergi á Þingvöllum.

Landgræðslu- og gróðurverndaráætlun, þáttill. (þskj. 1, n. 4). — Síðari umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði samþ. með 60 shlj. atkv.

Forseti (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti Íslands og forsetafrú, ríkisstjórn, alþingismenn, erlendir gestir, Íslendingar. Enn kemur Alþingi saman til fundar á Þingvelli, á Lögbergi við Öxará. Fundarsalurinn getur naumast glæstari verið. Grundvöllur hans er gróður og hraun, veggirnir eru fagur fjallahringur og háir hamr-

ar, kraftaverk, sem aðeins guð og eldur gátu gert. Loftið er sjálfur himinninn í allri sinni dýrð, heimkynni þess almættis, sem kraftaverkið vann.

Fyrir næstum tíu og hálfri öld var Alþingi stofnað á þessum stað. Um leið var komið á fót ríki, sem var einstætt á miðöldum. Sjötíu árum síðar var kristni lögtekin á Þingvelli. Um það bil sjö áratugum áður hafði landnám Íslands hafist. Þess er nú minnst hér í dag, á þeim stað, sem er helgastur í hugum Íslendinga.

En Þingvellir eru ekki aðeins heilög jörð vegna þess að hér hafi gerst orlagaatburðir í sögu þjóðarinnar. Segja má með sannri, að á þessum stað hafi þeir útlendir menn, sem smám saman námu þetta land, orðið Íslendingar. Þegar Alþingi hið forna kom hér saman til að semja lög og dæma dóma, var hér ávallt samtímis haldið þjóðhátíð, þar sem ættarbönd voru treyst og vinabönd bundin, þar sem flutt var hin fegursta list og glæst íbrótt iðkuð. Hér var grundvöllur íslensks þjóðlífs lagður. Um íslenska þjóð má með sannri segja, að hún hafi fæðst á Þingvöllum. Þess vegna er enginn staður jafnvel til þess fallinn og Þingvellir, að þar sé minnst 1100 ára búsetu í landinu. Hér færa Íslendingar fösturjörð sinni gjöf í minningu þess, sem þeir hafa af henni þegið í ellefu aldir. Sú gjöf verður gefin af þakklátum huga, af auðmýkt hjartans, af ást til landsins.

Alþingismenn! Verður nú rætt eina málið, sem er á dagskrá þessa fundar, till. til þál. um landgræðslu- og gróðurverndaráætlun.

Frsm. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti, góðir áheyrendur. Sú till. til þál., sem hér liggur fyrir, er flutt af öllum flokkum á Alþingi. Hin sérstaka þingnefnd, sem kosin var í sameinuðu Alþingi til að fjalla um þetta mál, hefur skilað álit. Í nefndarálitinu segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Nefndin hefur fjallað um till. til þál. um landgræðslu- og gróðurverndaráætlun. Telur hún vel við eiga að minnast 1100 ára búsetu þjóðarinnar í landinu með því, að Alþingi taki í umboði þjóðarinnar ákvörðun um, að varið skuli riflegu fjárframlagi á næstu fimm árum til að græða upp landið og vernda gróður þess. Nefndin er sammála um að leggja til, að tillagan verði samþykkt.“

Efni tillögunnar er það, sem nú skal greina: Alþingi ályktar, að á árinum 1975–79 skuli framkvæma áætlun um landgræðslu og gróðurvernd og verja í því skyni samtals einum milljarði króna. Þessi áætlun skiptist í fjóra höfuðþætti, en þeir eru: landgræðsla, skógrækt, rannsóknir og aðrar aðgerðir.

Markmiðin eru einkum þessi: að stöðva jarðvegs- og gróðureyðingu og hefta sandfok; að græða örfok og ógróið land; að hlynna að skóglendi, sem fyrir er og leggja grundvöll að nýjum skógum; að efla rannsóknir og tilraunir, svo að framkvæmdir hvíli á traustum grunni.

Svo telja fróðir menn, að á landnámsöld hafi meira en hálft landið verið þakið gróðri, en nú, 11 öldum síðar, er gróinn aðeins fjórðungur landsins. Meira en helmingur gróðurlands hefur tapast á þessum tíma. Hverjar eru orsakir þess-

arar eyðingar? Náttúruhamfarir, eldgos, öskufall, veðurhamur, sandfok, skriðuföll, ágangur vatna, álag á beitilönd, skógarhögg og margar fleiri. Náttúruöflin leikast á og kalla fram þessar undarlegu andstæður, sem eru auðkenni íslenskrar náttúru. Sömu öflin eyða og byggja upp. Vatnið gerir hvort tveggja að brjóta land og lifga. Frost og fannir deyða og skýla á víxl. Og jafnvel eldsumbrotin leggja líkn með þraut og láta gósefnin græða sárin.

Ari fróði segir svo í Íslendingabók um landnám Íslands: „Í þann tíð var Ísland víði vaxið á milli fjalls og fjöru.“ Þar sem nú er aðeins einn hundraðasti hluti landsins skógi vaxinn, hafa sumir vefengt orð Ara. Nýjustu rannsóknir leiða í ljós, að á landnámsöld muni birkiskógar og kjarr hafa náð yfir 30–40 sinnum stærra landsvæði en nú. Sú reynsla, sem fengin er af friðum og ræktun birkiskóga, er, að gróðurfur batnar á þeim slóðum, trjágróður bindur og bætir jarðvegin. Skógurinn skapar öðrum gróðri skjól, hann er til nytja og fegrunar, auðgar náttúruna, gerir fuglalíf fjölbreytt.

„Blikar í lofti birkiprasta sveimur,
og skógar glynja, skreyttir reynitrjá,“

kvað Jónas Hallgrímsson.

Það átak, sem nú er fyrirhugað, er undirbúið af landnýtingar- og landgræðslunefnd. Það, sem þessi tillaga felur í sér, þarf að gera í góðri samvinnu við bændur landsins og félagssamtök þeirra.

Því er líkt farið um gróður landsins og menningu þjóðarinnar, að hollt er að byggja á því, sem íslenskt er og stendur föstum fótum í íslenskum jarðvegi. En forfeður okkar kinnu þá list að frjóvga íslenska menningu með þeim erlendu áhrifum og straumum, sem að henni féllu og gátu samlagast henni, án þess að hún biði tjón af. Eins er um íslenskan gróður. Það getur verið gagnlegt að leita þess frá öðrum löndum, sem fellur vel að íslenskum staðhátum og samlagast náttúru landsins.

Svo segja reyndir menn, að þótt ýmsar erlendar urtir og fræ reynist vel við stöðvun uppblásturs og landgræðslu, dugi þó ekkert eins vel og melgrasið íslenska.

„Séð hef ég skrautleg suðræn blóm
sólvermd í hlýjum garði,
áburð og ljós og aðra virkt
enginn til þeirra sparði;
mér var þó löngum meir í hug
melgrasskúfurinn harði,
runninn upp þar, sem Kaldakvísl,
kemur úr Vonarskarði.“

Margar eru þær köldu kvíslir, sem grandað hafa gróðri á umliðnum öldum.

En nú skal spyrna við fótum. Nú skal segja eyðingaröflunum stríð á hendur og herða bæði sókn og vörn.

Við stöndum í Vonarskarði. Við berum í brjósti þá von, að sá, er sólina hefur skapað, haldi verndarhendj yfir landi og þjóð. Og við stöndum nú á þeim stað, „er við trúnni var tekið af lýði.“ Og trúnni skulum við halda, trúnni á forsjón og framtíð þessa fagra lands.

Pórarinn Pórarinnsson: Herra forseti, góðir áheyrendur. Það er óumdeilanlegt, að Íslendingar eiga tilveru sína sem þjóð landinu að þakka. Það er landinu að þakka, að hér hefur varðveist hrein tunga í ellefu aldir, meðan fjölmörg tungumál smárra þjóða hafa liðið undir lok vegna samskipta við öfluga náðna. Fjærlægð Íslands frá öðrum löndum hefur ekki aðeins stuðlið að því að verja þá menningu, sem hér dafnaði í upphafi, heldur hefur hjálpað til að þroska hana og tryggt Íslendingum þannig menningararf, sem þeir geta verið stoltir af. Landið hefur átt sinn ríka þátt í því að skapa merkilega þjóðarsögu, þar sem þjóðin hefur þurft á fyrirbyggju og atorku og þrautseigju að halda til þess að geta notið gæða þess. Þegar Íslendingar risu úr áþjám eftir margar aldir, var það ástin á landinu og trúin á landið, sem veitti þeim mestan styrk til að berjast fyrir rétti sínum. Í sjálfstæðisbaráttunni var það Ísland ögrum skorðið, Eldgamla Ísafold og Ísland farsælda frón, sem skóp skáldum þjóðarinnar og stjórnmálamönnum eldmóð og dithald til að ná hinu langsóttu marki, að hér byggji frjáls þjóð í frjálsu landi. Ef til vill sýnir það þó best hin sterku tengsl lands og þjóðar, að þegar íslenskri æsku brann mestur eldur í brjósti í frelsisbaráttunni í upphafi þessarar aldar, valdi hún sér hið stolta kjörorð: Íslandi allt.

Þegar ákveðið var, að Alþingi héldi sérstakan fund á Þingvöllum í tilefni ellefu alda afmælis fastrar byggðar á Íslandi, var ekkert sjálfsagðra en að sá þingfundur væri helgaður landinu. Þetta mátti gera með ýmsum hætti. Þó var brátt komist að þeirri niðurstöðu, að þetta yrði best gert í formi aukinnar landgræðslu og gróðurverndar. Svo vel hagnaði til, að Halldór E. Sigurðsson landbrh. hafði 30. nóv. 1971 skipað nefnd undir forustu Eysteins Jónssonar, fyrrum ráðherra, til að gera heildaráætlun um alhliða landgræðslu, og skyldi miða við, eins og segir í skipunarbréfi nefndarinnar, „að hægt væri að minnast 11 alda byggðar á landinu með heildarátaki um landgræðslu og gróðurvernd.“ Nefndin var skipuð mönnum úr öllum stjórnmálaflokkum og frá mörgum samtökum og stofnum, sem helst fjalla um landgræðslumál. Nefndin leitaði áliti fjölda aðila um allt land og vann mikið starf undir forustu hins ötula formanns síns. Þegar fulltrúar þingflokka fóru að kynna sér starf hennar og tillögur, var það fljótt sameiginlegt álit þeirra, að sú landgræðslu- og gróðurverndaráætlun, sem nefndin hafði samið og koma skyldi til framkvæmda á fimm árum, yrði tilvalið mál til meðferðar og afgreiðslu á þjóðhátíðarfundum Alþingis.

Hér er ekki tími til að gera þessari áætlun skil. Aðeins skal á það bent, að með henni er landinu aðeins greidd lítil afborgun af stórrí skuld. Á liðnum öldum hefur verið gengið svo nærri gróðri landsins, jafnt af gáleysi og illri nauðsyn, að gróð land er nú talið helmingi minna en á landnámsöld. Þótt margt hafi verið gert vel á síðari áratugum, hefur enn ekki tekist að snúa vörn í sókn. Enn gengur á hið gróna land, og enn eru stór svæði í mikilli hættu. Tilgangur þessarar áætlunar er fyrst og fremst að styrkja vörnina og undirbúa sóknina. Framtíðarmarkið

hlýtur að vera það, að aftur stækki gróð land á Íslandi, að þjóðin sýni þannig tryggð sína og ræktarsemi við landið, jafnframt því sem hún fegrar það og bætir sjálfri sér og niðjum sínum til gleði og gagns.

Vér Íslendingar minnumst oft þeirrar réttmætu kröfu vorrar, að Ísland verði aðeins fyrir Íslendinga. Um þá kröfu verður sannarlega að standa traustan vörð á allan hátt. En því aðeins getum við borið þá kröfu fram með fullum rétti, að við sýnum landinu fyllstu ræktarsemi, að við byggjum það vel og byggjum það allt. Það er líka skylda, sem þessi krafa leggur okkur á herðar, að við höldum landinu sem hreinustu og ómengduðustu, andrúmsloftið verði eins hreint og heilnæmt og var fyrir 1100 árum og ár og vötn landsins og hafið umhverfis það haldi sem líkustum hreinleika og þá. Það er lögmál, sem aldrei má gleymast, að tryggðin við landið og trúin á landið er frumskilyrði þess, að íslensk þjóð haldi áfram að vera til.

Þessum orðum mínum vil ég ljúka með því að vitna til kvæðis vestfirski bóndans og skáldsins Guðmundar Inga Kristjánssonar, sem flutt var á Hrafnseyri 17. júní 1944:

Í hillingum biður Ísland enn
með ögur og núp og sand.
Það leggur með draum og sögu í senn
á sál þína tryggðaband.
Og nú er það vort að vera menn
og verðskulda þetta land.

Ragnar Arnalds: Herra forseti. Góðir Íslendingar. Um flestar þjóðir gildir líkt og um einstaklinga. Fáir muna eftir sér á öðru eða þriðja ári, og enginn man til upphafs síns. Bernskuminningar þjóðanna leysast upp í sundurlausar svipmyndir og hverfa inn í myrkur fortíðarinnar.

En saga okkar Íslendinga sker sig úr. Þeir, sem gefa sér tíma til, eiga þess kost að kynnast fyrstu kynslóðinni, sem byggði þetta land. Í skráðum heimildum ganga landnámsmennirnir fram á leiksvið sögunnar, holdi klæddir einstaklingar hundruðum saman.

Á Íslandi var sagnfræði hafin til vegs og virðingar löngu fyrr en í öðrum germönskum löndum, og þessi mikla virðing Íslendinga fyrir sögunni varð þjóðinni ómetanlegur aflagjafi og varpaði jafnframt skímu langt inn í myrkvaða sögu nálægna þjóða.

Íslenska þjóðveldið, sem hér var stofnað, — á völlum, þar sem vér nú stöndum, í bláum fjallahring, við ána, þar sem öxin týndist, — einkenndist um margt af frjóum og ferskum nýmælum í löggjöf og stjórnskipun. Hið forna Alþingi er frægasta dæmið. En hins vegar er ekki síður vert að minnast, að samkvæmt áliti merkustu vísindamanna stóð löggjöf Íslendinga framar annarri löggjöf, ekki síst hvað varðar félagshyggju- og jafnréttismál, og má þar nefna einstæða löggjöf um tryggingar og málefni fátækra.

Þó fór svo, að þessi merka stjórnskipun reyndist bera með sér það mein, sem varð lýðveldinu að falli: Vald goðanna var ekki sótt til fólks-

ins í landinu nema rétt í upphafi. Goðorðin gengu kaupum og sölum og að lokum söfnuðust þau á fárra hendur. Sú þróun gat ekki endað nema á einn veg.

Það er háttur sagnfræðinga að leita að hliðstæðum í sögu þjóðanna. Á Íslandi er auðvelt að finna hliðstæðu landnámsins. Það er sá tími, sem við nú lifum, hin nýja landnámsöld til sjávar og sveita.

Mannfjöldi á Íslandi var nokkurinn veginn sá sami í byrjun þessarar aldar og hann hafði verið á tíma þjóðveldisins, rétt um 70 þúsund manns, en gróðurlendi landsins rýrnaði hins vegar á þessum 1000 árum um meira en helming. Gróðurlendið hefur að vísu ekki aukist aftur, fremur haldið áfram að rýrna. En íbúar landsins eru nú þrjár sinnum fleiri en í byrjun aldarinnar, ræktað land er sexfalt meira en þá og varanleg mannvirki þúsundföld að vöxtum.

Íslendingar eru reynslunni ríkari, og þeir hljóta því að varast þá meinsemd, sem varð þjóðveldinu forna að fjórtjóni: samþjöppun valds og auðs á fárra manna hendur. Og það er trúin mín, að senn muni þjóðin taka af skarið og tryggja sér fullkomið sjálfstæði með því, að allur erlendur her verði á brott úr landinu. Lýðveldið unga er enn í mótum, og forlagahjólið er í höndum okkar sjálfra.

En jafnframt blasir það við, að þjóðin á ógoldna skuld við landið. Það er löngu kominn tími til, að reynt sé með skipulegu átaki að bæta þau spjöll á landinu, sem ellefu alda búseta hefur valdið. Vonandi lætur sér þó enginn til hugar koma, að við getum keypt samvisku okkar frið með þeim 1000 millj. kr., sem þáttill, sem hér er til umræðu, gerir ráð fyrir. Hér er aðeins fyrsta skrefið stigið, og það mun í mesta lagi duga til að koma aftur á jafnvægi, stöðva undanhaldið.

Unga fólkíð í landinu, sem á kyn sitt að rekja gegnum 33 ættliði til kynslóðar fyrstu landnámsmannanna og nú er að taka forustuna í hinu nýja landnámi Íslendinga, mun vafalaust ganga rösklega að þessu verki. Og þó getur enginn vænst þess, að ein kynslóð greiði þá skuld, sem 33 ættliðir hafa skilið að baki sér. En hennar hlutverk verður að snúa vörn í sókn.

Góðir Íslendingar. Ég gat þess áðan, að eitt af því, sem helst einkenndi þjóðveldið forna, var félagshyggja meiri en títt var á þeim tímum. Það er við hæfi, að í minningu landnámsins sameinumst við um félagslegt átak, sem leggur byrðar á okkur öll.

Mannkynið allt stendur nú frammi fyrir iskyggilegum háska. Auðlindir jarðar fara þværandi, og ört vaxandi mengun ógnar lífi á jörðu. Þessum háska verður því aðeins afstýrt, að þjóðir heimsins taki höndum saman og spari ekkert til, jafnvel breyti lífsvenjum sínum. Til þess þarf félagslegt átak, þúsundfalt á við það að græða upp allt Ísland, og til þess þarf sterkan samstilltan vilja þjóðanna, sem enn lætur á sér standa.

Ákvörðun Alþingis í dag er vitnisburður um sameiginlegan vilja Íslendinga til að snúa þessari öflugþróun við, og hún er um leið áskorun okkar til annarra þjóða að taka höndum saman til varnar náttúru og lífi á jörðinni.

Benedikt Gröndal: Herra forseti. Góðir Íslendingar. Hérland og þarland og nóg er allt Ísland, segir gamalt máltæki.

Meiri hluti mannkyns getur öfundað oss af því, hve rúmt er í landinu og hve auðvelt við eigum með að njóta einveru í skauti náttúrunnar. Þetta eru verðmæt hlunnindi á jörðinni nú á dögum.

En vér vitum meir. Vér vitum, að nóg er allt Ísland því aðeins, að þjóðin fari vel með landið og skilji viðkvæmni þess. Vér vitum, að nóg er allt Ísland því aðeins, að vér bætum allt tjón, sem valdið er, og spyrnum gegn þeim náttúruöflum, sem rífa landið niður. Vér vitum, að nóg er allt Ísland því aðeins, að þjóðin liti á landið sem sameign, sameiginlegan fjársjóð, sem hún öll ber ábyrgð á.

Fyrir hundrað árum var fagnað þúsund ára bygð í landinu, og þá greiddi erlendur konungur skuld við íslensku þjóðina með stjórnarbrót, sem m.a. færði Alþingi löggjafarvald. Nú, þegar fagnað er ellefu hundrað ára bygð í landinu, greiðir íslenska þjóðin sjálf skuld við landið, en innan stundar mun Alþingi væntanlega beita löggjafarvaldinu og samþykkja að verja tíu hundruð milljónum króna, — sem hefðu eins getað verið ellefu hundruð milljónir, — til áætlunar um landgræðslu og gróðurvernd.

Enda þótt dægurmál séu þing í skauti og sjálf landsstjórnin flókin gáta, hafa þeir góðu menn, sem sátu síðasta þing og sitja nýkjörið þing, sameinast um þetta mál. Betra verk getum vér eigi unnið á þessum þjóðhátíðardegi.

Viðhorf manna til náttúru og umhverfis hafa tekið miklum breytingum til hins betra á síðustu árum, þótt sumum þyki jafnvel nóg um náttúruverndina.

Litum á hið fagra umhverfi vort í dag, Þingvelli, sem skáldið kallaði „hjarta Fróns“. Vér höldum hátíð í tjöldum og á trépöllum, sem munu hverfa án þess að skilja eftir sig ör. Hvernig væri um að litast, ef Íslendingar hefðu látið undan næstum sífelldum draumum um að reisa stórbyggingar hér á þessum stað? Margir bestu drengir þjóðarinnar vildu endurreisa Alþingi á Þingvöllum. Ef svo hefði verið gert, væri hér heilt alþingisþorp, samansafn margvíslegra og misjafna bygginga, ef að líkum lætur.

Og hversu oft hefur ekki verið sagt, að það sé þjóðarskömm að reisa ekki á Þingvöllum glæsilegt gistiús og mikla veislusalí? Hvað mundi steinkumbaldi gera fyrir þennan stað?

Það er sannarlega gott, að þjóðin reisi þúsund ára borgir, þar sem þær eiga heima. En því skyldum við keppa við náttúruna hér, þar sem „titraði jökull, æstust eldar öskraði djúpt í rótum lands“, þegar skaparinn hjó þetta listaverk.

Hin nýju viðhorf til náttúru og umhverfis gera oss öll viðkvæm fyrir skemmdum á landinu, hvort sem er af mannavöldum eða ekki. Vér fyllumst reiði við beljandi uppblástur, sem feykir jarðvegi á haf út. En vér megum ekki gleyma því, að fleira getur blásið upp en fjöllin. Það getur orðið uppblástur á hinum andlega og siðferðilega jarðvegi, sem er gróðurmold heilbrigðs mannlífs á Íslandi.

Vér höfum um aldir tekið meira af landinu en það gat gefið. Þetta er viðurkennt af Alþingi

á Þingvöllum í dag. En taka ekki einstaklingar og hópar enn í dag meira af þjóðfélaginu en það getur gefið? Og skáka þeir ekki ár eftir ár í því skjóli, að einhver annar muni greiða skuldina? Er ekki kominn tími til þess að draga úr kröfunum um meiri lífshæð, en auka leitina að betra lífi?

Með þessum fundi Alþingis og því máli, sem fyrir honum liggur, gerum við Ísland ekki stærtra land, heldur betra land.

Vér vonum, að þessi hugsun berist í dag frá Alþingi við Óxará til þjóðarinnar allrar. Nóg er allt Ísland. En batnandi þjóð er best að lifa í svo góðu og fögru landi.

Lífið heil, og gleðilega hátíð.

Menntmrh. (Magnús T. Ólafsson): Herra forseti, góðir landsmenn. Samstaða fulltrúa allra þingflokka um flutning þáttill. á þskj. 1 um landgræðslu- og gróðurverndaráætlun til minningar um ellefu hundruð ára búsetu þjóðarinnar í landinu hefur nú verið ítrekuð með einróma álitni þeirrar sérstöku nefndar, sem kjörin var til að fjalla um málið, að samþykkja beri tillöguna eins og hún liggur fyrir.

Fagna ber þeim einhug, sem ríkir á Alþingi um þetta mál. Fleira gat komið til greina, þegar ákveðið var, hvert verkefni skyldi velja hátíðarfundir Alþingis á Lögbergi þjóðhátíðardaginn í minningu ellefu alda byggðar í landinu. En það er eindregin skoðun mín, að ekki hafi verið bent á neitt verkefni nándar nærri jafnverðugt og viðeigandi til ákvörðunar þingheims á þessum fornheila bletti og stóratæk þjóðarinnar til að hrinda í framkvæmd heildstæðri áætlun um landbætur ásamt rannsóknunum á gróðurfari og landnýtingu, sem þurfa að fylgja.

Kólnandi veðurfar um nokkur undanfarinna ára eftir allan hlýviðrisskeið ætti að hafa fært okkur Íslendingum heim sanninn um, hve gróðurlendi landsins er viðkvæmt fyrir hvers konar breytingum á gróðurskilyrðum og vandmeðfarið til búsnýttja. Kalskemmdir á ræktarlandi í heilum héruðum og jafnvel landsfjórðungum eru ekki einar til sannindamerkis um áhrif af nokkurri lækku meðalhita á gróðurfari og þar með afkomu allra landsmanna, en þó bændur sér í lagi. Auk þess þykir einnig ásannast, að haglendi þoli lakar beit búfjár í köldum árum en hlýjum og gróðureyðing af völdum höfuðskepnanna fari í vöxt. Þessi reynsla ætti að hafa kennt mönnum, að nú er einmitt tímabært að hefjast handa og leggja gróðuröflun náttúrunnar rækilegar lið en gert hefur verið hingað til.

Eins og tækni og þekking er nú háttað, er engin afsökun fyrir því að láta skeika að sköpuðu, hversu gróðri og gróðurlendi vegnar. Og að svo miklu leyti sem á skortir viðhlitandi þekkingu sámir ekki annað en að gera það, sem gera þarf, til að afla hennar. Þekkingargrundvöllurinn á gróðurlendi landsins og gróðurskilyrðum þarf að vera svo traustur, að menn geti að staðaldri fylgst með viðgangi eða hnignun gróðurfars og gripið hvenær sem þörf gerist til þeirra úrræða, sem vænlegust þykja, til að færa út endimörk gróðurríkisins á hagfelldasta hátt eða hefta háskalega gróðurskerðingu með sem minnstum tilkostnaði. Í þessu efni eins og

öðrum er það öflun og beiting undirstöðubekkingar á viðfangsefninu, sem er forsenda árangursríkra vinnubragða.

En jafnframt því að afla aukins þekkingarforða er brýn ástæða til að hefjast handa af myndarskap við að nýta þá vitneskju og reynslu, sem þegar er tiltæk, í mun stærri stíl en hingað til. Skýrslur kunnugustu manna í hverju héraði um sig og niðurstöður af athugunum fræðimanna á stærri svæðum ber að sama brunni. Þessi gögn í heild benda eindregið til, að þrátt fyrir ótult starf þeirra stofnana, sem að landgræðslu vinna, fari gróðri á viðlendum svæðum hrakandi, landeyðingin virðist, þegar á heildina er lítið, vega salt við landgræðsluna.

Reynsla, þekking og tækni eru til taks að snúa vörn fyrir gróðurlendið í sókn á hendur auðninni. Það, sem á skortir til að gera mun betur en unnt hefur verið til þessa, er aukið fjármagn. Úr því á að bæta næsta hálfan áratug með þeirri áætlun, sem hér liggur fyrir til afgreiðslu.

Þrátt fyrir óyggjandi vitnisburð sögulegra heimilda og rannsókna á náttúrunni gæti þess enn, að sumir menn kveinka sér við að láta sér skiljast, að það er maðurinn og búpeningur hans, sem eiga meginþáttinn í stórfelldri rýrnun íslensks gróðurlendis frá því land byggðist. Slik hvimpni við staðreyndir er í senn ástæðulaus og viðsjárverð: Ástæðulaus sökum þess, að enginn fær með nokkrum rétti áfellt liðnar kynslóðir, sem hvorki höfðu skilyrði til að heyja sér vístfræðilegan skilning né önnur ráð til að bjarga lífi sínu og sinna, en ganga á gróðrarforða landsins. Viðsjárverð fyrir þá sök, að afneitun staðreynda af tilfinningaástæðum gerir menn ómegnuga að taka viðfangsefni raunhæfum tókum.

Minningu forfeðranna er sýnd sönnust rækt með því að sýna vit og vilja til að nota efnin, sem okkur hafa áskotnast, til að grynna á skuldinni, sem þeir stofnuðu til við landið. Til hennar var efnt, svo að okkur, sem gefið er að lifa þennan dag, yrði lífs auðið. Séum við þakklát fyrir það, hljótum við að fagna því að eiga þess kost að sýna lit á að greiða fósturjörðinni brot af fósturlaunum kynslóðanna, sem á undan okkur hafa sporað íslenskan svörð.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 60 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 60 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (þskj. 7).

Forseti (Gylfi Þ. Gíslason): Að samþykkt þessari tillögu læt ég í ljós þá ósk, að allar framkvæmdir samkvæmt henni verði landi og þjóð til blessunar, að landið verði þeirra vegna betra og fegurra, að þjóðin verði í kjölfar þeirra heilsteyptari og hamingjusamari.

Stór spor hafa verið ráðin til eflingar landgæðum og aukinnar náttúrufegurðar. Jafnframt ættu Íslendingar nú að strengja þess heit að standa eilífan vörð um frelsi sitt og allt það, sem gert hefur þá íslenska.

Þegar minnst er ellefu hundruð ára Íslands-

byggðar, ætti sú ósk að brenna heitust í brjósti sérhvers Íslendinga, að þjóðin, sem hér hefur búið í ellefu aldir, bæði í reisu og niðurlægingu, notið hefur gæsku náttúrunnar og þolað hamfarir hennar, — sú þjóð, sem hefur ekki aðeins búið við tengsl auðlegðar og menningar, heldur einnig mótast af sambúð örbirgðar og skáldskapar, — að þessi þjóð megi um alla framtíð eiga þetta land og njóta þess, sjálfri sér til heilla og drottnei allsherjar til dýrðar.

Til er aðeins einn öruggur vegur til farsældar manns og þjóðar. Hann er sá að trúa á landið, trúa á manninn og trúa á guð. Þjóðin hefur nú viljað sýna, að hún trúir á landið. Hún þarf einnig að sýna, að hún trúir á sjálfa sig. Megi guð vors lands, megi lands vors guð gefa, að þær vonir rætist, sem reistar eru á trú þjóðarinnar á land sitt, að hið góða og sanna, sem búið hefur í hug Íslenskrar þjóðar í ellefu hundruð ár, eflist um alla framtíð. — Fundi er slitið.

Efri deild, 3. fundur.

Fimmtudaginn 8. ágúst, kl. 2 miðdegis.

Happdrættislán ríkissjóðs til að fullgera Djúpveg, frv. (þskj. 3). — 1. umr.

Fjmrh. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Frv. það til l. á þskj. 3, sem hér liggur fyrir til 1. umr., er um happdrættislán ríkissjóðs til að fullgera Djúpveg og opna þannig hringveg um Vestfirði. Ástæðan til þess, að þetta frv. er flutt, er sú, að afgreidd voru lög frá síðasta Alþingi, nr. 48, er tóku gildi 16. maí, en í þeim lögum var gert ráð fyrir að selja happdrættisskuldabréf til vegaframkvæmda í Djúpvegi fyrir 80 millj. kr. og skyldu bréfin gefin út 15. maí, en það er daginn áður en lögin tóku gildi. Þar sem það var óframkvæmanlegt að gefa út bréfin, áður en lögin höfðu tekið gildi, og auk þess var í lögnum ekki gert ráð fyrir, að hægt væri að skipta upphæðinni, var talið óráðlegt að gefa þessi bréf út, ekki síst þar sem á sama tíma var verið að selja happdrættisskuldabréf Vega-sjóðs vegna vegaframkvæmda á Skeiðarársandi.

Þá var einnig í því frv. ákvæðið að binda heildarfjárhæð vinninganna við 7% vexti af þessum bréfum. Þetta þótti óaðgengilegt, og var talið af þeim aðilum, sem um fjölluðu og séð hafa um sölu á slíkum bréfum, að óframkvæmanlegt væri að koma bréfnum í verð með þessum hætti, eins og lögin gerðu ráð fyrir.

Var því farið að athuga möguleika á því að gera breytingu á þessum lögum, og strax og Alþingi kom saman að loknum kosningum, mættu þm. Vestfirðinga allir með bréf upp á vasann um að fylgja þessu máli fast eftir, sem þeir gerðu þegar á fyrsta degi. Hins vegar hefur dregist að koma málinu áfram vegna þess, hvernig fundum Alþingis hefur verið hagað.

Það kom fram í umr. við hv. þm. Vestf. að ef ekki væri ráðist í að útvega fjármagn til þess að halda áfram hringveginum við Djúp, mundu framkvæmdir stöðvast og slíkt mundi hafa þá

þýðingu, að hæpið yrði, að haldið yrði áfram á þessu sumri. En talið var, að þörf væri á því að vinna fyrir 25 millj. til viðbótar þeirri fjárhæð, sem gert var ráð fyrir að unnið yrði fyrir á þessu ári.

Að athuguðu máli var ákvörðun fjmrn., þó að fjármunir séu nú ekki of miklir til á þeim bæ, að bjarga þessu máli í bili og sjá um, að vegaframkvæmdirnar á Vestfjörðum yrðu ekki stöðvaðar, ekki síst þar sem á næstu dögum er von á því, að lagt verði hér fyrir frv. til l., sem var einnig lagt fram á síðasta Alþingi, þar sem gert er ráð fyrir fjáröflun til vegagerðar í landinu yfirleitt.

Í frv. því, sem lagt var fyrir í vetur, var eitt ákvæði um það, að ríkissjóður skyldi gefa út happdrættisskuldabréf, eftir því, sem ákvæðið væri á fjárlögum hvert ár, og afla þannig fjár til hringvegar um landið. Er með ákvæði þessu bent á leið til fjármögnunar framkvæmda við hringveginn um landið. Það er hugsun á bak við þetta ákvæði í því frv. að gera þessa leið að fjármögnunarleið í sambandi við vegagerð í landinu, og gat ég þess í framsöguræðu fyrir frv. í vetur, að stefnt væri að því að taka leiðina um Vestur- og Norðurland í því skyni og raunar að halda áfram að ljúka vegagerð hringinn í kringum landið með þessum hætti, og gæti því mjög komið til greina að taka þetta ákvæði um Djúpveginn inn í það mál, svo að ekki væru fleiri en eitt happdrætti í gangi samtímis, enda nokkuð dýrt að halda þeim úti.

Hins vegar vildum við halda okkur við þetta mál, ef það skyldi fara svo, að hitt málið drægist meira en góðu hófi gegndi. En eftir að frv. var flutt, var sú ákvörðun tekin, að vegurinn skyldi ekki gjalda þess á þessu sumri, þó að þetta mál hefði verið gallað í meðferðinni og tefðist hér á Alþingi. Það er því tryggt, að þessar 25 millj. kr., sem vantar til að vinna fyrir í vegagerðinni við Djúpið á Vestfjörðum, munu koma, og Vegagerðin hefur fengið fyrirmæli um að láta vinna þar áfram.

Það verður haldið áfram með þá hugmynd um fjáröflun til vegagerðar í framtíðinni, sem happdrættisskuldabréfin eru. Þess vegna verður í því frv., sem ég geri ráð fyrir, að lagt verði fyrir hv. Alþingi nú næstu daga, — það fer eftir störfum þingsins, því að frv. verður nú senn tilbúið og gæti þess vegna komið upp úr helginni, — þetta ákvæði um vegahappdrættið. Það er talið mjög áriðandi að halda þannig á þessu máli, að ekki komi til þess, að það þurfi að koma afturkippur í þessa sölu, svo að hægt sé að afla fjár með þessum hætti í okkar mjög svo fjálmagnsfreka vegakerfi, sem nauðsyn ber til að fjármagna á næstunni, eins og hv. þm. er kunnugt um. Þess vegna mun ég ekki óska eftir því, sem ég hafði hugsað mér áður, og fara fram á það við hv. deild, að málinu verði sérstaklega flýtt, vegna þess að það verður séð fyrir þessum fjármunum, heldur láta það ganga eðlilegan gang og þá fylgjast að eða taka tillit til þess í sambandi við heildarmálið, þegar það kemur fram. En þm. Vestf. get ég sagt, að þeir munu fá sína peninga í Djúpveginn, og því verður treyst, að þeir kaupi svo happdrættisskuldabréfin, sem út verða gefin.

Ég sé svo ekki ástæðu til að hafa um þetta fleiri orð. Ég legg til, herra forseti, að að lokinni þessari umr. verði málinu vísað til 2. umr. og hv. fjh.- og viðskn.

Þorv. Garðar Kristjánsson: Herra forseti. Þetta mál ber að með nokkuð sérkennilegum hætti að því leyti, að lög þau, sem frv., sem hér er til umr., er til breytingar á, tóku ekki gildi fyrr en einum degi eftir að átti samkvæmt þeim að gefa út happraðttisskuldabréf. Mér þykir rétt, að það komi hér fram, að þetta var ekki vegna þess, að málið hafi komið seint fram á síðasta þingi, né að það hafi ekki verið áhugi á að flýta því hjá flm. frv. og þeim öðrum, sem að því stóðu. Frv. að lögum nr. 48 frá 1974 var borið fram á síðasta þingi af öllum þm. Vestf. í hv. Nd., þeim Hannibal Valdimarssyni, Matthíasi Bjarnasyni og Karvel Pálmassyni. En við þm. Vestf., sem áttum sæti í þessari hv. d., stóðum að þessu frv. einnig. En það, hvað dróst að afgreiða þetta mál, hygg ég að stafi að nokkru leyti af því, hve seint tillaga um vegáætlun kom fram. Vegamálastjóri hafði lagt til, að það yrði dokað við með afgreiðslu þessa máls á síðasta þingi, þar til nánar lægi fyrir um vegáætlun. Við þekkjum allir þá sögu, hver dráttur varð á því, að þáttill. um vegáætlun kæmi fram. Hún kom svo seint fram, að hún var ekki afgreidd á síðasta þingi, svo sem kunnugt er. Ég tel rétt, að þetta komi fram hér.

Ég vil einnig vekja athygli á því, að frv. að lögum nr. 48 frá 1974 var samþ. sem lög frá Alp. 6. maí s.l., en það hlaut ekki staðfestingu forseta fyrr en 10 dögum síðar eða 16. maí. Ég skal ekki gera það hér að neinu ádeiluefni. En ég get ekki varist þeirri hugsun, að það hefði mátt flýta staðfestingu á þessum lögum, þar sem efni þeirra krafðist þess, að þau væru komin í gildi fyrir 15. maí. Það fórst fyrir hjá hæstv. ríkisstj. að sjá um það.

Ég ætla ekki að fara að ræða hér um mikilvægi þess máls, sem frv. þetta fjallar um, eða þýðingu Djúpvegarins. Það er mál, sem er svo alkunnugt og viðurkennt, hver þörf er fyrir að flýta því verki að ljúka lagningu Djúpvegar. Þetta hefur verið mikið áhugamál og hagsmunamál byggðanna við Ísafjarðardjúp, jafnt í sveit og kaupúnum og Ísafjarðarkaupstað. En málinu hefur þokað mjög hægt áleiðis, og það hefur stundum verið sagt, að hér sé um nokkurs konar eilífðarmál að ræða. Málið tók þó skyndilegum breytingum til hins betra með setningu vegáætlunar fyrir 1972—1975, þegar ákveðið var, að verja skyldi 25 millj. kr. í 4 ár til þess að ljúka lagningu Djúpvegar og þá var átt við veginn frá Hjöllum í Skötufirði að Eyri í Seyðisfirði. Hér var um 100 millj. kr. að ræða, og var þá gert ráð fyrir samkvæmt lauslegri áætlun, að verkið mundi kosta um 100 millj. kr.

Nú hefur raunin orðið allt önnur. Kostnaðurinn verður miklu meiri en 100 millj. kr., og í þáttill. að vegáætlun, sem lögð var fram á síðasta Alþingi, er tekið fram í aths., að til þess að ljúka Djúpveginum muni þurfa um 151 millj. kr. Það þýðir, að kostnaður við þessa framkvæmd

Alþt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

er hækkaður úr 100 millj. í 200 millj., því að þegar greint er frá þessu í grg. með þáttill. um vegáætlun, er þegar búið að verja 50 millj. í þetta verk, þ.e.a.s. kostnaðurinn hefur hækkað um helming. En sagan er ekki öll sögð með þessu, því að þá er miðað við verðlag eins og það var í mars s.l. Nú er okkur öllum kunnugt um það, að verðlagið hefur stórum hækkað frá þeim tíma, vegagerðarvísitalan hefur hækkað, vegaviðhaldsvísitalan og vísitala brúargerða, allt hefur hækkað. Þessu þurfum við að gera okkur grein fyrir, þegar við ræðum um það að ljúka þessu verki.

Í bréfi, sem vegamálastjóri ritaði samgn. Nd. í nóv. s.l., segir hann, að rýrnun á fjárveitingum á árunna 1972 og 1973 til Djúpvegar nemi um 10 millj. kr. og rýrnun á fjárveitingum á árunna 1974 og 1975 nemi þegar um 25 millj. kr., miðað við verðlag í ágúst 1973. Í grg. með þáttill. um vegáætlun, sem ég hef áður dregið á og lögð var fram á síðasta Alþingi, er gerð nánari grein fyrir þessari rýrnun fjárveitinga til Djúpvegarins. Þar kemur fram, að rýrnunin nemur — auk 10 millj. fyrir árin 1972 og 1973 — fyrir árið 1974 21,5 millj. og fyrir árið 1975 22,4 millj. er þá rýrnun á fjárveitingum talin nema samtals 53,9 millj. kr. En þetta er miðað við verðlag eins og það var í mars s.l., þannig að hér er um verulega hækkan að ræða nú þegar. Ég bendi á þetta, til þess að það liggi ljóst fyrir, hverjar eru ástæðurnar fyrir því, að framkvæmd, sem reiknað var með að kostaði 100 millj. kr. árið 1972, er talið nú að kosti a.m.k. 200 millj. Mismunurinn hér á er að meiri hluta vegna rýrnunar á fjárveitingum, en það er einnig rétt að taka fram, að þessi hækkan er að nokkru leyti vegna þess, að verkið hefur reynst dýrara og umfangsmeira en áætlað var í upphafi, enda var þar um að ræða lauslega ágiskun um kostnað, eins og ég gat um áður.

Það, sem ég hef hér verið að tala um rýrnun á fjárveitingum, er að sjálfsögðu ekkert sérstakt varðandi þessa framkvæmd í vegamálum. Það er svo, að fjárveitingar til vegamála hafa eyðst í eldi verðbólgunnar á undanförunum árum með skelfilegum afleiðingum, og raunar er það svo, að það er ekki einungis þetta framkvæmdafé, sem hefur rýrnað, það hefur allt fé til framkvæmda í landinu rýrnað stórkostlega. En ég ætla ekki að fara að ræða frekar um það atriði eða fara nú við þetta tækifæri að deila á hæstv. ríkisstj., sem auðvitað ber ábyrgð á þessu ástandi.

En þó að þetta sé ekkert einstakt um Djúpvegin, hefur Djúpvegurinn og sú framkvæmd, sem hér er um að ræða, vísu sérstöðu, sem mér þykir rétt að undirstrika, m.a. með tilliti til ummæla hæstv. ráðh. áðan um sameiginlegar aðgerðir til fjáröflunar með happraðttislánum fyrir vegagerð í landinu. Þar talaði hann um það sem möguleika, að Djúpveginum yrði skipað á sama bekk og öðrum vegafamkvæmdum, sem fjár yrði aflað til með þessum hætti. Ég vil á þessu stigi málsins ekki mæla sérstaklega á móti heildarlöggjöf um þessi efni. En það má þó ekki breyta því, að um sérstöðu er að ræða varðandi Djúpvegin. Varðandi Djúpvegin standa málin þannig, að það er ekkert vegasamband milli sveitabyggðanna við innanvert Djúp og verslun-

arstaðanna við utanvert Djúp. Hér er ólíku sam-
an að jafna, þegar á að leysa þetta mál eða
þegar á að gera ráðstafanir til þess að bæta
vegasamband, sem þegar er fyrir, t. d. að setja
varanlegt slitlag á vegi. Ég tel, að það þurfi að
hafa þetta í huga. Tal og bollaleggingar eða
fyrirætlanir um almennar aðgerðir til þess að
leysa vanda vegamálaanna með happraðttisfé
mega ekki verða á kostnað þess, að það sé ekki
tekið fullt tillit til sérstöðu Djúpvegarins.

Þessi hugmynd um happraðttisfé er ákaflega
góð, og það vilja allir hagnýta sér hana. Hún
er ekki frumleg í dag, en hún var frumleg og
bráðsnyll, þegar Jónas alþm. Pétursson, sem
þá átti sæti á Alþingi, gerði till. um að opna
hringveginn umhverfis landið með þeim hætti
að efna til happraðttislána. Það voru sérstakar
aðstæður þá varðandi hringveginn. Og við, sem
stóðum að frv. að lögum nr. 48 frá 1974 um
happraðttislán til að fullgera Djúpvæg, töldum,
að það væri um sérstakar aðstæður að ræða
varðandi Djúpveginn. En ég er ekki viss um,
hvort það er algilt ráð að ætla að færa út þessa
leið til fjárflyunar við vegagerð nema að alltak-
mörkuðu leyti, þ. e. ekki að fara að leysa fjár-
hagsmál vegagerðarinnar almennt með þessum
hætti. Ég skil ekki heldur orð hæstv. ráðh., að
hann meini það. Ég er ekki með þessum orðum
að mæla gegn því, að þessari aðferð verði beitt
eitthvað víðtækar en orðið er, en ég vil sérstak-
lega leggja áherslu á sérstöðu Djúpvegarins.

Ég geri ráð fyrir, að það blandist engum hug-
ur um, að það er mikil þörf á því fjármagni,
sem lög nr. 48 frá 1974 um happraðttislán til
að fullgera Djúpveginn gera ráð fyrir. Ég hef
þegar lýst því, hvaða áhrif verðhækkunarinnar hafa
haft. Mér þykir eðlilegt að benda á, að það væri
eðlilegt, að við endurskoðun hinnar almennu
vegáætlunar yrði hækkuð svo fjárveiting til
Djúpvegarins, að hún haldi verðgildi sínu, mið-
að við það, að lokið verði við Djúpveginn 1975.
Kann að vera, að þá segi einhver, að ef gengi-
ð sé lengra í þessu efni en till. til þál. um veg-
áætlun gerði ráð fyrir á síðasta þingi, sé kannske
minni þörf fyrir að afla 80 millj. kr. með happra-
ðttislánum. Ég held, að það muni naumast
nokkur ábyrgur aðili hreyfa því sjónarmiði. En
það er líka rétt í þessu sambandi að benda á,
að það eru stórkostleg verkefni óleyst varðandi
Djúpveginn á öðrum svæðum en milli Hjalla í
Skötufirði og Eyrar í Seyðisfirði. Djúpvegur-
inn nær að Vestfjarðavegi í Þorskafjarðarbotni
og nú að Eyri í Seyðisfirði. Í þáltill. til veg-
áætlunar, sem lögð var fram á síðasta Alþingi,
var gert ráð fyrir breytingum á Djúpveginum
þannig, að hann yrði lengdur frá Eyri í Seyðis-
firði um Álftafjörð, um Súðavík á Vestfjarða-
veg í Skutulsfirði. Á öllu þessu svæði, úr botni
Þorskafjarðar og að Vestfjarðavegi í Skutulsfirði,
er margháttuð og brýn verkefni í vegamálun-
um. Og það er ekki hægt að segja í raun og
veru, að Djúpveginum sé lokið, fyrr en húið er
að leggja varanlegan veg yfir Þorskafjarðarheiði
eða þá aðra heiði, sem kann að vera valin sem
framtiðarleið.

Herra forseti. Ég taldi rétt að vekja athygli á
þessum atvikið, sem ég hef hér dregið á. En
ég vil ekki láta hjá líða að þakka hæstv. fjmrh.

fyrir það, að hann hefur gert ráðstafanir til
þess, að það verði greiddar á þessu ári 25 millj.
kr. til áframhaldandi framkvæmda í Djúpvegi á
þessu sumri upp í væntanlegt fé af happraðttis-
lánum. Það, sem nú í dag er þýðingarmest, er
einmitt það, að ekki verði nein töf á framkvæmd-
um í sumar og að happraðttisbréfin verði síð-
an gefin út eins fljótt og kostur er. Ég tel eðli-
legt, að þessu máli sé flýtt með eðlilegum hætti,
þannig að það geti legið fyrir fullbúin löggjöf
um þetta þýðingarmikla mál.

Steingrímur Hermannsson: Herra forseti. Þessi
sakleysislega leiðrétting getur eflaust gefið til-
efni til langrar ræðu, ræðu um verðbólgu og veg-
mál á Vestfjörðum og fjölmargt fleira, en ég
ætla ekki að leyfa mér það. Ég vil hins vegar
aðeins taka undir þakkir til hæstv. fjmrh. fyrir
ágætar undirtektir hans við okkur þm. Vestf.
um útvegum bráðabirgðafjármagns, til þess að
halda megi áfram framkvæmdum við Djúp-
veg. Ég get jafnframt upplýst það, sem fram
kom á fundi með vegamálastjóra fyrir fáeinum
dögum, að þetta muni tryggja framkvæmdir við
Djúpvæg fram á haustið og ætti að geta orðið
til þess, að ljúka megi þessum hluta Djúpvegar
á næsta ári, eins og ráðgert hefur verið. Ég
fagna því, að þannig er staðið að þessum mál-
um og allt bendir til þess, að staðið verði við
þennan áfanga eins og gert er ráð fyrir í veg-
áætlun.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og
til fjh.- og viðskn. með 16 shlj. atkv.

Neðri deild, 3. fundur.

Fimmtudaginn 8. ágúst, kl. 2 miðdegis.

*Viðnám gegn verðbólgu, frv. (þskj. 2). —
1. umr.*

Forsrh. (Ólafur Jóhannesson): Herra forseti.
Það frv., sem hér liggur fyrir til umr., er til
staðfestingar brbl. um tímabundnar ráðstafanir
til viðnáms gegn verðbólgu. Þau brbl. hafa tak-
markaðan gildistíma, renna út um næstu mán-
aðarmót. En frv. til staðfestingar þeim er að
sjálfsgöngu lagt hér fyrir Alþingi samkvæmt fyrir-
mælum stjórnarskrárinnar. Ég tel ekki ástæðu
til á þessu stigi að fara að ræða efnislega brbl.
né ráðstafanir samkv. þeim, en vil leyfa mér
að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari
umræðu vísað til 2. umr. og hv. fjh.- og viðskn.

Gunnar Thoroddsen: Herra forseti. Efni
þessa frv., sem er staðfesting á brbl. frá 21.
maí, er bráðabirgðalaun á nokkrum hluta þess
vanda, sem steðjar að efnahag og atvinnulífi
þjóðarinnar. Það felur í sér hemlun verðlags,
bindingu kaupvísitölu, bindingu á fiskverði, laun-

um bónda og verkafólks hans í verðlagsgrundvelli landbúnaðarvöru og ákvæði um fjárfestingarsjóði, að þeir skuli lána út fé með samþarlegum skilmálum og þeir hafa tekið að láni, þannig að verðtryggingin megi einnig ná til ákveðins hluta hvers láns í tilteknum lána-flokkum. Auk þess er þetta frv. byggt á verulega auknum niðurgreiðslum vörumeris, þó að það sé ekki beint tekið fram í frv., en þó gert ráð fyrir í því og á þessu byggt.

Þessi brbl. eru vissulega vitnisburður um mikil vandamál, sem að þjóðinni steðja. Og þessi vandamál eru fyrst og fremst stórfelldur hallarekstur þjóðarþúsins eða þjóðhagslegur halli, eins og bankastjóri Seðlabankans komst að orði í sjónvarpi í gær. Þetta ástand stafar auðvitað af því, að innflutningur hefur verið að undanförunu miklu meiri en útflutningur, svo að þar hallast stórlega á. Þar hallast svo mjög á, að gert er ráð fyrir því í spám hinna kunnugustu manna, svo sem seðlabanka- og hagrannsóknastjóra, að vöruskiptahalli verði yfir 8 þús. millj. ónir á þessu ári eða 8300 millj., eins og hin síðasta spá er. Lántökur er gert ráð fyrir að verði óvenjulegar á þessu ári og í rauninni í hámarki, og munu þær jafna að töluverðu leyti þennan mikla vöruskiptahalla. Samt sem áður verður verulegur greiðsluhalli í heild, og gengur því stórlega á gjaldeyrissjóðinn.

Skýringar eru auðvitað til ýmsar á þessu ástandi, bæði miklar verðhækkanir á erlendum vörum og alveg sérstaklega á olju, svo að skiptir fyrir íslenska þjóðarþúið milljörðum á þessu ári. Hins vegar hefur almennur vörinnflutningur verið miklu meiri en útflutningurinn og þjóðarþúið í heild leyfir. Þetta ástand hefur auðvitað komið mjög fram í stöðu gjaldeyrissjóðsins, sem hefur farið mjög minnkandi á þessu ári. Í júnílok í fyrra var gjaldeyrissjóðurinn 6 781 millj., en er nú í júnílok 3 152 millj. Hér hefur því gjaldeyrissjóðurinn á einu ári lækkað um meira en helming, og nú um þessar mundir er svo komið að sögn bankastjóra Seðlabankans, að gjaldeyrissjóðurinn nægir ekki nema fyrir eins mánaðar innflutningi, — í stað þess, ef vel ætti að vera, þá þyrfti hann að nægja fyrir 3–4 mánaða innflutningi. Ef lítið er aðeins á þróun gjaldeyrissjóðs á þessu ári, kemur í ljós, að gjaldeyrissjóðurinn hefur frá því um áramót lækkað úr 6 200 millj. niður í, eins og ég gat um, í júnílok 3 152 millj. kr.

Það er ljóst, að hér verður að spyrna við fótum og finna leiðir til að snúa við þessari þróun.

Auk þessarar myndar af viðskiptunum gagnvart útlöndum er einnig ljóst, að aðalatvinnuvegur þjóðarinnar, sjávarútvegurinn, er að verulegu leyti rekinn með halla, einkum að því er snertir frystiðnaðinn, frystihúsin og togarana, þar sem hjá báðum þessum aðilum er um verulegan halla að ræða. Ef lítið er á hin svokölluðu peningamál, eins og það er kallað af sérfræðingunum, þ. e. bankakerfið og starfsemi bankanna, útlán og innlán, þá hefur hér verið og er mikil peningabensla, eins og segir í skýrslu hagrannsóknastjóra, og útlánabensla bankanna meginuppspretta peningabenslunnar. Það er líka ljóst, að staða bankanna gagnvart Seðlabankanum hefur hriðversnað á þessu ári. Lausafjár-

staða þeirra er slík, að hún hefur aldrei fyrr verið jafnslæm og hefur versnað um nokkra milljarða á þessu ári.

Það þarf ekki fleira upp að telja til að minna á það mikla hættuástand, sem hér er á ferðinni og sérfróðir menn hafa bent á og nú síðast í gærkvöld formaður bankastjórnar Seðlabankans, og ástandið haldi áfram að versna. Verðbólgan er meiri hér en hún hefur verið áður og verður að finna ráð til að draga úr henni stórlega. Þetta er allt með þeim hætti, að veruleg hætta er á því, áður en langt um líður, að samdráttur verði í atvinnulífinu, sem gæti leitt af sér atvinnuleysi, sem auðvitað má ekki fyrir koma.

Það, sem hér hefur í rauninni gerst, er í stuttu máli, að þjóðin hefur um hríð eytt meira en hún hefur aflað, þjóðarútgjöldin stefna langt fram úr framleiðslugetu á þessu ári. Spurningin er þá: Hvað á að gera til að stemma hér stigu við og reyna að koma hlutunum á réttan kjöl? Fyrst er auðvitað að gera sér grein fyrir vand-
anum, viðurkenna hann og reyna að gera sér ljósar orsakir hans og gera grein fyrir þeim úrræðum, sem helst eru vænleg til bóta, og síðast, en ekki sist, að stjórnvöld hafi þá þrek og manndóm til þess að framkvæma þær aðgerðir.

Ég skal ekki á þessu stigi fara ítarlega út í þessi mál, en aðeins minna á, að auðvitað er eitt fyrsta og aðalverkefnið að gera ráðstafanir til þess að draga úr hinum mikla halla gagnvart útlöndum og stefna að því að ná jöfnuði í þeim viðskiptum. Það þarf að treysta og efla gjaldeyrissjóðinn, sem er algjör forsenda fyrir jafnvægi í efnahagsmálum, velgengni atvinnuveganna og lánstrausti okkar erlendis. Það þarf að sjálfsögðu að reyna að koma atvinnurekstri þjóðarinnar á heilbrigðan grundvöll, þannig að hann geti aftur borið sig og borið sig með þeim hætti, að hann geti sjálfur safnað nokkru fjármagni til að byggja sig upp, en ekki sé svo að honum kreppt, að hvað sem gera þarf til umbóta eða aukningar í atvinnurekstri, þá þurfi að sækja til banka og lánastofnana um lánsfé, því að sá skortur, sem atvinnureksturinn hefur orðið við að búa um nokkurn tíma á eigin fjármagni til uppbyggingar, er ein af ástæðunum fyrir því, að svo hefur gengið úr skorðum í bankakerfinu og peningamálum eins og raun ber vitni.

Til þess að koma atvinnurekstrinum á heilbrigðan grundvöll spyrja auðvitað margir, hvort gengisbreyting sé nauðsynleg. Þá er þess fyrst að geta, að síðan um áramót hefur gengi íslensku krónunnar lækkað um nær 15%. Líka er vitað, að í þeim viðræðum, sem fara fram nú milli nokkurra stjórnmalaflokka um myndun stjórnar, hefur verið rætt um hugsanlega gengis-lækkun til viðbótar þessu, sem gerst hefur á fyrri helmingi ársins. Um þetta skal ég ekkert dæma á þessu stigi. Hins vegar er rétt að vitna í þessu sambandi í ummæli Seðlabankans og hagrannsóknastjóra í einni af þeim skýrslum, sem frá þeim hafa komið, þeim nýjustu, þar sem segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Fram hjá þeirri staðreynd er ekki hægt að komast, að gengi krónunnar á hverjum tíma hlýtur aðallega að markast af afkomu útflutnings-

atvinnuveganna. Þegar yfir lengri tíma er litið og horft er fram hjá áhrifum afla- og verðsveiflna, er það raunverulega þróun innlends verðlags í samanburði við erlent, sem ákveður þróun gengisins.

Í sambandi við gengismálin er vert að hafa í huga þessi sjónarmið Seðlabankans og hagrænnisóknastjóra. Þá er ljóst, að þær víxlhækkunar kaupgjalds og verðlags, sem átt hafa sér stað allengi hér á landi eru ein af orsökum þess vanda, sem við er að glíma. Í þessari sömu skýrslu, sem ég minntist á, er lögð á það áhersla, að frumskilyrði þess, að takast megi að vekja aftur traust almennings á verðgildi peninga og gengi krónunnar og koma hlutum í lag, er, að takast megi að hemja á varanlegan hátt víxlhækkunar kaupgjalds og verðlags.

Ég býst við, að það sé öllum orðið ljóst, bæði stjórnmalamönnum og forustumönnum launbega og launþegunum ekki síst sjálfum, að þær sjálfkrafa víxlhækkunar, sem nú eru, eru háskalegar fyrir atvinnulífið, fyrir þjóðfélagið í heild og hafa ekki komið launþegum að því gagni, sem sumir kunna áður að hafa talið. Stundum er á það minnst, að kaupgetan í þessu landi sé of mikil, og það er ekki nýtt fyrirbæri, að á þá lund sé mælt. Áður fyrr var stundum um það talað, að þyrfti ýmist að draga úr kaupgetu, ef hún væri of mikil, eða eins og það var orðað að loka hana inni, þ. e. a. s. með innflutningshöftum.

Ég held, að þetta tal um innlokkun kaupgetu eða að draga úr kaupgetu sé að mörgu leyti og í meginatriðum á miklum misskilningi byggt. Það, sem þarf að gera, er fyrst og fremst að reyna að hafa áhrif á ráðstöfun kaupgetunnar, þ. e. a. s. hvernig kaupgetan er notuð. Og þá kem ég að einu atriði, sem í rauninni má segja, að sé eitt meginatriði í okkar efnahags- og fjárhagslífi, og það er, hverjar leiðir hægt sé að finna til að auka sparifjáröfnun í landinu, því að sparifjáröfnun, aukning hennar, hefur bæði þá þýðingu að draga stórlega úr verðbólgunni, draga úr innflutningi, draga úr of mikilli eftirspurn, en um leið að útvega bönkunum ráðstöfunarfé til að lána atvinnuvegunum, sem dregur þá úr þeirri þenslu, sem mjög ógnar nú atvinnulífi og fjárhagslífi okkar. Þannig hlýtur aukning sparifjár að verulegu marki að vera eitt mikilvægasta atriðið til þess að draga verulega úr verðbólgunni og þeim efnahagsörðugleikum, sem þjóðin á við að glíma.

Nú hefur Seðlabankinn fyrir nokkru hækkað vexti allverulega og hefur fært þar rök fyrir þeirri vaxtahækkun, að eitt aðalmarkmiðið með henni sé að auka sparifjáröfnun almennings. Nú er þetta auðvitað ein af þeim leiðum, sem mjög koma til greina. Það er ekki enn séð, hver áhrif þessi hækkun innlánsvaxta hefur haft eða mun á næstunni hafa á söfnun sparifjár. En það er önnur ráðstöfun, sem vafalaust yrði áhrifameiri og ég tel, að verði að beita á næstunni í einu eða öðru formi og það er verðtrygging sparifjár. Nú hafa menn stundum haft það á móti verðtryggingu sparifjár, að þá yrði um leið að verðtryggja öll útlán. Ég geri ráð fyrir því, að í fyrstu væri rétt að feta sig áfram og veita verðtryggingu á því sparifé,

sem bundið er til nokkurs tíma, a. m. k. til eins eða tveggja ára. Nú er það þannig, að það mun vera um það bil fimmtungur sparifjár, sem nú er á 12 mánaða bók. Í júnílok, — það eru síðustu nákvæmar tölur, sem ég hef um spariinnlán í bönkunum, sparisjóðum og innlánsdeildum kaupfélaganna, — var sparifé tæpir 26 milljarðar, en þar af eru tæpir 5 milljarðar, sem bundnir eru á eins árs bók. Ef tekinn væri upp sá háttur að verðtryggja, svo að fullnægjandi væri, það fé, sem lagt væri inn á bækur, sem bundnar væru til eins eða tveggja ára eða lengri tíma, þá er enginn vafi talinn á því, að sparifjáröfnun mundi aukast stórlega. Til þess að bankarnir eða hið opinbera gæti undir þessu staðið, þarf auðvitað að finna leiðir. Í því sambandi má benda á 5. gr. þess frv., sem hér liggur fyrir í brbl., þar sem gert er ráð fyrir, að fjárfestingarlánasjóðir, sem taka lán verðtryggð, endurláni þau með sambærilegum skilmálum, og þá gert ráð fyrir, að m. a. megi láta verðtryggingu ná til ákveðins hluta hvers láns í tilteknum lánaflokkum. Út í það atriði, hvernig þetta yrði nánar framkvæmt, skal ég ekki fara hér, til þess þyrfti að fá sérfróða menn frá bönkunum, atvinnugreinum og öðrum aðilum. En hér er um eitt hið mikilvægasta atriði að ræða í sambandi við okkar efnahagsmál, það er verðtrygging á sparifé, a. m. k. að einhverju verulegu leyti.

Það er ljóst, að hvaða aðgerðir sem notaðar verða í efnahagsmálunum, verður markið að vera það hiklaust og fyrsta markmiðið að tryggja fulla atvinnu, þannig að ekki komi til atvinnuleysis. En um leið þarf að hafa annað í huga, þ. e. að málum sé þannig stýrt, að ekki verði ofþensla á vinnumarkaðinum eða það, sem hagfræðingar kalla, umframeftirspurn vinnuafis. Það skapar einnig hættu á jafnvægisleysi, sem því miður er nú í okkar þjóðfélagi.

Þess er auðvitað að vænta, að Alþingi finni bestu leiðir til að ráða bót á þeim efnahagsvanda, sem fram undan er, og vitanlega er það eitt meginatriði, að Alþingi takist og það sem fyrst að mynda stjórn, sterka stjórn, sem hefur tök á þessum málum og skapar þá tiltrú og traust hjá almenningi, sem er forsenda fyrir heilbrigðu efnahagslífi.

Guðlaugur Gíslason: Herra forseti. Ég get verið sammála hæstv. forsrh. um það, að ekki er ástæða til að ræða þetta frv. ítarlega við 1. umr. Ég geri ráð fyrir, að að þessu sinni náist um það samkomulag, að frv. verði sent til nefndar til athugunar, og gefst þá vissulega tækifæri fyrir þá aðila, sem í nefnd eru, að skoða það nánar og einnig fyrir alla þingmenn að ræða það, þegar það kemur aftur frá nefndinni.

Ástæðan fyrir því, að ég kvaddi mér hljóðs í sambandi við þetta mál, sem er, eins og í frv. segir, um tímabundnar ráðstafanir til viðnáms gegn verðbólgu, er annað atriði, sem gerst hefur, síðan þessi brbl. voru gefin út, og vissulega einnig er þáttur í efnahagsmálum og efnahagskerfi þjóðarinnar, en það er sú ákvörðun, sem Seðlabanki Íslands tók, þegar hann tilkynnti um vaxtahækkun nú fyrir nokkru. Þar var um

verulega vaxtahækkun að ræða og ég held einna mesta vaxtahækkun, sem átt hefur sér stað, og var kannske ekkert við því að segja. En það hygg ég, að hafi komið fleirum en mér á óvart, að strax og þetta hafði verið tilkynnt opinberum fjölmiðlum, er það, að einn af hæstv. ráðh., hæstv. viðskrh., gefur um það yfirlýsingu, að þetta sé ekki gert með hans samþykki, — ég man ekki orðalag yfirlýsingarinnar, hvort hann taldi, að hann hafi ekki um þetta vitað, ég vil ekki um það fullyrða, a. m. k. gaf hann þá yfirlýsingu, að þetta væri ekki gert með hans vilja og ekki með hans samþykki. Ég ætlaði í þessu sambandi að bera fram fyrirspurn til hæstv. ráðh., en hann er ekki á þessum fundi og mun ekki verða, þannig að ég vil þá beina fyrirspurn minni til hæstv. forsrh., en hún er þess eðlis, hvort ríkisstj. hafi um það vitað, hvað til stóð hjá Seðlabankanum, hvort hún hafi fyrir fram vitað um þá ákvörðun, sem Seðlabankinn tók um vaxtahækkunina. Er vissulega atriði fyrir Alþingi að fá úr því skorið, hvort svona hlutir geti gerst hér á landi, að ein stofnun, sem Alþingi skipar fulltrúa til og fer að visu með veigamikinn þátt í efnahagsmálum, geti tekið mjög afdrifaríkar ákvarðanir gegn vilja ríkisstj. og þá að sjálfsgöðu, ef ríkisstj. styðst við meiri hluta á Alþingi, gegn vilja meiri hl. Alþingis. Það er þetta atriði, sem ég tel, að Alþingi eigi nokkurn rétt á að fá að vita, hvort hæstv. forsrh. skilur lögin um Seðlabankann á þann veg, að þetta geti gerst með eðlilegum hætti, að Seðlabankinn eða aðrir stofnanir, sem fara með efnahagsmál fyrir ríkisstjórn, geti tekið veigamiklar ákvarðanir, sem hafa afgerandi áhrif í efnahagsmálum, gegn vilja ráðandi ríkisstj. og þá þeirra aðila, sem bak við ríkisstj. standa. Ég stóð í þeirri meiningu, að svona hlutir gætu ekki gerst hér á landi. Ég hygg, að ef þetta er allt saman lögum samkvæmt, þá þurfi Alþingi að endurskoða lögin um Seðlabankann og kannske fleiri stofnanir til þess að fyrirbyggja, að Alþingi sé ekki að minnum dómi lítilsvirt með því að gera ráðstafanir eins og hér hafa átt sér stað.

4. gr. laga um Seðlabanka Íslands hljóðar þannig, með leyfi forseta: „Í öllu starfi sínu skal Seðlabankinn hafa náið samstarf við ríkisstj. og gera henni grein fyrir skoðunum sínum varðandi stefnu í efnahagsmálum og framkvæmd hennar. Sé um verulegan ágreining við ríkisstj. að ræða, er seðlabankastjórn rétt að lýsa honum opinberlega og skýra skoðanir sínar. Hún skal engu að síður telja það sitt meginhlutverk að vinna að því, að sú stefna, sem ríkisstj. markar að lokum, nái tilgangi sínum.“ Ég hef alltaf skilið þessa grein laganna um Seðlabankann á þann veg, að hann hefði ekki heimild til þess að taka ákvarðanir eins og hann hefur nú gert gegn vilja ríkisstj. og þá, að ætla verður, gegn vilja þeirra hv. alm., sem ríkisstj. styðja.

Fyrirspurn mín er því sú til hæstv. forsrh., hvort hann og aðrir hæstv. ráðh. hafi fyrir fram um þetta vitað, látið þetta gerast og látið duga, að einn ráðh., hæstv. viðskrh., gefi um það yfirlýsingu í fjölmiðlum, að þetta sé ekki gert með hans samþykki. Í 24. gr. seðlabankalaganna er, eins og allir hv. þm. vita, einnig tekið fram, að yfirstjórn Seðlabankans sé í höndum þess

ráðh., sem fer með bankamál, og í höndum bankaráðs, þannig að ég held, að hv. alm. hafi ástæðu til að ætla, að ef ráðamenn Seðlabankans þurfi að taka mikilvægar ákvarðanir í efnahagsmálum, hljóti þeir að verða að bera sig saman við ríkisstj. og þá Alþingi, ef það er að störfum.

Ég skal ekki fara mörgum orðum um vaxtahækkunina sjálfa. Það vita allir, að þetta er aðgerð, sem notuð hefur verið bæði hér á landi og annars staðar í sambandi við aðgerðir í efnahagsmálum. Ég hygg þó, að einhliða vaxtahækkun hér á landi sé ákaflega hæpin ráðstöfun. Vaxtahækkun er tvíþætt, annars vegar til handa sparifjäreigendum, að bæta þeim það tjón, sem þeir verða fyrir, ef um verðbólguástand er að ræða. Þetta kemur með eðlilegum hætti sparifjäreigendum til góða. En hún er einnig, og það tel ég alvarlegast í því efnahagsástandi, sem er í dag og hefur verið undanfarna mánuði, mjög þungur baggi, þungur skattur á atvinnuvegum þjóðarinnar. Það liggur fyrir, að fyrir kosningar, fyrir 30. júní, var málum þannig komið hjá sjávarútveginum, að bankakerfið hafði orðið að lána það mikið, aðallega í sambandi við taprekstur í fiskiðnaðinum, að það taldi sig vera komið í þrot með að geta staðið undir því að halda þessum atvinnuvegi gangandi eða fleyta honum áfram. Bankaráðin munu hafa tekið þá ákvörðun, að til bráðabirgða skyldi þetta gert eða þar til nýrri ríkisstj. gæfist kostur á því að gera einhverjar þær ráðstafanir, sem hún teldi að mundi leysa þennan vanda. Engar slíkar ráðstafanir hafa verið gerðar enn, eins og allir vita. En ástand þessara mála hjá sjávarútvegi er á þann veg, að hann er því miður kominn alveg á heljarþröm, og þeir, sem í þessum málum standa, eru hreinlega að gefast upp, jafnvel þótt bankakerfið vilji halda áfram að lána þeim fyrir rekstrartapi. Þegar síðan er bætt 4% vöxtum ofan á þeirra rekstrarfé, þá sjá allir, hvernig það muni verka fyrir þessa atvinnugrein.

Það er ekki svo, að þetta komi bankakerfinu til góða, þeim aðilum, sem lögum samkv. ber skylda til að lána sjávarútvegi og öðrum útflutningsframleiðslugreinum afurðalán. Þetta kemur ekki þeim til góða, því að vextir, sem bankastofnanir þurfa að greiða, hinir svokölluðu refsivextir hjá Seðlabankanum, eru komnir upp í 24% á ári eða 2% á mánuði, þannig að ég hygg, að þeir aðilar, sem eiga að standa undir taprekstri sjávarútvegs og fiskiðnaðar, haldi hreinlega ekki lengi út. Þó að þeir séu fullir af vilja til að gera allt, sem unnt er að gera, til þess að koma í veg fyrir, að sjávarútvegur hér á landi stöðvist allur í einu, þá efast ég um, að þeir hafi bolmagn til að standa undir þessu öllu lengur. Menn eru undrandi yfir því, að þeir skuli ekki hafa gefist upp við það fyrr, skuli ekki vera orðnir uppgefnir á því, og það hlýtur að kosta þá tugmilljónir í rekstrartapi, þar sem svo stendur á, að þeir bankar, sem afurðalán inna af hendi, munu vera komnir í 3000 millj. í yfirdrátt hjá Seðlabankanum í sambandi við sín viðskipti. Það segir sig alveg sjálft, hvað óskaplegar tölur eru þarna á ferðinni, sem lenda kannske í bili á bankakerfinu að nokkru

leyti, og að hinu leyti lendir vaxtahækkunin sjálf, 4% vaxtahækkunin, beint á atvinnurekstrinum.

Ég tel, að þetta sé alvarlegt mál og ef ríkisstj. hefur vitað fyrir fram um þetta allt saman og ekkert gert annað en að láta einn af ráðh. sinum mótmæla í fjölmiðlum, þetta sé ekki gert með hans vilja, þá sé þetta atriði, sem Alþingi hljóti að taka til mjög alvarlegrar athugunar, hvort slíkt geti virkilega átt sér stað hér á landi og hvort ekki verði að breyta lögum, þannig að þetta geti ekki endurtekið sig.

Forsrh. (Ólafur Jóhannesson): Herra forseti. Ég skal reyna að standa við það, sem ég sagði í minni framsöguræðu, að fara ekki að ræða þessi mál efnislega á þessu stigi.

Ég vil aðeins segja það út af því, sem hv. 2. þm. Reykv. sagði, að það er auðvitað viðurkennt og öllum ljóst, að það er við vandamál að stríða í efnahagsmálum þjóðarinnar, og það á ekki að vera nýtt fyrir neinum. Hins vegar hika ég ekki við að segja það, að sá vandi væri í dag þó mun meiri, ef þessi brbl. hefðu ekki verið gefin út, enda komu ekki fram neinar aths. hjá honum við brbl. út af fyrir sig. Ég vil enn fremur minna á, að það lá ljóst fyrir í vor, að það var við mikinn efnahagsvanda að glíma þá og það var mikill efnahagsvandi í uppsvingu. Þá tókst ekki að fá Alþingi til þess að horfast í augu við þann vanda og gera þær ráðstafanir, sem þá hefði þurft að gera. Það er alveg víst, að ef ráðstafanir hefðu verið gerðar þá og gerðar í tæka tíð, þá væri vandamálið minna nú, og var minna þá en það er orðið nú að ýmsu leyti. Þetta vil ég aðeins minna á, án þess að ég ætli að fara að deila um söguna í því efni.

Það er kannske rétt að geta þess í sambandi við gjaldeyrisstöðuna og það, sem minnst var á um stöðu bankanna, að það hefur verið sölu-tregða og tregða á útflutningi á vissum afurðum, og af því hefur leitt, að birgðir eru meiri en á sama tíma t. d. í fyrra í ýmsum eignum, og er ekki nema sanngjarnt, að það sé tekið með, þegar gjaldeyrisreikningurinn er gerður upp. Jafnframt hefur þessi birgðasöfnun auðvitað haft það í för með sér, að bankarnir hafa orðið að lána meira en ella út á þessar birgðir, og er staða þeirra gagnvart Seðlabankanum líka erfiðari af þessum sökum. Það er rétt að hafa þetta í huga í sambandi við þá mynd, sem dregin er upp af þeim efnahagsvandamálum, sem við er að glíma nú.

Viðvíkjandi spurningu hv. þm. Guðlaugs Gíslasonar varðandi vaxtalánin vil ég segja það, að það er alveg rétt tilvitnun, sem hann fór með í 4. gr. seðlabankalaganna, að Seðlabankinn á að fylgja þeirri efnahagsmálastefnu, sem ríkisstj. mótar. Það lágu fyrir í maí, síðari hluta maí, ef ég man rétt, tilmæli eða ósk frá Seðlabankanum til ríkisstj. um það, að ríkisstj. samþykkti vaxtahækkun. Þá var samkvæmt till. frá mér, sem ég flutti í ríkisstj. samþ., að ríkisstj. gæti ekki fallist á þessi tilmæli Seðlabankans um vaxtahækkun, og samkvæmt því, framkvæmd

Seðlabankinn ekki þessa vaxtahækkun þá, enda þótt það væri skoðun stjórnar hans, að hún væri nauðsynleg. En þó að þetta standi svona, eins og það stendur í 4. gr., þá stendur hins vegar skýrum stöfum í annarri grein í seðlabankalögnum, í 13. gr., að Seðlabankinn ákveði vexti, það er alveg skýrt tekið fram. Út af fyrir sig skilur stjórn Seðlabankans það ákvæði svo, að hún geti gert þetta án þess að fá til þess samþykki ríkisstj.

Eftir að ríkisstj. hafði sagt af sér, er auðvitað ekki hægt að gera kröfu til hennar um, að hún móti neina efnahagsmálastefnu. Það er ekki hægt að gera kröfu til ríkisstj., sem hefur sagt af sér og er aðeins „fungerandi“, um það, að hún móti neina pólitíska stefnu. Þegar þannig stóð á, að ríkisstj. hafði sagt af sér og gegnir aðeins störfum samkvæmt beiðni forseta, þá taldi Seðlabankinn sig ekki þurfa að biðja og ekki þurfa að taka tillit til fyrri samþykktar ríkisstj. um það, að vaxtahækkun væri ekki framkvæmd, og ákvað vaxtahækkunina, að ég best til veit með öllum atkvæðum seðlabankastjórnanna og atkvæðum bankaráðsins, nema hvað einn fulltrúi í bankaráði sat hjá við þá ákvörðun.

Það er þess vegna algjörlega rétt, sem hæstv. viðskrh. hefur sagt, að vaxtahækkunin, sem ákveðin hefur verið af Seðlabankanum, er ekki gerð með samþykki ríkisstj. Um vaxtahækkunina sjálfa og réttmæti hennar ætla ég ekki að fara að ræða hér. Það var sjónarmið ríkisstj., á meðan hún var og hét, að það ætti ekki að gripa til þessa ráðs. En auðvitað verður að játa, að þetta hefur bæði kosti og galla. Það liggur í augum uppi, að þetta kemur þungt við þá, sem lánin taka. En það ætti líka að vera nokkur hagsbót fyrir sparifjäreigendur, sem lögð var áhersla á áðan, að þyrfti að líta til. Sannleikurinn er sá auðvitað, að það hefur ekki verið farið með neina eins illa í þjóðfélaginu og sparifjäreigendur. Það er ekki nema eðlilegt og sanngjarnt, að menn verði að greiða fyrir fjármagnið. Sparifjäreigendur verða að fá eitthvað í sinn hlut. Menn geta endalaust deilt um, hve mikið það á að vera eða hve lítið. En þetta var mat seðlabankastjórnarinnar, og hefur sjálfsgat vakað fyrir henni það tvennt að reyna að örva til aukinnar sparifjármýndunar, sem og hitt að reyna að draga úr lánseftirspurn og þenslu. Hvort þetta hefur tekist eða ekki, held ég að sé ekki hægt að dæma um enn, vegna þess að reynslan af þessu er enn svo stutt.

Ég vona, að ég hafi með þessum fáu orðum svarað spurningu hv. fyrirspyrjanda, þannig að það sé ljóst, hvernig gangurinn var í þessu máli.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Ég geri ekki ráð fyrir, að ég tali langt mál að þessu sinni um þetta frv. til staðfestingar á brbl., sem hér liggur fyrir. Umræður hafa verið hóflegar og tiltölulega stuttar um svo stórt mál eins og það raunverulega er, og geri ég ekki ráð fyrir, að ég telji rétt að þessu sinni, við 1. umr. málsins, að kveikja í umræðunum, eins og kalla mætti. Það gefst tækifæri til þess að tala um þetta mál, þegar það kemur síðar úr nefnd.

Þetta frv. er aðeins einn þáttur í því að hamla gegn verðbólgu, en allir eru sammála um, að verðbólgan valdi miklum vanda í okkar þjóðfélagi. Hæstv. forsrh. flutti frv. á s. l. vori, sem átti að verða til þess að setja hemil á verðskrúfunna. Þetta frv. var kallað stjfrv., en gat raunverulega ekki talist það, vegna þess að ýmsir ráðh. höfðu fyrirvara um veigamikil atriði málsins og a. m. k. einn ráðh. lýsti því yfir, að hann væri algjörlega á móti málinu í heild. En hæstv. forsrh. flutti málið og talaði fyrir því. En 1. umr. málsins í þessari hv. d. lauk ekki og málið fór ekki til n. og ekki í þá þinglegu athugun, sem það hefði vitanlega átt að fara. Ég held, að hæstv. forsrh. og jafnvel fleiri hæstv. ráðh. hafi sagt, að stjórnarandstaðan hafi snúist gegn málinu og þess vegna hafi ekki verið unnt að láta málið fá þinglega meðferð. Ég minnst þess, að form. Alþfl. og e. t. v. fleiri hv. þm. Alþfl. lýstu því yfir, að þeir mundu greiða atkv. gegn frv., við 1. umr., þeir mundu greiða atkv. gegn því, að málið færi til nefndar. Við sjálfstæðismenn gáfum aldrei slíka yfirlýsingu, og ég minnst þess, að hæstv. forsrh. sagði úr þessum ræðustóli, að hann tryði því ekki, að stærsti stjórnmalaflokkurinn sýndi það ábyrgðarleysi að vilja ekki láta þetta mál, sem hann taldi vera mjög mikilvægt, fá þinglega meðferð. En á þetta reyndi aldrei, vegna þess að 1. umr. lauk ekki. En það vil ég fullyrða, að það var á valdi hæstv. forsrh. að láta ljúka þessari umr. og láta á það reyna, hvort málið gæti fengið þinglega meðferð. En það er vissulega gott til þess að vita, að form. Alþfl. hefur fengið fyrirgefningu fyrir þessa synd, sem talin var stór á s. l. vori. Og nú er form. Alþfl. og Alþfl.-menn komnir að samningaborði um vinstri stjórn. Við því er vitanlega ekkert að segja, því að hér er lýðræðisþjóðskipulag og hér er þingræðisþjóðskipulag og þingmenn og stjórnmalaflokkar hafa, sem betur fer, það frjálsræði að ákveða, með hverjum þeir vilja vinna og um hvað þeir vilja semja. Ég las það í leiðara Alþýðublaðsins í gær, að það stæði raunverulega aðeins á einu, til þess að vinstri stjórnin yrði endurreist, það væru varnarmálin. Alþb. á leikinn, segir í Alþýðublaðinu. Og það á vissulega leikinn, þ.e. hvort það ætlað áfram að streitast gegn þjóðarviljanum, því að Alþýðublaðið fullyrti, að alþingiskosningarnar síðustu sýndu ótvírætt, að meiri hluti kjósenda væri með vörnum í landinu, en ekki varnarleysi.

Ég vil draga þá ályktun af þessum skrifum, að efnahagsmálin hafi verið rædd við stjórnarmyndunartilraunirnar og að efnahagsmálin séu komin á það stig, að þau séu ekki í vegi fyrir því, að vinstri stjórn verði mynduð.

Nú er enginn vafi á því, að lausn efnahagsvandans í dag er ekki minni en á s. l. vori, er hæstv. forsrh. flutti sitt frv. þá, sem allir þingmenn þekkja. Ég get vel trúað því, að það séu ýmsar aðrar till., sem nú séu ræddar við stjórnarmyndunina, heldur en voru í því frv., og það hlýtur reyndar að vera, ef Alþfl. hefur fallist á þær till., sem um er að ræða. En Alþýðublaðið getur ekki um, að það muni stranda á efnahagsmálunum, heldur aðeins á varnarmálunum, ef það strandar.

Nú er það svo, að þótt maður heyri fregnir á skotsþónum um það, hvað sé rætt við stjórnarmyndunartilraunina, er vitanlega alls ekki rétt að vera að hafa það eftir, hvorki í þingræðu né annars staðar, og ég mun þess vegna ekki gera það. Og ef einhver hefði talað við mig í alvöru, sagt mér fréttir í trúnaði, þá verður einnig að þegja yfir því. Þess vegna er ekki unnt að ræða efnahagsmálin í dag, eins og viðhorfið er. Það verður að fresta því, þangað til málið kemur úr nefnd og þangað til það liggur ljósara fyrir, á hvaða stigi stjórnarmyndunartilraunirnar eru og hvað langt tilraunaflokkarnir eru komnir í því að semja um lausn efnahagsvandans. En það hlýtur að verða mikil breyting frá því frv., sem hæstv. forsrh. lagði fram í vor, ef samkomulag er næstum því komið á milli fyrrv. stjórnarflokka og Alþfl., vegna þess að Alþfl. leit svo á, að það frv., sem hæstv. forsrh. lagði fram, væri svo fjarstæðukennt og gróft á ýmsum sviðum, að það kæmi ekki til mála að greiða atkv. með því til 2. umr. og nefndar.

Ég skal ekki fara lengra út í efnahagsmálin að þessu sinni. Það er raunverulega ekki unnt, eins og sakir standa. Við vitum, að það er nauðsynlegt að fá þingmeirihl. til þess að mynda þingræðisstjórn og taka lausn vandans fyrir á raunhæfan og skynsamlegan hátt. Það er hætt við því, að það takist alls ekki að leysa þessi mál, nema fáist samstilltur meiri hluti, sem vill beita sér fyrir heppilegri lausn. Og það er enginn vafi á því, að það er nokkuð til í því, sem hæstv. ráðh. sagði áðan, að eftir að hæstv. ríkisstj. hefur sagt af sér og eftir að hún er komin í hreinan minni hluta, er hún raunverulega stefnulaus og alls ófær um að takast á við þann vanda, sem fyrir hendi er. Það er þess vegna mjög nauðsynlegt, að það dragist ekki öllu lengur, að meiri hluti fái st. Það má ekki dragast öllu lengur.

Það er einnig rétt, sem hæstv. forsrh. sagði hér áðan, að ef tekið hefði verið á vandanum fyrr, þá væri hann minni. Það er alls óvíst, að það hefði tekist á s. l. vori að taka á raunhæfan hátt á vandanum, þótt málið hefði farið til nefndar og í athugun, vegna þess að þá var ekki samstilltur meiri hl. til í þinginu. Það er alveg óvíst, að það hefði tekist, þótt málið hefði farið í n. En ég vil minna hæstv. forsrh. á það, að hæstv. ríkisstj. beið allt of lengi með það að leggja fram frv. og gera till. til lausnar á vandanum. Hefði hæstv. ríkisstj. komið með frv. haustið 1973, þá hefði verið miklu hægara að leysa vandan og vandinn verið miklu minni en hann var á s. l. vori og hann er nú. En það er í rauninni, úr því sem komið er, ekki mikils virði að deila um það, sem liðið er. Það, sem er aðalatriðið, og það, sem nú skiptir máli, er, hvað er fram undan og hvað verður gert.

Þetta frv., sem hér er um að ræða, felur það í sér að yta á undan sér vandanum, og fresturinn rennur út um næstu mánaðamót. Það er stutt til næstu mánaðamóta. Þegar þessi brbl. renna út, rýkur framfærslu- og kaupgreiðsluvísitalan upp, eins og lýst er í þeirri skýrslu, sem hv. alþm. hafa fengið. Ég sé ekki ástæðu til að fara að rekja þá skýrslu, en það hlýtur

öllum hv. alþm. og hæstv. ríkisstj. að vera ljóst, hvað skeður, þegar þessi lög renna út, ef ekki er veitt viðnám. Verðbólguáhrifin heldur áfram. Það er talið, að það geti orðið 50% verðbólga á þessu ári, og er þá ekkert undarlegt, þótt atvinnuvegir séu í hættu, þótt efnahagssérfræðingar tali um hættuástand. Það þarf að mynda meirihlutastjórn, sem gerir sér grein fyrir vandanum og leysir hann. Kannske er meirihlutastjórn komin á þröskuldinn, það veit ég ekkert um.

Þeir hv. frambjóðendur, sem töluðu fyrir vinstri flokkana fyrir síðustu alþingiskosningar, töluðu um, að það ætti að beita sér fyrir vinstri stjórn, en hún yrði að vera betri en fráfarandi stjórn. Því gerðu þeir sér grein fyrir, hún varð að vera betri. Spurningin er, hvort vinstri stjórn, saman sett af fjórum flokkum, verður betri en sú fyrri. Og spurningin er, hvort vinstri-stjórnarflokkarnir hafa nokkuð lært á þeim s.l. 3 árum, sem þeir hafa setið í stjórn. Eg skal ekki fara út í það.

Meginefni þessa frv. er að hefta vísitöluna um stundarsakir, og það hefur verið gert með því að stórauka niðurgreiðslur og taka vísitöluna úr sambandi á nokkurn hátt, með því að leggja nokkur vísitölustig til hliðar, með því að taka bifreiðina út úr vísitölunni, með því að taka hækkun á áfengi og tóbaki út úr vísitölunni, fleira hefur verið tekið út úr vísitölunni, og áður hefði slíkt verið kallað fölsun. Nú heitir það ekki það, og við skulum láta það liggja milli hluta um sinn. En niðurgreiðslur á landbúnaðarvörum hafa verið stórauknar. Þær voru auknar það mikið í maí, að viðbótarniðurgreiðslan þá er miklu hærri en allar niðurgreiðslurnar voru áður. Bændasamtökin eru óánægð með þetta, og landbúnaðurinn er vissulega í hættu út af þeirri sveiflu, sem verður á verðlagi landbúnaðarvara vegna þessara aðgerða. Eg vil benda á, að það er stórhættulegt að afnema niðurgreiðslurnar í einum áfanga, má segja, að það geti verið jafnslæmt bæði fyrir framleiðendur og neytendur. Eg geri mér hins vegar grein fyrir því, að svona miklar niðurgreiðslur geta naumast verið til frambúðar. En ég held, að það sé skynsamlegast, hverjir svo sem ráða þessum málum, að minnka niðurgreiðslurnar í áföngum, til þess að það verði ekki eins tilfinnanlegar hækkunar og hlyti að verða, ef hækkunin kæmi í einu. Þetta vil ég benda á, og veit ég, að bændurnir óska eindregið eftir, að þetta verði gert.

Bændurnir spyrja ekki að því, hvort þeir eigi að fá 9,5%, sem geymd eru frá 1. júní. Ég hef heyrt á þeim, að þeir telji það víst, auk þess 1%, sem átti að koma inn í verðið 1. sept., og auk þess fleira, sem hefur komið til síðan 1. júní vegna hækkunar á rekstrarvörum og aukins kostnaðar á ýmsum liðum. Þetta er það, sem þeir eru að velta fyrir sér, og skal ég ekki fara nánar út í það.

Mig minnir, að það sé í skýrslunni, sem við fengum frá efnahagssérfræðingunum fyrir stuttu, að kaupgreiðsluvísitalan muni hækka um 27 eða 28% 1. sept., ef ekkert verður að gert. En nýjustu fregnir eru, að það muni verða nokkru meira vegna liða, sem ekki hefur verið reiknað með. Í sömu skýrslu er einnig tekið fram, hversu

mikið kaupgreiðslu- og framfærsluvísitalan hækkar 1. nóv., en þar sem mönnum er þetta kunnugt, er ástæðulaust að fara út í það. En allt þetta gerir það enn ljósara en fyrr, hversu brýn nauðsyn er á því, að eitthvað verði gert sem allra fyrst til þess að forða frá þeim háska, sem af taumlausum hækkunum og vísitölu-skrúfunni kann að leiða.

Hér var áðan talað um vaxtahækkunina, sem auðvitað er mjög tilfinnanleg fyrir allan atvinnurekstur og eykur kostnaðinn ásamt sölu-skattshækkuninni, sem gerð var á s.l. vetri, og ásamt rekstrarvöruhækkunum, sem eru utan-aðkomandi og enginn ræður við.

Ég ætla ekki að fara að fullyrða eða deila neitt um það, hvort Seðlabankinn getur raunverulega upp á eindæmi ákveðið vaxtakjör í landinu. Ég fletti upp í lagasafninu, þegar þetta kom, og það eru tvær greinar sem um þetta fjalla. Annars vegar er það, að ef maður les bara aðra greinina, þá sýnist Seðlabankinn hafa þetta vald, hann geti á eigin spýtur ákveðið vexti. En ef hin greinin er lesin, þá kemur í ljós að það er alls ekki til þess ætlast, heldur að Seðlabankinn hafi samráð við ríkisstj. og geri ekkert, sem kemur í bága við stefnu hennar. En hæstv. forsrh. vildi afsaka þetta áðan með því, að minnihlutastjórnin, eftir að hún hafði sagt af sér, væri stefnulaus, — og stefnulausa ríkisstj. megum við ekki hafa til lengdar. Ef svo er, þá hlýtur illa að fara.

Seðlabankastjórnin sagði í gærkvöldi, að ef það hefði verið rétt að tala um hættuástand á s. l. vori, þá er það ekki síður nú. Og verði áfram stefnulaus ríkisstjórn í landinu, þá hlýtur ástandið að halda áfram að versna. Við skulum vona, að úr því rætist, að okkar málum verði bjargað af ríkisstj. og Alþingi og að við fáum ríkisstj., sem tekur upp góða og heilladrjúga stefnu í okkar málum.

Guðlaugur Gíslason: Herra forseti. Ég vil þakka hæstv. forsrh. fyrir það svar, sem hann veitti við fyrirspurninni, þó að það væri ekki svar nema að hálfu leyti. Það liggur þó ljóst fyrir eftir þær upplýsingar, sem hann gaf hér og þm. hafa reyndar sennilega nokkuð margir vitað, að ríkisstj. hafði áður synjað Seðlabankanum um heimild til þeirra vaxtahækkana, sem hann fór fram á. Þetta liggur ljóst fyrir eftir svar hæstv. forsrh. En þá hlýtur að vakna sú spurning, þegar þetta er upplýst hér á hv. Alþ.: Er þá ekki aðgerð Seðlabankans hreint brot á 4. gr. laga um Seðlabanka Íslands, þar sem er alveg skýrt tekið fram, að hann hafi ekki heimild til aðgerða í efnahagsmálum nema með samþykki ríkisstj.? Hæstv. forsrh. afsakaði sig með því, að það væri til önnur grein í lögum Seðlabankans, sem heimilaði honum vaxtahækkun. Ég vil í þessu sambandi minna á það, sem skeði hér í vetur, þegar rétt var um byggingu Seðlabankans og deilt var á hæstv. bankamrh. þá fyrir afstöðuleysi hans í sambandi við þær deilur, sem um bygginguna urðu, að þá úrskurðaði hæstv. forsrh. það hér á Alþingi, að seðlabankastjórnin eða bankaráð Seðlabankans mundi hafa til þess heimild að gera þær ráð-

stafanir, sem þá voru gerðar, án þess að bera undir þann ráðherra, sem með bankamál fer. Ég hlýtt því að endurtaka það, sem ég sagði hér áðan: Er ekki fullkomin ástæða til þess að láta fara fram endurskoðun á lögum Seðlabankans, ef það er komið svo, að ríkisstj. getur skotið sér undir einhverjar ákveðnar greinar, sem stangast á innbyrðis í lögunum, og notað lögin sér til framtíðar, en hlaupið frá ábyrgð, sem hún hlýtur að vera krafín um af þjóðinni, með tilvísun til þess, að Seðlabankinn hafi samkv. einhverri lagagrein heimild til að gera ráðstafanir eins og hér er um að ræða? Ég held, að það hljóti að vera komið að því og Alþingi eigi á því kröfu, að hreinsað sé til í þessu máli, þannig að við vitum, hvort Seðlabankinn, ríkisstj. eða Alþ. muni í framtíðinni stjórna efnahagsmálum þjóðarinnar. Þetta þarf að liggja alveg ljóst fyrir. En hæstv. forsrh. upplýsir, að eftir að ríkisstj. hefur synjað þessari stofnun um tiltekna aðgerð í efnahagsmálum, þá er hún samt framkvæmd. Ég held, að það fari ekki milli mála, að allt þetta veki upp umhugsun og umræður um það, að þarna þurfi vissulega að láta fara fram athugun, þannig að alþm. viti, hvar þeir raunverulega standi í sambandi við þessi mál, og að þeir viti, hvort það er ein ákveðin stofnun í landinu, sem ætlar að taka að sér stjórn efnahagsmála, án þess að Alþingi eða ríkisstj. geti nokkuð sagt um það.

Ég skal ekki fjölyrða frekar um þetta. En það, sem ég var að fiska eftir, var það, hvort Seðlabankinn hefði fyrir fram aðvarað ríkisstj. um það, að hann mundi birta tilkynningu um vaxtahækkun, því að það er nokkurt atriði, að Alþ. viti, hvort þetta er til að brjóta niður vald hennar eða henni er sýnd sú kurteisí, að hún sé aðvöruð um svona aðgerðir fyrir fram. Ef ríkisstj. hefur verið um þetta aðvöruð og ef hæstv. forsrh. ekki beinlínis mótmælir, að hann hafi um það vitað fyrir fram, þá hlýtt ég að líta svo á, að þessi aðgerð Seðlabankans, — hvort sem hún er rétt eða röng, ég ætla ekki að leggja dóm á það, því að mér er ljóst, að á þessu eru tvær hliðar, bæði sú, sem snýr að sparifjäreigendum, og sú, sem snýr að þeim, sem þurfa mesta vexti að greiða, — þá liggur það nú alveg ljóst fyrir, að ríkisstj. hlýtur að vera kölluð til ábyrgðar í þessu sambandi. Ég tel, að ríkisstj. eigi ekki að gera svo lítið úr sjálfri sér að vera að reyna að skjóta sér undan svona aðgerðum, nema það verði séð, að hún hafi ekki fengið um það að vita, en þá náttúrlega er það á ábyrgð Seðlabankans eins, að þetta hefur gerst. En samkv. 4. gr., eins og ég hef sagt hér áður, hafði ríkisstj. heimild til að stöðva þetta og gat stöðvað það, hefði hún fengið um það að vita.

Hæstv. forsrh. vildi afsaka sig með því líka að benda á, að það væri ekki eðlilegt, að ríkisstj., eftir að hún hefði sagt af sér og sæti sem bráðabirgðaríkisstj., þar til önnur ríkisstj. hefði verið mynduð, sem hefði þingmeirihluta á bak við sig, gæti ekki gert slíkar aðgerðir í efnahagsmálum eins og t.d. vaxtahækkunina. En það frv., sem við erum að ræða hér, það er til staðfestingar á brbl. um tímabundnar ráðstafanir til viðnáms gegn verðbólgu, sem vissulega eru að sumu leyti nokkuð harkalegar aðgerðir í sambandi við efna-

Alþt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

hagsmál, og þessi lög eru gefin út af ríkisstj., eftir að hún hafði sagt af sér. (Gripist fram í.) Lögin eru dagsett 21. maí 1974. (Gripist fram í: Ríkisstj. sagði ekki af sér fyrr en 2. júní.) Það er rétt, hún sagði ekki af sér fyrr en 2. júní, svo að sú afsökun hans kann að standa að því leyti, og vil ég að sjálfsögðu ekki vefengja það. Ég skal þá ekki deila á hæstv. ráðh. fyrir það. En a. m. k. ef það kemur ekki fram alveg skýrt hér hjá hæstv. forsrh., að Seðlabankinn hafi ekki aðvarað hæstv. ríkisstj. um þær aðgerðir, sem hún ætlaði að gera, þá þýðir ekki að skjóta sér undan ábyrgð 4. gr. laga Seðlabankans eða þeirri heimild, sem 4. gr. laga Seðlabankans veitir um að ákveða aðgerðir í efnahagsmálum eins og hér er um að ræða.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til fjh.- og viðskn. með 22 shlj. atkv.

Neðri deild, 4. fundur.

Mánudaginn 12. ágúst, kl. 2 miðdegis.

Forseti tók dagskrármálin af dagskrá.

Neðri deild, 5. fundur.

Miðvikudaginn 14. ágúst, kl. 2 miðdegis.

Orkulög, frv. (þskj. 5). — 1. umr.

Heilbr.- og trmrh. (Magnús Kjartansson): Herra forseti. Frv. þetta til l. um breyt. á orkulögum hefur legið fyrir á undanförmum þingum án þess að hafa fengið endanlega afgreiðslu. Ég tel hér vera um ákaflega brýnt mál að ræða, og því taldi ég rétt, að það yrði lagt fyrir þetta aukabíng, ef því væri ætlað að sinna hér einhverjum almennum verkefnum.

Á síðasta þingi var frv. þetta athugað mjög gaumgæfilega, og m. a. fjallaði lagadeild Háskólans um efni frv. og um þá spurningu, hvort ákvæði þess brytu á einhvern hátt í bága við eignarréttarákvæði stjórnarskrárinnar, en niðurstaða lagadeildar var sú, að svo væri ekki.

Ég hygg, að það sé ekki ástæða til, að ég reki efni frv. ítarlega, ég hef gert það á undanförmum þingum, og umr., sem þá hafa farið fram, eru tiltækar prentaðar. Meginefni þess er það, að jarðhitasvæðum er skipt í háhitasvæði og lághitasvæði samkvæmt skilgreiningu, sem finnst í 1. gr. frv., og síðan er tiltekið, að ríkið eigi allan rétt til umráða og hagnýtingar jarðhita á háhitasvæðum og uppleystra efna og gastegunda, sem háhita, vatni og gufu fylgja, þó með takmörkunum, sem greinir í frv.

Á síðasta þingi var meiri hl. hv. iðnn. sam-mála um að mæla með samþykkt frv. með nokkrum breytingum. Þær breytingar hafa verið teknar inn í frv. í því formi, sem það er lagt fyrir hér. Enn fremur hefur verið tekin inn brtt., sem hv. þm. Gils Guðmundsson flutti og gerir ráð fyrir því að marka skýrar réttindi sveitarfélaga en gert var í upphaflega frv.

Ástæðan fyrir því, að ég tel þetta mál vera mjög brýnt, að úr sé leyst, er sú, að á okkur hvílir nú það verkefni að reyna í mjög ört vaxandi mæli að nýta innlenda orkugjafa til hvers konar þarfa hér innanlands. Þar er nærtækast að nýta innlenda orkugjafa til húshitunar og annarra hliðstæðra þarfa. Á síðasta þingi gerði ég grein fyrir því, að fyrir lægju drög að áætlunum um, að það verk væri hægt að vinna á tiltölulega skömmum tíma. Þar var ráðgert, að það kynni að vera hægt að koma á hitaveitum, þar sem það væri talið hagkvæmt, á árinu 1977 og gætu þá hitaveitur náð til 2/3 hluta landsmanna. Eins er verið að hefjast handa um að nýta varmaorku til raforkuframleiðslu, og uppi eru áform um að nýta varmaorku til iðnaðar, eins og menn þekkja frá áætlunum um sjóefnaveitum á Reykjanesi. Þessar fyrirætlanir allar gætu orðið torveldari til mikilla muna, ef það ætti að teljast heimilt, að eigendur þeirra landsvæða, þar sem slíkan háhita er að finna, gætu skattlagt þjódarheildina í sambandi við orkuvinnslu á þeim stað.

Ég hygg, að það sé sjónarmið yfirgnæfandi meiri hluta Íslendinga, að þessi orka í iðrum jarðar sé sameiginleg eign landsmanna allra. Hún er ekki til kominn fyrir tilstilli manna á einu eða neinn hátt. Þær rannsóknir, sem framkvæmdar hafa verið, sem gera okkur kleift að nýta þessa orku, hafa allar verið kostaðar af almannafé, og það er ætlast til þess, að þessi orka verði nýtt í almenningsþágu, þannig að ég hygg, að það stangist mjög á við siðgæðishugmyndir manna, ef það væri talið eðlilegt, að einhverjir einstaklingar gætu skattlagt þessa miklu sameiginlegu eign og hagnast á því um verulega stórar upphæðir. Þetta frv. er flutt til þess að skera úr um þetta atriði. Mér er kunnugt um það, að hugmyndir sumra þeirra, sem eiga land, þar sem um háhita er að ræða, eru þess eðlis, að ef fallist væri á sjónarmið þeirra, mundu hér um að ræða skattlagningu, sem næmi ótöldum hundruðum millj. kr.

Ég vil vænta þess, ef þetta aukabætur tekur upp störf í alvöru, þá verði fjallað um þetta mál, og geri mér vonir um, að iðnn. geti verið fljót að afgreiða málið frá sér, vegna þess að hún var búin að athuga það til hlýtar á síðasta þingi og komst þar að niðurstöðu. Ég legg til, herra forseti, að frv. verði að lokinni 1. umr. vísað til 2. umr. og hv. iðnn.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Frv. þetta var ítarlega rætt á s. l. vori, seint í aprílmánuði. Iðnn. Nd. afgreiddi málið og varð ekki sam-mála. Minni hl. skilaði álit 19. apríl og við 2. umr. málsins fóru fram ítarlegar umr. Málið var sent til umsagnar til Sambands ísl. sveitarfélaga, til lagadeildar Háskólans og til Búnaðarþings. Lagadeild Háskólans taldi, að frv. bryti ekki í bága við stjórnarskrána, þar sem sætla mætti, að bætur yrðu greiddar fyrir jarðhita, þótt hann yrði tekinn samkvæmt lögum í anda þessa frv. En það mátti lesa það út úr umsögn lagadeildarinnar, að þetta lægi nú allnærri því, það jaðraði við það að vera stjórnarskrárbrot, því að deildin orðaði umsögn sína ekki á ákveð-

inn hátt um það, að það mætti sætla, að þessi verðmæti yrðu bætt, þótt þetta frv. yrði gert að lögum.

Samband ísl. sveitarfélaga gat fallist á að samþ. frv., með því að réttur sveitarfélaganna til þess að nýta verðmætin yrði lengdur úr 5 árum í 15 ár. Ég hef, síðan þessi umsögn barst, rætt við marga sveitarstjórnarmenn, og þeir láta sér alls ekki nægja að geta notið þessa réttar í 15 ár. Þeir eru mjög óánægðir með frv. í því formi, sem það nú er, þótt það teljist skárar en það var.

En Búnaðarþing hafði ákveðna afstöðu, og ég gæti lesið þá umsögn hér upp, en tel ekki ástæðu til þess, vegna þess að hún er prentuð með nál. minni hl. og í þingtiðindunum þá um leið, og hv. alþm., sem nú taka fyrst sæti á Alþingi, eiga gott með að kynna sér það. En ummæli Búnaðarþings voru eins neikvæð og um-sagnir geta verið.

Við sjálfstæðismenn teljum, að þetta frv. sé með öllu ónaðsynlegt, að það séu heimildir fyrir hendi í orkulögnum til þess að nýta jarðvarm-ann og orkuna, eftir því sem þurfa þykir og eftir því sem heppilegt þykir, og það er ekkert sem hindrar það að láta skipulegar rannsóknir fara fram í þessum málum, enda hefur það verið gert. Það er ekkert, sem hindrar það að láta ákveðnar áætlanir fara fram, eins og hefur verið gert, þó að lögunum verði ekki breytt. Og það liggur fyrir álit um það, sem mest hefur verið gert í þessu. Það er á Reykjaneskaga á Svarts-engi. Umsögn Orkustofnunar um það, hvað það gildir, að þetta svæði skuli vera í einkaeign, er þannig, að þótt bætur komi fyrir þar, þá hafi það hverfandi áhrif, alls ekki teljandi áhrif, eins og það er orðað, á kostnað við væntanlegar framkvæmdir. Og það er ekki hægt að nefna dæmi um það, að vegna ófullnægjandi lagaákvæða hafi rannsóknir eða framkvæmdir verið hindraðar.

Við teljum, að þetta frv. sé að öllu leyti ó-naðsynlegt. En vegna þess að það var flutt af hæstv. ríkisstj. og lagt talsvert kapp á að fá það fram, — og hæstv. iðnrh. hefur séð ástæðu til þess að leggja það fram nú aftur á auka-þinginu, — þá töldum við í minni hl. iðnn. Nd. rétt og eðlilegt að koma til móts við hæstv. ráðh. og lögðum til, að frv. yrði vísað til ríkisstj. til frekari athugunar og að frv. yrði endurskoðað í samráði við Stéttarsamband bænda, Búnaðarfélag Íslands, stjórn Sambands ísl. sveitarfélaga og fleiri aðila, ef ástæða þætti til. Afstaða okkar til málsins var að þessu leyti eins mild og hugsast gat, og hafði ég búið við, að hæstv. ráðh. notaði tækifærið og léti þessa endurskoðun fara fram og léti reyna á það, hvort ekki væri hægt að sætla aðila við breytingu á nú-gildandi lögum, ef það að athuguðu máli þætti vera til einhverra bóta.

Ég tel, hæstv. forseti, ekki ástæðu til að fara að rekja nánar þær allöngu og ítarlegu umr., sem fóru fram í aprílmánuði s. l., en vildi að-eins vekja athygli á því, hverja afgreiðslu málið fékk frá iðnn. á s. l. vori.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 29 shlj. atkv. og til iðnn. með 29 shlj. atkv.

*Verðjöfnunargjald af raforku, frv. (þskj. 6).
— 1. umr.*

Heilbr.- og trmrh. (Magnús Kjartansson): Herra forseti. Frv. þetta var lagt fram á síðasta þingi, en varð þá eigi útrætt, vegna þess að þinghaldi lauk þá með næsta skjótum hætti. Hins vegar er hér um að ræða vandamál um fjárhagsafkomu Rafmagnsveitna ríkisins, sem snertir mjög mikilvægt fyrirtæki, sem heyrir undir iðnn., og þess vegna taldi ég sjálfsagt, að aukabætur um þetta vandamál, ef því væri ætlað að sinna öðru en formlegum störfum, og þess vegna hefur þetta frv. verið lagt hér fram.

Fjárhagsvandamál Rafmagnsveitna ríkisins eru gamalkunnugt fyrirbæri hér í sölu Alþingis. Rafmagnsveitum ríkisins var í upphafi ætlað að tryggja frumkvæði af hálfu ríkisvaldsins til þess að koma raforku til hinna dreifðu byggða á Íslandi. Það átti að stuðla að því, að landsmenn allir ynnu sameiginlega að því að rafvæða landið, og þetta hefur tekist á ákaflega myndarlegan hátt á síðustu tæpum 30 árum. Ég efast um að nokkurs staðar í víðri veröld sé raforku dreift svo mjög til landsmanna í jafnstrjálbýlu landi og raun er á hér á Íslandi. Hins vegar hefur þetta að sjálfsögðu ævinlega haft æðimikinn kostnað í för með sér, og hér á Alþingi hefur bæði orðið að taka ákvarðanir um fjárframkvæmdir og fjárframlög úr opinberum sjóðum til þeirra þarfa og eins að taka á rekstrarvandamálum þessa fyrirtækis.

Árið 1965 var ákveðið að reyna að létta undir með rekstri fyrirtækisins og draga úr mismun á raforkuverði innan kerfis Rafmagnsveitnanna og annars staðar með því að leggja á verðjöfnunargjald. Það var föst upphæð, 35 millj. kr. Þessi fasta upphæð hélt að sjálfsögðu ekki verðgildi sínu í þeirri verðbólgu, sem þá var hér á Íslandi og hefur raunar alltaf verið, síðan stríði lauk, og því þurfti að endurskoða þessa upphæð 1969, og hún var þá tvöfölduð upp í 70 millj. En eftir það hefur farið á sömu leið. Raungildi þessarar upphæðar hefur farið sífellt minnkandi og fjárhagsafkoma Rafmagnsveitnanna orðið að sama skapi erfiðari með hverju ári.

Árið í fyrra, 1973, varð mjög erfitt og áætlanir, sem þá voru gerðar um árið 1974, bentu til þess, að það ástand héldi áfram. Það varð til þess, að ég skipaði sérstaka nefnd til að kanna fjárhagsvandamál Rafmagnsveitna ríkisins og hvernig úr þeim skyldi bætt. Í þeirri nefnd voru Bjarni Bragi Jónsson forstöðumaður í Framkvæmdastofnun, og var hann form. nefndarinnar, Hörður Sigurðsson deildarstjóri í fjárlaga- og hagsýslustofnun og Sigurgeir Jónsson aðstoðarbankastjóri í Seðlabankanum. Nefndin skilaði álit, og var síðan ákveðið að semja frv. það, sem hér liggur fyrir, á grundvelli þeirra till., sem n. hafði flutt.

Ég vil geta þess, að í grg. með frv. er greint frá rekstraráætlun Rafmagnsveitna ríkisins fyrir þetta ár, en þær áætlanir voru endurskoðaðar í maímánuði, og þar komu fram nokkuð aðrar tölur en eru í frv. Í þeirri rekstraráætlun, sem gerð var í maí í ár, er gert ráð fyrir því, að rekstrarhali Rafmagnsveitna

ríkisins á þessu ári verði 349 millj. kr., en ekki 272 millj., eins og gert var ráð fyrir í áætlun þeirri, sem er prentuð í aths. með frv. Þessi hækkun stafar af því, að gjaldamegin hefur orðið veruleg hækkun á liðnum laun og annar kostnaður, eða 115 millj. kr., og orkukaup 99 millj., en gjaldskrá í raforku í heildsölu hækkarði sem kunnugt er um 38% í maí. Tekjumein hefur orðið nokkur hækkun á orkusölu í heildsölu af sömu ástæðum og ég var nú að segja frá. Orkusala í smásölu hefur hækkað. Hér hækkaði hjá Rafmagnsveitum ríkisins um 30% í maí, og hækkun af þeim völdum er 13 millj. kr. En engu að síður sýnir áætlunin frá því í maí, að rekstrarhallinn verður allmiklu hærri en reiknað var með í ársbyrjun.

Það er hætt við, að frv. þetta, þótt að lögum yrði, mundi ekki skila Rafmagnsveitunum miklum tekjum á þessu ári, því að gert er ráð fyrir því, að gjaldið verði lagt á frá þeim tíma, sem lögin taka gildi, en verði áætlað við fyrsta álestur, og því má búast við því, að það geti tekið allt að þremur mánuðum að innheimta gjaldið vegna mismunandi álestrartíma, og því væri óvarlegt að gera ráð fyrir því, að þetta gjaldið vegna mismunandi álestrartíma, og því Rafmagnsveitna ríkisins á þessu ári.

Hins vegar á sú tilhögun, sem gert var ráð fyrir í frv., þ.e.a.s. 13% verðjöfnunargjald af seldri raforku, viss prósentu, að tryggja það, að þessi stuðningur við Rafmagnsveitur ríkisins, fólkið, sem býr í strjálbýlinu, geti haldist nokkurn veginn, þó að breytingar verði á verðlagi í landinu.

Ef lítið er til ársins 1975, gerðu Rafmagnsveitur ríkisins ráð fyrir því í fjárlagatill. sínum, að halli næmi 243 millj. kr., en þar hefur þó ekki verið tekið tillit til launahækkana, sem þegar er vitað um, vegna flokkatílfærslna o. fl. samkv. kjarasamningum. Samkv. frv. er gert ráð fyrir, að gjaldstofn verðjöfnunargjaldsins sé 2 milljarðar 250 millj. kr., og það hefði skilað verðjöfnunargjaldi á ársgrundvelli, sem nam 292 millj. Hins vegar hækkaði raforka í verði í maí s. l., og meðalhækkun þar mun hafa verið um það bil 21%. Við það hefur þessi gjaldstofn hækkað upp í 2.7 milljarða rúma og verðjöfnunargjaldið gæti þá orðið á árinu 1975 353 millj., og samkv. áætlunum ætti það að nægja til þess, að endar næðu saman hjá þessu fyrirtæki.

Ég vil vekja athygli á því, að jafnhlíða því sem gert er ráð fyrir, að verðjöfnunargjald verði tekið á þennan hátt af seldri raforku á síðasta stigi viðskipta, af sölu til notenda, þá félli að sjálfsögðu niður fyrra verðjöfnunargjaldið, sem nemur 70 millj. kr., þannig að það mun láta nærri, að þetta sé 10% hækkun, en ekki 13%, eins og þarna er um rætt. Ég hygg, að hækkun á vísitölu af þessum sökum sé um það bil fimmtungur úr vísitölustigi. Þær umræður, sem hér urðu við 1. umr. á síðasta þingi, hafa verið prentaðar, þær eru í 21. hefti umræðuparts þessa árs, og þar geta menn kynt sér það, sem þá var sagt. Ég sé því ekki ástæðu til þess að rekja efni þessa frv. frekar, en legg til, herra forseti, að málinu verði að lokinni 1. umr. vísað til 2. umr. og hv. iðnn.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Ég ætla ekki að lengja umræður um þetta mál við 1. umr. — Frv. shlj. þessu var flutt á síðasta þingi í apríl-mánuði, var vísað til iðnn., en fékk ekki afgreiðslu þar. Það reyndi reyndar ekki á það, hver afstaða manna var í nefndinni, vegna þess að það var ekki borið upp. Hins vegar bárust nokkrar umsagnir um frv., og þær voru ekki allar jákvæðar, sumar a. m. k. mjög neikvæðar.

Ég verð að segja, að það er alveg nauðsynlegt að rétta við fjárhag Rafmagnsveitna ríkisins. Rafmagnsveitur ríkisins hafa lengi átt í fjárhags-erfiðleikum og þá ekki síst vegna þess hlutverks, sem Rafmagnsveiturnar gegna, sem oft hefur verið lýst, og blandast því engum hugur um, að það þarf að rétta við fjárhag Rafmagnsveitanna. Vegna þess, hversu erfiður fjárhagur Rafmagnsveitanna hefur oftast verið, hafa menn verið að velja því fyrir sér, hvort reksturinn væri nógu hagkvæmur, og í tilefni af því hafa verið skipaðar n. til þess að endurskoða og athuga, hvort koma mætti þessum málum í hagkvæmara horf. Það hefur verið skipuð stjórn yfir Rafmagnsveiturnar til þess að gæta hagsmuna í rekstri. En það er margt, sem bendir til þess, að það sé eðlilegt, að þessi rekstur sé erfiður, og ég skal ekkert dæma um það, mig vantar kunnugleika til þess, hvort farið hefur verið út í framkvæmdir sérstaklega nú, sem eru óarðbærar og eru baggi á Rafmagnsveitunum. Það hefur verið talað um línuna milli Skagafjarðar og Eyjafjarðar. Ég las það hins vegar í fréttum einu sinni í sumar, að það væri kominn straumur á þessa línu og að hún gæfi nokkrar tekjur.

En hvað sem um það má segja, þá er það ekki þetta, sem ræður úrslitum, og það dugar nú ekkert annað en að horfast í augu við vandann. Úr þessu verður að bætast. Þetta var gert 1965 með því að leggja þá á 35 millj. kr. verðjöfnunargjald. Það var ekki tekið í smásölu, heldur í heildsölu. Og það var aftur gert 1969, og verðjöfnunargjaldið var þá samtals 70 millj. Þetta þótti nægilegt þá til þess að bjarga málunum við. En eins og var sagt áðan hefur verðbólgan magnast, og þótt 70 millj. nægðu 1969, þá duga þær ekki nú. Þess vegna er eðlilegt, að það sé flutt frv. til að reyna að koma þessum málum í lag. Það er sagt, að það sé ekki heppilegt að hafa fasta upphæð, vegna þess að hún nægi ekki til lengdar, þegar verðhækkanir eru. Það má segja, að það sé eðlilegt, að það nægi ekki, á meðan rekstrarhalli er og meðan miklar verðhækkanir eru. En eigi að síður mætti hafa fast gjald með þeirri ákvörðun, að það væri endurskoðað árlega eða annað hvert ár eftir þörfum. Ég er þó ekkert að fullyrða það nú, að það skuli endilega vera í því formi, en það þarf ekki að útiloka, að það geti verið og að það sé ef til vill heppilegra en prósetnugjaldið.

Það er enginn vafi á því, að það má benda á ýmsa galla í sambandi við prósentugjaldið, m. a. að þær rafveitur, sem hafa hæsta gjaldskrá, borge hæst gjald, sem er alveg öfugt við það, sem ætlast er til, þegar talað er um verðjöfnun.

Í öðru lagi er talað um, að það eigi að skila þessu gjaldi eins og söluskatti mánaðarlega. Ég

er hræddur um, að það verði dálítið erfitt í framkvæmd í strjálbýlinu. Það er ekki lesið á gjaldmælana nema ársfjórðungslega, og greiðsla fer ekki fram oftast en ársfjórðungslega. Ef þetta ætti að framkvæma mánaðarlega, kostar það aukna vinnu og stórukinn rekstrarkostnað. Meira að segja hér í þéttbýlinu hefur ekki verið talið fært að lesa á mánaðarlega. En það er ekki hægt að skila gjaldinu mánaðarlega, nema álesturinn fari fram mánaðarlega. Þarna held ég, að hafi verið athugunarleysi hjá þeim sérfræðingum, sem sömdu þetta frv. En það getur n. athugað, og er sjálfsagt að gera sér grein fyrir því, hvort hægt er að finna aðra leið heppilegri til þess að jafna á milli og gera það, sem nauðsynlegt er.

Hallinn hjá Rafmagnsveitum ríkisins er ekki til kominn nú vegna þess, að gjaldskráin hafi ekki verið hækkuð. Hún hefur verið hækkuð meira hjá Rafmagnsveitum ríkisins heldur en hjá Rafmagnsveitu Reykjavíkur. Það hefur alltaf verið hærra verð hjá Rafmagnsveitum ríkisins heldur en Rafmagnsveitu Reykjavíkur og ýmsum öðrum rafveitum, sem eru utan við rafveitur ríkisins, og hefur vitanlega verið óánægja með það. En allir, sem í stjórn hafa verið, hafa viljað stefna að því að jafna þarna á milli. Á meðan rafvæðing sveitanna stóð yfir, og hún stendur reyndar enn yfir, þótti ekki fært að ráðast í þessa jöfnun, og bilið var þess vegna alltaf nokkuð mikið. En nú hefur það aukist allmikið frá 1971 samkv. þeirri gjaldskrá, sem ég hef. Það má t. d. nefna vélataxta, að gjaldskrá Reykjavíkur hefur hækkað um 100.6%, en hjá Rafmagnsveitum ríkisins hefur gjaldskráin hækkað um 126.5%. Heimilistaxtar hafa ekki hækkað eins mikið, munurinn er ekki eins mikill þar, en hann er þó nokkur. Þetta stefnir í öfuga átt og öðruvísi en hæstv. iðnrh. hafði ætlað sér, þegar hann tók við þessum málum. Heimilistaxti í Reykjavík hefur hækkað á þrem árum um 109.1%, en hjá Rafmagnsveitum ríkisins um 120.3%.

Í seinni tíð hefur verið stefnt að því að nota rafmagn til upphitunar húsa, og það er stefna, sem allir hafa talið vera þjóðholla og eðlilega. Fyrir austan Fjall, má ég segja, að þar sé varla byggt íbúðarhús öðruvísi en þannig, að það sé hitað upp með rafmagni. Það hefur verið erfitt að fá rafmagn til upphitunar eldri húsa, en það hefur fengist til nýrra húsa. Þetta hefur verið talið hagkvæmt þjóðhagslega, og rafmagn til húshitunar hefur ekki fram undir þetta verið dýrara en önnur hitun. En nú er svo komið, að rafmagnshitun til húsa er orðin dýrari en með olíu og þá náttúrlega miklu dýrari en hjá Hitaveitunni. Ég held, að þetta hljóti að vera óviljaverk, vegna þess að það getur ekki verið ætlunin að koma þessum málum í það horf, að menn hætti að sækjast eftir því að fá rafmagn til húshitunar. Öllan er greidd niður til muna til húshitunar, en rafhitunin hefur ekki enn verið greidd niður, enda þótt það séu ákveðnar 50 millj. í því skyni, sérstaklega þar, sem dísilstöðvar eru. En þessi hækkun á rafmagni til húshitunar gengur yfir allt. T. d. hér á rafveitusvæði Landsvirkjunar hefur rafmagn til húshitunar hækkað frá því í febr. um ca. 97—98% og er jafndýrt að nota rafmagn núna

til húshitunar eða jafnvel aðeins dýrara heldur en óniðurgreidda olíu. Þetta er mál, sem þarf áreiðanlega endurskoðunar við.

Það er gert ráð fyrir því í frv., að ríkisstj. fái heimild til þess að taka að sér að greiða skuldir Rafmagnsveitnanna, og er það sennilega alveg óhjákvæmilegt, 147 millj. + 130 millj., og það er spurning, hvort þetta nægir.

Ég sé ekki ástæðu til, herra forseti, að fjöl-yrða meira um þetta mál. En ég vil vekja athygli á því, að það reyndi ekki á það á síðasta þingi, hvort frv., sem þá var flutt, hefði getað fengið samþykki Alþingis, og þótt ég sé að gera hér aths. við þetta frv. og benda á, að aðrar leiðir séu e. t. v. heppilegri, þá hef ég ekki nú neinar fastmótaðar till. í þá átt, en tel nauðsynlegt, að þetta mál verði skoðað rækilega, og tel alveg víst, að Alþingi hafi skilning á því, að það þarf að lagfæra hag Rafmagnsveitna ríkisins og það þarf að stefna að því a. m. k. að minnka bilið á milli orkugjaldsins hjá Rafmagnsveitum ríkisins og hjá öðrum, sem selja raforku.

ATKVG.R.

Frv. vísað til 2. umr. með 25 shlj. atkv. og til 1ðnn. með 24 shlj. atkv.

Neðri deild, 6. fundur.

Þriðjudaginn 20. ágúst, kl. 2 miðdegis.

Viðnám gegn verðbólgu, frv. (þskj. 2, n. 8, 10). — 2. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði samþ. með 33 shlj. atkv.

Frsm. (Vilhjálmur Hjálmarsson): Herra forseti. Fjh.- og viðskn. hefur fjallað um þetta frv. Á fundi n. í gær mættu þeir Klemens Tryggvason hagstofustjóri og Jón Sigurðsson forstöðumaður Þjóðhagsstofnunarinnar og gáfu nefndinni ýmsar upplýsingar.

Frv. er um staðfestingu á brbl. frá 21. maí s.l. um tímabundnar ráðstafanir til viðnáms gegn verðbólgu. Eins og hv. þdm. er kunnugt, var þessum brbl. ætlað að gilda til 31. ágúst, eða þar til 2 mánuðir væru liðnir frá því, að kosningar hefðu farið fram. Nú fóru kosningar þannig, eins og allir vita, að stjórnarsinnar hlutu 30 þingsæti, en stjórnarandstaðan 30, og því hefur farið sem vænta mátti, miðað við þau úrslit, að það hefur orðið nokkuð tafsöm stjórnarmyndun að þessu sinni og ný ríkisstjórn er enn ekki til komin. Menn virðast því nokkuð sammála um það, að nú engu síður en í vor sé þörf þeirrar hemtlunar, sem í brbl. felst. Þegar fjh.- og viðskn. ræddi þetta á fundi sínum í gær, urðu nm. ásáttir um að mæla með samþykkt frv. með þeirri breytingu, að ákvæði brbl. skyldi framlengja til 30. sept. Brtt. þar að lútandi liggur hér fyrir á þskj. 10. En í henni felast eingöngu breytingar á dagsetningum í 1., 2., 3. og 4. gr. frv. til samræmis við þetta markmið, að lögin framlengist um einn mánuð.

Ég vil geta þess, að tveir nm., þeir Karvel Pálmason og Karl G. Sigurbergsson, undirrituðu þetta nál. með fyrirvara.

Karvel Pálmason: Herra forseti. Eins og fram kom hjá frsm. fjh.- og viðskn., var ég annar þeirra, sem undirrituðu nál. fjh.- og viðskn. Það, sem veldur því, að ég vildi hafa fyrirvara á, er það, að á fundi fjh.- og viðskn. í gær var ekki, að því er virðist, hægt að fá þær upplýsingar, sem ég taldi þurfa, til þess að hægt væri að standa að nál. án fyrirvara.

Það þarf ekki að rekja það hér, að samhliða brbl. þessum, sem sett voru í vor, var einnig tekin ákvörðun af stjórnvöldum um hækkun niðurgreiðslna á vöruverði. Það var því ein af þeim spurningum, sem ég vildi að svarað yrði, hvort þær niðurgreiðslur, sem þá voru ákveðnar, ættu að haldast óbreyttar þann tiltekna tíma, sem framlengingin ætti að gilda. Við þessu fengust ekki að mínu áliti viðhlitandi svör. Ég tel, að það þurfi að liggja fyrir sem eitt af grundvallaratriðum þessara brbl., hvort þær niðurgreiðslur, sem ákveðnar voru, eiga að haldast óbreyttar eða hvort þeim á að breyta.

Í öðru lagi taldi ég þurfa að fá vitneskju um það, hvort sú búvöruverðshækkun, sem ekki hefur enn komið til framkvæmda á landbúnaðarvörum, 9,5%, ef ég man rétt, en mundi að öllum líkindum verða nú 1. sept. um 12%, á að fara út í verðlag á þeim tíma, sem framlenging þessara brbl. á að eiga sér stað. Ef það gerist, eru grundvallar forsendur aðrar en gert var ráð fyrir, þegar brbl. voru sett. Við þessu fengust ekki viðhlitandi svör, að ég tel.

Í þriðja lagi tel ég, að þurfi að fá um það vitneskju, hvort fyrirhugað sé að halda áfram niðurgreiðslum á olíuverði til fiskiskipa.

Ég vil því eindregið beina þeim tilmælum til hæstv. forsrh., sem ég geri ráð fyrir að tali fyrir hönd væntanlegra valdhafa á eftir, hvort hér sé um að ræða, að það eigi að vera óbreyttur grundvöllur frá þeim tíma, sem brbl. voru sett, eða hvort búvöruverðshækkun eigi að koma, hvort eigi að breyta til lækkunar niðurgreiðslum frá því, sem er, og hvernig verði farið með olíuverði til fiskiskipa. Ég tel að þetta séu grundvallaratriði, sem verði að fá svör við, áður en hægt er að taka afstöðu til þess, hvort eigi að framlengja tiltekin brbl. um einn mánuð. Ég vænti þess, að hæstv. forsrh. gefi alveg ótvíræð svör um það, hvað á að gerast í þessum efnum.

Forsrh. (Ólafur Jóhannesson): Herra forseti. Ég veit ekki á þessu stigi, hvort ég get talað fyrir hönd væntanlegra valdhafa, en ég geri ráð fyrir því, að hvaða stjórn sem hér tekur við muni standa við þær yfirlýsingar, sem ég hér gef.

Varðandi fyrirspegnir hv. þm. Karvels Pálmasonar vil ég segja þetta:

Fyrsta spurning hans varðandi þá hækkun, sem ákveðin var á niðurgreiðslum, um leið og þessi brbl. voru sett. Þeirri spurningu svara ég svo, að sú hækkun, sem þá var ákveðin, mun haldast óbreytt framlengingartíma brbl., nema áður hafi verið gerðar ráðstafanir til þess, að annað komi í stað niðurgreiðslnanna, sem verði talið þeirra ígildi.

Þriðja spurning hans var um það, hvort niðurgreiðslum olíuverðs til fiskiskipa yrði haldið óbreyttum. Svárið við þeirri spurningu er í raun og veru hið sama. Þeim verður haldið óbreyttum,

þangað til þá önnur skipan verður gerð á þeim málum.

Í annarri spurningu, sem varðaði búvöruverðshækkun, spurðist hann fyrir um það, hvort búvöruverðshækkun sú, sem ákveðin var af yfirnefnd á fundi hennar 18. júní s. l. kæmi til framkvæmda. Sú hækkun, sem þá var ákveðin af yfirnefnd, var eingöngu vegna hækkunar á verði rekstrarvara samkvæmt útreikningi Hagstofu Íslands. Þessi hækkun var þar ákveðin með atkv. oddamanns. Það kemur kannske skýrast fram, hvað hér er um að ræða, ef ég — með leyfi hæstv. forseta — les upp rökstuðning oddamannsins fyrir atkv. Hann gerði svofellda grein fyrir atkv. sínu:

„Krafa sú, sem vísað hefur verið til yfirnefndarinnar um hækkun á liðnum „rekstrarkostnaðar í verðlagsgrundvelli landbúnaðarvara“, er gilt hefur frá 1. mars 1974, er byggð á útreikningi Hagstofu Íslands og er ágreiningslaust, að sá útreikningur sé í samræmi við framreikningsreglur 6 manna nefndarinnar. Ég tel hækkun þá, sem farið er fram á, réttmæta og óhjákvæmilega, þar sem að öðrum kosti yrði um að ræða skerðingu á þeim hluta, sem ákveðinn er sem laun bóndans og verkafólks hans, eins og verðlagsgrundvöllurinn var ákveðinn 1. mars s. l.“

Ríkisstj. hefur haft þetta mál til meðferðar, því að vegna ákvæða í brbl. gat hækkun þessi ekki komið til framkvæmda nema með samþykki ríkisstj. Og ríkisstj. hefur á fundi sínum í morgun samþ. þessa hækkun. Ég undirstrika, að hér er eingöngu um að ræða hækkun vegna hækkunar á rekstrarvörum, en hækkun á liðnum „kaup bónda eða verkafólks hans“ kemur hér ekki til greina. Þessi búvöruverðshækkun mun því koma til framkvæmda á næstunni.

Kaupgreiðsluvísitala hefur í raun og veru þegar verið reiknuð út, og hún reiknuð samkvæmt gildandi ákvæðum í kjarasamningum og lögum ætti að vera 122.58 stig frá og með 1. sept. En kaupgreiðsluvísitalan, sem nú er í gildi og gildir áfram út september, ef þessi lög verða staðfest og þær breytingar á þeim samþykktar, sem lagt er til, verður 106.18 stig. Mismunurinn þarna á er 15.45%. En í grg. Hagstofunnar frá 2. júlí var kaupgreiðsluvísitalan áætluð 122.34 stig eða 15.22% hækkun. Í staðinn fyrir þá áætlun, sem sagt 15.22, verður reyndin 15.45, þannig að þarna munar ekki miklu. En þó að þessi lög, sem hér er um að ræða, yrðu ekki framlengd og sú hærri vísitala, sem ég nefndi hér, kæmi til framkvæmda 1. sept., mundi ekki verða tekin inn í hana sú hækkun búvöruverðs, sem væntanlega kemur til á næstunni vegna þeirrar samþykktar, sem ríkisstj. hefur gert, þannig að þar er ekki um að ræða, að breytt sé þeirri stöðu, sem gilt hefur.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti, Það er auðséð á því nál., sem útbýtt hefur verið frá hv. fjh.- og viðskn., og þeim brtt., sem n. samþ. í gær, að í burðarliðnum er ný ríkisstj. á Íslandi, ríkisstj. Framsfl. og Sjálfstfl. Það fer vart á milli mála, að það samkomulag, sem hér hefur orðið á milli fulltrúa Framsfl. og Sjálfstfl. í hv. fjh.- og viðskn., er liður í þeim tilraunum til stjórnarmyndunar, sem nú eru á döfinni. Þær ráðstafanir, sem hér er um að ræða, þ.e. brbl.

frá því í vor um tímabundnar ráðstafanir til viðnáms gegn verðbólgu, sem áttu að falla úr gildi í lok þessa mánaðar, eru að sjálfsögðu aðeins liður, aðeins þáttur í miklu viðtækari ráðstöfunum, sem öll þjóðin mun viðurkenna og allir ábyrgir stjórnmalámennum munu og viðurkenna, að eru nauðsynlegar. Það var tilgangurinn með þessum tímabundnu ráðstöfunum til viðnáms gegn verðbólgu að gefa hugsanlegum nýjum þingmeirihluta, sem myndast kynni eftir kosningarnar, tækifæri til að takast á við þann mikla vanda, sem fyrrverandi ríkisstj. hefur skapað í efnahagsmálum með algjöru stjórnsýsi sínu á grundvallarþáttum efnahagsmálanna. Það lá ljóst fyrir í allt vor og hefur raunar legið ljóst fyrir meginhlutann af stjórnartímabili — ja, ég veit ekki, hvort ég á að segja núv. eða fyrrv. ríkisstj., best að segja ríkisstj. Ólafs Jóhannessonar, að hún hefur engin tók haft á stjórn efnahagsmálanna. Því er svo komið sem komið er og rækilega var rætt í kosningunum og ég skal ekki fjölyrða meira um í þessu sambandi.

Það er rétt, að komi alveg skýrt fram, að Alþfl. hefur gert sér þess fulla grein, að eftir þá dæmalausú óstjórn, sem verið hefur í íslenskum efnahagsmálum undanfarnir 3 ár, hlaut að vera nauðsyn viðtækra efnahagsráðstafana. Það kom skýrt fram af hálfu Alþfl. í þeim viðræðum, sem hann tók þátt í undir forustu núv. forsrh., Ólafs Jóhannessonar, að Alþfl. gerir sér þess fulla grein, að viðtækra efnahagsráðstafana er þörf, ef bæta á fyrir þau stórkostlegu mistök, sem gerð hafa verið í stjórn efnahagsmála undanfarnir 3 ár. En þessi brbl., sem ætlað var að gilda aðeins út ágúst, fjölluðu í raun og veru aðeins um þátt þessara mála, þar veittu vissan frest til ágústloka, enda var reiknað með því, að tíminn frá kosningum, til ágústloka mundi duga til þess að mynda samhentan meiri hluta á Alþingi um enn þá viðtækari efnahagsráðstafanir.

Nú hefur hins vegar komið í ljós, að þeir flokkar, sem nú eru að reyna að mynda ríkisstj., eru þó ekki samstæðari en svo, að skoðanir eru ekki samstæðari en svo, að þeir meta ástandið í dag eða mátu það í gær þannig, að þeim muni ekki duga tíminn til loka þessa mánaðar til þess að koma sér niður á, hverjar frambúðarráðstafanir séu nauðsynlegar. Þannig stendur á þessu bráðabirgðasamkomulagi. Hér kemur eitt bráðabirgðasamkomulagið ofan á annað, ein bráðabirgðaráðstöfunin ofan á aðra þ.e. að fá 4 vikna frest til viðbótar til þess að reyna að koma sér saman um, hvernig hægt sé að koma viti í vitleysuna, sem ríkt hefur í íslenskum efnahagsmálum undanfarnir ár.

Það kom fram á fundi í fjh.- og viðskn. í gær, að ríkisstj. virtist ekki hafa tekið afstöðu til þriggja mjög mikilvægra atriða í þessu sambandi, sem sagt hvort niðurgreiðslum þeim, sem ákveðnar voru í vor, einnig til bráðabirgða, skyldi haldið áfram, hvort niðurgreiðslum á oliuverði skyldi haldið áfram og hvort hækkun á búvöruverði skyldi eiga sér stað 1. sept. Þetta lá ekki fyrir í gær, þegar nefndarfundurinn var haldinn. Nú hins vegar svarar hæstv. forsrh. því til, að niðurgreiðslum muni verða haldið áfram, bráðabirgðaniðurgreiðslunum muni verða

haldið áfram, þangað til endanleg ákvörðun hafi verið tekin um heildarráðstafanir í efnahagsmálum. Hann lýsir því einnig yfir, að niðurgreiðslum á oluverði munj einnig verða haldið áfram, þangað til samkomulag hafi orðið á milli Framsfl. og Sjálfstfl. um heildarráðstafanir. En svo lýsir hann því yfir, þingheimi til mikillar undrunar og eflaust þjóðinni allri, sérstaklega launþegum, að það sé ráð fyrir því gert, að hækkun á búvöruverði skuli koma til framkvæmda 1. sept., þó að gert sé ráð fyrir því, að kaupgjald verði þá áfram bundið í einn mánuð til viðbótar. M. ö. o.: það virðist vera búið að taka ákvörðun um, að launþegar skuli þola bótalaust í einn mánuð til viðbótar hækkun á landbúnaðarverði, sem að grunni til er tæplega 10%. Hvað hefur gerst frá því í gær og þangað til hæstv. forsrh. tekur þessa ákvörðun núna? Það hefur auðvitað gerst, að haldinn var fundur í hæstv. ríkisstj. í morgun, og þar hlýtur þessi ákvörðun að hafa verið tekin, enda segir svo í 1. gr. þeirra brbl., sem enn eru í gildi og gilda til ágústloka, með leyfi hæstv. forseta, — fyrstu setningarnar eru þannig: „Fram til 31. ágúst má ekki hækka verð vöru eða þjónustu eða endurgjald af fasteign eða lausafé frá því, sem var 22. maí 1974, nema að fengnu samþykki réttra yfirvalda, og skulu þau ekki leyfa neina hækkun, nema þau telji hana óhjákvæmilega. Leyfi til hækkunar tekur þó ekki gildi, fyrr en það hefur hlotið staðfestingu ríkisstj.“

Það er m. ö. o. ríkisstj., sem samkvæmt brbl. hefur árslitavald um verðhækkunar, og það er hún, sem á að dæma um, hvort þær séu óhjákvæmilegar eða ekki. Nú er það alþingin, að til verðlagssýrivalda og ríkisstj. hafa borist fjölmargar beiðnir frá ýmsum, sem annast rekstur, um hækkun á útsöluverði vegna sannanlegrar hækkunar á rekstrarkostnaði. Þeim beiðnum hefur yfirleitt verið hafnað. Miklum meiri hluta af slíkum beiðnum hefur verið hafnað. En hér berst beiðni frá aðila, sem framleiðir vörur, sem eru einn meginþáttur í neyslu alls almennings, neyslu launþega, beiðni um allt að 20% hækkun á verði allra landbúnaðarvara. Virðist ríkisstj. í morgun hafa samþykkt að verða við þeirri beiðni. M. ö. o.: einu vörurnar, sem eiga og mega hækka að fullu í samræmi við aukinn kostnað, eru íslenskar landbúnaðarvörur, sem eru aðalfæðutegund íslensku þjóðarinnar, íslenskra neytenda.

Það verður ekki hjá því komist að spyrja, hvort ríkisstj. hafi verið sammála um þessa afgreiðslu í morgun. Að ríkisstj. standa enn 3 flokkar, Framsfl., Alþb. og SF. Það er nauðsynlegt, að þing og þjóð fái að vita: Var ríkisstj. á einu máli um þessa ákvörðun? Var hún á einu máli um það, að allar íslenskar landbúnaðarvörur skuli hækka um 20% 1. sept. n.k. og launþegar skuli bera þá hækkun bótalaust í heilan mánuð, meðan þessir þrír flokkar eru enn að reyna að koma sér saman um, hverjar skuli verða frambúðarbráðabirgðaráðstafanir í efnahagsmálum. Auðvitað verða það enn bráðabirgðaráðstafanir, sem þessir flokkar koma sér saman um, jafnvel þó að þeim verði ætlað að gilda í eitt ár eða svo, jafnvel þó að þar verði tjaldað til eins árs eða svo. Spurning mín er sem sagt

sú: Var ríkisstj. sammála um þessa ákvörðun, sem hlýtur að hafa verið tekin í morgun? Á því á þing og þjóð rétt að vita.

Síðustu orð mín skulu vera þau að segja, að hvernig svo sem hefur verið um samkomulag innan þeirrar ríkisstj., sem er að fara frá, þá er auðséð, að þetta er eitt fyrsta samkomulagið, sem Framsfl. og Sjálfstfl. gera með sér, og um það held ég, að öll þjóðin muni segja, að ill var hin fyrsta ganga.

Sjútvrh. (Lúðvík Jósepsson): Herra forseti. Þegar samkomulag varð um það í ríkisstj., að brbl. frá 21. maí yrðu sett, þau sem hér eru nú til afgreiðslu í þinginu, var að sjálfsögðu gert ákveðið samkomulag milli stjórnarflokkanna um nokkur þýðingarmikil atriði varðandi þetta mál.

Eins og kunnugt er, átti kaupgjaldsvisitalan samkv. kjarasamningum að hækka um 15.5 stig 1. júní s.l., en með brbl. var þessari hækkun skotið á frest, en tilteknar aðrar ráðstafanir gerðar í staðinn. Megingrundvöllur þessa samkomulags, sem gert var, var um það, að á þessu tímabili, sem brbl. áttu að gilda, skyldi auka niðurgreiðslur á almennu vöruverði sem næmi um 8 vísitölustigum. Auk þess var svo ákveðið, að á gildistíma laganna skyldi ekki verða um neinar aðrar verðhækkunar að ræða en þær, sem væru algjörlega óhjákvæmilegar. Í sambandi við þetta samkomulag var dæmið sett mjög greinilega upp af hagrannsóknadeild Framkvæmdastofnunar ríkisins í sérstöku skjali, sem hún lét frá sér fara og dagsett er 20. maí eða daginn áður en brbl. voru sett, og þar kemur alveg skýrt fram, að sá vinningur, sem átti að koma launþegum til góða til viðbótar við niðurgreiðslurnar, var m.a. fólgin í því, að hækkun á búvöruverði vegna hækkunar á rekstrarkostnaðarliðum, sem nam 9.5% á verðlagsgrundvöll landbúnaðarvara eða 2.2 K-vísitölustigum, átti ekki að koma til framkvæmda, á meðan lögin væru í gildi. Þetta var sem sagt fært upp sem ein meginröksemdin fyrir því, að þetta kæmi launþegum til góða. Um þetta verður ekki deilt, því að þetta liggur fyrir í opinberu plaggi frá þessari stofnun.

Við, sem að þessu samkomulagi stóðum, höfðum um að sjálfsögðu samráð við fulltrúa í launþegasamtökunum í landinu, en hér var verið að fjalla um mjög þýðingarmikið hagsmunamál þeirra. Við drögum ekkert undan í þessum efnum, og menn sáu, um hvað samkomulagið var gert. Því er það, að vegna þessa samkomulags hefur það ekki verið samþykkt í ríkisstj. þar til nú í morgun, að þessi verðhækkun yrði látin koma út í verðlagið, og það hefur verið staðið við það, sem gert var ráð fyrir í þessum brbl., að standa gegn almennum verðhækkunum eins og tók væru á. Það hafði verið gert ráð fyrir því, að K-visitalan gæti hækkað á gildistíma laganna um 0.7 K-stig, og reynslan hefur orðið, að á þessu tímabili hækkar hún um 0.9 K-stig eða lítillga meira en það, sem spáð hafði verið.

Á ríkisstjórnarfundi í morgun gerðist það hins vegar, að þar var samþ. með 3 atkv. gegn 2, þ. e. a. s. ráðh. Framsfl. samþ. með 3 atkv. og 2 atkv. okkar Alþb-manna voru þar á móti, að þessi hækkun yrði látin ganga út í verðlagið,

en ráðh. SF sat hjá og gerði sérstaka bókun um afstöðu sína.

Það fer ekkert á milli mála, að ef þessi hækkun verður látin ganga út í verðlagið, án þess að nokkrar aðrar ráðstafanir komi á móti, þá er verið að raska því samkomulagi, sem gert var varðandi setningu þeirra brbl., sem hér eru nú til afgreiðslu. Þá er verið að taka upp nýjan grundvöll. Það er grundvöllur Framsfl. og Sjálf-sfl., sem sýnilega á að gilda næsta mánuð.

Á þessum ríkisstjórnarfundum fluttum við ráðh. Alþb. till. um, að þessi búvöruverðshækkun yrði látin ná fram að ganga að því leyti til, að bændum skyldi greidd sú fjárhæð, sem hér er um að ræða, en greiðslan yrði greidd úr ríkissjóði þann tíma, sem hér er um framlengingu að ræða. En ráðh. Framsfl. felldu þessa till. með 3 atkv. gegn 2, því að ráðh. SF sat þá einnig hjá. Það var því í rauninni ekki ágreiningur um það, að bændur gætu fengið hækkun á rekstrarkostnaði sínum á þessu tímabili, þegar nú er verið að ræða um framlengingu á þessu bráðabirgðasamkomulagi. Það var því ekki ágreiningur um það, heldur um það, hver ætti að borga þá upphæð, sem hér væri um að ræða. Þessi 2.2 K-stig geta þýtt, ef framlengingin kemur til með að gilda í heilan mánuð, en það er lengsti framlengingartími, sem gert er ráð fyrir, þá getur þessi fjárhæð kostað á milli 40 og 50 millj. kr. En með því að ráðh. Framsfl. hafa fellt þessa till. okkar í ríkisstj., tel ég, að þeir séu að standa að nýju samkomulagi og við nýjan aðila, sem breyti þeim grundvelli, sem byggt var á við setningu brbl.

Við Magnús Kjartansson höfum því ákveðið að flytja brtt. við þær till., sem hér liggja fyrir, varðandi afgreiðslu þessa frv. Okkar brtt. er við 1. gr. frv., 2. málsg., og leggjum við til, að svo hljóðandi viðbót komi við núverandi 2. málsg. 1. gr.: „Sú hækkun á verði landbúnaðarvara, sem heimiluð verður á gildistíma 1., skal greidd niður úr ríkissjóði.“ Það er sem sagt lagt til, að staðið verði við þann grundvöll, sem byggt var á við setningu þessara laga, að þessu verði ekki hleypt út í verðlagið á framlengingartímanum. En verði frá því vikið, er alveg augljóst, að hér er um nýtt samkomulag nýrra aðila að ræða, sem byggja á öðrum grundvelli en áður var byggt á.

Við höfum ekkert við það að athuga, að lögin séu framlengd um einn mánuð. Ef þetta yrði samþykkt um leið, er ekkert við því að segja, og við munum ekki standa gegn því. En við getum ekki stutt framlengingu um heilan mánuð til viðbótar á gjörsamlega breyttum grundvelli. Það hefur hins vegar komið fram í þessum viðræðum og kom fram ljóslega hjá hæstv. forsrh. á ríkisstjórnarfundinum í morgun, að ætlunin er að halda áfram hinu meginskilyrðinu, sem þetta samkomulag byggðist á, þ. e. a. s. hinum almennu niðurgreiðslum á búvöruverði, á meðan þessi lög eru í gildi. Sömuleiðis er ætlunin að halda áfram niðurgreiðslu á olíu, og verður því ekki um neina röskun varðandi þessi atriði að ræða.

Ég vil svo benda á, að það er augljóst, að hér verður ekki um að ræða hækkun á búvöruverði um 9.5%. Á mjólk og kjöti eða þeim vörum, sem hér eru fyrst og fremst á innanlandsmarkaði,

hlýtur að vera um að ræða hækkun, sem kemur til með að nálgast 20%, vegna þess við hvaða grundvöll er miðað, svo að hér er auðvitað um mjög verulega hækkun að ræða og því alveg greinileg þáttaskil frá því samkomulagi, sem áður var hér í gildi.

Það sem sagt stendur ekki á okkur Alþb.-mönnum að fylgja því, að bændur fái bætur fyrir þennan aukna kostnað á því tímabili, sem hér er um að ræða. En við viljum, að það samkomulag standi áfram, sem gert var, á meðan þessi lög eiga að vera í gildi. Annars er hér um breytta stefnu að ræða.

Ég legg svo fram skriflega brtt. frá okkur Magnúsi Kjartanssyni þessa till., sem ég hef þegar gert grein fyrir. Till. mín er skrifleg og of seint fram komin, og óska ég eftir, að leitað verði afbrigða fyrir till. En að sjálfsögðu fer afstaða okkar til þessa máls eftir því, hvaða afgreiðslu þessi till. okkar í málinu fær.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 11) samþ. með 34 shlj. atkv.

Menntmrh. (Magnús T. Ólafsson): Herra forseti. Það fer ekki milli mála, að sem stendur ríkir millibilsástand í stjórnmálum. Beðist hefur verið lausnar fyrir ríkisstjórn, sem þó situr enn að beiðni forseta, sökum þess að eigi hefur enn verið myndaður samstæður þingmeirihluti, sem staðið gæti að baki nýrri ríkisstj. En eins og hv. þm. Gylfi Þ. Gíslason sagði áðan: „Ljóst er, að þessi nýja ríkisstj., sem beðið hefur verið eftir, að samstæða næðist um milli þingflokka, frá því að kosningar fóru fram í sumar, er nú í burðarliðnum.“

Þegar ljóst var orðið af meðferð mála á fundi hv. fjh.- og viðskn. í gær, að þeir flokkar, sem nú ræða myndun ríkisstjórnar, höfðu komið sér saman að því marki, að þeir ætla að standa sameiginlega að breyt. á brbl. um viðnám gegn verðbólgu, þá tel ég sýnt, að það sé merki þess, að skammt sé að bíða, að frá stjórnarmyndun þeirra flokka verði gengið. Því var það, að þegar till. kom fram um það á ríkisstjórnarfundum í morgun að láta koma til framkvæma þá hækkun á búvöruverði, sem ekki hefur hlotið samþykki ríkisstj., frá því að yfirnefnd gekk frá henni á miðju sumri, þá lýsti ég yfir þeirri afstöðu minni, að þar sem ég gerði ráð fyrir því, að þessi tillögugerð væri vottur um stefnu þeirra flokka, sem virtust þegar hafa komið sér saman um stjórnarmyndun, þótt frá henni væri ekki formlega gengið, þá liti ég svo á, að þeir flokkar, sem tvímálalaust hafa þingmeirihluta að baki sér, skyldu ráða ákvörðun um þetta mál og því mundi ég ekki láta það til mín taka í ríkisstjórninni.

Karvel Pálmason: Herra forseti. Það virðist nú ljóst af þeim ummælum, sem hæstv. forsrh. viðhafði hér áðan sem svar við einni af þeim spurningum, sem ég beindi til hans og varðaði hækkun á búvöruverði, að það er ekki um að ræða óbreytta framlengingu þeirra brbl., sem sett voru í vor. Þar er breytt grundvallaratriði, sem ég tel, að skipti svo miklu máli, að ég a. m. k. fyrir mitt leyti tel mig ekki geta staðið að

slíku eftir þá yfirlýsingu hæstv. forsrh., að þessi hækkun eigi að koma til framkvæmda, þrátt fyrir það að kaupgjald í landinu eigi að vera óbreytt. Ég hrósa happi því að vera svo forsjáll vegna þess andrúmslofts, sem ríkti á fjhn.-fund í gær, að hafa sett mitt nafn á téð nál. með fyrirvara. Mér fannst ég skilja það, eftir því sem fram kom á þeim fundi, að það væru allar líkur á því, að eitthvað álíka ætti að eiga sér stað, og það væri því full þörf á að fara með gát. Eftir að það liggur fyrir frá hæstv. forsrh., að þessi búvöruverðshækkun eigi að koma til framkvæmda á þeim tíma, sem brbl. gilda, ef samþ. verður að framlengja þau, þá greiði ég því ekki atkv., að brbl. verði framlengd með því fororði, sem hæstv. forsrh. hefur gefið.

Það er rétt, sem hér hefur komið fram, að þetta er greinilega eitt af samkomulagsatriðum þeirra stjórnmalaflokka, sem nú innan — ja, a. m. k. nokkurra daga, ef ekki nokkurra klukkutíma, birta fyrir alþjóð samkomulag um væntanlega ríkisstj. Það er því rétt, að þeir einir beri ábyrgð á því að breyta grundvelli þessara brbl. eins og hæstv. forsrh. hefur gefið í skyn að eigi að gera. Ég mun ekki að þessu yfirlýstu frá hæstv. forsrh. treysta mér til að greiða atkv. með framlengingunni. Á því verða þeir einir að bera ábyrgð, sem það vilja viðhafa og við völdunum ætla að taka og framkvæma.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Undarlegt háttalag fráfarandi ríkisstj. virðist ætla að halda áfram til síðasta dags, ef ekki alveg til síðustu stundar. Hvort sem þetta verður síðasti dagurinn, sem hún lifir, eða ekki, hvort sem hún lifir nokkra daga í viðbót eða ekki, þá hefur í öllu falli það gerst einu sinni enn, sem áður hefur gerst í hæstv. ríkisstj., þótt ekki hafi alltaf frést af því, a. m. k. ekki eins snemma og nú hefur átt sér stað, að þar eru mál afgreidd með atkvgr. Meiri hl. er með ákvörðun, minni hl. er á móti og þriðji hlutinn situr hjá.

Það vita allir, að það hefur ekki tíðkast á undanförunum áratugum í ríkisstjórnnum, að mál hafi verið afgreidd með þessum hætti. Stórmál hafa verið afgreidd svona, bæði innanríkis- og utanríkismál, hjá hæstv. fráfarandi ríkisstj., og þessum vinnubrögðum virðist vera haldið áfram, eins og ég segi, til síðasta dags, til síðustu stundar.

En enn eitt merkilegt atriði hefur gerst nú alveg undir lokin, hefur gerst í morgun og er að koma í ljós hér í dag. Það er, að einn stuðningsflokkur hæstv. ríkisstj. virðist vera klofinn í málinu, hefur þó ekki nema tvo menn á þingi, en er klofinn samt. Það kemur greinilega í ljós í yfirlýsingu hæstv. menntmrh., að hann hefur ekki treyst sér til þess að beita sér gegn þessari ráðstöfun, sem Framsfl., illu heilli í samráði við Sjálfstfl. virðist hafa tekið. Það er augljóst mál, að ef hæstv. menntmrh. hefði sýnt af sér kjark og manndóm, þá hefði till. hæstv. forsrh. fallið og þá hefði sú árás, sem nú er í undirbúningi á launþegasamtökin, ekki átt sér stað. M.ö.o.: íslenskir launþegar geta þakkað helmingi Samtaka frjálslyndra og vinstri manna hér á Alþingi fyrir þá kveðju, sem við komum til með að fá 1. sept. n. k.

Alþt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

Það fór ekki á milli mála, að hv. 5. þm. Vestf. hafði skýlausa afstöðu í málinu. Ég tók yfirlýsingu hans þannig, að hann muni greiða atkv. gegn þeirri ráðstöfun, sem nú virðist vera fyrirhuguð. Ummæli hæstv. menntmrh. fæ ég ekki skilið öðruvísi en þannig, að hann muni greiða atkv. með þeirri árás á launþegasamtökin, sem nú er á döfinni.

Ég sagði áðan um þetta fyrsta samkomulag Framsfl. og Sjálfstfl., að um það mætti með sanni segja: Ill var hin fyrsta ganga. En um þennan klofning tveggja þingmanna Samtaka vil ég segja: Ill var þeirra síðasta ganga.

Menntmrh. (Magnús T. Ólafsson): Það er dálítið einkennilegt að taka til máls, eftir að hér hafa verið þuldar bálbænir úr ræðustól og þeim beint bæði fram og aftur. En ég mun láta allt slíkt ógert, vil aðeins vekja athygli hv. 9. þm. Reykv. á því, að ég geri nokkurn greinarmun á því, hvort ég tek afstöðu til mála í ríkisstjórn, sem beðist hefur lausnar, vegna þess að hana skortir þingmeirihluta, eða hvort ég tek afstöðu til mála á Alþingi. Það, sem ég lýsti yfir, var, að ég taldi rétt að láta afgreiðslu þessa máls afskiptalaus í ríkisstjórn sökum þess, að ég skildi það svo og því var ómótmælt, að flokkar, sem hafa tvímælalaust þingmeirihluta, óskuðu þeirrar afgreiðslu, sem þar var uppi til laga um. Ég taldi rétt, að á það reyndi þá á Alþingi, hversu þar skiptist milli flokka, frekar en að nota aðstöðu mína í ríkisstjórn, sem hefur beðist lausnar og mun að öllum líkindum leyst af hólmi mjög bráðlega, til þess að fresta afgreiðslu þessa máls nokkra daga.

Eðvarð Sigurðsson: Herra forseti. Hér er á ferðinni meira alvörumál en svo, að menn ættu að hafa það að gamanmálum. Það, sem hér er um að ræða, er, að hæstv. forsrh. hefur lýst því yfir, að til framkvæmda eigi að koma 9,5% hækkun á búvörugrundvelli bændu, sem þýðir verulega hækkun á landbúnaðarvöruverði, og ég tel, að sú verðhækkun, sem af þessu hlýst til neytendanna, sé ekki undir 20%, muni sennilega vera líðlega 20% að meðaltali, sem þýðir það, að sumar greinar búvöru hækka mun meira. Ef þetta er ekki rétt ályktað, vil ég gjarnan óska eftir að fá leiðréttingu á því. En samkv. þeirri reynslu, sem við höfum af hækkun í smásölu vegna hækkunar búvörugrundvallarins, þá hygg ég, að þetta sé ekki langt frá lagi. Hér er þess vegna um stóra hluti að ræða og vel að merkja, að þetta kemur verst við þá, sem minnst fé hafa handa í milli, verða þess vegna að nota stóran hluta af tekjum sínum til kaupa á þessum vörum óhjákvæmilega. Hér er því ráðist á þá, sem allra verstu aðstöðuna hafa. Ég verð að segja það, að það fer ekki á milli mála, að hér er það Sjálfstfl., sem ræður ferðinni og gerir þetta mögulegt, sá flokkur, sem hefur á Alþingi undanfarið hvað mest talað um, að niðst væri á þeim, sem minnst hefðu. Nú virðist annað upp á teningnum.

Eins og hæstv. forsrh. gat um, er þessi ákvörðun um hækkun til bændanna tekin af yfirnefnd. Það er ekki samkomulag 6 manna nefndarinnar, sem hér er um að ræða. Þessi ákvörðun er tekin

af yfirnefnd, vegna þess að ekki varð samkomulag í 6 manna nefndinni. Neytendafulltrúarnir voru ekki samþykkir þessari hækkun. Rökstuðningur formanns yfirdómsins þarf ekki endilega að vera það rétta. Ég ætla ekki út af fyrir sig að segja neitt um það, hvort bændurnir eigi réttláta kröfu til þessa eða ekki. Það má vel vera, að svo sé. En með þessari ákvörðun, — og það er það, sem máli skiptir, — er kippt grundvelli undan þeim brbl., sem sett voru í mál í vor. Þetta er þungamiðja málsins.

Þó að verkalýðssamtökin hafi engan veginn samþykkt þær ráðstafanir, sem gerðar voru í vor, er ég persónulega þeirrar skoðunar, að einmitt lægst launaða fólkið hafi sæmilega getað unað þeim ráðstöfunum. En einmitt með því, sem nú er gert, er gengið alveg þvert á það, sem var aðalatriði brbl., og það var einmitt að koma til móts við þá, sem minnstar höfðu tekjurnar. Nú er það öfuga gert.

Ég greiði að sjálfsögðu atkv. með þeirri brtt., sem hér hefur verið flutt, en að henni felldri er augljóst, að ég greiði atkv. gegn framlengingu laganna, þar sem að forsendu þeirra, grundvelli þeirra hefur verið rift af meiri hl. ríkisstj. í morgun.

Forsrh. (Ólafur Jóhannesson): Herra forseti. Ég vil aðeins taka það fram, sem varla þarf að gera, að í ríkisstj. talaði ég ekki fyrir hönd sjálfstæðismanna, þegar ég flutti þessa till. þar, og það er út af fyrir sig alveg óþarft að bendla þá við þær ákvarðanir, sem ríkisstj. hefur tekið í þessu efni. Hins vegar taka þeir náttúrlega afstöðu á þingi. Það hefur verið samkomulag um að framlengja þessi brbl., sem hér er um að ræða, og samkomulag um að láta haldast óbreyttar þær auknu niðurgreiðslur, þangað til annað kæmi í staðinn.

Ég held satt að segja, að það sé alveg nákvæmlega sama, hvort tekst að mynda þessa ríkisstj. eða það verði einhver önnur ríkisstj., sem kemur og tekur við, þá er alveg óhjákvæmilegt að fá það svigrúm, sem hér er farið fram á.

Auðvitað hljómar ákaflega fallega brtt. frá hv. Alpb.-mönnum, og ákaflega væri ánægjulegt að geta greitt atkv. með henni. Það er auðvelt að samþykkja, að ekki skuli koma til hækkunar á þessu eða hinu, heldur skuli greitt úr ríkissjóði. En mér finnst vanta í till. þeirra, til þess að þeir væru fullkomlega ábyrgir, ábendingu um það, hvar eigi að taka þær millj., sem hæstv. sjútrh. var að reikna með, að þetta mundi kosta. Ég hélt, að það hefði komið nokkuð greinilega fram í þeim viðræðum, sem við höfum m. a. átt að undanförunu og ættu ekki að hafa farið fram hjá neinum í ríkisstj., að þar er ekki fyrir hendi neitt fé aflögu til þess að taka á sig auknar greiðslur úr ríkissjóði, heldur þvert á móti er þar, eins og vitanlegt má vera öllum, nokkur vöntun á fé. Þess vegna þyrfti að fylgja með svona till. tillaga um það, með hverjum hætti ætti að afla þess fjár, sem til þess þyrfti að greiða þetta niður. Það hefði verið æskilegt, að sú ábending hefði fylgt með.

Það var því miður fullmikið sagt hjá hv. 9. þm. Reykv., að það hefðu í reyndinni ekki ver-

ið leyfðar neinar hækkanir á vörum, eftir að þessi brbl. voru sett, beiðnum um það efni hafi verið synjað. Sannleikurinn er nokkuð á aðra lund. Það hefur t. d. að því er innflutningsverslunina varðar verið talið alveg óhjákvæmilegt, að sannanlegar hækkanir á verði þeirra vara kæmu fram í vöruverði. Ég hef alltaf haldið fram þeim skilningi á þessum lögum, að það þyrfti samþykki ríkisstj. til hvers konar hækkana, jafnt á innfluttum vörum, jafnt á iðnaðarvörum framleiddum hér innanlands og á verði landbúnaðarvara og á fiskverði. Nú er farið að ræða um ákvörðun fiskverðs, og ákvörðun um það efni kemur væntanlega um mánaðamót eða eftir mánaðamót Hvað ætli ríkisstj. eigi þá að gera? Ef t. d. þar stæði eins á, að þar yrði að afgreiða fiskverðshækkun með atkv. oddamanns, ætti þá ríkisstj. að segja nei? Ég á eftir að sjá, hvaða ríkisstj. sem verður við völd á þeim tíma, að hún geri það. Ég held, að það verði ekki dregið í efa, að hér sé um réttmæta kvöð að ræða. Hér er um sannanlegan kostnaðarauka að tefla, sem hlýtur að hafa þær afleiðingar, að kaup bóndans verður þeim mun minna, eða réttara sagt, bændur bera ekki það úr býtum, sem þeim er ætlað, ef þeir ættu að bera þetta óbætt. Það ætla ég að menn geti ekki talið sanngjarnt.

Það má segja, að frá þeim harða skilningi á verðstöðvunarlögum, sem ég hélt fram, hafi í framkvæmd verið vikið, af því að hlutaðeigandi yfirvöldum, verðlagsnefnd, hefur verið veitt almennt umboð til þess að taka til greina sjálfkrafa sannanlegan kostnað innan ákveðinna marka á innfluttum vörum og láta koma fram í vöruverði og einnig á iðnaðarvörum, og ég veit, að hæstv. viðskmrh. kannast vel við þau mál. Ég er ekkert að ásaka hann út af fyrir sig, því að ég býst við því, að hverjum sem verði hefði hefði þótt erfitt að standa gegn því að taka til greina sannanlegar hækkanir, sem um væri að ræða í þessum tilfellum.

Þrátt fyrir þessi lög hefur því miður ekki tekist að halda öllu verðlagi í skefjum. En það er áreiðanlegt, að það hefur verið hamlað gegn verðhækkunum með þeim, og það held ég, að sé alveg óhjákvæmilegt að gera líka þennan mánuð til viðbótar og veita nauðsynlegt svigrúm fyrir hvaða ríkisstj. sem við tekur.

Svo vil ég endurtaka það, að ég held, að það liggi alveg ljóst fyrir, að þó að brbl. yrðu ekki framlengd, þá fengju launþegar ekki bætt þá hækkun á búvörum, sem nú er um að tefla, fyrr en 1. des., þó að brbl. væru alveg felld úr gildi og vísitölunni hleypt út eins og hún á að vera samkvæmt útreikningum Hagstofunnar eftir kjarasamningum. Ég held, að hollt sé fyrir menn að athuga líka þetta.

ATKVGR.

Brtt. 10.1 samþ. með 22 shlj. atkv.

Brtt. 11 felld með 22:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BGr, EðS, KGS, GPg, JónasÁ, KP, LJós, MK, MÓ, SighB, SvJ.

nei: TÁ, VH, ÞS, ÞÞ, EKJ, FÞ, GuðIG, GTh, GF, IngJ, GB, JSk, LárJ, MB, MAM, ÓE, ÖLJ, PP, PJ, RH, SvH, IG.

EBS, GHG og SigurLB greiddu ekki atkv.

4 þm. (GS, HES, PS, SV) fjarstaddir.

1. gr. samþ. með 26:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÞS, ÞP, EBS, EKJ, FÞ, GuðIG, GHG, GTh, GF, IngJ, GB, JSK, LárJ, MB, MAM, OE, OIJ, PP, PJ, RH, SigurLB, SV, SvH, TÁ, VH, IG. nei: BGr, EðS, KGS, GPG, JónasÁ, KP, LJós, MK, MÓ, SighB, SvJ.

3 þm. (GS, HES, PS) fjarstaddir.

Einn þm. gerði svofellda grein fyrir atkv. sínu:

Gylfi P. Gíslason: Þar eð samþykkt þessa frv. mundi samkv. yfirlýsingu hæstv. forsrh. þýða, að launþegum væri ætlað að bera bótalaust 9.5% hækkun á grundvallarverði til bænda og mun meiri hækkun útsöluverðs, og felld hefur verið till. um að bæta bændum til bráðabirgða úr ríkissjóði kostnaðarauka þeirra í þann mánuð til viðbótar, sem brbl. er ætlað að gilda, er þingflokkur Alþfl. andvígur framlengingu brbl. Eg segi því nei.

Brtt. 10,2 samþ. með 24:6 atkv.

2. gr., svo breytt, samþ. með 25 shlj. atkv.

Brtt. 10,3 samþ. með 24:7 atkv.

3. gr., svo breytt, samþ. með 25 shlj. atkv.

Brtt. 10,4 samþ. með 25:8 atkv.

4. gr., svo breytt, samþ. með 25 shlj. atkv.

5.—8. gr. samþ. með 25 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 25 shlj. atkv.

Neðri deild, 7. fundur.

Þriðjudaginn 20. ágúst, að loknum 6. fundi.

Viðnám gegn verðbólgu, frv. (þskj. 12). — 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði samþ. með 32 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 25 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Efri deild, 4. fundur.

Miðvikudaginn 21. ágúst, kl. 2 miðdegis.

Viðnám gegn verðbólgu, frv. (þskj. 12). — 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði samþ. með 14 shlj. atkv.

Forsrh. (Ólafur Jóhannesson): Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er til staðfestingar á brbl., sem út voru gefin 21. maí s.l., og er um tímabundnar ráðstafanir til viðnáms gegn verðbólgu. Ástæðurnar fyrir því, að þau brbl. voru gefin út á sínum tíma, koma fram í formála þeim, sem er fyrir brbl., og þær voru, að ef hefði komið til framkvæmda sú hækkun kaupgjalds og verðlags, sem er fyrirsjáanleg, þá mundi

afkomu atvinnuvega, atvinnuöryggi og viðskiptastöðu landsins út á við stefnt í hættu. Þess vegna voru þessi brbl. sett um tímabundna stöðvun á kaupgjaldsvisitölu og öðru verði, og gildistími þeirra var ákveðinn til 31. ágúst með hliðsjón af því, að þá mundu tveir mánuðir vera liðnir frá kosningum. Þá voru menn svo hjartsýnir að gera ráð fyrir því, að tekist hefði að mynda stjórn á þeim tíma, sem gæti beitt sér fyrir varanlegri úrræðum í þessum efnum.

Þetta frv. hefur nú gengið í gegnum hv. Nd., og gildistími laganna hefur með þeirri breytingu, sem gerð var á því í Nd., verið framlengdur til 30. sept., þ. e. um einn mánuð.

Reynslan hefur sem sé sýnt, að þessir tveir mánuðir hafa ekki hrokkið til. Meirihluta ríkisstjórn hefur enn ekki verið mynduð, og þar af leiðandi ekki þess kostur fyrir Alþingi að koma sér saman um nauðsynlegar aðgerðir í efnahagsmálum. Þess vegna er nauðsynlegt að fá það svigrúm, sem felst í þeirri breytingu, sem Nd. gerði á lögunum.

Eg sé ekki ástæðu til að fara á þessu stigi neitt nánar út í þær ástæður, sem lágu til þess, að brbl. voru gefin út, né rekja þá forsögu, sem þar er bak við. En þetta mál er aðkallandi, m. a. vegna þess, að Hagstofan þarf á því að halda að geta gefið út með öruggri vissu ná, við hvaða kaupgreiðsluvisitölu á að miða við næstu mánaðamót. Þess vegna verð ég að fara fram á það, að hv. d. reyni að hraða afgreiðslu þessa máls, þannig að ég leyfi mér að fara fram á, að það geti hlotið endanlega afgreiðslu á morgun. En ég vil, herra forseti, leyfa mér að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. fjh.- og viðskn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15 shlj. atkv. og til fjh.- og viðskn. með 15 shlj. atkv.

Efri deild, 5. fundur.

Fimmtudaginn 22. ágúst, kl. 2 miðdegis.

Viðnám gegn verðbólgu, frv. (þskj. 12, n. 13). — 2. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði samþ. með 12 shlj. atkv.

Frsm. (Geir Hallgrímsson): Herra forseti. Hæstv. forsrh. gerði grein fyrir máli þessu við 1. umr. í gær, og við þau orð, er hann flutti hér, er af minni hálfu engu að bæta. Nefndin hefur orðið sammála um að leggja til, að frv. verði samþykkt eins og frá því var gengið í Nd., en fjarverandi afgreiðslu málsins voru Ragnar Arnalds og Jón Árm. Héðinsson.

Eg vil því leggja til, að frv. þetta verði samþykkt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

2.—8. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 14 shlj. atkv.

Efri deild, 6. fundur.

Fimmtudaginn 22. ágúst, að loknum 5. fundi.

Viðnám gegn verðbólgu, frv. (þskj. 12). — 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði samþ. með 15 shlj. atkv.

Ragnar Arnalds: Herra forseti. Eins og kemur fram í nál. fjh.- og viðskn., var ég ekki viðstaddur afgreiðslu málsins úr n. Ástæðan var sú, að ég var einfaldlega á heimili mínu í Varmahlíð norður í landi og taldi vist, að þingfundir mundu liggja niðri, þar til ljóst lægi fyrir, hverjir mundu skipa nýjan meiri hl. hér á hv. Alþ. Þar sem flestir töldu ósennilegt, að það yrði í þessari viku, var ég rölegur á heimili mínu. En í gærmorgun var ég snögglega boðaður á þingfund, og þá átti ég þess engan kost að komast á þann fund, hvorki á landi eða láði né í lofti. Ég óskaði því eftir fjarvistarleyfi í síma. En nefndarfundur mun hafa verið haldinn í beinu framhaldi af fundi Ed. í gær. Þetta er skýringin á því, að ég gat ekki verið viðstaddur þennan nefndarfund.

En boðun þessara þingfunda virðist þó ekki vera til marks um það, að endanlega sé frá gengið um nýja stjórnarmyndun. Eins og áður var talið, virðist vera útlit fyrir, að ný ríkisstj. sjái ekki dagsins ljós fyrr en undir vikulokin í fyrsta lagi. Á hinn bóginn hafa þau tíðindi gerst, að nýr meiri hl. hefur upp vaknað hér á Alþingi, áður en til ríkisstjórnarmyndunar hefur komið, og er það harla óvenjulegir atburður.

Í upphafi þessa sumarþings var viðhaft samkomulag milli 4 flokka, Framsfl., Alþfl., Alþb. og SF, um kjör forseta þingsins og annarra starfsmanna, og reyndar voru samráð höfð um nefndakjör og þá m. a. um kjör formanna nefnda, að svo miklu leyti sem formenn n. voru kjörnir í upphafi þingsins. En nú hefur það sem sagt gerst, að einn þessara flokka, Framsfl., hefur vent kvæði sínu í kross og er nú farinn að hafa samvinnu við fimmta flokkinn, sem ekki var með í þessu upphaflega samkomulagi, um kosningu formanna nefnda, og held ég, að það eigi sér ekki mörg fordæmi í þingsögunni, að sami flokkurinn hafi samstarf við tvenns konar aðila um kjör á sams konar stofnunum hér innan þingsins.

Frv. það, sem hér liggur fyrir, er um staðfestingu brbl., sem sett voru í vor um tímabundnar ráðstafanir til viðnáms gegn verðbólgu, og um leið og staðfestingin á sér stað, er sú breyting á gerð, að lögin eru framlengd um einn mánuð.

Ég þarf ekki að segja einum eða neinum þau tíðindi, að enginn ágreiningur er uppi um það í þinginu, að sjálfsagt sé að gefa þeim, sem fást við stjórnarmyndunartilraunir, svigrúm til frekari samningaviðræðna, eftir því sem þörf krefur, þótt það verði að sjálfsögðu að vera í nokkru hófi. En allir munu nú sammála um að veita eins mánaðar frest og framlengja því gildistíma laganna um einn mánuð, og gildir þar einu, hvaða flokkar eiga í samningaviðræðum um stjórnarmyndun.

En jafnhliða þessu gerist það, að ákveðið er að samþykkja 9.5% hækkun á verðlagsgrund-

velli landbúnaðarvara og þá um leið, að þessi hækkun skuli fara út í verðlagið án þess að á móti komi nokkrar bætur til launamanna. Hækkunin sem slík er ekki umdeild, eins og kunnugt er. Bændur eiga ótvírætt rétt á því að fá þessa hækkun. Henni hefur að visu verið frestað alllengi, vegna þess að ekki var gert ráð fyrir þessari hækkun, þegar efnahagsráðstafanirnar voru gerðar með setningu brbl. í vor. En ljóst er, að þessari hækkun verður ekki með neinni samgírni frestað lengur, og þá liggur að sjálfsögðu beint við, að framkvæmd á þessari hækkun verði innan ramma laganna um tímabundnar ráðstafanir til viðnáms gegn verðbólgu. Sú lagasetning byggðist á þeirri grundvallarforsendu, að ef horft væri fram hjá þeim hækkunum, sem orðið hafa á áfengi og á rekstrarvörum bifreiða, þá væri raunverulega ekki um kjaraskerðingu að ræða fyrir þá hópa í þjóðfélaginu, sem erfiðast eiga, barnmargar fjölskyldur, sem nota mikið af landbúnaðarvörum. Það lá ljóst fyrir, að þeir, sem gátu nýtt sér lækkun landbúnaðarvara til fulls og höfðu sem sagt raunverulega mikla þörf á því, að þeim væri hlíf, komu nokkuð sléttir út úr þeim efnahagsráðstöfunum, sem gerðar voru á s.l. vori með brbl., enda þótt þar væri um að ræða frestun á 14.5%. En með því að veita þessari landbúnaðarvöruhækkun út í verðlagið, án þess að þar komi nokkuð á móti, er verið að feta nýjar slóðir. Þá er verið að breyta út frá þeirri stefnu, sem mörkuð var í vor, og þá er verið að brjóta þann samkomulagsgrundvöll, sem þá var gerður um lausn þessara mála til bráðabirgða.

Ef löggjöfin um tímabundnar ráðstafanir á að standa enn um sinn um einn mánuð, eins og allir virðast vera sammála um að gert verði, meðan á þessu bráðabirgða- og millibilsástandi stendur, er að sjálfsögðu eðlilegt og sjálfsagt, að þessi hækkun landbúnaðarvara verði greidd úr ríkissjóði til bráðabirgða, en hún verði síðan tekin inn í heildardæmið, þegar næsta ríkisstj., hver svo sem hún verður, tekur til við að gera till. og fá samþ. um lausn á vanda efnahagslífsins.

Við Alþb.-menn höfum átt í miklum viðræðum við aðra flokka um lausn efnahagsmálanna og höfum lagt fram okkar till. um, hvornig hyggilegast sé að standa að lausn vandans. Þar höfum við að sjálfsögðu gert ráð fyrir því, að þessi hækkun yrði tekin inn í dæmið. Eins er um aðra aðila, sem fást við stjórnarmyndunartilraunir, að þeir taka að sjálfsögðu þessa hækkun inn í dæmið, og á það að sjálfsögðu ekki síður við þá aðila, sem nú eru að fást við stjórnarmyndunartilraunir.

Ég ætla ekki að ræða hér frekar um efnahagsmálin almennt það væri að sjálfsögðu ástæða til þess að koma inn á þau eitthvað frekar og þá sérstaklega að víkja að ýmsum barnalegum áróðursfullyrðingum, sem nú eru mjög á ferðinni og eru flestar að visu svo aukunarverðar og ómerkilegar, að þær eru tæpast svaraverðar, t.d. sú fullyrðing, að við Alþb.-menn höfum fullt í vor og sumar, að enginn vandi væri á ferðinni. Þetta glymur hér í fjölmiðlum hvað eftir annað og á að vera haft eftir okkur, en er að sjálfsögðu rangt. Við höfum aldrei haldið slíku fram

eða að engra aðgerða sé þörf, að ekki væri þörf á því að hafa í frammí ýmsar aðgerðir í efnahagsmálum til þess að koma þar á nauðsynlegu jafnvægi. Nú er mjög á ferðinni, að við höfum í viðræðum við samningsaðila um myndun stjórnar nánast lýst samþykki okkar við væntanlegar efnahagsaðgerðir einhverra annarra flokka. Þetta er enn ein áróðursfullyrðingin, sem mjög er á ferðinni þessa dagana og er að sjálfsögðu hin mesta bábilja.

Við höfum frá því í vetur mjög rætt um það, að nauðsynlegt væri að gera ákveðnar efnahagsráðstafanir, vegna þess að vandi væri á höndum. En við höfum hins vegar viljað mála myndina í eðlilegum hlutföllum og mótmælt þeim ýkjufrásögnum, sem stjórnarandstaðan hefur haft í frammí um þennan vanda, og við höfum á það bent, að í sjálfru sér stendur þjóðarhagur með ágætum og tekjuöflun þjóðarinnar stendur vel og atvinnulífið í grófum dráttum í miklum blóma. En vegna þess að hér hefur ekki verið á Alþingi um hálfis árs skeið meiri hl. fyrir hendi til þess að gera nauðsynlegar ráðstafanir til að halda eðlilegu jafnvægi, hefur ýmislegt farið úrskæðis, sem þarf að leiðrétta. Þetta hefur blasað við og þarf ekki frekari umræðu við.

Í þeim samningum um myndun nýrrar ríkisstj., sem fram hafa farið að undanförunu, höfum við lagt fram okkar till., eins og ég hef hér greint frá, enda þótt ég ætli mér ekki að fara að lýsa þeim hér í smáatriðum. En við höfum verið almennt hlýntir því, að verðlags- og vísitölumál yrðu tekin til heildarendurskoðunar núna á næstu mánuðum, en jafnframt höfum við varað við því, mjög eindregið, að reynt yrði að leysa vanda efnahagsmálanna með einni stórir gengisfellingu, eins og vissulega hafa heyrst hugmyndir um, og við höfum um leið lagt á það áherslu, að ekki yrðu lagðir nýir almennir skattar á nauðsynjavörur almennings.

Ég hjó eftir því í frásögnum að umr. í Nd., að forsrh. hafi lýst því þar yfir, að hann teldi fráleitt að samþ. brtt. ráðherranna Lúðvís Jósefssonar og Magnúsar Kjartanssonar þess efnis, að hækkun á verði landbúnaðarvara til viðbótar þeirri hækkun, sem orðin er, skyldi greidd úr ríkissjóði. Hæstv. forsrh. mótmælti þessari till., að því er fjölmiðlar sögðu frá, á þeim forsendum, að peningar væru ekki til og tillögumönnum hefði verið nær að benda á fjáröflunarleiðir, um leið og þeir fluttu till. af þessu tagi, í stað þess að ávísa á peninga, sem ekki væru til. Ég hef haft mikil kynni af hæstv. forsrh. og þau flest góð og verð því að segja það, að fullyrðing af þessu tagi af hálfu hans kom mér býsna spáskt fyrir sjónir, svo auvirðileg var þessi röksemd og létt á metunum.

Það er upplýst, að niðurgreiðsla úr ríkissjóði til þess að halda landbúnaðarvöruverði í sama horfi og það hefur verið, þótt þessi hækkun á verðlagsgrundvöllinum eigi sér stað, sú upphæð nemi um 50 millj. kr. Forsrh. lýsir því yfir, að þetta sé slík upphæð, að verði hún reidd af hendi af hálfu hæstv. fjmrh., þá megi búast við, að allt fari úr höndunum, þetta sé óleysanlegt vandamál greinilega. Þó er það upplýst og honum kunnugt jafnt sem okkur öðrum, sem höfum

fengið upplýsingar um fjárhag ríkissjóðs, að tekjur ríkissjóðs aukast á þessu ári umfram áætlanir fjárlaga um tölu, sem ég heyrði seinast nefna í kringum 3 700 millj., ef ég man rétt. Ég hef ekki tölu hjá mér, en mig minnir, að það sé talan, í öllu falli er hún ekki lægri en það. En jafnframt var upplýst, að áætluð gjöld ríkissjóðs mundu frá fjárlagaáætluninni vaxa um svipaða upphæð, þ. e. a. s. um 3 700 millj. kr. Þó vita allir, að hér er um ágiskun að ræða og engin leið að spá nákvæmlega um, hvort það verður 1—2 hundruð millj. meira eða minna gjaldamegin eða tekjumegin. Með þetta í huga er að sjálfsögðu hin mesta fjarstæða að halda því fram, að útgjöld ríkissjóðs upp á 50 millj. mundu valda einhverjum vanda hjá ríkissjóði.

Ég vil í þessu sambandi leyfa mér að bera upp þá fyrirspurn til hæstv. forsrh., hvort hann sé kannske kominn á þá skoðun, að ekki verði aflað frekari tekna í ríkissjóð umfram það, sem áætlað hefur verið, ef hans vilji fær að ráða. Ég veit, að hann getur ekki svarað fyrir hönd ríkisstj., sem ekki hefur verið mynduð, en hann getur svarað til um skoðanir sjálfs sín í þeim efnum. Ég ætla ekki að fara hér að lýsa, hvaða skoðanir hann hefur látið uppi í samningaviðræðunum við minn flokk eða aðra flokka. Það er eðlilegt, að hann greini frá því sjálfur, hverjar eru hans hugmyndir. En ég er að segja, að það kemur mér mjög spáskt fyrir sjónir, ef hann neitar þessari spurningu, sem ég hef hér lagt fyrir hann. Nei, auðvitað blasir það við öllum, að gera verður ráðstafanir til tekjuöflunar fyrir ríkissjóð, og þar verður ekki um að ræða nokkra tugi millj., heldur a. m. k. nokkur hundruð millj.

Ég er ófheiminn að skýra frá því hér, að við Alþb.-menn höfum í samningaviðræðum við aðra flokka, haft uppi till. um skattlagningu til að auka tekjur ríkissjóðs, svo að hann mætti standa undir þeim útgjaldaauka, sem bersýnilega blasir við. En ég vil þá bæta því við, að þær till. gengu út á, að ekki yrði um að ræða skattlagningu á almennar nauðsynjavörur almennings, t. d. ekki hækkun söluskatts, heldur hækkun skatta á ýmiss konar eyðslu. Við vorum m. a. með þá till., að söluskattur yrði lagður á ferðagjaldeyri, sem ferðamenn fá, þegar þeir fara til annarra landa. En hægt er að upplýsa það, að söluskattur á ferðagjaldeyri á þessu ári mundi væntanlega nema milli 500 og 600 millj. kr., ef hann hefði verið lagður á á þessu ári, miðað við það, hvernig útlitið var um ferðamannagjaldeyrinn í byrjun ársins. Ég tek það fram, að það er miðað við tölur eins og þær litu út í byrjun ársins, en mér er sagt, að á þessu ári hafi orðið gífurleg aukning á ferðamannastraum til annarra landa, þannig að sjálfsagt er upphæðin miklu hærri en ég hef nú nefnt.

Þetta sýnir, að við Alþb.-menn höfum verið alveg óragir að benda á leiðir til fjáröflunar, og það er því mjög furðulegt, að till., sem gengur út á það, að landbúnaðarvöruverð sé greitt niður sem nemur 50 millj., sé hafnað á þeim forsendum, að í fyrsta lagi séu engir peningar til og í öðru lagi hafi tillögumenn ekki gert neinar viðbótartill. um fjáröflun. Sú röksemd stenst ekki, eins og ég hef hér sýnt fram á.

Nei, það, sem hér er að gerast, er ósköp einfaldlega það, að nýr meiri hl. hefur skapast í þinginu. Sjálfstæðismennirnir hafa fengið fram-sóknarráðherrana, hæstv. ráðh. Framsfl., til þess að láta ríkisstj. standa fyrir því að velja þessari hækkun út í verðlagið, án þess að nokkurt samkomulag sé um það með núverandi stjórnar-flokkum. Það er því ljóst, m. a. af því, hvernig atkv. falla hér í þinginu, að þeir, sem bera ábyrgð á þessari hækkun, eru Sjálfstfl. og Framsfl., en ekki núv. ríkisstj., eins og sjálfstæðismenn og málagn þeirra eru að reyna að telja fólki trú um.

Ég læt svo þessi orð nægja um þetta mál, en vil leyfa mér hér að endingu að flytja brtt. sama efnis og flutt var í Nd. við frv., þess efnis, að við 1. gr. 2. málgr. bætist eftirfarandi setning: „Sú hækkun á verði landbúnaðarvara, sem heimiluð verður á gildistíma laganna, skal greidd niður úr ríkissjóði.“

Þessi till. er borin fram skriflega og þarfnast að sjálfsögðu afbrigða, sem ég vil biðja forseta að óska eftir.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 15) samþ. með 14 shlj. atkv.

Brtt. 15 felld með 12:5 atkv.

Fr. samþ. með 13:5 atkv., að viðhöfðu nafna-kalli, og sögðu

Já: ÞK, AG, AJ, GH, HÁ, IT, JónA, JHelg, JGS, OÖ, StH, StG, AB.

nei: Eggð, GeirG, HFS, RA, StJ.

2 þm. (EÁ, JAH) fjarstaddir.

1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkv. sínu:

Eggert G. Þorsteinsson: Herra forseti. Alþfl. hefur í hv. Nd. gert grein fyrir afstöðu sinni til þessa frv. að fallinni þeirri brtt., sem þegar hefur verið felld hér eins og þar, og hefur sömu afstöðu hér. Þar eð samþykkt þessa frv. mundi samkvæmt yfirlýsingu hæstv. forsrh. þýða, eins og fram hefur komið í umr., að launþegum væri ætlað að bera bótalaust 9.5% hækkun á grundvallarverði til bændu og mun meiri hækkun útsöluverðs og felld hefur verið, eins og áður er getið, till. um að bæta bændum til bráðabirgða úr ríkissjóði kostnaðarauka þeirra í þann mánuð til viðbótar, sem brbl. er ætlað að gilda, þá er þingflokkur Alþfl. andvígur samþykkt brbl. Þess vegna segi ég nei.

Fr. afgr. sem lög frá Alþingi (þskj. 16).

Happdrættislán ríkissjóðs til að fullgera Djúpvæg, frv. (þskj. 3, n. 14). — 2. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði samþ. með 15 shlj. atkv.

Frsm. (Geir Hallgrímsson): Herra forseti. Það er svo nýlega búið að gera grein fyrir þessu máli hér í deildinni, að af minni hálfu er óþarft að fara mörgum orðum um það. Hér er nánast um að ræða frv. til leiðréttingar á lögum, sem afgr. voru á síðasta Alþingi, en komst ekki til framkvæmda vegna mistaka í dagsetningum.

Meiri hl. n., eins og fram kemur á nál. á þskj. 14, leggur til, að frv. þetta verði samþykkt. Einn nm., er sátu fundinn, hefur fyrirvara um afgreiðslu málsins og annar er andvígur frv. Ég tel mig geta sagt, að báðir þessir nm. eru hlið-hollir og meðmæltir framkvæmdinni sjálfri, en hafa sína fyrirvara og skoðanir um, hvernig staðið er að fjárfloflun til framkvæmdarinnar sjálfrar.

Ég vil svo geta þess, eins og fram kemur í nál. á þskj. 14, að Jón Árm. Héðinsson og Ragnar Arnalds voru fjarverandi afgreiðslu málsins, en vil leggja til, herra forseti, að frv. verði samþykkt.

Jón G. Sólmes: Herra forseti. Eins og kom fram í þessu nál., hafði ég gert fyrirvara við afgreiðslu málsins og vil leyfa mér að skýra þann fyrirvara nokkrum orðum.

Ég vil byrja á að taka skýrt fram, eins og kom fram hjá hv. frsm. n., að afstaða mín er ekki af því, að ég sé ekki hlynntur eða hlið-hollur þeirri framkvæmd, sem hér er um að ræða. Ég tel hana eðlilega og sjálfsagða frá þjóðfélagsins hálfu. En fyrir því, að ég geri þennan fyrirvara, eru tvær meginástæður.

Í fyrsta lagi er það, að í þeim 1., sem samþ. voru upphaflega 16. maí 1974, í 3. gr. þeirra 1., er rætt um verðtryggingu á væntanlegu láni, þegar það kemur til greiðslu. Í öðru lagi er ég algjörlega andvígur þeirri fjárfloflunaraðferð, sem í ríkum mæli hefur tíðkast af hálfu hins opinbera, að taka skuldabréfalán og margs konar lán með svokölluðum vísitölu- eða verðtryggingarákvæðum. Ég tel, að það sé búið að skapa slíkan vítahring í þjóðfélaginu með þessu ákvæði, að öllu efnahagskerfi þjóðarinnar stafi stórfelld hætta af. Ég vil því ekki láta það verða fyrsta verk mitt á þingmennskuferli mínum að stuðla að framgangi slíks máls, úr því að það kom hér til umræðu. Eg hefði því talið eðlilegt eða mundi vilja freista þess að fara þess á leit, að þessari umr. yrði frestað, og vita, hvort ekki væri hægt að fá samkomulag um það í fyrsta lagi, að væntanlegt skuldabréfalán verði ekki verðtryggt. Á móti mætti koma til athugunar, að vextir af skuldabréfunum yrðu þeim mun hærri. Við lifum í þjóðfélagi, sem er ákaflega — ja, hvað á maður að segja, hér ríkir almennt geysilega mikil happdrættisvinningsgleði, þannig að það virðist vera mjög mikil ásókn í að kaupa hvers konar happdrættismiða, sem gefa von um skjótan og mikinn vinning, svo að mér er það mjög til efs, að bréf eins og þessi mundu ekki seljast, þó að þau væru ekki með verðtryggingarákvæði. Mætti hins vegar taka til athugunar að hafa vaxtakjör á þessum bréfum mun hærri, þannig að hægt væri að hafa hærri og fleiri vinninga.

Í öðru lagi, úr því að ég er farinn að taka til máls um þetta mál, vil ég einnig geta þess, að afstaða mín í sambandi við afgreiðslu þessa máls mótast einnig af því, að ég tel ákaflega vafasama þá afgreiðslu á málum eins og þessu, sem þingheimur og almenningur er sammála um, að eigi að hafa forgang í framkvæmd, að sé verið að stofna til þess að samþykkja sérstök lög um einstaka framkvæmd eins og þessa, sem hér er til umr.

Ég tel, að framkvæmdir um happraettislánin vegna hringvegarins hafi verið algjör sérstæða, en að fara að taka einstaka stutta vegakafila, hversu þarflegir sem þeir kunna að vera, og það eigi að byggjast á harðfyllgi einstakra þingmanna um framgang slíkra mála, það tel ég mjög vafasama aðferð. Ég vara við þeirri afgreiðslu, og ég gæti myndað mér, að hún gæti leitt þingið út í ógöngur. Ég tel, að þó að afgreiðslu þessa máls yrði frestað eitthvað og málið athugað eilítið betur, þá sé ekki hætt á ferðum. Eftir að gefin var sú yfirlýsing við umr. um frv., þegar málið var hér til 1. umr., að þegar væri búið að tryggja nauðsynlegt fjármagn til framkvæmda vegarins á yfirstandandi ári, þá hyggt ég, að það sé enginn skaði skeður, þó að tækifæri gefist til að skoða þetta mál eilítið betur.

Albert Guðmundsson: Herra forseti. Mér þykir rétt að gera nokkra grein fyrir afstöðu minni í n., en þar greiddi ég atkv. gegn því, að þetta frv. yrði samþykkt. Það er ekki byggt á því, að ég sé að einu eða neinu leyti á móti lagningu umrædds vegar eða umræddri vegagerð, heldur eingöngu af því, að ég álit, að þessi fjárfesting leiði til framkvæmda á vegum rikisins sé röng. Bankar landsins og peningastofnanir eru þeir einu aðilar, sem fara með það vinnutæki þjóðarinnar, sem við köllum almennt peninga, og þeir peningar, sem þar eru í veltunni til þess að halda einstaklingum og fyrirtækjum og þjóðfélaginu gangandi að öðru leyti en því, sem opinberir skattar og tekjur rikissjóðs gefa, eiga að vera lausir almenningi til brúks, en ekki fara í fjárfestingar á vegum rikisins. Ég álit, að með því að draga þessi vinnutæki, sem peningarnir eru í höndunum og eiga að vera frjálssir, inn í rikisbáknið og festa þá þar, þá skapist vand- ræðaaðstand í þjóðfélaginu, eins og raun ber vitni, að þegar er orðið, einmitt vegna þess, að peningar eru dregnir í slauknum mæli inn í það bákni, sem ríkið er orðið. Ég álit, að rikissjóður og rikisbáknið eigi að halda sér innan þess ramma, sem eðlilegt er, í sínum fjárfestingum, og tel óeðlilegt, að það fari inn á þennan frjálsa markað, þann markað, sem á að vera fyrir einstaklingana, þannig að athafna- og framkvæmda- þrá þeirra fái útrás. Það er öllum ljóst, að með slíkum aðgerðum sem þessum, — og þá er ég með þær aðgerðir í huga, sem þegar hafa átt sér stað í þessa átt, — eru bankarnir fjárvana og þar af leiðandi er vágasti boðið heim, því að við vitum allir, að þeir eru ekki færir um að veita þá fyrirgreiðslu eða starfa á þann eðlilega hátt, sem bankar eiga að gera.

Ég held, að það sé kominn tími til, að við gerum okkur ljóst, að undanfarið hefur ekki aðeins verið þrengt að fyrirtækjum og einstaklingum með því að hefta fyrst erlendar lánafrýrgreiðslur, síðan að minnka úr 120 dögum niður í 90 daga og síðan 45 daga lánamöguleika einstaklinga og verslana og fyrirtækja, heldur er nú búið að loka á alla útlánastarfsemi til einstaklinga og fyrirtækja, og til viðbótar þessu öllu hefur verið tekin 25% skattur af fyrirtækjum sem eigið fé inn á lokaða reikninga á 3% vöxtum, þegar útlánafé bankanna er 14—16% eða 17%

eða hvað það nú er í augnablikinu. Ég held, að allir hljóti að skilja, að við slíkt má ekki sitja. Og þegar til viðbótar þessu kemur svo enn ein happraettisframkvæmdin, þá held ég, að bankarnir hljóti að finna enn meir fyrir þessum, því miður nauðsynlegu ráðstöfunum, sem eru þó bara til að fresta hinum eiginlega vanda, sem þarf að taka á á allt annan hátt en gert er.

Ég skal ekki segja, hvort framkvæmdaþrógram rikisins er orðið of mikið, hvort við erum að reyna að gera of mikið á of skömmum tíma, en alla vega erum við að gera of mikið fyrir of litla peninga. Ef við eigum að standa í þessum framkvæmdum, sem ég er alveg sammála um, að eru nauðsynlegar, þá verðum við að gera það á allt annan hátt og fjárfesta á þann hátt, að það komi niður á meira en einni kynslóð. Við verðum að reyna að fá erlent lán til að fjárfesta í þessum stórfamkvæmdum, sem eru vega- framkvæmdirnar almennt, og það verður þá að reyna að fá þá fyrirgreiðslu erlendis og dreifa henni yfir á miklu lengra tímabil, eina til tvær kynslóðir, en ekki að reyna að hruga öllu á það fólk, sem nú byggir landið. — Ég sem sagt er á móti þessari fjárfestunaraðferð, en mun styðja framkvæmdina sjálfa.

Umr. frestað.

Neðri deild, 8. fundur.

Fimmtudaginn 22. ágúst, kl. 2 miðdegis.

Fjárfesting til vegagerðar, frv. (þskj. 9). — 1. umr.

Fjmrh. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Á þskj. 9 er frv. til 1. um fjárfesting til handa Vegagerð rikisins. Hér er um að ræða að hækka þá tekjustofna, sem fyrir eru og notaðir hafa verið nú allengi, en það eru bensínskattur, sem í ríki mæli hefur verið notaður síðan 1963, og þungaskattur af bifreiðum, sem einnig var honum tengdur, þegar hann var á lagður. Hins vegar er gert ráð fyrir því í þessu frv., að það sé engu breytt um skatta á gúmmi til bifreiða, enda er þar um að ræða öryggistæki, svo sem kunnugt er.

Áður en síðasta Alþingi lauk, var frv., sem var mjög í svipuðu formi og þetta, borið fram á hv. Alþingi og þá í sama tilgangi, en það dagaði hins vegar uppi. Þegar Alþingi var rofið, hafði það ekki hlotið hér afgreiðslu. Þess vegna er það nú tekið upp að nýju nokkuð breytt, þar sem skatturinn er hækkaður og m.a. gert ráð fyrir því, að sú eina króna, sem átti að koma til viðbótar í byrjun næsta árs, verði tekin upp nú þegar við álagningu skattsins, sem kemur til framkvæmda strax og frv. yrði afgreitt hér á hv. Alþingi, sem stefnt er að, að gæti orðið fyrir næstu mánaðamót.

Hér er um að ræða, eins og ég áðan sagði, fyrst og fremst tekjuöflun fyrir vegagerðina í landinu, en vegagerðin er sá málaflokkur, sem flestir landsmenn munu hafa áhuga á og viðurkenna í raun, að er hagsmunamál fyrir alla, því

að tæki þau, bifreiðarnar, sem um vegina fara, eru dýr og viðhald þeirra og bensinnotkun geysilega mikið miðað við okkar vegi, eins og þeir eru nú. Þess vegna ber brýna nauðsyn til að bæta vegakerfið af fullum krafti, og einn þáttur í því er sú tekjuöflun, sem hér er lögð til. Þessi tekjuöflun gefur að vísu lítið á þessu ári, vegna þess hvað frv. er seint fram komið, en hins vegar mundi það tryggja tekjuöflunina að fullu allt næsta ár og þá verður verulegt fjármagn, sem þannig kæmi til ráðstöfunar í vegina.

Jafnhliða þessu er lagt til að leggja niður ýmsa smáskatta, sem tengdir eru bifreiðum. Má um það mál segja, eins og sagt hefur verið, að það orki tvímælis, hvað á að leggja niður af sköttum, sem upp hafa verið teknir, en hins vegar er það svo í máli manna, að nauðsyn beri til að gera skattakerfið einfaldara og þurfa minni vinnu til innheimtu, og þetta er einn liður í því, því að hér er um marga skatta að ræða eða alls 38 og sumir eru það lágir, að þeir svara varla kostnaði við pappírinn, sem fer í innheimtu þeirra. Hins vegar eru aðrir, sem eru hærri, en þar er fyrst og fremst um að ræða tryggingargjald bifreiðastjóra til almannatrygginga. En í raun og veru er sá þáttur niður fallinn vegna þess, að allir bifreiðastjórar eru skyldu-tryggðir gegnum tryggingar þær, sem bílar þeirra verða að taka. Hins vegar ber að skoða í þessum kafla, hvort rétt sé að fella niður öll þau gjöld, sem þar er lagt til, og eru það sérstaklega skráningargjöldin, sem ég er ekki sannfærður um, að sé réttmætt að leggja niður, vegna þess að umskráningar eru tíðar og kannske gjarnan fyrir sama aðila, og er rétt að hafa á því einhvern hemil. Hins vegar finnst mér rétt, að stefna í slíku sé annað hvort, að þjónustan sé ekki seld eða þá að hún sé seld því verði, sem áætlað er að hún kosti.

Þriðja atriðið í þessu frv., sem er einnig nýmæli í sambandi við þetta frv., er að taka upp sölu á happdrættisskuldabréfum vegna hringvegjar í kringum landið. Er þá hugsað, að heimildin nái til allrar útgáfu á happdrættisskuldabréfum til vegagerðar, en mundi hins vegar í hvert sinn vera tengd ákveðnum verkum, svo sem verið hefur með Skeiðarársandinn og einnig er stefnt að með Djúpveginn. Eins og ég gat um í ræðu minni hér í vor, ber brýna nauðsyn til að tengja saman með betri vegi en áður hefur verið Vesturland til Norðurlands allt til Akureyrar, því að það er afar óeðlilegt, svo mikil umferð sem fer á milli þessara staða, að þar sé í raun og veru ekki kominn vegur með varanlegu slitlagi, eins og malbiki eða olíumöl. Áfram er svo haldið með Austurveg, og það hefur best sýnt, hvað þetta verk er þarft, þar sem umferðin um veginn austur hefur gjörbreyst við þá vegabót, sem gerð hefur verið.

Í sambandi við þessi happdrættisskuldabréf er rétt að geta þess, að ekki er enn þá lokið að greiða upp kostnað við vegagerðina á Skeiðarársandi, og mun þurfa eitthvert fjármagn til viðbótar þeim heimildum, sem þegar liggja fyrir þar um.

Þetta frv. hefur því, eins og ég áður sagði, fyrst og fremst tekjuöflun inni að halda og þá breytingu, sem þar er gerð, og möguleikana

til þess að nota happdrættisskuldabréf í þágu vegagerðar landsins í ríkara mæli en verið hefur, en það hefur hins vegar gefist vel, miðað við það, sem reynslan hefur sýnt af vegagerðinni á Skeiðarársandi.

Ég tel mig ekki þurfa að hafa um þetta mál fleiri orð. Hér er um mikið nauðsynjamál að ræða, — mál, sem yfirleitt á alla hv. þm. sem stuðningsmenn. Þó að menn geti deilt um skattaálagningu og annað því um líkt, er ljóst, að hvorki vegir né aðrar framkvæmdir verða gerðar án fjármagns og okkur skortir verulega fjármagn til þess að koma vegagerðinni áfram, svo sem við stefnum að og nauðsyn ber til. Ég treysti því á fylgi hv. þm. í þessari hv. d. við málið og leyfi mér að biðja hv. fjh.- og viðskn., sem fær málið til meðferðar, að hraða því eftir föngum, svo að það geti fengið hér skjóta afgreiðslu.

Ég legg svo til, herra forseti, að að lokinni þessari umr. verði málinu vísað til 2. umr. og hv. fjh.- og viðskn.

Menntmrh. (Magnús T. Ólafsson): Herra forseti. Eins og hæstv. fjmrh. hefur fram tekið, er hér endurflutt mál, sem eigi varð útrætt á síðasta þingi. Þá var þetta mál eitt af þeim, sem flutt voru um svipað leyti og fjalla um vegamál. Auk frv. um fjáröflun til vegagerðar voru þá flutt frv. um breyt. á vegal. og till. að endurskoðaðri vegáætlun, og er eðlilegt, að slíkt mál séu samferða. Ég tel mér því skylt að gera grein fyrir, hvernig á því stendur, að þetta mál kemur nú út af fyrir sig, án þess að því fylgi þau mál, sem samgrh. flutti á sínum tíma, frv. um breyt. á vegal. og till. um endurskoðaða vegáætlun.

Öll þessi mál dagaði uppi á síðasta þingi, fyrst og fremst vegna þess, að ekki fékkst samstaða um afgreiðslu þessa máls, sem hér liggur fyrir á ný, frv. um fjáröflun til vegagerðar. Stjórnarandstaðan, sem þá var, vildi ekki afgreiða það mál, og úr því að svo stóð á, þótti ekki neitt unnið við það, að hin málin hlutu afgreiðslu, þar sem sjálf tekjuöflunin lægi utangarðs.

Nú er þetta mál flutt á ný, eins og hv. þm. sjá, af fjmrh. Þetta er ekki stjfrv. Það er því eins og annað mál, sem hér var til umr. fyrir skömmu, flutt að mínum dómi fyrir tilstilli hins nýja meiri hluta, sem er að myndast á Alþingi, þess meiri hl. Sjálfstfl. og Framsfl., sem búast má við, að taki við stjórnartaumum innan skamms. Það er því þessi nýi meiri hl., sem stendur að þeim breytingum á frv., sem gerðar hafa verið og fyrst og fremst varða skattlagninguna, sem til-laga er gerð um. Þær breytingar eru á þá leið, að gert er ráð fyrir hækkun bensingjaldsins um kr. 7,13 frá 1. sept. n.k. í stað kr. 4,13, sem gert var ráð fyrir í fyrra frv., á afgangi þessa árs og síðan kr. 5,13 frá næstu áramótum. Sömu-leiðis er gert ráð fyrir, að þungaskatturinn hækki úr 39 þús. kr. í 45 þús. kr.

Ég tel rétt að vekja einnig athygli á því, að í 8. þgr., þar sem er það nýmæli, að bensingjald og þungaskatt skuli, eftir að lög þessi öðlast gildi, ákveða með reglugerð, en ekki með laga-setningu, eins og gert hefur verið, þar er grunn-taxta byggingarvísitölu, sem miða skal við, breytt frá því, sem var 1. mars í fyrra frv. í

visitöluna 1. júlí. Ég hef ekki reiknað hvort breytingin á krónutölu gjalda fylgi nákvæmlega þeirri breytingu, sem þarna hefur átt sér stað á visitölu, en það mun væntanlega nefnd fá upplýsingar um.

Þá hefur breyst nokkuð í ákvæðum til bráðabirgða og að mestu leyti í sambandi við það, að frv. er nú flutt á ný missiri seinna en upphaflega var gert.

En það, sem vekur sérstaka athygli, er, að nú er þetta mál flutt á ný, að því er ég hef fyrir satt, ekki sist fyrir tilstuðlan þeirra hv. þm., sem stöðvuðu framgang þess á síðasta vori og höfðu þá fyrst og fremst á orði þær nýju álögur, sem þar ætti að lögfesta, en nú eru þær til muna þyngri en þá var. Sérstaka athygli hlýtur að vekja, að sá alþm., hv. 1. þm. Sunnl., sem þá talaði ítarlegt mál um þetta frv. og fann því flest til foráttu, hafði að því er ég hef fyrir satt, hönd í bagga við undirbúning þess til endurflutnings.

Pétur Sigurðsson: Herra forseti. Vegna þeirra orða, sem féllu nú síðast í ræðu hv. samgrh., vil ég aðeins taka það fram, að þótt 1. þm. Sunnl. hafi átt hönd í bagga um samningu þessa frv., þá er ekki ég og ég veit ekki til neinn annar af þm. Sjálfstfl. bundinn af því samkomulagi eða þeirri gerð.

Fjmrh. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Ég ætlaði aðeins að skýra frá því, að þetta mál var undirbúið af mér og fjmrn. og lagt fram án þess, að það væri gengið frá því við þann flokk, sem nefndur var hér áðan, Sjálfstfl. Málið verður til athugunar í n., og þá kemur fram afstaða þingflokka. En það var talið rétt að setja málið nú til athugunar, til þess að 1. umr. gæti farið fram. En ákvörðunin um flutning þess var gerð af minni hálfu.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 21 shl. atkv. og til fjh.- og viðskn. með 25 shl. atkv.

Sameinað þing, 5. fundur.

Fimmtudaginn 29. ágúst, kl. 2 miðdegis.

Tilkynning frá ríkisstjórninni.

Forseti (Gylfi Þ. Gíslason): Forseta hefur borist ósk frá Ríkisútvarpinu um, að útvarpað verði beint frá þessum fundi í Sp.

Í 60. gr. þingskapa Alþingis segir svo: „Ef Ríkisútvarpið óskar að útvarpa umr. eða hluta af umr., beinir það tilmælum sínum til hlutaðeigandi forseta. Forseti tekur þau tilmæli á dagskrá, og ákveður þingið eða þingdeild að lokinni umr., hvort leyfð skuli. Þegar útvarpað er umr. á þennan hátt, skal þess gætt, að ræðutími skiptist sem jafnast milli flokka eða mismunandi sjónarmiða.“

Samkvæmt ákvæðum í 60. gr. þingskapa er það Alþt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

hér með tekið á dagskrá, hvort verða skuli við þessum óskum Ríkisútvarpsins eða ekki, og er sú ósk nú til umr.

ATKVGR.

Samþ. með 50 shl. atkv. að verða við ósk Ríkisútvarpsins.

Forsrh. (Geir Hallgrímsson): Herra forseti. Forseti Íslands gaf í gær, 28. ágúst 1974, út svo hljóðandi forsetaúrskurð:

„Forseti Íslands gjörir kunnugt:

Samkv. till. forsrh. og með skírskotun til 15. gr. stjórnarskrárinnar, laga nr. 73 frá 1969, um Stjórnarráð Íslands, og reglugerðar samkv. þeim frá 31. des. 1969, er störfum þannig skipt með ráðherrunum:

Geir Hallgrímsson fer með forsætisráðuneytið og Hagstofu Íslands.

Einar Ágústsson fer með utanríkisráðuneytið.

Ólafur Jóhannesson fer með dóms- og kirkjumálaráðuneytið og viðskiptaráðuneytið.

Gunnar Thoroddsen fer með iðnaðarráðuneytið og félagsmálaráðuneytið.

Halldór E. Sigurðsson fer með landbúnaðarráðuneytið og samgönguráðuneytið.

Matthías Á. Mathiesen fer með fjármálaráðuneytið.

Vilhjálmur Hjálmarsson fer með menntamálaráðuneytið.

Matthías Bjarnason fer með sjávarútvegsráðuneytið og heilbrigðis- og tryggingamálaráðuneytið.

Með úrskurði þessum falla úr gildi eldri ákvæði um skipting starfa ráðherra.

Gjört á Bessastöðum, 28. ágúst 1974.

Kristján Eldjárn.

Geir Hallgrímsson.

Forsetaúrskurður um skipun og skipting starfa ráðherra.“

Herra forseti. Þá vil ég leyfa mér að gefa svo hljóðandi stefnuyfirlýsingu af hálfu ríkisstjórnarinnar.

Ríkisstj. mun nú þegar beita sér fyrir nauðsynlegum tímabundnum ráðstöfunum til að koma í veg fyrir rekstrarstöðvun atvinnuvega, tryggja atvinnuöryggi, bæta gjaldeyrisstöðu, treysta hagfjárfestingarsjóða og ríkissjóðs, sporna við hinni öru verðbólguþróun og tryggja sem best lífskjör almennings. Við aðgerðir þessar verður lögð áhersla á, að þær komi sem minnst við þá, sem lægst laun hafa og lakast eru settir í þjóðfélaginu. Samkomulag er um að framkvæma þegar í stað þær ráðstafanir, sem ekki þola neina bið, en að tekinn verði nokkurra vikna tími til nánari athugunar öðrum ákvörðunum, sem flóknari eru. Þessi tími verði jafnframt notaður til samráðs við aðila vinnumarkaðarins og samtök atvinnuvega. Stefnt sé að því, að þessar ákvarðanir séu teknar fyrir lok septembermánaðar.

Ríkisstj. mun taka ýmsa þætti efnahagsmála

til gagn Gerrar endurskoðunar í því skyni að tryggja afkomu atvinnuveganna, atvinnuöryggi og vaxandi almenna velmegun samfara réttlæti í tekjuskiptingu og aðstöðu manna.

Ríkisstj. mun hefja þegar í stað athugun þessara málaflokka með það fyrir augum, að till. um frambúðarstefnu og umbætur, sem ákveðnar yrðu, gætu komið til framkvæmda svo fljótt sem auðið er. Þeir málaflokkar, sem hér um ræðir, eru fyrst og fremst eftirfarandi:

1. Skipan kjaramála: Þar kemur til skoðunar m.a. fyrirkomulag á greiðslu vísitöluppbótar og vinnuaoðferðir við gerð kjarasamninga. Stefnan í þessum málum sé jafnframt samræmd stefnunni í skatta- og tryggingamálum og umbótum í þessum greinum. Stefnt verði að sameiningu algengustu bóta almannatrygginga og tekjuskattsins, er tryggi þjóðfélagsþegnumum lágmarkstekjur og horfi til skýrari áhrifa á tekjuskiptingu í réttlætisátt og aukinnar hagkvæmni. Sérstök könnun fari fram á stöðu lífeyrissjóða og lífeyrisþega. Jöfnun húsnæðiskostnaðar og aðstöðu við öflun húsnæðis verði þáttur í slíkri frambúðarstefnu. Haft sé náið samráð við aðila vinnumarkaðarins og komið fastri skipan á samráð ríkisstj. við þá. Verðlagning búvöru verði tekin til athugunar í samráði við hagsmunasamtök þau, sem hlut eiga að máli.

2. Útgjöld ríkisins og annarra opinberra aðila: Gætt sé ítrasta sparnaðar í rekstri ríkisins og opinberra stofnana og ríkisútgjöldum sett ákvaðin takmörk miðað við þjóðartekjur. Komið verði á sem haganlegustu fyrirkomulagi opinberrar þjónustu jafnhliða eðlilegri verkaskiptingu á milli ríkis og sveitarfélaga og aukinni yfirsýn og aðhaldi að útgjaldaáformum.

3. Tekjuöflun ríkis og sveitarfélaga: Haldið verði áfram athugunum, sem staðið hafa yfir á þessu sviði. Á almennar launatekjur skal ekki lagður tekjuskattur. Skattar fyrirtækja séu miðaðir við það, að þau búi við hliðstæð skattakjör og gerist í nágrannalöndum okkar. Tekin sé upp virðisaukaskattur í stað söluskatts og stefnt að staðgreiðslukerfi skatta svo fljótt sem verða má.

Réttarstaða landshlutasamtaka verði ákveðin og sveitarstjórnarlög endurskoðuð. Sveitarfélögum séu falin aukin verkefni og fjárhagslegur grundvöllur þeirra endurskoðaður til þess að tryggja sjálfstæði þeirra og framkvæmdagetu.

4. Skipan lánamála: Endurskoðað sé skipulag og starfsemi fjárfestingarsjóða og lánastofnana í því skyni að tryggja eðlilega og samræmda starfsemi þeirra og hagkvæmni í rekstri. Í því sambandi komi notkun verðbréfamarkaðar, verðtryggingar og vaxta til athugunar, m.a. í því skyni að auka fjáröflun til þeirra innanlands, jafnframt því sem dregið verði úr erlendum lántökum.

5. Verðlagsmál: Undirbúin sé ný löggjöf um verðmyndun, viðskiptahætti og verðgæslu. Stefnt sé í átt til almenns eftirlits neytenda með viðskiptaháttum til að tryggja heilbrigða samkeppni og eðlilega verðmyndun verslunar og iðnfyrirtækja til bættrar þjónustu fyrir neytendur. Haft sé samráð við hagsmunasamtök þau, sem hlut eiga að máli.

Bygðasjóður verði eflður og verkefni hans

endurskoðuð í því skyni að samræma aðgerðir í byggðamálum og sett veri heildarlöggjöf um þau efni. Framlag til sjóðsins nemi 2% af útgjöldum fjárlagafrv.

Endurskoðuð verði lög um Framkvæmdastofnun ríkisins og í því sambandi mörkuð stefna um það, hvernig haga skuli áætlanagerð og framkvæmdum m.a. í eftirtöldum greinum:

Endurnýjun fiskiskipaflotans.

Endurbætur hraðfrystihúsanna.

Uppbygging vinnslustöðva landbúnaðarins.

Þróun iðnaðar.

Skipan ferðamála.

Opinberar framkvæmdir.

Bygðabróun í samráði við sveitarfélög og samtök þeirra.

Lögð verði áhersla á aukinn hraða í virkjun íslenskra orkugjafa, bæði til iðnvæðingar og í því skyni að gera Íslendinga óháðari innfluttri orku en nú. Meðal brýnustu verkefna eru:

1) Að hraða stórvirkjunum og gera áætlun um virkjun vatns- og varmaorku landsins, þannig að næg orka verði fyrir hendi til almenningsþarfa og aukins iðnaðar og iðju.

2) Að tryggja sem fyrst með nýjum virkjunum næga raforku á Norðurlandi og öðrum landshlutum, sem eiga við orkuskort að búa.

3) Að koma upp hitaveitum, hvar sem aðstæður leyfa, en tryggja öðrum sem fyrst raforku til húshitunar.

4) Endurskoða skal skipulag, stjórn og eignaraðild orkuöflunar- og dreifingarvirkja.

Ríkisstj. mun fylgja fram ályktun Alþingis frá 15. febr. 1972 um útfærslu landhelginnar í 50 sjómílur.

Stefna ríkisstj. er að færa fiskveiðilandhelgi Íslands út í 200 sjómílur á árinu 1975 og hefja þegar undirbúning þeirrar útfærslu. Jafnframt verði áhersla lögð á nauðsynlega friðun fiskimiða og fiskistofna með skynsamlega nýtingu veiðisvæða fyrir augum.

Ríkisstj. mun fylgja því meginmarkmiði í utanríkismálum að varðveita þjóðerni, sjálfsákvörðunarrétt og efnahagslegt sjálfstæði þjóðarinnar.

Við framkvæmd utanríkisstefnunnar skal lögð áhersla á þátttöku Íslands í starfi Sameinuðu þjóðanna, samstarf norræna þjóða, varnarsamstarf vestræna þjóða, samstarf þjóða Evrópu og þátttöku Íslands í þeim aðgerðum, sem ætlað er að bæta sambúð austurs og vesturs.

Þá styður ríkisstj. eindregið alla viðleitni til að vernda auðlindir, umhverfi og mannréttindi með alþjóðlegri samstöðu.

Öryggi landsins skal tryggt með aðild að Atlantshafsbandalaginu. Hafa skal sérstakt samstarf við Bandaríkin, meðan starfrækt er hér varnar- og eftirlitsstöð á vegum Atlantshafsbandalagsins.

Haldið skal áfram viðræðum um fyrirkomulag varnarmálanna með það fyrir augum, að Keflavíkurstöðin geti gegnt hlutverki sínu í samræmi við öryggishagsmuni Íslands á hverjum tíma.

Stefnt skal að því, að Íslendingar taki við þeim verkefnum af varnarliðinu, sem ekki eru hernaðarlegs eðlis. Öllum aðgerðum í þá átt skal hraðað svo sem kostur er.

Varnarliðsmenn verði búsettir á vallarsvæð-

inu, strax og aðstæður leyfa. Greina skal á milli starfsemi varnarliðsins á flugvælinum og almenningar flugvallarstarfsemi.

Stjórnarskráin verði endurskoðuð á kjörtímabilinu.

Auk þess, sem hér hefur verið sagt, mun ríkisstj. beita sér fyrir endurbótum á löggjöf og stjórnarframkvæmd, eftir því sem þörf krefur.

Ég hef nú greint frá stefnuyfirlýsingu ríkisstj. Af ásettu ráði er hún ekki í löngu máli, enda verður frekari grein gerð fyrir þeim málum, er ríkisstj. mun beita sér fyrir, í stefnu-ræðu forsrh. þegar reglulegt þing kemur saman í haust.

Herra forseti. Ríkisstj. væntir þess að eiga gott samstarf við alla þm. Það er von mín og ósk, að viðtæk samstaða megi takast innan þings og meðal þjóðarinnar allrar um lausn aðkallandi vandamála, svo að öllum landsmönnum verði til hagsbóta og heilla.

Ragnar Arnalds: Herra forseti. Alþingi situr nú sinn fyrsta fund með nýrri ríkisstjórn. Hægri stjórn hefur tekið við af vinstri stjórn, og fyrr en morgun grunar mun fólkið í landinu verða þess vart með misjafnlega notalegum hætti, að orðin eru mannskipti í stjórnarstólum. Íhaldsstefna hefur tekið við af vinstri stefnu. Ég tala hér um hægri stjórn og íhaldsstefnu vegna þess, að flest bendir til þess, að sú verði stefnan. Reynslan kennir okkur, að samstjórnir Sjálfstfl. og Framsfl. eru einkar hægri sinnaðar og hægri öflin í báðum þessum flokkum magnast þá um allan helming, er þeir koma saman. Hitt skal játað, að alþm. og aðrir þeir landsmenn, sem hlýða á þessar umræður í útvarpi, eru litlu nær um stefnuna og það, sem framtíðin ber í skauti sér, þótt þeir hafi hér hlýtt á hæstv. forsrh. flytja fyrsta boðskap hinnar nýju stjórnar. Satt best að segja verður mönnum ljóst eftir að hafa hlustað hér á yfirlýsingu stjórnarinnar, hvernig á því stöð, að flokkarnir tveir voru svo óvenjulega fljótir, aðeins fáa daga, að ná endanlegu samkomulagi um stefnuskrá stjórnarinnar, en aftur á móti stóð allt fast í 10 daga út af deilum um ráðherrastóla. Þessi ríkisstj. er augljóslega ekki mynduð utan um heillega stefnu, hún er mynduð utan um stólana.

Stefnuyfirlýsingin, sem við höfum hlýtt hér á, er að mestu leyti almennt spjall um sjálf-sagða hluti, þar sem drepíð er á eitt og annað, sem taka þurfi til athugunar, eins og það er orðað, án þess að sagt sé, hvað gera skuli eða hvernig það skuli gert. Á þeim fáu stöðum í þessari löngu yfirlýsingu, þar sem einhver stefna virðist mörkuð, er hún augljóslega hægri sinnuð. Og þó virðist stefnuskráin vera fróðlegust fyrir það, sem þar er ekki nefnt. Litum t.d. á landhelgismálið. Í yfirlýsingu þeirri, sem hæstv. forsrh. las hér áðan, er að sjálfsögðu minnst á útfærslu í 200 mílur á næsta ári, sem allir flokkar eru sammála um. Aftur á móti vekur það sérstaka athygli, að í yfirlýsingunni virðist ekki minnst á það einu orði, hvernig á málum skuli haldið, þegar bráðabirgðasamkomulagið við Breta fellur niður. Þar er ekki að finna neitt fyrirheit um það, að ekki skuli gerður nýr samn-

ingur við Breta, svo sjálfsagt sem það virðist, að því sé nú slegið föstu, að frekari samningar við erlenda aðila, Breta eða aðrar þjóðir, um veiðar innan 50 mílna markanna verði ekki gerðir. Vera má, að tímafrekar deilur um ráðherrastóla hafi hindrað samninganefndir þessara tveggja flokka í að hugleiða til fulls þetta mikla hagsmunamál þjóðarinnar og móta þar sameiginlega stefnu. En óneitanlega hlýtur þögn yfirlýsingarinnar í þessum efnum að ýta undir þann ugg, að nú verði aftur horfið frá hinni djörfu og markvissu stefnu í landhelgismálinu, sem mótuð var í tíð fyrri stjórnar.

Um utanríkismálin er fátt eitt sagt í þessari yfirlýsingu, sem hönd á festir, en það sem það er, virðist fyrst og fremst í anda Sjálfstfl. og stefnu þeirra, sem aðhyllast varanlega hersetu. Fyrir um það bil 5 mánuðum sendi hæstv. utanrrh., Einar Ágústsson, Bandaríkjamönnum till. sínar og fyrri stjórnar, í herstöðvamálinu. Bandaríkstjórn hefur orðið nokkuð sein til svars, að ekki sé meira sagt, og hefur enn ekki látið svo lítið að svara. Nú er hæstv. utanrrh. allt í einu kominn á annað skip, með öðru föruneiti og hefur vent kvæði sínu í kross. Líklega verður það hans fyrsta verk, svo ánægjulegt sem það er fyrir hæstv. ráðh., að biðja Bandaríkstjórn að senda sér till. aftur með fyrstu ferð.

Sá, sem leitar að efnahagsstefnu í yfirlýsingu hinnar nýju stjórnar, fer í geitahús að leita ullar. Þar virðist ekkert sagt, sem máli skiptir og talist getur nýmæli. En eins og við heyrðum hér áðan, er á það minnst í nokkrum óljósum orðum, að gera þurfi ráðstafanir, sem ekki þola neina bið og framkvæmdar skulu þegar í stað. Ráðstafanirnar sjálfar voru hins vegar ekki nefndar á nafn, hvaða skýring sem kann að vera á því. Þjóðin hefur þó lengi haft rökstuddan grun um, hverjar þessar ráðstafanir eru. Sá, sem lesið hefur dagblöðin Vísi og Morgunblaðið undanfarna mánuði, þarf ekki að vera í vafa um, hvað Sjálfstfl. ætlast fyrir í efnahagsmálum. Mánuðum saman hafa vandamál efnahagslífsins verið ýkt á hinn tröllslegasta hátt. Reynt hefur verið með kerfisbundnum áróðri að telja fólki trú um, að þjóðin sé orðin gjaldþrota og nánast að drukna í sukki og fjárhagslegum ólífnaði. Í hvaða tilgangi eru allar þessar ýkjur á borð bornar? Tilgangurinn er augljós. Þær eru fyrst og fremst ætlaðar til að réttlæta og undirbúa fólk undir miklu harkalegri aðgerðir en nokkur þörf er á frá efnahagslegu sjónarmiði.

Í tíð fráfara stjórnar hafa almennir launamenn, sjómenn og bændur, fengið stærri hlut í þjóðartekjum en áður var, og þetta hefur að sjálfsögðu orðið á kostnað atvinnurekenda. Það er vissulega vandasamt að stjórna efnahagsmálum þjóðarinnar, þegar leitast er við að viðhalda sem bestum lífskjörum, um leið og séð er til þess, að atvinnulífið haldist í blóma og eflist jafnt og þétt. En þetta hefur tekist í tíð fráfara stjórnar. Að vísu hafa ýmsir atvinnurekendur kvartað og kveinað sáran, enda er enginn búmaður, sem ekki kann að berja sér. En við skulum ekki láta okkur til hugar koma, að unnt sé að varðveita þolanleg lífskjör á Íslandi, ef hverju sinni er hlaupið eftir ýrtruðu kröfum atvinnurekenda um arðsemi fyrirtækja.

Atvinnureksturinn þarf ekki síður aðhald en aðrir þættir efnahagslífsins. Árangurinn hefur hins vegar orðið sá, að lífskjör hér á landi hafa loksins í tíð fyrri ríkisstj. orðið sambærileg við það, sem í nálægum löndum. Ísland er ekki lengur lágláunastæði, þar sem fólksflótti og atvinnuleysi herja. En jafnframt hefur ríkt betri vinnufriður í landinu s.l. 3 ár en verið hefur um mjög langt skeið.

Nú eru blikur á lofti enn á ný. Sjálfstfl. er aftur kominn til valda og efnahagsleg kollsteypa í aðsigi. Peningaöfl þjóðfélagsins eru staðráðin í því að rétta hlut og breyta nú aftur tekjuskiptingu þjóðfélagsins sér í vil. Þess vegna er nú gripið til þess ráðs að draga upp þessa yktu mynd af ástandi efnahagsmálanna. Eða hvað skyldi vera hæft í öllum þessum staðhæfingum, að atvinnurekstur sé dauðvona, ríkissjóður á hausnum og þjóðin gjaldþrota, eins og eitt af málögögnum Sjálfstfl. fullyrti í forstugrein fyrir fáum dögum? Skyldu ekki vera fleiri en vinstri menn, sem eiga erfitt með að kyngja svo hráum áróðursblekkingum?

Staðreyndin er að sjálfsögðu sú, að vandamálin eru sist stærri eða fleiri en oft áður. Þjóðin hefur aldrei haft í höndum jafnafkastamikil framleiðslutæki og einmitt nú. Atvinnuleysi er nánast ekki til, og allt framleiðslukerfið er í eins röskum gangi og hugsast getur. Þjóðartekjur Íslendinga, reiknaðar í dollurum, eru nú þrefalt meiri en þær voru árið 1970. Ástandið í atvinnu- og efnahagsmálum er því raunverulega mjög gott, þegar á allt er litið.

En eru þá engin vandamál á ferðinni? Er þá allt í besta lagi í efnahagslífi þjóðarinnar? Nei, vissulega ekki. Því hefur enginn haldið fram. Við Alpb.-menn höfum hiklaust tekið undir það, að í efnahagsmálum sé við ýmsan vanda að etja. Þessi vandamál verður að sjálfsögðu að leysa. Við höfum verið reiðubúnir að taka þátt í lausn vandans og bent á skynsamlegar leiðir til þess. Efnahagsvandamál á Íslandi er ekkert það, sem snögglega hefur fallið af hinnum ofan og kemur öllum á óvart. Sérhver Íslendingur, sem kominn er til vits og ára og sæmilega fylgist með, veit, að á hverju ári um áratugaskeið hefur þurft að gera nokkrar efnahagsráðstafanir. En nú hefur svo óvenjulega staðið á í meira en heilt ár, að ekki hefur verið fánlegur nauðsynlegur meiri hluti í báðum deildum þingsins til að koma í gegn lagafrumvörpum um efnahagsmál. Fráfarandi stjórnarandstaða Sjálfstfl. og Alþfl. lagði metnað sinn í það að vera á móti öllum tilraunum fyrri stjórnar til að koma á jafnvægi í efnahagsmálum, og því er nú margt úr lagi gengið, sem vanda veldur. En aðgerðir í efnahagsmálum geta að sjálfsögðu verið gjörólíkar eftir því, hvernig á er haldið. Það er vissulega þörf á auknu aðhaldi í fjármálum þjóðarinnar. Það verður að draga úr hinni gegndarlausu gjaldreyriseyðslu og auka almennan sparnað. En það er hrein blekking og ekkert annað, að nú sé þörf á því að sökkva launafólki í landinu niður á annað og verra lífskjörastig með efnahagslegri kollsteypu og öðrum þeim aðferðum, sem þjóðin þekkir vel frá fyrri tíð. Með því er vísvitandi stefnt að því að kollvarpa núverandi tekjuskiptingu í þjóðfélaginu og kalla yfir þjóðina nýtt

og háskalegt ófriðartímabil á vinnumarkaðinum.

Ríkisstjórn, sem setur sér að fyrsta takmarki að heyja styrjöld við lágtekjufólk og stéttasamtökin í landinu, eins og virðist vera um þá ríkisstj., sem hér er að taka við völdum, enda þótt það hafi enn ekki komið nægilega skýrlega fram, slík ríkisstj., ef svo reynist sem marga grunar, veður beint af augum út í ófærna, og hætt er við, að það ferðalag geti orðið þjóðinni nokkuð dýrt.

Herra forseti. Alþingiskosningunum í sumar lauk með jafntefli stjórnar og stjórnarandstöðu. Það var von okkar Alpb.-manna, að ósigur Alþfl. í þessum kosningum hefði kennt forustumönnum hans, hversu háskalegt er fyrir Alþfl. að standa gegn vinstri stjórn. Og svo mikið er víst, að Alþfl.-menn um land allt óskuðu þess af heilum hug, að flokkurinn gengi nú til vinstra samstarfs. En forustan reyndist mjög treg að breyta til, og er þó ekki víst, hvað ofan á hefði orðið, ef nægur tími hefði gefist til þess að koma saman endurnýjaðri vinstri stjórn. Hefði þurft meiri þolinmæði og einbeittari vilja af hálfu fráfarandi forsrh. Að okkar dómi hætti hann við hálfnað verk. En hvað um það, þetta er liðin tíð og heyrir sögunni til. Hin sterku öfl innan Framsfl. og utan, sem unnið hafa að því, allt frá því að úrslit kosninganna lágu fyrir, að grafa undan samstarfi á vinstri væng í þeim tilgangi, að flokkurinn myndaði stjórn með Sjálfstfl., fagna nú loksins langþráðum sigri.

Alpb. styður ekki þessa ríkisstjórn. Flokkurinn mun að sjálfsögðu taka afstöðu til mála hér á þingi eftir efni þeirra og eðli og fagna því, sem vel er gert. En það er skoðun okkar, að yfirlýst stefna, að því leyti sem hún er komin í ljós, sé í mikilvægum atriðum hættuleg og röng, og við lýsum því yfir andstöðu okkar við þessa nýju ríkisstjórn.

Benedikt Gröndal: Herra forseti. Íslendingar eru þjóð samsteypastjórna og hafa kynnst mörgu á því sviði. M.a. hafa þeir reynt ríkisstjórnir Sjálfstfl. og Framsfl. — og sú reynsla er ekki göð.

Báðir eru þessir flokkar stórir, og innan þeirra kennir margra grasa. Reynslan hefur sýnt, að samstjórn þeirra kallar fram hjá báðum öfl íhaldssemi og sérhagsmuna, og þessi öfl hafa verið ráðandi, en frjálsslyndari menn innan flokka hafa horfið í skuggann. Innan þessara tveggja flokka er mestallt afturhald, mestallt auðmagn og mestallir peningahagsmunir þessa lands. Þegar þessi öfl ná saman og taka völdin í landinu, mega launþegar og neytendur, hinir óbreyttu og séraðstöðulausu Íslendingar, vissulega halda vöku sinni. Þetta verður án efa stjórn forstjórnanna, en ekki fólksins.

Af þessari meginástæðu er Alþfl. andvígur ríkisstj. Geirs Hallgrímssonar og mun berjast gegn henni og veita henni allt það aðhald fyrir hönd launþega og neytenda, sem flokkurinn getur. Alþfl. mun þó jafnan taka málefnalega afstöðu og eins og ávallt áður leitast við að reka ábyrga stjórnarandstöðu.

Hæstv. forsrh. hefur nú lesið þingheimi stefnu-skrá hinnar nýju ríkisstj. Megineinkenni hennar er það, að hún segir sáralítið og er varla hægt

að kalla hana stefnumarkandi, nema helst í utanríkismálum. Það væri sönnu nær að kalla plaggið rannsóknaskrá en stefnuskrá, því að það er að mestu leyti listi yfir alla þá málaflokka, sem ríkisstj. ætlar að „skoða“ eða „athuga“ eða „taka til gagnrýndar endurskoðunar“. Um hitt er minna sagt, hvert á að stefna eða hvaða leiðir eigi að fara í hinum ýmsu málaflokkum. Hið eina, sem almenningur getur nokkurn veginn treyst, er, að það verða lituð gleraugu á nefi stjórnarinnar, þegar hún byrjar alla þessa endurskoðun.

Efnahagsmálin hvíla eins og mara á atvinnuvegum og stjórnvöldum, enda þótt margir neiti að horfast í augu við staðreyndir og skiptar skoðanir séu um, hve mikill vandinn er. Ríkisstj. segist ætla að heita sér fyrir tímabundnum ráðstöfunum „til að koma í veg fyrir rekstrarstöðvun atvinnuvega, tryggja atvinnuöryggi, bæta gjaldeyrisstöðu, treysta hag fjárfestingarsjóða og ríkissjóðs, sporna við hinni öru verðbólguþróun og tryggja sem best lífskjör almennings.“

Með þessum orðum eru talin upp markmið í efnahagsmálum, sem allir hljóta að vera sammála. En hvernig ætlar ríkisstj. að ná þessum markmiðum? Það eru auðvitað kjarni málsins, en um það er ekkert sagt. Engin úrræði eru nefnd.

Tveir gamalreyndir stjórnsmálaflokkar semja ekki á þennan hátt, þegar þeir þurfa að leysa alvarlegustu vandamál þjóðarinnar. Þeir semja auðvitað um það, sem máli skiptir, úrræðin sjálf. Þess vegna er óhætt að fullyrða, að það hafi verið gerður leynisamningur milli Sjálfstfl. og Framsfl. um öll einstök atriði þeirra ráðstafana í efnahagsmálum, sem þeir ætla að gera, um lákkun krónunnar, um hækkun söluskatts, um bindingu kaupgjalds og allt það, sem gera þarf til þess að leggja nokkurra milljarða álagður á þjóðina bótalaust og flytja til fyrirtækja og ríkisins. Þetta leyniplagg fáum við ekki að sjá og ekkert um að vita, fyrr en reikningarnir koma, og þeir verða bæði margir og háir.

Yfirlýsing ríkisstj. um landhelgisráðgjafi er að einu leyti athyglisverð. Sjálfstfl. gerði það að stórmáli í síðustu kosningum, að fiskveiðilandhelgin skyldi færð í 200 mílur á þessu ári, 1974. Ef nokkuð er kosningaloforð, þá var þetta slíkt loforð af þeirra hálfu. Nú er þegjandi og hljóðalaust búið að breyta 1974 í 1975. Þetta segir ef til vill sína sögu. En Alþfl. lætur í ljós von um, þrátt fyrir allt, að þjóðareining haldist í þessu mikla máli, og flokkurinn mun af heilum hug vinna með ríkisstj. og öðrum aðilum að því.

Kaflir stefnuskrárinnar um utanríkis- og varnarmál er að því leyti sérstæður, að þar er mörkuð skýr stefna, sem er í samræmi við vilja meiri hluta kjósenda í síðustu kosningum. Alþfl. er þessari stefnu í meginatriðum sammála, eins og fram kom í viðhorfum hans í kosningunum. Hæstv. forsrh. hefur skýrt svo frá í blaðaviðtali, að stjórnarflokkarnir séu ekki sammála um þessi mál. Það væri fróðlegt, þótt síðar yrði, að fá að vita, hver ágreiningurinn er. Einnig sagði ráðherrann, að ekkert yrði gert í varnarmálunum, sem báðir flokkarnir hefðu ekki samþykkt, svo að Sjálfstfl. virðist ætla að hafa náð eftirlit með stjórn framsóknarmanna á utanríkismálum, rétt eins og Alþb. gerði í síðustu ríkisstj., og þótti sjálfstæðismönnum það ekki vera stjórnar-

hættir til fyrirmyndar. Það verður fróðlegt að sjá, hver framkvæmdin verður í þessu máli.

Herra forseti. Ríkisstjórn einnar þjóðar á að vinna meira en björgunarstarf. Hún má ekki drukkna í efnahagsmálum líðandi stundar, heldur ber henni að veita þjóðinni viðtækari forustu, sameina hana og gefa þjóðlífinu stefnu og tilgang.

Ríkisstjórn einnar þjóðar ber að sýna mannúð með því að hugsa vel um alla þá, sem standa höllum fæti í lífsbaráttunni: aldraða, öryrkja, sjúka, vangefna og aðra. Einmanaleiki þess, sem er gamall eða sjúkur, er meira vandamál en bókhald framkvæmdastjórans, sem er alltaf að tapa, en þó alltaf að verða ríkari.

Í stefnuskrá hinnar nýju ríkisstj. er hvergi minnst á jafnrétti, hvergi á menningu eða menntamál, hvergi á sjúka eða aldraða, öryrkja eða vangefna, hvergi einu orði á heilbrigðismál, varla hægt að segja, að minnst sé á tryggingsmál. Allt þetta og fjöldamargt fleira vantar með öllu í stefnuskrána. Það hefur gleymst í valdatafli síðustu tveggja vikna.

Hins vegar gleymdist ekki að nefna í stefnuskránni hugsjón eins og stofnun verðbréfamarkaðar, en slíkar stofnanir eru í öllum löndum vettvangur hins æðsta peningabraskis. Það gleymdist heldur ekki, að stjórnarflokkana hefur lengi dreymt um að leggja verðlagseftirlit niður, enda þótt það sé orðað á ismeygilegan hátt í yfirlýsingunni.

Bæði það, sem gleymdist, og hitt, sem ekki gleymdist, er skýr vitnisburður um þau íhalds- og sérhagsmunaaöfl, sem nú hafa yfirhöndina og virðast ráða mestu um hina nýju ríkisstj.

Fróðlegt er til samanburðar að rifja það upp, er Sjálfstfl. og Alþfl. mynduðu ríkisstjórn. Þá voru eins og nú gerðar viðtækar efnahagsráðstafanir. En þá voru líka gerðar mestu umbætur á almannatryggingum, sem hér hafa orðið, og mörg fleiri félagsleg atriði voru veigamiklir þættir stjórnarsáttmálans í þá tíð. Þeim málum var ekki gleymt, þegar Alþfl. átti í hlut.

Launþegar og neytendur hafa fyllstu ástæðu til að vera tortryggnir í garð hinnar nýju ríkisstjórnar. Allir þeir, sem vilja stöðuga breytingu íslensks þjóðfélags í átt til aukins jafnréttis, sjá fram á kyrrstöðu, ef ekki afturför. Þess vegna eru jafnaðarmenn andvígir þessari ríkisstjórn og munu veita henni alla þá andstöðu og allt það aðhald, sem þeir geta.

Karvel Pálmason: Herra forseti. Það, sem nú hefur gerst í stjórnarmálum á Íslandi, mun vera einsdæmi á sviði stjórnsmála, ekki bara á Íslandi, heldur þótt víða væri leitað. Sú ríkisstj., sem nú hefur tekið við völdum hér á landi, er árangur þess hægra sjónarmiðs innan Framsfl., sem virðist hafa eflst og dafnað innan þess flokks nú upp á síðkastið. Formaður Framsfl., núv. hæstv. dóms- og viðskiptaráðherra, sem einn Íslendinga hefur unnið það afrek að mynda ríkisstj. fyrir Sjálfstfl., eftir að form. þess flokks hafði gefist upp við stjórnarmyndun, lýsti því yfir í sjónvarpi s.l. þriðjudagskvöld, að hér væri ekki um að ræða myndun hægri ríkisstjórnar. Hvað sem þessu áleti formanns Framsfl. líður, er enginn vafi á því, að almenningur í landinu sér og skynjar, hvað hér hefur gerst. Það er

enginn vafi á því, að í almenningsálitinu er hér svo sannarlega um að ræða hægri ríkisstjórn. Hér hefur verið endurvakin helmingaskiptaregla Sjálfstfl. og Framsfl.

Enginn þarf lengur að vera í vafa um, að það var rétt, sem haldið var fram af hálfu Samtaka frjálslyndra og vinstri manna fyrir kosningarnar í júní s.l., að Framsóknarforustan mundi nota fyrsta tækifærið, sem gæfist, til þess að mynda stjórn með Sjálfstfl. En nú hefur gerst meira en það. Nú hefur form. Framsfl. unnið það afrek út af fyrir sig, eins og hann sjálfur orðaði það, að mynda ríkisstjórn fyrir Sjálfstfl., og geri aðrir betur.

Samtök frjálslyndra og vinstri manna lögðu á það áherslu í kosningunum í júní s.l., að vinstri meiri hl. skipaðist hér á Alþingi að kosningum loknum. Þessu sjónarmiði fylgdu þau í þeim viðræðum, sem þau tóku þátt í um myndun vinstri stjórnar, og gerðu á þeim vettvangi það, sem í þeirra valdi stóð, til að árangur næðist í þeim viðræðum. Því miður urðu annarleg sjónarmið innan tveggja stjórnarmálflokka, sem þátt tóku í þeim viðræðum, til þess að koma í veg fyrir, að árangur næðist. Og engan þarf að undra það sjónarmið þess flokks, sem forustu hafði í þeim viðræðum, miðað við það, sem nú hefur séð dagsins ljós.

Vart er ástæða til nú á þessu stigi að ræða stefnufrlýsingu núv. hæstv. ríkisstj., enda að því er virðist mjög óljóst, hvað það plagg hefur í reynd að geyma. En forsmekk þess, sem koma skal, fengu launþegar í landinu að sjá hér á Alþingi í s.l. viku, þegar hinn nýi þingmeirihluti samþykkti bindingu alls kaupgjalds í landinu, á sama tíma og heimiluð var um 20% hækkun búvöruverðs til neytenda. Hér er að sjálf-sögu þara upphafið að því, sem koma skal, en nægir þó til þess að sjá, að engar velvildar þarf launafólk að vænta úr hendi þessarar hæstvirtrar helmingaskiptastjórnar þeirra sjálfstæðis- og framsóknarmanna.

Samtök frjálslyndra og vinstri manna harma, að annarleg sjónarmið skyldu koma í veg fyrir myndun nýrrar vinstri stjórnar að kosningum loknum, og mun almenningur í landinu krefjast svara af þeirra hálfu, sem þannig komu í veg fyrir, að af myndun slíkrar ríkisstj. varð.

Samtök frjálslyndra og vinstri manna eru í andstöðu við núv. ríkisstj., en munu að sjálf-sögu láta málefni ráða afstöðu sinni.

En fyrst og fremst munu Samtök frjálslyndra og vinstri manna telja það höfuðskyldu sína að verja kjör og hagsmuni láglaunafólks í landinu og vinna að áframhaldandi uppbyggingu landsbyggðarinnar.

Í kosningunum lögðu Samtök frjálslyndra og vinstri manna áherslu á: að vernda og bæta kjör þeirra lægst launuðu, — að frjáls samningsréttur aðila vinnumarkaðsins um kaup og kjör sé einn af hornsteinum lýðfrjáls samfélags, — að unnið verði að áframhaldandi uppbyggingu atvinnulífsins á grundvelli áætlana um þróun einstakra atvinnugreina og landshluta, — að sú efling sjávarútvegs, fiskiðnaðar og annars iðnaðar, sem átt hefur sér stað undanfarin ár, haldi áfram, — að lagt verði fram fjármagn, sem raunhæfar úrlausnir í byggðamálum krefjast, —

Byggðasjóði verði skipt í deildir eftir landshlutum og landshlutasamtökin fái aðild að ráðstöfun fjármagnsins, — að landinu verði skipt í þróunar-svæði eftir því, hver byggðavandinn væri, og sú svæðaskipting verði lögð til grundvallar aðgerðum í fjárfestingarmálum, skattamálum, húsnæðismálum, samgöngumálum, menntamálum, heilbrigðismálum og öðrum málaflokkum, — að við nýtingu gæða lands og lagar eigi frambúðarhagsmunir alþjóðar og réttur almennings til óspillts umhverfis í hvívetna að ganga fyrir skammsýnum gróðasjónarmiðum og ábatavon fjármála-valdsins, — að aflað verði fylgis við 200 mílna auðlindalögsögu, — að á alþjóðavettvangi verði mörkuð stefna, sjálfstæð utanríkisstefna, og samstaða með smáþjóðum og friðaröflum sé það, sem íslendingum væri best í samfélagi þjóðanna.

Í samræmi við þessi stefnumið lögðu Samtök frjálslyndra og vinstri manna, bæði í kosningunum og að þeim loknum, ríka áherslu á myndun vinstri stjórnar. Eins og ég sagði áðan, gerðu Samtök frjálslyndra og vinstri manna það, sem í þeirra valdi stóð, til að árangur næðist í þeim viðræðum. Þau lögðu fram skýrar till. í öllum helstu málaflokkum, en voru jafnframt reiðubúin til málamiðlunar til að ná samkomulegi. Samtök frjálslyndra og vinstri manna lögðu t.d. áherslu á, að beita ætti niðurfærsluleið gegn þeim vanda, sem nú er við að stríða í efnahagsmálum. Niðurfærslan ætti að vera þannig, að hún verkaði til kjarajöfnunar, m.a. að tekjur láglaunahópa skerðist ekki frá því, sem nú er, og ýmsir forréttindahópar verði látnir bera fyllilega sinn hluta byrðanna. Samtökin voru og eru þeirrar skoðunar, að sú leið sé réttlátari í alla staði og sanngjarnari gagnvart láglaunafólki í landinu en sú gengisfellingarstefna, sem núv. ríkisstj. hefur ákveðið.

Í andstöðu sinni við núv. ríkisstj. munu Samtök frjálslyndra og vinstri manna halda fast við þau stefnumið, sem ég hef hér rakið, á Alþingi og utan þess, berjast fyrir skýrri vinstri stefnu, stefnu jafnaðar og samvinnu.

Efri deild, 7. fundur.

Föstudaginn 30. ágúst, kl. 2 miðdegis.

Söluskattur, frv. (þskj. 18). — 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði samþ. með 8:2 atkv.

Fjmrh. (Matthías Á. Mathiesen): Herra forseti. Í frv. því, sem hér liggur fyrir, er lagt til, að söluskattur verði hækkaður um tvö prósentustig, úr 11% í 13%. Eins og fram kemur í aths. við frv., er 1% viðlagagjald, 1% gjald til að draga úr áhrifum oliuverðhækkana og 4% söluskattsauki einnig lagt á sama gjaldstofn og söluskattur. Til athugunar kom að bæta hækkun þeirri, sem hér um ræðir, við söluskattsauka, en frá því var horfið. Má reyndar á það minna, að svo var gert ráð fyrir á s.l. vetri, að söluskattsaukinn yrði þá 5%. Að ráði varð þó að leggja til hækkun á söluskattinum sem slíkum. Réð þar tvennt.

Í fyrsta lagi er söluskattsaukinn tengdur sérstök-um kjarasamningum og mun eigi við honum hróflað án undangenginna viðræðna við aðila vinnumarkaðarins. Í öðru lagi eiga sveitarfélögin enga hlutdeild í tekjum af söluskattsauka, en fá hins vegar 8% af hinum almennu söluskattstekjum í sinn hlut. Fjárhag sveitarfélaganna er því miður svo háttáð, að full þörf er á að taka þar af nokkurt mið, þegar hreyft er við tekjustofnum ríkisins.

Sennilega hefur öllum hv. þm. aldrei verið eins ljós þörf ríkissjóðs fyrir auknar tekjur og nú. Allir flokkar þingsins hafa að undanfögnu tekið þátt í tilraunum til stjórnmýndunar. Skýrslur hafa legið frammi um ástand og horfur efnahags mála og afkomuhorfur ríkissjóðs. Öllum þm. má því vera ljóst, að brýnna aðgerða er þörf til þess að afla ríkissjóði tekna og það tekna, er til skila koma í ríkissjóð á þessu ári. Undanfarna daga hefur skuld ríkissjóðs á aðalviðskipta-reikningi við Seðlabankann numið 2—3 milljörðum. Að hluta má skýra þessa erfiðu stöðu með miklum framlögum ríkissjóðs til ríkisfyrirtækja umfram það, sem ætlað var í fjárl. Niðurstæða launasamninga við starfsmenn ríkisins lá ekki fyrir fyrr en um mánaðamótin maí júní, en laun varð að greiða samkv. þeim frá áramótum. Og loks hafa þær ráðstafanir, sem nauðsynlegar þóttu til að halda efnahagslífinu í skefjum nú í sumar, þ. e. a. s. viðnámslögin, haft gífurleg útgjöld í för með sér. Hefur jafnan verið á það treyst, að nú á haustmánuðum yrðu gerðar ráðstafanir til þess að rétta nokkuð af þennan halla.

Sú hækkun, sem hér um ræðir á söluskatti, gefur ríkissjóði um 140 millj. kr. tekjur á mánuði. Eindagi söluskatts er 25. dagur næsta mánaðar, eftir að neytandinn er krafinn um skattinn, svo að ljóst er, að í ár mun þessi hækkun ekki koma til skila í ríkissjóð nema fyrir tæpa 3 mánuði, fáist frv. þetta samþ. Tekjur ríkissjóðs á þessu ári af hækkuninni verða því vart yfir 400 millj. kr.

Það er ekki ætlun mín að gefa á þessu stigi málsins yfirlit yfir fjármál ríkisins, til þess hefur mér ekki unnist tími að fá það unnið þá fáu daga, sem ég hef gegnt embætti fjmrh. En ég minni á það, sem ég sagði áðan, að þm. hafa undir höndum ítarleg gögn um ástand fjármálanna. Þá er auk þess tiltölulega stutt í fram lagningu fjárlagafrv. fyrir árið 1975 og mun þá gerð ítarleg grein fyrir stefnu þeirri í opinberum fjármálum, sem lögð verður til grundvallar rekstri ríkissjóðs á næsta ári.

Ég tel ekki ástæðu til þess að fjölyrða meir um það frv., sem hér liggur fyrir. Ég legg til, herra forseti, að að lokinni þessari umr. verði málinu vísað til 2. umr. og hv. fjh.- og viðskn.

Geir Gunnarsson: Herra forseti. Ég vil aðeins láta það koma fram, að ég tel fráleitt, að unnt sé að ætlast til þess, að hv. þdm. geti rætt efni þessa frv. nú, þegar það er tekið til 1. umr., án þess að tími hafi verið gefinn til þess að lesa það eða kanna þau rök, sem kunna að vera flutt fyrir því í grg. Þeir, sem hlustuðu á hádegisfréttir í útvarpinu, gátu að vísu heyrt nokkurn hluta grg. lesinn í fréttatíma. Ég minnst þess ekki áður, að einstakar greinar og grg. frv. séu

lesnar upp í útvarpi, áður en þeim er útbýtt í hv. Alþ., en nýir siðir koma með nýjum herrum. Og kannske kemur að því, að þm. verði sagt að sitja heima við útvarpstækið og kynnast þar þskj. og þeir gætu síðan hringt til skrifstofu Alþingis og tilkynnt um afstöðu sína til mála. En þetta er kafli út af fyrir sig. En ég sé ekki, að ástæða sé til að hraða svo afgreiðslu þessa máls, að komið verði í veg fyrir, að skoðanaskipti um efni málsins geti farið fram við 1. umr., eins og þingsköp gera ráð fyrir. Með þessari tilhögun er verið að fækka umr. í d. í tvær. Þessa málsmeðferð tel ég á mælsverða og ekki lofa góðu um væntanleg vinnubrögð hæstv. fjmrh. og harma, að það skuli vera fyrsta verk hans gagnvart þessari hv. d. að hefta með þessu móti í raun málfrelsi þdm. Til að mótmæla þessum vinnubrögðum hef ég greitt atkv. gegn því að leyfa þau afbrigði, að málið komi til 1. umr. á fundi í dag.

Þá tel ég fráleit þau vinnubrögð að ætla að knýja fram söluskattshækkun eina fyrir sig og án samhengis við aðrar væntanlegar efnahagsráðstafanir hæstv. ríkisstj., bæði þær, sem valda auknum útgjöldum ríkissjóðs, og þær, sem auka við tekjur hans. Mat hv. þm. á því, hvort þörf er á hækkun söluskatts, er að sjálfsögðu háð ýmsu því, sem nú liggur ekki fyrir, t.d. hve miklar eru áætlaðar nettótekjur ríkissjóðs vegna gengislækkunar, sem nú hefur verið tilkynnt, hver eru áform hæstv. ríkisstj. um áframhaldandi niðurgreiðslur brýnustu nauðsynjavara, hvort ætlunin er að auka fjölskyldubætur eða gera aðrar ráðstafanir til að milda hjá þeim, sem við erfiðust kjör búa, þá lífskjaraskerðingu, sem hæstv. ríkisstj. hyggst framkvæma og söluskattshækkunin er aðeins hluti af.

Það er í rauninni fráleitt að ætlast til þess, að hv. þd. tjái sig um eða taki afstöðu til slíkrar aukinnar skattlagningar, sem felst í hækkun söluskatts um 2 stig, einnar sér án nokkurrar yfirsýnar yfir heildaráform í efnahagsmálum, án samhengis við aðrar ráðstafanir, sem hæstv. ríkisstj. hefur á þróunum, en hv. þd. hefur ekki fengið að sjá, jafnvel ekki stuðningsmenn hæstv. ríkisstj. Ef hæstv. fjmrh. ætlar að haga svo vinnubrögðum sínum í framtíðinni, mun honum reynast torsótt leiðin til þeirra vinsælda, sem hann hefur að undanfögnu lýst yfir í fjölmiðlum, að hann aðallega keppti eftir. Og nokkuð mun það koma þegnum þjóðfélagsins spáskt fyrir sjónir, að eftir kosningaráróður Sjálfstfl. um nauðsyn þess, að minnkaður verði sá hluti, sem tekjur ríkissjóðs eru af þjóðartekjunum, þá skuli fyrstu till. ráðh. flokksins í nýrri ríkisstj., þar sem Sjálfstfl. hefur undirtökin, vera þær að auka skatttekjur ríkissjóðs líklega um 1800—2000 millj. kr. á ári með einni saman söluskattshækkun og svo mjög liggi hinum nýju valdhöfum Sjálfstfl. á, að þm. sé ekki gefinn kostur á svo miklu sem lesa þskj. um skattlagninguna, áður en 1. umr. fer fram.

Eins og ég hef hér greint, tel ég ekki vera unnt að fjalla um efni þessa frv. nú við 1. umr., en fulltrúi Alþb. í fjh.- og viðskn. mun væntanlega gera tilraun til að afla í n. nauðsynlegra gagna og upplýsinga og gera að þeim fengnum grein fyrir afstöðu Alþb. til þessa frv.

Axel Jónsson: Herra forseti. Ég vil aðeins við þessa 1. umr. láta það koma fram, að ég vil mótmæla þeim aðdróttunum og ádeilum, sem fram komu hjá hv. 11. landsk. þm. í garð fjmrh. og ríkisstj. varðandi þetta mál. Það vita allir, að hv. 11. landsk. og Alb. í heild var reiðubúið til þess, þegar það hafði möguleika á því að komast inn í ríkisstj., að reyna að greiða úr vanda ríkissjóðs m.a. með samþykkt um 2% hækkun söluskatts. Þess vegna vil ég strax vísa þessari ádeilu heim. Ég minni raunar á, að í Þjóðviljanum 19. júní s.l. sagði þáv. ráðh. Magnús Kjartansson, að fjárhagsvandkvæði ríkissjóðs væru aðeins bókhaldsvandamál. Má vera, að einhver hluti Alb. hafi þá skoðun á fjárhagsvand-ræðunum. En þau verða hins vegar aldrei leyst með neinum bókhaldskústum. Það verður að horfast í augu við staðreyndir.

Það, sem ég vil sérstaklega vekja athygli á og er nýbreytni í sambandi við það frv., sem hér liggur fyrir, er, að hlutur sveitarfélaganna er nú áætlaður hinn sami og áður var í þeirri söluskattshækkun, sem hér er lögð til, miðað við það, sem á undan var gengið, þá var þeirra hlutur dreginn til baka, þau svikin um réttmætan hlut í söluskattshækkun. Öll sveitarfélög landsins standa nú andspænis gífurlegum fjárhagsvanda, og í tíð fyrrv. ríkisstj., sem hv. 11. landsk. þm. var áhrifamaður í, virtist ekki vera nokkur skilningur eða vilji fyrir því að sjá farborða fjárhag sveitarfélaga. Í verðbólguþjóðfélagi eins og hefur ríkt hjá okkur nú á þessu ári, sem mun víst vera algert met, geta menn rétt gert sér grein fyrir því, að sveitarfélögin hafa þurft að byggja í fyrsta lagi allar sínar tekjur fyrir hluta árs, 7 fyrstu mánuði ársins 1974 hafa þau þurft að byggja allar sínar tekjur svo gott sem á verðlagi 1972. Fimm síðustu mánuðina eiga þau að byggja tekjur sínar á verðlagi 1973. Allur tilkostnaður sveitarfélaganna verður hins vegar að greiðast eins og eðlilegt er, á verðlagi 1974, svo að það er eðlilegt, að þarna sé þröngt fyrir dyrum. Við sveitarstjórnarmenn höfum átt að mæta því, að ríkissjóður hefur fyrst og fremst hugsað um sig og þar er miklu þægilegri aðstaða, ríkissjóður fær meginhluta af sínum tekjum í söluskatti og tollvörutekjum, sem eru nokkuð í takt við verðbólguna. Þetta er öndvert við það, sem sveitarfélögin eiga við að búa. Þess vegna fagna ég því, að nú er aftur tekin upp sú stefna, að sveitarfélögum skuli vera gefin hin eðlilega hlutdeild í auknum söluskattstekjum ríkissjóðs. — Þetta vildi ég, herra forseti, láta koma fram strax við 1. umr. málsins.

Landbrh. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Frv. um söluskattshækkun, sem hér liggur fyrir til 1. umr., er gamall kunningi þessa árs og raunar ársins sem leið. Þegar þáv. ríkisstj. varð að lækka tolltekjur ríkissjóðs, vegna þess að samningar hafa verið gerðir þar um, að það skyldi gert í áföngum, og áfangi átti að koma til 1. jan. 1974, þá varð ljóst, að ekki væri hægt að koma á þeirri framkvæmd, svo að vel færi, nema aflagð yrði tekna með öðrum hætti. Var reyndar yfir lýst af fyrrv. ríkisstj., viðreisnarstjórninni, þegar EFTA samningarnir voru gerðir, að þá þýddi það, að þeirri tollalækkun, sem yrði

gerð með þeim samningum, yrði að mæta með auknum söluskatti, bæði þá og síðar. Þetta kom fram hjá þáv. fjmrh. og þáv. viðskrh.

Hins vegar gerðist það svo á Alb. í vetur, að þáv. ríkisstj. hafði ekki þingstyrk til þess að koma fram hækkun á söluskatti til þess að mæta þessum tollalækkunum. Það var von mín, sem þá fór með þetta mál, að hv. alþm. virtu svo samninga við önnur ríki, að það bæri að fylgja þeim, þó að um stjórnarskipti yrði að ræða, og ætti hver þm. að virða slíka samninga svo, að stjórnarskipti gætu ekki breytt afstöðu þeirra til tekjuöflunar. Þess vegna treysti ég því, að það mundi nást samstaða hér á hv. Alb. um tekjuöflun til þess að mæta þeirri tollalækkun, sem gera varð vegna milliríkjasamninga, sem áður höfðu verið gerðir.

Hins vegar reyndist það svo, að hér á hv. Alb. tókst ekki samstaða um það, það féll því í minn hlut að standa frammi fyrir því ásamt þeim ráðh., sem þá voru, hvort íslenska ríkið ætti að hætta á það að rifta nærri 60 viðskiptasamningum eða hætta á tekjutap ríkissjóðs upp á 400—500 millj. Ég lagði til í þáv. ríkisstj., að heldur yrðum við að standa frammi fyrir vandamálinu heima fyrir en rifta gerðum samningum, þá yrðum við að halda. Ég hafði líka vonast til þess, að það yrði síðar með væntanlegu samkomulagi á milli stéttarfélaganna og ríkisstj. um breytingu á tekjuskatti og söluskatti hægt að bæta þetta upp. Þetta fór hins vegar á annan veg. Þrátt fyrir það, sem ég taldi mig þó hafa fyrirheit um, að samningar þeir, sem ríkisstj. næði við stéttarfélögin um skattkerfisbreytinguna, mundu verða virtir og samþ. hér á hv. Alb., var ríkisstj. knúin til þess að falla frá einu söluskattsstigi til þess að koma í gegn þeirri skattkerfisbreytingu, sem gerð var.

Það var því ljóst, þegar þetta hvorttveggja var úr greipum gengið, að þá mundi fara svo, að það mundi skorta fé til ríkissjóðs vegna þessara breytinga. Við þetta bættist svo það, að síðar á árinu voru niðurgreiðslur auknar og það í ríku mæli til þess að halda atvinnuvegunum gangandi, þar sem ekki fékkst samstaða um það á Alb. að gera viðeigandi ráðstafanir í efnahagsmálum, eins og ríkisstj. hafði lagt til. Öllum var ljóst, sem til þekktu, að þessu yrði ekki mætt nema með auknum tekjum, jafnvel þótt tekjur ríkissjóðs færu verulega fram úr áætlun, þær hafa gert það meira en gert var ráð fyrir. Auk þess hefur svo það bæst við, að þessum niðurgreiðslum hefur verið haldið áfram lengur en upphaflega var ætlað, og var ljóst, að ekki væri hægt að halda þeim áfram hér eftir nema afla til þess tekna.

Í þeim viðræðum, sem fram fóru um stjórnarmyndun, bæði til vinstri og hægri handar, sýndi ég fram á það með rökum, m.a. með því að gera grein fyrir því, hvaða hugsanleg áhrif gengisbreytingar gætu haft á tekjur ríkissjóðs, að tekna yrði ekki aflagð sem skyldi, nema þessum tveimur söluskattsstigum yrði náð, og mundi þó tæplega nást fullur jöfnuður með þeim hætti, en við það yrði þó að búa að sinni, þar sem þetta yrði undirbúningur undir tekjuöflun næsta árs. Enn fremur hafði það svo bæst við, að tekjuöflun sú, sem átti að gera hér á s.l. vetri

vegna Rafmagnsveitna ríkisins og einnig vegna Vegasjóðs, náði ekki fram að ganga, en hvort tveggja þetta kemur til með að hafa áhrif á afkomu ríkissjóðs á þessu ári. Ég lagði því ríkt á í þessum umr., að hjá þessari tekjuöflun yrði ekki komist, hana yrði að taka og þýddi ekkert að stinga höfðinu í sandinn gagnvart því. Ég vil hins vegar upplýsa það vegna þess, sem fram kom hér, að einn af samninganefndarmönnum í viðræðunum um vinstri stjórn, hv. þm. Lúðvík Jósepsson, fyrrv. sjútrh., lagðist gegn þessu í þeim viðræðum, og þykir mér rétt að taka það fram, svo að ekki leiki á því vafi, hver afstaða hans var, og er það sennilega afstaða hans flokks í umr., þótt það hafi ekki legið ljóslega fyrir. Hins vegar fannst mér, að þessi afstaða hans hefði ekki við rök að styðjast, eins og ég benti á í þeim umr.

Ég vil því segja það, að þessi tekjuöflun er eðlileg og sjálfsgöð, og gæti bætt við, eins og einn hv. þm. sagði einu sinni: „Þótt fyrir hefði verið“. Þá hefði betur farið. Ég gleðst yfir því, að hv. þm. skuli nú sjá, að rök mín í þessu máli hafa verið réttmæt.

Ég vil hins vegar bæta því við út af því, sem hv. 10. landsk. þm. sagði, að ég held, að það sé fjarri öllu lagi, að fyrrv. ríkisstj. hafi gleymt sveitarfélögunum. Ég drag í efa, að aðrir hafi gert þar betur. A.m.k. var deilt á þáv. fjmrh. fyrir hækkun útgjalda, og átti sú breyting, sem gerð var í því að létta af gjöldum sveitarfélaganna til trygginganna og lögreglukostnaðarins, ekki lítinn þátt í hækkun ríkisútgjaldanna. Út í það skal ég ekki fara, því að það er svo margrætt mál. – Hitt er ljóst, að tekna þurfa allir þeir að afla, sem þurfa að halda uppi eðlilegum rekstri og eðlilegum framkvæmdum í landinu, eins og við allir gjarnan viljum gera.

Fjmrh. (Matthías Á. Mathiesen): Herra forseti. Það var aðeins út af orðum hv. 11. landsk. þm. varðandi framlöngu þessa frv. og þau vinnubrögð, sem við eru höfð. Ég held, að hann misminni ákaflega mikið, ef hann man ekki eftir því þau 15 ár, sem hann hefur setið á þingi, að fram hafa verið lögð frv. og þau tekin til 1. umr. með leyfi til afbrigða hjá viðkomandi d. Hvort fréttamenn hafa orðið sér úti um efni þessa frv. fyrri hluta dags eða síðari, um það skal ég ekki dæma, en þau vinnubrögð, sem hér hafa verið viðhöfð, eru mjög algeng á Alp. og þess vegna ástæðulaust fyrir hv. þm. að greiða atkv. gegn afbrigðum, enda er það mjög ótítt og nánast ekki nema undir alveg sérstökum kringumstæðum, sem slíkt á sér stað.

Núv. ríkisstj. taldi eðlilegt að gera nú þegar þær ráðstafanir, sem taldar eru nauðsynlegar til þess að spyrna við fótum og stöðva það ástand, sem verið hefur í efnahagsmálum á undanförn um mánuðum. Það hefur kannske miklu frekar verið háttur flokksbræðra hv. 11. landsk. þm. að hafa hlutina eins og gert var að mig minnir vorið 1972. Alp. var sent heim og 2–3 dögum síðar voru gefin út brbl. og ráðstafanir í efnahagsmálum gerðar, án þess að Alp. hafi verið gerð grein fyrir hlutunum. Eins og kom hér fram áður, er hér um að ræða ráðstafanir, sem þekktar

Alpt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

voru og allir vissu um frá þeim umr., sem átt hafa sér stöð um stjórnarmyndun, og vítað var, að gera þurfti til þess að spyrna við fótum, þannig að sú ríkisstj., sem við tæki, hefði tækifæri til þess að gera sér grein fyrir því, með hvaða hætti hún leggur til við Alþingi, að gerðar verði ráðstafanir varðandi úrlausn efnahags- og fjármála ríkisins.

Mér er fullkomlega ljóst, að hv. Alpb.-menn hafa ekki mikla tilhneigingu í dag til þess að kalla það vanda, sem við blasir. Þeir hafa orðið frægir fyrir að nefna þetta bókhaldsvanda, það væri eitthvað, sem hægt væri að fara á milli debet og credit eða eitthvað því um líkt. Þetta hefur verið nefndur velmegunarvandi, og ég sé, að í málagnni þeirra í dag er reynt með stórum fyrirsögnum og miklu máli að telja þjóðinni trú um, að hér sé nánast ekkert að og stjórnarvera þeirra hafi verið með þeim hætti, að allar ráðstafanir, sem ekki eru þær vinsælustu, séu með öllu óþarfar.

Ég minni á það, að þegar hæstv. fyrrv. forsrh. lagði fram frv. sitt um efnahagsaðgerðir s.l. vor, þá fylgdi því skýrsla, sem ríkisstj. hafði látið vinna fyrir sig af sínum sérfræðingum, og sú skýrsla sýndi allt annað en hér væri um að ræða eða við að glíma bókhaldsvanda eða velmegunarvanda.

Ég skal viðurkenna, að það er ekkert skemmtilegt að taka við embætti fjmrh. og þurfa að byrja á því að spyrna við fótum með þessum hætti, og menn verða sjálfsgætt ekki vinsælir af því. En ég geri mér líka ljóst, að ég hef aldrei mátt búast við því, að ég yrði vinsæll fjmrh. á því að þurfa að gera ráðstafanir, sem mætti rekja til stjórnleysismanna eins og flokksbræðra hv. 11. landsk. þm., sem sátu í síðustu ríkisstj.

Jón Árm. Héðinsson: Herra forseti. Ég verð að segja það, að maður hefði varla átt von á því, miðað við umr. um fjármál undanfarið hér á Alp. af hálfu hæstv. núv. fjmrh., að það ætti fyrir honum að liggja að láta það verða sitt fyrsta verk að koma með auknar álögur, því að hann man það mun betur en ég, að hann hefur staðið að frv. í þá áttina, að mjög mikla nauðsyn beri til þess að draga úr útgjöldum ríkisins og öllum umsvifum og minnka þannig þenslu í þjóðarbrúinu, sem er eitt aðalvandamálið og hefur verið undanfarinn fjöldi ára og verður áfram, ef að líkum lætur, eins og fregnir herma í dag. Sjálfur var hann fyrri flm. á s.l. þingi að frv., sem hafði hvorki meira né minna en það í för með sér, ef samþ. hefði verið, að ríkisútgjöld hefðu minnkað um á 5. milljarð kr., e.t.v. tæpa 4 milljarða, eftir því, hvernig hefði ráðist með tekjur manna, en við getum sagt rétt undir eða rétt yfir 4 milljarða kr. En nú leggur hann fram sitt fyrsta frv. og það felur í sér hækkun álagningar á almenning og sennilega án bóta í launum, því að hér fylgir mjög stuttaraleg aths., og áhrifin munu tvímælalaust vera þannig eða ný lög koma síðar meir, sem taka af þessa hækkun varðandi vísitölubreytinguna. Þannig er það hans fyrsta verk að bjóða heim álögum um 2 milljarða, en frv. hljóðaði um árlega minnkun um rétta 4, mismunurinn nærri 6 milljarðar, svo að ekki

verður betur gert af neinum öðrum, held ég. Hann fékk líka þær árnaðaróskir í vöggugjöf af fyrrv. ráðh., að nú væri um að gera að duga, Matthías, og bregðast hvergi og leggja hraustlega á, og sannarlega hefur hann verið fljótur að læra og spýtt vel í lófana.

Fyrrv. fjmrh. og núv. landbrh. og samgrh. sagði, að þetta væri gamalt mál hér á Alp., sem væri flutt af núv. hæstv. ríkisstj. Að hluta er það svo. Urðu miklar umr. um breytingu á EFTA-tollum í vetur, og var þá mjög deilt um tekjuþörf ríkissjóðs. Þeir, sem bá voru í stjórnarandstöðu, töldu, að vel væri í lagt um nauðsyn þess að afla tekna, og komu fram með rök í því efni, og fór svo, að ríkisstj. lét undan, eins og hæstv. landbrh. viðurkennði áðan, og var gefið eftir söluskattstig og málið náði fram að ganga með einu stigi minna en þeir áttu von á. Ef ég man rétt, hafði frv. um sjálfa tollabreytinguna í för með sér 650 millj. kr. þörf fyrir ríkissjóð, en við í stjórnarandstöðunni töldum þörfina þá vera minni. Við áætluðum einnig, að tekjur ríkissjóðs, miðað við allar aðstæður, sem fyrirsjáanlegar væru, yrðu verulega meiri en sérfræðingar hennar létu í veðri vaka. Viðurkennði fyrrv. fjmrh. nú, að svo hefði farið. Hins vegar hafa útgjöld einnig verulega aukist vegna stjórnleysis í efnahagsmálum.

Í aths. við frv. er tekið fram, að þessi tekjuöflun sé fyrst og fremst vegna slæmrar aðstöðu Rafmagnsveitna ríkisins og Vegagerðar ríkisins. Frv. til að ráða bót á málefnum þessara tveggja stóru fyrirtækja á vegum ríkisins hefði auðvitað átt að fara hér í gegn og ræðast á eðlilegan hátt og gera fullkomlega grein fyrir þörfum þessara stóru fyrirtækja og nýja áætlun. Það er hið rökrétt. Við hefðum fengið að sjá, hvar þyrfti að hemla við í framkvæmd á vegum Vegagerðar ríkisins vegna erlendra kostnaðaráhrifa, og það væri rétt við þm. viðkomandi kjördæma, eins og hefur viðgengist í fjöldamörg ár, því að góð er samvinnan við vegamálastofnun og engum er betur kunnugt um þetta en núv. hæstv. fjmrh. og fyrrv. hæstv. fjmrh. Ég hefði þess vegna talið miklu rökréttara, að okkur gæfist svigrúm til þess að fjalla sameiginlega um þarfir þessara fyrirtækja, a.m.k. í sambengi við afgreiðslu þessa máls. Ég tel óvenjulegt að knýja þetta fram svo skyndilega, ef ekki fer nú eins og 1972, hæstv. fjmrh., svo sem kom fram í ræðu þinni áðan, að Alp. verði sent heim á morgun og stjórnað verði með brbl. eftir helgi. En mér býður í grun, að það muni verða gert, og fá þá ekki allir óskir sínar uppfylltar að ræða hér mál á hv. Alp., sem fram hafa verið lögð nú. Það skyldi þó aldrei vera, að það væri stefnt að því, að við færum heim annað kvöld, ekki síðar, og það sæti ekkert þing eftir helgi. Það getur nú hent ágæta menn, sem hefur hent áður misvitra menn.

Við í Alþfl. munum leggja gegn þessari sölu-skattshækkun. Sú grg., sem hér fylgir, og rökstuðningur fyrir henni er ekki þess eðlis, að við getum án þess að sjá nokkur meiri háttar gögn fallist á þetta. Það er ekkert svigrúm, ef á að afgreiða málið þegar í stað á kannske nokkrum klukkutímum, að fá þessi gögn og fjalla um þau og taka afstöðu samkvæmt því. Ég mun því

leggja gegn þessu frv. á þessum forsendum. Við höfum ekki séð framkvæmdaáætlun Rafmagnsveitna ríkisins, og við höfum ekki séð endurskoðaða framkvæmdaáætlun hjá Vegagerð ríkisins, og þess vegna tel ég ekki tök á því, þegar forsenda fyrir þessari hækkun er fyrst og fremst sögð vera fjárhagsþarfir — þó tímabundnar — hjá ríkissjóði til þess að hjálpa þessum ríkisfyrirtækjum.

Ég skal ekki deila um þarfir sveitarfélaganna. Ég vil þó taka undir orð hv. 10. landsk., að þarfir sveitarfélaga eru verulega miklar, og það er hér skýrt tekið fram, að sveitarfélögin muni fá sinn hluta af þessari aukningu. En það er stærra mál en hér verði rakið, öll sú hreyfing á milli ríkis og sveitarfélaga, sem gerð var hér á sínum tíma og við andmæltum þá ýmsir og hefur komið í ljós, því miður, að reyndist ekki eins vel og var sagt af þáv. hæstv. stjórnarlíðum. En ég vil ekki blanda mér í þær deilur á milli núv. samherja.

Ég hef séð drög af svokölluðum vinstri viðræðum, þótt ég tæki ekki þátt í þeim, hef ljósrít af þeim, og ég sé ekki þessa söluskattshækkun fram setta í þeim drögum, sem ég hef hér. Eru þar upp taldir 14 liðir. Og ég minnst þess ekki, að það kæmi fram á þingflokksfundi, sem ég sat. Það getur vel verið, að það hafi komið fram á síðustu stundu, en í þessu ljósríti, sem ég hef nú fyrir framan mig í ræðustóli, er þetta ekki fram sett. Þetta mun því vera áreiðanlega pressa frá fyrrv. fjmrh., að fá þetta nú knúð í gegn með hinum nýju liðsmönnum, og ber hann þess vegna sennilega siðferðilega mesta ábyrgð á því, enda kom það fram í ræðu hans, að hér væri hann enn að leggja fram gamalt mál og gladdist nú mjög yfir stuðningi hinna nýju liðsmanna við það.

Landbrh. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Ég skal nú ekki eyða löngum tíma í umr. um fjárlög eða tekjuinnheimtu ríkissjóðs, en hitt er mér fjarri skapi að fara að biðjast undan því, sem ég hef áður haldið fram. Ég lagði fram í umr. með Alþfl., Alþb. og SF tekjuáætlun um það, sem ég gat um hér áðan, og sat sérstakan fund með formanni Alþfl., þáv. sjútrh. og fyrrv. fjvn.-manni SF, þar sem ég gerði grein fyrir þessum málum og lagði fram fullkomna grg. um það, hvað væri áætlað, að yrði tekjuauki ríkissjóðs vegna gengisbreytingar, sem þá var um rætt, einnig vegna áframhaldandi hluta af niðurgreiðslum, sem upp voru teknar í sumar, og sérstakra útgjalda vegna gengislækkunarinnar. Allt þetta hafa þeir í sínum fótum og þarf ekki nema til þeirra að fara til að gera sér grein fyrir því.

Ég hygg, að það muni hvorki af hv. 1. landsk. né öðrum vera talin nein óreiða, þó að elli- og örorkulífeyrisþegar yrðu látnir njóta sömu kjarabóta og aðrir landsmenn nutu á s.l. vetri, eftir að kjarasamningarnir voru gerðir, en það hækkaði útgjöld ríkissjóðs um tæpan milljarð á einum degi, þegar það kom til framkvæmda. Og þó að tekjur hafi reynst meiri en gert var ráð fyrir, hafa líka útgjöldin reynst það, m. a. vegna þessara kjarasamninga og kjarasamninga við ríkisstarfsmenn og beins rekstrarkostnaðar.

(JÁH: Mætti ekki greina frá því í aths. við frv.) Frv. er ekki samið þannig, enda hafa þessir flokkar yfirleitt yfirlit um þetta, því að þeir hafa m.a. fengið skýrslu þá, sem gerð var af hagrannsóknastjóra og Seðlabankastjóra, þar sem þessi mál voru tekin til meðferðar, svo að grg. skortir ekki um þetta. Það er aldrei neinum í hag, að ríkissjóður hafi ekki eðlilegar tekjur, hvorki nú né áður.

Fjmrh. (Matthías Á. Mathiesen): Herra forseti. Út af orðum hv. 1. landsk. þm. vil ég segja það, að mér er ekki kunnugt um, að fyrirhugað sé, að Alb. ljúki störfum fyrr en það hefur fjallað um þau frv., sem nú liggja fyrir og flutt hafa verið af núv. eða fyrrv. ríkisstjórn. Ég átti ekki von á öðru en þetta frv. hlyti eðlilega afgreiðslu í þessari hv. d., færi til n. og yrði þar skoðað af hv. nm., og að sjálfsgöðu geta þeir fengið þær upplýsingar þar, sem þeir óska eftir, eða frá fjmrn., og mun ég sjá til þess, að ráðuneytisstjórnin verði til staðar, þegar n. þarf á því að halda.

Það er alveg rétt, sem hv. þm. sagði, það hefur verið á það bent, m.a. af talsmönnum okkar sjálfstæðismanna, að úr framkvæmdum hefði þurft að draga fyrir löngu til þess að forðast það, sem nú er komið. En ég held, að það verði enginn bættari með því að láta ríkissjóð standa uppi fjárvana, þegar ekki hefur til tekist eins og óskað var. Núv. hæstv. ríkisstj. mun að sjálfsgöðu við framlagningu fjárlfrv. fyrir árið 1975 gera grein fyrir því, með hvaða hætti hún hugsar sér framkvæmdir á næsta ári, en þessu ári verður að ljúka fyrir ríkissjóð með þeim hætti, að ekki verði þar langur skuldahalinn.

ATKVGR.

Frv. visað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til fjh.- og viðskn. með 11 shlj. atkv.

Happdrættislán ríkissjóðs til að fullgera Djúpvæg, frv. (þskj. 3, n. 14). — Frh. 2. umr.

Þorv. Garðar Kristjánsson: Herra forseti. Það er nú nokkuð um liðið síðan frestað var skyndilega umr. um það mál, sem nú er á dagskrá. Ég hafði þá kvatt mér hljóðs í tilefni af því, sem fram hafði komið í þeim umr.

Þetta mál er ekki stórmál í því formi, sem það liggur hér fyrir. Nánast er um að ræða leiðréttingu á lögum, sem síðasta Alb. afgreiddi, leiðréttingu á tveim atriðum, þar sem mistök urðu. Annars vegar er leiðrétting vegna þess, að gert var ráð fyrir, að happdrættisskuldabréf yrðu gefin út, áður en lögín hlutu fullt gildi, og hins vegar leiðrétting á ákvæðum um upphæð vinninga í þessu happdrættisláni ríkissjóðs.

Ég átti ekki von á því, að það kæmu fram aths. við svo sjálfsgagt mál sem þessar leiðréttingar virðast vera. En tveir hv. þm., hv. 2. þm. Norðurl. e. og hv. 12. þm. Reykv., tóku þátt í þessum umr. og það, sem þeir sögðu, gaf mér tilefni til þess að biðja um orðið, þegar mál þetta var síðast á dagskrá.

Ég vil byrja á að fagna því sérstaklega, að þessir tveir hv. þm. hafa nú verið kjörnir í fyrsta sinn á Alb. Það er áreiðanlega öllum mikið fagn aðarefni, sem þá þekkja, og ekki síst er mér það mikið fagnaðarefni. Annar þessara manna, hv. 12. þm. Reykv., hélt sína jómfrúrræðu, og ég vil leyfa mér, vegna þess að það er alltaf nokkur atburður, að óska honum til hamingju með jómfrúrræðu hans. En ég sagði, að mér hefði fundist nokkurt tilefni til þess að gera aths. við ræður beggja þessara hv. þm.

Hv. 2. þm. Norðurl. e. gerir fyrirvara í þessu máli á þeim grundvelli, að hann sé ekki samþykkur því, að ríkisskuldabréfin í happdrættinu til að fullgera Djúpveginn séu verðtryggð. Það er augljóst, hvers vegna þessi bréf eru verðtryggð. Það er til þess að tryggja, að það fjármagn sem fram er lagt í þessu skyni, rýrni ekki og sé bargað því verði, sem það raunverulega stendur í. Ég held, að við hv. 2. þm. Norðurl. e. hljótum að vera sammála um, að það er ákaflega mikið atriði, að fyrir fjármagnnið fáiist það verð, sem það raunverulega stendur í. Það er hægt að gera þetta á mismunandi vegu. Það er hægt að gera það í formi vaxta eða verðtryggingar. En við vitum, að um langt skeið hefur ekki verið hægt að gera það að fullu í formi vaxta. Ég leyfi mér að halda fram, að það sé algerlega óraunhæft í þessu máli að ætla að tryggja fjárframlagið á annan hátt en með verðtryggingu. Ég er ekki að gerast neinn sérstakur formælandi þess, að það eigi að setja almenna verðtryggingu eða fara þá leið. En það er engin goðgá, eins og ástandið er, að fara þá leið í vissum tilfellum, og svo hefur reynst á undanförunum árum, að það hefur verið eina leiðin, sem hefur verið fær til þess að tryggja fjármagnnið. Meðan við tryggjum vinnuaflið með verðtryggingu, held ég að það hljóti að geta komið til greina að tryggja fjármagnnið einnig. Ég minni á í þessu sambandi, að ríkisstj., sem nú er nýtekin við völdum, hefur það í stefnu-yfirlýsingu sinni að athuga m.a. verðtryggingu til þess að tryggja fjármagnnið.

Ég skal ekki hafa fleiri orð um þetta, en ég legg áherslu á, að það er óraunhæft að hleypa þessu ríkishappdrætti af stokkunum, nema þessi verðtrygging sé.

Hv. 12. þm. Reykv. er andvígur frv., sem hér liggur fyrir, á þeriri forsendu, að hann er á móti slíkri fjáröflunarleið sem hér er gert ráð fyrir. Ég verð að segja það, að mér kemur nokkuð á óvart, að þessi hv. þm. skuli taka svo til orða og eins að hann lagði áherslu á, að þessi fjáröflun ætti að fara fram gegnum ríkiskerfið eða bankana, þ.e.a.s. ekki fara út úr kerfinu. Mér virðist, að hér sé um nokkurt grundvallarmál að ræða. Ég hef skilið grundvallarstefnu okkar sjálfstæðismanna á þann veg, að við vildum fá borgarana til þess að leggja af mörkum fjármagn, án þess að það sé eingöngu bundið við skattheimtu ríkisins. Ég veit, að það er nokkur ágreiningur um þessi mál. Vinstri flokkarnir og kannske þeir, sem lengst eru til vinstri og við getum kallað kommúnista, eru á móti þessu. Þeir telja jafnvel, að það sé ekki ástæða fyrir borgarana að leggja af mörkum fjármagn til ýmissa nauðsynlegra hluta, eins og t. d. mannúðarstarfsemi eða til eflingar líknarfélögun, vegna

þess að það eigi að vera hlutverk ríkisins að gera þetta og ríkið eigi að gera það gegnum skattheimtuna. Ég held, að hvar sem við getum komið við, þá eigum við að ýta undir það, að borgararnir leggi fram fjármagn af frjálsum vilja til þýðingarmikilla mála umfram það, sem þeir gera og verða að gera gegnum skattheimtu hins opinbera, og þess vegna sé eðlilegt að ýta undir alla viðleitni í þá átt. Það getur m.a. þýtt það, að skattheimta geti verið minni en ella.

Nú er það svo í þessu tilfelli, vegna þess að hér er um mikið hagsmunamál að ræða fyrir fólkið í þeim bygðum, sem njóta þeirrar framkvæmdar að ljúka lagningu Djúpvegarins, að það er gert ráð fyrir, að þetta fólk og raunar allir Vestfirðingar mundu vilja leggja sig fram um þessa fjármagnsútteg. Og ég spyr: Hvers vegna ekki að gefa fólkinu sjálfu tækifæri til þess? Mér er ljóst, að það eru takmörk fyrir því, hve langt er hæga að fara í slíkri fjáröflun sem þessari til framkvæmda í vegamálum. En hér er um að ræða mál sérstaks eðlis, sem er hliðstætt framkvæmdinni við opnun hringvegarins um landið. Ég ræddi þetta nokkuð og lagði áherslu á þetta sjónarmið við 1. umr. málsins og skal því ekki fjölýrða frekar um það nú.

Ég vildi láta þessi sjónarmið koma hér fram. Mér fannst, að það væri ekki hægt að gera annað í tilefni af ummælum þessara tveggja hv. þm. Ég þekki þessa þm. persónulega, og allir, sem af þeim hafa kynni, vita, að þeir eru ákaflega heilsteyptir menn og hafa þá reglu í heiðri að halda gefin loforð. Nú hafa þeir ekki gefið nein sérstök, ákveðin loforð í sambandi við Djúpveginn. Það eru fleiri en við sjálfstæðismenn, sem vilja halda gefin loforð. Það fer yfirleitt ekki eftir því, hvar í flokki menn standa. Annað mál er, að það getur farið nokkuð eftir flokkum, þegar mál verða flokksmál, hvað þessi regla er á þeim vettvangi höfð vel í heiðri. Það eru sumir flokkar, við skulum nefna þar t.d. kommúnista, sem við sjálfstæðismenn teljum, að fylgi oft og tíðum þeirri reglu að láta tilganginn helga meðalið. Þeir segja, að tilgangurinn sé svo góður, að þeir þurfi ekki að vera vandir að meðulunum. Það er aðalsmerki okkar sjálfstæðismanna að viðurkenna ekki þetta. Við getum ekki látið tilganginn helga meðalið. Við teljum, að það sé nauðsynlegt að hafa í heiðri þá reglu, að leiðin að markinu verði alltaf að vera réttlætanleg. Við sjálfstæðismenn eigum því að mínu viti að standa að því, að það loforð, sem Alþingi Íslendinga hefur gefið í þessu máli, standi. Það hefur vakið vonir og trú fólks, sem hefur lengi beðið eftir því, að þessu mikla hagsmunamáli þess væri sinnt, að fullgera Djúpveginn. Ég vil því leyfa mér að vona, að þessir ágætu menn, sem ég veit, að eru mér alveg sammála í hinni almennu lífsskoðun, sem ég hef hér í nokkrum orðum sett fram, verði með okkur í því að greiða fyrir þessu frv., þannig að fólkið, sem hefur treyst á loforð Alp., geti notið þeirra framkvæmda í þessu máli, sem lög frá síðasta Alp. gerðu ráð fyrir. Ég veit, að þessum mönnum ætti að vera það þeim mun léttara, þar sem þeir eru sammála mér um, að hér sé um mál að ræða, sem þurfi að framkvæma, opnun Djúpvegarins. Það kom fram í tali þeirra beggja.

Jón G. Sólmes: Herra forseti. Ég gerði grein fyrir afstöðu minni til þessa frv. á þingfundi í þessari hv. d., þegar það var tekið til fyrri umr. Ég skal ekki endurtaka það, sem ég sagði þá, en ég vil aðeins taka fram í tilefni af ummælum hv. 3. þm. Vestf., þar sem hann beinlínis viðurkenndi, að mistök hefðu orðið í sambandi við frágang þessara laga, að þá er ekki eðlilegt, að þeir aðilar, sem ekki eru samþykkir ákvæðum laganna, vildu koma óskum sínum um breytingu á framfæri.

Til þess að fyrirbyggja allan misskilning ítreka ég stuðning minn við þá framkvæmd, sem hér er um að ræða, einnig tilhögum um útteg fjármagnsins, sem til þessara framkvæmdar er ætlað. Aðeins er það, að ég er algerlega mótfallinn því, að væntanleg skuldabréf verði verðtryggt á nokkurn hátt. Ég þykist þess nokkurn veginn viss, að sala bréfanna muni ganga með eðlilegum hætti og hægt verði að afla fjárens á þann veg og með þeim hætti, sem ég lýsti í ræðu minni, þegar þetta mál var til 1. umr. í hv. d., með því að hækka hugsanlega vexti af þessu láni. Til áréttingar vil ég því leyfa mér að bera fram brtt. við það frv., sem hér er til umr., og eru brtt. þannig:

Ný 2. gr. frv., sem hér er til umr., verði um það, að 3. gr. laganna falli niður.

Í 5. gr. 1. falli niður orðin „svo og verðbætur“. Stuðningur minn við þetta frv. er bundinn því, að breyting sú, sem felst í þeim titl., sem hér hafa verið reifaðar, fáiast samþykkt.

Albert Guðmundsson: Herra forseti. Ég leyfi mér að byrja á því að þakka hv. 3. þm. Vestf. fyrir hans góðu hamingjuóskir varðandi mína fyrstu ræðu, sem hann kallaði jómfurrræðu. Mér er samt ekki vel við, að hún sé kölluð það, eins stutt og ómerkileg og hún var. Það var einungis af þörf fyrir að taka þátt í umr. um það mál, sem til umr. er, að ég stóð þá upp. En ég vil líka létta af honum áhyggjum í sambandi við umrædda vegalagningu á Vestfjörðum. Ég mun samþykkja málið eins og það liggur fyrir. Það er ekki það, sem ég vildi gagnrýna, heldur er það fjáröflunarleiðin, sem ég álit ranga, ekki bara í þessu tilfelli, heldur yfirleitt, hvort sem hún er notuð til vegalagningar eða á annan hátt.

Ég álit, að ríkisvaldið eigi ekki að keppa um veltufé þjóðarinnar, sem er sparifé landsmanna, taka það og nota til fjárfestingar. Ástandið á fjármálamarkaði landsmanna er geigvænlegt, og það fer ekki fram hjá neinum, að það er í síauknum mæli, sem bæði einstaklingar og fyrirtæki líða skort, eru beinlínis svelt af veltufé eða framkvæmdafé, vegna þess að ríkið notar miskunnarlaust þá einokunaraðstöðu, sem það hefur. Það ákveður vaxtafóttinn fyrir bankakerfið og leyfir sér síðan að bæta við verðtryggingu og vexti í happeðrættisvinnungum, þegar það er að draga að sér þetta rekstrarfé þjóðarinnar, sem hlýtur að verða það fé, sem bankarnir hafa til umráða, m.ö.o. sparifé fólksins. Þetta er óeðlileg samkeppni af ríkisins hálfu við ríkisbanka og einstaklinga.

Vegna þess að hv. 3. þm. Vestf. minntist á grundvallarstefnu sjálfstæðismanna, vil ég túlka hana öðruvísi en hann gerði. Í mínum augum

er grundvallarstefna sjálfstæðismanna athafna-
frelsi einstaklingsins í frjálsri samkeppni bæði
á peningamarkaði landsmanna, sem hér er til
umr., og á öðrum sviðum, gegn einokunaraðstöðu
í hvaða mynd sem er. Ég vil undirstrika það
alveg sér í lagi, þegar ríkið sjálft gengur á undan
með slíku fordæmi. Framkvæmdaprógram
ríkisins á að takmarkast hverju sinni, eins og
ég gat um í síðustu ræðu minni um þetta mál,
við það magn framkvæmdafjár, sem til umráða
er hverju sinni, eða með lántöku erlendis til
langs tíma og þar með dreifa nauðsynlegum
framkvæmdum á fleiri kynslóðir en gert er,
þegar tekið er fé úr ríkissjóði og síðan bætt
við sparifé landsmanna og notað til fjárfestingar.

Ég vil ítreka það og taka undir þau orð hv.
3. þm. Vestf., að að sjálfsgæðu, þó að við komum
nýir inn í þingflokkinn, sem ég vona eftir hans
eigin ummælum að sé til bóta fyrir þingflokkinn,
þá mun ég a.m.k. standa við þau loforð,
sem þingflokkurinn hefur áður gefið. En orð
mín í þessu máli eru eingöngu til varnaðar.
Ég vil ítreka, að við megum ekki fjárfesta fram
yfir getu hverju sinni. Við verðum að varast
að gera of kostnaðarsamar áætlánir, gera of
mikið á skómmum tíma fyrir of lítið eigið fé.
Trú mín er, að það sé kominn tími til, að sett
séu einhvers konar takmörk, svokallað þak, á
útgjöld og framkvæmdaprógram ríkisins hverju
sinni.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 20) samþ.
með 12 shlj. atkv.

1. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Brtt. 20 felldar með 11:1 atkv.

2. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

3. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 11 shlj. atkv.

Neðri deild, 9. fundur.

Föstudaginn 30. ágúst, kl. 2 miðdegis.

Ráðstafanir vegna gengis íslenskrar krónu,
frv. (þskj. 19). — 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. —
Afbrigði samþ. með 28 shlj. atkv.

Forsrh. (Geir Hallgrímsson): Herra forseti.
Síðdegis í gær lagði bankastjórn Seðlabankans
til við ríkisstj. að höfðu samráði við bankaráð,
að gengisskráning verði tekin upp að nýju n.k.
mánudag og verði þá markaðsgengi íslensku
krónunnar gagnvart Bandaríkjadóllar sem næst
17% lægra en það var, þegar gengisskráningu
var hætt og gjaldeyrisviðskipti stöðvuð hinn 21.
ágúst s.l. Ríkisstj. samþykkti þessa itllögu Seðla-
bankans. Frv. þetta er flutt vegna þessarar
ákvörðunar.

Frv. hefur að geyma ákvæði um tollmeðferð
innflutnings og ráðstöfun á gengismun af út-
flutningsvörubirgðum og ógreiddum útflutningi
sjávarafurða. Ákvæði frv. eru svipuð þeim, sem
áður hafa verið sett í lög vegna breytinga á

stofngengi krónunnar. Gengisbreyting sú, sem nú
hefur verið ákveðin, er þó ekki að formi til
stofngengisbreyting, en hins vegar er hún miklu
stærri skref í einu en þær breytingar, sem gerðar
hafa verið smám saman hér á landi, frá því að
tekið var upp fljóandi gengi.

Gengisbreytingu þessa ber að skoða sem eitt
fyrsta skrefið í fjölþættum efnahagsráðstöfunum,
sem ríkisstj. mun beita sér fyrir, og er þá m.a.
gert ráð fyrir sérstakri ráðstöfun á gengismun
til lausnar brýnna fjárhagsvandamála innan sjávar-
útvegsins. Af þessum ástæðum er nauðsynlegt
að lögfesta ákvæði þau, sem till. eru um í frv.

Áður en ég fjalla um einstakar greinar frv.,
mun ég fara nokkrum orðum um tilefni þess, þ.e.
sjálfa ákvörðunina um að breyta gengisskrán-
ingunni.

Gengisbreytingin, sem ákveðin hefur verið,
hefur tvíþættan tilgang: að tryggja rekstrar-
grundvöll atvinnuveganna og að bæta greiðslu-
stöðu þjóðarbúsins gagnvart útlöndum. Eins og
þm. er kunnugt af yfirlitsskýrslu yfir stöðu efnahags-
mála, sem samin var að minni ósk í byrjun
júlímánaðar, horfir að óbreyttum aðstæðum þung-
lega um afkomu sjávarútvegsins.

Niðurstöður þessara áætlana Þjóðhagsstofnunar
sýndu, að við rekstrarskilyrðin í júlí voru taldar
horfur á 1340 millj. kr. tapi á báta- og togara-
flotanum á heilu ári, og er þá miðað við 1370
millj. kr. afskriftir. Þá virtust horfur á tapi á
fiskvinnslunni um 720 millj. kr. á heilu ári, og
er þá miðað við 700 millj. kr. afskriftir og 690
millj. kr. nettogreiðslu inn í verðjöfnunarsjóð.
Í þessum tölum er ekki talinn kostnaðarauki
sjávarútvegsins af hækkun olíuverðs frá því í nóv.
1973 til dagsins í dag, sem gæti numið 1200—
1300 millj. kr. á heilu ári. Í áætlunum þessum
hafði þó verið gert ráð fyrir niðurfellingu hins
sérstaka útflutningsgjalds af loðnuafurðum í sjóð
til niðurgreiðslu á ollukostnaði fiskiskipa. Auk
þess mátti ætla, að nokkur halli gæti orðið á
Tryggingasjóði fiskiskipa við ríkjandi skilyrði,
eða 200—300 millj. kr.

Þannig virtist í heild við hallavandamál að
glíma, sem næmi 2800—3500 millj. kr. eftir því,
hvort tillit væri tekið til verðjöfnunar eða ekki.
Væri skipt á afskriftum og áætluðum bókfærðum
vöxtum og áætlun um afborgana- og vaxtabyrði
sjávarútvegsins í heild, lækkuðu þessar ársballa-
tölur um 400—450 millj. kr.

Það skal tekið fram, að rekstrarafkoman á fyrri
hluta þessa árs er talin betri en þetta og rekstrar-
vandinn því að mestu fram undan. En við þarf
þó að bæta, að verðfall og sölutregða á mikil-
vægum afurðum, fiskblokk og fiskmjöli, hafa
valdið verulegum greiðsluvandræðum hjá mörg-
um sjávarútvegsfyrirtækjum, auk þess sem byrj-
unarörðugleikar á rekstri skuttogara hafa líka
reynst kostnaðarsamir. Þannig stendur greiðslu-
afkoma mikilvægra greina mjög höllum fæti, þótt
hinar miklu kostnaðarhækkningar innanlands að
undanförnu hafi ekki náð til nema hluta fram-
leiðslunnar á fyrri hluta árs.

Þessar samandregnu tölur sýna mikinn mun í
afkomu milli greina. veiðarnar eru miklu verr
settar en vinnslan, og innan útgerðarinnar eiga
togararnir við sérstaklega erfiðan rekstur að
glíma, og fer þar margt saman, m.a. án efa

byrjunarerfiðleikar í rekstri. Innan vinnslunnar er afkoma frystingar sérlega erfið, en hins vegar er afkoman í saltfiskverkun góð. Hvort þessar afstöður allar eru varanlegar, er vandsvarað.

Tölunnar, sem raktar hafa verið, eru reistar á stöðunni í júlí s.l. Fram til 21. ágúst styrktist gengi dollars, en gengi krónunnar var látið síga, þannig, að þegar gjaldeyrisviðskiptum var hætt, var kaupgengi dollars orðið um 3.8% hærra en í júlíbyrjun. Auk þess virðist nú heldur bjartari verðhorfur á freðfiski og fiskmjölsmörkuðum en þá var. Til þessa var tekið tillit, þegar gengisákvörðunin var tekin.

Hvernig sem á málið er lítið, er fullljóst, að mjög alvarlega horfir með rekstur mikilvægra greina útflutningsframleiðslunnar og það eins þótt ekki sé reiknað með neinum frekari kauphækkunum innanlands. Fyrirsjáanlegur samdráttur í starfsemi þessara greina hefði í för með sér samdrátt atvinnu, í fyrstu sérstaklega úti um land, og minnkandi gjaldeyristekjur fyrir þjóðar-búið í heild. Jafnframt er ljóst, að til þess að gengisbreyting komi að tilætlunum notum, þurfa að fylgja henni margháttáðar fylgiaðgerðir á sviði sjávarútvegs mála sérstaklega auk almennra ráðstafana á sviði efnahagsmála.

Tekjuskjortingarvandamálin innan sjávarútvegsins eru sérstaklega vandasöm og margslungin í þetta sinn, ekki síst vegna olíuvandamálsins og byrjunarörðugleika skuttogara og svo loks af því, að sá kostnaðarauki, sem gengisbreytingunni fylgir, mæðir þyngst á þeim greinum, sem verst eru settar. Auk þess þarf stöðugt til þess að líta, að tryggt sé viðunandi jafnvægi í tekjuþróun stétta í milli, sem getur reynst mikilvæg takmörkun við tekjuskjortingarákvarðanir innan sjávarútvegsins.

Ríkisstjórnin mun á næstu vikum beita sér fyrir ráðstöfunum með löggjöf og samningum í samráði við aðila innan sjávarútvegsins til þess að leysa þessi vandamál. Gerðar verða sérstakar ráðstafanir til þess að snúast við olíukostnaðarvanda útvegsins. Sveigjanleiki verðjöfnunarkerfisins verður aukinn, m.a. til þess að kleift sé að mæta rekstrarhalla frystingar að hluta úr verðjöfnunarsjóði og draga þannig úr þörfinni fyrir gengisbreytingu. Tryggingasjóði fiskiskipa verða tryggðar nauðsynlegar tekjur. Gerðar verða sérstakar ráðstafanir til þess að bæta fjárhag skuttogaranna, bæði með ráðstöfun á gengishagnaði og með öðrum hætti. Á þessu stigi er ekki hægt að ræða þessi atriði nánar, en að sjálfsögðu var nauðsynlegt að skoða öll þessi atriði í samhengi, þegar gengisákvörðunin var tekin.

Sú gengislækkun, sem nú hefur verið ákveðin, færir þeim greinum sjávarútvegsins, sem ræddar voru hér að framan, um 4800 millj. kr. í auknar tekjur. Á móti kemur hækkun á rekstrarkostnaði sjávarútvegsins, sem lauslega er metin um 1600 millj. kr., þannig að nettóáhrifin eru jákvæð um 3200 millj. kr. Þessu er hins vegar afar misjafnt skipt.

Það er skoðun ríkisstj., að þessi breyting ásamt gengissiginu frá í júlíbyrjun auk nokkuð bjartari markaðshorfa geti með viðeigandi hliðarráðstöfunum tryggt viðunandi afkomu útflutningsatvinnugreina, jafnt í sjávarútvegi sem í öðrum greinum. En af því, sem ég hef þegar sagt, er

ljóst, að forsenda þessarar skoðunar er, að ekki verði um að ræða framhald víxlhækkana kaupgjalds og verðlags innanlands, heldur aðeins til-
tölulega hóflega aukningu rekstrarkostnaðar vegna launauppbóta til láglaunafólks og samsvarandi breytinga á almennum fiskverði.

Gengisbreytingin er einnig við miðuð, að hún bæti viðskiptajöfnuðinn við útlönd mjög verulega. Efnahagsvandinn, sem við eigum nú við að glíma, er margslunginn. En frumorsök hans er gífurleg aukning innlendrar eftirspurnar. Vegna þessarar þróunar og hinnar innlendu verðbólgu, sem þessu hefur fylgt, hefur greiðslujöfnuðurinn farið hraðversnandi. Í lok júlí s.l. hafði gjaldeyrisstaðan rýrnað um 4500 millj. kr. og var kominn niður í 2650 millj. kr. eða tæplega almennan mánaðarinnflutning, sem verður að teljast neðan við öryggismörk. Horfur eru á, að á árinu öllu geti rýrnun gjaldeyrisforðans orðið af stærðargráðunni 3500—4000 millj. kr., sem er svipuð fjárhæð og versnun viðskiptakjara nemur í ár. Vegna þess, hve langt er liðið á árið 1974, verða áhrifin á viðskiptahallann í ár takmörkuð, en að gefnum aðhaldssömum stuðningsaðgerðum mun gengisbreytingin bæta viðskiptajöfnuðinn mjög verulega eða um allt að 4000 millj. kr. á heilu ári eða um á móta fjárhæð og nemur líklegri rýrnun gjaldeyrisjóðsins í ár.

Gildi gengisbreytingarinnar liggur ekki síst í því, að með henni er eytt með ákveðnum hætti óvissu um framtíðarverðgildi íslensku krónunnar, sem svo mjög hefur ýtt undir óeðlilega eftirspurn eftir gjaldeyri undanfarna mánuði. Stefnt verður að því næstu mánuði að halda gengi íslensku krónunnar sem stöðugustu, enda þótt óumflýjanlegt sé, að um breytilega skráningu einstakra gjaldmiðla verði að ræða, þar sem gengi allra helstu viðskiptamynta, sem hér eru skráðar, er nú breytilegt frá degi til dags, enda getur lítið hagkerfi, sem er jafnháð svipulum sjávaraflla og óstöðugum útflutningsmarkaði og það íslenska, ekki horfið frá sveigjanlegri gengisskráningu við núverandi aðstæður í umheiminum. En stöðugleiki gengis íslensku krónunnar hlýtur að vera eitt meginmarkmið efnahagsstefnu ríkisstj. Þótt svo sé, telur hún engu að síður nauðsynlegt að beita áfram virkri stefnu í gengismálum til þess að tryggja samkeppnishæfni íslenskra atvinnuvega og skapa nýjum greinum vænleg vaxtarskilyrði og stuðla þannig að aukinni fjölbreytni og stöðugleika atvinnulífs í landinu. Gengisskráningin og önnur beiting hagstjórnartækja þarf einnig að taka mið af því, að nauðsynlegt er að bæta viðskiptastöðuna út á við verulega, ekki síst þar sem aðgangur að erlendum lánamarkaði er nú þröngur og lánskjör óhagstæð og því hvorki hægt né æskilegt að treysta á erlent lánsfé í jafnríkum mæli og áður.

Ég sný mér þá að því að skýra einstakar gr. frv.

Um 1. gr. er það að segja, að aðalatriði hennar eru frestir þeir, sem settir eru í sambandi við afgreiðslu tollskjala og eru í samræmi við það, sem áður hefur tíðkast við fyrri gengisbreytingar. Að öðru leyti gilda almenn ákvæði tollskrárlaga um tollmeðferð skjala, eftir að hið nýja gengi hefur tekið gildi.

Um 2. gr. er rétt að taka fram, að við fyrri

gengisbreytingar hefur mismunandi háttur verið hafður á með ráðstöfun gengismunar af útflutningsafurðum. Hér er ekki gert ráð fyrir að taka gengismun af öðrum afurðum en sjávarafurðum. Að því er iðnaðinn snertir kemur sá hagnaður, sem af gengisbreytingu kann að leiða, fyrir útflutningsiðnaðinn þeim iðnaði beint til góða, og ekki þarf neina tilfærslu þar milli greina. Sama gildir um landbúnaðarafurðir.

Um sjávarútveginn gegnir nokkuð öðru máli. Í sambandi við fjölþættar ráðstafanir, sem ríkisstj. mun beita sér fyrir í því skyni að bæta afkomu sjávarútvegsins, er óhjákvæmilega um að ræða nokkra tilfærslu milli einstakra greina, en mismunandi afkoma greinanna gerir slíkt nauðsynlegt, einnig með tilliti til þess að jafna afkomumun liðins tíma. Þykir því eðlilegt, eins og áður hefur verið við gengisbreytingar, að þeim gengismun, sem myndast við skil á gjaldeyri fyrir afurðir, sem framleiddar hafa verið fyrir gengisbreytinguna, en ekki greiddar fyrr en eftir hana, verði ráðstafað í þágu hinna ýmsu greina sjávarútvegsins og sjóða hans, eftir því sem ákveðið er í þessu frv. og síðar verður ákveðið. Gert er ráð fyrir, að gjaldeyri sé greiddur á því kaupengi, sem í gildi er, þegar útflutningsskjöl eru afgreidd í banka við gjaldeyrisskil, að frádregnum þeim hundraðshluta, sem svarar til þeirrar breytingar, er ákveðin var á gengi krónunnar 29. ágúst 1974. Hér þykir eðlilegt að tiltaka ákveðinn hundraðshluta, þar sem gengi flestra gjaldmiðla og þar með íslensku krónunnar er nú fljótandi og breytingar verða oft allverulegar á hinum ýmsu gjaldmiðlum. Er þá miðað við þá breytingu, sem ákveðin var á gengi krónunnar 29. ágúst 1974, en ekki tekið tillit til þeirra breytinga, sem kunna að verða síðar.

Gert er ráð fyrir, að framleiðsla sjávarafurða frá og með 1. sept. verði greidd á hinu nýja gengi, og fær fiskvinnslan þannig notið hins nýja gengis þegar eftir að gengisbreytingin hefur verið gerð. Á móti því er gengið út frá, að fiskverð, sem ákveðið verði frá og með 1. okt., taki einnig til þess afla, sem seldur verður fiskvinnslunni í sept.

Að því er varðar ráðstöfun á því fé, sem þannig kemur inn á hinn sérstaka reikning ríkissjóðs, er gert ráð fyrir, að það verði gert með sérstökum lögum og að fénu verði varið í þágu sjávarútvegsins. Áður en slík lög verða sett, en á því kynni að verða einhver dráttur, þar sem nokkurn undirbúning þarf til, þykir æskilegt að tiltaka þegar í þessum lögum þrjú atriði, sem fé af þessum reikningi yrði varið til að greiða, sbr. a- til c-lið þessarar gr. Samkv. a-lið ber að greiða þær hækkanir, sem verða á flutningskostnaði vegna gengisbreytingarinnar vegna þeirra afurða, sem gengismunur er greiddur af í sjóðinn. Þá kveður b-liður svo á, að greiða skuli gengisbætur vegna innstæðna Verðjöfnunarsjóðs fiskiðnaðarins, en samkv. l. nr. 18 frá 4. apríl 1972 er svo ráð fyrir gert, að verðjöfnunarsjóðurinn sé gengistryggður. Í c-lið er svo gert ráð fyrir, að það, sem vantar, að til sé fyrir niðurgreiðslu olfu til fiskiskipa, greiðist af gengismun. Hér er bæði um að ræða hluta af því, sem greiða átti með sérstöku gjaldi af loðnuafurðum frá síðustu vertíð, en gat ekki orðið vegna stórfelldr-

ar verðlækkunar á loðnumjöli, og einnig vegna niðurgreiðslna á tímabilinu júní-sept. í ár.

Um fjárhæðir, sem gengismunur gæti numið, er ekki vítað nákvæmlega, enda verður að miða við birgðir afurða og ógreiddan útflutning, þegar gengisbreyting fer fram. Síðustu upplýsingar, sem fyrir liggja um þetta efni, eru frá 31. júlí s.l., en þá voru birgðir sjávarafurða taldar að verðmæti um 5500 millj. kr. og ógreiddur útflutningur rúmlega 2400 millj. kr. eða alls um 7900 millj. kr. Nokkur óvissa hlýtur að ríkja af mat á verðmæti birgðanna, þar sem óvíst er um hugsanlegt söluverð stórra vöruflokka, svo sem loðnumjöls og freðfisks. Sé hins vegar miðað við töluna 7900 millj. kr., verður gengismunur af völdum þessarar gengisbreytingar nálægt 1620 millj. kr. Samkv. lauslegum áætlunum færu um 100 millj. kr. til greiðslu samkv. a-lið, þ.e. a.s. vegna flutningskostnaðar útflutningsafurða, um 400 millj. kr. til greiðslu samkv. b-lið, þ.e. til verðtryggingar Verðjöfnunarsjóðsins, og loks um 300 millj. kr. til greiðslu samkv. c-lið, þannig að eftir stæðu um 820 millj. kr. til ráðstöfunar í þágu sjávarútvegsins samkv. sérstökum lögum. En í því sambandi hefur einkum verið rætt um brennt:

a. Að auðvelda eigendum skuttogara að standa í skilum með greiðslur afborgana og vaxta af stofnlánum.

b. Að greiða hluta gengistaps vegna erlendra skulda eigenda fiskiskipa.

c. Að greiða úr greiðsluerfiðleikum fiskvinnslufyrirtækja, sem átt hafa í söluerfiðleikum á árinu 1974.

Þetta mál verður að sjálfsögðu kannað nánar á næstunni.

Að lokum er rétt að leggja á það áherslu, að þessa gengislækkun ber að skoða sem einn lið í samræmdum heildaraðgerðum í efnahagsmálum, sem ríkisstj. mun beita sér fyrir og hafa það markmið að ná öruggu jafnvægi í efnahagsmálum þjóðarinnar. Hafa þarf í huga, að til þess að tryggja örugga afkomu og lífsskjör um allt land, en draga jafnframt úr verðbólgunni, er nauðsynlegt að beita markvissum aðhaldsaðgerðum samfellt í langan tíma, 1–2 ár, ef ná á árangri, sem eitthvað varir. Þótt lækkun gengisins geti um sinn haldið í horfinu um afkomu atvinnuvega, verður ekki um varanlegan bata að ræða, nema takist að draga verulega úr eftirspurnarþrýstingi innanlands með viðeigandi aðgerðum í launa- og verðlagsmálum annars vegar, en í fjármálum og peningamálum hins vegar. Er sérstaklega mikilvægt, að jafnaður verði halli á ýmsum sviðum opinbers búskapar og dregið úr lántökum erlendis til almennra innlendra framkvæmda.

Til þess að tilætlaður árangur náist með gengisbreytingunni, þarf að styðja hana með aðhaldsamri fjármála- og peningamálastefnu. Þannig er afar mikilvægt, að bæði í ár og á næsta ári verði haldið aftur af útlánum, framkvæmdum og umsvifum hins opinbera, eftir því sem tók eru á og samrýmt getur æskilegri framþróun atvinnu- og félagsmála í landinu. Á þessi atriði mun reyna, þegar gengið verður frá fjárlögum ársins 1975 og framkvæmda- og fjárflyunaráætlun ríkisins fyrir það ár. En ekki síst verður að

freista þess að ná um það viðtækri samstöðu að draga úr þeirri verðbólguhættu, sem óneitanlega fylgir gengisbreytingum, ef fyllsta aðgát er ekki höfð í þessum efnum.

Kostir gengisbreytingarinnar liggja hins vegar fyrst og fremst í því, að hún veldur almennri hækkun tekna allra greina útflutnings og mismunar í því efni ekki á milli greina, eins og hætt er við, að hefði fylgt öðrum leiðum, jafnframt því sem hún bætir samkeppnistöðu allrar innlendirar atvinnustarfsemi gagnvart innflutningi, með því að innfluttar vörur og þjónusta hækki í verði samanborið við innlenda. Þar með dregur gengisbreytingin úr innflutningi, jafnframt því sem tekjur útflutningsgreina hækka.

Framkvæmd þeirrar friverslunarstefnu, sem fylgt hefur verið hér á landi síðan 1960, felur og í sér, að við hljótum að sneiða hjá því í lengstu lög að leysa greiðslujafnaðar- og atvinnuvegavandamál okkar með aðgerðum, sem beinast einhliða að innflutningi, hvort heldur með höftum eða með styrkjakerfi. Gengisbreytingin, sem nú hefur verið ákveðin sem liður í samræmdri efnahagsstefnu, sem jafnframt byggist á aðgerðum til aðhalds og sveiflujöfnunar innanlands, er í samræmi við þessa friverslunarstefnu.

Herra forseti. Ég vil leyfa mér að fara fram á, að þetta frv. verði afgreitt héðan úr d. í dag, því að helst þyrfti það að verða afgreitt frá háðum d. Alp. nú í dag. Ég vil leyfa mér að leggja til, að frv. verði vísað til 2. umr. og fjh.-og viðskn.

Forseti (Ingvar Gíslason): Vegna þessara til-mæla hæstv. forsrh., að málið gangi hér fram í dag, vil ég taka fram, að ekki mun standa á forseta, að svo verði. Hins vegar er augljóst, að þetta mál verður að fá sína eðlilegu afgreiðslu í þinginu, fara fyrir þn., eins og gerð hefur verið till. um, og er það ekki síður þá á valdi þeirrar þn., sem fær málið til meðferðar, að þetta mál geti orðið tekið fyrir síðar í dag og afgreitt héðan frá d. En ég mun gera það, sem í mínu valdi stendur, til þess að svo megi verða.

Gylfi Þ. Gíslason: Herra forseti. Hæstv. ríkisstj. sendir nú þjóðinni kallar kveðjur, hverja köldu kveðjuna á fætur annarri. Nú í dag hefur Seðlabankinn, að sjálfsögðu með samþykki eða að fyrirmælum ríkisstj., lækkað gengi íslenskrar krónu um 17%, þ.e.a.s. hækkað útsöluverð erlends gjaldeyris um því sem næst 20%. Þetta ásamt þeirri verðbólgu, sem hér er, er gleggsta sönnunin fyrir því öngþveiti, sem ríkir í íslenskum efnahagsmálum og ríkt hefur eftir óstjórn undanfarinna ára.

Sú breyting á krónunni, sem verður í dag, er ekki fyrsta breytingin, sem orðið hefur síðan ríkisstj. Ólafs Jóhannessonar tók við völdum. Meðalhækkun erlendra gjaldmiðla gagnvart íslenskrí krónu nam 25.9% eða tæpum 26% frá 1. júlí 1971 og þar til gengisskráningu var hætt 21. ágúst 1974, og er þá breytingin vegin með hlutdeild landa í inn- og útflutningi. M.ö.o.: frá valdatöku þeirrar ríkisstj., sem kallað hefur sig „vinstri stjórn“, og til þessa dags, hefur erlendur gjaldeyrir hækkað að meðaltali um 52%, sem mun svara til 34% lækkunar á krón-

unni. Mér er ekki kunnugt um, hverjar gengisbreytingar hafa orðið í nálægum löndum. Þó þykir mér ekki ósennilegt, að hér sé um Vestur-Evrópumet í gengislækkun á þessu tímabili að ræða. Hitt liggur þegar ljóst fyrir af opinberum skýrslum, að Ísland á Evrópumet í verðbólgu-vexti. Ef það kynni líka að reynast rétt, að Ísland frá deginum í dag eigi einnig met í gengislækkun á gjaldmiðli sínum, a.m.k. Vestur-Evrópumet, þá er hér um að ræða þungan dóm um þá stefnu, sem fylgt hefur verið.

Því miður er ekki við því að búast, að hæstv. núv. ríkisstj. muni takast að leysa þann mikla vanda, sem við er að etja, með sanngirni og rétt-sýni, a.m.k. ekki að því er hag launþega varðar. Það sést þegar af því, sem hún er búin að gera. Ríkisstj. er farin að senda þjóðinni og þá fyrst og fremst launþegum bréf um efnahagsöngþveitið, þar sem því er lýst og hvernig hún vill á því taka. Hún byrjaði raunar á slíkum bréfasendingum, áður en hún tók við, þegar flokkar núv. ríkisstj. samþykktu í fyrrv. ríkisstj., að útsölu-verð á landbúnaðarvörum skyldi hækkað um því sem næst 20%, án þess að launþegar fengju hækkunina bæta í hækkuðu kaupgjaldi að neinu leyti. Þetta er annað bréfið, sem hæstv. ríkisstj. sendir þjóðinni, þ.e.a.s. bréf um 17% lækkun á krónunni, 20% hækkun á erlendum gjaldeyri, sem gerir heildarhækkunina frá valdatöku „vinstri stjórnarinnar“ að 46% hækkun. Í dag er einnig lagt fram þriðja bréfið frá ríkisstj. til íslensku þjóðarinnar, bréf um 2% hækkun á söluskatti, sem ekki á heldur að bæta launþegum að neinu leyti í hækkuðu kaupi, a.m.k. ekki eftir þeim upplýsingum, sem enn eru fram komnar. Það liggur einnig fyrir skjal hér á Alp. um fjórða bréfið, sem þjóðinni er sent, þ.e.a.s. hækkun á bensínskatti, hækkun bensínverðs um hvorki meira né minna en 8 kr., úr 36 kr. upp í 44 kr. Og fimmta bréfið er líka komið. Það er um verulega hækkun á rafmagni.

Þetta eru þau fimm bréf, sem ríkisstj. er búin að senda þjóðinni og í felst sumpart lýsing á óskaplegu öngþveiti og sumpart boðskapur um það, hverjir bera skuli byrðarnar, sem nú þarf að bera vegna óstjórnar undanfarinna ára.

Bréf má sannarlega skrifa á margan hátt. Þau má skrifa vel og illa. Þau má skrifa af góð-vild, og þau má skrifa af illvilja. Og bréf má senda ýmsum aðilum. Þau bréf, sem ríkisstj. hefur hingað til samið, eru öll send „íslenskum launþegum.“ Þau eru öll tilkynningar um auknar byrðar á íslenska launþega. Þau eru öll boðskapur um rýrnandi kjör íslenskra launþega. Mér er að visu ljóst, að ríkisstj. á eftir að senda fleiri bréf, og ég vona, að einhver bréf komi, sem færi íslenskum launþegum, a.m.k. hinum lægst launuðu, einhvern gleðiboðskap. Af þessum sökum skal ég á þessu stigi engan endanlegan dóm kveða upp um þessar bréfasendingar ríkisstj. til þjóðarinnar, því að ég veit, að öll bréfin eru ekki farin enn og þá ekki heldur meðtekin af íslenskum launþegum. Ég vil láta það bíða að kveða upp þann dóm, þangað til heildarbréfasendingunum er lokið, þangað til heildarstefnan liggur fyrir.

Að því er varðar þetta frv. er það að segja, að það er fyrst og fremst tæknilegs eðlis, hlið-

stætt frv., sem áður hafa verið flutt og afgreidd. Þegar gengisbreyting hefur átt sér stað. Þingflokkur Alþf. telur sjálfsagt, að frv. af þessari tegund, sem er fyrst og fremst afleiðing af ráðstöfun, sem búið er að gera, hljóti skjóta þinglega meðferð. Við munum því stuðla að því, að frv. verði vísað til n., stuðla að því, að frv. verði skjótlega afgreitt í n., þannig að afgreiðslu þess geti orðið lokið í dag.

Lúðvík Jónsson: Herra forseti. Nú um nokkurt skeið hafa fulltrúar Sjálfstf. haldið uppi mjög mögnuðum áróðri um ástandið í efnahagsmálum þjóðarinnar. Þeir hafa haldið því fram, að ástandið væri svo alvarlegt, að það jafngilti þjóðargjaldþroti, eins og þeir hafa orðað það nú síðustu daga. Þeir hafa talað um hrikalegan vanda, að ríkissjóð skorti a. m. k. 2000 millj. kr., til þess að ekki væri þar um hallarekstur að ræða, og síðan hafa þeir fullyrt, að allur atvinnurekstur í landinu væri rekinn með stórkostlegum halla, og eru nefndar ýmsar tölur í því sambandi.

Nú hefur ný ríkisstj. tekið við völdum undir forustu Sjálfstf., og nú kemur að úrræðum hans til að leysa þennan líka mikla vanda, sem sjálfstæðismenn hafa verið að lýsa. Við höfum séð hér nokkrar af fyrstu till. stjórnarinnar, en þá eru aðeins fyrstu till., því að enn þá hefur hún ekki fengist til þess að gera grein fyrir því, hverjar heildartill. hennar muni verða í efnahagsmálum. Eins og hér hefur verið minnst á, hafa þegar komið fram þær till., sem stjórnin stendur að, að ákveða sérstaka hækkun á útsöluverði landbúnaðarvara, sem nemur á aðalneysluyörum 15—20%, án þess að launabætur komi þar nokkrar á móti. Og nú kemur fram tilkynning um 17% gengislækkun, sem þýðir, að verð á erlendum gjaldeyri hækkað almennt um 20.5%. Það mun jafngilda því, að allar innfluttar vörur til landsins hækki í verði um 18—19% og að meðaltalsverðhækkun í landinu, þ.e. a. s. verðhækkun, sem kæmi t. d. út við vísitöluútreikning, muni nema í kringum 6%, aðeins sem afleiðing af gengisbreytingunni. Til viðbótar við þetta er fram komið frv. um að hækka söluskattinn enn um 2%, og það er nokkuð vel byrjað, sýnist manni, sérstaklega í þá átt að draga úr hinn óþolandi dýrtíð.

Það vantaði ekki stóru orðin hjá þeim, sem fyrr voru í stjórnarandstöðu, um metið í dýrtíð. En nú fer maður að sjá, hvað þeir eiga við, þegar þeir tala um dýrtíð. Það er ekki hátt verðlag, það er ekki hækkandi verðlag. Nei, það er ef kaupið fylgir eitthvað á eftir verðlaginu, það er dýrtíð í þeirra augum. Þeir virðast vera tilbúnir í hvaða verðlagshækkun sem er, sérstaklega ef væri hægt að koma því þannig fyrir, að hún væri ekki mæld, þá er hún góð.

Auðvitað hefði hæstv. ríkisstj. átt að gera Alþ. og þjóðinni allri grein fyrir heildartill. sínum í efnahagsmálum. Það er auðvitað ekki þjóðandi að reyta fram eina og eina till., án þess að menn viti um leið, hvað annað á að fylgja með. Einnhverjar almennar yfirlýsingar um, að það muni verða reynt að halda þannig á málum, að hinir tekjulægstu a. m. k. sleppi best, slíkar yfirlýsingar segja ekkert, þær þýða ekkert, fyrr en formað

Alþt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

er eitthvað nánar, hvað í þessu felst. Það vita allir, að nýlega hafa brbl. varðandi ráðstafanir í efnahagsmálum, sem gildi voru í sumar, verið framlengd um einn mánuð og að þeirri framlengingu er um að ræða mjög verulega breytingu varðandi launakjör og kaupmátt launa. Það þarf vitanlega að upplýsa, hvernig með þetta skuli farið, þegar þau brbl., sem voru framlengd í einn mánuð, ganga úr gildi í lok sept. Upplýsingar um þetta þurfa auðvitað að koma fram. En vegna þess að hér er nú tekin til umr. þessi tiltölulega veigamikla till. ríkisstj. um 17% gengislækkun, þá er fullt tilefni til að ræða nokkuð um ástandið í efnahagsmálum þjóðarinnar, eins og það liggur fyrir í dag, og hvað er hið sanna um ástandið í einstökum greinum.

Það liggja fyrir ýmsar upplýsingar varðandi ástandið í efnahagsmálum. Í fyrsta lagi liggja fyrir allviðtækir reikningar um t. d. afkomu atvinnurekstrarins í landinu og fleiri aðila á s. l. ári. Einnig liggja fyrir talsverðar reikningslegar upplýsingar um afkomuna á fyrri hluta þessa árs. Og svo liggja fyrir allmiklar skýrslur frá sérfræðingum bæði þessarar ríkisstj. og fyrrv. ríkisstj. um það, hvernig þeir taka út einstaka þætti þjóðarbúsins. Það væri býsna fróðlegt að víkja nokkuð að þessum upplýsingum.

Viðamestu upplýsingarnar, sem hér liggja fyrir frá sérfræðingum, eru þær upplýsingar, sem núv. hæstv. forsrh. fékk sérfræðinga til að taka saman, þegar hann fékkst við stjórnarmyndun skömmu eftir alþingiskosningar. Þessar upplýsingar liggja hér fyrir í heilmiklum doðrant, sem allir þm. eða flestir hafa væntanlega fengið að sjá og vonandi kynnt sér. Það hefur talsvert verið sagt frá einstökum þáttum í þeim upplýsingum, sem koma fram í þessu riti, en minna sagt frá öðrum þýðingarmiklum atriðum úr þessum upplýsingum. Við skulum drepa hér á nokkur veigamikil atriði.

Það er þá fyrst að koma að afkomu ríkissjóðs. Hvað sögðu sérfræðingarnir um afkomuhorfur ríkissjóðs í þessum upplýsingum, sem lagðar voru fyrir núv. hæstv. forsrh., Geir Hallgrímsson, þegar hann fyrir nokkrum vikum fékkst við að reyna að mynda ríkisstj.? Hvað sögðu þeir þá í þessari skýrslu, sem liggur fyrir? Þar segja þeir, að nýtt mat þurfi á stöðu ríkissjóðs á þessu ári. Telja megi vist, að tekjur ríkissjóðs muni fara 5300 millj. kr. fram úr áætlun fjárlaga á þessu ári. En þeir segja einnig, að það sé líklegt, að útgjöldin muni fara einnig 5300 millj. kr. fram úr áætlun. Niðurstaða þeirra er sú, að tekjur og gjöld samkv. gildandi fjárl., sem gera ráð fyrir greiðsluafgangi, muni standast. Þetta eru þær sérfræðilegu upplýsingar, sem liggja fyrir og gáfu mönnum tilefni til þess að óskva yfir landslýð á eftir, að ríkissjóður væri að verða gjaldþrota og að ríkissjóð skorti stórkostlegar tekjur og að halli á honum mundi verða a. m. k. 2000 millj. kr. Þetta geta allir hv. alþm. lesið úr þeim upplýsingum, sem fyrir liggja frá þessum sérfræðingum.

Nú er hins vegar gert ráð fyrir því, að ríkissjóður muni fá nýjar tekjur vegna gengislækkunarinnar, sem nú stendur til að samþykkja, sem nema muni í kringum 2000 millj. kr. nettó, og síðan á að leggja á nýjan söluskatt, sem gefa

mun ríkissjóði aðrar 2000 millj. kr. á árstíma-bili. Þetta er auðvitað gert til þess að draga úr umsvifum hins opinbera, eins og sjálfstæðismenn hafa orðað það, draga úr þessum sífellt vaxandi þætti ríkissjóðs og ríkisins á öllum sviðum, minnka afskipti ríkisins. Það á sem sagt að stórauka tekjur ríkissjóðs frá því, sem áður var, og fram yfir það, sem upplýsingar liggja fyrir um, að ríkissjóður hefði þurft. Beri menn svo þetta saman við ræðurnar, sem forustumenn Sjálfstf. fluttu hér á Alþ. rétt upp úr síðustu áramótum, þegar þeir héldu því fram, að það næði engri átt að vera að auka við tekjur ríkissjóðs, það ætti þvert á móti að skera niður útgjöld ríkissjóðs upp á eina þrjá milljarða. Þá var það stefnan. En nú dugir mönnum ekki einu sinni að reka ríkissjóð þannig, að það sé að áliti sérfræðinga hallalaus rekstur. Nú á að stórauka tekjur ríkissjóðs, auðvitað til þess að auka umsvifin, það skyldi maður ætla. Svona eru þá upplýsingarnar um stöðu ríkissjóðs.

En við skulum koma að öðrum þáttum. Það hefur verið talað allmikið um það í þessum áróðri Sjálfstf., að gjaldeyrisvarasjóðurinn væri að ganga til þurrðar og að í þeim efnum blasti í rauninni við neyðarástand. En hvað er nú hið sanna, sem liggur fyrir í opinberum reikningum Seðlabankans og upplýsingum frá honum, — hvað er nú hið sanna um gjaldeyrisstöðuna? Sannleikurinn er sá, að gjaldeyrisstaðan verður að teljast tiltölulega mjög góð. Um s.l. áramót var staðan sú, að gjaldeyrisvarasjóðurinn nam rétt rúmlega 7200 millj. kr. Það er rétt, að nú í lok júlí nam þessi sami gjaldeyrisvarasjóður ekki jafnhárrí upphæð, hann hafði lækkað mikið. Hann var kominn niður í rúmlega 2600 millj. kr. En það vita allir, að gjaldeyrisvarasjóðurinn segir ekki alla sögu í þessum efnum. Gjaldеyrisvarasjóðurinn er ekki nema einn hluti af hinni raunverulegu gjaldeyrisstöðu. Til viðbótar við gjaldeyrisvarasjóðinn ber vitanlega að telja þær útfluttar afurðir landsmanna, sem enn eru ekki komnar greiðslur inn fyrir, og þær birgðir af útflutningsvörum, sem liggja fyrir í landinu. Hvernig var staðan í þessum efnum um s.l. áramót? Þá var eins og ég sagði, gjaldeyrisvarasjóðurinn 7218 millj. kr. Þá nam útflutningur, sem hafði farið fram en greiðsla hafði ekki verið komin inn, þá nam hann 2030 millj. kr., og útflutningsbirgðir voru metnar á 2857 millj. Þetta gerir samanlagt rétt rúmlega 12.1 milljarð. Þetta var staðan um s.l. áramót og hafði aldrei verið svona góð, — aldrei. En um síðustu mánaðamót, nýjustu skýrslur, sem liggja fyrir eru í lok júlí, hvernig var staðan þá? Þá var staðan þannig, að gjaldeyrisvarasjóðurinn var 2656 millj. kr. Ógreiddur útflutningur, sem seldur var frá landinu, en ekki var búið að greiða, nam þá 3165 millj. kr. Og útflutningsbirgðir, sem lágu í landinu, voru metnar eins og áður á 5587 millj. kr. Þetta þýðir, að samanlagt gjaldeyrisverðmæti voru 11.4 milljarðar kr. rétt rúmlega, gjaldeyrisverðmæti á þessum tíma frá s.l. áramótum og til loka júlímánaðar versnað raunverulega um tæpar 700 millj. kr. og var á þennan mælikvarða séð einhver sú mesta og besta, sem verið hefur. Þetta eru tölur, sem allar eru fengnar beint upp úr bókum Seðlabankans.

Hvað segja nú þeir, sem hafa verið að æpa allan tímann um það, að þjóðin væri að komast í alger vandræði vegna stöðunnar í gjaldeyris-málum? Vegna þess ástands, sem ríkt hefur í efnahagsmálum þjóðarinnar allt þetta ár, þ.e. a.s. óvissunnar, þar sem svo var komið, að það var í rauninni enginn raunverulegur meiri hl. lengur á Alþ. til þess að afgreiða þar á venjulegan hátt nauðsynleg mál, og síðan gengu yfir kosningar og upp kom sú margumtalaða jafnteflisstaða upp úr kosningunum, sem menn þekkja, og allan þennan tíma hafa menn verið að tala um væntanlegar efnahagsráðstafanir og margir hafa, eins og hér hefur verið minnst á, talað um vöð-ástand hjá þjóðinni í efnahagsmálum og það yrði að gripa til stórfelldra ráðstafana og auðvitað gengislækkunar, þá hefur þetta leitt til þess, að menn hafa gengið á lagið og reynt að kaupa inn vörur erlendis frá í óvenjulega ríku mæli og þar með hefur verið leitað á okkar gjaldeyrisvarasjóð. Og þeir, sem hafa haft með útflutning að gera, hafa hyllst til þess að biða með útflutninginn, selja ekki á gamla genginu, biða eftir nýja genginu í von um, að þeir hefðu hagnað af. Og þeir, sem höfðu flutt út vörur, biðu líka með að skila gjaldеyrinum fyrir þessar vörur inn í bankana. Þetta vissu allir. Af því hlaut það að koma fram undir þessum kringumstæðum, að gjaldeyrisvarasjóðurinn sjálfur gekk niður, en birgðirnar í landinu af útflutningsvörum fóru vaxandi og einnig það magn af útflutningsvörum, sem ekki hafði verið greitt fyrir inn í bankana.

Þetta er sannleikurinn um stöðuna í gjaldeyris-málum. Það væri auðvitað hægt að gefa hér miklu meiri upplýsingar, sem skýra þetta dæmi, t.d. það, að ef menn líta á hinn sérstaka innflutning, sem átt hefur sér stað á 7 fyrstu mánuðum þessa árs, þ.e. a.s. innflutning á skipum og flugvélum, innflutning til Sigölduframkvæmdarinnar og innflutning til Álfélagsins, þá kemur í ljós, að á 7 fyrstu mán. þessa árs var þessi innflutningur 1740 millj. kr. meiri en á sama tíma árið á undan. Innflutningur Álfélagsins eins var rétt tæpum 900 millj. meiri, en útflutningur Álfélagsins var sárallítið meiri. Heildarinnflutningurinn á vörum til landsins á þessum 7 fyrstu mánuðum ársins hefur verið 57% meiri en á sama tíma árið á undan. Þessar staðreyndir, sem liggja fyrir og eru alveg óhrekjanlegar, sýna, að efnahagsaffkoman hefur verið sterk, mjög sterk, mjög góð. En vitanlega getur gengið á okkar gjaldeyrisvarasjóð og við getum jafnvel komist þar í viss vandræði, ef ekki fást fram eðlilegar lagasetningar, sem á þarf að halda, miðað við þær aðstæður, sem upp eru komnar í þjóðfélaginu.

Ég hef hér vikið að tveimur mikilvægum þáttum varðandi efnahagsmál þjóðarinnar, þ.e. a.s. stöðu ríkissjóðs samkv. þeim upplýsingum, sem fyrir liggja, og stöðunni í gjaldeyris-málum. Það má minna hér á annað atriði. Það hefur oft verið tilfært sem mjög þýðingarmikið atriði í þessum efnum, hver væri raunverulegur sparnaður þjóðarinnar peningalega séð í bönkum landsins. Á s.l. ári, árinu 1973, sem var eitt besta ár, sem við höfum nokkurn tíma lifað, Íslendingar, efnahagslega séð, var meiri innstæðuaukning í bönkunum en dæmi eru til um áður. Þá jukust

innstæður í bönkum landsins um rúmlega 7.7 milljarða og höfðu aukist næstum tvöfalt á við það, sem var árið á undan. En það sem af er þessu ári, 1974, þegar fór heldur að halla undan fyrir okkur á vissum sviðum, hefur síður en svo tekið fyrir innstæðuaukningu í bönkum landsins. Það er rétt, hún vex ekki eins hratt og árið á undan. Hún vex mun hægar. Það var svo sem ekki nema eðlilegt, á sama tíma og fólkið í landinu ráðstafaði fjármunum sínum í margföldum mæli við það, sem áður var, t.d. til bílakaupa eða til íbúðaframkvæmda, þá var ósköp eðlilegt, að beinn peningalegur vöxtur yrði ekki eins mikill. En hvað segja tölur, sem liggja fyrir um það, hvernig hefur verið þróun þessara peningamála? Heildarinnstæður í bönkum landsins um síðustu áramót voru 31.6 milljarðar kr. En nú í lok júnímánaðar var innstæðan í bönkum landsins 35.2 milljarðar kr. Aukningin var á þessum tíma 3.5 milljarðar kr. rúmlega. Það fer því viðs fjarri, að ástandið hafi verið þannig, að það beinlínis sogaðist fé út af því, sem menn voru búnir að spara áður. Menn hafa haldið áfram að leggja inn fé, þótt það hafi ekki verið eins mikið og æskilegt hefði verið, miðað við þær miklu tekjur, sem vissulega hafa verið í landinu. En þessar tölur sanna líka, að það er alrangt, sem fulltrúar Sjálfstfl. hafa verið að tala um að undanförunu, að hér væri allt að snúast við í efnahagslegu tilliti.

En við skulum koma hér að enn fleiri þáttum varðandi stöðuna í efnahagsmálum. Ég hef nú minnst hér á þrjá veigamikla þætti, þ.e.a.s. stöðu ríkissjóðs, stöðuna í gjaldeyrismálum og stöðuna beint í peningamálum í bönkum. En þá er rétt að víkja nokkuð að afkomu atvinnuveganna og þeim skýrslum, sem liggja fyrir um afkomu atvinnuveganna. Hvað segja opinberar skýrslur um afkomu atvinnuveganna? Þessar opinberu skýrslur og þeir reikningar, sem liggja fyrir, eru miklu merkilegri en einhverjar ómerkilegar ræður frambjóðenda Sjálfstfl. við viss tækifæri. Slíkar ræður hafa ekkert að segja, þær eru aðeins ómerkilegar. En ég nefni til, hvað hagrannsóknadeild og hagrannsóknastjóri segja um afkomu atvinnuveganna, t.d. á s.l. ári, sem er síðasta heila árið, sem liggur fyrir. Hvað segir hagrannsóknadeild um athugun sína? Orðrétt segir í skýrslu hagrannsóknadeildar um sjávarútveginn á þessa lund, þegar þeir gera upp samkv. fyrirbyggjandi reikningum afkomu sjávarútvegsins á s.l. ári, — orðrétt segja þeir í skýrslu sinni:

„Ef rekstraráætlanir hagrannsóknadeildar fyrir helstu greinar sjávarútvegsins árið 1973 eru dregnar saman, fæst sú niðurstaða, að brúttóhagnaður, þ.e.a.s. fyrir skatta og afskriftir, á almannaksárinu verði að líkindum 2300 millj. kr. samanborið við 800 millj. kr. á árinu 1972“. Það er næstum þrefalt meira en var á árinu 1972. Og þeir í hagrannsóknadeildinni bæta enn við í þessari skýrslu sinni og segja orðrétt:

„Á hvaða mælikvarða sem mælt er virðist hagur sjávarútvegsins á árinu 1973 með því besta, sem gerst hefur.“

Það er auðvitað enginn vafi á því, að þær skýrslur, sem liggja opinberlega fyrir og eru á þennan hátt staðfestar af hagrannsóknadeild

Framkvæmdastofnunar ríkisins, segja miklu meira um þetta raunverulega en þær ræður, sem ég var að vitna hér til, ræður sjálfstæðismanna. Sannleikurinn er sá, að afkoma sjávarútvegsins á s.l. ári var eindæma góð. Auðvitað var hún, eins og alltaf vill verða, mismunandi í hinum einstöku greinum og mismunandi á milli einstakra fyrirtækja. En það verður ábyggilega langt að bíða þess, að t.d. allir þeir, sem gera út báta á Íslandi, fái jafngóða afkomu. Ég á ekki von á því, að neitt slíkt gerist, að það finnist ekki einhverjir, sem koma til með að kvarta.

Hagrannsóknadeildin gaf líka yfirlýsingu varðandi aðrar atvinnugreinar, og síðan hefur hún bætt þar um, og skal ég víkja að nýjustu skýrslu hennar varðandi t.d. iðnaðinn, en í lok s.l. árs sagði hagrannsóknadeildin um afkomu iðnaðarins í landinu og verslunarinnar á þessa leið:

„Áætlanir hagrannsóknadeildar um rekstur og afkomu iðnaðar og verslunar benda til þess, að afkoma þessara greina á mælikvarða vergs hagnaðar eða brúttóhagnaðar í hlutfalli við veltu hafi verið lakari á árinu 1972 en á árinu 1971, en verið á árinu 1973 að meðaltali svipað og árið áður.“

Í nýrri og endurskoðaðri áætlun, sem ég mun koma síðar að, staðfestir hagrannsóknadeildin, að heildarafkoma iðnaðarins hafi verið betri á árinu 1973 en hún var á árinu 1972. Svo vita allir, og þar draga forustumenn bænda ekkert undan, að afkoma landbúnaðarins er ein sú besta á s.l. ári, sem gerst hefur.

Svo liggja líka fyrir, eins og ég gat um, þó nokkrar staðreyndir um afkomu atvinnuveganna á þessu ári, það sem liðið er af árinu, þ.e.a.s. varðandi uppgjör, sem liggur fyrir um fyrri helming ársins. En það er vitanlega eins og maður þekkir, það er ekki eins fullkomið, því að mjög mörg fyrirtæki hafa ekki full skil á því að gera upp rekstrarafkomu sína á miðju ári, og er því vitanlega ekki hægt að taka hana út með ýkjamikilli nákvæmni, þó að hagrannsóknadeildin hafi reynt að fara ofan í þau mál og kynna sér, eftir því sem þeir hafa þar gögn um.

Það er þá fyrst frá því að segja, að eins og stundum áður var látin fram fara sérstök athugun á afkomu 15 frystihúsa á þessu ári. 10 frystihús innan Sölumiðstöðvar hraðfrystihúsanna voru lögð til grundvallar og 5 frystihús innan samtaka Sambands ísl. samvinnufélaga. Slík athugun sem þessi hefur oft verið gerð áður. Þessi athugun, sem ég hef kynnt mér nákvæmlega, kom þannig út, að hún sýndi, að heildar-niðurstaðan var mjög nærri því að vera sú í afkomu þessara húsa á fyrstu 6 mánuðum ársins, sem forustumenn þessara samtaka sömdu sjálfir af frjálsum vilja um afkomu sína í ársbyrjun, þegar fiskverð var ákveðið. Allmörg af þessum húsum höfðu allmiklu betri afkomu og höfðu greinilega hagnast á þessum fyrstu 6 mánuðum. En líka voru í þessum hópi nokkur hús, sem höfðu laka afkomu og voru sýnilega rekin með halla. Sé eitt af þessum húsum tekið út úr, sem skar sig alveg úr og verður að teljast alveg ónormalt, þá er meðaltalið heldur betra en gert

hafði verið ráð fyrir. En sé það einnig tekið með, má segja, að afkoman á þessum 6 fyrstu mánuðum sé mjög nærri því að vera það, sem þessir aðilar höfðu sjálfir samið um og verður að teljast mjög samileg afkoma. En þessi athugun segir auðvitað ekki allt. Ég efast ekkert um það, að rekstrarafkoma hinna einstöku frystihúsa í landinu er misjöfn, hún hefur verið það og mun verða það allengi. Menn hafa brugðist misjafnlega við þeim vanda, sem upp kom á þessu ári, þegar sá vandi kom upp í rekstri frystihúsa, að ein af framleiðsluvörum húsanna hafði lækkað verulega í verði, en aðrar ekki og sumar hækkað. Þegar fiskblokkinn, sem framleidd er fyrir Bandaríkjamarkað, hafði lækkað verulega, á sama tíma sem önnur framleiðsla hafði ýmist hækkað allverulega í verði eða hélt óbreyttu verðlagi, þá vitanlega var gefið mál, að það hafði mikið að segja fyrir afkomu frystihúsa að sveigja reksturinn þannig til, að menn framleiddu eins lítið af fiskblokk fyrir Bandaríkin og þeir mögulega gætu komist af með, að þeir drægu úr þeirri framleiðslu. Sumum tókst þetta mjög vel, en aðrir virtust ekki skynja þetta og héldu áfram að framleiða fiskblokk, eins og ekkert hefði í skorist, hlaða henni upp, og hún seldist ekki, og þeir höfðu auðvitað rekstrarlega erfiðleika út úr því. Sama er vitanlega að segja um það, að þegar það hefur legið fyrir á þessu tímabili, að saltfiskverð hefur farið stórhækkandi, þá hafa auðvitað hyggirnir menn dregið nokkuð úr framleiðslu í frystingu og framleitt meira af saltfiski en þeir gerðu áður, þar sem um stórhækkun var að ræða, en aðrir hafa ekki gert þetta. Það er skiljanlegt, að útkoman hjá þessum aðilum verði mismunandi.

Það segir heldur lítið í þessum efnum að klifa eingöngu á því, hvað lakast getur komið út úr svona rekstri, þar sem menn taka ekki tillit til rekstrarlegra staðreynda, sem liggja fyrir. Það er enginn vafi á því, að í öllum meginatriðum hefur rekstrargrundvöllur fiskiskipanna, jafnt skuttogara sem báta, verið svipaður á fyrri hluta þessa árs og gert var ráð fyrir í samningunum í ársbyrjun. Þar er ekki um neinar teljandi sveiflur að ræða, vegna þess að oliuverðinu hefur verið haldið föstu. Þó er rétt, að nokkrir liðir í rekstri hafa hækkað og gert afkomuna eitthvað lakari. En það, sem mestu máli hefur skipt, er, hvernig reksturinn hefur gengið á öðrum sviðum. Við vitum, að á ýmsum stöðum brást vetrarvertíðin. Menn fiskuðu ekki eins mikið og áætlað var. Við vitum líka, að þeim, sem stunduðu Norðursjóinn, gekk miklu lakar í ár en þeim hafði gengið áður. Þetta gerist vitanlega alltaf í íslenskri útgerð, að þar eru sveiflur í afla og aflamagni og út úr því kemur eðlilega, að eitt árið er tiltölulega gott og annað eitthvað lakara. Ég er ekki í neinum vafa um, að það eru þessar sveiflur að þessu sinni, sem einar segja verulega til sín um lakari afkomu hjá fiskiskipunum á fyrri hluta ársins. En það á sem sagt við um sum skipin, en ekki öll.

En hvað er þá að segja um afkomu iðnaðarins, t. d. það sem af er þessu ári? Í alveg nýlegri skýrslu frá hagrannsóknadeild Framkvæmdastofnunar ríkisins segir orðrétt á þessa lund um afkomu iðnaðarins á þessu ári, og reyndar er,

eins og ég vék að áður, þarna nokkuð vikið til viðbótar að endurskoðaðri afkomu á s. l. ári, en Framkvæmdastofnunin segir þetta um afkomu iðnaðarins, þá tala þeir um iðnaðinn allan, — orðrétt segir á þessa leið:

„Samkv. bráðabirgðarekstraryfirliti fyrir iðnaðinn alls er áætlað, að afkoma á árinu 1973 sé heldur betri en á árinu 1972. Vergur hagnaður fyrir skatta sem hlutfall af vergum tekjum er áætlaður 6.9% á árinu 1973 samanborið við 5.9% á árinu 1972.“ M. ö. o.: prósentuhagnaðurinn er meiri á árinu 1973, mældur við umsetningu, heldur en hann var á árinu 1972, þegar umsetningin var miklu minni. En hagrannsóknadeildin heldur áfram. Hún segir: „Niðurstöður framreikningsins gefa til kynna, að rekstrarskilyrði iðnaðarins alls til 1. ágúst 1974 séu aðeins lakari en þau voru að meðaltali á árinu 1973. Áætlað er, að vergur hagnaður fyrir skatta sem hlutfall af vergum tekjum geti orðið 6.2% við rekstrarskilyrðin 1. ágúst 1974 samanborið við 6.9% á árinu 1973.“ M. ö. o.: það er verið að segja, að afkoma iðnaðarins í heild á þessu ári muni verða nokkru betri en hún var á árinu 1972 og nokkuð svipuð og hún var á árinu 1973.

Þessar upplýsingar, sem ég hef hér vikið að, sýna, að það er alger skrumskæling á staðreyndum að halda því fram, að afkoma atvinnuveganna hafi verið komin í kaldakol nú, þegar mynda þurfti nýja ríkisstj. Það er algerlega rangt, enda kemur það vitanlega í ljós, þegar menn athuga nánar þær upplýsingar, sem fyrir liggja hjá sérfræðingunum, að þeir leggja á það áherslu, að útreikningar þeirra sýni þetta, en þeir eru hins vegar að draga upp spádóma um, hvað muni geta gerst í rekstri þessara greina á næstu 12 mánuðum hér frá. Menn verða að gera fyllilega greinarmun á því, hvað liggur fyrir um raunverulega afkomu fram til dagsins í dag samkv. reikningum, samkv. beinum staðreyndum, og svo hinu, sem snertir spádóma fram í tímann, hver sé líkleg afkoma á næstu 12 mánuðum. En menn hafa farið misjafnlega með þær upplýsingar líka, hverju er spáð fyrir næstu 12 mánuði, og ég vil nú víkja einnig að því. Í þessum efnum hefur einkum verið talað um afkomu sjávarútvegsins, hver hann muni verða á næstu 12 mánuðum, og auðvitað geta sérfræðingarnir ekki þótt vísir menn séu, sagt til um afkomuna á næstu 12 mánuðum, nema þeir gefi sér ákveðnar forsendur. Þeir verða að geta sér til um ákveðna hluti.

Þeir verða t. d. að leggja eitthvað tiltekið verð til grundvallar á þeim útflutningsvörum, sem menn koma til með að framleiða á þessu tímabili og þeir verða líka að gefa sér ákveðnar tölur, hver aflinn muni verða. Ég fyrir mitt leyti felst ekki á þær forsendur, sem sérfræðingarnir gefa sér. Ég tel, að þær séu í veigamiklum atriðum rangar eða óeðlilegar. Þannig gefa þeir sér t. d. þá veigamiklu forsendu, að þeir reikna með því, að á næstu 12 mánuðum munum við ekki fá fyrir fiskimjölið okkar og loðnumjölið nema 4.15 dollara á verðeiningu. Við Íslendingar höfum ekki selt til þessa eitt einasta pund á þessu verði, ekki eitt einasta pund, ekki komið það til hugar. Við höfum hins vegar verið að selja þessar vörur allt fram til dagsins í dag í misjöfnu magni fyrir

allmiklu hærra verð, og tilboð hafa legið fyrir hjá okkur, ekki á 4.15 dollara, heldur upp í 6.24 dollara á verðeiningu, sem innlendir mjóleigendur hafa ekki viljað sinna, af því að þeir telja, að það séu miklu meiri líkur til þess, að þessi vara eigi eftir að hækka meira. En þessi forsenda er lögð hér til grundvallar varðandi tekjur og afkomu. Ég tel, að hér sé um mjög óeðlilega áætlun að ræða.

Önnur veigamikil forsenda, sem er lögð til grundvallar í þessum spám, er sú, að verðið á fiskblokk í Bandaríkjunum muni verða 60 cent pundið. Við Íslendingar höfum selt sáralítið magn á þessu verði, og þeir, sem aðallega framleiða þorskblokk fyrir Bandaríkjamarkað, eins og Kanadamenn og Norðmenn, hafa stöðvað alla sölu frá sér, af því að þeir vilja ekki una við þetta verð, og sett upp sérstakt kerfi fyrir sína framleiðslu til þess að styðja hana til að selja ekki á þessu verði. Það liggja opinberlega fyrir og hafa meira að segja verið að birtast hér í blöðunum spádómar um, að það sé mjög líklegt, að fiskverð fari almennt hækkandi á Bandaríkjamarkaði á næstunni. Eigi að síður er fylgt þessari forsendu í spánni, að miða við þetta verð á fiskblokk í næstu 12 mánuði, og einnig gert ráð fyrir því, að við verðum þeir afglapar að framleiða næstum eins mikið af blokk á þessu verði þrátt fyrir annað verð, sem liggur fyrir hjá okkur, álíka mikið magn og við höfum gert. Ég tel, að þessar forsendur séu vægast sagt mjög hæpnar.

Þá er einnig gert ráð fyrir því, að aflamagn á bátflotanum minnki um 13.5%, og einkum miðað við það, að afli hafi verið slakur á s.l. vertíð. Síðan hefur þetta snúist alveg við, og reynslan hefur t.d. sýnt, að aflinn á skuttogurum hefur orðið allt annar en þarna var reiknað með.

Menn geta auðvitað gefið sér ýmsar forsendur, sem hafa mikil áhrif á það, hver hin endanlega útkoma verður. En við skulum nú víkja frá því að halda okkur bara við útreikninga sérfræðinganna í þessum efnum, þó að rétt sé að hafa í huga, að þessir sömu sérfræðingar hafa spáð fyrir okkur oft áður, og ég hygg, að mér sé óhætt að segja: og alltaf spáð vitlaust. En það a.m.k. liggur fyrir, að í öllum síðustu spádómum, sem frá þeim eru, því að þeir liggja fyrir hjá okkur í bókum, þá reyndust spádómar þeirra alrangir, svo að ég álít fyrir mitt leyti, að það sé engin nauðsyn að taka eins og heilagan sannleika allt, sem frá þeim kemur. Látum það gott vera, en skoðum þeirra eigin tölur og þessa spádóma, en gerum bara greinarmun á því, hvað eru spádómar um afkomu næstu 12 mánaða, og hinu, sem er um afkomu á þeim tíma, sem liðinn er og liggur fyrir. Hverjar eru þá spár þessara vísu manna um afkomuna? Það er hægt að taka þetta saman á tiltölulega einfaldan hátt, og það gera þeir reyndar sjálfir líka, því að þetta eru skýrleiksmenn, setja þetta fram á skýran hátt, og þá er þeirra niðurstaða sú, þegar þeir taka allan fiskiskipafлотann saman, þegar þeir taka allar veiðar okkar saman, þ.e. a. s. jafnt rekstur bátanna, rekstur á loðnuveiðum, rekstur á skuttogurum og rekstur á síðutogurum og sem

sagt alla okkar útgerð saman í eitt, þá fá þeir út úr þessari áætlun sinni, að það verði rekstrarhalli á einu ári, á 12 mánuðum, miðað við þessar forsendur, sem nemur 1344 millj. kr. En í þessum tölum þeirra er þess einnig getið, að afskriftirnar, sem þeir reikna með, eru 1369 millj. kr. eða aðeins hærri. Heildarútkoman er sú, að flotinn sem heild virðist standa þannig, að hann hefur tekjur á móti gjöldum, en hann hefur ekkert upp í afskriftir eftir þeirra útreikningum. Það vantar í afskriftirnar. Um þetta þýðir ekkert að þrátt, þetta liggur hér fyrir, einnig í Geirsbók, þessari sem sérfræðingarnir tóku saman fyrir hæstv. núv. forsrh. En ég á kannske eftir að koma svolítið að þessum afskriftum út af fyrir sig síðar.

En þá skulum við líta á, hvað sérfræðingarnir segja í spádómum sínum um afkomu fiskvinnslunnar í landinu. Hvað segja þeir um fiskvinnsluna á næstu 12 mánuðum? Jú, þar fá þeir út úr dæminu, að það verði verulegt tap á hraðfrystingunni, það muni nema rétt tæpum 1400 millj. kr. og rétt rúmum 1500 millj. kr., ef ekki er tekið tillit til ákveðinnar upphæðar, sem frystingin á að fá úr sínum verðjöfnunarsjóði, — rétt tæpar 1400 millj. kr. sé tapið, þegar búið er að færa út afskriftir. Það er þessi tala. Þessar tölur þekkja orðið allir landsmenn. Það hefur ekki staðið á því, að fulltrúar sjálfstæðismanna, sem geysast um landið, hafi klifað á því, að það sé 1500 millj. kr. tap á frystihúsunum í landinu. Þessa tölu eru menn nokkurn veginn búnir að læra, þó að þeir hafi ekki fengið mjög miklar útskýringar með henni. En það, sem er einkum fróðlegt, er, að á sama blaðinu og minnst er á þetta tap á hraðfrystingunni eru upplýsingar um, hvað muni verða mikill gróði á verkun á saltfiski og verkun á skreið, og spámenntir spá því, að gróðinn á saltfiski og skreið verði nokkru meiri en tapið á hraðfrystingunni. Því er sem sagt spáð, að hreinn gróði á saltfiski og herslu verði 1506 millj. kr. á ársgrundvelli, þó að búið sé að afskrifa þessi fyrirtæki um 156 millj. M.ö. o.: þeir benda á, að það er meiri gróði í tiltekinni verkun hjá sjávarútveginum heldur en tap er að þeirra dómi á annarri útgerð. Þetta hefur algerlega verið falið fyrir mönnum. Mönnum hefur ekki verið sagt frá þessu, ekki nema þá þegar það gerist eins og nú hjá hæstv. forsrh. í ræðu hans hér áðan. Hann minnst auðvitað mjög skýrlega á tapið á frystingunni, en segir svo í leiðinni lágt, að það sé heldur betri afkoma hjá saltfiski og skreið. En þessar tölur liggja fyrir á sömu blöðunum. Og til þess auðvitað að gera þetta dæmi ekki allt of glannalegt taka sérfræðingarnir fram, að þeir hafi þó reiknað með því, að það yrði magnminnkun í saltfiskverkun um 4%. Hver skyldi nú trú þá, að menn séu svo glórulausir í rekstri, að þeir minnki framleiðsluna á því, sem gefur stóran hagnað undir þessum kringumstæðum? En út frá þessari forsendu er gengið, þegar þessar tölur koma út.

Í þessu sambandi er ekki óeðlilegt, að minnst sé um leið á stöðu Verðjöfnunarsjóðs fiskiðnaðarins. Ég veit, að þeir eru margir, sem kannast við það, að þegar vinstri stjórnnin tók við völd-

um á miðju ári 1971, byrjuðu sjálfstæðismenn að æpa, að nú ætti að éta upp Verðjöfnunarsjóð fiskiðnaðarins, af því að fiskverð til sjómanna var hækkað nokkuð, og á þessu var klifað allan tímann, að ég hefði staðið fyrir því að taka fé úr Verðjöfnunarsjóði fiskiðnaðarins og nota það í þessu skyni. Auðvitað var þetta alrangt, og tölur sýna, að í sjóðnum hefur verið að hækka allan tímann. Þegar við tókum við völdum, voru í sjóðnum rétt í kringum 700 millj. kr. Það geta allir sannfært sig um, sem vilja líta á tölulegar upplýsingar, sem liggja fyrir. En í lok júní-mánaðar á þessu ári er innistæðan í Verðjöfnunarsjóði ekki lengur 700 millj., heldur 1918 milljónir kr. Hann er tæpir tveir milljarðar og hefur verið að vaxa það sem af er þessu ári um 270 millj. kr., á árinu 1974, í þessu hörmungarástandi, sem við höfum búið við. Og sérfræðingarnir segja í lokin, þegar þeir gera grein fyrir stöðu Verðjöfnunarsjóðs, að það sé líklegt, að sjóðshreyfing Verðjöfnunarsjóðs að öllum aðstæðum óbreyttum verði nettóinnngreiðsla um röska 400 millj. kr. á næstu 12 mánuðum. Það er því fyrirbyggjandi allmikið fé í Verðjöfnunarsjóði fiskiðnaðarins, en hann er ekki uppétinn, eins og þeir sjálfstæðismenn hafa verið að reyna að halda fram. Hraðfrýstingin á í sinni verðjöfnunardeild nú á miðju ári rúmlega 1.2 milljarða. En eins og ég vék hér að áður, er sú afkoma, sem hér er verið að spá og byggð er á tilteknum forsendum, miðað við það, að afskriftir eru þar reiknaðar eftir ákveðnum reglum, sem sérfræðingarnir hafa ákveðið að taka upp. Þeir reikna tilteknar afskriftir inn á reikning fiskiskipanna, inn á reikning fiskvinnslunnar o. s. frv. En þeir geta þess í skýrslu sinni, að þessar afskriftir séu sem heild miklu meiri fjárhæð en sem nemi þeim beinu afborgunum, sem fyrirtækin verði að greiða af umsómdum stofnlánum og upplýsingar liggi fyrir um. Og þeir segja í skýrslu sinni, að varðandi skipastólinn, þ.e. a. s. fiskiskipin, séu afskriftirnar 650 millj. kr. hærri en raunverulegar afborganir af skipunum til stofnlánasjóða séu. Auðvitað getur alltaf verið eitt-hvað af stofnskuldum skipanna hjá öðrum en stofnlánasjóðum, svo að þarna yrði einhver minnkun á, en það er enginn vafi á því, að hér er verið að reikna með miklu meiri afskriftum en sem nemur afborgunum af umsómdum skuldum. Og í þessari sömu skýrslu segja sérfræðingarnir, að varðandi fiskvinnsluna í landinu séu afskriftirnar 490 millj. kr. hærri en vitað sé um afborganir til stofnlánasjóða. Þessar afskriftir, sem þarna er reiknað með umfram gildandi afborganir, eru upp á 1140 millj. kr.

Það er vitanlega alltaf nokkurt álitamál, hvað á að reikna atvinnurekstri miklar afskriftir. Ég dreg t. d. enga dul á, að það hefur verið mín skoðun, að það væri engin bein þörf á því að ætla okkar togurum meiri afskriftir en sem nemur afborgunarskyldum þeirra, vegna þess að verðlagsþróunin hjálpar þeim svo mikið í afskriftamálunum. Ég hef bent á það, að togara, sem keyptur var til landsins fyrir 3½ ári á 55 millj., er nú verið að selja — ekki á 55 millj., heldur á 110 millj., miðað við erlent verðlag. Þetta er hækkingin. Satt að segja er að mínum dómi sá hagnaður, sem þessir aðilar fá út úr

þessari verðhækkun, alveg nægur, þó að þeir hefðu ekki haft stórkostlegar aukaafskriftir líka. Vissulega er gott að geta gert ráð fyrir því, að okkar sjávarútvegsfyrirtæki, fiskiskip okkar og fiskverkunarstöðvar, hafi góðan hagnað. Það er vissulega gott og gæti, ef rétt væri á haldið, styrkt okkur á ýmsan hátt. En það er alveg ástæðulaust að leggja þessi mál þannig fyrir, að það sé ekki sagður allur sannleikurinn, það sé verið að draga undan hið rétta í málinu.

Ég hef nú farið nokkuð yfir stöðuna í efnahagsmálum, eins og ég met hana og eins og hún liggur hér fyrir samkv. þeim upplýsingum, sem við höfum helst við að styðjast. Ég ætla, að þessar staðreyndir, sem ég hef dregið hér fram, sýni, að það, sem sagt hefur verið með gífurlyrdum um það, að allur atvinnurekstur sé rekinn með tapi og ríkissjóður sé að komast á vonarvöl og bjóðarbúið sé að verða gjaldþrota, þetta séu örgustu fjarstæður, sem ekki er vitanlega hægt að hleypa neinum rökum undir. Þvert á móti er staða okkar, þegar á allt er litið, mjög góð. Hún er miklu betri en nokkurn tíma áður til að takast á við ákveðin vandamál, sem vissulega eru fyrir hendi og ég skal koma að síðar. Sú staða, sem við búum við í dag með okkar nýja fiskiskipastól, og sú staða, sem við búum við í dag í sambandi við okkar fiskiðnað, þá uppbyggingu, sem þar hefur verið framkvæmd, gefur okkur stórkostlega möguleika fram yfir það, sem áður var. Og staðan á fiskimiðunum hefur einnig gerbreyst okkur í hag.

Ég geri ráð fyrir um þetta, sem ég hef nú sagt, að það verði reynt að snúa út úr því á þann veg að halda því fram, að ég telji hér allt í besta blóma og hér þurfi engna aðgerða við. En það er alrangt. Öll slík túlkun á því, sem ég hef sagt, er röng. Ég viðurkenni, að hér er við viss vandamál að glíma. Í okkar efnahagsmálum þarf að gera tilteknar aðgerðir, og ég skal koma að því, hvað það er, sem ég legg þar á höfuð-áherslu. Ég tel, að það, sem er þýðingarmest og við verðum að leysa, er að stöðva þann skrúfugang, sem á sér stað á milli verðlags og kaupgjalds, koma í veg fyrir þær margföldunarverðhækkanir og kauphækkanir, sem eiga sér stað á miklum verðbólgutímum eins og þeim, sem við lifum á nú. Það þarf að koma í veg fyrir það, að kaupið eftir einhverjum vísitölureglum eins og þeim, sem við höfum búið við, æði upp á eftir verðlagi, því að það kippir vitanlega fótunum undan eðlilegum rekstri, eins og nú er ástatt. Þetta var gert í tíð fyrrv. ríkisstj. með brbl. frá því í maí s.l. Þá átti að réttu lagi kaupgjald að hækka um 14.5% eða um 15.5 K-vísitölustig 1. júní, og eftir slíka hækkun hefðu landbúnaðarvörurnar hækkað gífurlega strax á eftir, útseld vinna hefði hækkað gífurlega og síðan orðið önnur kollsteypa þar á eftir. Mér er alveg ljóst, að við þær aðstæður, sem við búum við í dag, er engin leið að halda atvinnurekstrinum hér gangandi af fullum krafti, eins og verið hefur, ef þessi skrúfugangur yrði látinn ganga áfram. Það vísitölukerfi, sem við búum við, hefur vissa kosti. Það getur skapað meiri kyrrð á vinnumarkaði undir vissum kringumstæðum, er launþegarnir vita, að þeir hafa vissa tryggingu fyrir kaupmætti launa sinna. En það

sjá allir, að ef t.d. er um að ræða, að erlendar verðhækkningar eru mjög miklar og hafa viðtæk áhrif, sem leiða til hækkunar á mörgum sviðum, og það gerist á þeim tíma, sem útflutningsverð okkar hækkar ekki, stendur í stað eða jafnvel fer lækkandi, þá fær svona skrúfugangur ekki staðist, og þá er að reyna að finna ráð til þess að koma í veg fyrir þennan vanda, þannig að launafólkið í landinu fái við unað, en atvinnurekstrinum sé forðað frá afleiðingum þessara sífældu hækkana. Þetta er að mínum dómi langsamlega stærsta vandamálið.

Mér dettur ekki í hug að halda því fram, að ég sé með einhverja patentlausn á þessu og ég kunni ráð við því að leysa þetta á einfaldan hátt. Þetta er vandasamt úrlausnarefni, en sem verður að vera hægt að leysa. Ég hef haft trú á því, að það væri hægt að finna leiðir út úr þessu, þannig að launþegasamtökin í landinu gætu unað við. Og það var þetta, sem við miðuðum að í þeim samningaviðræðum, sem við tókum þátt í um nýja stjórnarmyndun, það var að leysa þennan vanda. En það er alveg augljóst mál, að þessi vandi verður ekki leystur á þann hátt, að það sé bara mokað og mokað út nýjum og nýjum verðhækkandi sköttum eða það sé gerð alltaf meiri og meiri gengislækkun og þar með meiri og meiri verðhækkun og svo sé aðeins á einfaldan hátt kaupð bundið fast. Slíkar tilraunir hafa verið reyndar áður, og þær hafa allar farið út um þúfur og er enginn vafi á því, að það fer eins nú. Ef menn hugsa sér að leysa þennan vanda eftir þessum gömlu leiðum, að það skuli aðeins bitna á launafólki og launafólkinu almennt, þá mistakast slíkar tilraunir. Þær leysa ekki vandann, þær bara skapa nýjan vanda.

Annað atirði, sem ég tel mjög vandasamt hér viðureignar, er dýrtíðarvandamálið. Að hluta til ráðum við þar lítið við málið. Hin erlenda dýrtíð, sem að okkur sækir, kemur, og við fáum lítið við hana ráðið. En það er stór hluti af þessu dýrtíðarvandamáli, sem er líka innlend kröfugerð og ekki bara frá launafólki, það er alls konar þjónustustarfsemi í landinu, rekstur alls konar stofnana og fyrirtækja, þau sækja öll miskunnarlaust á um það að fá að hækka sína þjónustu. Og ég tek eftir því, að einmitt einn boðskapurinn frá núv. hæstv. ríkisstj. er sá, að það beri að rétta við fjárhag þessara aðila. Hvernig á að rétta hann við? Á að rétta hann við eftir þeirri leið, sem ég vil, að segja þeim herrum, sem stjórna þessum þjónustustofnunum og þessum fyrirtækjum, að þeir verði að láta sér nægja þær tekjur, sem þeir búa við í dag, og miða sinn rekstur við það á þeim tíma, sem verið er að fara fram á ákveðnar fórnir af hálfu launþega í landinu, eða á að leysa vandamál þeirra á þann hátt, sem maður hefur heyrt mest um, að leyfa þeim að hækka á öllum sviðum, en binda bara vísitöluna? En þannig leysast að mínum dómi ekki málin.

Þriðja stórvandamálið, sem við er að glíma í okkar efnahagsmálum nú, er sú gífurlega hækkun á olíuvörum, sem hefur verið að ganga yfir og er enn að hvolfast yfir okkur. Þarna er um mikið vandamál að ræða, og kemur auðvitað hvort tveggja til: að reyna að afla einhverra

tekna til þess að borga niður olíuverð, ef það þykir hentugra í sambandi við bæði skiptakjör og annað, eða að leysa þennan sérstaka vanda fyrir reksturinn í landinu með sérstökum aðgerðum.

Og þá bæti ég við fjórða atriðinu, sem tvímælaust er mikill vandi, enda kemur það fram hjá þeim efnahagssérfræðingum, sem skrifað hafa flestar þessar skýrslur, og var þó ekki mikils að vænta af þeim á því sviði að mínum dómi, að þeir viðurkenna, að bankar landsins eigi mjög stóran hlut í dýrtíðarvandamálinu og stærstan hlut í þensluástandinu í landinu í mörgum greinum. En bankarnir hafa, þrátt fyrir það að allir tali um, að kaupmátturinn í landinu sé allt of mikill, menn hafi fengið allt of mikið fé handa á milli og ráðist í allt of miklar framkvæmdir, þá hafa þeir haldið áfram að auka útlán sín með margföldum hraða miðað við það, sem áður var. Ég hef ekki nákvæmar tölur, en ég veit þó, að hrein útlánaaukning í verslunina, og þá er ekki talin með olíuverslunin og ekki heldur samvinnuverslunin, — hrein útlánaaukning bankanna frá síðustu áramótum og fram að þessum tíma er talsvert mikið á annan milljarð til verslunarinnar. Þannig mætti nefna í miklu fleiri greinum, að bankakerfið hefur haldið áfram að dæla út viðbótarpeningum við hinn mikla kaupmátt í landinu og auðvitað aukið á þensluna og spennuna og þar með á verðbólgunu í landinu. Þarna er mikið vandamál, sem líka þarf að glíma við og hefur ekki tekist að leysa til þessa.

Ég tel fyrir mitt leyti, að megineðli þess vanda, sem við eigum nú við að glíma í efnahagsmálum, séu hin breyttu viðskiptakjör okkar, sem nú hafa orðið snögglega, þ.e.a.s. mjög margar innflutningsvörur okkar hafa stórhækkad í verði, en þó nokkuð þýðingarmiklar útflutningsvörur hafa heldur lækkað í verði, þó að þar sé ekki, þegar lítið er á heildina, um neitt stórt að ræða.

Í öðru lagi tel ég, að okkar vísitölukerfi, eins og það er nú, fái ekki staðist á slíkum verðsveiflutímum eins og nú ganga yfir, það þarf að endurskoða það og tryggja launþegana eftir öðrum leiðum, því að það gefur alveg auga leið, eins og ég hef sagt í ræðustól hér á Alþ. áður, að undir þeim kringumstæðum, sem við búum við í dag, er engin leið að láta landsmenn fá almenna kauphækkun eftir vísitölu út á stórhækkað olíuverð, sem þjóðarþúið verður fyrir. En okkar vísitölukerfi er þannig, að menn hefðu átt að fá kauphækkun út á þessa olíuverðhækkun.

Og í þriðja lagi tel ég, að eðli þess vanda, sem við er að glíma, sé að talsverðu leyti fólgið í því, að kaupgjaldssamningarnir, sem gerðir voru í lok febr. í vetur, voru í ýmsum tilfellum alveg óraunhæfir. Þar var farið í ýmsum greinum langt út fyrir eðlileg takmörk, þó að það ætti ekki við hina lægst launuðu að mínu mati. Því er ekki heldur að neita, að þarna er stór þáttur í okkar vanda gífurleg þensla á öllum sviðum. Framkvæmdir hafa verið gífurlega miklar, og það er vitanlega hægt að stjórna þeim án þess að grípa til almennrar lífsskjaraskerðingar.

Ég vil í þessu sambandi segja það, að við Alþb.-menn settum fram í viðræðunum um mynd-

un vinstri stjórnar að þessu sinni okkar hugmyndir um það, hvað gera ætti í efnahagsmálum. Þar lýstum við því yfir, að við teldum 15% gengislækkun, eins og þar var talað um, allt of mikla, það væru ekki rök fyrir því og það væri ekki hyggilegt að fara í svo mikla gengislækkun. Þetta margundirstrikuðum við. Við tókum hins vegar fram, að við mundum ekki láta standa á þessu, við mundum fallast á 15% gengislækkun til þess að ná samkomulagi, en það þýddi, að það yrði að gera gagnráðstafanir til handa launþegnum í landinu, sem yrðu meiri, ef yrði farið í svona mikla gengislækkun, þá yrðu gagnráðstafanirnar að vera meiri. Og við settum fram á skipulegan hátt, hvaða gagnráðstafanir við teldum, að þá yrði að gera. Það vitanlega skiptir hér öllu máli, að þess sé gætt í sambandi við efnahagsráðstafanir eins og þær, sem nú þarf að gera, að þær séu gerðar þannig, að ekki sé um árásir að ræða á launafólkið í landinu. Það kann að vera, að það verði að færa niður raunverulegan kaupmátt hjá þeim, sem best eru staddir. En það er ekki þörf á því að gera það hjá almennu verkafólki. Það hefur verið okkar meginsjónarmið.

Ég vil benda á það, að þær till., sem hér liggja fyrir og við vitum um nú af hálfu þessarar ríkisstj. til ráðstöfunar í efnahagsmálum, eru mjög stórar. Hér er um gífurlega mikinn fjármagnstilflutning að ræða í okkar hagkerfi. 17% gengislækkun þýðir, eftir því sem við höfum fengið upplýsingar um áður, og skakkar þá ekki mikið frá því, sem hæstv. forsrh. sagði hér áðan, — hún þýðir, að það er verið að færa yfir til útgerðarinnar í landinu nettó 3500—4000 millj. kr. Þessi tilfærsla er að mínum dómi, ef réttilega er á haldið, algerlega óþörf. Það þarf ekki að framkvæma þessa millifærslu. Og fyrir ríkissjóð þýðir þessi gengislækkun, að það er verið að færa aukna fjármuni yfir til ríkissjóðs á milli 1500—2000 millj. kr. Til þessara tveggja aðila, til sjávarútvegsins og til ríkissjóðs, er því verið að færa yfir fjármuni í hagkerfinu á milli 5000 og 6000 millj. kr. á ársgrundvelli. Auðvitað er tilfærslan enn meiri, því að fleiri koma inn í þetta dæmi. Við þetta á svo að bæta tilfærslunni einnig upp á 1800 millj. kr., þar sem eru 2 söluskattstig. Hér tel ég, að sé óhyggilega að farið, og það er vitanlega ekki frambærilegt á neinn hátt að leggja fram þessar till. án þess að gera þá grein fyrir því um leið, hvað á að fylgja gagnvart launastéttunum í landinu.

Ég vil benda á, að það er auðvelt að leggja það saman, að þær ráðstafanir, sem þegar hafa verið gerðar, og þær ráðstafanir, sem felast í þessum till., sem hér eru á ferðinni, jafngilda því, að það eigi að taka út úr vísitölukerfinu yfir 30 K-stig, nema eitthvað komi hér sérstakt á móti. Þetta mun jafngilda beinni kauplækkun upp á 29—30%, nema eitthvað komi sérstakt á móti. Og ég held, að ríkisstj. ætti að hugsa sig um betur, áður en hún leggur út í slíkt, því að hún fær þetta aldrei í gegn á friðsamlegan hátt, og þá er hætt við því, að það geti tapast eins mikið og það, sem átti að vinnast, ef afleiðingarnar verða stóráttök á okkar vinnumarkaði.

Ég skal ekki ræða hér frekar um málið, þó að það sé fyllilega ástæða til þess að ræða um

efnahagsmálin á breiðum grundvelli, þegar mál eins og þetta liggur hér fyrir. En mig langar til að koma hér fram með nokkrar fsp. til hæstv. forsrh. varðandi þetta mál.

Það er í fyrsta lagi: Er gert ráð fyrir því í sambandi við þessar miklu breytingar, að hlutaskiptakjörum sjómanna verði breytt með lögum, eins og gert var 1968 og kröfur hafa komið fram um nú af hálfu útvegsmanna? Þetta er mjög þýðingarmikið atriði, að verði hér upplýst, því að auðvitað sjá allir, að gengislækkun út af fyrir sig stóreykur á hallareksturinn hjá fiskiskipunum, ef ekki koma einhverjar aðrar ráðstafanir þarna með. Rekstrarkostnaður bátanna eykst.

Þá kemur önnur spurning: Hvað er gert ráð fyrir, að fiskverð geti hækkað mikið til fiskiskipaflotans í kjölfar þessarar gengisbreytingar? Hvað er gert ráð fyrir, að fiskverðshækkunin geti orðið mikil? Og fær hún að skila sér til sjómanna eða er gert ráð fyrir því að breyta hlutaskiptakjörunum?

Þá vildi ég enn spyrja, hvaða reglur eigi að gilda um álagningarprósentu verslunarinnar í landinu, eftir að þessi gengisbreyting hefur verið samþ. eða ákveðin. Á að lækka álagningarprósentu verslunarinnar eða á að leyfa versluninni í landinu að fá beinan gróða í sinn hluta með því að leggja jafnháa prósentutölu á mun herra vöruverð? Þetta er vitanlega mjög þýðingarmikið að fá upplýsingar um, og ég óska eftir að hæstv. forsrh. svari því hér.

Þá vil ég einnig spyrja, hvaða breytingar verði gerðar á hinum svonefndu innborgunarreglum verslunarinnar í sambandi við innflutning. Verða þær reglur felldar úr gildi með gengisbreytingunni eða eiga þær að standa áfram að meira eða minna leyti?

Þá langar mig einnig að spyrja: Er gert ráð fyrir því í kjölfar þessarar gengisbreytingar að borga niður á næsta ári olluverð til fiskiskipaflotans, eða er gert ráð fyrir því, að þeirri niðurgreiðslu verði hætt og fiskiskipin verði látin borga það verð á olíu, sem er á hverjum tíma?

Svo er auðvitað sú stóra spurning, sem ég hef nokkuð vikið hér að, en vildi mjög gjarnan koma hér fram með formlega spurningu út af: Hvaða reglur eiga að gilda varðandi kaupgreiðsluvísitöluna? Ríkisstj. hlýtur að hafa komið sér saman um ráðstafanir í þessum efnum varðandi alla þessa liði, því að það er í rauninni alveg óhugsandi að standa að þessum málum þannig, að menn geri samþykkt aðeins um einn liðinn óbundið af því, hvernig á að fara með hina, sem þetta varðar svo miklu. Hvaða reglur eiga að gilda um kaupgreiðsluvísitöluna, eftir að þessar miklu breytingar hafa gengið yfir?

Þá vil ég einnig spyrja: Hverjar verða þessar sérstöku launabætur til láglaunafólks? Ríkisstj. hefur væntanlega einnig gert sér grein fyrir því. Og hverjir teljast í þessum efnum láglaunamenn, hvar er láglaunamarkið og hvaða sérstakar bætur eiga þessir aðilar að fá?

Og síðast vil ég spyrja: Er ekki gert ráð fyrir því, að tryggingabætur almannatrygginganna verði hækkaðar um leið eða nú þegar, þar sem auðvitað er augljóst mál, að bótaþegar almannatrygginganna eru ekki færir um að taka á sig

stóraukin útgjöld án þess að fá einhverjar bætur á móti.

Lokaorð mín skulu svo aðeins vera þau, að ég vil vara ríkisstj. við því að halda þannig á þessum málum, að hún efni til stórátaka á vinnu-markaði. En það er veruleg hætt á því, að til slíkra átaka komi, ef ekki verður tekið fullt tillit til hagsmuna almennra launþega í landinu við þær ráðstafanir, sem gerðar eru. Maður hefur ekki heyrt enn neitt minnst á það, hvernig aðrir en launþegar í landinu eigi að standa undir þeim vanda, sem hér er um að ræða. Og þá er vitanlega gefið mál, að það skiptir miklu máli, hvernig farið er að launþegum landsins varðandi jafnvíðkvæm mál og hér eru á ferðinni og áhrifamikil.

Ég vil svo aðeins lýsa því yfir, að við Alþb.-menn getum ekki stutt þetta frv., sem felur í sér vissa staðfestingu á 17% gengislækkun. Við erum á móti þeirri aðgerð. Við teljum, að hér sé farið allt of gróft í sakirnar, og auk þess vantar svo vitanlega alla grg. um það, hvaða fylgiráðstafanir eigi að koma til þess að vernda launþega landsins.

Magnús T. Ólafsson: Herra forseti. Í dag hafa gengisbraskararnir fengið það, sem þeir vildu. Spákaupmennirnir, sem rætt er um í fréttatilkynningu Seðlabankans um 17% gengislækkun, geta farið að telja sér gróðann.

Þegar ljóst var snemma á þessu ári, að viðskiptakjör íslenska þjóðarþúsins gagnvart umheiminum færu versnandi, jafnframt því sem nokkrar kostnaðartilhækkunar kæmu til innanlands auk þeirra, sem beinlínis eru innfluttar vegna verðbólguþróunar á alþjóðamarkaði, tók fyrrv. ríkisstj. að ræða úrræði til að afstýra þeim vanda, sem menn töldu sig sjá fram undan. Þegar á daginn kom, að fyrrv. ríkisstj. hafði ekki þingmeirihluta fyrir þeim aðgerðum, sem hún taldi ráðlegastar, eins og á stóð í vor, var eftir því leitað, hvort þáv. stjórnarandstaða væri til viðtals um að lita á frv. ríkisstj. og sjá, hvort hún gæti fellt sig við framgang þess, e.t.v. með einhverjum breytingum. En við slíkt var ekki komandi. Þá höfðu stjórnsmálalabaskararnir og gengisbraskararnir náð höndum saman. Afleiðing af því föstbræðralagi, sem þá tókst, er nýafstaðin stjórnarmyndun, og ávöxtur þess er svo gengislækkunin, sem nú er kunngerð og aðeins er upphafið af aðgerðum í efnahagsmálum, aðeins toppurinn á þeim ísjaka, sem enn marar að mestu í kafi.

Það er sannfæring mín og sannfæring þeirra stjórnsmálasamtaka, sem ég tala fyrir, að þessi gengislækkun, sem nú hefur verið gerð, sé íþörf og hún sé skaðleg. Þær aðgerðir til að afstýra efnahagsvanda, sem drög voru lögð að í frv. í vor um viðnám gegn verðbólgu, byggðust fyrst og fremst á niðurfærslu aðgerðum. Og enn héldum við í SF fram sams konar úrræðum í þátttöku okkar í stjórnarmyndunarviðræðum í sumar. En þessar till. um niðurfærslu, um, að óhjákvæmilegar byrðar kæmu fyrst og fremst á þá, sem byggðust skammta sér of riflega sneið af þeim tekjum, sem þjóðin hefur til ráðstöfunar, fengu

Alþt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

ekki hljómgrunn í vor hjá stjórnarandstöðinni þáverandi og þær fengu ekki þann hljómgrunn, sem nægði, í þeim viðræðum sem áttu sér stað í sumar um myndun fjögurra flokka stjórnar.

Það var vitað þegar í vor, þegar þessi mál voru á döfinni, að sterk öfl í Framsfl. kærdi sig ekkert um þau úrræði, sem þar var brotið upp á, heldur lögðu á það allt kapp að ná höndum saman við Sjálfstfl., við þau öfl í þeim hópi, sem ætíð og ævinlega hafa mænt á gengislækkunir og þær stórfelldar til þess að ráða fram úr aðsteðjandi vanda í efnahagsmálum. Þessi gengislækkun er skaðleg vegna þess, að þótt ekki sé látið svo heita, að hér sé um að ræða stofngengisbreytingu, heldur markaðsgengisbreytingu, þá er stökkið svo stórt, lækkunin svo mikil, að menn hljóta að skilja það sem fráhræf frá þeirri sveigjanlegu gengisstefnu, sem upp var tekin fyrir rúmum tveimur árum og síðan hefur verið fylgt, þeirri stefnu, að gengið skuli eftir aðstæðum færast annað hvort upp eða niður, eftir því sem rök eru til á hverjum tíma. Slík meðferð gengismála hefur ekki síst þann kost að útiloka gengisbrask og spákaupmennsku. Þar vita menn aldrei fyrir fram, hvað við tekur. Sú mikla lækkun, sem nú er gerð, um 17%, ýtir hins vegar undir verðbólguhugsunarháttinn, þann hugsunarhátt, að ætíð sé óhætt að reka spákaupmennsku með það fyrir augum að gengisbreytingar verði stórfelldar og næstum einvörðungu niður á við.

Það hefur verið rakið fyrir í þessum umr., og ég ætla ekki að gera það að umræðuefni í löngu máli, en það hlýtur að vera eitt af aðalumræðuefnum og umhugsunarefnum manna, þegar slíkar ráðstafanir eru gerðar, sem nú hafa verið tilkynntar, hver þróun hefur orðið í innflutningi og útflutningi á síðustu mánuðum. Innflutningur hefur orðið nær ½ meiri en á tilsvarendi tíma fyrra árs. Innflytjendur hafa keppt við á flytja inn vörur til þess að verða á undan gengisbreytingunni, þar sem hins vegar útflytjendur hafa lagt allt kapp á, eftir því sem þeir hafa megnað, að draga útflutning á sinni framleiðslu og draga greiðslur fyrir útfluttar vörur í bið eftir því, að breytt gengi færði þeim aukinn hagnað. Við þessar aðstæður er ekki að furða, þótt gjaldeyrissjóður rýrni, og ekki heldur að furða, þótt útlánþensla verði nær óviðráðanleg, þegar í senn sækja á lánastofnanir innflytjendur og útflytjendur, sem eru að fjármagna ráðstafanir, sem byggjast á því, að verið er að hýða eftir ábata af gengislækkun. Þeir, sem tapa eins og fyrri daginn, eru sparifjáreigendurnir, sem lagt hafa fram lánsfjármagnið, sem lánastofnanirnar veita svo til gengisbraskaranna, hvort heldur innflytjenda eða útflytjenda. Hér er enn á ný sett í gang gömul og skaðleg svikamylla og að mín-um dómi algerlega að óþörfu. Önnur úrræði eru að mínum dómi a. m. k. jafntiltæk og hefðu verið mun heilladrýgri.

Það er eðlilegt, að þeir, sem standa að slíkum ráðstöfunum sem nú hafa verið ákveðnar, vilji skjóta afgreiðslu á þeim hliðarráðstöfunum, sem lagt er til, að gerðar verði á þskj. 19. Ég mun ekki leggja neinn stein í götu þess, að þetta mál hljóti skjóta afgreiðslu, en stuðningi get ég ekki heitið því.

Forsrh. (Geir Hallgrímsson): Herra forseti, þar sem ég óskaði eftir, að frv. þetta fengi skjóta afgreiðslu hér í d., skal ég takmarka þau orð, sem ég hér segi, við svör við þeim fsp., sem varpað var fram af hálfu hv. 2. þm. Austf.

Spurt var í fyrsta lagi, hvort gert væri ráð fyrir því, að hlutaskiptum sjómanna verði breytt með lögum. Það er ekki fyrirhugað.

Í öðru lagi var spurt, hvað gert væri ráð fyrir, að fiskverð gæti hækkað mikið. Fiskverðsákvörðun er nú í höndum yfirnefndar verðlagsráðs sjávarafurða, og tekur hún auðvitað ákvörðun sína á grundvelli þess, sem hún telur reksturinn geta greitt.

Í þriðja lagi var spurt, hvaða reglur giltu um álagningarprósentu verslunar í tengslum við þessa gengisbreytingu, og er svarið við því, að sömu reglur munu gilda að þessu leyti og við fyrri gengisbreytingar, þ. á m. við gengisbreytinguna 1972.

Í fjórða lagi var spurt um, hvaða breytingar verði gerðar á innborgunargreiðslum vegna vörukaupa. Þar munu verða felldar niður á tilteknu tímabili, en frekara fyrirkomulag í þeim efnum hefur ekki verið ákveðið.

Í fimmta lagi var spurt, hvort olíuverð yrði greitt niður til fiskiskipafloðans. Það er talið augljóst, að um einhverjar niðurgreiðslur verður að ræða á olíuverði til fiskiskipa áfram, en hve miklar skal ekki fullt að svo stöddu. M. a. til þess að gera sér grein fyrir þessu og öðrum atriðum varðandi sjávarútvegssðæmið er tekinn nokkur frestur.

Í sjötta lagi var spurt, hvaða reglur eigi að gilda um kaupgreiðsluvísitöluna. Eins og þingheimi er kunnugt, hafa verið framlengd brbl., en þar er gert ráð fyrir að laun séu greidd samkv. óbreyttri kaupgreiðsluvísitölu til loka sept. Ætlunin er að nota þann tíma til samráðs við aðila vinnumarkaðsins um láglaunabætur og tryggingabætur til þeirra, sem miður mega sín í þjóðfélaginu, til þess að þeir standi betur að vígi en ella. Í dag hef ég í umboði ríkisstj. ritað aðilum vinnumarkaðsins og farið fram á, að þeir tilnefni fulltrúa til viðræðna við ríkisstj. um skipan kjaramála annars vegar í samræmi við stefnuvirlýsingu ríkisstj. og í öðru lagi um þær launajöfnunarbætur og tryggingabætur, sem einkum eru ætlaðar láglaunafólki, til þess að það standi betur að vígi að mæta þeim verðhækkunum, sem óneitanlega hafa átt sér stað að undanförun og verða því miður nú á næstunni. Vænti ég þess, að þær viðræður geti hafist sem allra fyrst, og vill ríkisstj. einmitt taka sér frest til þess að fá fram sjónarmið launþegsamtakanna að þessu leyti.

Í sjöunda lagi var spurt um, hverjar þær sérstöku láglaunabætur yrðu, sem um væri talað. Verður þeirri spurningu ekki svarað fyrr en að höfðu samráði við samtök aðila vinnumarkaðsins, eins og ég gat um áðan.

Loks var svo spurt, hvernig færi með tryggingabætur almannatrygginga. Vil ég taka það fram, að gengið er út frá því, að þær muni breytast í tengslum við launajöfnunarbætur. En það dæmi kemur auðvitað til skoðunar í sambandi við skipan kjaramála nú alveg næstu daga og vikur.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til fjh.- og viðskn. með 21 shlj. atkv.

Neðri deild, 10. fundur.

Fimmtudaginn 30. ágúst, kl. 5.30 síðdegis.

Ráðstafanir vegna gengis íslenskrar krónu, frv. (þskj. 19, 21). — 2. umr.

Of skammt var liðið frá 1. umr. og útbýtingu nál. — Afbrigði samþ. með 21 shlj. atkv.

Frsm. (Þórarinn Þórarinnsson): Herra forseti. Þetta nál. er merkilegt af fleiri ástæðum en þeim, að því var upphaflega dreift handskrifuðu. Það er undirritað af 4 ráðh., sem ekki hefur komið fyrir áður, og auk þess hefur sama manni verið falið að mæla bæði fyrir hönd þeirra, sem eru með frv., og hinna, sem eru á móti því. Það er að sjálfsögðu talsvert vandasamt starf, og ég held, að ég fullnægi því hlutverki best með því að ræða málið ekki neitt, heldur skýra frá þeirri niðurstöðu, að 2 nm. leggja til, að frv. verði felld, en 5 nm. leggja til, að það verði samþ.

Karvel Pálmason: Herra forseti. Ekki er ég hissa á því, þótt hv. 4. þm. Reykv. kvartí þessa dagana. Það er meira en þetta, sem á hann er lagt og hefur verið lagt hina síðustu og verstu daga hér á Alþ. En það er rétt, sem hann tók fram og kemur reyndar fram í nál. hv. fjh.- og viðskn., að meiri hl. í n., sem er mikill þar, en kannske ekki eins mikill hér í þinginu, að því er virðist á stundum, mælir með því, að frv. verði samþ., en minni hl., ég og 3. þm. Reykn., leggjum til, að það verði felld.

Það má segja, að það sé nú skammt stórra högga á milli úr hendi hæstv. ríkisstj. til almennings í landinu. Það eru ekki liðnir ýkja-margir dagar síðan ljóst var, að hverju stefndi og hver meiri hl. mundi skapast hér á hv. Alþ. En á þessum skamma tíma, sem liðinn er, er ljóst, að því er virðist, að búið mun að ræna, a. m. k. að því er við best sjáum, sem ekki höfum öll gögn og alla leynisamninga, eins og hér var orðað í gær, um 30% af kaupmi almennings í landinu. (Gripið fram í.) Já, það er slæmt, Sverrir Hermannsson.

Það þarf í raun og veru engan að undra, þótt slíkt gerist, þegar til valda í landinu eru komin þau öfl, sem hvað sterkust eru innan þeirra tveggja flokka, sem skipa núv. hæstv. ríkisstj. Það þarf engan að undra, þó að blöð Sjálfstfll. hafi á undanförunum dögum, vikum eða kannske mánuðum reynt að mála svo dökka mynd af þeim vandamálum, sem vissulega eru fyrir hendi og við er að glíma á efnahagssviðinu, að hægt yrði, eftir að búið væri að koma þessum aðilum til valda, að gera þær ráðstafanir svo harkalegar sem raun ber vitni og hér hafa þó að litlum hluta séð dagsins ljós, það sem af er.

Það hefur áður komið fram hér á Alþ., hver væri sú leið, sem SF tölðu, að rétt væri að fara,

miðað við þann vanda, sem nú er við að glíma. Ég tel ekki ástæðu til þess að rekja það frekar. Við vorum andvígir gengisfellingu og erum henni þeim mun andvígari, eftir því sem hún er meiri. Við teljum, að sá vandi, sem við er að glíma, sé ekki á þann veg, að það þurfi eins stórkostlegar aðgerðir og núv. hæstv. ríkisstj. er þegar farin að gera og á eftir að framkvæma, að það sé réttlætlanlegt að standa að slíku, og þess vegna greiðum við atkv. á móti þessu frv. og leggjum til, að það verði fellt.

Benedikt Gröndal: Herra forseti. Það er ekki langt liðið síðan núv. ríkisstj. kom til valda, e. t. v. rétt að telja ævi hennar enn þá í klukkustundum. En þó hefur ærið margt gerst á þessum tíma. Eitt af því, sem vakið hefur mikla athygli hér á þinginu, er, að áhugi hins fjölmenna þingmannaliðs, sem á að heita að styðja þessa ríkisstj., á stórmálum eins og þeim, sem til umr. eru í dag, er ekki meiri en svo, að ríkisstj. getur ekki einu sinni komið þessum málum til n. án þess að fá hjálp hjá stjórnarandstöðu. Það kemur stundum fyrir, þegar leiði grípur þm. að vorlagi, að það er tregða á að fá menn til að koma hingað og afgreiða mál. En það er ekki hægt að komast hjá því að lýsa undrun yfir því, hversu gersamlega áhugalausir stuðningsmenn ríkisstj. virðast vera um að koma þessu máli fram á eðlilegan hátt, og þó er beðið um, að það sé gert með slíkum hraða, að það er í raun og veru ekki í neinu samræmi við þær hugmyndir, sem eru á bak við þingræði, enda þótt nóg sé af fordæmum um það, og ég fordæmi í sjálfu sér ekki, að mál eins og gengisbreyting þurfi að ganga fljótt fyrir sig.

Annað, sem hefur vakið athygli, er, að annar stjórnarflokkurinn hefur nálega horfið í skuggann og varla frá honum heyrst, þannig að menn eru hér í baksölum farnir að tala um þögla stjórnarflokkinn. En nú fékk hann málið með hv. frsm. þeirrar n., sem nú var að skila af sér, og ég held, að ræða hans sé með algerum eindæmum í allri þingsögunni. (ÞÞ: Þetta var af sérstökum ástæðum.) Það stafar af sérstökum ástæðum. Það má segja, að það sé þá ýmislegt sérstætt, bæði við ástæðurnar í dag og við stjórnarfarið í dag. Þó er það ekki lítið alvöðumál, sem um er að ræða, því að við erum að afgreiða afdrifaríka gengisbreytingu, sem þýðir milljarða tilflutning á tekjum milli fólks í landinu.

Sambandi við fyrri stjórnarmyndun, sem ekki tókst, var mikið talað um samráð við verkamannshreyfinguna, og hæstv. fyrrv. forsrh. lýsti þá yfir, að slíkt samráð kæmi ekki til greina fyrir stjórnarmyndun, en strax eftir stjórnarmyndun átti það að vera sjálfsagt. Í stefnuýrlýsingu núv. ríkisstj., ef hægt er að kalla það plagg, sem við fengum að heyra í gær, slíku nafni, er lofað samráði við aðila vinnumarkaðsins. Að vísu hefur ríkisstj. ekki haft langan tíma til starfa enn, bó að hún takist nú á við mikil verkefni, það skal ég viðurkenna, og það er e. t. v. ekki eðlilegt, að hún ræði við hagsmunasamtök um atriði eins og gengislækkunina sjálfa eða upphæð hennar. En eftir því sem ég

hef best getað frétt nú síðdegis, hefur ríkisstj. ekki sýnt nokkurn lit á því að hafa minnstu samráð, a. m. k. ekki við Alþýðusamband Íslands. Ég hef ekki haft neinar fréttir frá Vinnuveitendasambandinu. Þótt ekki hefði verið annað en að sýna vilja á þessu sviði, sýna vilja vegna þess, hvað þetta er orðið mikið deilumál, þá finnst mér, að ríkisstj. hefði getað eytt í það nokkrum mínútum að hafa eitthvert samband við aðila vinnumarkaðsins, a. m. k. þann aðila, sem á að borga brúsann í þetta skiptið, alþýðusamtökin, og gefið einhverjar vísbendingar eða einhver loforð um þær ráðstafanir, sem eiga að rétta hlut a. m. k. sumra launþega, en sem við vitum ekkert um enn þá. En eins og fleira virðist þetta hafa algerlega gleymst í miklum önnum.

Í þeim umr., sem hér fóru fram í dag, voru lagðar fram margar spurningar og eðlilegar spurningar, en við þeim hefur ekkert svar fengist, ekkert annað en hin sérstæða og kómíska ræða frsm. n., sem um þetta mál hefur fjallað. Við höfum ekki fengið nein svör um, hvað á að gera varðandi láglaunafólkið. Það er talað um, að það eigi að fá einhverjar bætur. Þeir, sem fjallað hafa um efnahagsmálin undanfarið, vita vel, að þær bætur, sem kunna að fara til láglaunafólksins, standa í beinu sambandi og beinu samhengi við það, hvað gengislækkunin er mikil. Það er því útilokað, að ríkisstj. hafi ekki gert sér einhverja grein fyrir þessu máli, þegar hún ákvað, að gengislækkunin skyldi verða eins mikil og hún varð, en ekki lægri eða hærri. Samt sem áður fást engin svör við þeim spurningum, sem fram hafa komið um þetta. Þetta er meginatriðið, algert meginatriði í augum alls þorra launamanna í landinu. Og þetta er prófsteinn á það, hvort ríkisstj. meinar nokkuð með fögrum orðum í þessum efnum.

Það var spurt um margt fleira. En ég vil aðeins ítreka spurninguna um það, hvað verði um bótaþega almannatrygginga. Dettur nokkrum manni í hug, að gamla fólkið og öryrkjarnir þoli þær álögur, sem hér eru á ferðinni í dag, bótalest með öllu ofan á allt, sem þegar hefur gerst, ofan á allar þær hækkunir, sem komnar eru á undan? Við þessu fást engin svör. Það hefur verið spurt um hlut sjómanna og ýmislegt fleira. Það heyrast engin svör, engar upplýsingar. Það er búið að leggja fyrir Alþ. á fyrsta degi, eftir að ríkisstj. kynnti sig hér, tvö frv., sem eru með gifurlega þungum álögum. Það fást engin svör og engar upplýsingar um, hvað ríkisstj. hyggst fyrir varðandi aðrar ráðstafanir, sem kynnu að bæta þessar álögur að einhverju leyti fyrir þá, sem erfiðast eiga.

Íslendingar hafa illa reynslu af því, að skellt hefur verið á gengislækkunum og lofað hliðar-ráðstöfunum, sem yfirleitt eða a. m. k. oft hafa aldrei birst. Er því rík ástæða til þess fyrir stjórnarandstöðuna að sýna fyllstu tortryggni í þessum efnum, og tortrygnin eykst, þegar ekki fást nein svör við spurningum. Og framsaga með þessu máli frá n. eftir einnar klst. athuga er nánast eins og hún væri tekin út úr gamanleik.

Þar sem engin leið er að sjá neina heildarmynd af þessum ráðstöfunum, við höfum aðeins fengið að sjá þyngstu álögurnar, sem hugsan-

legar eru, við fáum engin svör við spurningum um, hvað kunni að koma á móti, er ómögulegt fyrir Alþfl. annað en greiða atkv. gegn þessu frv.

Karl G. Sigurbjörnsson: Herra forseti. Eins og frsm. meiri hl. fjh.- og viðskn. gat um áðan, er það kannske óvenjulegt, þó veit ég það ekki, en ég geri ráð fyrir, að hann hafi farið með rétt mál, að það muni vera óvenjulegt, að 4 ráðh. eigi sæti í einni og sömu þn., það vill nú til í þessu tilviki. Og það má kannske segja, að úr því að svo er ástætt, þá liggi það næst fyrir mig að hugsa sem svo: Hvað má ég, vesalingurinn minn, gegn þeim 4?

Ég ætla ekki að tefja þingheim á langri ræðu um þetta mál. En vegna ummæla hæstv. forsrh. hér við 1. umr. málsins langar mig aðeins til að koma fram nokkrum orðum og ábendingum.

Hæstv. forsrh. komst þannig að orði í ræðu sinni, þegar hann fylgdi frv. úr hlaði, að það væri aðeins einn liður í samræmdum heildaraðgerðum í efnahagsmálum. Það er einmitt þess vegna, að þetta er einungis einn liður í þessum samræmdum heildaraðgerðum, sem von er á kannske á næstunni, að ég tek hér til máls og lýsi því yfir, að ég fyrir mitt leyti og þm. Alþb. munum vera á móti þessu frv. Í því felst að visu ákveðið markmið, þ.e.a.s. að afla tekna á þann hátt, sem oft hefur verið gert áður, að færa fjármagn til milli ýmissa stétta í þjóðfélaginu. En það eru engar upplýsingar að fá um það, hvaða hliðarráðstafanir muni fylgja, og það eru engar upplýsingar um það að fá, hvaða afgreiðslu frv. fái, sem hér liggja fyrir Alþ. og fela í sér aukna skattheimtu, t.d. frv. til 1. um tímabundnar ráðstafanir til viðnáms gegn verðbólgu, sem frmalengd hefur verið, þó með þeirri viðbót, að útsöluverð landbúnaðarvara hefur hækkað um 15–20%, án þess að launþegar fái það að nokkru bætt. Það eru sem sagt engar upplýsingar um, hvað við tekur, þegar fram-
lengingarfresturinn rennur út. Í öðru lagi liggur fyrir Alþ. frv. til 1. um fjárflokk til vegagerðar, en í því felst veruleg hækking bensínskatts. Engar upplýsingar liggja fyrir um, hvort frv. á að fá sömu afgreiðslu og væntanlega verður með þetta frv., sem hér er til umr., eða hvort það verður dregið til baka eða endurskoðað og jafn-
vel komið með hærri till. um bensínskatt. Í þriðja lagi er komið fram og liggur fyrir Alþ. frv. til 1. um hækkingu söluskatts um 2 stig. Allt þetta miðar að hækkingu á skattheimtu. Og í fjórða lagi liggur fyrir Alþ. frv. um verðjöfnunargjald á raforku, þ.e.a.s. frv., sem felur í sér hækkingu á rafmagnsgjöldum til almennra notenda rafmagnsins.

Mér finnst einsætt, þar sem engar upplýsingar liggja fyrir um ráðstafanir í efnahagsmálum aðrar en þær, sem lagt er til í því frv., sem fyrir liggur, þ.e.a.s. gengisfellingu íslenskrar krónu, þá sé ekki hægt annað en að styðja að því, að þetta frv. verði fellt. Ég segi fyrir mitt leyti, að ég get ekki annað séð en að hér sé verið að endurvekja gamalkunna fjármagnsflutningaleið, gamalkunna leið, sem farin hefur verið til að flytja fjármagn milli stétta í þjóðfélaginu, þótt að visu séu aðrir aðstandendur að þeim fjár-

magnsflutningi í þetta sinn. Og eins og ég gat um áðan, þar sem ekki liggja fyrir neinar upplýsingar um framhald og hliðarráðstafanir, sem væntanlega á að gera í samræmi við þessa gengisfellingu, þá sé ég ekki, að það sé nein ástæða til annars en vera á móti því, og legg því til, að frv. verði fellt.

Forsrh. (Geir Hallgrímsson): Herra forseti. Ég vil taka það fram, að ég svaraði áðan þeim fsp., sem komu fram hér fyrir í umr., þá vegna fsp. frá hv. 2. þm. Austf. En verið getur, að hv. 2. landsk. þm. hafi þá ekki verið í salnum og því endurtekið sumar þeirra spurninga. Ég vil enn fremur segja frá því, að ég hef í dag ritað aðilum vinnumarkaðarins, þ.e.m. að sjálfsgöðu Alþýðusambandi Íslands, bréf, þar sem farið er fram á, að Alþýðusambandið og raunar aðrir aðilar vinnumarkaðsins tilnefni fulltrúa til viðræðna við ríkisstj. um hina ýmsu þætti þeirra mála, sem lúta að skipan kjaramála annars vegar og láglaunbætur sérstaklega hins vegar. Ég tel því ekki ástæðu til að fara ítarlegar út í þetta mál, en vil aðeins leggja á það megin-
áherslu, að ríkisstj. hefur ekki talið rétt að kveða á um, hvernig haga skuli láglaunaupphótum eða tryggingabótum til þess að vega upp á móti þeirri framfærslukostnaðarhækkun, sem óneitanlega fylgir verðlagsþróuninni undanfarið og á enn eftir að koma fram, fyrr en að höfðu samráði við samtök launþega. Nú hefur verið gert ráð fyrir því með þessu bréfi og óformlegu samtali mínu við forseta Alþýðusambands Íslands, að til slíks samráðs verði stofnað, og vonast ég til, að úr megi verða góð samvinna, er tryggi láglaunafólki réttlátar kjarabætur.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 16:8 atkv.

2.–4. gr. samþ. með 17:8 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: IngJ, JSk, MB, MAM, ÓE, ÓU, SB, SvH, TÁ, VH, PS, PP, EBS, EKJ, FP, GuðlG, GHG, GTh, IG.

JónasÁ, KP, LJós, MÓ, SighB, SvJ, BGr, EÖS, GS, KGS, GÞG greiddu ekki atkv.

10 þm. (HES, JóhH, LárJ, MK, PP, PJ, PS, RH, SV, GF) fjarstaddir.

Neðri deild, 11. fundur.

Föstudaginn 30. ágúst, að loknum 10. fundi.

Ráðstafanir vegna gengis íslenskrar krónu, frv. (þskj. 19). — 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði samþ. með 23 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. samþ. með 18:10 atkv. og afgr. til Ed.

Efri deild, 8. fundur.

Föstudaginn 30. ágúst, kl. 6 síðd.

Ráðstafanir vegna gengis íslenskrar krónu, frv. (þskj. 19). — 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. og 3. umr. í Nd. — Afbrigði samþ. með 13 shlj. atkv.

Forsrh. (Geir Hallgrímsson): Herra forseti. Ég mun reyna að stytta mál mitt og bið hv. þdm. velvirðingar á því og vænti þess, að þeir varpi fram fsp., að því leyti sem heim finnst málið vanreifað af minni hálfu. En frv. það til 1., sem hér er um að ræða, er lagt fram í tengslum við það, að síðdegis í gær lagði bankastjórn Seðlabankans til við ríkisstj. að höfðu samráði við bankaráð, að gengisskráning verði tekin upp að nýju n.k. mánudag og verði þá markaðsgengi íslensku krónunnar gagnvart Bandaríkjadóllar sem næst 17% lægra en það var þegar gengisskráningu var hætt og gjaldeyrisviðskipti stöðvuð hinn 21. ágúst s.l. Ríkisstj. samþykkti þessa till. Seðlabankans.

Ég skal ekki fjalla um einstakar greinar frv., en tilgangur gengisbreytingarinnar, sem ákveðin hefur verið, er tvíþættur: annars vegar að tryggja rekstrargrundvöll atvinnuveganna og hins vegar að bæta greiðslustöðu þjóðarbúsins gagnvart útlöndum.

Hv. þdm. er kunnugt af skýrslu þeirri, sem ég óskaði eftir, að gerð yrði í byrjun júlí, að þunglega horfir um afkomu sjávarútvegsins. Það virðist í heild vera um hallavandamál að glíma, sem nemur 2800—3500 millj. kr. eftir því, hvort tillit er tekið til verðjöfnunar eða ekki. Hér er hins vegar um mjög flókið vandamál að ræða, þar sem afkomuhorfur einstakra greina sjávarútvegsins eru mjög misjafnar. En til þess að unnt sé að leysa vandamálið, er gengið út frá því, að eigi verði frekari kauphækkunir innanlands en eru fólgnar í fyrirhuguðum láglaunauppbótum og tryggingabótum til þeirra, sem lakar standa að vígi.

Tekjuskiptingarvandamálin innan sjávarútvegsins eru mjög vandasöm vegna olíuvandamálsins og örðugleika skuttogararekstrar. Er ætlunin, að ríkisstj. beiti sér fyrir á næstunni ráðstöfunum með löggjöf og samningum og samráði við aðila innan sjávarútvegsins til þess að leysa þessi vandamál, gera sérstakar ráðstafanir til að snúast við olíukostnaðarvanda útvegsins, auka sveigjanleika verðjöfnunarkerfisins, til þess að unnt sé að mæta rekstrarhalla frystingar með greiðslu að hluta úr Verðjöfnunarsjóði og draga þannig úr þörfinni fyrir gengisbreytingu, tryggja Tryggingasjóði fiskiskipa nauðsynlegar tekjur, bæta fjárhag skuttogaranna, bæði með ráðstöfunum á gengishagnaði og með öðrum hætti. Þegar á öll þessi atriði er litið, er talið í heild nauðsynlegt af hálfu Seðlabankans að skrá gengið svo sem ákveðið hefur verið.

Talið er, að sú gengislækkun, sem nú hefur verið ákveðin, færi sjávarútveginum 4800 millj. kr. auknar tekjur. Á móti kemur hækkun á rekstrararkostnaði, 1600 millj. kr., þannig að nettóáhrifin eru jákvæð um 3200 millj. kr.

Ég þarf ekki að rekja hér, hvernig viðskiptajöfnuðurinn við útlönd hefur þróast, en sú þróun hefur haft í för með sér, að greiðslujöfnuðurinn hefur farið hraðversnandi og gjaldeyrisforði landsins síminnkandi.

Í sambandi við einstakar greinar frv. tel ég rétt að gera grein fyrir því, að talið er, að sá gengismunur, sem um er rætt í 2. gr. frv. og mun mynda þann sjóð, sem þar er rætt um, miðast við birgðir afurða og ógreiddan útflutning, þegar gengisbreyting fer fram. Síðustu upplýsingar, sem fyrir liggja um þetta efni, eru frá 31. júlí s.l., en þá voru birgðir sjávarafurða taldar að verðmæti um 5500 millj. kr. og ógreiddur útflutningur rúmlega 2400 millj. kr. eða samtals 7900 millj. kr. Nokkur óvissa hlýtur að ríkja um mat á verðmæti birgðanna, þar sem óvíst er um hugsanlegt söluverð stórra vöruflokka, svo sem loðnumjöls og freðfisks. Sé hins vegar miðað við töluna 7900 millj. kr., verður gengismunur af völdum þessarar gengisbreytingar nálægt 1620 millj. kr. Samkv. lauslegum áætlunum færu um 100 millj. kr. til greiðslu samkv. a-lið 2. gr., þ.e.a.s. til greiðslu á hækkuðum á flutningskostnaði útflutningsafurða, 400 millj. kr. til greiðslu samkv. b-lið, þ.e.a.s. til að verðtryggja innstæðu Verðjöfnunarsjóðs fiskiðnaðarins samkv. lagaskyldu, og loks um 300 millj. kr. til greiðslu samkv. c-lið, þ.e.a.s. vegna niðurgreiðslna á olíu til fiskiskipa fram til 1. okt. n.k., þannig að eftir stæðu um 820 millj. kr. til ráðstöfunar í þágu sjávarútvegsins samkv. sérstöku lögum. En í því sambandi hefur einkum verið rætt um þrennt: a) Að auðvelda eigendum skuttogara að standa í skilum með greiðslur afborgana og vaxta af stofnlánum. b) Að greiða hluta gengistaps vegna erlendra skulda eigenda fiskiskipa. c) Að greiða úr greiðsluferfiðleikum fiskvinnslufyrirtækja, sem átt hafa í söluferfiðleikum á árinu 1974. Þetta mál verður að sjálfsögðu kannað nánar á næstunni.

Ég vil svo leggja áherslu á, að þessa gengislækkun ber að skoða sem einn lið í samræmdum heildaraðgerðum í efnahagsmálum, sem ríkisstj. mun beita sér fyrir og hafa það markmið að ná öruggu jafnvægi í efnahagsmálum þjóðarinnar.

Herra forseti. Ég vil að lokinni þessari umr. leggja til, að frv. þessu verði vísað til 2. umr. og fjh.- og viðskn. þessarar d., og ég vil ítreka þá ósk við hv. þdm. að greiða fyrir afgreiðslu málsins, þar sem þetta mál er sérstaks eðlis og venja er að reyna að flýta afgreiðslu slíkra mála.

Helgi F. Seljan: Herra forseti. Það fer sjálfsagt fleirum líkt og mér, þegar mál eins og þessi eru á dagskrá, um gengislækkun, lækkun íslensku krónunnar, að það fer nokkur hrollur um menn. Ég þekki a.m.k. ekki til annars en heldur illra áhrifa af slíkum ráðstöfunum. Ég hef ekki komið auga á það, að gengisfelling sem slík hafi verið frambúðarlausn á okkar vandamálum. Hún hefur e.t.v. til bráðabirgða leyst vanda á einhverjum sviðum, en hún hefur einnig skapað vanda á öðrum sviðum. Meðan annað kemur ekki í ljós en það, sem stendur í hinni loðnu og einkennilegu stefnufirlýsingu hæstv. núv. ríkisstj., eru vitanlega alvarlegustu áhrifin af ráðstöfun sem þess-

ari þau, sem fram koma á heimilum launafólks í landinu, því að enn verður ekki annað séð, þó að vonandi eigi eitthvað annað eftir að koma í ljós, en hér sé um beina tilfærslu fjármagns í landinu að ræða til atvinnurekenda og peningavaldsins í landinu og frá heimilum launafólks, frá alþýðustéttum þessa lands. Við slíku var vitanlega að búast og verður því miður að búast af þeirri íhaldsstjórn, sem nú hefur tekið völdin hér og menn sjá, að dembir nú yfir okkur í stórum stíl þeim gjöfum, sem launþegar þurfa svo sannarlega að vera menn til að taka á móti.

Ég skal hins vegar verða við þeim tilmælum hæstv. forsrh. að hafa hér ekki uppi langt mál. Þegar hefur verið í Nd. gerð ítarleg grein fyrir afstöðu Alþ. til þessa máls og reyndar til efnahagsmálanna í heild, og það nægir fyllilega að visa til þess. Alþ. er andvigt þessu máli og mun greiða atkv. gegn því.

Jón Árm. Hóðinsson: Herra forseti. Enn einu sinni stendur Alþ. að því að fella gengi íslensku krónunnar. Ég hugsa, að á s.l. 30 árum séu slík vinnubrögð orðin svo algeng, að jafnvel almenningur í landinu og nú seinast þm. eru orðnir svo áhugalausir um slík vinnubrögð, að þeir mæta ekki, þótt þeir standi að því, þm. úr stjórnarlöðinu, og eiga nú allt undir því, að við í stjórnarandstöðunni sýnum það umburðarlyndi að sitja í stólunum til þess að fá nægilega höfðatölu og einhverjir verði á móti. Þannig er komið ábyrgðartilfinningu þeirra manna, sem bera ábyrgð á stjórn þessa lands næstu mánuðina. Skoðun mín er í stuttu máli sú, að þegar sé mótað með þessum aðgerðum upphaf að endinum og þessi vinnubrögð beri dauðann í för með sér fyrir hæstv. ríkisstj. innan skamms, og má mikið vera, ef hún lifir fram yfir næstu áramót. Ég skal nú færa nánari rök fyrir þessu.

Það ættu margir þm. hér að vita, sem hafa setið áratugum saman á Alþ., að allar gengisfellingar hafa meira og minna mistekist. Ég hef sjálfur staðið að gengisfellingu, og ég hef sjálfur verið í því ásamt öðrum mönnum úr greinum sjávarútvegsins að reyna að fá leiðréttingar í samræmi við vilja og hagsmuni þeirra, sem alltaf er verið að bjarga og alltaf er sagt, að sé verið að bjarga, og enn einu sinni á að vera að bjarga, en það hefur bara ekki borið árangur og það mun enn ekki bera árangur, eins og að þessu er staðið. Það er mín sannfæring, og kemur hér margt til. Það er í fyrsta lagi: Hvað á almenningur í landinu að una því lengi, að sparnaður sé svo freklega brotinn á bak aftur? Mér er ekki kunnugt um, hversu sparnaður landsmanna er mikill, en ég held, að það sé ekki langt frá lagi, að í sparisjóðsbókum og lífeyrissjóðum séu um 30 milljarðar. Gengi miðað við íslenska krónu hefur nú á rúmu hálftu ári lækkað um 46%. Það er ekkert annað. Rýrnun þessa fjármagns er orðin svona gífurlegt, 6—8 milljarðar hafa farið í súginn hjá fólki, sem á þetta. Og þó er það þetta fólk, sem veitir athafnalífínu möguleika á því að starfa með því að leggja sitt fjármagn fyrir, en eyða því ekki, eins og stór hluti þjóðarinnar hefur gert

núna undanfarið, — eyða því ekki þegar í stað í vitleysu. Það er kominn tími til þess, af því að allir stjórnmalaflokkar á Íslandi hafa staðið að því að fella gengi, að muna eftir þessu fólki og gera þær ráðstafanir, sem draga úr eyðslunni. Gengisfellingar hafa felld hverja einustu ríkisstj. á Íslandi, sem til hennar hefur gripið, og mun fella þessa. Það er mín sannfæring. Hvað skeður hér? Fólk dregur úr kaupunum núna í bili, 2—4 mánuði. Svo sér fólk, hvað er að ske. Það koma verkföll, það er gífurleg togstreita, og þá byrjar það að eyða um of aftur, vegna þess að forustan á Alþ., hjá öllum stjórnmalaflokkum er ekki meiri en svo, að það hvetur fólk, almenning í landinu, strax aftur, alla þá, sem hafa aðstöðu til þess, að byrja að eyða, og menn sjá fram á næstu gengisfellingu. Spurningin er, hvenær hún kemur: hálf ár, eitt ár eða síðar, fyrr eða síðar kemur að því sama. Og það er þó augljóst mál, að þetta er vonlaust fyrir togaraútgerðina í landinu, algerlega vonlaust. Í hreinskilni hafa margir togaraútgerðarmenn sagt við mig nú undanfarið: Það er engin leið að bjarga togaraflotanum með svona aðgerðum, það er engin leið. — Og fulltrúi stærsta flokksins hér á Alþ. talaði á Sjómannadaginn og lýsti því ákveðið yfir og það mun hann standa við, að það yrði ekki ráðist á kjör háseta á togaraflotanum til þess að bæta aðstöðu togaraflotans. Ef þjóðarþúið tekur af mikið frá þessari atvinnugrein, þá verður að skila því til hennar aftur með öðru móti en gengisfellingu, því að til hvers hækkingu við togaraverð um 30—60 millj. á einu bretti? Hann fær það aldrei borgað til baka, aldrei nokkurn tíma, þegar öll aðföng hans munu hækka um helming núna með þessum aðgerðum. Það er algerlega vonlaust. Þetta vita menn mætavel. Þess vegna er hér bara verið að tjalda til skamms tíma.

Reynsla annarra þjóða er líka sú, að þær hafa allar séð sig knúna til þess, þ.e. ríkisvaldið, að greiða niður stofnkostnaðinn vegna mikils stofnkostnaðar í tekjum úr sameiginlegum sjóði borgaranna, þ.e. úr ríkissjóði. Þetta sagði ég í aths. við fjárlagaræðuna hér fyrir áramót, og þá þótti þáv. hæstv. fjmrh. gustmikið að láta svona skoðun í ljós. En þetta er gert alls staðar hér í Evrópu og Kanada líka og mjög víða annars staðar vegna þeirrar einföldu staðreyndar, að tækjabúnaður í þessum skipum er orðinn svo gífurlegur og kröfur um að hafa hann svo gífurlegan, hann lyftir stofnkostnaðarverði þessara skipa svo hátt, að það fæst ekki hreyft tekjuhlutföllum á milli þessa þátar og hluta áhafna, hvorki hjá okkur né öðrum þjóðum. Þess vegna er svona gengisfelling engin bót, ekki nokkur bót. Við eigum þá að taka þennan gengismun og nota hann í beinar niðurgreiðslur. En hvað þýðir þá svona hreyfing? Hún þýðir aukna verðbólgu í landinu, sem hefur felld hverja einustu ríkisstj., það er alveg nákvæmlega sama, hvernig hún hefur verið samsett. Hún felldi viðreisnarstjórnina, hún felldi síðustu stjórn, og það er spá mín, að hún muni fella þessa fyrr eða síðar fyrir bragðið, af því að svona er að þessu staðið.

Ég man eftir því í vor, að núv. hæstv. forsrh. lagði á það mjög mikla áherslu, að hæstv. þáv. sjútrh. hefði lofað því um áramótin, að rekstrar-

aðstaða togaraflotans væri ekki rýrð á árinu og olía skyldi niðurgreidd, og um margt fleira tókust þeir á hér í vor eða síðla á þingtíma varðandi loforð hæstv. ríkisstj. þá og hvernig ætti að standa að því að halda atvinnulífi gangandi til sjávarins. Nú hafa skipast veður í lofti, og nú þarf hann að tryggja, að það, sem hann fór fram á hér í vor, nái saman og tryggi snurðulausan rekstur. Og eins og segir í grg. Seðlabankans, að tvíþættan tilgang hefur þessi gengisfelling: að tryggja rekstrarafkomu atvinnuveganna og bæta greiðslustöðuna við útlönd varðandi ríkissjóðinn. Það þarf meira að koma til. Það hafa tugir báta verið í Norðursjó í vetur. Þegar við vorum að deila hér um loðnuskattinn, leitaði ég mjög ákveðið eftir stuðningi frá Sjálfstfl. við að skipta ekki öllum loðnugróðanum upp, eins og hann var hugsaður fyrir fram. Þá reiknuðu spekingar út, miklu klárari en Sölvi Helgason forðum, að það væri minnst 800 millj. nettóþénusta eða jafnvel mun meira, og þessu var öllu deilt upp fyrir fram. Það hlustaði ekki einn einasti maður á það að leggja eitthvað smávegis til hliðar. Öllu skyldi skipt upp fyrir fram og dreift út í þjóðfélagið. Og hvernig stöndum við núna? Þau sömu skip, sem skópu þennan möguleika eingöngu, hafa orðið að sækja mörg þeirra, langflest, núna á erlend mið. Og hver er niðurstaðan? Í nýlegu dreifibréfi frá samtökum þeirra kemur í ljós, að tugir þeirra eru í dundrandi greiðsluvandræðum. Hefði ekki verið skynsamlegra að eiga örlitinn bita til seinni hluta ársins heldur en reikna aflann svo mikið, áður en hann var seldur, að hann gæfi þjóðarþúinu nærri einn milljarð, sem reyndist svo ekki nema um 100 millj. kr.

Það má segja, að það geti allir verið vitrir eftir á. En reynslan kennir okkur aðeins gegnum 30 ára baráttu eða allt frá stríðsárunum, að sveiflurnar eru svo miklar frá tímabili til tímabils, að það nær ekki nokkurri átt að skipta öllu upp. Þá hefðu gengisfellingarnar orðið færri og þjóðin hefði staðið betur að vígi að lífa sómasamlegu lífi og ekki á bónbjörgum erlendis frá. Það er áreiðanlega ekki vilji almennings að þurfa að haga sér þannig, eins og hann hefur gert, en hann sér sig knúinn til þess, menn sjá sig knúna til þess að slá og útvega fjármagn með öllu mögulegu móti, til þess að forðast það, sem menn eiga alltaf von á eftir ákveðinn tíma, að gengisfall verði, vegna þess að við höfum ekki kjark í okkur, — ég vil segja hver einasti þm., ég dreg mig ekki þar undan, — að ráðast að þeirri meinsemd, sem er að, og fellir hverja einustu ríkisstj. og endar með undanhaldi og einu skrefi niður á við, gengisfalli.

Það hefur verið mikið deilt á samningana í vetur, að þeir hafi komið þessari skyndilegu hreyfingu af stað. Vissir þættir samninganna hjá launþegunum í vetur eiga þátt í þessu. En 40% verðbólga á Íslandi er auðvitað ekki eingöngu þeim að kenna. Hún er líka stjórnleysi að kenna. Það er sagt núna, að það eigi að taka hraustlega á í þessu efni, og kannske verður það gert. Það er líka hægt að spyrna vel við fótum, en það er hægt að gera það með mismunandi hætti. Ég vil beina því eindregið til hæstv. forsrh., sem ég trúi, að a.m.k. persónulega hafi áhuga

á að gera það sanngjarnlega, að hann muni eftir ýmsum, sem höllum fæti standa, þótt ekki hafi komið fram í yfirlýsingunni í gær, því að það mun reynast farsælt að muna eftir þeim. Það eru ýmsir, sem hafa þannig aðstöðu, og það fer ekkert leynt, að þeir geta skrifað næstum því þá reikninga, sem þeim dettur í hug, og sleppa billega við. Það væri sannarlega verðugt verkefni bæði fyrir hans flokk og okkur alla að standa saman að því að kanna það svið, sem þessir menn hafa og hversu langt þeir hafa komist í því efni, og ráðast á þá meinsemd.

Svo er annar stór þáttur í þessu, sem ég fjallaði nokkuð um, þegar við vorum að tala um loðnuskattinn og mun koma að núna og skiptir meginmáli. Það er, hvernig menn hafa rekið sín fyrirtæki, bæði við öflun og vinnslu. Ef það verður mjög einhliða gert að færa stórar fúlgur innbyrðis í sjávarútveginum á milli vissra greina og viðurkenna ekki þá, sem spjara sig, heldur hundelta þá sérstaklega, eins og átti að gera í öðrum till., sem ég hef hér í tóskunni, þá list mér illa á þetta. Og þá veit ég, að hæstv. fjmrh. mun fá „varmar kveðjur“ á vissu svæði, þegar hann heimsækir kjósendur sína, og veit ég, að þessi orð munu komast til hans. Hann er nú staddur í d. (Fjmrh.: Það nægir.) Það nægir, já. Hann veit, við hvað ég á. Ég legg á það mikla áherslu, að þeir, sem hafa skipulagt vel sín fyrirtæki og spjarað sig vel í gegnum mismunandi tímabil, því að bæði saltfiskur og skreið hafa átt sína örðugleika og skreiðin hefur t.d. verið óseljanleg í nærri 4 ár, þótt hún hafi séð lit núna, að það verði ekki gengið að þessum atvinnugreinum og höggvið alveg inn að merg með þessum hliðarráðstöfunum og af þeim gengismun, sem hugsanlega verður, því að s.l. vor hækkaði þáv. ríkisstj. gengið og gekk svo hraustlega til verks varðandi þessar starfsgreinar, sem áttu þá allt sitt á lager, að þeir reiknuðu afurðirnar á nýja genginu og lækkuðu þær þá. Ef nú á að breyta til og reikna þær á gamla genginu og hirða mismuninn, þá munu margir verða heitir í okkar umdæmi, hæstv. fjmrh., sem standa í þessum atvinnurekstri. Og ég vil segja það hreint út, að ef slíkt á sér stað, þá er þar um hreina eignaupptöku að ræða. Annað mál er, hvort við tökum úr sameiginlegum sjóði ákveðna upphæð til að greiða ákveðnar sameiginlegar þarfir. En þá verður það að koma öllum báttaflotanum, hvar sem hann stundar veiðar, jafnt til góða, því að togararnir selja líka á erlendum markaði og báttaflotinn að hluta selur líka á erlendum markaði, þó að hann taki ekki olíuna hér heima.

Gengisbreyting, sem færir á milli í einu vetfangi 34 milljarða, er ekkert grín út af fyrir sig og kallar á mjög margar hliðarráðstafanir. Og það alvarlegasta er, að menn reyna enn einu sinni að koma peningum sínum fyrir í óþarfa eyðslu eða eyðslu, sem er ekki bein nauðsyn fyrir daglegt líf, eingöngu til að tryggja það, að þeir fái þó eitthvað fyrir aurana. Menn vilja spyrja mig kannske: Hvað vilt þú, að gert sé? Ég skal segja það sem mína persónulega skoðun. Ég vil í fyrsta lagi hiklaust, að það verði rannsakað gaumgæfilega, hvort ákvæðisvinnukerfið er ekki gersamlega óraunhæft við íslenskar aðstæður. Það má gera það í fullu samráði við þá

aðila, sem þar eiga hlut að máli, og það má alveg eins setja lög um þá aðila, því að þeir eru úr öllum pólitískum flokkum, eins og almenníng í landinu. Það eru í öðrum þjóðlöndum þau ákvæði í lögum varðandi ákvæðisvinnukerfið, að það skuli aldrei fara í prósentum tali upp fyrir vissst hlutfall miðað við gildandi tímakaup. En hér nær það oft mörg hundruð prósentum fram yfir gildandi tímakaup, og nær auðvitað ekki nokkurri átt. Þetta er sú meinsemd, sem við búum við, og ef að henni verður ekki vegið og hún upp skorin, þá heldur þessi ósómi áfram og við náum aldrei jafnvægi í okkar efnahagslífi, aldrei nokkurn tíma. Það er mitt mat.

Annað er það, ef við erum svona illa staddir varðandi stöðu ríkissjóðs og vissa þætti sjávarútvegsins, þá er ekkert óhugsandi að ná láni hér innanlands og jafnvel erlendis til langs tíma og athuga um niðurgreiðslu og tilfærslu, án þess að fella gengið. Þetta lán þyrfti að vera kannske 2½ milljarðar, en það mundi þá ekki auka verðbólgu í landinu. Og ýmislegt fleira kæmi til greina. Það hafa áður átt sér stað skuldaskil, bæði hjá viðreisnarflokkinum og eins, ef ég man rétt, hjá hv. stjórnflokknum núna, á þeim skuldum, sem myndast hafa við erfiðar aðstæður á fyrri tímabilum hjá útveginum, og hefur tekist vel til með það.

Ég tel grundvallaratriði, þegar kemur upp, að afurðir seljast treglega, að það sé ekki hlaupið umsvifalaust í gengisfellingu. Ég tel það grundvallaratriði, vegna þess að það eykur svo hvöt hjá almenningi að eyða umfram nauðsyn, og það hefur glögglega komið í ljós núna, hvernig fólk flykkist frá landinu bókstaflega af ótta við það, að hver ferð sé sú síðasta, sem það komist í. Um leið er tvennt, sem skeður: Óþarfaeyðsla og minnkandi eftirspurn hér heima, og þeir, sem standa hér í hótélrekstri eða þjónustu við farþega innanlands, eru allir að kikna, af því að fólkið ferðast ekki í sínu eigin landi, heldur erlendis fyrst og fremst. Þar með hefur þetta tvöföld eða jafnvel margföld áhrif, að stefnan skuli vera þannig, að hvötin til að eyða sé númer eitt.

Við ættum að hafa þann sóma á Alþ. að draga úr þessari hvöt og reyna að skapa hér eðlilegt jafnvægi í þjóðarþúskapnum. En því miður sé ég ekki, að þessar ráðstafanir tryggja það á einn eða annan hátt. Því miður sé ég það ekki.

Það væri freistandi að fara hér út í umr., sem áttu sér stað fyrir 1½ ári á milli þáv. forsrh. og formanns Sjálfstfl., held ég, að hann hafi verið enn þá, Jóhanns Hafstein, — sem áttu sér stað í sjónvarpinu og ég hef hér afrit af. (Gripið fram í.) Ég á við það, það er líklega betra. Það er nefnilega ekkert hollt að rifja upp það, sem þáv. formaður flokksins sagði í sambandi við gengisfellingar og ýmsa hluti, því að það er of mikill sannleikur í því enn í dag, að svona eigi að standa að því, sem er að ske núna. Ég met mjög heilbriggt sjónarmið, sem kom fram hjá honum, mjög heilbriggt og gott. Hann vill nefnilega, að menn hafi rétt til þess að spara og að verðmæta, sem einstaklingar búa til, fái þeir að njóta og ráðstafa á eðlilegan og góðan hátt án ótta við, að annar komi og hirði það. En þá hafði vinstri stjórinn einmitt fella gengið

í des. 1972 þrátt fyrir marggefin loforð um að beita öðrum úrræðum. Það er undarlegt, að bankavaldið í landinu er svo sterkt, að það skipar okkur fyrir verkum hér á Alþ., bókstaflega skipar okkur fyrir verkum. Þeir stöðva gjaldeyrissölu um daginn í Seðlabankanum, en ég persónulega tel, að þeir hafi engan rétt á því, ekki nokkurn rétt á því. Ég persónulega tel, að þeir hafi ekki slíkt vald nema í fullu samráði við ríkisstj., og ef ríkisstj. neitar því, þá hafi þeir það ekki. Slíkt er slæmt. Það eykur aðeins á glundroðann og spákaupmennskuna. Það má afhenda Seðlabankanum vissst vald til hreyfingar á genginu. En það er allt annað en að gera það, sem þeir gerðu um daginn. Þeir stöðva gjaldeyrissölu í landinu. Það er allt annað, eykur verulega á óvissu og spennu og skapar aðeins erfiðleika fyrir hæstv. ríkisstj.

Reynslan af gengisfellingum er raunar sú og grjóthörð staðreynd, að þrátt fyrir nauðsyn þeirra við vissar aðstæður, þegar er lágt verð á afurðum og aflatregða, — og allt aðrar aðstæður ríkja í dag, þegar þenslan er svo mikil, að menn ráða ekki við það, — þá getur verið rétt og skynsamlegt að gripa til nokkurrar gengisfellingar, en alls ekki við ríkjandi verðþenslu, eins og nú á sér stað, því að hún gerir ekkert annað en vera olía eða bensín á bálið. Hagsmunasamtökin eru það sterk á Íslandi, þau geta sýnt það, hvort sem okkur líkar það betur eða verr, að þau una því ekki, þegar slík kollsteypa á sér stað, að erlendum gjaldeyri hækki á hálfu ári eða rúmlega hálfu ári um 46%. Síðan koma aðrar álögur í viðbót, þannig að öll aðföng hækka um helming, um 50%, á rúmlega hálfu ári. Þetta er gifurlegt álag, og við hljótum að hugleiða það mjög alvarlega, hvort ekki sé til neitt úrræði annað en að hopa undan þessari þróun. Ég trúi ekki öðru en það sé, og ég lét það skýrt koma fram í mínum þingflokki, þegar við sáum þær till., sem frammi lágu, að það hefði verið reiknaður út 5%, 8% og 15% gengisfellingarmöguleiki, að ég stæði ekki að þessum hugmyndum, ef til þess kæmi, að Alþfl. yrði í ríkisstj., þá stæði ég ekki að slíku. Þeir yrðu þá að gera það, hinir. Áhuginn hjá okkur var mjög takmarkaður á að fara þessa leið. Þegar þenslan í landinu er svona gifurleg, eins og við vitum allir, að hún er, þá hljóta að vera önnur úrræði til. Það hlýtur að vera réttlætanlegra en að svipta sparifjareigendur og marga aðra slíkum óhemjufjárhæðum, eins og verið er að gera núna. Það hlýtur að vera annað til.

Það hefur verið farið fram á það, að þetta mál gæti gengið fljótt fyrir sig. Ég skal verða við þeirri beiðni hæstv. forsrh. En ég vænti þess, að sanngjarnlega og með sómatilfinningu verði staðið að ráðstöfun á gengismismun, sem fram kemur, og einnig þeim öðrum hliðarráðstöfunum, sem óhjákvæmilegar eru, og þá verði munað eftir því fólki, sem hagnast ekki á þessari gengisfellingu. En það eru hins vegar margir, sem eiga stórar eignir og eru líka stórskuldugir, sem fá núna gifurlegar fúlgur á einni nóttu sín megin fyrir lítið, sannarlega lítið. Og þeir, sem hafa talið sér mestan hag í því að kaupa sand og sement og hella þar vatni á og hafa í móti, þéna nú mjög vel og sumir hverjir telja það

þegar í milljónum og tugum milljóna. Þetta ættum við að hætta að viðurkenna eða verðlauna hér á Alþ. Hitt þykir mér öllu lélegra, að áhuginn á að koma þessu í gegn hjá hv. stjórnarliði er svo daufur, að við í stjórnarandstöðunni verðum að hjálpa þeim með mótaskv., til þess að frv. nái fram að ganga. En svo verður víst að vera, enda samviskan líklega ekki í góðu lagi hjá þeim öllum.

Albert Guðmundsson: Herra forseti. Ég skal ekki lengja þessar umr. mikið, en ég vil þó nota þetta tækifæri til þess að segja hér nokkur orð.

Hv. 7. landsk., Helgi Seljan, sagði réttilega, að gengislækkun yrði ekki lausn til frambúðar, og ég tek undir það, hún bæði leysir vanda og hún getur líka skapað vanda. En ég vil mótmæla því og þeirri skoðun, sem virðist vera ríkjandi hjá honum og hans félögum, pólitísku skoðana-bræðrum, að hagsmunir fólksins og atvinnurekenda fari ekki saman. Ég held, að þarna sé mikið skilningsleysi, og að peningaflutningur sé frá fólkinu til atvinnurekenda við þær efnahagsráðstafanir, sem nú á að gera, ég held, að það sé alrangt. Það er flutningur frá fólkinu, frá atvinnurekendum, og á ég þá við hinn frjálsa atvinnurekenda, og þá frekar til ríkisbáknsins.

Ég vil alls ekki taka undir það, sem hv. 1. landsk., Jón Árm. Héðinsson, sagði, að þessi gengisfelling spái falli ríkisstj. Ég held, að það sé óskhyggja fremur en staðreynd.

Ég get tekið undir hans orð, að bankavaldið er orðið sterkt, kannske of sterkt, og þarf endurskoðunar á því, hvort ekki þarf þar að breyta einhverju. Ég held, að það sé vafasamt, hvort Seðlabankinn geti lokað dyrum sínum fyrir almennum viðskiptum án heimildar frá æðri stjórnarvöldum, hvort heldur er Alþingi Íslendinga eða ríkisstj. Ég vil líka mótmæla þeim hugsunar-hætti, sem oftast hefur verið ríkjandi, þegar einstaklingar gera sínar ráðstafanir til þess að bjarga, varðveita þau verðmæti, sem þeir eiga, peninga eða annað, þegar ríkisráðstafanir eða bankaráðstafanir og við skulum segja seðlabankaráðstafanir fara af stað. Ríkið og bankarnir gera sínar ráðstafanir, og þá er það kallað efnahgsráðstafanir, en þegar einstaklingur reynir að varðveita sín verðmæti, þá er það talin spákaupmennska og sagt í niðrandi tón.

Seðlabanki Íslands hefur nú lagt til, að gengið verði lækkað um 17% og að bankarnir opni aftur á mánudaginn. Ég tel nauðsyn þessa fyrir ríkisstj. og fyrir þjóðina í heild. Það er dýr hver dagur, sem bankarnir eru lokaðir. Og þó að ég vilji strax í upphafi máls míns lýsa því yfir, að ég mun styðja þessa till., sem hér hefur verið lögð fram, þá hef ég viljað láta þeim stuðningi fylgja nokkur orð, þar sem hliðarráðstafanir eru ekki kunnar að öllu leyti, og á ég þar við þær ráðstafanir, sem kunna að verða gerðar og snúa að verslun og hinum frjálsa atvinnurekstri í landinu. Það voru settar á innborgunarskyldur nýlega, sem nema 25% gjaldi af keyptum gjaldeyri, og var það gert til þess að draga úr kaupum á gjaldeyri frá hinum einstöku innflytjendum. Nú, þegar gengið verður lækkað, þyngjast byrðar þeirra aðila, sem gjaldeyri þurfa að kaupa

Alpt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

til þess að halda eðlilegum birgðum af vörum í landinu. Ég vona, að ríkistj. sjái sér fært að létta þessu gjaldi nú þegar af innflytjendum og láta gengislækkunina vera nógar byrðar.

Þá vil ég enn fremur lýsa ótta mínum við það, að gengislækkun sú, sem nú er væntanleg, hafi þau sömu neikvæðu áhrif á hið frjálsa framtak í landinu sem hingað til, en þar hafa birgðir í fyrirtækjunum ekki verið endurmetnar, þannig að í mörgum tilfellum, eins og í mínu eigin tilfelli, þegar ég rak hér varahlutaverslun og bílaþjónustu, þurfti að selja 2½—3 stykki úr hillu til þess að geta keypt eitt til baka, og það kalla ég eignaupptöku á vörubirgðum og ber að varast slíkt.

Þá vil ég benda ríkisstj. á þá óánægju, sem er hjá frjálsum innflytjendum vegna þeirrar staðreyndar, að þrátt fyrir það, að krónutöluálagning hefur verið látin halda sér við hverja gengislækkun í staðinn fyrir prósentu, þá hafa ríkisfyrirtæki haldið sinni prósentuálagningu, og sé ég enga ástæðu til þess, að eitt gangi yfir ríkisfyrirtæki og annað yfir hina frjálsu verslun eða frjálsu atvinnurekendur.

Ég skil þörf þess, að ríkisstj. geri sem allra fyrst allar þær ráðstafanir, sem geta orðið sjávarútvegi okkar til framdráttar og rétt hann við úr þeim vandræðum, sem hann er þegar kominn í. En ég vil beina því til ríkisstj., að stuðningur minn við þessa till. er bundinn þeirri von, að ríkisstj. geri sér ljósa grein fyrir því, að það eru aðrar atvinnugreinar í landinu, sem eru háðar sveiflum í gjaldeyrismálum, og ég vona, að ríkisstj. beri gæfu til að hugsa til atvinnuveganna almennt.

Ég ætla ekki að hafa þessi orð fleiri að sinni, en lýsi stuðningi mínum við þetta frv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 14 shlj. atkv. og til fjh.- og viðskn. með 13 shlj. atkv.

Efri deild, 9. fundur.

Föstudaginn 30. ágúst, kl. 7.10 síðdegis.

Ráðstafanir vegna gengis íslenskrar krónu, frv. (þskj. 19, 22). — 2. umr.

Of skammt var liðið frá 1. umr. og úthýtingu nál. — Afbrigði samþ. með 13 shlj. atkv.

Frsm. (Jón G. Sólmes): Herra forseti. Þetta mál hefur verið tekið fyrir í fjh.- og viðskn. d., og meiri hl. n. leggur til, að frv. verði samþ. óbreytt. Minni hl. n., Jón Árm. Héðinsson, er andvígur frv. og leggur til, að það verði fellt. Fjarverandi við afgreiðslu málsins voru þeir Jón Helgason og Ragnar Arnalds.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 10:3 atkv.

2.—3. gr. samþ. með 10:1 atkv.

4. gr. samþ. með 10:1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Efri deild, 10. fundur.

Föstudaginn 30. ágúst, að loknum 9. fundi.

Ráðstafanir vegna gengis íslenskrar krónu, frv. (þskj. 19). — 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði samþ. með 13 shlj. atkv. Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 10:3 atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (þskj. 23).

Efri deild, 11. fundur.

Mánudaginn 2. sept., kl. 2 miðdegis.

Söluskattur, frv. (þskj. 18, n. 24). — 2. umr.

Of skammt var liðið frá úthýtingu nál. — Afbrigði samþ. með 12 shlj. atkv.

Frsm. meiri hl. (Halldór Ásgrímsson): Herra forseti. Fjrh.- og viðskn. hefur tekið frv. þetta til athugunar. N. hefur athugað frv., en ekki getað orðið sammála um afgreiðslu þess. Til fundarins mætti Höskuldur Jónsson ráðuneytisstjóri og veitti upplýsingar.

Meiri hl. n. leggur til, að frv. verði samþ. með eftirfarandi breytingum: 2. gr. orðist svo: Lög þessi öðlast gildi 1. okt. 1974. — N. hefur samþ. að gera þessa breytingu að till. forsrh., sem óskaði eftir því, að tímanlegt svigrúm yrði til samráðs við aðila vinnumarkaðsins og bæri að sjálfsögðu að leggja áherslu á að gæta þess, að lágláunafólki yrðu bættar þessar hækkunarir og það yrði jafnframt dregið úr því misræmi, sem skapaðist í kjarasamningunum í vetur. Einnig var sú brtt. samþ., að ákvæði til bráðabirgða III falli niður í framhaldi af því.

Minni hl. n. skilar séráliti um frv.

Það frv., sem hér er til umr., er hlekkur í þeirri keðju af ráðstöfunum, sem miða að því að bægja frá því hættuástandi, sem hefur skapast, og koma efnahagsmálum þjóðarinnar á traustari grundvöll. Þetta ástand er ekki nýtilkomið, og þessar ráðstafanir koma því engum á óvart. Allir, sem komu til Alþingis að loknum þeim kosningum, sem um garð eru gengnar, vissu, að ráðstafanir í efnahagsmálum yrðu meginverkefni nýkjörins Alþingis, og menn vissu, að þær ráðstafanir, sem gerðar yrðu, kæmu við hag almennings í landinu. Blikur hafa verið á lofti allt þetta ár og þjóðin ætlast til þess af Alp. að það geri ráðstafanir, sem bægi þessum vanda frá. Í raun og veru var það skylda Alþingis að gera ráðstafanir í byrjun þessa árs, sem hefðu tvímæla-laust komið mun betur við þjóðfélagið. Þær till., sem þáv. forsrh. lagði fram, höfðu ekki meiri hl. hér á Alp., eins og kunnugt er. Allt hefur þetta orðið til þess að gera vandann stærri og meiri. Það er t. d. nokkuð ljóst, að það hefði verið hægt

að komast hjá þeirri gengisfellingu, sem nú hefur þurft að gripa til, hefði verið gripið í taumana fyrr. En allt heyrir þetta fortíðinni til, og það er ekki annað að gera en taka á þessum vanda eins og hann blasir við í dag.

Það frv., sem hér liggur fyrir, er að nokkru leyti beint framhald þeirra umr., sem fóru fram á Alp. í vetur um hækkun söluskatts. Þá var ríkisstj. knúin til að falla frá hækkun um eitt söluskattsstig. Hefur komið í ljós, að sú ákvörðun var óskynsamleg, bæði með tilliti til fjárhæfna ríkissjóðs og með tilliti til hinnar öru verðbólguþróunar innanlands. Síðan þær umr. fóru fram, hefur ríkissjóður þurft að taka á sig aukin útgjöld.

Eins og fram kemur í aths. með lagafrv. þessu, er þar um að ræða auknar niðurgreiðslur, svo og þá staðreynd, að ríkissjóður hefur orðið að hlaupa undir bagga hjá ýmsum ríkisstofnunum vegna mjög erfis fjárhags. Má þar nefna Rafmagnsveitur ríkisins, en fjrh.- og viðskn. hefur fengið þær upplýsingar, að ríkissjóður hafi þurft að greiða 270 millj. vegna hallarekstrar þessa fyrirtækis. Þá mun halli Vegagerðar ríkisins hafa verið áætlaður 800 millj. og talsverður hluti þess begar greiddur úr ríkissjóði. Það virðist einsýnt, að ríkissjóð vantar allmiklar tekjur, eigi rekstur hans að vera hallalaus.

Í þessu sambandi er rétt að benda á málefna-samning ríkisstj., þar sem lögð er áhersla á, að þær aðgerðir, sem nú er verið að framkvæma, komi sem minnst við þá, sem lægst laun hafa og lakast eru settir í þjóðfélaginu. Mun vera ákveðið, að niðurgreiðslum á landbúnaðarvörum verði haldið áfram. Hversu miklar niðurgreiðslur verða, er ekki ákveðið, en það má benda á, að ef niðurgreiðslum verður haldið áfram í sama mæli, mun það kosta ríkissjóð um 800 millj. kr. fram til áramóta. Það er einnig fyrirsjáanlegt, að fjölskyldubætur verða auknar sem líður í þeim aðgerðum, að þær efnahagsráðstafanir, sem nú eru gerðar, komi sem minnst við þá, sem lægstar ráðstöfunartekjur hafa. Ákvörðun um þetta verður væntanlega tekin að höfðu samráði við aðila vinnumarkaðarins. Einnig er fyrirsjáanleg hækkun á lífeyrstryggingum og launum, og allt mun þetta auka útgjöld ríkisins mjög mikið.

Vert er að geta þess, að áætlað er, að nettó-tekjuaukning ríkissjóðs vegna gengisbreytingarinnar geti orðið 200–300 millj. Slíkar áætlanir verður þó að taka með nokkurri varúð. Það er ljóst, að innflutningur hefur verið óeðlilega mikill að undanförmu. Innflutningur og neysla mun því dragast saman við þær ráðstafanir, sem nú hafa verið gerðar, og verka þannig til lækkunar á tekjum ríkissjóðs.

Af því, sem nú hefur verið sagt, verður að teljast nauðsynlegt að bæta við tveim söluskattstígum, eigi ríkissjóður að verða þess megnugur að gera nauðsynlegar ráðstafanir til jöfnunar í þjóðfélaginu. Með þessari hækkun söluskatts er einnig markaður aukinn tekjustofn, sem er til þess fallinn að mæta þeirri tollalækkun, sem verður um næstu áramót vegna samninga Íslands við EFTA og síðar við Efnahagsbandalagið.

Ég vil að lokum leggja á það áherslu, að mikið kapp verði lagt á að tryggja það, að þessar ráðstafanir komi sem minnst við þá, sem lægstar

tekjur hafa og geta ekki borið meiri byrðar. Í þeim umr., sem fram hafa farið á Alþ., hefur komið fram ótti margra vegna þeirra tilfærslna í þjóðfélaginu, sem þessar ráðstafanir leiða af sér. Ég vil benda á, að þessar ráðstafanir eru ekki einar um það að skapa tilfærslur. Tilfærslur í íslensku þjóðfélagi eru mikið vandamál, og það, sem fyrst og fremst veldur þessu vandamáli, er verðbólgan. Það verða sennilega meiri tilfærslur vegna verðbólgu milli þeirra, sem hafa fjármagn undir höndum frá lánastofnunum og sjóðum, og þeirra, sem hafa ekki slíkt fjármagn, heldur en allar tilfærslur í gegnum almannatryggingakerfið. Þessar miklu tilfærslur tekur ríkisstj. væntanlega til athugunar, því að hér er um mikið vandamál að ræða, sem að vísu verður erfitt úrlausnar, nema dragi úr verðbólgu.

Frsm. 1. minni hl. (Jón Árm. Héðinsson): Herra forseti. Eins og fram kemur í nál., varð fjh.- og viðskn. ekki sammála um afgreiðslu þessa máls, og koma fram þrjú nál. Eg skila sérstöku nál., sem fulltrúi Alþfl. á þskj. 25.

Í aths. við frv. segir, að greiðslustaða ríkissjóðs hafi farið mjög versnandi á undanförunum mánuðum og komi þar til áhrif frá auknum niðurgreiðslum og erfiðum fjárhag hjá Rafmagnsveitum ríkisins og Vegasjóði. Til þess að bæta úr þessu til skamms tíma er hér lagt til, að söluskattur verði hækkaður um 2% og verði alls 19 stig af smásöluverði, er snúi þá að neytanda.

Hér er farið inn á nýjar brautir með því að leggja til, að söluskattur, sem er eftir reynslu langtímaskattstofn, sé hækkaður til þess að mæta skammtímalausn á stöðu ríkissjóðs. Á Alþ. í vetur var gerð skattkerfisbreyting, sem við í Alþfl. stóðum að, til að draga úr þeim sköttum og fara yfir í neysluskatta. Þetta er því athyglisverðara, sem það var eitt af aðmálum hjá sjálfstæðismönnum við afgreiðslu fjárl. fyrir yfirstandandi ár, að setja ætti þak, eins og þeir orðuðu það, á fjárl. og draga þannig verulega úr aukinni skattheimtu á almenning í landinu. Nú hafa mál hins vegar skipast þannig, að þeir, sem lögðu til, að byrjað væri á þakmiðinni, svo frumlegt sem það nú er, eru komnir á þak stjórnmálanna, og skyldi maður því ætla, að hinir „nýju fiðlarar á þakinu“ hæfu að spila samkv. fyrri forskrift, en svo er að sjá sem þær nótur finnast nú ekki. Sá tónn, sem með þessu frv. er gefinn, virðist mér því vera falskur og ekki í samræmi við frv. og orð hæstv. núv. fjmrh. og hæstv. núv. sjútrh., sem voru talsmenn flokksins varðandi frv.-gerð á sínum tíma í vetur.

Fyrir Alþ. liggur nú að leysa úr fjárhagsvandræðum Rafmagnsveitna ríkisins og Vegasjóðs, og meðan ekki liggur fyrir, að vandamál þessara tveggja ríkisstofnana verði leyst, eins og till. eru um á þessum þskj., telur undirritaður ekki rétt að koma með hækkun á söluskatti til skyndilausnar fjárhagsvandræðum þessara ríkisfyrirtækja.

Það er viðurkennt af öllum, að of mikil þensla ríkir hér í efnahagskerfi okkar og óðaverðbólgan geisar með meiri ofsa en nokkru sinni áður. Höfum við þá sett glæsilegt Evrópumet og er að jafnast við heimsmetið í Suður-Ameríku. Það væri

því rökrétt að ætlast til þess, að fyrstu ráðstafanir hæstv. ríkisstj. væru til þess gerðar að hamla rösklega á móti verðbólgunni, en ekki sem oluskvetta á bálið.

Það kom fram á fundi n., að staða ríkissjóðs var í ágúst ÷ 2.8 milljarðar, og mun það vera, miðað við sama tíma í fyrra, um 2 milljörðum lakari staða. Mér barst í hendur rétt áður en ég fór í ræðustól yfirlit, eins og okkur var lofað á fundinum, er sýnir hreyfingu á stöðu ríkissjóðs á aðalviðskiptareikningi við Seðlabankann, en inneign var um áramót 144 millj., en staðan er yfirdregin nú 30. ágúst um 1230 millj. kr., svo að sveiflan er hér rúmlega 1300 millj. í óhag fyrir ríkissjóð. Hæst fór þessi yfirdráttur, eins og ég nefndi áðan í ÷ 2.8 milljarða. Hins vegar var ekki um það spurt beint, hvernig staðan væri í innheimtu skatta, svo að við fengjum samþærliga fjármagnshreyfingu inn og út hjá ríkissjóði, og einnig um tolltekjur. Til þess er of skammur tími, og þess vegna er m.a. óeðlilegt, að þessi hraði sé hafður á afgreiðslu þessa máls frá mínu sjónarmiði. Einnig var upplýst, að lántökur eru orðnar miklar. Það var nefnt um 9 milljarðar eða meira á þessu ári, og er það hærri tala en áður hefur verið. Þá kom ekki fram heldur, hvort hlutfall hefur farið versnandi varðandi heildartekjur ríkissjóðs eða ekki, milli þessara tveggja þátta: lántöku og tekjuöflunar ríkissjóðs.

Ég tel því óeðlilegt að afgreiða málið nú þegar með þessum hraða, þar sem við fáum ekki heildaryfirsýn yfir þessi mál, og legg því til, að frv. verði fellt, fyrst ekki er hægt að biða og fá betri yfirsýn yfir þá fjármagnshreyfingu, sem snertir svo mjög afkomu ríkissjóðs. Ég lýsi því andstöðu við þetta frv. eins og það liggur fyrir, og sérstaklega þegar við vitum ekki um afgreiðslu á verðjöfnunargjaldi á raforku og við vitum ekki um afgreiðslu á tekjuöflun í Vegasjóð, en gert mun ráð fyrir að leggja verulega mikið á bensín til að fá verulega auknar tekjur í Vegasjóð. Þörfin er vissulega mikil. En það er mál allra manna, þegar þenslan er svona mikil í þjóðfélaginu, að ríkisvaldið verði að draga úr, sigla hægar, og enginn hefur verið harðari talsmaður þess en einmitt Sjálfstfl., þegar þenslan er svona mikil, að ríkisvaldið sé ekki í kapphlaupi við einstaklingana, eins og sjálfstæðismenn hafa orðað það. Það hafa engir verið harðari talsmenn þess. Við hinir á vinstri vængnum höfum þó viljað, að ríkið héldi uppi sem jafnastri útgerð á fjármagni. En það getur farið svo, að um of sé gert í því efni, og nú miðað við ríkjandi aðstæður eru allir stjórnmálaflokkar sammála um, að hömlun sé rökrétt, en alls ekki hvöt til aukinna útgjalda fyrir almenning og sparnaðarhvötin sé ekki í algeru lágmarki.

Það þarf ekki að fara langt aftur í tímann, það er hægt að fara aðeins til 18. des. 1972 og vítna í sjónvarpsviðtal, sem ég reyndar gerði ekki á föstudaginn, þar sem ég var beðinn um að tefja tímann þá ekki, en þá var sjónvarpsviðtal við fyrrv. forsrh. og hann inntur mjög eftir því, hvers vegna þáv. vinstri stjórn stæði að gengisfellingu, sem var aðeins minni en þessi. Orðrétt, með leyfi forseta, örstutt, sagði Ólafur Jóhannesson þáv. forsrh.:

„Ég álit, að með þessari aðferð sé rekstrar-grundvöllur tryggður fyrir undirstöðuatvinnu-vegi þjóðarinnar, atvinnuöryggi tryggt og kaup-máttur launa tryggður. Það er höfuðatriðið að mínum dómi.“

Rétt áðan var talsmaður fyrrv. forsrh. að ljúka hér máli sínu og sagði, að vandinn, sem við stæðum frammi fyrir núna, væri gamall, margra mánaða gamall, langt á leið kominn. Ekki virð-ast ráðstafanirnar, sem gerðar voru í des., hafa borið mjög mikinn árangur. Sama forsendan er lesin upp í dag fyrir þessari gengisfellingu, og þess vegna er ég á móti henni, vegna þess að reynslan yfir 30 ára tímabil sýnir okkur, í hvað stefnir, og það er enn verra vegna þess, að bankavaldið er svo sterkt, að hvergi nærri er hlustað á þau hagsmunasamtök, sem eiga hér hlut að máli og alltaf er verið að bjarga, en þó ekki hlustað á, þegar þau koma með tillögu sameiginlega tekna á stórum fundum sínum. Þá gleymist að hlusta á þau.

Jóhann Hafstein segir þá líka í viðtali, örstutt, með leyfi hæstv. forseta:

„Ég fyrir mitt leyti gagnrýni fyrst og fremst þessa gengislækkun vegna þess, hvernig hana hefur borið að:

Hana ber nú að í góðæri, meira góðæri en við höfum haft kannske um langan tíma. Það er kjarni málsins. Þegar við erum að fella gengið, verða að vera fyrir þeir erfiðleikar í rekstrinum og það lággengi á sjávarafurðum, að allt sé komið í hnút. En það er öðru nær núna. Það er mjólið eitt, sem er erfiðt, litilsháttar verðlækkun á blokkinni og engar sérstakar sölutilraunir gerðar til þess að losna við freðfiskinn nema á hefðbundna markaði í Bandaríkjunum og Rúss-landi. Mér er ekki kunnugt um það. Ef svo væri, mætti gjarnan segja þjóðinni frá því, hversu stór átök hafa verið gerð til þess að losna við neytendafisk, pakkaðar neytendablokkir, á ann-ann markað. Það er þó skylda þessara manna, þegar herðir að, að reyna að bjarga sér heldur en koma bara til almennings og biðja um, að gengið sé fellt og fært á milli í þjóðarbúinu, svo að milljörðum nemur. Það þætti ekki búmann-legt, ef þannig stæði einstaklingur að hjá sjálf-um sér, hann reyndi engan veginn að bjarga sér, biði bara eftir því, að tvö stór fyrirtæki, sem hafa verið og eru mikilsverð fyrir Ísland, sendu pantanir inn, og ekkert annað. Yfirleitt reyna þessir aðilar enga markaðsöflun nema í Band-áríkjunum og lítils háttar austan tjalds og svo búið. Mér vitanlega hefur fiskur í neytenda-pakningum sáralítið lækkað, ef þá nokkuð, það er blokkinn. Er það merkilegt, þar sem því hefur verið haldið svo mjög fram, að togarafiskurinn væri slík úrvalsvara, að ekkert jafnaðist á við hann, og það er mjög merkilegt, að fiskur hjá þessum togurum okkar, ágætum skipum, skuli ekki vera eftirsóttari en raun ber vitni.

Ég vil ekki að tefja tímann með því að fara út í vangaveltur um sjálfa gengisfellinguna, hún er gerð og búin. En ég vildi drepa á þetta í samhengi, vegna þess að mér virðist því miður, að við stefnum um of í verðpenslu gagnstætt því, sem við, held ég allir hér inni, gjarnan vildum, að við gætum haft raunverulegan hemil á verð-bólgunni.

Frsm. 2. minni hl. (Ragnar Arnalds): Herra forseti. Frv. þetta til l. um breytingu á söluskatti er fyrsta mál hæstv. fjmrh., sem hann flytur hér á Alþ., og það verður að segja hverja sögu eins og hún gengur, að ill er hans fyrsta ganga. Þessi ákvörðun um hækkun söluskatts er áber-andi hroðvirknislega undirbúin og lýsir furðu-legu stefnuleysi í fjáröflun ríkissjóðs. Svo virð-ist vera, að frv. þessu hafi verið flaustrað sam-an, að visu á skömmum tíma, og í grg. frv. er er ekki að finna neinar upplýsingar til rök-stuðnings þessari ákvörðun, og ekki hafa feng-ist á þeim skamma tíma, sem gefist hefur til skoðunar á þessu máli, neinar þær tölulegu upp-lýsingar, sem gera það að verkum, að hægt sé að skoða þetta frv. í eðlilegu og réttu ljósi og skilja, hvaða rök liggja því að baki.

Hér er um að ræða 2% hækkun söluskatts, og nú skyldi maður ætla, að þessi ákvörðun væri hugsuð sem varanleg ráðstöfun, enda segir það sig sjálft, að heldur er óhægt um vik að lækka söluskattsprósentu eða hækka eftir því, hvernig á stendur hverju sinni. Verður að sjálf-sögu að ganga út frá því, þegar um er að ræða hækkun á söluskatti, að sú hækkun standi til frambúðar. En á ársgrundvelli mun þessi skatt-aukning, sem frv. gerir ráð fyrir, nema a. m. k. 1800 millj., miðað við núverandi verðlag, og sennilega er þar um allmiklu hærri upphæð að ræða.

Í grg. frv. er aftur á móti engin tilraun gerð til þess að rökstyðja þessa viðbótarskattheimtu frá langtímasjónarmiði. Þar er einungis greint frá því, að þörf sé á fjármagni til sérstakra tímabundinna þarfa, og þar eru einkum greindar þrjár ástæður: Í fyrsta lagi niðurgreiðsla landbúnaðarafurða, í öðru lagi bágur fjárhagur Vegasjóðs og í þriðja lagi rekstrartap Rafmagns-veitna ríkisins. Um þessi vandamál er það að segja, að eftir því sem ég veit best er enn ekkert ákveðið um það, hvernig niðurgreiðslum land-búnaðarvara verður háttað á næstu mánuðum og hve miklar þær verða til áramótanna, en þó yfirlýst, að niðurgreiðslurnar eigi að lækka veru-lega, og sýnist, að hyggilegra hefði verið að ákveða fyrst, hvernig þessu yrði háttað, áður en farið væri út í tekjuöflun, sem þannig er rök-studd.

Hvað snertir fjárhag Vegasjóðs og Rafmagns-veitna ríkisins, þá er öllum hv. alþm. kunnugt um, að fyrir þinginu liggja frumvörp, sem snerta báðar þessar stofnanir og eru ætluð til þess að bæta fjárhag þeirra og tryggja þeim varanlega tekjustofna, þannig að ljóst er, að þó að þessar ástæður séu tíndar til, getur sölu-skattsaukningin aðeins átt að renna til þessara þarfa rétt til bráðabirgða og varla getur verið ætlunin, að þessi viðbótarskattheimta verði var-anlegur tekjustofn fyrir ríkissjóð til þessara þarfa. Það er því ljóst, að út frá langtímasjónar-miði, út frá því sjónarmiði, að verið er að auka skattheimtu ríkisins allverulega á ársgrundvelli, hafa engin rök verið fram færð fyrir því. Hitt skal aftur á móti viðrkennt, að greiðslustaða ríkissjóðs er erfið um þessar mundir og vafa-laust er óhjákvæmilegt, að gerðar verði ráð-stafanir til annaðhvort að minnka ríkisútgjöldin eða fylla í það skarð, sem fyrir er og við virðist

blasa. En þar er fyrst og fremst um skammtíma- aðgerð að ræða og tekjuöflunin ætti þar af leiðandi að miðast við, að um væri að ræða tekjuöflun til skemmri tíma.

Nú fyrir helgina var ákvörðun tekin um gengisbreytingu íslensku krónunnar, og erlendur gjaldeyrir hækkaði í verði um tæplega 21% og erlendum vörur um fast að því sömu hlutfallstölu, líklega rétt innan við 20%. Gengisbreytingin mun að sjálfsögðu hafa í för með sér verulega auknar tekjur fyrir ríkissjóð, og þótt að sjálfsögðu blasi við hverjum sem er, að gjöld ríkissjóðs muni einnig aukast nokkuð, þá mun engin neita því, að tekurnar aukast allmiklu meira. Fyrr í sumar voru veittar upplýsingar um það, að miðað við 15% gengisfellingu mundu tekjur ríkissjóðs fram að áramótum aukast um 300—400 millj. kr. nettó og á ársgrundvelli um fast að 1000 millj. Við afgreiðslu þessa máls hafa hins vegar engir útreikningar eða áætlanir legið fyrir um þessa hlið málanna. Á fundi n. í morgun var að visu svipuð tala nefnd og áður hafði verið nefnd, en með hliðsjón af því, að þessi gengisbreyting er augljóslega allmiklu meiri en útreikningarnir, sem fyrri talan, sem ég nefndi hér áðan, var miðuð við, þá hefði verið æskilegt að fá nýja útreikninga um þetta atriði. En hver svo sem talan er, þá er það vitað, að ríkissjóður fær upp í það skarð, sem við blasir, talsverðar viðbótartekjur vegna gengisbreytingarinnar.

Til þess að fylla í það skarð, sem hér um ræðir, væru kannske fleiri úrræði til, og eitt væri það að draga nokkuð úr ríkisútgjöldum og skjóta framkvæmdum á frest. Ég man ekki betur en það hafi verið eitt aðaláróðursmál Sjálfstf. á s.l. vetri, að minnka bæri ríkisútgjöldin og skera niður framkvæmdir ríkisins, og ég á því dálítið bág með að skilja, hvers vegna þetta úrræði er nú algerlega gleymt og grafið. Það skal að visu viðurkennt, að það er orðið erfiðara um vik að draga saman seglin að einhverju marki, þegar svo langt er liðið á árið. En miðað við það, að Sjálfstf. taldi möguleika á því að minnka ríkisútgjöldin um 1500 millj. fyrr á þessu ári, þætti mér ekki óeðlilegt, að hinn nýi fjmrh. gerði það að sínu fyrsta verkefni að reyna að minnka útgjöldin, þótt ekki væri um nema nokkur hundruð millj. kr. Hitt má vera, að þótt gripið yrði til þessa ráðs, þá drægi það ekki lengra en svo, að óhjákvæmilegt teldist að auka nokkuð skattlagningu ríkisins.

Þá vil ég leggja áherslu á það, að eins og á stendur er sjálfsagt og eðlilegt, að ekki verði nú um að ræða aukna skatta á almennar neysluvörur almennings. Ef óhjákvæmilegt er að auka skattlagningu vegna afkomu ríkissjóðs á þessu ári, ætti að sjálfsögðu að vera um að ræða skattlagningu á einhverja tegund eyðslu, sem flokkast getur til munaðar. Og eins væri ekki óeðlilegt, að reynt væri á þessum tímum, sem nú ganga yfir, þegar til fellur verðbólguþróðin í ríkari mæli en nokkru sinni fyrr, að skattleggja hann meira en gert er. En hitt er að sjálfsögðu algerlega fráleitt, að ætla sér að hækka allt verðlag í landinu með söluskattsaukningu einungis vegna tímabundinna erfiðleika ríkissjóðs.

Á fundi n. í morgun nefndi fulltrúi fjmrn. það sem hugsanlega röksemd fyrir hækkun söluskattsins, að lántökur opinberra stofnana og ríkisins væru orðnar svo miklar á þessu ári, að óhjákvæmilegt væri að auka innlendan sparnað, og gaf þar með í skyn, að þessi söluskattshækkun væri efnahagsleg ráðstöfun til þess fallin að draga úr erlendum lántökum, sem væru orðnar óhóflega miklar á þessu ári, og hæstv. forsrh., formaður n., tók sterklega undir þessi orð fulltrúans úr fjmrn. og hafði uppi fullyrðingar um það á nefndarfundinum, að lántökur ríkisins væru á þessu ári óhóflega miklar og stefndu fjárhag og þá einkum væntanlega lánstrausti landsmanna í voða. Ég sé sérstaka ástæðu til að mótmæla þessum fullyrðingum sem röngum. Ég get tekið undir það, að lán tekin hjá erlendum aðilum hafa að sjálfsögðu hækkað verulega, og það er auðvelt að sýna fram á það, að þar sé um töluvert hærri fjárhæðir að ræða en áður var. En ég tel þó, að miðað við ört vaxandi þjóðartekjur landsmanna og ört vaxandi útflutningstekjur sé ekki um neinn háska að ræða. Við umr. um erlendar lántökur á s. l. þingi kom m. a. til umr., hvernig þessi mál stæðu í byrjun ársins, og í þeim umr. upplýsti ég, að samkv. nýlegum skýrslum Seðlabankans væri um að ræða, að hlutfallstala erlendra lána miðað við verga þjóðarframleiðslu hefði farið lækkað á undanförunum árum. Samkv. tölum Seðlabankans var hlutfallstala erlendra lána miðað við verga þjóðarframleiðslu 34% árið 1969, 26% árið eftir, hækkaði síðan í 27, fór aftur niður í 26 árið 1972, var komin niður í 24 árið 1973 og er áætlað í ársbyrjun 23 á árinu 1974, sem sagt lækkaði hlutfallstala á stjórnartímabili fráfarandi stjórnar. Með þessar tölur í huga er erfitt að telja mönnum trú um, að um einhvern háska eða voða sé að ræða.

Á þetta mál má einnig líta frá öðru sjónarmiði, þ. e. a. s. hversu þung greiðslubyrðin er, sem hvílir á landsmönnum vegna erlendra lána, og þá er venjan að miða við hlutfallsgreiðslubyrði af útflutningstekjunum, eins og þær eru á hverjum tíma. Þær tölur litu þannig út, að hlutfall greiðslubyrði erlendra lána miðað við útflutningstekjur var tæplega 17% árið 1969, en fór niður í 11% árið 1970, niður í 10% 1971, upp í 11% 1972, niður í 10% 1973 og er áætlað á árinu 1974 11.4%, sem er sem sagt svipað og hefur verið um langt skeið, þ. e. a. s. frá 1970, nokkurn veginn alveg sama hlutfallstala greiðslubyrði af útflutningstekjum og talsvert miklu minna en var á árinu 1969. Þá var greiðslubyrðin, eins og ég sagði hér áðan, 17%.

Ég hef aflað mér upplýsinga um það, hvernig þessar tölur líti út í dag, hálfu ári eftir að þessar umr. fóru fram hér á Alp., gerði fsp. um þetta efni á fundi n. í morgun og hef nú aðeins fengið munnleg svör, en á eftir að fá þau skrifleg, en væntanlega verður þessari umr. hér í d. lokið, áður en svo verður. En ég má hafa það eftir þeim, sem upplýsingarnar veitir, Ólafi Tómassyni í Seðlabankanum, að samkv. áætlunum Seðlabankans er enn í dag áætlað, að hlutfall greiðslubyrði af útflutningstekjum verði áfram svipað og áður var ráð fyrir gert, þ. e. a. s. um

11.4%, og sýna þessar tölur eins ljóst og verða má, að það að ætla sér að rökstyðja 2% söluskattshækkun með því, að þjóðin sé að fara á hausinn og sé búin að setja sig í einhverja hengingaról út af erlendum lántökum og nú verði að fara að reyna að smala þessu saman á innlendum peningamarkaði, er auðvitað hrein bábilja og ekkert annað, neyðarrök, ef svo mætti segja, eða öllu heldur falsrök.

Herra forseti. Ég sé ekki ástæðu til að orðlengja frekar um þetta frv. Ég held því hikaust fram, að þessi hækkun sé algerlega örökstudd frá sjónarmiði ríkisfjármála, ef horft er á fjármálin á ársgrundvelli, og engin efnahagsleg rök hafa enn komið fram þessari hækkun til stuðnings, síst af öllu þau rök, að erlendar lántökur séu orðnar óhóflega miklar. Hitt er ljóst, að með því að hækka verðlag í landinu um tæplega 2% með þessari söluskattsaðnkningu, þá er beinlínis verið að auka þann vanda, sem við er að eiga í efnahags- og kjaramálum og gera erfiðara fyrir allt láglaunafólk að ná saman endunum, þannig að hikaust má telja, að það muni leita réttar síns eftir öðrum leiðum til þess að fá þessa kjararýrnun bætt, ef það verður ekki fyrir því séð af stjórnherrunum. Flest bendir sem sagt til þess, að þessi ákvörðun, sem er óvenjulega hroðvirkislega undirbúin, muni auka vandann frekar en að minnka hann. Með allt þetta í huga hef ég lagt til í nál., sem ég hef ritað, en hefur enn ekki verið prentað sökum þess, hve skammur tími er liðinn, frá því að nefndarfundurinn var haldinn, — þá hef ég lagt til, að frv. verði fellt.

Fjmrh. (Matthías Á. Mathiesen): Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð í sambandi við það frv., sem hér er til umr. Ég vildi mega þakka hv. fjh.- og viðskn. fyrir skjóta afgreiðslu á þessu frv.

Hv. 5. þm. Norðurl. v. vildi í sínum síðustu orðum benda á leið til þess að leysa þann efnahags- og fjármálavanda, sem við stöndum frammi fyrir, en hann benti sérstaklega á, að erlendar lántökur mundu að sjálfsögðu geta leyst þetta að verulegu leyti, og taldi sig með þeim tölum, sem hann gat um, sýna fram á, hvernig breyting hefði orðið til hins betra í tíð fyrrv. ríkisstj. varðandi erlendar lántökur. Í skýrslu þeirri, sem fylgdi efnahagsfrv. fyrrv. ríkisstj. og hans flokksmenn stóðu að, er skýrt tekið fram, með hvaða hætti erlendar lántökur þá hefðu átt sér stað, og vildi ég — með leyfi hæstv. forseta — lesa hér upp aðeins 2—3 línur til þess að sýna fram á, hvernig þeirra mat er á stöðunni. En þar segir:

„Er hér um mjög varhugaverða þróun að ræða, sérstaklega þegar litið er til vaxandi óvissu um þróun útflutningstekna og versnandi ástands á fjármagnsmörkuðum erlendis. Er hætt við því, að áframhaldandi skuldaféfnun erlendis í svo ríku mæli“ — þá var gert ráð fyrir því, að skuldaaukningin á þessu ári væri 5 milljarðar og 500 millj. kr. — „samfara versnandi greiðslustöðu út á við veiki lánstraust Íslands erlendis og gæti það haft alvarlegar afleiðingar fyrir hagvöxt í framtíðinni.“ Ég held, að einmitt í þessum línum sé að finna þá skýringu, sem á því er,

að þann vanda, sem við er að glíma í dag, er ekki hægt að leysa með erlendum lántökum.

Það var enn fremur á það bent af honum, að í ræðum okkar sjálfstæðismanna á síðasta þingi og þar áður hefði komið fram gagnrýni á útpenslustefnu og við talið eðlilegt og rétt að draga seglin saman. Þessi skoðun okkar er óbreytt, og ég vil benda bæði þessum hv. þm. svo og hv. 1. landsk. þm. á það, að enda þótt hluti vandans verði leystur með þeirri tekjuöflun, sem hér er gert ráð fyrir, þá er mikill vandi óleystur enn þá hjá ríkissjóði, hjá hinu opinbera, og þar kemur að sjálfsögðu til lausn, sem við höfum áður bent á, að þar verði frestun á framkvæmdum, dregið úr framkvæmdum, enda þótt mjög erfitt sé, eins og hv. síðasti ræðumaður benti á, að koma slíku við, þegar svo langt er liðið á árið.

Sá vandi, sem við er að glíma hjá ríkissjóði og hjá ríkisfyrirtækjum, er upp á tæpa þrjá milljarða til áramóta, þannig að það, sem hér er lagt til að leysa með hækkun söluskatts, er ekki nema brot af þeim mikla vanda. Ég held, að það sé öllum ljóst, að samfara hækkun söluskatts verði að koma til að verulegu leyti frestun á framkvæmdum, ef ekki á illa að fara, og verður að sjálfsögðu reynt að standa þannig að.

Hv. þm. vildi halda því fram, að ekki hefðu fengist nægilegar upplýsingar, nægileg grg. með frv., það flausturslega unnið, og hann sagði, að ill væri fyrsta ganga hins nýja fjmrh. Það er alveg rétt, ég hefði gjarnan viljað vera laus við að þurfa að leggja til söluskattshækkun til þess að leysa þau vandamál, sem hann og hans flokksbræður skildu eftir sig, þegar þeir fóru úr ríkisstjórn. Þess vegna er ill þessi fyrsta ganga, og ég hefði svo sannarlega viljað vera laus við hana. En það verður að sjálfsögðu að gripa á vandamálinum eins og þau eru, hverjir sem hafa staðið að þeim, hverjar svo sem orsakirnar eru, og enda þótt við í okkar gagnrýni höfum bent á, að hér þyrfti að spyrna við og setja þak á fjárl. þannig að ekki verði endalaust hægt að þenja út ríkisbáknið, þá held ég, að varla verði til þess ætlast af neinum, að við í dag, eftir aðeins 3—4 daga setu í ríkisstj., séum komnir með þá stefnumótun, sem við að sjálfsögðu munum beita okkur fyrir.

Hv. 1. landsk. þm. líkir mér í nál. sínu við fiðlarann á þakinu. Ég vonast til þess, að ég megi í mínu starfi vera jafnvinsæll og fiðlarinn á þakinu og mér takist að afla ríkissjóði jafnmikilla tekna og fiðlarinn á þakinu hefur gert við jafnmiklar vinsældir.

Frsm. 2. minni hl. (Ragnar Arnalds): Herra forseti. Ég get ekki á mér setið að mótmæla þeim augljósa útúrðunum, sem hæstv. fjmrh. leyfði sér að hafa hér í frammi áðan á orðum mínum. Ég sagði að sjálfsögðu aldrei, að ég teldi, að fjárhagsvanda ríkissjóðs ætti að leysa með erlendum lántökum. Ég nefndi þvert á móti önnur úrræði, öll af innlendum toga spröttin: Í fyrsta lagi skattlagningu á ýmiss konar eyðslu, en tók það skýrt fram, að við ættum ekki að stefna að því að skattleggja frekar en orðið væri almennar neysluvörur. Í öðru lagi gæti

komið til greina niðurskurður á útgjöldum ríkissjóðs, og einn skatturinn, sem ég nefndi, var verðbóluskattur. En erlendar lántökur koma inn í þessar umr. fyrst og fremst vegna þess, að því er haldið fram í umr. í hv. fjh.- og viðskn. af fulltrúa í fjmrn., að ein af þeim röksemdum, sem liggja að baki þessu frv., sé sú, að erlendar lántökur séu orðnar óhóflega miklar á þessu ári. Það er þess vegna, sem ég taldi mér skylt að láta það uppi, sem rétt er, að ef málið er skoðað frá tölulegu sjónarmiði og erlendar skuldir eru bornar saman við útflutningstekjur þjóðarinnar og heildarþjóðartekjur, þá er þar engin stórkostleg hætt á ferðum.

Eg heyrði hæstv. fjmrh. lesa hér upp úr skruddu einni ágætri fáein orð, sem gengu í gagnstæða átt, og vil aðeins benda á það, að þar var um órökstuddar fullyrðingar að ræða, — fullyrðingar, sem ekki studdust við neinn tölulegan samanburð milli ára eða samanburð við tekjur þjóðarinnar eða útflutningstekjur, og hæstv. fjmrh. verður þar af leiðandi að kyngrja staðreyndunum eins og þær eru og eins og þær blasa við, þegar búið er að sýna honum fram á það með rökum, hvernig málin standa, og hann verður að sjálfsgöðu að temja sér þau grundvallarsannindi, að ekki er allt satt, sem stendur í bókum.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 14:6 atkv.
Brtt. 24,1 (ný 2. gr.) samþ. með 14 shlj. atkv.
Ákvæði til bráðabirgða I—II samþ. með 14 shlj. atkv.

Brtt. 24,2 (ákv. til brb. III falli niður) samþ. með 14 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísar til 3. umr. með 14 shlj. atkv.

Happdrættislán ríkissjóðs til að fullgera Djúpvæg, frv. (þskj. 3). — 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 15 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Efri deild, 12. fundur.

Mánudaginn 2. sept., að loknum 11. fundi.

Söluskattur, frv. (þskj. 18). — 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði samþ. með 12 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 11:6 atkv. og afgr. til Nd.

Sameinað þing, 6. fundur.

Þriðjudaginn 3. sept., kl. 2 miðdegis.

Rannsókn kjörbréfs.

Forseti (Eðvarð Sigurðsson): Svo hljóðandi bréf hefur borist:

„Reykjavík, 2. sept. 1974.

Gylfi Þ. Gíslason, 9. þm. Reykv., hefur ritað mér á þessa leið:

„Þar eð ég þarf að sitja fund í menningar-málanefnd Norðurlandaráðs í Finnlandi n.k. miðvikudag og síðan sem form. nefndarinnar að sækja ráðstefnu Norðurlandaráðs um samræmingu skólakerfis á Norðurlöndum, get ég ekki sótt þingfundi í þessari viku. Þar eð fyrsti vara-maður minn, Björn Jónsson, er erlendis, óska ég þess hér með, að annar varamaður minn, Eyjólfur Sigurðsson, taki sæti mitt í fjarveru minni.“

Þetta er yður, herra forseti, hér með tilkynnt með ósk um, að þér látið fram fara í Sp. rannsókn á kjörbréfi varamanns.

Gils Guðmundsson, forseti Nd.

Til forseta sameinaðs Alþingis.“

Fyrir liggur kjörbréf Eyjólfss Sigurðssonar, og verður gert fundarhlé, meðan kjörbréfanefnd athugar kjörbréfið. — [Fundarhlé.]

Frsm. (Matthías Á. Mathiesen, fjmrh.): Herra forseti. Kjörbréfan. hefur haft til meðferðar kjörbréf Eyjólfss Sigurðssonar, 2. varaþm. Alþf. í Reykjavíkurborgardæmi, en eins og fram kom, hefur hv. 9. þm. Reykv., Gylfi Þ. Gíslason, óskað fjarvistar vegna dvalar sinnar erlendis.

Kjörbréfanefnd staðreyndi, að 1. varaþm. Alþf. í Reykjavík er ekki á landinu, og mælir nefndin með því, að kosning Eyjólfss Sigurðssonar, Leirubakka 8, Reykjavík, verði tekin gild og kjörbréf hans samþykkt.

ATKVGR.

Till. kjörbréfanefndar samþ. með 42 shlj. atkv.

Forseti (Eðvarð Sigurðsson): Þingmaðurinn hefur ekki áður átt sæti á Alþ. og undirritar drengskaparheit. [Hinn nýi þingmaður, Eyjólfur Sigurðsson, undirritaði drengskaparheit um að halda stjórnarskrá landsins.] Eyjólfur Sigurðsson hefur undirritað drengskaparheitið, og ég býð hann velkominn til starfa á Alþingi.

Sjónvarpsmál, þáttill. (þskj. 17). — Hvernig ræða skuli.

Sverrir Hermannsson: Herra forseti. Í þessari till. á þskj. 17 er lagt til af hv. 12. þm. Reykv., að Alþingi álykti „að fela ríkisstj. að hefja nú þegar samninga við yfirstjórn Bandaríkjamanna á Keflavíkurflugvelli um að fresta um óákveðinn

tíma takmörkunum á styrkleika“ o. s. frv., eins og þar segir, sem sagt lagt til, að haldið skuli áfram þeim sjónvarpsútsendingum, sem þar hafa tíðkast um langa hrið og allt of langa hrið.

Ég vil í þessu sambandi minna á, að í lögum nr. 19 frá 5. apríl 1971, 2. gr., segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Ríkisútvarpið hefur einkarétt á útvarpi, þ.e. útsendingu til viðtöku almennings á tali, tónum, myndum eða öðru efni, hvort sem er þráðlaust, með þræði eða á annan hátt.“

Samkvæmt þessum lögum hefur Ríkisútvarpið einkarétt til slikrar starfsemi á Íslandi eins og hér er verið að leggja til að fela ríkisstj. að athuga, hvort ekki megi fara þess á leit við Bandaríkjastjórn, að hún haldi nú áfram þessum ósóma. Sem sagt, hér er lagt til, að ríkisstj. sé falið að kanna og leita fyrir sér um að brjóta íslensk lög.

Ríkisstj. hefur samkv. þessum lögum, sem ég hef nú vitnað í, alls enga heimild til neinna undantekninga. Það eru engin ákvæði um það, að ríkisstj. sé heimilt að veita neinar tilslakanir frá því, sem kveðið er á í lögnum. Þess vegna er það, að mér er skapi næst að leggja til og fara fram á það við hæstv. forseta, að hann úrskurði þessa till. óþinglega og óumræðuhæfa og visi henni frá með forsetaúrskurði. Á hinn bóginn er ég svo sem alveg reiðubúinn til að ræða þessa dæmalausú þáttill, sem hér um getur.

Albert Guðmundsson: Herra forseti, Ég var ekki undir það búinn, að umr. um þessa till. færu fram í dag, enda hafði forseti svarað fyrirspurnum mínum á þá leið, að í dag yrðu ekki neinar umr. um þetta mál. Úr því að umr. eru nú hafnar undir þessum dagskrárlið, hvernig ræða skuli málið, vil ég taka það strax og skýrt fram, að einkaréttur Ríkisútvarpsins í þessu tilfelli getur vel verið lagalega réttur. En mér hefur verið tjáð, að áður en íslenska Ríkisútvarpið hóf sjónvarp og til þess að hjálpa göngu þess og stofnun, hafði íslenska ríkið tekið sérstakan skatt af öllum þeim sjónvarpstækjum, sem flutt voru til landsins, og þar með beint eða óbeint leyft sjónvarpssendingar frá Keflavíkurflugvelli. Ég mótmæli því, að hér sé um þess háttar till. að ræða, að hún sé ekki þessi virði að ræða hana, og hefði gaman af því, að fram færi allsherjaratkvgr. meðal landsmanna um það, hvort ætti að leyfa Keflavíkursjónvarpið, hvort ætti að leyfa valfrelsi manna á sínum heimilum, en ekki láta skammta sér, hvað maður má horfa á og hvað maður má heyra.

Ég ætla ekki að hafa um þetta fleiri orð að þessu sinni, en ég mótmæli því, að íslensku þjóðinni sé skammtað eitt eða annað á sínum heimilum.

Forseti (Eðvarð Sigurðsson): Forseti sér ekki ástæðu til annars en að till. þessi fái þinglega meðferð, og lagt er til, að ein umr. verði viðhöfð um málið. Ef enginn hreyfir andmælum frekar, skoða ég það samþykkt.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Neðri deild, 12. fundur.

Priðjudaginn 3. sept., að loknum fundi í sameinuðu þingi.

Söluskattur, frv. (þskj. 27). — 1. umr.

Fjmrh. (Matthías Á. Mathiesen): Herra forseti. Fyrir helgina fóru fram umr. í þessari hv. deild almennt um stjórnmálaástandið, ástand efnahagsmála, afkomu atvinnuveganna og þróun peningamálanna í landinu. Umr. þessar áttu sér stað vegna frv. þess, sem ríkisstj. flutti, eftir að breytt hafði verið gengisskráningu íslensku krónunnar sem afleiðing af því efnahagsástandi, sem hér hefur verið um nokkurt skeið.

Ég sé ekki ástæðu til þess, að hefja umr. á breiðum grundvelli í sambandi við efnahagsmálin. En hér liggur fyrir til umr. frv. til 1. um hækkun söluskatts, en það hefur fallið í minn hlut í þeirri ríkisstj., sem nýlega hefur tekið við, að gæta ríkissjóðs og reyna að haga þannig málum, að hann beri ekki skarðan hlut frá borði og útkoma hans verði með þeim hætti, að til hagsbóta geti orðið efnahagsástandi og efnahagslífi þjóðarinnar. En það hefur einnig verið ljóst, að afkoma ríkissjóðs hefur farið mjög versnandi á síðustu mánuðum, m. a. sem afleiðing af því ástandi, sem ríkt hefur.

Vandamál ríkissjóðs það sem eftir er þessa árs er um það bil 3 milljarðar, og verði ekkert að gert, má gera ráð fyrir því, að hallarekstur yrði á ríkissjóði, sem næmi 1 milljarði. Til þess að fyrirbyggja, að svo verði, mun ríkisstj. nú á næstu vikum gera till. þar um og freista þess að fyrirbyggja, að til hallarekstrar þurfi að koma, og gera ýmsar ráðstafanir þar að lútandi. En það fer ekki hjá því, að ríkissjóði verði að afla aukinna tekna, ef þetta dæmi á að geta gengið upp eins og æskilegt er. Fyrir því er það frv. flutt, sem hér er til umr., um hækkun á söluskatti. Í frv. er lagt til, að söluskatturinn verði hækkaður um 2% stig, úr 11% í 13%. En eins og fram kemur í aths. við frv., er 1% viðlagagjald, 1% gjald til að draga úr áhrifum olíuverðhækkana og 4% söluskattsauki einnig lagt á sama gjaldstofn og söluskattur.

Til athugunar kom að bæta hækkun þeirri, sem hér um ræðir, við söluskattsaukann, en frá því var horfið. Að ráði varð að leggja til hækkun á söluskattinum sem slíkum. Réð þar tvennt: Í fyrsta lagi er söluskattsaukinn tengdur sérstökum kjarasamningum, og mun eigi við honum hróflað án undangenginna viðræðna við aðila vinnumarkaðarins. Og í öðru lagi eiga sveitarfélögin enga hlutdeild í tekjum af söluskattsauka, en fá hins vegar 8% af hinum almennu söluskattstekjum í sinn hlut.

Fjárhag sveitarfélaganna er einnig nú svo komið, að full þörf er á að taka þar af nokkurt mið, þegar hreyft er við tekjustofnum ríkisins. Sennilega hefur þm. aldrei verið eins ljós þörf ríkissjóðs fyrir auknar tekjur og nú. Allir þingflokkar hafa að undanfögnu tekið þátt í tilraunum til stjórnarmyndunar. Skýrslur hafa legið frammi um ástand og horfur efnahagsmála og afkomu-horfur ríkissjóðs. Þingmönnum má því vera ljóst,

að brýnna aðgerða er þörf til að afla ríkissjóði tekna og það tekna, er til skila koma í ríkissjóð á þessu ári.

Undanfarna viku hefur skuld ríkissjóðs á aðalviðskiptareikningi við Seðlabankann aukist mjög og nam mest tæpum 3 milljörðum kr. Að hluta til má skýra þessa erfiðu stöðu með miklum framlögum ríkissjóðs til ríkisfyrirtækja umfram það, sem ætlað var í fjárlögum. Niðurstaða launsamninga við starfsmenn ríkisins lá ekki fyrir fyrir en í maí-júni, en laun varð að greiða samkvæmt þeim frá áramótum. Loks hafa þær ráðstafanir, sem nauðsynlegar þóttu til að halda efnahagslífinu í skefjum nú í sumar, þ.e. a.s. viðnámslögin, haft gífurleg útgjöld fyrir ríkissjóð í för með sér. Hefur jafnan verið á það treyst, að nú á haustmánuðunum yrðu gerðar ráðstafanir til þess að rétta nokkuð af þennan halla.

Sú hækkan, sem hér um ræðir á söluskatti, gefur ríkissjóði um það bil 140 millj. kr. tekjur á mánuði. Eindagi söluskatts er 25. dagur næsta mánaðar eftir að neytandinn er krafinn um skattinn, svo að ljóst er, að í ár mun þessi hækkan ekki öll skila sér í ríkissjóð nema fyrir tvo mánuði, fáist frv. samþykkt. Tekjur ríkissjóðs á þessu ári af hækkaninni verða því tæpar 300 millj. eða milli 260 og 300 millj. kr.

Eins og frv. ná liggur fyrir í þessari hv. deild, var á því gerð breyting í hv. Ed., þannig, að gert er ráð fyrir því, að þessi söluskattshækkan taki ekki gildi fyrir en 1. okt. n. k. eða eftir að ráðstafanir hafa verið gerðar í sambandi við efnahagsmálin, sem nú eru til meðferðar hjá hæstv. ríkisstj.

Það er ekki ætlun mín að gefa á þessu stigi máls yfirlit yfir fjármál ríkisins. En eins og ég sagði áðan, hafa þm. undir höndum ítarleg gögn um ástand fjármála. Þá er og tiltölulega stutt í framlagningu fjárlagafrv. fyrir árið 1975, og mun þá gerð ítarleg grein fyrir stefnu þeirri í opinberum fjármálum, sem lögð verður til grundvallar rekstri ríkissjóðs á næsta ári.

Ég vil svo, herra forseti, að lokinni þessari umr. leggja til, að málinu verði vísað til hv. fjh.- og viðskn.

Lúðvík Jósepsson: Herra forseti. „Leggðu á hærri skatta, Matthías,“ er haft eftir fyrrv. hæstv. fjmrh., að hann hafi sagt, þegar hann afhenti núv. hæstv. fjmrh. lyklana að ríkisfjárhirslunum. Þessi eggjun af hálfu Framsfl. vakti mjög athygli manna. Ekki ætti hitt síður að vekja athygli, að það er greinilegt, að hæstv. fjmrh., Matthías, bregst alldrengilega við. Það er sýnilegt, að hann ætlar sér að hækka skattana allrösklega, ef dæma má út frá því, sem hann sagði í þeim fáu orðum, sem hann lét fylgja sem grg. með því frv., sem hér er nú til umr. Hæstv. fjmrh. sagði, að vandamál ríkissjóðs nú fjárhagslega séð næmu 3 milljörðum kr. Hins vegar sagði hann, að tekjur af þessu frv. mundu ekki verða meira en upp á 300 millj. En hann sagði, að eins og menn mættu sjá, færi það ekki á milli mála, að ríkissjóður þyrfti að fá miklu meiri tekjur. Og það gefur auga leið, ef málið er þannig, að ríkissjóð vantar nú í dag 3 milljarða til þess að ná endum saman.

Alþt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

En ég tók líka eftir því, að hæstv. fjmrh. vitnaði til þess, að þm. hefðu nú í sínum höndum allmiklar upplýsingar um fjárhagslega stöðu ríkissjóðs og því þyrfti hann nú ekki að koma hér með langt skýringarmál í sambandi við þetta frv. Já, þessu er nefnilega svona farið, að við erum með þessar upplýsingar í höndunum, en það virðist eitthvað fara á milli mála, hvernig við lesum margir hverjir úr þessum skýrslum og hvernig hæstv. núv. fjmrh. les úr þeim. Ég veit ekki annað betur en að það liggja alveg ljóst fyrir, að í þeirri skýrslu, sem núv. hæstv. forsrh., Geir Hallgrímsson, beitti sér fyrir að tekin yrði saman og gerð var af sérfræðingum og dagsett þann 12. júlí í sumar, kom skýrt fram, að staða ríkissjóðs væri þannig, að reikna mætti með því, að á þessu ári þá færu tekjur jafnmikið fram úr áætlun fjárlaga og gjöld eða sem næmi í kringum 5300 millj. kr. Og í þessari skýrslu segir þerum orðum í framhaldi af þessu, orðrétt á þessa leið: „Í þessu felst, að búist er við, að jöfnuður verði nokkurn veginn á þessum reikningi. Jöfnuður lánaþreyinga er áætlaður sá sami og á fjárlögum.“

Það er vitanlega allt annað mál að ætla að flækja inn í þetta dæmi til þess að villa um fyrir mönnum, að það vanti fé í Vegasjóð til þess að standa við allar þær framkvæmdir, sem þar höfðu verið ráðgerðar. Enn hefur engin formleg ákvörðun, svo að okkur sé kunnugt um, verið tekin um, hvað eigi að vinna mikið samkv. þeirri áætlun.

Einnig er það í sambandi við ýmsa aðra sjóði eða önnur fyrirtæki, sem eru tengd ríkinu beint eða óbeint. Hér er auðvitað um það að ræða, hvernig fjárhagur ríkissjóðs er. Enda er hér verið að flytja frv. til fjárflounar fyrir ríkissjóð. Það hefði vitanlega verið miklu nær, ef menn eru raunverulega að afla fjár til Vegasjóðs, að snúa þessu frv. við og segja, að þessi tekjuöflun skuli renna í Vegasjóð. Það er allt annað. Nei, hér er um það að ræða, að það er verið að auka við tekjustofna ríkissjóðs, þannig að tekjur ríkissjóðs á ársgrundvelli munu hækka miðað við það verðlag, sem verður helst miðað við í dag, um rétt um það bil 2000 millj. kr. á ársgrundvelli. Þetta hætist ofan á það, að bráð er að ákveða tiltekna lækkan á gengi íslenskrar krónu eða sem nemur um 17%, og það mun færa ríkissjóði nettótekjuauka einhvers staðar á milli 1500 og 2000 millj. kr. Það er því ekki langt frá því, að hér hafi verið gerðar ráðstafanir með hækkan á söluskatti og með gengislækkan, sem færa munu ríkissjóði árlegar hreinar tekjur, sem nema í kringum 4 milljarða kr.

En þrátt fyrir þetta var helst að skilja á hinum nýja fjmrh., að þetta væri rétt aðeins byrjunin hjá honum, því að hann ætlaði að sigla eftir þessari ábendingu fyrirrennara síns, að hann skyldi leggja á sem mesta skatta. Það er alveg augljóst mál, að það var ekki þörf á því að hækka söluskattinn eins og hér er lagt til vegna stöðu ríkissjóðs nú.

Röksemdir eins og þær, að staða ríkissjóðs hafi síðustu mánuðina versnað á reikningi í Seðlabankanum, slíkt segir vitanlega ekki nokkurn skapaðan hlut. Við verðum að leggja meiri trúnað á hitt, þegar sérfræðingar ríkisins, sem

hafa unnið að því árum saman að gera áætlanir um tekjur og gjöld ríkissjóðs, hafa nýlega farið ofan í dæmið og gefið út sitt álit og komist að þessari niðurstöðu, sem ég hef minnst á, þ. e. a. s. að það megi búast við því, að ríkissjóður komi réttur út á þessu ári. En það er rétt, að þessi niðurstaða sérfræðinganna var við það miðuð, að það legðust ekki nýir útgjaldabaggar á ríkissjóð frá 1. sept. á þessu ári að telja umfram það, sem ákveðið hafði verið áður. En það er hugsanlegt, að þeim aukaniðurgreiðslum á búvöruverði, sem ákveðnar voru í vor, verði haldið áfram að meira eða minna leyti og þar verði því um aukagjöld hjá ríkinu að ræða. En ef á að afla tekna til þess að standa undir einhverjum tilteknum útgjöldum, á að skýra frá því, að slík ákvörðun hafi verið tekin. Hefur ákvörðun verið tekin um að halda áfram þessum bráðabirgðaniðurgreiðslum út árið? Sé svo, þá er þarna um aukagjöld að ræða hjá ríkissjóði, sem mun nema á milli 700 og 800 millj. kr. samkvæmt þeim upplýsingum, sem fyrir liggja. Ég veit ekki annað betur en það sé verið að ræða um að fella þessar aukaniðurgreiðslur niður að meira eða minna leyti. En upplýsingar hafa sem sagt engar komið fram hér á hv. Alþingi um það, hvernig með þessi mál verði farið.

Ég álit, að það sé mjög óhyggilegt að fara í þessa hækkun á söluskatti, eins og nú standa sakir. Það er enginn vafi á því, að það eru fjárhagslegar aðgerðir, sem nú eiga sér stað í sambandi við gengislækkun og einnig á öðrum sviðum. Hér er rætt um mjög verulega hækkun á bensinskatti og um allverulega hækkun á rafmagnsverði til þess að bæta afkomu ríkisrafveitnanna. Ég álit, að það sé vægast sagt ógætilegt að ætla að bæta við þetta hækkun á söluskattinum og koma honum þannig upp í 19%. Auðvitað vitum við, að þessi hækkun á söluskattinum er hugsuð þannig, að afleiðingarnar af hækkuninni, þ. e. a. s. hækkað vöruverð, eigi ekki að mælast út í kaupgjaldið, menn eigi að bera þetta bótagjöld, því að það er enginn vafi á því, að það hefði ekki verið gerð hér till. um að hækka söluskattinn, ef afleiðingarnar af hækkuninni hefðu átt að koma út í verðlagið og mælast inn í kaupgjaldið. Hér er því verið að bæta einum liðnum við í þessum efnum enn, sem gæti kannske orðið nægilegur til þess að hleypa hér öllu af stað og koma upp ófriði hér á vinnu-markaði.

Hér hafa ekki komið fram neinar upplýsingar um það, hvaða aðrar greiðslur geta komið til greina að eigi að bæstast á ríkissjóð á seinni hluta ársins. Það hefur nokkuð verið rætt um bætur til láglæðingafólks, og þær gætu auðvitað haft einhver aukin útgjöld fyrir ríkissjóð, þó að það muni ekki vera mikið, og í frambaldi af því yrði sennilega um að ræða hækkun á bótum almannatrygginga og þar yrði um aukin útgjöld að ræða. En hér hafa ekki verið gefnar neinar upplýsingar um, hvað eigi að gera í þessum efnum, hvaða útgjöld hér komi til greina. Verður vitanlega að fordæma slík vinnubrögð, að koma með skattlagningu, fjárflyun til einhverra alveg óþekktanlegra hluta, til einhvers þess, sem við vitum ekki hvað er.

Ég vil í þessu sambandi geta þess, að þegar við Alþb.-menn tókum þátt í viðræðum um myndun vinstri stjórnar, bar þetta mál á góma. Fyrir. fjmrh. lagði á það áherslu, að söluskatturinn yrði hækkaður. En afstaða okkar var sú, að við töldum, að það ætti ekki að hækka söluskattinn, og við bentum á, að það væri engin sjáanleg þörf á því miðað við stöðu ríkissjóðs. Það var alveg augljóst, að ríkissjóður mundi hagnast drjúgan vegna gengislækkunar, og þegar gengislækkunin er gerð á þeim grundvelli, að hún eigi ekki að hafa áhrif á hið almenna kaupgjald, þá er augljóst mál, að hagar ríkissjóðs af slíkri gengislækkun er mjög mikill.

Það er því afstaða okkar Alþb.-manna til þessa frv., að við erum því andvígir. Við teljum, að það sé ekki þörf á þessari tekjuöflun. Það hafa ekki verið færð hér fram nein rök fyrir því, að það sé réttmætt að fara í þessa viðbótartekjuöflun. Hún er nánast hlægileg að minum dómi, þegar hún er rökstudd með því, að hún eigi að færa ríkissjóði á þessu ári 300 millj. kr., en hins vegar sé fjárhagsvandamál ríkissjóðs upp á 3 milljarða.

Þegar hér er nú um það að tefla, að útvega ríkissjóði tekjur á þessu ári upp á 300 millj. kr., gat þá t. d. Sjálfstfl. ekki komið til hugar, að það væri hægt að spara á útgjöldum ríkissjóðs á þessu ári sem næmi 300 millj. kr. Hvar eru till. þeirra frá því í vetur, þegar þeir töluðu um, að það mætti færa niður ríkisútgjöldin um 3 milljarða? Treysta þeir sér ekki nú til þess að færa útgjöld ríkissjóðs niður um 300 millj. kr., það sem eftir er af þessu ári? Ég er ekki í neinum vafa um, að það er tiltölulega létt verk að gera það, án þess að það saki mjög mikið, því að það yrði aðallega um það að ræða að draga úr hraða nokkurra framkvæmda á vegum ríkissjóðs, þar sem þegar hefur verið unnið allmikið eða þar sem svo stendur á, að undirbúningur er ekki nægilegur til þess að ráðast í þær framkvæmdir, sem ráð hafði verið gert fyrir að vinna. Það er enginn vafi á því, að það væri hægt að spara á þessu tímabili sem næmi 300 millj. kr., ef vilji væri fyrir hendi. En þeim, sem sigla eftir þessum áttavita: Leggðu á sem mesta skatta, dettur auðvitað ekki í hug að líta eftir slíkum möguleikum.

Það er býsna fróðlegt að sjá, að Sjálfstfl. er kominn inn á þessa línu, að leggja á sem mesta skatta, þrátt fyrir allt það, sem hann hafði sagt um þessi mál áður. Það verður fróðlegt að sjá, hvernig Sjálfstfl. stendur að því, þegar kemur að því að hækka eitthvað skattana á ýmsum atvinnurekstri í landinu, á ýmsum þeim, sem græða sannarlega í landinu, þá verður gaman að sjá till. Það liggur fyrir, að mikill hluti af okkar atvinnurekstri sé gjörsamlega skattfrjáls varðandi tekjuskatt, vegna þess að hann hefur svo rúmar afskriftarreglur. Hann hefur leyfi til þess að draga það mikið frá sínum framtöldu tekjum í afskriftir, að hann borgar yfirleitt sáralítinn tekjuskatt. En það verður fróðlegt að sjá till. Sjálfstfl. í þessum efnum í auknu sköttunum, þegar kemur að þessum þætti málanna.

Kannske verður líka fróðlegt að sjá, hver verður afstaða Framsfl., hvort hann styður þessa

reglu í gegnum þykkt og þunnt: meiri skatta, meiri skatta.

Ég verð að segja það, að ég lýsi undrun minni yfir þeirri stefnu, sem Framsfl. virðist hafa tekið upp varðandi þessi mál öll, því að það fer vitanlega ekki fram hjá þeim framsóknarmönnum, að ráðstafanir til sifeldra verðlagshækkana, sem ekki eiga að reiknast inn í kaupgjald, eru ekki síður áráðir á bændur landsins en á verkamenn. Það er verið að rýra kjör bændna ekki síður en hinna. Og maður á erfitt með að trúa því, að þeir, sem kalla sig fulltrúa bændastéttarinnar, geti verið ánægðir með kauplækkun hjá bændum, ef hún verði líka hjá öðrum. Auðvitað miða ráðstafanir af þessu tagi, sem miða að því að skerða hin almennu launakjör, líka að því að skerða launakjör bændanna í landinu. Það er enginn vafi á því, að Framsfl. verður að svara fyrir það á sínum stað og sínum tíma, ef það er orðin pólitík hans í þessum efnum, að það beri að lækka þessi launakjör með því að hækka í sífellu skatta og álögur, án þess að afleiðingarnar af slíku komi út í verðlagið eða út í kaupgjaldið.

Herra forseti. Ég skal ekki lengja þessar umr. verulega að þessu sinni. Ég vil aðeins benda á, að það hafa ekki komið fram nein fullnægjandi rök fyrir því að fara í þessa viðbótartekjuöflun fyrir ríkissjóð, því að það verður auðvitað að líta á þetta sem tekjuöflun til frambúðar. Það fer enginn í það að hækka söluskatt aðeins fyrir örfáa mánuði. Það hafa ekki verið færð hér fram nein fullnægjandi rök fyrir því að bæta þessu við aðrar verðlagshækkanir, sem hér eiga yfir að ganga, og því ber vitanlega að fella þetta frv. En þetta frv. fer nú til n. og verður athugað þar, og þá gefst auðvitað hér aðstaða til þess að ræða málið frekar, þegar það kemur aftur úr nefnd.

Landbrh. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Það hefur komið fyrir áður, að ég og hv. 2. þm. Austf. höfum haft misjafnar skoðanir á tekjuöflun vegna ríkisins, og við því er í sjálfu sér ekki neitt að segja. Það er líka misjafnt, hvað menn meta það, hvort meta á meira samneyslu eða einkaneyslu í landinu, og ég held, að það hafi einmitt verið stefna fyrrv. ríkisstj. að meta samneysluna allmikið og þess vegna hafi hún tekið myndarlega á mörgum þýðingarmiklum verkefnum þjóðarinnar, sem munu lengi í minnum höfð. Ég held, að ég muni því ekki biðja neinn afsökunar á þeirri skattheimtu, sem ég hef gert. Hins vegar verð ég að játa það á mig, að tekjuskattur á Íslandi er nú lægri en hann hefur verið sennilega allt að því frá upphafi vega, og ég stóð fyrir að lækka hann svo. Jafnhliða voru á s.l. vetri lækkuð aðflutningsgjöld á þeim vörum, sem til landsins voru fluttar, svo að ekki þyrfti að undrast, þótt eitthvað þyrfti að aðhafast í aðra átt í tekjuöflun.

Ég verð líka að segja það, að ég taldi, að ekki væri ástæða til að ætla, að tekjur færu svo fram úr áætlun á s.l. sumri, að hægt væri að standa við þær niðurgreiðslur, sem þá voru ákveðnar. Hins vegar er það alveg rétt, eins og hv. 2. þm. Austf. tók fram í ræðu sinni hér

áðan, að tekjur hafa reynst það miklar fram til þessa, að einmitt í skýrslu þeirri, sem sérfræðingarnir gerðu fyrir hæstv. núv. forsrh., kom það fram, sem hann réttilega las upp, að gert væri ráð fyrir, að tekjur og gjöld ríkisins mundu standast á, miðað við það, að niðurgreiðslur, sem auknar voru í sumar, yrðu felldar niður 1. sept. Það var miðað við, að það ástand, sem var fyrir þann tíma, yrði ekki látið vara lengur. Það er því á miskilningi byggt að halda, að um 3 milljarða kr. rekstrarhalla sé að ræða á ríkissjóði á þessu ári. Það kæmi þá eitthvað nýtt upp, sem ekki er séð fyrir nú.

Það, sem ég hins vegar rengdi í sambandi við þetta og taldi óvarlegt, en gekk þó inn á, var að meta það, að ríkissjóður mundi klára sig með sín útgjöld til áramóta, ef ekki væri bætt á útgjöldin og niðurgreiðslurnar væru felldar niður 1. sept. Þetta er rétt fram tekið. Hins vegar óttaðist ég það og óttast enn, að afturkipunin í útflutningi og þar af leiðandi tekjum af aðflutningsgjöldum og að einhverju leyti söluskatti mundi verða það mikill eftir þær aðgerðir, sem nú væru gerðar í efnahagsmálum, að þess vegna mundi draga meira úr tekjunum en reiknað var með. Um þetta má að sjálfsögðu alltaf deila, og fyrir því get ég ekki frekar en aðrir fært rök. Hins vegar var það, sem lagt var til grundvallar í umr. um stjórnarmyndun, þegar rætt var bæði á vinstri og hægri kant, að upp væru tekin ný útgjöld, þ. e. að niðurgreiðslunum yrði ekki hætt 1. sept., eins og gert var ráð fyrir í nál. því, sem hv. 2. þm. Austf. las hér upp áðan, og fleiri útgjöld kæmu þar til, m.a. aðgerðir í efnahagsmálum, sem tengdar væru þeim aðgerðum, sem nú þegar er búið að gera að nokkru leyti, eins og gengisbreyting og kostnaður, sem leiddi af gengisbreytingunni sjálfri. Ég hélt því fram í umr. á báðum stöðum, að þetta væri ekki hægt að gera nema afla ríkissjóði nýrra tekna, og taldi, að tvö söluskattstigin mundu nægja til þess. Vona ég, að hv. 2. þm. Austf. muni, að ég hélt þessu fram. Enn fremur hélt ég því fram, að í fjárl. 1975 yrði að halda áfram að lækka aðflutningsgjöldin og því yrði ekki hægt að mæta nema með þeirri leið, sem við töldum á s.l. vetri, að raun bæri bæri vitni um, að afla nýrra tekna vegna þeirra breytinga, sem yrðu á kerfinu innbyrðis. Ég benti auk þess á það vandamál, sem væri bæði í sambandi við vegagerðina og Rafmagnsveitur ríkisins, vegna þess að ekki tókst að fá fram þá tekjuöflun á s.l. ári, sem þörf var á til þess að halda uppi eðlilegum framkvæmdum. Það var ekki hægt að halda uppi þeim framkvæmdum, sem vegáætlunin gerði ráð fyrir, vegna þeirrar hækkunar, sem á hefði orðið, en eðlilegum framkvæmdum yrði að halda uppi í vegagerð, eins og gert hefur verið, og til þess mun Vega-gerðina skorta fjármagn á þessu ári.

Þetta vildi ég, að kæmi hér fram nú við þessa umr. Hér er í raun og veru um það að ræða að mæta með tekjuöflun verkefnum, sem ekki var gert ráð fyrir í þeirri skýrslu, sem hér var gerð, og þarf enginn að því að brosa, því að þetta eru staðreyndir einar.

Hínu vil ég svo bæta við, að ég vona, að hv. 2. landsk. hafi fylgst það vel með umr. í

fyrri lotunni, að hann hafi einnig vítað þetta. En við munum það, við hv. 2. þm. Austf., að við ásamt hv. 5. þm. Vestf. og hv. þm. Gylfa Þ. Gíslasyni sátum sérstakan fund einmitt til þess að ræða um áhrif gengisbreytingar á tekjuöflun og útgjöld ríkissjóðs, þá þætti, sem við áttum við að etja.

Hitt vil ég svo segja í sambandi við útgjöld nú síðustu mánuðina, að það hefur jafnan verið svo með reynsluna af viðskiptum ríkissjóðs við Seðlabankann, að þau hafa verið einna erfiðust í júní, júlí og ágúst. M. a. er engin tekjuskattinnheimta í júlímánuði, og í ágúst varð hún að þessu sinni mjög takmörkuð vegna þess, hve skattstofurnar voru seinar á ferðinni með álagninguna. Staðan um síðustu mánaðamót hygg ég, að hafi ekki verið verri en vant er, þannig að ég hygg, að þær spár, sem sérfræðingarnir spáðu um afkomu ríkissjóðs á árinu, fái staðist, þegar fram hjá þessum sérstöku verkefnum, sem hér er raunverulega verið að fjalla um, er lítið, því að hér er verið að fjalla um að afla tekna til þess að mæta útgjaldabörf, sem ekki var reiknað með í þessari skýrslu og er hins vegar ákvæðið, að farið verði í. Það er auðvitað ekki endalaust hægt að bæta á ríkissjóð útgjöldum, án þess að tekna verði aflað.

Ég endurtek, að það er engum í hag, hvorki mér, hv. 2. þm. Austf. né öðrum hv. þm., að bæta á ríkissjóð útgjöldum, án þess að tekna sé aflað til að koma þar á móti. Og allir viljum við koma áfram þeim verkefnum, sem við höfum áhuga á, og ég hygg, að svo verði einnig, þegar fram líða stundir. Ég held, að verkefnin á Íslandi séu svo mörg, nauðsynleg og stór, að það verði erfitt að fá þingheim til að skera þau við trog, eða a. m. k. ætla ég að bíða þeirrar stundar, áður en ég fullyrði, að svo verði gert.

Benedikt Gröndal: Herra forseti. Áður en ég kem að efnisatriðum þess frv., sem hér liggur fyrir, kemst ég ekki hjá því að fara nokkrum orðum um formsatriði, er varða afgreiðslu þessa máls og raunar annarra stjfrv., sem nú er verið að ýta með miklum hraða í gegnum þetta aukaþing.

Ég verð að rifja það upp fyrir mönnum, að í 2. gr. stjórnarskrárinnar er gert ráð fyrir þriðskiptingu valdsins á Íslandi, í íslenska lýðveldinu, milli löggjafarvalds, framkvæmdavalds og dómvalds, eins og tíðkast í öllum ríkjum, sem hafa svipað stjórnarfyrríkomulag og við höfum.

Með því að hér er þingbundin stjórn, er ráðh. ætlað, raunar skylt að sitja á Alþ., hvort sem þeir eru kjörnir þm. eða ekki. En eins og sjá má af bæði stjórnarskránni og þingsköpum, eru alveg sérstök ákvæði um ráðh. og þeir lúta alveg sérstöku lögum í störfum þingsins. Þeir hafa margvísleg sérréttindi, sem ekki eru í sjálfru sér óeðlileg, því að þeim er ætlað að vera hér til þess að flytja mál ríkisstj., útskýra mál ríkisstj. og verja mál ríkisstj. Hins vegar liggur í hlutarins eðli, að ef þessi skipting á valdinu á að þýða nokkurn skapaðan hlut, hlýtur Alþ. að starfa á vissan hátt sjálfstætt frá ríkisstj., og kjarninn í starfi Alþ. hvað snertir athugun og rannsókn mála er nefndarstörfin. Það er alveg rétt, að það er í raun og veru ekkert í lögum

nema þetta almenna ákvæði stjórnarskrárinnar, sem bannar, að ráðh. gegni venjulegum störfum hér á Alþ. Það er ekkert, sem bannar, að ráðh. sé forseti á Alþ. En engum manni hefur dottið í hug hingað til mér vitanlega að gera það. Það er heldur enginn lagabókstafur nema þetta stjórnarskrárákvæði, sem segir, að ráðherrarnir skuli ekki vera í þn. En þegar menn athuga, að þn. eiga að rannsaka og kanna einmitt sérstaklega, en ekki síst frumvörp ríkisstj., eiga að leita álits annarra aðila og athuga þessi mál, þá sést, að það er algerlega gagnstætt grundvallarhugsun stjórnkerfisins, að ráðh. eigi sæti í nefndum, enda hygg ég, að það standi í fræðibókum, að það sé í sjálfru sér ekkert, sem banni það, að ráðh. sitji í n. á Alþ., en það hafi ekki tíðkast. Að visu eru undantekningar frá því. Það hafa komið fyrir einstaka tilfelli, og þetta er ekki óalgengt varðandi utanrúm. Engu að síður er það regla, að ekki hefur tíðkast, að ráðh. sitji í þn., og það er algerlega óviðeigandi og raunverulega brýtur í bága við grundvallarhugsjón okkar stjórnkerfis.

Nú hefur það gerst á þessu skamma sumarþingi, að þessari reglu hefur verið kastað út og gleymt. Núv. ríkisstj. virðist ekki hafa nokkra tilfinningu fyrir þessari skiptingu valdsins, og hún hefur starfað síðan hún tók til valda án þess að sinna því á nokkurn hátt, þótt það hafi verið gagnrýnt, að það er ekki viðeigandi og það er ekki í samræmi við anda íslensks stjórnarfrars, að ráðh. sitji í þingnefndum. Ég vil leyfa mér að fullyrða, að það sé algert einsdæmi í sögu Alþ., að forsrh. landsins sitji sem formaður í þn., sem á að fjalla um stjfrv. um stórfelldar álögur á þjóðina og það sé hann, sem eigi að stjórna meðferð n. á þessu frv. Auðvitað var hann fljótur að því. Það var ekki mikið verið að leita út fyrir þingsalana eða spyrja stéttir eða hagsmunahópa um þetta frv. Það var afgreitt fljótt og vel. En ég hygg, að þetta hafi aldrei komið fyrir áður. Ég hygg, að það hafi aldrei komið fyrir áður, að stjfrv. sé vísað til afgreiðslu til n., þar sem sitja 4 ráðh. af 7 nm., m. ö. o. ríkisstj. sjálf hefur hreinan meiri hl. í n. Það, að fjmrh. landsins leggi til við Alþ. að vísa frv. um stórfelldar skattaálögur á þjóðina til n., þar sem hann á sjálfur sæti með þremur meðráðh. sínum og þeir eru í meiri hl., hefur aldrei áður komið fyrir í þingsögunni, og í sannleika sagt er þetta þinghneyksli. Það heitir svo, að hér á Íslandi eigi að vera þingbundin ríkisstj., en ég fæ ekki betur séð á þessu sumarþingi en hér sitji stjórnbundin þing.

Alþingi Íslendinga hefur sætt mikilli gagnrýni á undanförunum árum og áratugum fyrir það, að völd þess og áhrif fari minnkandi, og er sagt, að við séum að verða afgreiðslustofnun eða gúmmistimpill. Ég hef aldrei viljað viðurkenna þetta. En það er ekki hægt að komast hjá því að viðurkenna, að núv. ríkisstj. hefur á örfáum dögum gert þessar ásanir að sannleika. Ég skil ekki af hverju. Í þessari nýju ríkisstj. eiga sæti tveir af lærðustu prófessorum þjóðarinnar í stjórnlagafraðum og a. m. k. tveir lögfræðingar að auki. Þingsköpin eru gömul og gera ráð fyrir ýmsum möguleikum. Segir t. d. í 15. gr. um nefndir, með leyfi hæstv. forseta:

„Nú þykir nauðsynlegt vegna vinnubragða að hafa mannaskipti í nefndum, lengur eða skemur, og skal vinnunefndin (þ.e. sérstök nefnd, sem er til á þessu þingi) þá hlutast til um, að mannaskiptin komist á, þó svo, að viðkomandi fastanefndir samþykki.“

Það er sennilega innan við klukkustundarverk að breyta um nm. samkv. þessu ákvæði. Mér þykja þm. stjórnarflokkanna, þeir fáu, sem hafa fyrir því að mæta á fundum á þessu þingi, vera að gera sér þetta furðulega að góðu, ef þeir sætta sig við, að svona sé með þá farið. Ég vil því vegna virðingar Alþingis krefjast þess, að ráðh. núv. ríkisstj. víki á stundinni úr öllum þm., sem þeir eru starfandi í. Það er ekki nema klukkustundarverk að setja aðra þm. í þessar n., og það er nóg af stjbm., sem ekki eru það upp-teknir, að þeir geti ekki gegnt þessum störfum með sóma.

Herra forseti. Ég skal láta útrætt um þetta formsatriði. Það er að vissu leyti formsatriði. En það er mikið á bak við þetta, virðing Alþingis og það, hvort það á að vera afgreiðslustofnun og gúmmistimpill eða sjálfstæð stofnun, sem fer með eitt af þremur valdssviðum íslenska lýðveldisins.

Í þeim umr., sem hér hafa farið fram um söluskattinn, hefur komið í ljós, að þessari nýju ríkisstj. er margt sérstaklega vel gefið. Hún virðist t.d. hafa tvo fjmrh., sem báðir eru búnir að tala í þessum umr., og það er eins og hvítt og svart, hvað þeir segja. Þeir eru aðeins sammála um eitt: Það þarf í flýti að leggja á þjóðina tvö söluskattsstig, sem eru álögur upp á rúmlega 1800 millj. kr. á ársgrundvelli og munu leggjast af fullum þunga á verðlag í landinu, án þess að ætlunin sé, að launþegum sé að nokkru leyti bætt. Annar fjmrh. telur, að ástand ríkissjóðs sé svo hroðalegt, að það verði að gera tafarlausa björgunarráðstafanir og ná inn 300 millj. kr. fyrir áramót til þess að hjarga þessum milljónum, sem hann telur, að vanti í sjóðinn. Hinn ráðh. segir, að þetta sé bölvuð vitleysa, ríkissjóður sé ekkert illa staddur, það sé bara vegna sumarleyfa, sem hann er illa staddur hjá Seðlabankanum í augnablikinu. Hinn ráðh., sá seinni, sem gaf hollráðin, þegar þeir skiptust á skrifstofum, telur, að það sé ekki vegna lélegrar afkomu, sem þurfi að leggja þetta á, heldur bara af því að ríkissjóður sé að taka á sig ný verkefni. Hverjum eigum við að trúa? Hver er stefna og skoðun þessarar ríkisstj.?

Hæstv. ríkisstj. hefur ekki setið að völdum viku enn þá. Hún er langt komin með að koma tveimur stórmálum gegnum Alþ. á þessum tíma, m.a. fyrir umburðarlyndi stjórnarandstöðunnar, sem ekki hefur séð ástæðu til að tefja framgang þessara mála, enda augljóst, að mikill meiri hl. styður núv. ríkisstj. og á því rétt á því að fá vilja sinn fram.

Í sambandi við þá gengislækkun, sem þegar hefur verið gerð, er það að segja, að valdið til gengislækkunar flutti Alþ. sjálft til annarra aðila, og er því ekkert óeðlilegt, að ráðstafanir í sambandi við gengislækkun fái tiltölulega skjóta afgreiðslu, raunar nauðsynlegt, að svo sé, úr því að gengið hefur verið lækkað. En mér er tjáð af kunnugum mönnum, að þegar litið er á

heilðarvöruútflutning og þjónustuútflutning Íslandinga, muni þessi gengisbreyting flytja um 9 milljarða kr. Nú er þetta að vísu heildartala, og í henni felast fjöldamargir liðir á fjöldamörgum stöðum, sem koma bæði inn og út á reikningunum, eins og orða má. En það eru lægstu áætlanir þeirra manna, sem ég vil trúa og kunnugir eru, að beinar álögur á allan almenn-ing í landinu í sambandi við þessa gengislækkun séu yfir 4 milljarða, og sumir áætla nokkru hærra. Söluskatturinn mun, að því er nú er áætlað, gefa um 900 millj. á hvert prósentustig. Ríkissjóður fær það að vísu ekki allt, 8% eða 70 millj. renna til sveitarfélaganna. En álögurnar á þjóðina eru hinar sömu, svo að þarna er verið á ársgrundvelli að leggja á þjóðina a.m.k. um 800 millj. kr. Við skulum láta landbúnaðarafurðahækkunina um 20% eiga sig. Það kom fyrir hjúin maddömu Framsókn og Mr. Íhald, eins og stundum vill verða, að þau áttu lausaleikskrakka, áður en til hjónabandsins kom. Þessi lausaleikskrakki var hækkun á landbúnaðarafurðum um rúmlega 20%, sem var lögð á neytendur bótalaut. En við erum umburðarlyndir í þeim efnum, Íslendingar. Við skulum ekki einu sinni telja þetta með, við skulum láta bensínhækkunina bíða og við skulum láta raforkuskattinn bíða, því að eftir því sem best er hægt að frétta í baksölum Alþ., mun varla vera orðið samkomulag í stjórnarherbúðunum um þetta. Tökum bara þessi tvö stóru atriði, gengislækkunina og söluskattinn. Það eru álögur, sem nema a.m.k. 6—7 milljörðum kr. á einni viku. Núv. ríkisstj. hefur ekki setið viku enn þá, en hún hefur lagt nýjar álögur á þjóðina, sem nema a.m.k. 1 milljarði á dag. — Einn milljarður á dag, Matthías. Ég held, að það verði ekki hjá því komist, að þetta sé — ja, ég vil ekki segja glæsilegt met, en a.m.k. öruggt Íslandsmet, og er þó töluvert langt til jafnað. Það hefur engin ríkisstj. nokkru sinni byrjað feril sinn á sambærilegan hátt, að reka aukþing áfram með slíku óðagoti, að jafnvel virðing þingsins er tröðkuð undir fótum, og vinna svo það afrek að leggja sem svarar a.m.k. milljarði nýjar álögur á þjóðina á hverjum degi. Ég vona, að þeir fylgi góðu fordæmi og hvíli sig sjöunda daginn.

Hæstv. ríkisstj. hefur í stjórnarsáttmála sínum, ef sáttmála skyldi kalla, lofað ýmsu, sem muni einhvern tíma koma á móti þessum álögum og létta þær fyrir launþega almannatrygginga og fyrir annað lágaunafólk í landinu. Þar er hent á ýmsar hugmyndir með mjög almennu orðalagi, en ekkert hneppt fast. Hitt eru að verða staðreyndir, að álögurnar koma og þær koma fljótt, og þær eru eins þungar og við var að búast af hreinni íhaldsstjórn.

Það var ekkert nýtt að heyra hæstv. samgrh. hér áðan, hann er gamall og góður kunnungi, en það er öllu nýstárlegra að heyra hinn fjmrh., sem Sjálfstfl. leggur til, tala um þessi mál. Fyrir nokkrum mánuðum mælti hann fyrir allmikið unnu og ítarlegu skattafrv., sem flokkur hans flutti hér, og ég hygg, að það hafi verið skoðun manna, að það frv. mundi svipta ríkissjóð 3—4 milljarða kr. tekjum, ef það hefði verið samþ. eins og það var. Hann taldi það vera nokkru minna, en 1—2 milljarðar voru lágmarks-

tölur. Þá sagði hann, að með samræmdri stefnu í efnahagsmálum, hagræðingu í ríkisrekstri hefði auðveldlega verið hægt að brúa þetta bil með sparnaði á vissum sviðum og minni framkvæmdahraða, — auðveldlega hægt. Við skulum sjá, hvað það er auðvelt núna og hvort Sjálfstfl. vill standa við ekki aðeins þessa yfirlýsingu, heldur fjölda margar aðrar, sem hann hefur sjálfur gefið.

Fyrir síðustu jóla var lagt fyrir Alþ. frv. um tollskrá, sem hafði í för með sér allmikla lækkun á tollum, og þá. ríkisstj. vildi fá 1% hækkun á söluskatti. Aðaltalsmaður Sjálfstfl., sem var fyrrv. fjmrh. þess flokks, kallaði þetta 1% söluskatts „tuddabragð“, ef þeir hafa það rétt eftir í þingtilföndunum, sem ég vona, að þeir geri. Og hann sagði: „Að í 30 milljarða fjárl. skuli það skipta sköpum, að hæstv. fjmrh. fái 1% söluskatt, það er auðvitað allt of fjarstætt til að leggja við því eyra.“ Þetta var skoðun Sjálfstfl. á söluskattsmálum fyrir örfáum mánuðum. Sá fyrrv. ráðh. sagði: „Ég vil fá að sjá fjárlagadæmið allt, áður en ég tek nokkra afstöðu til svona mála.“

Meginafstaða okkar Alþfl.-manna er sú, að við neitum ekki, — við viðurkennum, að það er við margvíslegan og mjög mikinn vanda að eiga í efnahagsmálum Íslendinga. Það höfum við alltaf sagt og segjum enn. En við neitum því að samþykkja álogur eftir álogur, sem nú koma frá hæstv. ríkisstj., án þess að fá að sjá heildarmyndina í öðru en almennum orðum og loforðum, og við teljum alveg fráleitt, að það sé hægt að samþykkja allt það, sem hér hefur komið fram. Við samþykktum ekki aðgerðir varðandi gengis-lækkun og við getum ekki samþykkt þennan söluskatt. Það hafa ekki verið færð þau rök fram, sem réttlæta þessar aðgerðir, og hvorki við hér á Alþ. né þjóðin höfum fengið að sjá neina tæmandi heildarmynd af því, hvað ríkisstj. ætlar sér að gera í efnahagsmálum, enda efast ég stórlega um, að hún hafi nokkra hugmynd um það sjálf, því að það virtist hafa farið allur tíminn hjá þeim í að semja um eitthvað annað en það, hvernig leysa eigi efnahagsmál í einstökum atriðum.

Karvel Pálmason: Herra forseti. Það er enginn vafi á því, að núv. hæstv. fjmrh. ætlar sér að taka gott „start“ í því að fara eftir þeim heilræðum, sem fyrirrennari hans leiðbeindi honum um, þegar hann tók við starfi, og ef svo heldur fram sem horfir, þá mun honum a. m. k. miklu sæmra heitið skattamálaráðh. en fjmrh.

Það fer ekki hjá því, þegar til umr. er frv. eins og það, sem hér er nú rætt, um hækkun á söluskatti vegna slæmrar stöðu ríkissjóðs, þá verði manni hugsað til þess, sem átti sér stað á Alþ. fyrir nokkrum mánuðum, þegar verið var að ræða ekki einhliða hækkun söluskatts, heldur breytingu á skattkerfinu, þ. e. a. s. annars vegar hækkun á söluskatti og hins vegar lækkun á hinum beinu sköttum á almenning í landinu. Það er vissulega fróðlegt að fletta upp í þeim umr., sem þá átti sér stað og margir af hv. þm. þá. stjórnarandstöðuflokks, Sjálfstfl., tóku þátt í, bæði með löngum og mörgum ræðum. Þar

var að sjálfsögðu hæstv. núv. félmrh., sem talsmaður þingflokks Sjálfstfl. í stjórnarandstöðu, núv. hv. 1. þm. Sunnl., hið sunnlenska goð þeirra sjálfstæðismanna, og núv. hæstv. fjmrh., ekki má gleyma honum. Það er vissulega fróðlegt að rifja upp, þótt ekki væri nema örfá orð í sambandi við það, sem þessir hv. og nú sumir hverjir hæstv. þm. sögðu á þessum tíma. Það eru margar bls. ræður hvers og eins þessara hv. þm., sem þeir fluttu, þegar þetta mál var til umr. hér á Alþ.

Núv. hæstv. félmrh., sem hafði a. m. k. í fyrstu orð fyrir þeim stjórnarandstöðingum í Sjálfstfl., talaði langt mál, að visu merkilegt víða, vildi fá margar upplýsingar. Hann komst að þeirri niðurstöðu, að það væri stórvafasamt, hvort nokkur ástæða væri til þess að að hækka söluskatt neitt til þess að koma á móti tekjubörf ríkissjóðs vegna lækkunar á beinum sköttum, sem átti að breyta með samkomulagi við verkafólks-hreyfinguna. Hann segir á einum stað í sinni ræðu, með leyfi hæstv. forseta:

„Ég vil aðeins á þessu stigi halda því fram, að tekjur af aðflutningsgjöldum, af áfengis- og tóbaksverslun, af nügildandi 11% söluskatti, af launaskatti, af tekjuskatti félaga og eignarskatti og öðrum tekjum, umfram fjárlög muni nálgast 3 milljarða, eftir því sem fyrir liggur nú.“

Það er ekkert lítið. Hann segir áfram: „Virðist það raunar vera áráttá hjá þessari ríkisstj., að hún má aldrei heyra niðurskurð á útgjöldum ríkisins nefndan. Ef koma einhver ófyrirséð útgjöld, þarf að hækka skattana, þá þarf að ná inn nýjum tekjum. En það virðist ekki hvarfla að hæstv. ríkisstj., að af 30 milljarða kr. fjárl. sé hægt að spara einn einasta eyri.“

Þetta voru orð núv. hæstv. félmrh. Hann vikur síðan að nokkrum leiðum, sem hann telur, að eigi að fara til þess að snúast við þessum vanda. Og fyrsta leiðin hjá honum er að draga úr útgjöldum ríkissjóðs. Önnur leiðin, „sem vissulega kemur til athugunar“, segir núv. hæstv. félmrh. „áður en farið er að samþykkja stórfelldar nýjar skattaálogur, er matið á, hversu miklar tekjur verða umfram fjárlög svo sem ég rakti hér nokkuð hér áðan.“

Auðvitað á þetta við enn í dag, og það ætti síst að standa á forustuflokknum í núv. ríkisstj., Sjálfstfl., að fletta upp skýrum dæmum og upplýsingum um það, hver staða ríkissjóðs er í dag.

Hæstv. núv. félmrh. lýkur þessari ræðu sinni í þetta skiptið með því að segja, að tekjuskatturinn eigi að lækka meira en frv. gerði ráð fyrir og söluskatturinn hækka miklu minna en þá var ætlað. Menn muna, að þá vildi Sjálfstfl. samþykkja allt að 2 stiga hækkun á söluskatti. Nú var, eins og menn muna, niðurstaðan sú, að það varð 4 stiga hækkun, sem samþ. var, þannig að hafi verið nóg 2 stiga hækkun söluskatts á þessum tíma, þá hefðu átt að nægja til þess, sem nú er, þau 4 stig, sem samþ. voru á þinginu í vetur.

Eins og ég sagði áðan voru fleiri en hæstv. félmrh. úr hópi þeirra sjálfstæðismanna, sem töluðu við þessar umr. Hv. 1. þm. Sunnl., Ingólfur Jónsson, talaði langt mál, þegar þetta var hér á dagskrá, eins og að líkum lætur. Ég get ómögulega stillt mig um að vitna í örfá orð úr ræðu

þessa hv. þm., sem hann viðhafði, þegar þessi mál voru rædd hér í vetur. Í löngu máli greindi hann frá nokkurs konar úttekt, sem hann hafði gert á þessu dæmi til þess að glöggva sig á því, hvað þyrfti í raun og veru að vera góður við þáv. ríkisstj. til þess að samþykkja fyrir hana og henni mundi nægja. Og hann lýkur þessari úttekt með því að segja:

„Ég er sannfærður um það, að þegar farið er ofan í þetta dæmi, mun mörgum sýnast, að tekjuaukningin verði meiri,“ — heldur en 9 milljarðar, eins og hann var þá búinn að nefna, — „jafnvel 10—11 milljarðar. En mér bótti vissara að vera í neðri kantinum,“ bætir hann svo við, 10—11 milljarða átti þetta að gefa ríkissjóði þá að mati þeirra sjálfstæðismanna s.l. vetur, 4 stiga hækkun á söluskatti. (Gripist fram í.) Nei, þetta er orðrétt upp úr þingtiðindum og ég segi eins og síðasti hv. ræðumaður, ég vona, að þeir hafi farið þar rétt með og þetta sé rétt. Eða áttu við, að það sé málum blandað hjá hv. þm., sem talaði það? Það má vera. (Gripist fram í.) Hvert stig gaf 900 millj. í vetur að áliti þessa hv. þm. sjálfs, og það er enginn vafi, að það er komið upp í 1000 millj. núna, hafi það mat hans verið rétt þá. Og hann segir svo áfram:

„Það er því nægilegt að samþykkja 2% söluskattshækkun til þess að ná þeim tekjum, sem þarf vegna breytinga á skattakerfinu. Enn eru 2% á ferðinni. Og hann bætir við eins og hæstv. fjmrh.: „Það kemur vissulega til álita, hvort þörf er að samþykkja nokkra söluskattshækkun.“ Þannig var staða ríkissjóðs þá að mati þeirra hv. sjálfstæðismanna.

Að lokum ætla ég að víkja örfáum orðum að núv. hæstv. fjmrh. Það var ekki síður margt merkilegt, sem kom fram í ræðu hans við þessar umr. Hæstv. núv. fjmrh. komst að þeirri niðurstöðu, að með þeim breytingum, sem þá átti að gera í sambandi við söluskatt, væri þáv. hæstv. ríkisstj. að ná til sín a.m.k. 1200 millj. kr. meira en nokkur þörf var á við þær aðstæður, sem þá voru að hans mati. En athyglisverðust eru þó orð í niðurlagi þeirrar ræðu, sem núv. hæstv. fjmrh. hélt á þessum tíma, en hann segir þá: „Það getur hver litið í eigin barm, hvað það snertir. Þegar einstaklingurinn telur, að hann hafi í sínum áætlunum ofmetið tekjur sínar, hvað gerir hann þá?“ spyr hann. Og hann svarar sér sjálfur auðvitað: „Þá gerir hann till. til sjálfs sín um sparnað í ákveðnum tilvikum, til þess að láta enda ná saman. Þannig á að fara að í þessu dæmi, og í stað þess að samþykkja vaxandi skattþyrði, í stað þess að halda áfram þeirri eyðslustefnu, sem núv. ríkisstj. hefur haft á stefnuskrá sinni allt frá upphafi, þá leggjum við sjálfstæðismenn til, að litið verði í eigin barm og við skoðum, hvar eigi að líta á okkar eigið dæmi og ráðast á ríkisbáknið, sem hefur þanist út meira en nokkru sinni fyrr.“

Þetta eru lokaorð í ræðu núv. hæstv. fjmrh., þegar til umr. var hér á Alp. í vetur frv. um skattkerfisbreytingu. Ég held, að augljóst sé af því, sem hér hefur verið sagt, að snögg sinnaskipti hafi átt sér stað hjá þessum hv. þingmönnum frá því, sem var fyrir nokkrum mánuðum. En þeir um það. Það er þeirra mál.

Hæstv. fjmrh., þ.e.a.s. hinn raunverulegi í núv. ríkisstj., greindi frá því í ræðu sinni áðan,

að staða ríkissjóðs væri nú um tæplega 3 milljarðar, sem hún væri neikvæð. (Fjmrh.: Vandí ríkissjóðs.) Vandí ríkissjóðs, leiðréttir hann, og alltaf vil ég hafa það, sem sannara reynist. Vandí ríkissjóðs nú er því sem næst 3 milljarðar. Þeim, sem hlýddu á hæstv. samgrh. hér áðan og bera það saman við orð hæstv. fjmrh., hlýtur að vera ljóst, að það er ekki sama mat þessara tveggja hæstv. ráðh. á stöðu ríkissjóðs, eins og hún blasir við í dag. Annar hæstv. ráðh., fjmrh., segir vandamálið upp á 3 milljarða. Fyrirv. hæstv. fjmrh., núv. samgrh., segir, að staðan nú hjá ríkissjóði sé ekkert verri en verið hafi á svipuðum tíma á undanförunum árum. Og það vill svo til, af því að hæstv. samgrh. vitnar í fund, sem haldinn var einmitt í hans rn., að í þeim viðræðum, sem fram fóru fyrir stuttu, þegar rétt var um myndun vinstri stjórnar, voru lagðar fram upplýsingar, — upplýsingar um hvað? Jú, upplýsingar um stöðu ríkissjóðs að mati fjmrh., að mati þáv. fjmrh. sjálfs. Og hverjar voru þær? Jú, þar var gert ráð fyrir því í eigin upplýsingum þáv. fjmrh., að hallarekstur á ríkissjóði mundi vera um 400 millj. 11. ágúst s.l. Sé þessi staða nú komin upp í 3 milljarða, þá hefur eitt-hvað farið úrskeiðis á þeim dögum, sem síðan eru liðnir, og kannske þá fyrst og fremst hjá hinum nýju valdhöfum. Í þessu dæmi þáv. hæstv. fjmrh. var gert ráð fyrir niðurgreiðslum um 400 millj., þ.e.a.s. helmingnum af því, sem nú er. Þar var einnig gert ráð fyrir því, að fjölskyldubætur hækkuðu um 200 millj. frá því, sem þá var. Og það var einnig gert ráð fyrir því, að 5 vísitölustiga hækkun lífeyristrygginga og tiltekinna launa kæmi inn í þetta dæmi, sem næmi 100 millj. kr., og útgjaldahækkun vegna gengisbreytingar var þá áætluð 200 millj. Samtals eru í þessum upplýsingum þáv. fjmrh. sjálfs 900 millj. Síðan kemur tekjuaukning vegna gengisbreytingarinnar, sem Framsfl. talaði þá um, 15%, en er nú orðin 17%. Þá var gengishagnaður áætlaður 500 millj., sem viðurkennt hefur verið, að var allt of lágt áætlað. Það væri a.m.k. 650—700 millj. kr. gengishagnaður, sem hefði komið til ríkissjóðs með 15% gengisfellingunni, hvað þá 17%, þannig að hefði þetta dæmi verið tekið á þeirri stundu, sem þessar upplýsingar voru fengnar frá fjmrh. sjálfum, 11. ágúst s.l., þá hefði að réttu ríkissjóður staðið á sléttu miðað við það, að helmingur af niðurgreiðslunum hefði verið látinn halda áfram og tilteknar bætur, fjölskyldubætur og lífeyristryggingar, hefðu líka verið auknar.

Þetta er sú hryggðarmynd, sem núv. stjórnarlið dregur upp af stöðu ríkissjóðs í dag. Þetta er staðreynd, sem ég vænti, að fyrirv. hæstv. fjmrh. neiti ekki að hafa tekið þátt í að láta í té upplýsingar um. Séu þessar upplýsingar, sem ég hef ekki ástæðu til að ætla annað en séu réttar, þá er hér um vísitandi blekkingar að ræða af hálfu þess forustuflokks í ríkisstj., sem nú ræður ríkjum. Það er enginn vafi á því, að ég a.m.k. ætla ekki fyrirv. hæstv. fjmrh. það, að hann hafi gert minna úr þessu en efni stóðu til. Hann var ekki þekktur að slíku í sinni fjmrh.-tið, að gera minna úr erfiðleikum ríkissjóðs heldur en efni stóðu til á hverjum tíma. Ég segi því: Ég trúir því, að þessar upplýsingar fyrirv. fjmrh. séu réttar, og hvað sem nú er sagt

af núv. hæstv. fjmrh. og hverjum sem er úr stjórnarliði núv. ríkisstj. umfram það, sem hefur komið fram í þessum upplýsingum núv. hæstv. samgrh., það er rangt, það er verið að ýkja og það stórlega. Í þessu er verið að draga inn í dæmið bæði vandamál Vegasjóðs, vandamál stofnana eins og Pósts og síma og Rafmagnsveitna ríkisins og fleiri slíkra stofnana. Afmarkað ríkissjóðsdæmið stendur eftir þessum upplýsingum svo til á sléttu. Það er því óþarfi að vera að koma fram nú á Alþ. af hendi núv. valdhafa með 2% hækkun á söluskatti til þess að bæta stöðu ríkissjóðs, því að hann er ekki í þeim vanda, sem þeir sjálfir lýsa og básúna út. Enda er vitað mál og þarf ekki að segja neinum, sem fylgist með, að aukning á tekjum af söluskattsstofni vegna gengisfellingarinnar verður mun meiri en hér er gert ráð fyrir. Auk þess er enginn vafi á því, að tekjur af aðflutningsgjöldum koma til með að stórhækka á komandi mánuðum. Þetta virðast núv. valdhafar ekki vilja líta á. Ég er undrandi yfir því, hversu hæstv. ráðh. Framsfl. og þá kannske ekki síst fyrrv. hæstv. fjmrh., þegjandi og svo til hljóðalaust undir þessum útúrsnúningi forustuflokksins í ríkisstj. að því er varðar ríkisfjármálin. Mér þykir það með eindæmum, auk þess sem ráðh. gera þetta, að hv. 4. þm. Reykv., formaður þingflokks Framsfl., skuli steinþegja, þegar hans samstarfsflokkur í ríkisstj. hagræðir á svona herfilegan hátt staðreyndum í málinu.

Af framsögðu þarf vart að taka það fram, að við í SF greiðum atkv. á móti þessu frv. Við teljum það óþarft, eins og mál standa í dag. Það er þegar búið að koma með álögur af hendi hæstv. ríkisstj. langt umfram það, sem þörf var á til þess að bjarga þeim viðurkennda efnahagsvanda, sem allflestir hafa viðurkennt, að var fyrir höndum. Við munum því greiða atkv. á móti því.

Ég ætla að síðustu að spyrja hæstv. ráðh. Sjálfstfl., sem hér eru í þingsal, að því, hvort þeir séu sammála því áliti hæstv. samgrh., að tekjuskattur á Íslandi sé nú lægri en hann hefur nokkurn tíma verið frá upphafi vega. Er þetta sameiginlegt álit hæstv. ríkisstj.? Er hæstv. ráðh. eða óbreyttir þm. Sjálfstfl. sammála þessari túlkun núv. hæstv. samgrh. um skattamál á Íslandi?

Fjmrh. (Matthías Á. Mathiesen): Herra forseti. Ég skal ekki lengja mjög þessar umr., en get þó ekki orða bundist og vildi mega segja við hv. 5. þm. Vestf., að þeim mun fleiri mínútum sem hann eyðir í að lesa upp ræður þm. Sjálfstfl., þeim mun betra. Hann mætti vissulega vera heima og lesa þingtíðindin, sjá, hvað þar hefur verið sagt, og allt það, sem hann las upp, gæti hann að mínum dómi haft sér til fyrirmyndar í sambandi við sinn málflutning.

Í ræðu hv. 2. landsk. þm., Benedikt Gröndals, kom fram, að núv. ríkisstj. hefði lagt á þjóðina þunga pinkla á ekki fleiri dögum en ríkisstj. hefur setið. Við erum að fjalla um þrjú frumvörp, og það er ekki úr vegi, að hv. 2. þm. Austf. skoði um leið með hvaða hætti þessi frv. hafa verið lögð fram. Hv. 2. landsk. þm., Benedikt Gröndal, vildi

gjarnan láta líta svo út, að þær álögur, sem vissulega felast í þessum frv., séu fluttar af núv. ríkisstj. og vegna ákvarðana hennar.

Ég vil þá fyrst vekja athygli á því, að frv. það, sem þessi hv. d. fjallar um, þ.e.a.s. um verðjöfnunargjald á raforku, er flutt af hæstv. fyrrv. iðnrh., Magnúsi Kjartanssyni, og er að mínum dómi hans mat á stöðu Rafmagnsveitna ríkisins, hverjar svo sem orsakirnar eru til þess, að þetta frv. þarf að flytja. Það er hins vegar okkar skoðun, þingflokka ríkisstj., að þetta frv. þurfi að samþykkja, það sé staðreynd, að Rafmagnsveitur ríkisins þurfi á þessu fjármagni að halda. Tel ég mig hafa vísað þessu frv. og þeim pinklum, sem því fylgja, lagðir á þjóðina, til annarrar ríkisstj. en þeirrar, sem nú situr.

Ef við tökum frv. um bensingjaldið, þá er það líka flutt fyrir valdatöku núv. ríkisstj. og sýnir okkur, hvernig Vegasjóður er kominn í sambandi við þær framkvæmdir, sem hafa verið fyrirhugaðar á þessu ári. Ég held, að það séu engar ýkjur, að Vegasjóður þurfi á þessu fjármagni að halda og miklu, miklu stærri upphæð, ef vegáætlunin ætti að standast, ef hægt væri að framkvæma það, sem gert var ráð fyrir í vegáætlun. Það er hins vegar ljóst mál, að það tekst ekki. Verðbólgan hefur séð fyrir því. Það aukna bensingjald, sem það frv., sem hér liggur fyrir, gerir ráð fyrir, mun ekki bæta nema örliðið upp það, sem tapast hefur vegna þeirrar verðbólgu, sem hefur verið í landinu og m.a. hv. 5. þm. Vestf. hefur svo dyggilega stutt.

Þá komum við að því frv., sem hér er til umr. og hefur verið það frv., sem á mig hefur mest verið deilt fyrir. Ég flyt þetta frv. sem mitt fyrsta frv. Ég hefði gjarnan viljað vera laus við það. En sá arfur, sem við er tekið, m.a. vegna stjórnarstefnu hv. 2. þm. Austf., er með þeim hætti, að þessara tekna verður að afla til þess m.a. að mæta þeim vanda, sem ríkissjóður stendur frammi fyrir. Vel má vera, að ég hafi mismælt mig, ég held þó ekki, en ég tók skýrt fram, að vandi ríkissjóðs mundi verða langt í 3 milljarða, ekki halli ríkissjóðs, heldur vandi ríkissjóðs, ef ekkert væri að gert. Þar skilur á milli beins halla ríkissjóðs og þeirra greiðslna, sem ríkissjóður hefur orðið að taka á sig fyrir ýmsar ríkisstofnanir, sem hafa ekki getað staðið við skuldbindingar sínar, vegna þess að við höfum lifað í landi, þar sem verðbólguþættur hafa verið slegin.

Verðbólgan á árinu 1974 mun sennilega verða milli 40 og 50%. Halda menn, að hægt sé að standa frammi fyrir fjárhagsáætlunum, sem gerðar eru á árinu 1973, reiknandi þá kannske með 20–30% verðbólgu, halda áfram framkvæmdum og þær komi hvergi niður? Jú, það er ríkissjóður, sem þarna verður að hlaupa undir baggann, og það er eitt af vandamálunum, sem við er að glíma og við var tekið í s.l. viku.

Ég vonast nú til þess, að hv. þm. Benedikt Gröndal geri sér grein fyrir því, að það er ekki illmennska núv. fjmrh. eða núv. ríkisstj., sem kemur fram í frv. þeim, sem hér eru til umr., hann gerir sér miklu fremur grein fyrir því, að hér er vandamál, sem við verðum að glíma við og við sjálfstæðismenn höfum tekið að okkur að reyna að leysa með því stjórnarsamstarfi, sem stofnað var til í s.l. viku. En þá spyr ég: Er

þetta alveg nýtt fyrir hv. þm.? Ég fullyrði, að svo er ekki. Það mætti segja mér, að í þeim stjórnarmyndunartilraunum, sem fram fóru, áður en Sjálfstf. og Framsf. hófu stjórnarmyndunartilraun sína, hafi þessi mál öll verið tekin til meðferðar og þeim aðilum, sem þar tóku þátt í, gerð grein fyrir því, hvernig staða t.d. Rafmagnsveitna ríkisins væri, hvernig staða Vega-sjóðs væri og hvernig staða ríkissjóðs væri, einfaldlega vegna þess, að það er öllum ljóst, að efnahagsástand íslensku þjóðarinnar er óglæsilegt og hefur verið. Það mætti líka segja mér, að allir þeir menn, sem í þessum umr. tóku þátt, hafi verið meira og minna búnir að samþykkja að standa að þessum frumvörpum, ef þeir tækju þátt í myndun ríkisstj. Þá sýnir þetta okkur enn betur þau látalæti, sem hér hafa verið höfð í frammi af fulltrúum stjórnarandstöðunnar.

Það var vikið að því hér áðan af hv. 2. þm. Austf., að það hlyti að vera auðvelt fyrir ríkisstj. fyrir sjálfstæðismennina í ríkisstj., að spara sem næmi þeim tekjum, sem ríkissjóður fær miðað við hækkaðan söluskatt. Það er rétt aths. hans, að það er sjálfsagt að spara, og hluta þess vanda, sem ríkissjóður á við að glíma, verðum við að leysa einmitt með því að draga úr framkvæmdum. Hitt er svo annað mál, að það er svo langt liðið á þetta ár, að það er mjög erfitt að koma við sparnaði á framkvæmdum, sem þegar hafa átt sér stað jafnvel og þegar er byrjað á. En það verður að sjálfsgöðu eitt af því, sem núv. ríkisstj. hefur til athugunar og skoðunar til lausnar vanda ríkissjóðs, að dregið verði úr útgjöldum.

Varðandi orð hv. 2. landsk. þm., Benedikts Gröndals, um setu ráðh. í nefndum Alp., þá verð ég að segja, að það kom mér spánskt fyrir sjónir, að slíkar aths. skyldu gerðar undir þessum kringumstæðum. Ég minnst þess ekki, að þessi hv. þm. risi hér upp á s.l. þingi, þegar ráðh. þá var kosinn í n., — ekki eins og er í dag, að þeir ráðh., sem sitja í þn., voru kosnir í þær sem þm. Ég er ekki með þessari aths. minni að hafna hugmynd hv. 2. landsk. þm., Benedikts Gröndal. En þegar menn rísa upp og hugsa sér að vekja nú athygli á því, hvernig ríkisstj. fari með Alp., þá verða menn að vera sjálfum sér samkvæmir. Þeir verða þá alla þá tíð, sem hlutirnir hafa gerst með svipuðum hætti, að hafa staðið hér upp til að gagnrýna. Ég vek athygli á því, að á síðasta þingi var kosinn ráðh. í þn. Ég skal ekki fullyrða, að það hafi ekki áður skeð á Alp., þegar slíkar kringumstæður hafa verið fyrir hendi sem nú, að ráðh. hafi setið í þn. til þingloka. Það er sjálfsagt að skoða þessi mál, og ef sá ágæti maður, skrifstofustjóri Alþingis, segði okkur, að venja hafi verið, að ráðh. vikju úr þn., um leið og þeir hefðu tekið sæti í ríkisstj., þá er auðvitað sjálfsagt að gera það. En ég held, að sú venja hafi verið, að þm., sem orðið hafa ráðh., sætu í n., þar til þingi því væri lokið.

Ég ætla svo ekki að fjölyrða um þetta frv. Ég vonast til þess, að sú n., sem þetta frv. fær, geti fengið allar þær upplýsingar, sem óskað er eftir, og geti metið málið sem slíkt, og þeir þm., sem í n. sitja, geti byggt afstöðu sína á þeim upplýsingum, sem þeir fá með tilliti til málsins.

Jón Skaftason: Herra forseti. Mig langar til þess að segja örfá orð um það frv., sem nú er verið að ræða, áður en það fer til n. Frv. þetta hefur að geyma nýjar skattaálögur, sem á ársgrundvelli munu nema um 1800—2000 millj. kr., og ætlunin er að leggja þá auknu skattbyrði á þjóðfélagsþegnanna á tímum, þar sem að mínu viti verður að fara mjög gætilega í alla nýja skattlagningu vegna þeirrar hættu, sem vissulega er til staðar á, að komið geti upp meiri háttar órói á vinnumarkaðinum. En að sjálfsgöðu erum við allir hv. þm. væntanlega sam-mála um, að slíkt væri, miðað við þær aðstæður, sem fyrir hendi eru, ákaflega óæskilegt fyrir hagsmunum Íslendinga.

Ég verð að segja, að miðað við þær upplýsingar, sem hér hafa komið fram af hálfu tveggja hæstv. ráðh., þá er ég á þessari stundu ekki nægilega sannfærður um, að þörf sé á þessari skattlagningu, og vil því nota þetta tækifæri til þess að fara þess ákveðið á leit við þá n., sem frv. þetta fær til athugunar, að hún geri meiri og betri grein fyrir þörfinni á þessum nýju skattaálögum, en gert var t.d. í nál. meiri hl. fjh.- og viðskn. Ed. Ég tel, að þm. hafi þá skyldu gagnvart umþjóðendum sínum og raunar þjóðinni allri að ganga fyrst úr skugga um, að þær forsendur séu réttar, sem slík skattlagning byggist á. Ég verð að segja, að það fannst mér dálítið skrítið, að ég gat ekki skilið það öðruvisi en að hæstv. núv. samgrh., en fyrrv. fjmrh. héldi því fram rétt áðan, að ef ekki kæmu til nýjar nýjar útgjaldaálögur á ríkissjóð á þessu ári, mundi hann geta bjargast. En núv. hæstv. fjmrh. hélt því hins vegar fram, að vandi ríkissjóðs, eins og ég held, að hann hafi orðað það, á þessu ári næmi nálægt 3 milljörðum kr. Mér finnst, að hér beri það mikið á milli yfirlýsinga frá hæstv. fyrrv. fjmrh. og hæstv. núv. fjmrh., að við þm. eigum kröfu á því að fá betri upplýsingar um, hver sé hin raunverulega staða ríkissjóðs í dag, svo að við þurfum ekki að ganga að því gruflandi, hvort við séum að samþykkja nýjar og stórfelldar skattaálögur, sem e.t.v. er ekki þörf fyrir. Ég tel ekki eðlilegt á þessum tíma, þegar lítið er vitað um þá almennu stefnu í meginatriðum, sem hæstv. ríkisstj. ætlar að fylgja í efnahagsmálum og þá ekki síst í skattamálum og peningamálum, að fara að samþykkja nú stórfellda hækkun á söluskatti, sem að sjálfsgöðu verður til frambúðar, gildir ekki aðeins fyrir þetta ár, heldur mun væntanlega gilda áfram, því að reynslan hefur verið sú á Íslandi, hvaða ríkisstjórnir sem setið hafa, að álagðir skattar hafa næstum aldrei verið lagðir niður. Mér finnst ástæða til þess, að þetta komi fram hjá mér nú þegar, áður en þetta mál fer til athugunar í n. Ég vil undirstrika það og geri raunar kröfu til þess, ef á að reikna með atkv. mínu til stuðnings við þessa söluskattshækkun, að þá fái ég betri upplýsingar um þörf ríkissjóðs fyrir þessar nýju tekjur.

Ég vil líka nota þetta tækifæri til þess að lýsa því yfir, af því að hér hafa tveir raðumenn minnt á, að hæstv. fyrrv. fjmrh. hafi hvatt núv. fjmrh. til þess að leggja á sem mest af nýjum sköttum, að til þess hefur hann ekki umboð

frá mér sem þm. í Framsf. Hann hefur sennilega gefið þessa yfirlýsingu fyrir sjálfs sín hönd. En ég segi fyrir mig, að ég mun meta í framtíðinni þær nýju skattaálögur, sem hæstv. ríkisstj. kann að leggja fyrir þingið, með hliðsjón af því, hvort þörfin fyrir þá nýju skatta sé það brýn, að hún vegi meira í mínum huga heldur en það, sem ég tel, að eigi að vera númer eitt á stefnuskrá þessarar hæstv. ríkisstj., en það er baráttan gegn dýrtíðinni. Ég mun því aðeins fylgja nýjum skattaálögum, að í mínum huga sé ljóst, að þörfin fyrir nýju tekjurnar sé svo mikil, að það sé réttlætanlegt að leggja á nýja skatta, jafnvel þótt þeir kunni að auka eitthvað á dýrtíðina, sem er að mínu viti langmesta vandamál, sem Íslendingar nú búa við og hafa búið við í mörg ár. — Ég tel rétt, að þetta komi fram nú þegar, áður en málið fer til nefndar.

Lúðvík Jónsson: Herra forseti. Ég skil síðasta hv. ræðumann, hv. 4. þm. Reykn., mætavel, að honum byki þær upplýsingar, sem hér hafa komið fram frá hálfu hæstv. ríkisstj. varðandi þessa tekjuöflun ríkissjóðs, heldur veigalítar og hann vilji gjarnan hafa einhvern fyrirvara á um afstöðu sína til þessa máls.

Það hefur auðvitað ekki farið fram hjá neinum, að hér er um að ræða frv., sem gerir ráð fyrir tiltekinni tekjuöflun fyrir ríkissjóð, og þær einu upplýsingar, sem hafa komið fram, sem í rauninni er eitthvað hægt að styðjast við, eru frá fyrrv. fjmrh. varðandi stöðu ríkissjóðs og að hvaða leyti hann þurfi á auknum tekjum að halda. Hefur komið fram, að sú úttekt, sem sérfræðingar gerðu 12. júlí í sumar, gerði ráð fyrir, að jöfnuður yrði á tekjum og gjöldum ríkissjóðs á árinu. Nokkru síðar bætti fyrrv. fjmrh. við þessa skýrslu nýrri athugun sinni og sérfræðinga sinna í fjmrn. Hann bætti við viðbótarupplýsingum 11. ágúst eða fyrir rétt rúmum hálfum mánuði, og þar staðfesti fjmrh. og sérfræðingar hans, að fyrri úttekt væri rétt og það þyrfti aðeins að athuga um ný útgjöld, sem kynnu að verða lögð á ríkissjóð á þeim mánuðum, sem eftir eru af árinu, og athuga þá um leið þær nýju tekjur, sem ríkissjóður ætti von á í fylgd efnahagsráðstafana.

Það er rétt, sem kom fram í þessum umr. frá hv. 5. þm. Vestf., allar þær tölur, sem hann nefndi í þessum efnum, voru réttar, því að við höfðum blöðin beint frá fyrrv. fjmrh., þar sem hann gerði grein fyrir þessu. Þar komst fyrrv. fjmrh. að þessari niðurstöðu, að með því að gera ráð fyrir, að áfram yrði haldið út árið helmingnum af þeim aukaniðurgreiðslum, sem ákveðnar voru í maí s.l., með því að gera ráð fyrir að auka fjölskyldubætur á þessu ári um 200 millj. kr., sem jafngildir 600 millj. á ársgrundvelli, með því að gera ráð fyrir 5% hækkun á bótum almannatrygginganna til bótaþega og með því einnig að reikna með 200 millj. kr. auknum útgjöldum ríkissjóðs það sem eftir væri af þessu ári vegna gengisbreytingarinnar, þá komst hann að þeirri niðurstöðu, að þá gæti orðið um að ræða halla hjá ríkissjóði á árinu upp á 400 millj. kr. Hann hafði reiknað í þessu dæmi með því, að brúttótekjurnar, sem ríkissjóður hefði af 15% gengislækkun, næmu 500 millj.

kr. En það er alveg fullupplýst nú, að þessar tekjur ríkissjóðs verða miklu meiri og auðvitað einnig meiri þegar gengislækkunin hefur orðið meir en þarna var reiknað með. Þessar upplýsingar sérfræðinganna, sem liggja fyrir frá því í júlí og síðan frá miðjum ágúst, benda til þess, að fjárhagsvandi ríkissjóðs, miðað við þau útgjöld, sem okkur er kunnugt um, að eigi að eiga sér stað það, sem eftir er af árinu, sé nálega enginn.

Núv. hæstv. fjmrh. hefur ekki borið sig að því að reyna að hnekkja þessu á nokkurn hátt. Hann bara snýst í kringum hlutina, segir ekki eitt einasta orð um þetta, en segir: Vandamál ríkissjóðs alls er upp á 3 milljarða. — Hvað kemur það þessu máli við? Hér er verið að ræða um tekjur ríkissjóðs og afla ríkissjóði tekna. Við höfum hér frumvörp varðandi önnur vandamál, sem fyrir liggja. Við vitum, að það eru ákveðin vandamál hjá ríkisrafveitunum, og það hefur verið lgat hér fram frv. um að auka tekjur ríkisrafveitnanna. Það er alveg sjálfstætt frv., eins og vera ber, og það er ekki ágreiningur um það, að ég ætla. Við Alþb.-menn höfum lýst yfir fylgi okkar við það frv. í öllum meginatriðum, og er því alveg ástæðulaust að blanda því inn í þetta, enda hefur aldrei heyrst, að það eigi að hækka söluskatt vegna afkomu ríkisrafveitnanna. Slíkt er bara út í bláinn. Þannig er bara verið að vefja fyrir mönnum, það er verið að flækja fyrir mönnum sannindi málsins.

Það liggur líka hér fyrir annað frv., um tekjur Vegasjóðs, og það er auðvitað býsna fróðlegt að ihuga það mál. Fyrr á þessu ári vildi fyrrv. ríkisstj. hækka bensinskattinn um 4 kr. á lítra vegna þarfa Vegasjóðs. En hver var þá afstaða núv. hæstv. fjmrh. og hans flokks? Þeir stóðu gegn þessari tekjuöflun í Vegasjóð. En það var alveg augljóst, að Vegasjóður þurfti á auknum tekjum að halda. En þeir stöðvuðu afgreiðslu þess máls á sínum tíma og drógu þetta auðvitað fram eftir öllu ári. (Gripist fram í: Það er ósatt.) Er það ósatt? Það liggur skjalfest fyrir í þingtiðindum og þýðir ekkert að bera á móti því. Af hverju skyldi málið ekki hafa náð fram að ganga, nema af því að Sjálfstf. lagðist í götuna, lagðist í veginn. Síðan var rætt um þetta í sambandi við væntanlega myndun vinstri stjórnar, og þá höfðum við fallist á það fyrir okkar leyti að hækka bensinskattinn um 5 kr. á lítra, af því að það hafði dregist langt fram á árið með þessa tekjuöflun. En við töldum, að það ætti alls ekki að fara herra. En svo þegar núv. ríkisstj. kemur til, þá hækkar hún þetta enn upp í 7 kr. ásamt með verulega aukinni gengislækkun, sem þýðir auðvitað stórum meiri hækkun á bensinverðinu.

Þarna er á ferðinni sérstök till. um auknar tekjur fyrir Vegasjóð, og það á ekki að blanda því á neinn hátt saman við frv. um almennar tekjur ríkissjóðs, þ.e.a.s. um söluskattstekjur ríkissjóðs. Ég tel, að þetta mál komi þannig fyrir þingið, að það sé alveg augljóst mál, að núv. hæstv. fjmrh. grauti hér öllu saman, hann hræri saman í sínum huga afkomu Vegasjóðs, Rafmagnsveitna ríkisins og ótal annarra sjóða og ríkissjóðs og reynir að rökstyðja frv.-flutning sinn með þessu. Þetta er vitanlega alveg út

í hött. Svona er ekki hægt að standa að málum. Ef hæstv. ráðh. ætlar sér að standa á þennan hátt að málum, fer einn þm. frá honum í þessari umr., annar í þeirri næstu og þeir hrynja allir af honum. Menn styðja hann ekki til þess að vinna að framgangi mála á þennan hátt. Það er miklu nær fyrir hæstv. fjmrh., að gera hér skilmerkilega grein fyrir því, hver er fjárhagsstaða ríkissjóðs. Er ástæða til þess að auka tekjur ríkissjóðs? Eins og hér hefur verið bent á, hefur Sjálfstfl. haldið því fram alveg fram til hins síðasta, að tekjur ríkissjóðs væru allt of miklar og ætti að draga úr þeim. En hann stendur nú að því að auka við tekjur ríkissjóðs á ársgrundvelli um í kringum 4 milljarða. 2 milljarðar koma inn af söluskattshækkuninni og aðrir 2 milljarðar koma inn vegna hinnar almennu dýrtíðar aukningar, sem verður með gengislækkuninni. En um leið og gengislækkunin er framkvæmd, hækka söluskattsgrundvöllurinn almennt, og þá hækka innfluttnisgjöldin líka af sjálfu sér.

Svo segir hæstv. fjmrh. nú, að hann hefði viljað vera laus við að flytja þetta frv. Ég held, að hann ætti þá bara að verða við þessari ósk sinni og hætta við þetta frv. En hann segir, að ástæðan til þess, að hann neyðist út í þetta, sé sá arfur, sem ég skilji eftir mig varðandi ríkissjóð. Þorði hann ekki að segja, að þetta væri sá arfur, sem Framsókn hefði skilið eftir sig? Eða má kannske ekki segja það núna? Nei. En rétt er nú, að hæstv. ráðh. athugi það, að honum ber skylda til þess að gera hér á skilmerkilegan hátt grein fyrir því, af hverju er verið að fara fram á auknar tekjur fyrir ríkissjóð. Aðra fjárbörf fyrir ýmsa sjóði og ýmsar framkvæmdir í landinu ber að taka sérstaklega fyrir og gera það þá upp um leið, hversu þær framkvæmdir eiga að fá mikið fé miðað við núverandi aðstæður, hvað á að ráðast þar í mikið og þá hvað þessi vandi er stór í raun og veru.

Ósköp var líka ömurlegt að heyra hæstv. fjmrh. bera sig undan þeim vanda, að það væri erfitt að spara hjá ríkissjóði, þegar væri svona áliðið á árið. Þótt hann gæti fyrir nokkrum mánuðum hugsað sér að spara hjá ríkinu um 3 milljarða, var ósköp erfitt að spara um nokkrar krónur nú, þó að talsvert lífi nú eftir af árinu.

Ég þarf svo ekki að endurtaka það í raun og veru, að það er auðvitað alveg út í bláinn sagt hjá honum að halda því fram, að við, sem tókum þátt í því að reyna að mynda hér nýja vinstri stjórn, mundum hafa samþykkt þetta eða hitt, sem hann er hér að geta sér til um. Það liggur fyrir, hver var afstaða okkar í þeim viðræðum til hækkunar á söluskatti. Það liggur skjalfest fyrir, að við vorum á móti þessari hækkun og léðum aldrei máls á hækkun söluskattsins. En það er rétt, að það komu fram till. um það. Svo hefur sem sagt reynslan sýnt, að það stóð ekki á Sjálfstfl. að hlaupa inn á þessa till. um hækkun á söluskattinum.

Ég skal ekki lengja þessar umr. frekar. Málið fer nú í n. og verður athugað þar. En ég legg áherslu á það fyrir mitt leyti, að það séu gefnar hér skilmerkilegar upplýsingar um þörfina á því að auka við tekjur ríkissjóðs, eins og hér er lagt til, þannig að þar verði ekkert undan

dregið og ekki reynt að fela það í einhverjum óljósum fullyrðingum, eins og hér hefur verið gert.

Karvel Pálmason: Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð. Fyrst í tilefni af því, sem hæstv. fjmrh. sagði og vildi ráðleggja mér vinnubrögð, þá er ég vissulega þakklátur fyrir það. En heldur hefði ég kosið, að þessi ráðlegging hefði komið fram fyrr í dag, þannig að ég hefði getað nýtt þann tíma, sem farið hefur í það hjá stjórnarliðinu að semja um það, sem hér á að fara fram í dag eða á morgun, hátt í 2 klukkutíma í dag, og þá hefði ég vissulega þegið þá ábendingu að kynna mér frekar, hvað hv. þm. Sjálfstfl. hefðu sagt um ýmis mál hér á undanförunum vikum eða mánuðum.

Ég heyrði það ekki í ræðu hæstv. fjmrh., þegar hann talaði hér á eftir mér, að hann vilki einu orði að því að rengja þær upplýsingar, sem ég var hér með um stöðu ríkissjóðs og eru skjalfestar á blaði frá hans fyrirrennara, hæstv. núv. samgrh. Ég heyrði ekki, að hann ýjaði að því einu orði, að þær væru rangar, og ég vil eindregið krefjast þess, að það verði hér af hálfu ríkisstj. og þá hæstv. fjmrh. sagt til um það, hvort þessar upplýsingar fyrrv. hæstv. fjmrh. séu rangar eða ekki, því að það er vissulega alvarlegt mál, ef eftirmaður hans í ráðherrastól getur sagt á Alp., að hér hafi verið gefnar rangar upplýsingar um svo mikilvægt mál sem stöðu ríkissjóðs. Ég vil því eindregið mælast til þess af hæstv. fjmrh., að hann gefi til kynna, hvort hann vilji láta í það skína, að hans fyrirrennari hafi farið með rangt mál í þessum efnum. Ef hann gerir það ekki, þá lít ég svo á, að hér séu réttar upplýsingar á ferðinni og þetta frv. sé því óþarft, eins og hv. þm. Framsfl. úr Reykjaneskjördæmi gaf mönnum til kynna að álykta í því, sem hann sagði hér áðan. Og ég er viss um, að það verða fleiri hv. stjórnarliðar, sem láta þetta sjónarmið ráða, ef á að halda áfram á þeirri braut, sem núv. hæstv. ríkisstj. virðist hafa markað sér í skattlagningu.

En ég endurtek það, að ég vil eindregið mælast til þess af hæstv. fjmrh., að hann geri grein fyrir því, hvort hann telur, að hér hafi verið um villandi upplýsingar að ræða af hálfu fyrrv. hæstv. fjmrh. um stöðu ríkissjóðs á þessum tiltekna tíma.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til fjh.- og viðskn. með 25 shlj. atkv.

Happdrættislán ríkissjóðs til að fullgera Djúpveg, frv. (þskj. 3). — 1. umr.

Landbrh. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Á þskj. 3 er frv. til l. um breyt. á l. um happdrættislán til að fullgera Djúpveg og koma þannig hringvegi um Vestfirði. En eins og kunnugt er, hefur þjóðin hælt sér mjög af því á þessu ári að hafa komið hringvegi á í kringum

landið með opnum vegar á Skeiðarársandi. Hér er þó spotti eftir, sem þarf einnig að tengja, svo að hring verði hægt að fara, og þetta frv. er flutt í því skyni að reyna að leggja því máli lið.

Ég gerði í hv. Ed. grein fyrir ástæðunni til þess, að frv. er flutt, en það var vegna þess, að lög, sem samþ. voru á síðasta Alp., voru fyrst og fremst það seint á ferðinni, að þau gerðu ráð fyrir útgáfu hapdrættisskuldabréfanna, áður en gildistaka þeirra hafði verið staðfest, í öðru lagi gerðu þau ráð fyrir því að gefa öll hapdrættisskuldabréfin út í einu lagi og í þriðja lagi, að vextir voru bundnir og þeir voru taldir það lágir, að litlar líkur væru til, að bréfin mundu seljast. Hins vegar er gert ráð fyrir því í þessu frv., að það verði heildarfjárhæðin, sem þar er ákveðin, en fjmrn. geti ákveðið, hve stór hluti sé gefinn út hverju sinni, og enn fremur að vöxtum sé þannig háttað, að þeir séu í samræmi við gildandi vexti á hverjum tíma miðað við önnur kjör, sem láninu fylgja.

Til þess að koma í veg fyrir, að tjón hlýst af, þannig að verk þetta stöðvaðist vegna þessara formgalla, sem á l. voru, var ákveðið að láta halda verkinu áfram og fjármagna það með fé úr rikissjóði, enda kæmu síðar möguleikar til að afla fjár með hapdrættislaanum þessum.

Hér er fyrst og fremst treyst á það, að Vestfirðingar leggi málinu lið, en þeim er mikið áhugamál, að það nái fram að ganga. Hins vegar er í frv. því, sem liggur fyrir hv. d., gert ráð fyrir almennri heimild til að gefa út hapdrættisskuldabréf vegna vegagerðar í landinu, og munu þá verða teknir fyrir vissir áfangar í hvert sinn, sem til slíkrar útgáfu kemur, m. a. til þess að glæða þann áhuga, sem fyrir slíkum vegagerðum er sem nauðsyn ber til að hraða. Þegar ég ræddi um það mál hér, nefndi ég m. a. Vestur- og Norðurlandsveginn auk þess að halda áfram með Suðurlandsveginn austur, en hér er um fjölfarna vegi að ræða, sem brýna nauðsyn ber til að útvega fjármagn til framkvæmda á.

Ég treysti því, að þetta litla frv. fái skjótan framgang hér í hv. d. og nái fram að ganga og einnig hitt frv., sem á að vera meira framtíðarmál vegagerðar í landinu í heild.

Ég sé svo ekki ástæðu til að orðlengja þetta, en legg til, herra forseti, að að umr. lokinni verði málinu vísað til 2. umr. og hv. fjh.- og viðskn.

Sigurlaug Bjarnadóttir: Herra forseti. Ég mun ekki orðlengja mjög um þetta mál. Hæstv. samgrh. hefur reifað meginatriði þess, hvers vegna þetta breytingafrv. er fram komið á þessu þingi, sem eins og hann gat um var nánast fyrir leiðinleg mistök í málalilbúnaði og afgreiðslu á síðasta hv. Alp. Ég kveð mér hljóðs fyrst og fremst til þess í fáeinum orðum að láta í ljós ánægju mína og þakklæti fyrir það, hve þetta mál hefur átt góðum skilningi og stuðningi að mæta hjá hlutaðeigandi aðilum, ég vil segja bæði innan þings og utan, reyndar að frátalinni smátöf í Ed. Alþingis vegna afstöðu tveggja hv. þm., flokksbræðra mínna raunar, sem ég hygg, að hafi stafað af ókunnugleika þeirra í málinu frá upphafi.

Ég vil þakka hæstv. fyrrv. fjmrh. og núv. samgrh. fyrir hans skjótu fyrirgreiðslu um 25 millj. kr. bráðabirgðalán þrátt fyrir fjárhagsþrengingar rikissjóðs undanfarna mánuði til að halda áfram vinnu í Djúpvegi, sem ella hefði stöðvast í byrjun ágústmánaðar sökum fjárskorts. Réttum mánuði áður, þ. e. viku af júlí, var ég stödd inni í Hestfirði, þar sem aðalframkvæmdir við veginn hafa farið fram á þessu sumri, og sá þar að verki dugandi verkstjóra með fullan vinnuflokk og stórvirkar vinnuvélar, sem yfir vofði vinnustöðvun um mitt sumar í einmunatið af fyrrgreindum fjárhagsástæðum. Sú vinnustöðvun hefði gert að engu ákveðnar vonir Djúpmanna og raunar allra Vestfirðinga um, að hringvegi um Vestfirði yrði lokið á þessu ári eða í síðasta lagi á næsta sumri.

Þegar undirbúið var lokaátak í hringvegi um landið með vegalagningu og brúargerð yfir Skeiðarársand sem þjóðhátíðargjöf til íslensku þjóðarinnar, var gengið út frá tengingu Djúpvegar sem hluta í þeirri glæstu mynd, hluta af hinni veglegu afmælisgjöf til þjóðarinnar. Þegar svo um miðjan júlímánuð s. l. kom að opnun Skeiðarárvegarins í hástemmdum hátíðarræðum, á sama tíma og horft var fram á stöðvun á ófullgerðum Djúpvegi, þótti mörgum Vestfirðingum sem hreinlega hefði gleymst í bili a. m. k. sá hluti Íslands, sem er norðan Bítu- og Gílsfjarðar. Það hefði óneitanlega orðið heldur léleg efnd á þjóðhátíðarheitinu um hringveg í kringum landið, ef stöðvun á þessum hluta hans, Djúpveginum, á sjálfu þjóðhátíðarsumrinu hefði leitt til þess, að hann yrði raunverulega ekki opnaður fyrr en á árinu 1976. Við Vestfirðingar teljum því, að krafa okkar um áframhaldandi framkvæmdir við Djúpveg í sumar hafi verið réttmæt og sjálfsögð. Það, hve vel og skjótt var brugðist við þeirri kröfu, ber að þakka.

Á Vestfjörðum hafa vissulega verið unnin stórvirki í vegalagningu á undanföllum áratugum, þótt margt sé enn ógert á því sviði, ekki hvað síst með tilliti til þess, að auknar og bætтар samgöngur eru ein aðalforsenda þess, að viðunandi lausn fáið á því neyðarástandi í læknaþjónustu og heilbrigðismálum, sem fólk í byggðum Vestfjarða hefur átt við að búa á undanföllum áratugum og hefur vafalaust átt sinn þátt í ugðvænlegri fólksfækkun í þessum landshluta fram til skamms tíma.

Tenging Djúpvegar verður merkur áfangi í framþróun þessara mála, sem og í atvinnulegu og félagslegu tilliti, um það þarf engum blöðum að fletta. Við skulum setja okkur í spor manns, sem staddur er á Ísafirði og þarf að komast á bílnum sínum inn í Ögur eða inn í Reykjanes. Það gæti verið bóndi innan úr Djúpi, læknir í lækniserindum, vörubílstjóri með farm af byggilæknarvörum eða ferðamaður úr Reykjavík. Þegar Djúpvegur verður fær, þarf þessi maður að fara 104 km leið inn í Ögur og um 140 km inn í Reykjanes. Í dag verður hann að aka sem leið liggur löngu leiðina, sem við köllum, suður um þrjá hæstu fjallvegi Vestfjarða, Breiðadalshéiði, Hrafnseyrarheiði, Dynjandisheiði, í Vatnsfjörð á Barðaströnd og þaðan inn með Breiðafirðinum kringum ótal firði og nes á mjög svo misjöfnum vegum, að ekki sé meira sagt, í Þorskafljóði, yfir

Dorskafjarðarheiði og út með Djúpinu að sunnanverðu í Reykjanes og Ógur. Þessi leið er um 370 km og tekur um 8 tíma akstur. Jafnvel þótt þessi leið, sem ég talaði um, sé í senn tilkomumikil og fögur og hafi þannig sitt gildi fyrir forvitinn ferðamann og náttúruskoðanda, þá er óhagræðið augljóst frá almenningsjónarmiði og meira en tími til kominn, að úr sé bætt. Má í því sambandi benda á, að þessi vegur, Djúpvegurinn, hefur nú verið á döfinni í 28 ár eða frá því að leiðin yfir Dorskafjarðarheiði var opnuð árið 1946. Næstu ár þar á eftir var lögð áhersla á að tengja verstöðvarnar utanvert við Djúpið Ísafjarðarkaupstað, en Óshlíðarvegur til Bolungarvíkur var opnaður 1949 og vegurinn inn í Súðavík árið eftir. Síðan var haldið út með Djúpinu norðanverðu, út Langadalströnd. Nú síðasta áratuginn hefur vegurinn mjakast hægt og sigandi út með Djúpinu að sunnan, og nú mun vart ógerður lengri en 10–15 km langur spott, þ.á.m. raunar tvær brýr yfir ár í botni Hestfjarðar og Seyðisfjarðar, til þess að endarnir nái saman utan og innan frá. Þessi síðasti kafli vegarins liggur um mjög strjálbýlar sveitir. Í Inn-Djúpinu eru aðeins 4 fámennir sveitahreppar, svo að sjálfsagt verður arðsemi Djúpvegarins minni en sumir mundu vilja telja eðlilegt eða æskilegt. En ég bið guð að hjálpa okkar byggðastefnu í reynd, ef við ætlum endalaust að miða við höfðatölu íbúa við framkvæmd hennar og fjármögnun.

Herra forseti. Ég hef þessi orð ekki fleiri, en ég vænti þess, að þetta góða mál, þótt það láti ekki mikið yfir sér, þurfi ekki að hrekjast á milli fleiri þinga, en fá fullnaðarafgreiðslu á því aukþingi, sem nú situr, þannig að unnt verði að hefja sem fyrst sölu þeirra happprættis-skuldabréfa að upphæð 80 millj. kr., sem frv. gerir ráð fyrir. Ég er sannfærð um, að Vestfirðingar munu ekki liggja á liði sínu við að veita þessu máli framgang.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 25 shlj. atkv. og til fjh.- og viðskn. með 28 shlj. atkv.

Efri deild, 13. fundur.

Miðvikudaginn 4. sept., kl. 2 miðdegis.

Samkomudagur reglulegs Alþingis, frv. (þskj. 29). — 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði samþ. með 13 shlj. atkv.

Forsrh. (Geir Hallgrímsson): Herra forseti. Frv. þetta skýrir sig sjálft. Í aths. við frv. er þess getið, að aukþingi hafi setið að störfum síðan 18. júlí og ríkisstj. hafi ekki verið mynduð fyrr en 28. ágúst s. l. Af þessu leiðir, að ríkisstj. gefst lítill tími til undirbúnings mála fyrir reglulegt þing, sem lögum samkv. ætti að koma saman 10. okt. n.k. Er hér bæði um að ræða fjár-

lagafrv. sjálft, sem er 1. mál hvers þings, svo og ýmis önnur lagafrv.

Efni þessa frv. hefur verið rætt við formenn þingflokka, og þeir hafa tjáð mér, að þeir muni ekki torvela afgreiðslu þessa frv., en áskilja sér að sjálfsögðu rétt til þess að greina frá afstöðu sinni til þessarar frestunar á samkomudegi reglulegs Alþingis.

Með tilvísun til þess, að hér er um mjög einfalt mál að ræða, geri ég ekki till. um, að það verði falið sérstakri n. hér í hv. d. til athugunar, nema ósk komi fram um það, en legg til, að því verði vísað til 2. umr.

Ragnar Arnalds: Herra forseti. Það vakti ótvírátt þjóðarathygli, þegar stefnuýfirlýsing núv. ríkisstj. var birt, hversu loðin hún var í mikilvægum atriðum og þunn í roðinu. Stefna í efnahagsmálum var lítil sem engin mörkuð. Í yfirlýsingunni var getið um ráðstafanir í efnahagsmálum og þá einkum ákveðnar bráðabirgðaráðstafanir, sem svo var orðað, að ekki þyldu neina bið, en ráðstafanirnar sjálfar voru ekki nefndar á nafn. Þá þegar fór menn að gruna, að leynisamningur kynni að hafa verið gerður milli núv. stjórnarflokka um aðgerðir í efnahagsmálum, fyrst og fremst vegna þess, að menn vildu ekki trúa því, að um leið og ríkisstj. var mynduð, hefði ekki verið mörkuð einhver heildarstefna í efnahagsmálum.

Síðan þessi stefnuýfirlýsing var birt, hefur hæstv. ríkisstj. verið að tina úr þússi sínu eitt og eitt mál, sem kastað hefur verið fyrir þingið, án þess að Alþ. fengi jafnframt að vita, hvert yrði heildarsamhengi þessara aðgerða. Fyrst sá um við framan í allmyndarlega gengisfellingu, síðan bættist við 2% söluskattur, sem reyndar var rökstuddur á þann hátt, að fjárhagur Vegasjóðs og Rafmagnsveitna ríkisins gerði þessa skattheimtu óhjákvæmilega, og svo þar á eftir kom í ljós, að hæstv. ríkisstj. ætlaði sér að vekja til lífs og gera að lögum frumvörp um Vegasjóð og Rafmagnsveitur ríkisins og þar með að skattleggja tvívegis út á eitt og sama vandamálið. Bak við þessa tilviljunarkenndu og einkennilegu afgreiðslu mála kann út af fyrir sig að leynast einhver stefna, en ef svo er, ef hún er einhvers staðar á lífi, sú stefna, eins og Búkölla forðum, þá hefur hún enn ekki verið kynnt Alþ. og enn síður þjóðinni. Og nú bætist það sem sagt við, að hæstv. forsrh. ætlar sér ekki aðeins að senda sumarþingið heim, sem út af fyrir sig getur ekki talist óeðlilegt, heldur ætlar hann og ríkisstj. einnig að tryggja sér það, að ráðh. þurfi ekki að sjá framan í hv. alþm. fyrr en í októberlok. Ég vil nú leyfa mér að spyrja hæstv. forsrh. af þessu tilefni og vænti þess, að hann sjái sér fært að svara þeirri spurningu: Er það rétt, sem fullyrt hefur verið, að gerður hafi verið leynisamningur milli Sjálfstfl. og Framsfl. um stefnu í efnahagsmálum og kjaramálum og aðgerðir til úrlausnar á aðsteðjandi vandamálum? Ef svo er, að einhver slíkur samningur hafi verið gerður, hvenær verður hann þá birtur þingi og þjóð? Eða ef svarið er neikvætt, er þá ríkisstj. enn stefnulaus í efnahags- og kjaramálum?

Ég býst við, að mörgum hv. alþm. muni þykja

gott og notalegt að eiga frí fram í byrjun nóv., og ég á einnig von á því, að hæstv. fjmrh. taki því vel að fá gott næði til þess að böгла saman fjárl. En er ekki ljóst öllum hv. bm., að það hlýtur að teljast óviðeigandi að fresta þingfundum fram í nóvemberbyrjun, þegar svo virðist standa á, að verið er að gera umfangsmiklar og orlagaríkar efnahagsaðgerðir, sem Alb. hefur enn ekki fengið tækifæri til að fjalla um?

Ég vil lýsa því yfir, að ég er andvígur þessu frv. Mér virðist ljóst, að annað hvort hefur verið gerður leynisamningur, sem Alb. hefur enn ekki fengið að fréttu af, ellegar þá að ríkistj. hefur enn ekki komið sér saman um stefnu í efnahagsmálum. Ég hef spurt, hvort sé hið rétta, og vænti þess að fá hér svar. En hvort heldur sem er, þá er ljóst, að Alb. á að koma saman á eðlilegum fundartíma, 10. okt. n.k., til þess að ræða um efnahags- og kjaramálin, sem þá verða augljóslega komin í enn frekari brennipunkt en nokkru sinni fyrr. Ef stjórnin reynist þá enn stefnulaus, verður sannarlega mál til þess komið, að Alb. taki málin í sínar hendur og fái þá tækifæri til þess að lýsa vantrausti sínu á þessari hæstv. ríkisstj. og jafnvel þá að skipta um stjórn, ef þörf krefur að dómi meiri hl. hv. albm.

Eins og fram kom hjá hæstv. forsrh., hefur því verið lýst yfir, m. a. af hálfu Alb., að formlegur framgangur þessa máls verði ekki tiffin og greitt verði fyrir því, að málið fái formlega úrlausn, en jafnframt var gerður fyrirvari á því, að Alb. mundi gera aths. við þingfrestunina sem slíka. Ég hef nú þegar lýst því yfir, að ég er andvígur þessu frv. og get því ekki talið eðlilegt, að málinu verði ekki vísað til n. Ég tel eðlilegt, að því verði vísað til hv. allshn., og geri það að till. minni, en vil jafnframt lýsa því yfir, að ég mun ekki á nokkurn hátt beita mér fyrir því, að afgreiðsla málsins verði tiffin, heldur fá um málið eins skjóta afgreiðslu og hugsast getur.

Jón Árm. Héðinsson: Herra forseti. Það er rétt hjá hæstv. forsrh., að þetta var rætt í þingflokki Albfl. og við tókum þá afstöðu, að það væri auðvitað mál hæstv. ríkisstj., með hvaða hætti hún vildi fresta störfum þingsins og komu þess saman að nýju, og við mundum ekki tefja frv., ef fram kæmi í því efni að seinka samkomudegi reglulegs Alþingis fram yfir 10. okt. En í tilefni af því, að nú hafa verið gerðar efnahagsráðstafanir og veruleg gengislækkun er orðin staðreynd, vil ég koma hér með fsp. og raunar ábendingar til hæstv. forsrh., sem ég vil vekja athygli á, að þola enga bið til lausnar.

Gengisskráningin er tekin upp að nýju samkv. nýrri ákvörðun, og öll aðföng til bátaflotans hafa nú þegar hækkað. Hins vegar standa rekstrarlán enn í stað, og því hefur verið svarað af æðstu stjórnvöldum, að ekki væri að vænta úrlausnar á næstunni. Hvað þetta þýðir: á næstunni, veit ég ekki, en ég vil vekja athygli hæstv. forsrh. á því, að þegar síðla árs 1972 voru bátum veittar yfirleitt í upphafi tryggingatímabils eða úthaldstímabils 700—900 þús. kr., og þessi tala er óbreytt í dag sem meginregla, þó að einn og einn geti fengið meira eftir atvikum. Það sjá auðvitað allir í dag, að þetta er orðið gersamlega óraun-

hæft, að hliðstæð tala hlýtur að liggja um eða yfir 2 millj. kr. Nú hafa olufélögin séð sig knúin til þess að tilkynna flestum eða öllum útvegsmönnum, að olía verði ekki afhent nema gegn staðgreiðslu, og mikill hluti flotans tekur olíu um borð fyrir 300—600 þús. kr. í einu á hinu nýja gengi. Möguleikar bátaflotans til að fara af stað aftur eru því verri en nokkru sinni áður, nema úr verði bætt snarlega. Þegar Alb. fer heim og engin sérstök pressa önnur en nöldur í útvegsmönnum liggur fyrir, vildi ég vekja athygli á þessu nú við þetta tækifæri.

Einnig vil ég vekja athygli á því, að Fiskveiðasjóður hefur ekki afgreitt lán, eftir því sem ég best veit, í rúma tvo mánuði, og bíður fjöldi fyrirtækja eftir úrlausn. Það stóð til að halda fund í þessari viku, en hefur verið frestað um óákveðinn tíma. Það verður mikið á þriðja mánuð. Þetta segir sína sögu, og þess vegna var ég að deila á gengisfellinguna. Það þurfti að leysa margt annað um leið og ekkert síður þegar í stað. Ég benti þá á það úr þessum ræðustól, m. a. lánamálin. Síðan kemur að þessum blessuðum sildarbátum eða loðnubátum, sem hafa verið í Norðursjónum. Allur gengismunurinn nú er hirtur, þeir fá ekki einu sinni niðurgreidda olíu eða hefur ekki verið tekin afstaða til þess enn þá, þó að þeir hafi skapað þann möguleika að greiða stórfé niður með öðrum hluta bátaflotans og togaraflotans, en verða nú að borga allt á háa genginu, en fá afurðaverðið á lága genginu. Í fyrra var dæminu snúið við, þá var gengið hækkað og þá fengu þeir afurðaverðið á háa genginu, en greiddu á lága.

Svona hefur nú verið farið með frjálstan atvinnurekstur í landinu, og alltaf er verið að bjarga þessum mönnum. Hvar endar svona skrípaleikur? Hann endar með því, að öllum er nákvæmlega sama, hvernig þeir reka fyrirtækin. Það skiptir engu máli, því vitlausara því betra, svo að maður tali nú ekki um togarana og skipasmíðina í sambandi við þá. Þar eru gifurlegir erfiðleikar, sem verður að leysa úr, og ég vænti þess að heyra eitthvað um það, hvernig þessi staða er, áður en frv. heldur áfram og við afgreiðum það hér úr deildinni.

Svo er stórmál með saltfiskinn og skreiðina. Það er upplýst, að það er áform hæstv. ríkisstj. að taka og færa á milli innbyrðis í sjávarútvegnum, munandi það ekki, að skreiðin var óseljanleg á fjórða ár úr landinu, þó að úr hafi ræst núna. Þeir, sem áttu skreið, voru í gifurlegum vandræðum, og fáir vildu hlusta á þeirra vanda-mál. Þar hefur blessunarlega ræst úr núna, og það á að hirða það þegar í stað. Ef að líkum lætur, eins og áformað er, og ég svara enn einu sinni við því, þá á að hirða stórfulgur af saltfiskinum, e. t. v. nokkur hundruð milljóna. Með sama rétti geta þessir framleiðendur marserað austur eða vestur í héruðin og fengið sér þar reiti fyrir sitt starfsfólk til að hvíla sig og þurfa ekki að vera að leggja á sig langan vinnudag til að framleiða það, sem af þeim er hirt af Alþingi Íslendinga og öðrum, — alveg með sama rétti. Þetta er þeirra eign. Og hvi skyldi þetta fólk ekki mega hvílast á góðum reit í landi sínu? Við verðum að gá að því, hvað við erum að fara inn á hér endalaust. Þetta er hrein eigna-

upptaka með þessum vinnubrögðum, — hrein eignaupptaka. Það, sem þetta fólk vill, er, að það beri sameiginlegar byrðar í þjóðfélaginu. Það er það, sem það vill, en ekki svona millifærslu.

Ég mun ekki tefja framgöngu þessa máls, en ég vildi vekja athygli hæstv. forsrh. á því, að við munum ekki eiga kost á því næstu tvo mánuði eða svo að gagnrýna eitt eða neitt í þjóðfélaginu. Það verður þess vegna síðbúin gagnrýni, þegar öll lög verða komin fram eða frv. mótuð, þegar við fáum færi á því einhvern tíma í nóv. Þá mun sennilega verða búið að ganga frá öllu, þá þarf ekki að fresta hér fundum deilda æ ofan í æ vegna innbyrðis átaka í stjórnarflokkunum og við í stjórnarandstöðunni að mæta það vel, að hægt sé að setja fundi.

Forsrh. (Geir Hallgrímsson): Herra forseti. Ég vil taka það fyrst fram, að ég tel sjálfsagt að vísa þessu frv. til allshn. og mun greiða þeirri till. atkv., þar sem ósk hefur komið fram um það.

Stjórnarflokkarnir, Sjálfstfl. og Framsfl., hafa með stefnuýfirlýsingu ríkisstj. skýrt frá því, að nú þegar yrðu gerðar hinar brýnustu ráðstafanir til þess að tryggja atvinnuöryggi í landinu, og um leið hefur verið sagt frá því, að þessar brýnu ráðstafanir fælust í eftirtöldu: 1. Gengisbreytingu. 2. Fjáröflun til ríkissjóðs með 2% söluskattshækkun. 3. Verðjöfnunargjaldi á rafmagn. 4. Hækkun á bensingjaldi.

Ríkisstj. er mjög vel ljóst, að með þessu er ekki ráðin bót á efnahagsvandannum í heild. Ég vísa til stefnuýfirlýsingar ríkisstj., sem segir, að ríkisstj. sé sammála um að taka sér nokkurra vikna frest til þess að taka ákvörðun og gera ráðstafanir í þeim flóknari atriðum, sem úrlausnir bíða. Í þeim efnum hefur sérstaklega verið talað um vandamál togaraútgerðarinnar annars vegar og hvernig bregðast skuli við hinu háa olíuverði hins vegar. Það hefur enn fremur sérstaklega verið tekið fram, að nauðsynlegt væri að hafa samráð við aðila vinnumarkaðarins, áður en ákveðnar væru launajöfnunarbætur eða tryggingabætur eða fyrirkomulag á áframhaldandi niðurgreiðslum, áður en ákvarðanir í þeim efnum séu teknar. Þessi samráð eru nú að hefjast, og að loknum þeim samráðum við þau hagsmunasamtök, sem hlut eiga að máli, mun ríkisstj. taka ákvarðanir í þessum mikilvægu málum. Það fer auðvitað eftir því, hvaða sjónarmið koma fram í þeim viðræðum, sem nú eru að hefjast, hver niðurstaða ríkisstj. verður. Á þessu stigi málsins er því ekki um það að ræða, að fastmótaðar séu till. um lausnir í þessum úrlausnarefnum.

Ég þakka ábendingar, sem fram hafa komið frá hv. 1. landsk. þm. varðandi rekstrarferfiðleika bátaflotans og lánamál hans, og skal gera mitt til þess, að þau mál séu könnuð.

Eggert G. Þorsteinsson: Herra forseti. Ég get lýst því yfir eins og aðrir ræðumenn hér á undan, að ég mun ekki tefja framgang þessa máls, sem hér er á dagskrá. En ég vil nota þetta tækifæri til þess að átelja mjög harðlega þá aðferð, sem er á höfð um störf þm. og fundarboðun í þessari hv. d. Af kynnum mínum af forsetastörfum veit ég, að hér er ekki um að

ræða sök hæstv. forseta d., nema síður sé, hér er um óskir ríkisstj. að ræða, sem eru alger misþyrming á venjulegri fundarboðun. Kl. 10 í morgun hringdi ég niður í Alþ., og þá er mér tjáð, að enginn fundur verði í d. í dag. Kl. hálf tólf kemur síðan boð um, að fundur eigi að hefjast kl. 2. Þegar við komum svo til þessa þingfundar, er það fyrsta, sem mætir okkur, frestunarbeiðni undir forustu hæstv. forsrh., frestun á fundinum. Þetta er algjör misþyrming og það þegar í upphafi fundar. Oft hefur það komið fyrir, að einstakir þingflokkar hafi beðið um frestun á máli, sem skyndilega kemur upp, og það er eðlilegt. En að í upphafi venjulegs boðaðs fundartíma skuli vera beðið um frestun á fundi, eru algerlega óhæf vinnubrögð. Varðandi framtíðina vil ég, að ríkisstj. taki þetta til alvarlegrar athugunar, ef um nokkra samvinnu við þd. á að vera að ræða. Ég veit ekki, með hvaða hætti er hægt að innleiða óþarfa andstöðu við ríkisstj., ef ekki er með þessum hætti, og ég vil ekki, að hæstv. forsrh. hafi forustu um slík vinnubrögð. Það er móðgun við þdm.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 16 shlj. atkv. og til allshn. með 17 shlj. atkv.

Efri deild, 14. fundur.

Miðvikudaginn 4. sept., að loknum 13. fundi.

Samkomudagur reglulegs Alþingis, frv. (þskj. 29, n. 37). — 2. umr.

Of skammt var liðið frá 1. umr. og útbýtingu nál. — Afbrigði samþ. með 12 shlj. atkv.

Frsm. (Ingi Tryggvason): Herra forseti. Allshn. tók til meðferðar frv. til 1. um breyt. á 1. um samkomudag reglulegs Alþingis, nr. 3 frá 14. febr. 1967. N. ræddi frv. nokkuð, og meiri hl. n. leggur til, að frv. verði samþ. óbreytt. Geir Gunnarsson leggur til, að frv. verði fellt, en Eggert G. Þorsteinsson tók ekki afstöðu til frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 12:4 atkv.
 2. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Frv. vísað til 3. umr. með 13 shlj. atkv.

Efri deild, 15. fundur.

Miðvikudaginn 4. sept., að loknum 14. fundi.

Samkomudagur reglulegs Alþingis, frv. (þskj. 29). — 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði samþ. með 13 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 13:4 atkv. og afgr. til Nd.

Neðri deild, 13. fundur.

Miðvikudaginn 4. sept., kl. 2 miðdegis.

Forseti tók eina dagskrármálið af dagskrá.

Neðri deild, 14. fundur.

Miðvikudaginn 4. sept., kl. 2.35 miðdegis.

Hapdrættislán ríkissjóðs til að fullgera Djúpveg, frv. (þskj. 3, n. 31). — 2. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði samþ. með 26 shlj. atkv.

Frsm. (Matthías Bjarnason sjútrrh.): Herra forseti, Lög um hapdrættislán ríkissjóðs til þess að fullgera Djúpveg voru samþ. 16. maí á s.l. vori, og í þeim segir, að ríkissjóður skuli gefa út til sölu innanlands hapdrættisskuldabréf samtals að fjárhæð 80 millj. kr. Í þessum l. var sagt, að bréfin skyldu gefin út fyrir 15. maí 1974 eða degi áður en l. voru samþ. Því er nauðsyn að breyta þessum l., því að það er ætlunin að gefa út bréf til sölu á þessu ári og á næsta ári, og því var þetta frv. flutt. Enn fremur er lagt til, að heimilað verði að skipta bréfunum í allt að þrjá flokka og gefa þau út á lengra tímabili, ef í ljós kemur, að auðveldara reynist að selja þau á þann hátt en ef þau væru gefin út í einu lagi.

N. hefur athugað frv. og er sammála um að leggja til, að það verði samb. óbreytt.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 29 shlj. atkv.
- 2.—3. gr. samb. með 30 shlj. atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
- Fr. vísar til 3. umr. með 29 shlj. atkv.

Fjáröflun til vegagerðar, frv. (þskj. 9, n. 32 og 34, 28). — 2. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði samþ. með 26 shlj. atkv.

Frsm. meiri hl. (Þórarinn Þórarinsson): Herra forseti. Fjh.- og viðskn. hefur haft þetta mál til athugunar og ekki náðst samkomulag um það í n., þannig að n. skilar tveimur nál., meiri og minni hl. Nál. meiri hl. er á þskj. 34, en til viðbótar því mun meiri hl. einnig flytja skrifl. brtt., sem ég mun lýsa hér á eftir.

Í þskj., sem merkt er 34, er að finna nokkrar brtt. frá meiri hl. n. Sú fyrsta er við 11. gr. og lýtur að 2. málsl. gr., þar sem segir: „Skráning, umskráning og skráning eigendaskipta bifreiðar skal ekki fara fram“ o.s.frv. Þarna er lagt til, að orðin „og skráning eigendaskipta“ séu felld niður, og er það gert í samræmi við álit fulltrúa dómsmnrn., sem telja, að þetta eigi ekki þarna heima.

Þá er 2. brtt., sem er við 14. gr. Lagt er til, að hún orðist á þessa leið:

„Með lögum þessum eru úr gildi felld ákvæði XIV. kafla l. nr. 80/1973.“

Hér er um að ræða XIV. kafla í vegal. frá 1973, en hann fjallar um fjáröflun til vega- og gatnagerðar, eins og það frv., sem hér liggur fyrir, og er í raun og veru alveg shlj. að öðru leyti en því, að í kaflanum er ein gr., sem ekki er í frv. Það er 96. gr. í vegal., sem hljóðar á þessa leið:

„Tekjum samkv. l. þessum skal varið til vega- og gatnagerðar, að frádrægnu hálfum hundraðshluta, er varið skal til rannsókna og tilrauna við vega- og gatnagerð undir stjórn vegamála-stjóra.“

Það þykir ófært að taka þessa gr. upp í frv., sökum þess að það þykir rétt, að þessi fjárhæð, sem á að fara til rannsókna og tilrauna, sé ákveðin í vegáætlun hverju sinni. Þykir eðlilegt, fyrst sett eru sérstök lög um fjáröflun til vegagerðar, að þá falli tilsvarendi kafli niður úr vegal. Hér er raunverulega um formsbreytingu að ræða, eins og ég gat um áðan, að undanskildu því, sem ég gerði grein fyrir í sambandi við 96. gr.

Þá er loks lagt til, að í staðinn fyrir, að í frv. segir: „Lög þessi öðlast þegar gildi“ — komi: Lög þessi öðlast gildi 9. sept. 1974. — Það er gert vegna framkvæmdaáæðna.

Þetta eru þær brtt., sem meiri hl. n. ber fram á þskj. 34. En auk þess hefur orðið samkomulag um það hjá meiri hl. að bera fram frekari till. um breyt. á frv., en vegna þess, hve seint náðist samkomulag um það, verðum við að leggja þær fram skriflega. Þær till., sem meiri hl. leggur til, að verði gerðar til viðbótar þeim, sem eru á þskj. 34, eru þessar:

Við 1. gr., þar sem lagt er til, að sérstakt innflutningsgjald, bensíngjald, nemi 17 kr. af hverjum lítra, komi 16 kr. af hverjum lítra. Í samræmi við þetta er lagt til, að breyting verði á 5. gr., þannig að þar sem í a-lið hennar stendur, að fyrir bifreið allt að 2000 kg. að eigin þunga eða léttari greiðast 45 000 kr., komi 42 000 kr. og tilsvarendi lækkun verði á b-lið, fyrri bifreiðar 2000 kg. og þyngri greiðast 42 000 kr., og auk þess 1 500 kr. fyrir hver full 100 kg umfram 2000 kg. — Þetta eru skrifl. brtt. — Svo er lagt til í þriðja lagi, að 8. gr. frv. falli niður, þar sem gert er ráð fyrir, að ráðh. skuli heimilt að hækka bensíngjald og þungaskatt í samræmi við vísitölu byggingarkostnaðar.

Með þessum breytingum, sem ég hef nú gert grein fyrir, leggur meiri hl. til, að frv. verði samþ.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 36) samþ. með 28 shlj. atkv.

Frsm. minni hl. (Karvel Pálmason): Herra forseti. Það verður ekki hjá því komist og á kannske líka best við undir þessum dagskrárlið að vekja athygli á því, hvernig núv. meiri hl. á Alp. hefur staðið að málalíbúnaði og vinnubrögðum í sambandi við þinghaldið, síðan sá meiri hl. skapaðist. Ög það á kannske ekki síst við í sambandi við það mál, sem hér er nú verið að ræða.

Þessu máli var vísað til n. 22. ágúst s.l. Þar lá

það í nær hálfan mánuð, án þess að fundur væri boðaður í þeirri n., en síðan boðað til fundar í gærðag, þá rúmlega hálf tíma til klukkutíma fundar, og málið þar hespað af á þeim tíma. Síðan gerist það í gærðag, að fundum hér í þd. vegna ágreinings innan stjórnarliðsins einmitt um þetta mál er tvívegis frestað, svo að þaulreynt sé hjá stjórnarliðum að ná samkomulagi eftir allan þann tíma, sem þetta mál hefur legið til meðferðar hjá þeim. Í dag er þingfundi í þessari hv. d. frestað enn vegna ágreinings stjórnarliða um þetta mál, og er full ástæða til að vekja athygli á því, hver vinnubrögð hér eru viðhöfð af þeim meiri hl., sem nú ræður hér á hv. Alp.

Það kom oft fyrir í tíð fyrrv. ríkisstj., að þeir hv. þm. Sjálfstfl., þá í stjórnarandstöðu, töldu sig hafa ástæðu til þess að gagnrýna vinnubrögð hjá þeim stjórnarflokkum, sem þá fóru með stjórn landsins. Ég fullyrði, að þó að kannske hafi margt mátt að þeim vinnubrögðum finna, þá komst það ekki í hálfkvísti við það, sem nú hefur gerst hjá núv. hæstv. ríkisstj. og stuðningsflokkum hennar. Og það er full ástæða til þess, — ég sé, að hæstv. fjmrh. kímír, og sjálfsagt veit hann, að hér er um satt mál að ræða og hér eru staðreyndirnar einar, — en ég sá ástæðu til þess að vekja athygli á þessu. Ég skal ekki hafa fleiri orð um það, en snúa mér því að ræða það mál, sem nú er hér á dagskrá.

Það fer vart á milli mála, að þdm. hefur komið það nokkuð spáskt fyrir sjónir, að hv. 4. þm. Reykv., frsm. meiri hl. fjh.- og viðskn., skyldi á síðustu stundu, áður en málið kom fyrir hér í d., koma með og gera grein fyrir skrifl. brtt. við það nál., sem þeir voru sjálfir búnir að samþykkja á nefndarfundi fjh.- og viðskn. í gærðag um að mæla með frv. óbreyttu frá því, sem það var lagt fram, að því er varðar hækkun bensínskatts, en meginatriði þess er um hækkun á bensín gjaldi um hvorki meira né minna en 7 kr. hvern lítra. Í því formi var frv. eins og það var lagt fram. Það er ástæða til að rifja það upp hér, að á s.l. vori var lagt fram frv. af þáv. ríkisstj. í sambandi við fjáröflun til Vegasjóðs. Þar var um að ræða ekki 7 kr. hækkun á lítra, heldur 4 kr. hækkun á bensínlítra. Það mál var þá stöðvað af þáv. stjórnarandstöðu, og var þar fremstur í flokki, að því er ég hygg, hv. 1. þm. Sunnl. Hefði þetta frv. náð fram að ganga, virðist liggja ljóst fyrir, að sú 4 kr. hækkun, sem það gerði ráð fyrir, hefði nægt til þess, að Vegasjóður næði saman endum á þessu ári og ekki hefði þurft að grípa til þess ráðs, eins og núv. stjórnarflokkar hyggjast gera, að hækka þetta gjald langt umfram það, sem gert var ráð fyrir. Það voru því þeir og þeir einir, sem komu í veg fyrir, að hægt væri að afgreiða þetta mál hér á Alp. á s.l. vori. Það er því þeirra sök, og þeir eiga að bera ábyrgð á því einir, ef þeir telja nú, að það þurfi að hækka gjald á bensínlítra ekki bara um 4 kr., heldur 7 kr. Nú er að visu þetta komið ofan í 6 kr., og má vera, að sá fjárhagsvandi vegasjóðs, sem núv. stjórnarlið taldi vera fyrir hendi í gærðag, hafi minnkað það verulega á þeim sólarhring, sem síðan er liðinn, að enn sé hægt að slá krönu af, og vildi ég leggja það á

mig að vera hér einn daginn enn, ef með því móti væri hægt að koma því niður í 5 kr. á lítra.

Það liggja fyrir eða a.m.k. ég hef þær upplýsingar í höndum, að í þeim stjórnarmyndunarviðræðum, sem fram fóru milli vinstri flokkanna fyrir nokkru, var því haldið fram, og mér er ekki kunnugt um, að því hafi verið mótmælt, því var haldið fram af þáv. hæstv. fjmrh. og staðfest af þáv. hæstv. forsrh., að 5 kr. hækkun á bensínlítra mundi nægja til þess, að fjárhagsvandi Vegasjóðs væri leystur. Það kemur mér því spáskt fyrir sjónir, þegar hér er lagt fram á Alp. frv. um að hækka um 2 kr. meira gjald á bensínlítra en þörf var talin á fyrir nokkrum dögum til þess að sjá Vegasjóði farborða.

Eins og greint var frá áðan af hv. 4. þm. Reykv. og frsm. meiri hl. fjh.- og viðskn., var fjh.- og viðskn. ekki sammála um þetta mál. Minni hl. telur, eins og fram kom áðan hjá mér, að 5 kr. hækkun á bensínlítra sé nú nóg, hafi hún, eins og upplýst hefur verið af fyrrv. hæstv. fjmrh., verið nóg fyrir nokkrum dögum. Í nál. á þskj. 32 er einnig vikið að því, hver sé valdur að því, ef það væri rétt, sem ég rengi, að nú þyrfti að hækka gjald á bensínlítra um 7 kr. Sú ábyrgð verður ekki tekin af þeim hv. þm. Sjálfstfl., því að þeir stóðu fyrir því að stöðva málið á Alp. á s.l. vori. En fari svo, eins og við töldum allar líkur benda til, ef treysta mætti álit og gerðum núv. meiri hl. hér á Alp. frá degi til dags, að gjaldið yrði hækkað um 7 kr. á lítra, þá hefur verið dreift hér í d. brtt. þess efnis að 2 kr. af þessum 7, verði þar samþykktar, verði varið til varanlegrar gatnagerðar í þéttbýlisstöðum, þ.e. í bæjum og kaupúnum, sem skammt eru á veg komin með slíkar framkvæmdir. Við teljum, að þar sem það er upplýst og hefur ekki verið vefengt mér vitanlega enn, að nægileg hækkun á þessu gjaldi væri 5 kr. á lítra, ef meiri hl. Alp. ætlar þrátt fyrir þessar staðreyndir að hækka þetta um meiri upphæð en hér um ræðir, þá eigi að leggja það til þeirra framkvæmda, sem hér um ræðir, það er varanlegrar gatnagerðar á þeim stöðum, sem eru skammt á veg komnir í þeim efnun.

Varðandi þá breytingu, sem nú er komin fram á síðustu stundu um að breyta úr 7 í 6, þá geri ég ráð fyrir, að við 3 þm. í þessari d., sem stöndum að brtt., höldum okkur við það, að 2 kr. af þessum 6 renni til þessa verkefnis.

Það hefur einnig verið um það talað og var að visu í öðru frv., sem hér var lagt fram á Alp. í vor, að jafnframt þessari breytingu ætti að afnema svo til alla aðra skatta af bifreiðum eða þau gjöld, sem bifreiðaeigendur þyrftu að greiða. Stjórnarliðið núv. hefur látið í það skína, að einnig slíkt mundi gerast við það, að þetta frv. yrði samþ. hér á Alp. En það er nú ekki aldeilis svo. Það eina, sem kemur til með að falla niður af þeim gjöldum, sem nú eru, er þungaskattur af bensínbifreiðum. Öll önnur gjöld, sem á bifreiðaeigendum hvíla nú, munu standa áfram þrátt fyrir samþykkt þessa frv., sem hér er nú verið að ræða.

Frsm. meiri hl. fjh.- og viðskn. gat þess ekki, að n. hefði borist bréf frá bifreiðastjórafélaginu Framma, allitarlegt bréf, sem í er gerð grein fyrir

sjónarmiðum þeirra leigubifreiðastjóra og aths. við lagafv. Engar líkur voru á því, þegar þetta var rætt í fjh.- og viðskn., að meiri hl. ætlaði sér að taka til greina neitt af því, sem þar var um fjallað, enda kom það berlega í ljós, þegar þess var ekki einu sinni getið af meiri hl., að slíkt erindi hefði borist n. Ég hef hér í höndum þetta bréf. Ég ætla ekki að fara að ræða það út af fyrir sig, en ég tel sjálfsgagt, að það komi fram, að slíkt erindi barst n. og að þar eru ýmsar aths., sem þeir gera við þetta frv., sem ég hefði talið ástæðu til að skoða frekar.

Ég vil einnig geta þess, að á fundi fjh.- og viðskn. í gærðag taldi ég til þess ástæðu, að fengnar yrðu frekari upplýsingar eða réttara sagt fengnar yrðu upplýsingar um það, hvernig framkvæmdir Vegagerðarinnar á þessu ári standa og hvað er fyrirhugað að framkvæma. Meiri hl. fjh.- og viðskn. með hæstvf. fjmrh. í broddi fylkingar taldi ekki ástæðu til þess, að slíkt yrði gert. Ég fyrir mitt leyti verð að segja það, að mér finnst, að hv. þm. eigi heimtingu á því, þegar verið er er ræða um svo stórkostlegar álögur eins og hér er gert ráð fyrir, að þeir fái á því skýringar, hvernig mál standa í þeim málaflokki, sem verið er að afla tekna til, og hvað á að gera. Þetta fékkst ekki, og mér finnst það með ólíkindum eftir allan þann tíma, sem liðinn er, síðan málinu var vísað til n., að það skyldi ekki vera hægt að koma á fundi, a.m.k. einum, til þess að nm. gætu fengið upplýsingar um það, hvað hér væri raunverulega á ferðinni og hvað ætti að gerast. Mér finnst, að þessi vinnubrögð boði ekki gott í framtíðinni. Ef núv. meiri hl. hér á Alþ. ætlar að halda áfram slíkum vinnubrögðum, þá þykir mér miður. En ég vona, að þetta breytist, eftir að menn eru sestir fastar í stóla og kannske búnir að átta sig frekar á því, sem um er að ræða.

Mér þykir það satt að segja undarlegt, hvernig að þessum málum hefur verið staðið af núv. meiri hl. hér á Alþ. Það er engu líkara en stjórnflokkarnir hafi ekki að neinu leyti komið sér saman um það, sem þeir ætluðu sér að gera í sambandi við það, sem átti að afgreiða á Alþ. á þessu aukapingi. Ég minnst þess, að í viðræðum um vinstri stjórn undir forsæti fyrrv. hæstvf. forsrh. var engu líkara en allt þyrfti að negla niður alveg fast og ákvarðað í þeim viðræðum. En það er engu líkara en Framsfl. hafi í einu hljóði gengist undir það hjá Sjálfstfl., að allt væri opið og að Sjálfstfl. fengi að verulegu leyti, ef ekki öllu leyti að ráða því, sem gert yrði. Mér þykir þetta miður, af því að mér er hlýtt til margra hv. þm. Framsfl. og ekki síður margra kjósenda þess flokks, að Framsfl. eða forusta hans kannske réttara sagt, skuli á þennan hátt hafa lagst gersamlega undir feld hjá Sjálfstfl. og ætli að láta hann ráða í einu og öllu, hvað gert er í þessum efnun.

Forusta Framsfl., réttara sagt ráðh. hans í fyrrv. ríkisstj., töldu nægjanlegt að hækka þetta gjald á bensínlitra um 5 kr. Það var ekki fyrr en Sjálfstfl. var kominn í spilið með hv. 1. þm. Sunnl. í broddi fylkingar, sem stöðvaði málið hér í vor, að allt í einu var bætt 2 kr. við þetta. Það er því augljóst, hver hér ræður ferð, það er forustuflokkurinn í ríkisstj., Sjálfstfl.

Ég vil að síðustu geta þess, að afstaða okkar til

þessa frv., sem hér er á ferðinni, fer að sjálf-sögðu eftir því, hvernig fer um þá brtt., sem hér hefur verið dregið á, og gerð verður frekari grein fyrir á eftir. Verði sú brtt. ekki samþ., sem mér þykir þó undarlegt, ef ekki verður, með tilliti til þess, að í stjórnskiðinu sjálfu er hópur af dreifbýlisþm., sem ætla mætti, að vildu leggjast á eitt um að létta þann þunga róður, sem hin ýmsu kaupútn og bæjarfélög víðs vegar úti um landið eiga nú í við að koma upp varanlegu gatnakerfi, þeir vildu leggjast á sveif til að stuðla að því, að tekjustofnar fengjust, til þess að þetta næði fram að ganga. Það verður vissulega að mínu áliti eftir því tekið, hvaða þm. stjórnskiðsins greiða atkv. gegn því, að slíkur tekjustofn fái til þessara framkvæmda. Mér er sem ég sjái það, að þm. stjórnskiðsins, t.d. af Vestfjörðum, forustumenn þar í sveitarstjórnamálum um langa hríð, geri það með glöðu geði að vera andvígir því að fá slíkan tekjustofn, sem þeir sjálfir hafa um langt árabil hamrað á, að einmitt þyrfti að koma til framkvæmda. Og ég trúi því ekki, fyrr en ég tek á og sé það, að þessir hv. þm., sem ég hef nú verið að tala um, úr stjórnskiðinu láti binda hendur sínar svo, að þeir ætli að drepa þetta þjóðþrifamál, að hluti af þessari hækkun fari til framkvæmdar varanlegrar gatnagerðar í dreifbýlinu. En fari svo, að slíkt gerist, þá harma ég það ekki kannske fyrst og fremst þeirra vegna, heldur vegna þess fólks, sem við þarf að búa nú það ástand, sem margoft hefur verið lýst í þessum bæjarfélögum og kaupútnahreppum. Sem sagt, okkar afstaða til þessa máls fer eftir því, hver verða afdrif þeirrar brtt., sem hér hefur verið dregið og gerð verður grein fyrir á eftir.

Ingólfur Jónsson: Herra forseti. Hv. síðasti ræðumaður, hv. 5. þm. Vestf., gaf mér tilefni til þess að segja örfá orð.

Hv. þm. talaði um, að sér væri mjög hlýtt til margra framsóknarmanna. Ég hafði nú vænst þess, að þessum hv. þm. væri einnig hlýtt til mín og margra sjálfstæðismanna. (Gripið fram í.) Ég veit það. Þess vegna taldi ég ástæðu til þess að vekja athygli á því, að hv. þm. hefði átt að orða þetta öðruvísi en það kom fram. Það fer vel á því, að hv. 5. þm. Vestf. hefur góðar taugar í garð margra sjálfstæðismanna eins og annarra þm., líkt og ég finn, að það er hlý taug frá mér til þessa hv. þm.

Ég gladdist líka yfir því að vita, að þessi hv. þm. hefur lesið talsvert af þingræðum eftir mig, las herna upp í gær. En ég verð að vekja athygli á því, að þessi hv. þm. hefði komist hjá að tala eins og hann áðan gerði, ef hann hefði lesið ræður mínar um frv. til l. um fjáröflun til vegagerðar, sem flutt var á s.l. vori, í aprílmánuði. Þá hefði þessi hv. þm. ekki sagt, að Vegasjóði hefði verið bjargað, ef það frv. hefði verið samþ., vegna þess að það var ekki gert ráð fyrir, að það gæfi Vegasjóði í tekjur á þessu ári, þótt það hefði verið samþ. strax, meira en 330 millj. kr. En hvað vantaði Vegasjóð samkv. till. til vegáætlunar, sem lögð var fram á s.l. vori? Það voru 1900 millj. kr.

Hv. 5. þm. Vestf. sagði, að ég og fleiri sjálf-

stæðisþm. bærum ábyrgð á því, að nú vantaði fé í Vegasjóð, vegna þess að við hefðum hindrað, að umrætt frv. yrði samb. Hv. þm. hefur ekki leyfi til að tala svona. Í fyrsta lagi, þótt þetta frv. hefði verið samb., gaf það ekki í tekjur nema lítið brot af því, sem Vegasjóð vantaði. Í öðru lagi reyndi aldrei á það, hvort meirihlutfylgi væri fyrir þessu frv. á hv. Alp. á s.l. vori. Þessu frv. var vísað til hv. fjh.- og viðskn., og það kom aldrei þaðan, og ég held að ég megi fullyrða, að það hafi ekki reynt á það í hv. n., hvort fylgi væri fyrir málinu þar eða ekki. Það er gott fyrir hv. þm. að vita af þessu. Ég vil láta hv. þm. vita, að ég fyrirgef honum þessi mismæli, vegna þess að það er sagt að misskilningi og vegna þess að hann hefur ekki kynnt sér málið. Gott væri fyrir hv. þm., áður en hann kemur með fullyrðingar næst, að búa sig betur undir málefnið og fullyrða ekki annað en það, sem hann veit.

Hv. þm. sagði, að Sjálfstfl. væri forustuflokkurinn í ríkisstj., og það vona ég, að hann verði áfram. En það er hreinn misskilningur að halda því fram, að þm. Sjálfstfl. hafi haft forustu um að hækka bensínið. Ég man, að ég sagði við Halldór E. Sigurðsson fyrrv. fjmrh.: Bensínverðið verður alltaf álitamál, hvað réttmætt væri að hækka það mikið. Það verður líka alltaf álitamál, hvenær bensínverðið væri komið í hámark, þannig að það hætti að seljast eins mikið og það gerir, ef verðið er lægra. — En ég sagði honum einnig, að þm., sem að hækkuninni stæðu, yrðu skammaðir alveg jafnt hvort sem hækkunin væri 5 kr., 6 kr. eða 7 kr. Og það er ekki það, sem á að ráða, hvort menn fá meiri eða minni skammir í þessu efni, heldur það, hvað er skynsamlegast. Menn eru oft skammaðir fyrir að gera það, sem er skynsamlegast að framkvæma. En hæstv. fyrrv. fjmrh. flutti þetta frv., sem um er að ræða, og því var útbýtt hér í hv. Alp. án hans vitundar. Ég varaði hann við að flytja frv., áður en búið væri að fjalla um það í þingflokki sjálfstæðismanna. En af einhverjum misgripum var frv. flutt. Ég tel alveg rétt, að þetta komi fram. Það er þess vegna, sem þingflokkur sjálfstæðismanna hefur verið að ræða um þetta mál, að það var ekkert samkomulag um þetta frv. (MK: Ekki við hv. þm. heldur?) Að því tilskildu, að flokkurinn væri því samþykktur. Ég hef aldrei hugsað mér að taka einræðisvald í Sjálfstfl. Ég hef aldrei hugsað, að ég gæti bundið Sjálfstfl. í einu eða öðru máli. Ég hef alltaf viljað hafa leikreglurnar lýðræðislegar, og það var þess vegna, sem ég áminnti flm. um að bíða með flutning málsins, þangað til séð væri, hvaða undirtektir það fengi í þingflokknum. Og ég get endurtekið: Það var ekki með vitund flm., að frv. var flutt þann dag, sem það var flutt. Þess vegna er ekki réttmætt að ásaka hann, þótt það hafi farið þannig fram. En þingflokkur sjálfstæðismanna hefur ekki getað fallist á 7 kr. hækkun á bensíninu. Þess vegna er flutt brtt. um, að hækkunin skuli vera 6 kr., en ekki 7 kr., og þess vegna er óréttmætt að segja, að það sé þingflokkur sjálfstæðismanna, sem hafi forustu um hækkun í þessu efni.

Hv. 5. þm. Vestf. vill segja, að við sjálfstæðismenn berum ábyrgð á fjárvöntun Vegasjóðs. Ég veit, að hv. þm. er sem betur fer líkamlega

hraustur. En eitthvað vantar á rökrétta hugsun, þegar fullyrðing sem þessi er fram sett. Hv. þm. veit, að Vegasjóður er í rauninni gjaldþrota. Hann vantaði 1900 millj. kr. á s.l. vori, til þess að hægt væri að standa við vegáætlun, sem gerð var 1972. Þótt þetta frv., sem flutt var til fjáröflunar, hefði verið samb., vantaði samt næri 1600 millj. kr. Á þessu ári hefur verið frestað framkvæmdum hjá Vegagerðinni, sem nemur 1100 millj. kr., og er enn eftir að útvega fé til þess, að frestunin þurfi ekki að verða meiri. Á næsta ári er gert ráð fyrir, að frestað verði framkvæmdum, sem nema 1360 millj. kr., miðað við þá áætlun, sem gerð var 1972.

Það er gert ráð fyrir því í vegal., að vegáætlun skuli endurskoða annaðhvort ár, á tveggja ára fresti, og endurskoðun vegáætlunar hefur alltaf verið gerð með það fyrir augum að bæta við fyrri áætlunina, auka framkvæmdir. Á þessu ári verður að gera allt annað. Það verður að gera ráðstafanir til þess að afla fjár og leggja á aukin útgjöld, en eigi að síður að draga úr framkvæmdum frá fyrri áætlun. Hvers vegna er þetta? Það eru afleiðingar vinstri stjórnarinnar, stjórnleysis hennar. Vegagerðarvísitalan hefur hækkað frá apríl 1972, þegar vegáætlun var gerð, til aprílmánaðar 1974 um nærri 100%, og það er þessi mikla hækkan á vegagerðarkostnaði, sem hefur sett allt úr skorðum. Það er hreysti að segja svo, að þeir, sem voru í stjórnarandstöðu, beri ábyrgð á þessu. Ég held, ef hv. þm. tekur aftur til máls og fer að ræða þetta, að hann yrði meiri maður af, ef hann viðurkenndi það í næstu ræðu að hafa talað áður en hann hugsaði, að hann hafi gleymt að nota rök fyrir sínu máli, heldur látið sér nægja rökleysur. Ef hv. þm. gerði þetta, væri sýnilega hægt að kenna honum nokkuð í heilbrigðum rökræðum.

Ég ætla ekki að ræða þetta frv. neitt sérstaklega og ég sé ekki ástæðu til þess að rifja upp margt, sem sagt var á s.l. vori um vegamálin, bæði um frv. til l. um fjáröflun til vegagerðar og um till. til vegáætlunarinnar. Ég tel ekki ástæðu til að fara að flytja ræðu hér yfir hæstv. fyrrv. samgrh. og segja eitthvað í þá átt, að hann hefði átt að beita sér fyrir því að láta endurskoðun vegáætlunar fara fram. Þetta er liðin tíð, og staða Vegasjóðs batnar ekkert, þótt orðræður verði lengdar um þetta efni. En ég er sannfærður um, að við öll, sem nú sitjum á þingbekk, getum gert okkur rétta grein fyrir því, hver ástæðan er fyrir því, að svo illa er komið hjá Vegasjóði og hjá fleiri opinberum sjóðum, fjárfestingasjóðum og stofnunum. Ég held, að það þurfi ekki langar rökræður hér á Alp. til þess, að við öll innst inni vitum ástæðuna fyrir þessu, enda þótt ýmsir hv. þm. reyni að klóra í hakkann og streitast við að standa gegn því, sem er sannleikur.

Sjútvrh. (Matthías Bjarnason): Herra forseti. Hv. 5. þm. Vestf., sem talaði hér áðan, sagði, að meiri hl. fjh.- og viðskn. hefði verið sammála um að afgreiða þetta frv. um fjáröflun til vegagerðar óbreytt. Það væri fyrirgefandlegt, ef þessi hv. þm. vissi ekkert um störf fjh.- og viðskn., að hann segði þetta, en af því að hann á sæti í þess-

ari n. og hefði átt að heyra, hvað fram fór í n., þá er algerlega ástæðulaust að halda slíku fram. Það var tekið fram, þegar hann og fulltrúi Alb. í n. sögðust ekki geta staðið að afgreiðslu frv. og n. klotnaði í afstöðu sinni til málsins, að meiri hl. n. legði til, að það yrði samþ. með tilteknum breytingum, þyrfti að ræða þetta mál enn betur í Sjálfstfl. Þess vegna finnst mér ástæðulaust fyrir nm. að koma fram hér í þingsöllum með aðra eins vitleysu og þessa.

En það voru fleiri vitleysur, sem þm. fór með í sínu máli, og bæði hefði þessi ræða og brtt., sem þm. er aðili að, gjarnan mátt heyra og það alla leið vestur til Bolungarvíkur þráðlaust, því að hann talar nógu hátt til þess. Ég hefði ekkert kviðið því, þótt þessi ræða hefði heyrst þar sem annars staðar á Vestfjörðum og afstaða þessa hv. þm. til Vegasjóðs. Ég vil minna hann og aðra á það, að frá því að vinstri stjórnin kom til valda, hafa farið með samgöngumál ráðh. úr SF, flokki þessa hv. þm., alveg óslitið, þeir hafa á þessum þremur árum verið 3 eða 4% af upprunalegum þingflokki SF. Viðskilnaður við Vegasjóðinn er með þeim hætti, eins og hv. 1. þm. Sunnl. lýsti hér áðan, að það hefur orðið að skera niður vegaframkvæmdir á þessu ári um 1100 millj. kr., og sjáanlegt er, að skera verður niður vegaframkvæmdir um a.m.k. 1360 millj. kr. á árinu 1975. Svo kemur þessi hv. þm. hér fram og segir: Sjálfstfl. var á móti því að auka tekjur Vegasjóðs. — Sjálfstfl. hefur ekki verið á móti því að auka tekjur Vegasjóðs, það veit þessi hv. þm. mjög vel og allir aðrir þm. Vagaætlunina dagaði uppi. Sjálfstfl. setti fram þá kröfu á s.l. vori, að vinstri stjórnin færi frá, áður en hún tæki afstöðu til ýmissa mála. Hann veit alveg, hvernig þessi mál fóru. Hann veit líka, þessi hv. þm., að vegagerðarvísitalan hefur hækkað um 100%, frá því að síðasta breyting var gerð á bensingjaldinu, en það var gert, að mig minnir, 1. jan. 1973. Verðbólgan hefur heldur betur étið upp fjármgn. Vegasjóðs, þess vegna verður nú að draga saman. Þetta er einn árangurinn af starfi síðustu ríkisstj. og forustu SF í samgöngumálum Íslendinga á þremur síðustu árum. Það er af einhverju að státa.

Hann belgdi sig mikið út, þessi hv. þm., þegar hann skýrði frá þeim mikla ágreiningi, sem væri á milli stjórnarflokkanna í afstöðunni til þessa frv. Það er ósköp eðlilegt, að það sé ágreiningur um afstöðuna til frv., sem stjórnarflokkarnir hafa ekkert rætt um, vegna þess að þeir voru ekki stjórnarflokkar, þegar þetta frv. var lagt fyrir Alb. Þetta frv. er lagt fram af hæstv. fjmrh. í fyrrv. ríkisstj. og það er síðar rætt í Sjálfstfl., og margir þm. þar voru mjög andvígir mörgu í þessu frv. Þessar till., sem nú liggja hér fyrir, eru samkomulagstillögur um 6 kr. hækkun á bensingjaldi. Ég vil láta það koma hér fram sem mína skoðun, og ég hygg, að það sé skoðun meginþorra Sjálfstfl., að við teljum enga ástæðu til þess að leggja niður þau gjöld, sem nú eru vegna skráningar bifreiða, vegna útgáfu ökuskirteina og þess háttar. En það er bent á það,

t.d. af bifreiðastjórastjórnarfélaginu Framma, sem sendi erindi til fjh.- og viðskn., að það telur óeðlilegt, að þeir, sem búnir eru að borga þessi gjöld, séu að borga fyrir þá, sem eiga eftir að fá þessa þjónustu, með því að borga allt í herra bensínverði. Þetta er auðvitað mjög eðlileg ábending. Hitt er svo eðlileg ábending einnig frá þessum samtökum, að þau séu heldur óhress yfir stórfelldri hækkun á bensínskatti. En það hlýtur þó að vera nær þeirra hug að setta sig frekar við 6 kr. hækkun en 7 kr., eins og till. meiri hl. fjh.- og viðskn. núna gera ráð fyrir. Hins vegar er það svo annað mál, hvernig farið verður með mál leigubílstjóra. Það er ekki á verksviði okkar í fjh.- og viðskn. Það eru auðvitað fyrst og fremst verðlagsmál, hvort eigi að breyta gjaldskrá vegna þessarar bensínhækkunar, sem kemur til með að eiga sér stað.

Ég sé ekki ástæðu til þess að fjölyrða mikið um þetta mál, hv. 1. þm. Sunnl. gerði því mjög ræðileg skil, enda er ekki ætlunin að halda þessu mjög löngum málflutningi. Ég held, að það sé meiri ástæða til þess að reyna að hraða afgreiðslu þessara mála. Það kemur að því síðar í haust að taka kannske upp almennar umr. um efnahagsmál, um aðrar fyrirhugaðar ráðstafanir þessarar ríkisstj., sem hefur ekki setið í valda-stóli nema tæplega vikutíma.

Út af þeirri brtt., sem fyrir liggur, að aftan við 3. gr. bætist: „Þó skal verja fjárhæð, sem nemur 2 kr. af hverjum lítra af gjaldi samkv. 1. gr., til þess að leggja bundið slitlag á vegi í þéttbýli samkv. nánari ákvæðum þar um, sem sett skulu í reglugerð,“ skal ég segja hv. ræðumanni hér áðan það, að ég tel þessa till. fulla af blekkingum, á sama tíma og Vegasjóður er kvalinn með fjármagn vegna verðbólguþálsins, að verja 1/4 af fyrirhugaðri hækkun til þess að leggja varanlegt slitlag á vegi í þéttbýli. Það hefur í för með sér, að draga verður stórkostlega úr því viðhaldi, sem er á vegakerfinu almennt, og draga verður úr öllum framkvæmdum við brúargerðir hvar sem er umfram það, sem þegar er búið að gera og fyrrv. ríkisstj. lagði til. Þetta er því ekkert annað en blekking, þessi till. Það eru nógu margar holur í vegunum á Íslandi, þó að við drögum ekki enn þá saman seglin í sambandi við viðhald vega, eins og þessir þm. leggja til með þessari till. Þessi till. verður því ekki nein skrautfjöður í þeirra hatti. Ef þeir hefðu lagt fram till. um að hækka bensingjaldið enn umfram þetta til þess að verja því í þessum ákveðna tilgangi, þá var það allt annað mál. Þá var það matsatriði, hvort menn vildu ganga lengra í þessum efnum en þegar er gert. En ég hygg, að bensínverðið verði nógu hátt, þó að ekki sé lengra gengið. Hér er ekki um neitt gleðiefni að ræða að leggja á sífellt nýja skatta og skyldur, en þetta er ávöxturinn af þriggja ára samstarfi í síðustu ríkisstj.

Lúðvík Jósepsson: Herra forseti. Það var ekki ætlun mín að lengja þessar umr. verulega, heldur hafði ég hugsað mér að mæla hér fyrir þeirri brtt., sem ég er 1. flm. að og er á þskj. 28, en meðflm. mínir að þessari till. eru hv. 5. þm. Vestf., Karvel Pálmason, og hv. 3. þm. Reykn., Gils Guðmundsson. En það verður ekki komist

hjá því að víkja örfáum orðum í leiðinni að því, sem hér hefur komið fram frá tveimur hv. þm. Sjálfstfl., þar sem þeir hafa verið að ræða um vegamál og vandamál Vegagerðarinnar nú að undanfögnu.

Það var út af fyrir sig gaman að heyra hv. 1. þm. Sunnl., Ingólfur Jónsson, segja mönnum hér frá því, hvað hann hefði sagt við Halldór E. Sigurðsson, þegar þeir voru að koma sér saman um það, að hækka ætti bensínverðið um 7 kr. á lítra, og þegar hann skýrði frá því, að þetta hefði tekist þannig til hjá þeim, að Halldór hefði misskilið allt, sem hann hefði sagt, Ingólfur, og svo rösklega, að hann hefði búið til frv., lagt það fram hér á Alb., og reyndar bætti hann því svo við, að það hefði verið misskilningur að leggja frv. fram, það hefði aldrei átt að flytja.

Nú vita, hygg ég, allir þm. hér, hvað hafði verið að gerast í þessum efnum. Þessir tveir verðandi stjórnarflokkar nú fyrir nokkrum dögum, Sjálfstfl. og Framsfl., tilnefndu hvor sinn mann til þess að bræða sig saman um það, hvað skyldi hækka bensínverðið mikið, og það voru þessir tveir hv. þm. Þeir skrúfuðu sig upp stall af stalli til þess að hækka verðið, af því að málið stóð þannig, að báðir héldu, að þeir mundu verða samgrh. Ingólfur trúði því, að hann yrði samgrh., og Halldór hélt, að hann yrði samgrh., og þannig hækkuðu þeir sig og fóru upp í 7 kr. Áður höfðu menn verið að láta sér nægja að tala um 4 kr. og mest upp í 5 kr., en þeir komust eftir þessum leiðum upp í 7 kr. Svo fór þetta þannig, að þegar niðurstaðan af þessu samkomulagi þeirra birtist hér á Alb., þá gerðist það með þessum eindæmum, að allt varð misskilningur og menn þurftu að fara að þurrka sér um hendur og segja, að enginn vildi að þessu standa. Hv. 1. þm. Sunnl., Ingólfur Jónsson, segir þó a.m.k., að Sjálfstfl. hafi aldrei viljað á þetta fallast, og bætir því við, að hann hafi ekki fallist á þetta nema að tilskildu samþykki Sjálfstfl. Hann þurfti varla að segja okkur frá því, að hann þyrfti á atkv. fleiri manna að halda en bara eigin atkv. til að fá þetta í gegn. Hitt er alveg ljóst, að þeir Ingólfur Jónsson í þessu tilfelli og Halldór E. Sigurðsson hafa komið sér saman um þessa niðurstöðu, og þannig verður það úr, að frv. er flutt hér. Og það vil ég segja við hæstv. sjútvrh., sem hér var að enda við að tala, að hann á að viðurkenna það eins og það er, að þetta frv., sem hér liggur nú fyrir til afgreiðslu, er ekki flutt af fyrrv. ríkisstj. Til þess hafði hæstv. fjmrh. í fyrrv. ríkisstj. enga heimild og leitaði ekki eftir neinu slíku samþykki. Þetta var því ekki flutt á vegum fyrrv. stjórnar, eins og hann lét hér liggja orð að. Þetta var eitt fyrsta frv., sem þeir fluttu sameiginlega, þessir verðandi stjórnarflokkar, Framsfl. og Sjálfstfl., á þennan sérkennilega hátt, sem þm. þeirra urðu svo hræddir við á eftir, þegar það var komið hér á þingborðin.

Þeir töluðu hér allmikið um það, hv. 1. þm. Sunnl. og hæstv. sjútvrh., að viðskilnaður fyrrv. ríkisstj. við Vegasjóð hefði verið slæmur, framkvæmdakostnaður við vegagerð hefði hækkað um 100% á tilteknu tímabili, og auðvitað átti það allt að vera ríkisstj. að kenna, rétt eins og þessir hv. þm. viti ekki, að það hefur átt sér

stað á þessu tímabili gífurleg hækun á öllum byggingarvörum og framkvæmdavörum. Skyldi timburhækkunin í heiminum vera fyrrv. ríkisstj. að kenna? Skyldi járnhækkunin vera henni að kenna? Skyldi rekstrarkostnaður bifreiða vera henni að kenna, að bensín og aðrar olíur hækkuðu í verði? En þetta eru einmitt meginþættirnir í framkvæmdakostnaði við vega- og mannvirkja-gerð, t.d. við brúargerð og vegagerð. Hins vegar voru tekjur Vegasjóðs með þeim hætti samkv. l. frá þeirri stjórn, sem þessir hv. þm. studdu, að þær voru föst upphæð í skatt á hvern innfluttan bensínlítra án tillits til verðs á bensíninu. Tekjurnar stóðu því tiltölulega fastar, nema aðeins í hlutfalli við aukna umsetningu, en útgjöldin fóru auðvitað stórvaxandi. Þegar fyrrv. ríkisstj. gerði tilraun til þess að fá þessar tekjur hækkaðar, náði það ekki fram að ganga hér á Alb., hvað svo sem þessir hv. þm. segja. Þeir hljóta að sjá sjálfir, hvað það er fjarstæðukennt að halda því fram, að sú ríkisstj., sem flutti frv. um þetta á þinginu, hafi ekki viljað koma með frv. fram. Það vissu allir, að sjálfstæðismenn voru þeir, sem stóðu hér á móti, enda varð hæstv. sjútvrh. að viðurkenna þetta hér í sínu máli, því að hann sagði, að það hefði verið stefna Sjálfstfl., að ríkisstj. yrði að víkja, fyrrv. stjórn yrði að víkja, áður en tekin yrði afstaða til afgreiðslu á þýðingarmiklum málum. Það var þessi afstaða Sjálfstfl., sem gerði það, að hér var allt neglt fast, einnig að fá lausn á aðkallandi vandamálum eins og fjármálum Vegasjóðs. Af þessum ástæðum ber auðvitað Sjálfstfl. fyrst og fremst ábyrgð á því, að það hefur vantað fé í vegasjóð, og það er alveg þýðingarlaust fyrir þessa hv. þm. að reyna að skjóta sér undan þessari ábyrgð. Hitt er svo annað mál, að þrátt fyrir allt þetta hafa framkvæmdir, t.d. á s.l. ári og þessu ári, verið meiri en nokkru sinni áður í vegagerðarmálum og brúargerðarmálum á Íslandi, því að aflað hefur verið tekna til þessara viðbótarframkvæmda með ýmsum öðrum hætti. En eins og ég sagði, ég ætlaði ekki að fara hér í almennar umr. um þessi mál og skal því ekki fara frekar út í það að sinni, en vildi þó gera þessar aths. við það, sem fram hafði komið hjá þessum tveimur hv. þm. Sjálfstfl.

En ég ætlaði að mæla fyrir þeirri brtt., sem ég flyt hér ásamt tveimur öðrum hv. þm. á þskj. 28. Þessi till. gerir ráð fyrir því, að bætt verði við 3. gr. frv., þar sem segir um það, hvernig skuli verja þeim tekjuauka, sem felst í ákvæðum þessa frv. Till. okkar er sú, að við þá gr. bætist, eins og segir í till. orðrétt:

„Þó skal verja fjárhæð sem nemur 2 kr. af hverjum lítra af gjaldi samkv. 1. gr. til þess að leggja bundið slitlag á vegi í þéttbýli samkv. nánari ákvæðum þar um, sem sett skulu í reglugerð.“

Þær tekjur, sem um er að ræða samkv. 1. gr., eru hækkanin á bensínjaldinu, og gert er ráð fyrir að hækka það um 7 kr. Það, sem í okkar till. felst, er því fyrst og fremst það, að við erum að leggja til, að verði farið í svona mikla hækkan, eins og við töldum mjög líklegt að yrði ofan á, þar sem þessir tveir stóru flokkar höfðu staðið að flutningi þessa frv., þá verði 2 kr. af þessum 7, sem hækka á um, varið til þessara sérstöku

framkvæmda. Hverjar eru svo þessar framkvæmdir? Þær eru að veita viðbótarfjárhagsstuðning þeim aðilum, sem nú glíma við það mikla verkefni að koma bundnu slitlagi á vegi í öllum þorpum og kaupstöðum landsins. Við gerum hér ráð fyrir, að þær breytingar nái fram að ganga á vegal., þar sem gert er ráð fyrir því, að þessir þéttbýlisstaðir verði miðaðir við íbúatöluna 200 íbúa á stað. En ég efast ekkert um það, að allir hv. alþm. þekkja það, að það er orðið þannig nú, að eitt mesta vandamálið í öllum þéttbýlisstöðum á landinu, þorpum og kaupstöðum landsins, er einmitt að búa við þá vegi, sem þar eru nú algengastir. Þar er ástandið að verða þannig, að það er ekki líft í þessum bæjum eða þorpum, hvorki þegar þurrkar ganga yfir né heldur þegar votviðrasamt er. Af þessum ástæðum hafa forustumenn í þessum sveitarfélögum gert allmikið til þess að hefja framkvæmdir í þessum efnun, en þeim hefur miðað mjög lítið áfram vegna fjárskorts. En einmitt á þessum stöðum fer fram aðalblaaksturinn í landinu. Það er á þessum stöðum, þar sem fólkið í landinu er flest, og það er þarna einmitt, sem aksturinn fer fyrst og fremst fram innan um fólkið og innan um alla þá starfsemi, sem þarna á sér stað.

Ég efast ekkert um, að allir hv. alþm. viðurkenna, að framkvæmdir í þessum efnun séu einhverjar þær brýnustu, sem um er að ræða í vegamálum landsmanna, og þá er aðeins spurningin, hvort hér sé lagt til, að of mikið af þeirri sérstöku skatthækkun, sem hér er um að ræða, 2 kr. af 7 kr. hækkun, verði varið í þessu skyni og ákvæði um, hvernig þessu skuli varið, skuli sett í reglugerð. Það er sem sagt opið fyrir samgrh. og samgöngumálafirvöld landsins að setja reglur um það, hvernig þessu fé skuli varið. Ég geri ráð fyrir því, að ef 2 kr. á bensín-litra yrðu teknar í þessu skyni, mundi það gefa á ársgrundvelli í kringum 200 millj. kr. En augljóst er, að ef frv. yrði samþ. óbreytt, mundu tekjur Vegasjóðs á ársgrundvelli hækka um 700–800 millj. kr.

Nú hefur komið fram í þessum umr., að þeir, sem að frv. standa, leggja til, að hækkunin á bensínjaldinu verði nokkru minni, verði 6 kr., en ekki 7. Við, sem flytjum þessa till., værum alveg til samkomulags um að lækka þá þessa tölu okkar eitthvað, ef samkomulag gæti orðið um, að það yrðu ekki teknar 2 kr. af 6, heldur t.d. 1.50 kr. eða þess háttar eða eitthvað aðeins minna og varið í þessu skyni. Ég vil þó taka fram, að ég tel síður en svo, að það sé óeðlilegt, að 2 kr. af 6 kr. hækkun verði varið í þessu skyni. Við munum ekki breyta þessari till. okkar frá því, sem hún er nú, nema við fáum einhverjar undirtektir um, að það væri hægt að ná meginefninu fram með breiðara samkomulagi, ef sú upphæð yrði eitthvað lækkuð, sem í till. felst.

Eins og hefur komið fram í þessum umr. áður, var það svo, að það var lagt til í tíð fyrrv. ríkisstj. að hækka bensínjaldið um 4 kr. á litra, og það hefur einnig komið fram hér í umr., að við stjórnarmyndunartilraunir höfðum við Alþb.-menn fallist á, að farið yrði upp í 5 kr. á litra, en hér er lagt til að hækka bensínið enn meira, og því þykir okkur full ástæða til þess að koma fram með till. um það, að verulegum

hluta af þessari hækkun verði varið í þessu skyni. Afstaða okkar til frv. mun mjög fara eftir því, hvernig afgreiðslu þessi till. fær. Hitt er svo aðeins uppgerð karlmannska hjá hæstv. sjútrh. að tala um, að þessi till. sé full af blekkingum og hún sé ósanngjörn og hún miði að því að draga úr viðhaldi vega og gerð brúa í landinu. Auðvitað veit hann mætavel, að hér er um það að ræða að afla viðbótarfjár í Vegasjóð til vegafarmkvæmda, en þessar framkvæmdir, sem hér er um að ræða, eru ekki síður nauðsynlegar en aðrar. Spurningin er þá, hvort vegagerð, þar sem mest er umferðin, á að njóta þess að einhverju verulegu leyti eða ekki.

Ég skal svo ekki orðlengja þetta frekar. En ég vil samt vænta þess, að þeir, sem standa að þessu frv., taki það rækilega til athugunar, hvort þeir geti ekki fallist á þessa till. eins og hún er eða þá með einhverjum minni háttar breytingum.

Gunnlaugur Finnsson: Herra forseti. Hv. frsm. þeirrar brtt., sem hér er rædd, beindi orðum sínum sérstaklega til forustumanna sveitarfélaga úr dreifbýlinu, sem eiga hér sæti nú, en hafa að undanförunni unnið að því, að tekjustofnar fengjast til að leggja varanlegt slitlag á götur í þéttbýli. Ég hlýt að viðurkenna það, að frýjunarorð hans til okkar urðu þess valdandi, að ég kvaddi mér hér hljóðs.

Ég verð að segja, að það er að ýmsu leyti gírnilegt að standa að slíkri till. og veita henni brautargengi, ef ekki kæmi ýmislegt fleira til, sem þyrfti að skoða. Ég hef verið í hópi þeirra manna, sem hafa gert till. um og bent á, að þær reglur, sem settar voru í upphafi um úthlutun svokallaðs þéttbýlisfjár, hafi ekki náð tilgangi sínum. Ég kann ekki hér og nú að nefna það ár, sem þessar reglur gengu í gildi, en þær hafa a.m.k. verið í gildi á annan áratug, og við sjáum í dag drátt úr þeirri mynd, sem sýnir okkur aðstöðumun dreifbýlisins og hinna stærri þéttbýlisstaða. Við sjáum, að sjávarþorpin hafa þarna orðið verulega út undan. Það á sér ýmsar orsakir, eins og t.d. þá, að þessir staðir hafa orðið að standa undir dýrum hafnarframkvæmdum, — hafnarframkvæmdum, sem í raun og veru hafa þjónað landinu öllu, þjóðinni allri, en ekki endilega þeim stöðum, þar sem hver og ein hafnargerð var unnin. Og þessir staðir, sem hingað til hafa aflað meginhluta útflutningsverðmætanna, hafa ekki notið þess auðs, sem þeir öfluðu, í þeim mæli, að þeir gætu bætt umhverfi sitt og gatnakerfi. Þess vegna endurtek ég, að það væri æskilegt að geta nú aðeins rétt upp höndina og staðið að nýjum tekjustofni.

En ég vil benda á það, að í þeirri brtt., sem lögð er þarna fram, er ekki bundið, á hvern hátt þessu framlagi verði skipt á milli þéttbýlisstaðanna. Skipting þéttbýlisfjárins hefur verið gagnrýnd vegna þess, að það hefur ekki nægt til þess, að nokkur merkur áfangi hafi náðst á smærri stöðunum, og við höfum verið með till. um að breyta reglum um úthlutun á þessu þéttbýlisfé. Ég vil standa að nýjum tekjustofni, sem bindur það, að þau sveitarfélög, sem eru skammt á veg komin eða eiga öll verkefni óunnin á þessu sviði, hafi algjöran forgang. Ég mun því á þessu

stigi af þremur ástæðum ekki greiða þessari brtt. atkv.:

1. Það eru í mínu kjördæmi sem og fleiri aðkallandi verkefni í vegaframkvæmdum, sem ég vil ekki bregða fæti fyrir, að sé hægt að ljúka.

2. Af þeirri ástæðu, sem ég nefndi, að ég vil binda í tekjustofninum skiptingu á milli þeirra staða, sem skammt eru komnir, og hinna, sem eru lengra komnir og eiga nánast flestar gótur með varanlegu slitlagi.

3. Þá greiði ég atkv. gegn henni í trausti þess, að vandamál vegna varanlegrar gatnagerðar verði tekin föstum og ákveðnum tókum og séð fyrir fjármagni af hálfu Alþingis þegar á næsta ári.

Frsn. minni hl. (Karvel Pálmason): Herra forseti. Þeir eru nú vist hvorugir við, þeir hv. þm., sem ég helst hefði þurft að tala við nú, og þykir mér það slæmt. En það verður að hafa það, það kemst sjálfsgætt til skila til þeirra, hæstv. fjmrh. verður áreiðanlega svo vænn að koma til nafna síns því, sem þar verður sagt um, og einhvern á hv. 1. þm. Sunnl. ábyggilega svo velviljaðan sér í sínum þingflokki, að hann komi til skila einnig til hans því, sem hér verður fjallað um hann, ef hann kemur ekki til með að heyra það. Ég skal ekki verða langorður, en ég vil aðeins gera örfáar aths. við það, sem kom fram, fyrst og fremst hjá þessum hv. þm., hv. 1. þm. Sunnl. og hæstv. sjútvrh.

Ég skal strax byrja á því að taka það fram, að mér er einnig hlýtt til margra hv. þm. Sjálfstfl. eins og Framsf. En ég var að tala um minn hlýleika til þeirra framsóknarmanna í tilefni af því, hvað þeir hefðu í raun og veru lagst lágt í þeim stjórnarmyndunarviðræðum og því stjórnarsamstarfi, sem nú hefur komist á fót. Það var það, sem ég var að tala um, og í því sambandi.

Hv. 1. þm. Sunnl. sagði, að hefði ég lesið fleiri þingræður hans, þá hefði ég komist hjá að tala eins og ég gerði. Ég vil segja þessum hv. þm., að ég tek ekki eitt einasta orð aftur af því, sem ég sagði um hann og afstöðu Sjálfstfl. til þess máls, sem ég var um að fjalla. Það gæti frekar verið, að ég bætti einhverju við.

Ég sagði hér áðan, að ég teldi, að stjórnarandstaðan á s.l. vori og þá fyrst og fremst Sjálfstfl. bæri ábyrgð á því, að ekki var gengið frá tekjuöflun til Vegasjóðs á þinginu á síðasta vori, og hæstv. sjútvrh. viðurkenndi þetta allt saman áðan. Hann sagði orðrétt: Það var krafa okkar sjálfstæðismanna, að vinstri stjórnin færi frá, áður en afstaða væri tekin til þessa máls. — Og þetta þýðir sem sagt: Stjórnarandstaða Sjálfstfl. þá neitaði að taka afstöðu til þess máls, sem hér um ræðir, þ.e. að afla tekna til Vegasjóðs. Hver annar er sá aðili, sem neitar að taka afstöðu til málsins undir þeim kringumstæðum, sem þá voru hér á Alp., getur borið ábyrgð á því, sem gerst hefur? Það er öllum kunnugt, hver staða var hér á þinginu á þessum tíma. Fyrirv. ríkisstj. hafði ekki þingstyrk til þess að koma málinu í gegn, stjórnarandstaðan hafði stöðvunarvald í þinginu, og það er því hún og hún ein, sem bær ábyrgð á því, að þessara tekna var ekki aflað. Þar um breytir engu, hvað hv. 1. þm. Sunnl. segir, né það, sem fram kann að

koma af hálfu hæstv. sjútvrh., sem í raun og veru viðurkenndi þetta í ræðu sinni áðan.

Það er raunar furðulegt að heyra það, þegar hv. 1. þm. Sunnl. var að afsaka framlagningu þess frv., sem hér um ræðir. Það var upplýst hér áðan af einum ráðh. úr fyrirv. ríkisstj., og ég hygg, að þeir geti borið það fleiri, að það frv. var ekki flutt í nafni ríkisstj. Ég dreg í efa, að fyrirv. samgrh. hafi haft vitneskju um það, að þetta frv. átti að leggja fram. Það var því ekki flutt af fyrirv. ríkisstj. Það var ekki flutt fyrir en það var búið a.m.k. að mati tveggja manna í núv. stjórnarsamstarfi, þ.e. a.s. hæstv. samgrh. og hv. þm. Ingólfs Jónssonar. Þeir tveir höfðu örugglega komið sér saman um, hvað ætti að gera. Hitt má vel vera og var raunar ljóst strax, þegar umr. hófust um þetta mál hér í d., að ýmsir þm. hv. Sjálfstfl. höfðu ekki gefið samþykki sitt til þessa. Það vantaði þar á. Það kom skýrlega fram, a.m.k. í afstöðu eins þm. Sjálfstfl. við 1. umr. um þetta mál hér í deildinni.

Hv. 1. þm. Sunnl. reyndi á alla vegu að bera það af sér og sínum flokksbræðrum, að það væru þeir, sem á því bæru ábyrgð, að ekki var aflað tekna í Vegasjóð. Mér er fullkunnugt um það, að sá samgrh., sem var á þessum tíma, þegar þetta mál var hér til umr. í þinginu, átti margar viðræður einmitt við hv. 1. þm. Sunnl. um að hleypa málinu í gegn, a.m.k. að einhverju verulegu leyti. En það strandaði á því, að samþykki Sjálfstfl. fengist fyrir því, að það færi í gegn. Það þýðir því ekki, hvorki fyrir þennan hv. þm. Sjálfstfl. né neinn annan úr þeim hópi, að vera með afsakanir uppi hér og nú vegna þessa máls.

Hv. 1. þm. Sunnl. sagði, að það hefði aldrei reynt á það í fjh.- og viðskn., hvort málið hefði meiri hl. Meðan ekki fékkst um það vitneskja, eins og staðan var í þinginu, hvort stjórnarandstaðan ætlaði að hleypa málinu í gegn eða ekki, var vitað, að enginn meiri hl. var til í n. og þess vegna ekki um það að ræða, að n. skilaði málinu frá sér. Ég segi því hv. 1. þm. Sunnl.: Ég talaði ekki áðan, áður en ég hugsaði. Mér var löngu orðið kunnugt um, hver afstaða þessa hv. þm. og annarra þm. Sjálfstfl. var til þessa máls á s.l. vori.

Það er fróðlegt að hugleiða örfá orð úr því, sem hv. 1. þm. Sunnl. sagði við 1. umr. á s.l. vori hér í þinginu, þegar það mál var til meðferðar, miðað við það svo, sem þessi hv. þm. stendur nú að og ætlar að samþykkja. En þá sagði þessi hv. þm. á einum stað í ræðu sinni: „Og eins og ég minntist á í dag, er ég hræddur um, að af þessari miklu hækkun á bensíni, ef að lögum verður, leiði, að notkunin minnki frá því, sem verið hefur, og það sé mjög vafasamt, að tekjur Vegasjóðs aukist við þetta.“ Það var mjög vafasamt að mati hv. 1. þm. Sunnl. á s.l. vori, að tekjur Vegasjóðs ykjust við 4 kr. hækkun á lítra af bensíni. Hann telur sjálfsgætt fullvíst nú, að þær aukist við 6—7 kr. hækkun. En þessi vafi í huga þessa hv. þm. á s.l. vori var vegna þess, að hann taldi, að svo mikið drægi úr notkuninni. Það gildir kannske ekki sama lögmál enn, þegar hækkunin er nógu mikil, að það dragi úr notkuninni?

Ég minntist á það hér áðan í minni fyrri ræðu, að ég hefði talið eðlilegt og sjálfsgætt, að sú n.,

sem um málið fjallaði, hefði fengið frekari vitneskju og grg. um það, hvernig þessi mál standa, hvað hefur verið gert og hvað á að gera hjá Vegagerð ríkisins í framkvæmdum. Ég sé, að á einum stað í ræðu þessa hv. þm., 1. þm. Sunnl., hefur hann einmitt vikið að þessu. Hann segir, að eftir að þetta mál sé komið til n. og þegar það komi þaðan aftur, þá hljóti hæstv. þáv. ríkisstj. að þurfa að svara mörgum spurningum og leggja öll gögn á borðið. Hvaða gögn hafa nú verið lögð á borðið fyrir hv. þm., til þess að þeir geti áttað sig á því, hvað hér er um að vera? Það hefur beinlínis verið neitað um að fá upplýsingar af hálfu Vegagerðar ríkisins um það, sem óskað hefur verið.

Hæstv. sjútvrh. hneykslaðist á því, eins og hann taldi, að ég hefði gert, að segja hér, að meiri hl. fjh.- og viðskn. hefði mælt með frv. óbreyttu. Ég sagði, að á fundi í gærdeg hefði a.m.k. minni hl. fjh.- og viðskn. ekki vitað annað en meiri hl. fjh.- og viðskn. hefði mælt með hækkuninni á bensínjaldinu óbreyttu. Og ég held, að nál. meiri hl. fjh.- og viðskn. beri það með sér, að ég hafi farið hér með rétt mál. Í því nál. mæli meiri hl. fjh.- og viðskn. með því að hækka bensínskattinn í 17 kr., þannig að á þessum fundi í gær mælti meiri hl. fjh.- og viðskn. með því, að þetta væri óbreytt frá því, sem frv. gerði ráð fyrir, einmitt þetta atriði, sem ég var að tala um. Mér var fullvel um það kunnugt, þó að ég að sjálfsögðu megi mín litils í n., þar sem 4 ráðh. eiga sæti, að það var von á brtt. frá meiri hl. n. um tiltekin atriði. En þetta stóð óbreytt.

Hæstv. sjútvrh. var að tala um, að það kæmi úr hörðustu átt, að ég væri að tala um þau vandkvæði eða vandamál, sem Vegasjóður ætti nú við að glíma, vegna þess að allt frá 1971 hefði setið í ráðherrastól samgrh. frá SF. Hvað sem um þetta er, þá þori ég vel að bera saman þær framkvæmdir, sem unnar hafa verið í vegamálum á Íslandi þau 3 ár, sem fyrrv. ríkisstj. sat að völdum, miðað við hin, þegar viðreisnarstjórnin sat að völdum, sem þessi hæstv. ráðh. studdi hvað dyggilegast þau 12 ár, og framkvæmdir, sem unnar voru á því tímabili. Og mér þykir alveg furðulegt, að hver og einn einasti hv. þm. Framsfl. skuli sitja undir því lon og don, hvernig sem samstarfsflokkur hans í ríkisstj. niðir niður það framtak, sem ég fullyrði, að átti sér stað á s.l. 3 árum í alhliða uppbyggingu úti á landsbyggðinni. Mér kemur það undarlega fyrir sjónir, að þm. Framsfl. skuli vera svo illa haldnir af því að vera í þessu samstarfi við Sjálfstfl., að það er engu líkara en þeim hafi verið bannað að tala, og það er furðulegt.

Mörgum þótti hv. 4. þm. Reykv. taka sjaldan til máls á s.l. þremur árum í stjórnaraðstöðu. En engar líkur sýnast mér vera til þess, að hann ætli að taka oftast til máls í þeirri stjórnaraðstöðu, sem hann er nú kominn í. Ég man ekki betur en ég hafi lesið það í dagblaðinu Tímanum, í viðtali við fyrrv. hæstv. forsrh., að það, sem honum væri einna hugleiknast úr starfi og framkvæmdum af því, sem fyrrv. ríkisstj. hefur komið til framkvæmda, væri einmitt sú alhliða uppbygging, sem samstarfsflokkur Framsfl. í núv. ríkisstj. telur hafa verið hvað mesta hneykslið

í eyðslu á s.l. þremur árum. Eigi að síður ætla Framsóknarliðið allt í heild að þegja þunnu hljóði, hvað sem Sjálfstfl. og hans málsvavar segja um þessi mál.

Hæstv. sjútvrh. þótti furðulegt, að ég skyldi ekki hafa orðið var við orðaskipti, sem hefðu átt sér stað í lok fundar í fjh.- og viðskn. milli þeirra stjórnarsinna. Ég legg ekkert sérstakt upp úr því að heyra allt það tal, sem þeim fer á milli í lok funda, hvort sem það er í þessari n. eða annarri. Ég met fyrst og fremst það, sem fram kemur á fundum, og á þessum fundi í fjh.- og viðskn. var ekkert, sem benti til þess, að meiri hl. fjh.- og viðskn. ætlaði að gera annað en að mæla með þessari bensínhækkun óbreyttu, eins og frv. gerði ráð fyrir. Hvað sem þeir hafa verið að tala um í lok fundar sín á milli, það breytir engu um þetta.

Hæstv. sjútvrh. sagði, að sú brtt., sem hér var gerð grein fyrir áðan og getið er í nál. okkar í minni hl., væri full af blekkingum, það yrði að draga úr öllum framkvæmdum, það yrði að draga úr öllu viðhaldi, samdráttur í vegum og brúm. Ég held, að þetta þurfi ekki. Hér er verið að afla þeirra tekna, sem eiga að verða til þess að halda þessum framkvæmdum áfram, en ekki draga úr þeim. En þessum hæstv. ráðh. hefur greinilega ekki fundist nógu slæmt ástandið í kaптunum og bæjarfélögum víðs vegar úti á landi að því er varðar gatnamálin þar. Hann sagði, að það væri nóg af holum í vegum víðs vegar í kringum landið, og það er auðvitað alveg rétt. En þetta merkir það í reynd, að honum finnst ekki nóg af holum í kaптunum og sjávarþorpum víðsvegar í kringum landið. Þær holur mega vera áfram ótiltekinn tíma undir stjórn núv. valdhafa.

Viðvikjandi því, sem hv. 4. þm. Vestf. sagði hér áðan, þá heyrði ég það á honum, að honum þykir miður, fái hann ekki til þess leyfi að greiða atkv. með þessari brtt. En það virðist orðið upplýst af hans máli, að hann er þegar bundinn af sínum þingflokki að vera á móti henni. Það er slæmt. En það, sem hann hafði fyrst og fremst út á þetta að setja, var um þær reglur, sem hugsanlega yrðu settar varðandi þetta fjármagn. Ég skal taka það skýrt fram, að mín meining er ekki sú, að þar ráði höfðatölureglan, eins og skiptingin er núna á þéttbýlisfénu. En ég ber það traust til núv. hæstv. samgrh., sem sjálf-sagt kemur til með að ganga frá þessari reglugerð, — ég ber það traust til hans, að hann sem einn af dreifbýlisþm. sjái svo um, að þetta fari á þá staði, sem það á fyrst og fremst að fara á. Þó að hv. 4. þm. Vestf., flokksbróðir hæstv. samgrh., treysti honum ekki til þess að sjá um réttlæga skiptingu á framkvæmdum fyrir þetta fé, þá treysti ég honum til þess, a.m.k. þangað til annað kemur í ljós. Og það er einmitt tiltekið í nál. okkar í minni hl., að þetta eigi að fara til þeirra bæja og kaптúna, sem eru skammt á veg komin í þeim framkvæmdum. Hefði hv. 4. þm. Vestf. lesið nál. og það, sem þar er sagt, hefði hann séð þetta. Hann sagði svo, að hann vildi ekki bregða fæti fyrir það, að hægt væri að ljúka þeim vegaframkvæmdum, sem væru t.d. í Vestfjarðakjördæmi og væri byrjað á, en þyrfti að ljúka. Hver vill gera það? Er þessi till. um að bregða fæti fyrir framkvæmdir, sem byrjað er á

og verið er að framkvæma? Nei, hér er verið að afla fjár til framkvæmda. Það, sem við erum að gera með brtt., er, að það verði opnuð leið fyrir bæi og kaupúnahreppa, til þess að þeir geti leyst af hendi eitt mesta vandamál, sem þessir aðilar eiga nú við að glíma, þ.e. að koma á varanlegu gatnakerfi á þessum stöðum. Þetta er eitt brýnasta verkefnið, sem sveitarfélögin eiga nú við að glíma á þessum stöðum, — verkefni, sem verður að vinna, og ef það vinnst ekki, þá þýðir það aukinn fólksflótt frá þessum stöðum. Ég á ekki von á því, að hv. 4. þm. Vestf. vilji stuðla að því, og þess vegna ætti hann að láta flokksfjötrana falla og greiða þessari till. atkv.

Frsm. meiri hl. (Þórarinn Þórarinnsson): Herra forseti. Mér láðist að geta þess, þegar ég mælti fyrir till. meiri hl. fjh.- og viðskn. áðan, að meiri hl. lítur þannig á, að með till. þeirri, sem hann flytur um lækkun á bensínjaldinu um 1 kr., ef hún verður samþ., sé niður fallin sú skuldbinding, sem felst í grg. frv. um lækkun þeirra gjalda, sem þar eru talin upp.

ATKVGR.

Brtt. 36,1 samþ. með 22 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 21 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 28 felld með 22:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SighB, SvJ, BGr, EðS, GS, EyS, JSk, JónasÁ, KP, LJós, MÓ, GilsG.

nei: MB, MÁM, ÓE, ÓIJ, PP, PJ, SigurLB, SV, SvH, TÁ, VH, ÞS, ÞB, EBS, EKJ, FP, GuðIG, GHG, GTh, GF, HES, IngJ.

6 þm. (PS, RH, IG, JóhH, LárJ, MK) fjarstaddir.

3 þm. gerðu svofellda grein fyrir atkv. sínu:

Sjútvrh. (Matthías Bjarnason): Herra forseti. Þar sem till. þessi, ef samþ. verður, hefur í för með sér minnkandi fjármagn til viðhalds vega, nýbyggingar á þjóðbrautum og landsbrautum og byggingar brúa, segi ég nei.

Ólafur G. Einarsson: Herra forseti. Þar sem með frv. því, sem hér er til umr., er verið að leysa brýnustu fjárþarfir Vegasjóðs og sýnt hefur verið fram á, að þrátt fyrir ráðgerða hækkun á tekjum hans verður um verulegan niðurskurð framkvæmda að ræða, tel ég ekki fært að binda hluta af tekjum Vegasjóðs við sérstakar nýjar framkvæmdir í þéttbýli, þótt nauðsynlegar séu. Ég segi því nei.

Landbrh. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Mér er það ljóst, að það mál, sem lagt er til að veita fé til með þessari till., er hið mesta nauðsynjamál, og ég tel brýna nauðsyn bera til að leita að leiðum til þess að leggja því máli lið. Hins vegar vil ég taka undir það, að Vegasjóður hefur ekki möguleika til þess að bæta á sig verkefnum, því að svo skortir hann fé til að sinna þeim verkefnum, sem hann hefur nú, og verður því að skoða þetta mál síðar. Ég segi því nei við þessari till.

3. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

4. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.

Brtt. 36,2 samþ. með 23 shlj. atkv.

Alpt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

5. gr., svo breytt, samþ. með 23 shlj. atkv.

6.—7. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.

Brtt. 36,3 (8. gr. falli niður) samþ. með 23 shlj. atkv.

9.—10. gr. (verða 8.—9. gr.) samþ. með 23 shlj. atkv.

Brtt. 34,1 samþ. með 23 shlj. atkv.

11. gr. (verður 10. gr.), svo breytt, samþ. með 24 shlj. atkv.

12.—13. gr. (verða 11.—12. gr.) samþ. með 22:1 atkv.

Brtt. 34,2 a (ný 14. gr., verður 13. gr.) samþ. með 24 shlj. atkv.

Brtt. 34,2 b (ný gr., verður 14. gr.) samþ. með 22 shlj. atkv.

Brtt. 34,3 samþ. með 24 shlj. atkv.

Ákvæði til bráðabirgða, svo breytt, samþ. með 24 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. visað til 3. umr. með 22:6 atkv.

Verðjöfnunargjald af raforku, frv. (þskj. 6, n. 30 og 35, 33, 38). — 2. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. og brtt. — Afbrigði samþ. með 26 shlj. atkv.

Frsm. meiri hl. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Frv. það, sem hér er um ræðir, var flutt af hæstv. fyrrv. iðnrh., og hefur það verið í iðnn. nú um nokkurra vikna skeið til athugunar. Með frv. er lagt til, að verðjöfnunargjald verði lögfest 13% af seldri raforku í smásölu og renni það í Orkusjóð. Gjald þetta á að lögfesta til þess að bæta fjárhag Rafmagnsveitna ríkisins, sem er mjög slæmur.

Með frv. fylgir tafla, þar sem áætlun er gerð um tekjur og gjöld rafmagnsveitnanna næstu ár, árin 1974—1980. Í þessari töflu er gert ráð fyrir, að hallinn hjá rafmagnsveitunum verði á þessu ári 272 millj., en nýjustu athuganir sýna, að hallinn verður allmiklu meiri, sennilega hátt á fjórða hundrað millj. Í töflunni er sýnt, að fjárhagur rafmagnsveitnanna á að batna, þegar árið 1975 er liðið, og munar allmiklu á áætlunum halla 1976 og tveimur árunum á undan.

Standa vonir til, að rekstrargrundvöllur Rafmagnsveitna ríkisins geti batnað, og verður gengið í að athuga möguleika á aukinni hagkvæmni þar og minnkandi rekstrarhalla. Þess vegna er gert ráð fyrir, að þetta gjald verði lögfest aðeins til ársloka 1975. Á næstu mánuðum þessa árs og næsta ári gefst þá tími til að athuga nánar, hvað gera skal, hvort framlengja þarf gjaldið í þessu formi eða öðru.

Ég hefði talið, að það væri miklu heppilegra að hafa þetta fast gjald, annaðhvort eins og það var lögfest fyrst, 1965, og aftur 1970 eða þá fast gjald, sem miðast við selda kwst. á síðasta stigi. Menn urðu ekki sammála um þetta, og þar sem ekki er gert ráð fyrir að þessi lög, ef frv. verður samþykkt., gildi nema til ársloka 1975, taldi ég ekki ástæðu til að snúast gegn tekjuöflun í þessu formi, sem fyrrv. hæstv. iðnrh. lagði til og núv. hæstv. iðnrh. einnig er samþykktur.

Meiri hl. þeirra, sem mættu á fundi iðnn. í morgun, mælir með því, að frv. verði samþ.

með nokkrum breytingum, sem fluttar eru á þskj. 33.

Þar er gert ráð fyrir að umorða 1. gr. lítið eitt. Það er aðeins orðabreyting, en þó nokkur meiningarmunur, þannig að eins og gr. er orðuð í frv., mætti skilja það svo, að ráð Orkustofnunar væru meiri en ráð ráðh. En auðvitað er það svo, að ráðh. sendir málin til umsagnar í þær stofnanir, sem undir hann heyra, og hann hefur svo síðast úrslitavald. Gr. er breytt í það form.

Þá er gert ráð fyrir, að 2. mgr. 2. gr. falli niður, en sú mgr. er um raforku til húshitunar. Ef sú gr. væri látin vera óbreytt, yrði raforka til húshitunar einnig skattlögð. En það sýnist vera mjög ósanngjarnt og óeðlilegt, og eins og nú er komið málum, er dýrara að hita upp með raforku en olfu, því að rafmagn til húshitunar hefur hækkað á stuttum tíma um allt að 100%. Hefur verið sagt, að nauðsynlegt væri að hvetja menn til þess að nota innlendan orkugjafa, og mörg íbúðarhús hafa á undanförmum árum verið byggð þannig, að þau yrðu hituð upp með raforku. Nú vakna þeir, sem nota raforku til húshitunar, upp við það, að rafmagnshitunin er allt í einu orðin dýrari en olfuhitun, eftir að olían var greidd niður. Ég minntist á þetta við 1. umr. um þetta mál, og þá eftir umr. vék þáv. hæstv. viðskrh. sér að mér og sagði, að það væri meiningin að greiða rafmagnshitunina einnig niður, þannig að hún yrði a.m.k. ekki dýrari en olfukyndingin. Ég hef spurð fyrir um þetta síðan, og hefur enn ekki neitt verið gert í þessu máli. Í gær talaði ég við fyrrv. viðskrh. og gat þess, að ég mundi minnast á þetta einnig nú, og óskaði eftir, að hann gæfi yfirlýsingu í þessu máli, á hvaða stigi þessi afgreiðsla er, hvort hann hafi áður en hann fór úr viðskrn., gert ráðstafanir til, að rafmagn til húshitunar yrði greitt niður, þannig, að það yrði a.m.k. ekki dýrara en olfukyndingin. Nú sé ég, að hv. þm. er ekki hér í salnum, og væri mér kært, ef hæstv. forseti vildi gera ráðstafanir til að ná til hans, til þess að hann fái þetta tækifæri, sem ég bauð honum í gær. Ég tók það svo í gær, að hann teldi, að að það væri gott að fá þetta tækifæri, og hafi þetta mál verið undirbúið í viðskrn., er gott, að það komi fram. Ég veit, að það var ekki stefna hæstv. fyrrv. iðnrh. að gera rafmagnshitun til húshitunar það dýra, að hún yrði ekki eftirsóknarverð og ekki samkeppnisfær. Það hefur verið stefna okkar allra að nota innlenda orkugjafa frekar heldur en innflutta olfu, og það verður að vera hvatning hjá mönnum að nota rafmagn, þegar það er fánlegt frá þeim virkjunum, sem verið er að gera, frekar en það, að menn hverfi aftur frá þessari stefnu. Ég vona, að það sé rétt, sem fyrrv. viðskrh. sagði, að þetta mál hafi verið undirbúið í viðskrn. og það verði framhald á því, þannig að rafmagn til húshitunar verði a.m.k. samkeppnisfært við olfuna.

Þá er hér brtt. við 3. gr. frv., sem skýrir framkvæmdina betur en gr. eins og hún er orðuð. Í frv. er talað um, að það eigi að standa skil á gjaldinu mánaðarlega. Það liggur í augum uppi, að yfirleitt er ekki hægt að gera þetta mánaðarlega, þar sem ekki er lesið á gjaldmæla nema ársfjórðungslega. Þess vegna er tekið fram

í þessum brtt., að það verði gefinn frestur til þess að skila gjaldinu, þangað til reikningur hefur verið gerður yfir þá upphæð, sem greiða á. Þegar lesið er á aðeins á þriggja mánaða fresti, tekur það vitanlega nokkra daga að ganga frá reikningum og koma rúkkuninni af stað. Með þeirri skilgreiningu, sem er komin inn í þessa brtt., ætti að vera skiljanlegt, hvernig þetta á að framkvæma. Auk þess er gert ráð fyrir því í frv., að reglugerð verði samin samkv. 9. gr. um framkvæmd l., og má taka nánar fram þar, hvernig framkvæmd skuli hagað.

Þá er það 7. gr. Þar er einnig tekið fram, að undanþegin þessu gjaldi skuli vera Áburðarverksmiðjan, Íslenska álfélagið og rafmagn til húshitunar.

Þá er dáltil breyting við 12. gr. Það er um eftirgjöf af lánum, sem gert var ráð fyrir í frv. Upphæðin breytist úr 147 millj. kr. í 148.3 millj. nákvæmlega.

Þá er 16. gr. Það er breyting við hana um, að lög þessi öðlist gildi 1. okt., en ekki strax eftir að frv. hefur verið samþ., og að l. falli úr gildi í árslok 1975. Það gefur tilefni til þess, að rekstur rafmagnsveitnanna verði endurskoðaður og verði athugað nánar, ef verðjöfnunargjald þarf að innheimta áfram, hvort ekki er tækifæri til að hafa það í öðru og einfaldara formi.

Þá er hér einnig till. okkar þremminganna um 16. gr., að umboð núv. stjórnar Rafmagnsveitna ríkisins falli niður við gildistöku l., en við þessa brtt. er komin önnur brtt., þ.e. að síðasti málsl. þessarar gr. falli niður og í stað þess, að umboð stjórnarinnar falli niður, verði bætt tveimur mönnum í stjórnina. Út af fyrir sig getum við, sem skrifað höfum undir meðmæli með því, að frv. verði samþ. með þessum breytingum, fallist á þá brtt.

Herra forseti. Ég sé ekki ástæðu til að hafa fleiri orð um þetta frv., en ég sé, að hv. þm. Lúðvík Jósepsson er ekki hér. (Forseti: Mér er tjáð, að hann sé ekki í húsinu.) Hann er farinn úr húsinu, og þá gefst ekki tækifæri til þess að svo stöddu að fá yfirlýsingu hans um þetta, sem ég áðan ræddi um. Það má vitanlega gera í öðru formi þá og við annað tækifæri, ef ástæða þykir til.

Frsm. minni hl. (Eðvarð Sigurðsson): Herra forseti. Frv. þetta er flutt nú öðru sinni. Á fyrri og þessu þingi, þegar það kom fram, bæði þessi skipti var höfuðröksemdin fyrir því að bæta fjárhag Rafmagnsveitna ríkisins, og um það er út af fyrir sig enginn ágreiningur, hvorki þá né nú, að þess sé þörf. En frá því að frv. þetta var flutt, hafa orðið ýmsar breytingar og margt gerst, sem gerir það að verkum, að afstaða mín til frv. getur ekki verið hin sama.

Eftir að núv. ríkisstj., — hvað eigum við að segja? — var að verða til og varð til, var farið að fjalla um þetta frv. í iðnn. og komu fram ýmsar till. frá núv. stjórnarsinum í n. Fyrst átti að lækka prósentutöluna úr 13 í 10, sem hér er um rædd, síðan að taka upp fast gjald, og átti það þá að vera kannske 1 kr. eða allt niður í 50 aura, sem ekki var komið á hreint, en síðast á fundi í morgun er þetta allt komið í gamla horfið aftur og er nú lagt til, að gjaldið verði

óbreytt, 13%. Ég vil segja það, að ég tel út af fyrir sig mjög varhugavert að fara í þessu efni inn á prósentugjald. Það er þess eðlis, að verðjöfnunargjald getur tekið breytingum í raun og veru, sem eru óháðar þeim kostnaði, sem Rafmagnsveitur ríkisins kannske þurfa að standa undir. Ljóst er, að hvort tveggja gerist, að rafmagnsnotkunin fer vaxandi og raforkuverðið hefur hækkað allverulega, og sjáanlegt er, að fram undan eru nýjar hækkanir þar, og ég held, að þeir útreikningar, sem eru í grg. frv., útkoman á þessu gjaldi verði allt önnur en sú, sem þar er gert ráð fyrir. Mætti segja mér, að á næsta ári yrði þessi skattur, þetta verðjöfnunargjald, 13% gjaldið, áreiðanlega ekki undir 400—500 millj. kr.

Eins og ég sagði, hefur margt gerst á þessu bili, frá því að frv. var lagt fram og þar til það kemur nú til afgreiðslu, og þá fyrst og fremst það, að till. eru uppi, sem sjálfsagt verða afgreiddar, um það fara í stórfellda nýja skattheimtu til ríkissjóðs til viðbótar gengisfellingu, sem orðin er. Hér er náttúrulega um að ræða gerbreytingu fyrir ríkissjóð. Og það er eftirtektarvert, að einmitt ein af röksemdunum í frv. til hækkunar söluskattsins er sú, að jafna þurfi tekjuhallann eða hlaupa undir bagga með fjárhag Rafmagnsveitna ríkisins. Það virðist sem sé, að hér sé á ferðinni alger tvísköttun: annars vegar þetta verðjöfnunargjald og hins vegar sú skattheimta, sem tekin er með hækkun söluskattsins.

Ég ætla ekki að hafa mörg orð um þetta hér og þar breytingar, sem um er að ræða á frv. að öðru leyti. Það var talið útilokað, að mánaðarleg innheimta gæti orðið á þessu gjaldi. En ég hygg, að við að lesa þar brtt., sem fyrir liggja, og bera þar saman við frv., þurfi alveg sérstaka sérfræðinga til þess að lesa það út úr málinu, að ekki sé um mánaðarlega innheimtu að ræða. En samkv. umsögn þeirra fræðimanna, sem mættu á fundi hjá iðnn. í morgun, er það ekki ætlunin. Hins vegar virðist mér frv. alls ekki bera það með sér.

Þá eru hér einkanlega tvær breytingar, sem ég vil benda á. Það er í fyrsta lagi við 1. gr., þar sem ég fæ ekki betur séð en sé verið að færa aukið vald til ráðh. frá stjórn Orkusjóðs. Það virðist a.m.k. vera tilhneiging í þá átt. Hins vegar er sú breyting, sem felst í 7. brtt. við 16. gr., þ.e.a.s. að umboð núv. stjórnar rafmagnsveitnanna ætti að falla niður við gildistöku þessara laga. Var sagt á fundinum í morgun, að hér væri um till. hæstv. iðnrh. að ræða. En nú sé ég, að hann hefur flutt brtt. við þessa brtt., að í stað þess að leggja niður umboð stjórnarinnar og sjálfsagt að skipta þar um menn, verði fjölgað í stjórninni. Stjórn Rafmagnsveitna ríkisins var skipuð í sumar, og veit ég ekki betur en þetta sé mjög óvenjuleg aðferð, þó að manna-skipti verði í ráðherrastólum, og man ekki a.m.k. nein dæmi þess í bili. Sjálfsagt mildar síðari brtt. hæstv. ráðh. málið eitthvað, en mjög finnst mér þetta óviðkunnalegt, svo að ekki sé meira sagt.

Niðurstaða okkar tveggja, sem erum í minni hl. iðnn., mín og Eyjólfss Sigurðssonar, er sú, að við leggjum til, að eins og málum er nú

komið í allri skattlagningunni og eins og mál standa í allri þeirri óvissu, sem enn er um, hvað gera á, og þá ekki síst, með hvaða hætti almennu launafólki yrðu bætt þau áföll, sem það verður fyrir, bæði vegna gengisfellingarinnar og nýrrar skattheimtu og aukinnar dýrtíðar, verulega aukinnar dýrtíðar, — meðan mál standa svo og eins hitt, að engin heildarmynd er af, hvað gera eigi í raun og veru til þess að leysa þann efnahagsvanda, sem svo mjög er fjölyrt um nú, að fyrir höndum sé, þá er það álit okkar, að ekki eigi að afgreiða þetta frv., ekki eigi að samþykkja það. Það er þess vegna till. okkar, að málinu verði vísað til ríkisstj. til meðferðar með öðrum heildarlausnum í efnahagsvandamálunum, en verði það hins vegar ekki gert, fái sú till. ekki nægan stuðning, þá verði frv. fellt.

Umr. frestað.

Neðri deild, 15. fundur.

Miðvikudaginn 4. sept., að loknum 14. fundi.

Fjárðflun til vegagerðar, frv. (þskj. 39). — 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði samþ. með 28 shlj. atkv.

Frsm. minni hl. (Karvel Pálmason). Herra forseti. Það hefur nú gerst hér, að hv. stjórnarþm. hafa fellt þá brtt., sem fram var borin við 2. umr. þessa máls, þess efnis, að hluti af því tiltekna hækkaða verðlagi á bensíni rynni til þess að leggja varanlegt slitlag á götur í kaupstöðum og kaupþúnum, þar sem þær framkvæmdir eru skammt á veg komnar. Ég harma það mjög, að svo skyldi hafa farið. Ég vil þó enn freista þess að fá á þessu lagfæringu og leyfi mér því að leggja fram ásamt hv. 2. þm. Austf., við 3. umr. málsins skrifl. brtt. þess efnis, að einni krónu af þessari tilteknu fjárhæð verði varið til þess verkefnis, sem hér hefur verið áður um rætt. Þessi till. er skriflega fram borin, og ég óska þess, að forseti leiti afbrigða, til þess að hún megi koma til umr.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 40) samþ. með 30 shlj. atkv.

Brtt 40 felld með 21:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SighB, SvJ, BGr, EðS, GS, EyS, JSk, JónasÁ, KP, LJós, MÓ, GilsG.

nei: SigurIB, SV, SvH, TÁ, VH, ÞS, ÞÞ, EBS, EKJ, FÞ, GuðIG, GHG, GTH, GF, HES, IngJ, MB, MÁM, ÓE, ÓLJ, PP.

7 þm. (IG, JóhH, LárJ, MK, PJ, PS, RH) fjarstaddir.

Frsv. samþ. með 22:6 atkv. og afgr. til Ed.

Hapdrættislán ríkissjóðs til að fullgera Djúpvæg, frv. (pskj. 3). — 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði samþ. með 28 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 30. shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (pskj. 44).

Efri deild, 16. fundur.

Miðvikudaginn 4. sept., kl. 18.05 síðdegis.

Fjáröflun til vegagerðar, frv. (pskj. 39). — 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. og útbýtingu frv. — Afbrigði samþ. með 12 shlj. atkv.

Landbrh. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Á pskj. 9 er frv. til 1. um fjáröflun fyrir Vegagerð ríkisins. Frv. þetta flutti ég, áður en núv. stjórnarskipti urðu, og það var ekki flutt sem stjfrv., heldur flutti ég það sem fjmrh. sérstaklega, en hafði áður flutt frv. sem stjfrv. á síðasta Alp. En nokkur breyting hafði verið gerð á frv. á milli þinga eða frá því að það var upphaflega flutt, og til þess, er það er flutt nú. M.a. var sú breyting fólgin í því, að frv. það, sem flutt var í vetur, var miklu meira að gerð og meiri heildarlagabálkur en þetta frv. er. Hér er fyrst og fremst um að ræða að afla Vegasjóði aukinna tekna til þeirra verkefna, sem hann þarf við að fást.

Ég vil taka fram þegar í upphafi máls míns, að það er byggt á misskilningi hjá þeim, sem það halda, að með þessu frv. sé fullnægt fjárþörf Vegasjóðs, jafnvel þó að frv. hefði orðið samþ. á s.l. vetri, miðað við þá vegáætlun og þá verðhækkun á vegagerðarframkvæmdum, sem hefur orðið síðan sú vegáætlun var samþykkt. Á það skortir nokkuð, að svo sé, að framkvæmd þeirrar vegáætlunar sé haldið, þó að þessi samþykkt sé gerð. Hins vegar var gert ráð fyrir því, að afla yrði aukins lánsfjár til vegagerðar á þessu ári til þess að draga ekki meira en brýnustu nauðsyn bar til úr þeim vegaframkvæmdum, sem gera þurfti. Auk þess varð á yfirstandandi ári að taka inn framkvæmdir, sem ekki var gert ráð fyrir á vegáætlun síðast, í sambandi við Þingvallaveginna á milli Reykjavíkur og Þingvalla vegna þjóðhátíðarinnar í sumar.

Efni þessa frv., eins og það er orðið nú eftir þær breytingar, sem gerðar hafa verið á hv. Nd., er að hækka bensinskattinn um 6 kr., eða í 16 kr., en frv. gerði upphaflega ráð fyrir, að það yrðu 17 kr., sem farið yrði í. Við þá framsögu, sem ég flutti fyrir þessu máli í hv. Nd., gat ég þess m.a., að ein króna þessa skatts væri miðuð við það, að niður féllu þau ýmsu gjöld í sambandi við bifreiðar, sem talin eru upp í fiskj.

með frv. eða grg. þess. Hins vegar var ekki lagt til að fella önnur gjöld niður með þessu frv. en það, sem varðaði þungaskatt af bensínbifreiðum. Nú hefur orðið að ráði, að taka skuli til frekari athugunar þau gjöld, sem greint er frá í fiskj. með frv., 38 talsins, og mun verða tekið til meðferðar síðar, hvort það verður gert eða eigi. En af þeim ástæðum þótti rétt að lækka skattinn um eina kr., og var það gert í hv. Nd. Sömuleiðis var þungaskatturinn lækkaður í samræmi við þetta. Biður það síðari tíma, hvaða ákvörðun verður um það tekin.

Þá voru og í hv. Nd. gerðar breytingar, sem þurfti að gera vegna samræmingar við eldri lög. Var það lagt fram í frumvarpsformi, þegar frv. kom fyrst fram á s.l. vori, en ekki þótti ástæða til að taka það upp á þessu sumarþingi, en það mun hins vegar verða gert á þinginu í vetur. Þá var og gildistaka laganna ákveðin 9. sept. í staðinn fyrir það, að upphaflega var gert ráð fyrir, að frv. tæki gildi, þegar það hefði öðlast samþykki og staðfestingu, en ekki miðað við ákveðinn dag, svo sem gert er nú, af því að eðlilegt þykir af framkvæmdarástæðum.

Ég sé ekki ástæðu til að orðlengja um þetta frv., því að þeir skattar, sem hér er verið að fjalla um, eru gamalkunnir hér á hv. Alp. Það eru þeir tekjustofnar, sem Vegasjóður hefur haft, bensinskatturinn og þungaskattur af bifreiðum. Hins vegar var ekki talin ástæða til og fjarri því að fara að hækka gúmmigjaldið, því að í raun og veru er talið nauðsynlegt að lækka heldur þann skatt en hækka síðar meir, þar sem gúmmi er meðal öryggistækja bifreiða, og ber því brýna nauðsyn til, að þau séu í hinu fyllsta lagi.

Það þarf ekki heldur að eyða orðum að því, hve mikil nauðsyn er að fá svigrúm til aukinna tekna vegna vegagerðar í landinu, því að vegagerðin er eitt af þeim stærstu málum til framfara fyrir landsbyggðina alla. Er sama, hvort lítið er til höfuðstaðar eða annarra landshluta. Allir landsmenn vilja land sitt sjá, og eitt af höfuðskáldum okkar taldi brýna nauðsyn, að þeir gætu skoðað landið út um bílrúðurnar, enda væri nú minna ort af ættjarðarljóðum og þess vegna kynntust þeir landinu nú í raunveruleikanum, en ekki í ljóðum, eins og áður var. Hvort tveggja er auðvitað nauðsynlegt. En nútímakynslóðin vill sjá hlutina, og hún er kannske að því leyti raunsærri en kynslóðir fyrri tíma, sem ekki höfðu möguleika til að kynna sér landið nema í ljóðum.

Ég sé ekki ástæðu til að vekja athygli á fleiru í frv. nema þó einu atriði, sem er nýmæli, því að það er nýmæli í frv., að taka meg upp sölu á hapdrættisbréfum vegna vegagerðar og ákveða við afgreiðslu fjárlaga, hve mikið skuli selt af þeim á ári hverju. Þá mundi það jafnhliða verða tengt þeim vegum, sem um væri fjallað. Er hér framhald á þeirri braut, sem ákveðin var með því að selja bréf slík sem þessi, þegar vegurinn yfir Skeiðarársand var lagður, og er hér um að ræða að endurbyggja þjóðveginn umhverfis landið, svo sem brýna nauðsyn ber til. Ég hef áður greint frá því, að ég tel nauðsyn bera til þess, að það sé gert, hvort sem lítið er til Vesturlandsvegar, Norðurlandsvegar eða áframhalds á Suðurlandsvegi þeim, sem nú hefur verið

lagður. Nú rétt áðan var verið að afgreiða happdrættisskuldabréfasölu vegna hringvegjar um Djúpið. Öll þessi mál eru hin ágætustu og þm. jafnan reiðubúnir til þess að leggja þeim lið.

Ég sé ekki ástæðu til, herra forseti, að orðlengja þetta, en legg til, að að lokinni þessari umr. verði málinu vísað til 2. umr. og hv. fjh.- og viðskn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 16 shlj. atkv. og til fjh.- og viðskn. með 17 shlj. atkv.

Neðri deild, 16. fundur.

Fimmtudaginn 5. sept., kl. 11 árdegis.

Verðjöfnunargjald af raforku, frv. (þskj. 6, n. 30 og 35, 33, 38). — Frh. 2. umr.

Magnús Kjartansson: Herra forseti. Eins og fram hefur komið í umr., lagði ég þetta frv. fram á síðasta þingi. Það var byggt á mjög nákvæmri úttekt sérfræðinga á afkomu Rafmagnsveitna ríkisins, sem þá var mjög slæm, og lágu fyrir mjög ítarleg gögn um þá úttekt, bæði fjölrituð skýrsla frá þessum sérfræðingum og eins útdráttur, sem var í grg. með frv. Frv. var að sjálfsögðu miðað við ástandið í efnahagsmálum, eins og það var, þegar frv. var flutt.

Þær niðurstöður, sem í frv. voru, voru í sjálfu sér ekki vefndar af neinum á síðasta þingi. Hins vegar tókst ekki að fá neina samstöðu um að afgreiða frv. frekar en önnur mál fráfarandi ríkisstj. þá. Það var, eins og menn muna, stefna stjórnarandstöðunnar að fella hvert einasta mál fyrir ríkisstj. og því lýst yfir af sumum málsvörum stjórnarandstöðunnar, að það gildi einu, þótt það væru hin bestu mál, þau skyldu samt drepín, Þess vegna var enginn áhugi á því að vinna að þessu máli.

Þegar sumarþing kom saman, taldi ég það vera skyldu mína að leggja þetta frv. fram á nýjan leik, vegna þess að þarna var um að ræða fyrirtæki, sem heyrði undir rn., sem ég bar ábyrgð á, og ég taldi mér skylt að leggja fram till. um úrbætur á fjárhagsmálum Rafmagnsveitna ríkisins. Ég gerði hins vegar grein fyrir því, þegar ég lagði frv. fram í sumar, að forsendur væru breyttar, síðan frv. var lagt fram í upphafi. Þær voru breyttar að því leyti, að gjaldstofn verðjöfnunargjaldsins hafði hækkað, vegna þess að raforkuverð hafði hækkað síðan frv. var flutt í fyrri skiptið. Þessi gjaldstofn hafði hækkað úr 2250 millj. í 2722 millj., og í samræmi við það hafði verðjöfnunargjaldið, sem af þessum gjaldstofni kæmi, hækkað úr 292 millj. í 353 millj. Ég greindi einnig frá því, að áætlanir um halla Rafmagnsveitna ríkisins á þessu ári hefðu einnig hækkað frá því, sem áætlað var í ársbyrjun. En þessar staðreyndir, annars vegar hallinn á Rafmagnsveitum ríkisins og hins vegar verðjöfnunargjaldið, eru að sjálfsögðu þær forsendur, sem menn verða að hafa til þess að geta afgreitt frv. af þessu tagi.

Nú hefur það gerst, síðan ég lagði frv. fram á sumarþinginu, að þessar forsendur hafa breyst til mjög mikilla muna. Það hefur verið framkvæmd veruleg gengislækkun, og sú gengislækkun mun hafa áhrif á afkomu Rafmagnsveitna ríkisins. Það er alkunna, að rafmagnsveiturnar skulda æðimikið fé í erlendum gjaldeyri og gengislækkunin hlýtur því að hafa áhrif á afkomu þeirra. Ég hlustaði á ræðu þá, sem hv. þm. Ingólfur Jónsson hélt hér í gær um störf n. þeirrar, sem um málið hefur fjallað, og ég heyrði þar enga grg. um þetta atriði. Það er svo að heyra, sem n. hafi ekki haft fyrir því að kanna, hvaða breytingu gengislækkunin hefði haft í för með sér fyrir afkomu rafmagnsveitnanna, og við alþm. höfum þannig ekki hugmynd um þessar forsendur.

Hin forsendan, sem ég talaði um, sjálfur gjaldstofn verðjöfnunargjaldsins, það var ekkert minnst á hann heldur. En það gefur auga leið, að gjald þetta, sem n. leggur til, á að koma til framkvæmda 1. okt., leggst á allt annan gjaldstofn en þann, sem talað var um í sumar. Gengislækkunin leiðir að sjálfsögðu til þess, að almennt heildsöluverð á raforku mun hækka verulega, ekki aðeins hjá þeim orkuöflunarfyrirtækjum, sem Rafmagnsveitur ríkisins kaupa raforku af. Það er einnig alkunna, að það mun vera ætlun ríkisstj. að leyfa mjög verulega hækkun til einstakra rafveitna. Það hefur legið fyrir um alllangt skeið umsókn frá Rafmagnsveitu Reykjavíkur um verulega hækkun á raforku, og ég hygg, að sú umsókn verði endurnýjuð með mjög hækkunum tölum einmitt eftir þessa gengislækkun. En það er svo að heyra sem n. hafi ekkert gert til þess að afla sér vitneskju um, hvernig þessi gjaldstofn muni líta út 1. okt. Um það atriði á þó að vera mjög auðvelt að gera áætlanir.

Ég hygg, að hæstv. iðnrh. hafi þegar gert upp við sig, hvaða hækkunir hann muni leggja til, að leyfðar verði til rafveitnanna. En ég hygg, að í heild muni þarna verða um að ræða mjög verulega hækkun á þessum gjaldstofni verðjöfnunargjaldsins, svo verulega hækkun, að það getur breytt gjaldinu um upphæðir, sem nema 100–200 millj. kr. á ársgrundvelli. En um þetta atriði eru ekki heldur nein gögn, sem liggja fyrir Alþ., og ég fæ ekki séð, að Alþ. geti afgreitt mál af þessu tagi, án þess að afla sér þessarar grundvallarvitneskju, því að það er ekki hægt að taka ákvarðanir um fyrirkomulag á þessu verðjöfnunargjaldi, án þess að þessar staðreyndir liggi fyrir. Að öðrum kosti eru menn að gera hlutina út í bláinn, og það getur Alþ. að sjálfsögðu ekki verið þekkt fyrir að gera. Mér finnst því, að það sé lágmarksskylda stjórnvalda að afla þessara gagna, áður en þetta frv. verði afgreitt.

Eitt atriði enn, sem hefur vakið alveg sérstaka furðu mína er það, að eftir að ég lagði fram þetta frv. til 1. um verðjöfnunargjald af raforku, kom fram frv. um breytingar á söluskatti, þar sem lagt var til, að hann yrði hækkaður um 2 visitölustig. Þetta frv. var rökstutt með afar stutttri grg., en eitt það helsta, sem þar er talið upp, er, að það eigi að leggja þennan söluskatt á til þess að jafna halla Rafmagnsveitna ríkisins. Á það hefur verið bent hér í þinginu, að það sé í sjálfu sér dálítið einkennileg aðferð, ef nota

á söluskatt til þess að draga úr halla hjá einstökum fyrirtækjum. Það er stefna út af fyrir sig, það er svo sem hægt að gera það. Verðjöfnunargjald og söluskattur leggjast á á ósköp hliðstæðan hátt. Verðjöfnunargjaldið leggst á alla þá, sem kaupa raforku, og það eru sem betur fer svo til allir þegnar landsins, og menn greiða þeim mun meira sem þeir nota meira af raforkunni, þannig að þetta er í sjálfsútskiptum og söluskattur er. Þessa leið væri ósköp vel hægt að fara, þótt hún sé ákaflega andkannaleg að mínu viti. En það er ekki hægt að gera hvort tveggja í senn. Það er ekki hægt að hækka söluskatt til þess að bæta úr rekstrarerfiðleikum Rafmagnsveitna ríkisins og um leið að leggja á verðjöfnunargjald í sama skyni. Menn verða að gera það upp við sig, hvora leiðina þeir ætla að fara. Vitanlega er það til marks um þann algera glundroða, sem við höfum séð í stjórnskiptinu, að menn virðast ekki vita hver af öðrum, menn verða að leysa sama vandamálið eftir tveimur mismunandi leiðum, og svo ætlast þeir til, að báðar leiðirnar verði notaðar og tekið verði tvöfalt gjald til að leysa þennan vanda. Þetta eru svo fráleit vinnubrögð, að ég man ekki til þess að hafa heyrt neitt af þessu tagi þann tíma, sem ég hef setið hér á Alp.

Ég hef ekki í neinu breytt þeirri afstöðu minni, að það þarf að gera ráðstafanir til þess að bæta afkomu Rafmagnsveitna ríkisins, og ég tel, að sú leið, sem ég lagði til í því efni, sé skynsamleg. En ef sú leið er farin, verður hæstv. ríkisstj. að draga til baka þá röksemd sína, að það eigi að leggja á söluskatt í sama tilgangi. Það er alger forsenda þess, að hægt sé að samþykkja frv. af þessu tagi, að frv. um söluskattinn verði afturkallað. Þetta er ein aðalröksemdin fyrir flutningi þess, og raunar einnig fjárhagur Vegasjóðs, sem einnig á að leysa eftir öðrum leiðum, þannig að þarna er um að ræða tvöfalda skattheimtu til þess að leysa tiltekin vandamál, sem eru fyrir utan ríkissjóðsdæmið, eins og venjulega hefur verið á það litið. Þetta eru algerlega fráleit vinnubrögð að mínu viti.

Ég sem sagt tel, að Alp. eigi heimtingu á að fá þær staðreyndir, sem ég gat um í upphafi, annars vegar, hver er áætlun manna um rekstrarafkomu Rafmagnsveitna ríkisins eftir gengislækkunina, og í öðru lagi, hver gjaldstofninn verði, þegar þetta gjald á að koma til framkvæmda 1. okt. Við getum ekki afgreitt þetta mál, án þess að þær staðreyndir liggi fyrir. Og í annan stað, ef við eigum að leysa vanda Rafmagnsveitna ríkisins eftir þessum leiðum, verður að breyta söluskattsfrv. Það er ekki hægt að gera þarna hvort tveggja í senn.

Um aðrar brtt., sem n. hefur gert, þarf ég ekki að fara mörgum orðum. Þær eru yfirleitt tæknilegs eðlis. Það er dálítið skopleg breyting, sem gerð er við 1. gr. í frv. upphaflega var sagt, að verðjöfnunargjaldinu skyldi varið til að bæta fjárhag Rafmagnsveitna ríkisins samkv. nánari ákvörðun stjórnar Orkusjóðs og ráðh. orkumála, en þessu er breytt, þetta verði samkv. nánari ákvörðun ráðh. orkumála að fengnum till. stjórnar Orkusjóðs. Það er greinilegt, að það er kominn iðnrh., sem kann vel að meta vald sitt og er ekki á því að deila því með einum eða neinum.

Hv. Þm. Ingólfur Jónsson spurði hér í gær um meðferð á raforku til húshitunar og beindi þeim spurningum til hv. Þm. Lúðvíks Jónssonar, sem ekki var viðstaddur á þeim fundi. Ég hygg, að hv. Þm. Ingólfur Jónsson muni það eins vel og ég, að þegar hér var samþ. frv. um niðurgreiðslur á olíu, þá fólst einnig í því frv. ákvæði um samsvarandi niðurgreiðslur á raforkuframleiðslu til húshitunar. Þetta var gert að lögum, þetta er í lögum. Hvort búið er að ganga frá reglugerð um þetta atriði, veit ég ekki, en það er þá mjög auðvelt fyrir núv. ríkisstj. að gera það, vegna þess að þessi lagaákvæði liggja nú þegar fyrir.

En í sambandi við þetta mál að öðru leyti verð ég að segja það, að mig rak í rogastans, þegar ég sá síðustu brtt. hv. iðnn. En þar segir svo: „Umboð núv. stjórnar Rafmagnsveitna ríkisins fellur niður við gildistöku þessara laga.“ Sem sé, það er lagt til, að stjórn Rafmagnsveitna ríkisins verði lögð niður. Lögum samkv. er stjórn rafmagnsveitnanna æðsti stjórnandi þessarar stofnunar, að sjálfsögðu næst ráðh., og er lagt til, að þessi æðsta stofnun verði lögð niður. Þessi stjórn rafmagnsveitnanna var sett á laggirnar af hv. Þm. Ingólfi Jónssyni, meira að segja með brbl., 1969, vegna þess að hann taldi, að starfsemi Rafmagnsveitna ríkisins væri það umfangsmikil og erfið, að ekki veitti af, að þarna væri sérstök stjórn yfir stofnuninni, eins og er yfir flestum meiri háttar fyrirtækjum á Íslandi. Þessi stjórn hefur starfað síðan, og ég hafði við hana samvinnu, meðan ég gegndi ráðherrastörfum, og mér gekk ágætlega að starfa með þessari stjórn. Hún vann þarna ágætt starf. Í sumar kom svo að því, að samkv. lögum átti að breyta um menn í stofnuninni eða skipa nýja stjórn, og ég gerði það samkv. lögum. Ég skipaði tvo menn, sem ráðh. á að skipa, og einn var skipaður samkv. tilnefningu Sambands ísl. rafveitna. Þeir menn, sem ég skipaði, voru Helgi Bergs bankastjóri og Tryggvi Sigurbjarnason verkfræðingur, sem mjög lengi hefur unnið hjá Rafmagnsveitum ríkisins, en Samband ísl. rafveitna skipaði Björn Friðfinnsson, sem er framkvstj. við Kisiliðjuna og er mjög kunnugur samskiptum sveitarfélaga við rafmagnsveiturnar. Ég gat ekki betur séð, þegar ég kom hér í gær, en þessi brtt. frá meiri hl. iðnn. væri alveg fullkomið vantraust á þessa þrjá menn. Það var engin grein gerð fyrir því, hvers vegna ætti að fella þessa stjórn niður. Og ég gat ekki betur séð en þarna væri meira að segja verið að veitast alveg sérstaklega að formanni n., Helga Bergs bankastjóra, en hann er sem kunnugt er einn af helstu forustumönnum Framsfl. Mér fannst þetta vera til marks um það sérkennilega andrúmsloft, sem ríkir á milli stjórnarflokkanna og við höfum orðið varir við síðustu dagana hér á þingi í mjög ríkum mæli.

Hitt er þó það alvarlega, að ráðh. skuli ætla að leyfa sér, — mér er kunnugt um, að það var samkv. tilmælum hæstv. iðnrh., sem meiri hl. n. flutti þessa till., — að leggja niður stofnun af þessu tagi án þess að gera nokkra grein fyrir því hvers vegna og án þess að því fylgi nokkur almenn kerfisbreyting. Ég er hræddur um, að það kæmi hér upp ákaflega einkennilegt ástand á Íslandi, ef á að taka upp þann sið, þegar ný

rikisstj. tekur við, að þá beiti einstakir ráðh. sér fyrir því, að breytt sé stjórnun og stofnunum, sem undir þá heyra, fyrr en þá kemur til þess, að það eigi að breyta þeim lögum samkv. Ég starfaði með ákaflega mörgum stjórnunum þann tíma, sem ég var ráðh. Voru ýmsar þeirra þannig skipaðar, að ég hefði kosið, að þær hefðu verið öðruvísi skipaðar, en mér datt það ekki í hug að flytja nokkurn tíma nokkra till. um það, að ákvarðanir fyrirrennara míns um það efni stæðu ekki. Ef við gerðum það, þá værum við komnir inn á ákaflega hættulegar brautir. Þá værum við farnir að taka upp þá starfshætti, sem tíðkast í Bandaríkjunum, þar sem um alla slíka embættismenn er skipt með hverri nýrri ríkisstj., og ég held, að þau vinnubrögð séu ekki til fyrirmyndar. Ég held, að okkur ríði á að hafa frekar samhengi í hlutunum og breyta þá málum, þegar lög heimila, að það sé gert, en vera ekki að reyna að sparka einstökum stjórnunum bara að geðþótta einstakra ráðh. Ég tel, að þetta sé í sjálfu sér stórmál og beri að vara mjög alvarlega við stefnu af þessu tagi.

Hv. formaður iðnn. tjáði mér, að þessi till. væri borin fram samkv. ósk ríkisstj., það hefði orðið samkomulag um það í ríkisstj. að flytja þetta mál hér. Ég fór svo að kanna það, og þá kom það í ljós, að svo var alls ekki. Um þetta hafði ekki verið gert neitt samkomulag í ríkisstj. Það var aðeins hv. þm. Þórarinn Þórarinsson, sem hafði beygt sig fyrir því, sem hæstv. iðnrh. hafði sagt við hann, og það stóð ekkert á þessum hv. þm. að fara á þennan sérkennilega hátt með flokksbróður sinn, Helga Bergs.

Þegar ég hafði vakið athygli ráðh. Framsóknar á þessu, létu þeir málið til sín taka, og það leiddi til þess, að það kom fram brtt. frá hæstv. iðnrh., og nú á ekki að leggja stjórnina niður, nú á að fjölga í henni, nú eiga að vera þar 5 menn, en ekki 3. Það hefði kannske verið hægt að rökstyðja fyrri till. með sparnaðarhugmyndum, en varla þó þegar á að fjölga í henni upp í 5. Hæstv. iðnrh. sagði mér, að þetta stafaði af því, að það væri enginn fulltrúi Sjálfstfl. í stjórninni. Það eru ekki fulltrúar neinna flokka í þessari stjórn. Í þessa stjórn eiga ráðh. að velja menn eftir því, sem þeir treysta þekkingu þeirra, reynslu og hæfileikum. Það eiga engir flokkar fulltrúa í þessari stjórn. Það eru, eins og ég sagði áðan, margar stjórnir, sem ég starfaði með, þar sem Alþb. átti engan fulltrúa, og mér kom aldrei í hug að flytja lagabreytingu á þingi til þess að reyna að troða inn einhverjum fulltrúa Alþb. í slíka stjórn. Ég held, að ef menn hafi þennan hátt á, þá séu þeir líka komnir út á ákaflega hættulega braut, þar sem þröng og einstrengingsleg flokks-sjónarmið eru sett ofar almennum hagsmunum, þannig að mér finnst þessi till. frá hæstv. iðnrh. einnig ganga mjög á svig við eðlilegar hugmyndir okkar um lýðræði og þingræði og beri þann keim, að þessi hæstv. ráðh. meti flokksræðið miklu meira.

En sem sé, þetta er ásamt öðru til marks um það, að það er heldur einkennilegt andrúmsloft innan þessarar hæstv. ríkisstj. og þar muni hvor flokkurinn um sig reyna að óta sínum tota, eins og hægt er, sparka út mönnum hvor fyrir öðrum eða troða sínum mönnum inn, ef það tekst ekki,

þótt það sé búið að reyna það. Vinnubrögðum af þessu tagi vil ég mótmæla mjög eindregið. Ég tel, að þau séu algert nýmæli hér á þingi í ákaflega langan tíma. Og ef þetta yrði tekið upp, þá gæti eftirleikurinn orðið helst til hvímlæiður.

Ég gat áðan um, að það lægi ekki fyrir sú vitneskja um afkomu Rafmagnsveitna ríkisins annars vegar og um gjaldstofn verðjöfnunargjaldsins, sem Alþ. þyrfti á að halda til þess að geta tekið ákvarðanir um þetta mál. Við það bættist svo það, sem hv. þm. Eðvarð Sigurðsson gerði grein fyrir hér í gær, að það er einnig mikil breyting á ytri aðstæðum, frá því að þetta frv. var flutt. Nú er verið að steypa yfir þjóðina feiknalegum nýjum verðhækkunum á öllum sviðum. Það er búið að hækka landbúnaðarvöruverðið um 20%, það er búið að ákveða gengislækkun, sem hefur í för með sér almenna verðlagshækkun upp á 6—7%, og feiknalegar verðbreytingar aðrar eru fram undan. Ég minntist áðan á almenna raforkuhækkun, sem vitað er, að fram undan er, og ég las það í Morgunblaðinu í frásögn af ræðu, sem hæstv. forsrh. hélt á Varðarfund, að það stæði til að hækka hitaveitugjöldin um 56% o.s. frv. Hæstv. ráðh. lét þess getið, að það mætti búast við, að kaupgjald þyrfti að hækka um 35% 1. des., ef kaupsamningar, sem gerðir voru í vor, ættu að standast. Ef þessar kaupbætur koma ekki til framkvæmda, jafngildir það 26% skerðingu á kjörum manna, meira en fjórðungsskerðingu á kaupmætti launa. Og ég er hræddur um, að þá færi að verða ansi þröngt fyrir dyrum ýmissa þeirra, sem lægst laun hafa í þjóðfélaginu. Ég skil því ákaflega vel það viðhorf, sem kemur fram í áliti minni hl. iðnn., frá hv. þm. Eðvarð Sigurðssyni og Eyjólfu Sigurðssyni, að það verði að taka einnig þetta mál inn í það allsherjardæmi, sem við erum nú að fást við. Og raunar fæ ég ekki betur séð en að fyrst menn fengust ekki til þess að afgreiða þetta mál, þegar það var borið fram á eðlilegum forsendum á fyrra þingi, þá reki engin nauður eftir að afgreiða það núna í skyndingu og án þess að nauðsynlegar upplýsingar liggi fyrir. Það er algerlega ljóst, að Rafmagnsveitur ríkisins munu engar tekjur geta fengið af þessu verðjöfnunargjaldi á þessu ári, og því er nægilegt ráðrúm til þess að leysa fjárhagsvanda þeirra í haust og þá eftir að ljósara er orðið, hverngi ætlunin er að halda á hinni almennu fjármála-stefnu í landinu og hver sú kjaraskerðing verður í raun á lágtækjufólki, sem hæstv. forsrh. hefur boðað með ákaflega hrikalegum tölum.

Iðnrh. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Áður en ég vik að sjálfu frv. og efni þess, þykir mér rétt að minnst aðeins á það mál, sem hv. fyrrv. iðnrh., 3. þm. Reykv., Magnús Kjartansson, talaði hér um af nokkrum tilfinningahita, svo sem eðlilegt er, vegna þess hvað honum er það mál hjartfólgið, en það er verndun lýðræðisins á Íslandi. Tilfni þess, að talað er af svo miklum tilfinningahita um lýðræðisást sína og árás núv. ríkisstj. á lýðræðið, var, að ég hef lagt til, að í stjórn rafmagnsveitnanna verði 5 menn, en ekki 3. Það þarf töluvert hugmynda-

flug til þess af svo litlu tilefni að halda svo fjálglega ræðu um lýðræðið í landinu. En svo er mál með vexti, að þegar nefndir og stjórnir eru til þess valdar að fjalla um ákveðin mál eða veita forstöðu einhverjum stofnunum, er einna algengast, að Alþ. sjálft velji slíka fulltrúa, slíkar stjórnir eða ráð með hlutfallskosningu. Þessar hlutfallskosningar eru talðar eitt af grundvallaratriðum lýðræðis og þingræðis, til þess að sem flestar skoðanir komi fram og sjónarmið einstakra stjórnmálaflokka fái að njóta sín. Ég hef ekki heyrt fyrr, að sú skipan mála, að nefndir og ráð, sem valin eru af Alþ., séu kosin með hlutfallskosningu, sé áráð á lýðræðið. Ég hélt, að það væri hið gagnstæða. Þegar kosið er í slíkar nefndir, má segja, að séu tvö sjónarmið. Annars vegar er það sjónarmið að sjálfsögðu að velja hæfa menn til þessara starfa, og um leið hitt sjónarmiðið, að tekið sé tillit til stjórnmálaflokkanna, svo að sjónarmið þeirra og skoðanir komi fram. Þetta hélt ég, að væri almennt viðurkennt.

Nú er það svo um þessa litlu till. mína um, að í stjórn rafmagnsveitnanna verði 5 menn, en ekki 3, að þá er þess í fyrsta lagi að geta, að varðandi stjórnir og ráð fyrir ríkisstofnanir er það einna algengast, að þar séu 5 eða 7 menn. Má þar nefna landsvirkjunarstjórn, sem er skipuð 7 mönnum, Laxárvirkjunarstjórn, skipuð fimm mönnum, svo að ég nefni tvær stofnanir, sem eru náskyldar Rafmagnsveitum ríkisins. Ég tel, að því sé ekki óeðlilegt, þó að gert sé ráð fyrir, að 5 menn skipi stjórn þessa mikla og merka fyrirtækis, sem hefur sérstöðu að ýmsu leyti, sérstaklega vegna þess, að grundvallarsjónarmiðin, sem ráða starfsemi og uppbyggingu Rafmagnsveitna ríkisins, eru þannig, að þetta fyrirtæki getur ekki horið sig. Þetta er liður í byggðapró- uminni og byggðastefnunni, jafnvægi í byggð landsins, og þess vegna verður alltaf annað veiðið að leita til Alþ. um sérstaka fjáröflun í þessu skyni. Ég tel einnig eðlilegt, að í stjórn Rafmagnsveitna ríkisins, sem snerta svo mjög öll byggðarlög þessa lands, komi fram sem flest sjónarmið og m. a. sjónarmið frá stjórnmálaflokkunum. Þetta er ekki áráð á lýðræðið, heldur er það í samræmi við grundvallarkröfur lýðræðisins, sem eru viðurkenndar af Alþ. og þjóðinni með því, að mikið af stjórnnum og ráðum er einmitt kosið hlutfallskosningu á Alþ. Þess vegna er allt tal hv. þm. um, að þessi till. mín sé áráð á lýðræðið, hugarburður einn og fleipur.

Varðandi sjálft efni málsins er það frv. iðnrh. Magnúsar Kjartanssonar, sem hér liggur fyrir. Hann hefur haldið tvær ítarlegar framsöguræður fyrir því, í fyrria sinnið 27. mars, þegar hann lagði fram frv. á síðasta þingi, og aftur nú 14. ágúst. Um röksemdir fyrir þessu frv. má að verulegu leyti vísa til þessara tveggja framsöguræðna hv. þm. Hann gerði þar mjög glögga grein fyrir því, hvers vegna þessi fjáröflun væri nauðsynleg, að leggja 13% verðjöfnunargjald á raforkusölu í landinu til þess að rétta við hag Rafmagnsveitna ríkisins.

Nú heldur þessi höfundur og framleggjandi og formælandi frv. því fram, að forsendur séu gerðar. Það er rétt, að forsendur hafa breyst að töluverðu leyti, frá því að frv. var upphaflega

samið á s. l. vetri. En þær forsendur hafa breyst í þá átt, að fjárþörfin er meiri en hún var. Það hefur t. d. komið í ljós, að halli Rafmagnsveitna ríkisins nú í ár, 1974, stefnir á um 400 millj., sem er á annað hundrad millj. kr. meira en gert var ráð fyrir áður. Það er gert ráð fyrir því einnig, að hallinn á árinu 1975 verði hvorki meira né minna en rúmar 500 millj. kr., sem er miklu meira en gert var ráð fyrir, þegar frv. var upphaflega lagt fram. Þessu til viðbótar kemur svo það atriði, sem hv. þm. nefndi, og það er gengisbreytingin síðasta, sem að sjálfsögðu eykur enn á greiðsluhalla rafmagnsveitnanna, vegna þess að útgjöld hennar og gjaldabýrði hækka að töluverðu marki af þeim sökum. Þessar staðreyndir leiddu til þess, að þeir embættismenn og sérfræðingar, sem um málið fjölluðu nú að nýju, bæði frá iðnrh. og fjmrh., töldu æskilegt og lögðu til, að verðjöfnunargjaldið yrði hækkað úr 13% í 15%, og töldu ekki af veita. Ríkisstj. taldi hins vegar ekki rétt að breyta frá því, sem er í frv. Magnúsar Kjartanssonar, og því er það óbreytt, 13%, eins og það var.

Í rauninni þarf ekki frekari orðum um þetta að fara. Það er auðvitað hægt að biðja um sundurliðaðar áætlanir á því, hvað t. d. gengisbreytingin núna og þá væntanlega allar þær gengislækkunar, sem gerðar voru á fyrri helmingi þessa árs, í ráðherrafrádrátti Magnúsar Kjartanssonar, hafa aukið útgjöld rafmagnsveitnanna mikið. En ég held, að það ráði ekki úrslitum um afgreiðslu þessa máls. Ég held, að engum blandist hugur um, að þetta 13% gjald, sem í frv. var upphaflega og lagt er til, að haldist áfram, sé nauðsynlegt til þess að bæta upp halla rafmagnsveitnanna, en muni þó ekki nægja til þess að fullu.

Það hefur verið hamrað mjög á því, bæði í ræðu hv. 3. þm. Reykv. og enn fremur Eðvarðs Sigurðssonar, 7. þm. Reykv., að leggja eigi á tvöfaldan skatt til að mæta sömu fjárþörf. Það er byggt á því, að í grg. frv. um hækkan söluskatts er minnst á greiðsluvandkvæði rafmagnsveitnanna. Nú vil ég upplýsa það í fyrsta lagi, að þetta verðjöfnunargjald, 13%, ef lögfest verður, mun skila sér að sáralitlu leyti inn á þessu ári. Það er lítið sem ekkert, sem mun greiðast af því fyrir lok þessa árs. Hins vegar kemur það náttúrliga að gagni fyrir rafmagnsveiturnar á næsta ári. Hins vegar er greiðsluhalli rafmagnsveitnanna þegar á þessu ári orðinn mjög þungur baggi á ríkissjóði, og þess vegna er ekkert óeðlilegt, þótt á hann væri minnst í grg. fyrir söluskattinum sem eitt dæmi um þann mikla fjárhagsvanda og greiðslubyrði, sem á ríkissjóði hvílir.

Ég skal ekki fara um þetta fleiri orðum. Mér kemur það nú nokkuð á óvart, að hv. 3. þm. Reykv., Magnús Kjartansson, skuli nú snúast á móti sínu eigin frv., það er kannske mannlegt, en stórmannlegt er það ekki.

Eyjólfur Sigurðsson: Herra forseti. Það frv., sem hér er til umr. um verðjöfnunargjald til Orkusjóðs, er eins og önnur frv., sem hér hafa verið til umr. síðustu daga, um nýjar álögur á þjóðina. Við, sem stöndum að nál. minni hl. iðnn., berum ekki á móti því, að þær upplýsingar, sem liggja fyrir um slæman fjárhag Rafmagnsveitna

ríkisins, séu réttar. Hins vegar hefur því verið haldið fram hér í umr., að með hækkun sölu-skatts um 2 stig sé m. a. verið að bæta fjárhag Rafmagnsveitna ríkisins, og teljum við því ekki nauðsynlegt að samþykkja þetta frv. á þessu stigi, heldur að því verði vísað til ríkisstj.

Ég vil leggja áherslu á, að hér er verið að leggja nýjan skatt á allan almenning í landinu, og hefur þó ýmislegt verið að gerast hér undanfarna daga í samþykkt skatta. Ef að líkum lætur, verður hækkun söluskatts samþ. sem lög frá Alp. fyrir þingslit, og verður þar um allmiklar nýjar álögur að ræða. Verðjöfnunargjaldið, er leggst á raforkuverð, kemur á allan almenning, enda eru svo til allir landsmenn rafmagnsnotendur, og kemst því enginn undan því. En eins og er með alla skatta á nauðsynjar í nútíma-þjóðfélagi, koma slíkir neysluskattar þyngst á þá lægst launuðu.

Þar sem ekki hafa komið fram frá hæstv. ríkisstj. neinar till. eða upplýsingar um, hvernig þeir lægst launuðu eiga að fá bættar þær álögur, sem ríkisstjórnarflokkarnir eru þessa dagana að samþykkja hér á hv. Alp., hlýtur að vera æði erfið fyrir marga hv. þm. að standa að samþykkt þessa frv. og annarra, er nú liggja frammi á Alp., enda er ekki því að leyna, að þrátt fyrir að ég hafi ekki setið nema tvo daga á Alp., hef ég saknað hér þm. úr stjórnarliðinu, m. a. forustumanna úr verkalyðshreyfingunni, en ég átti von á því, að þegar slíkar álögur eru í uppsiglingu, þá hefðu forustumenn úr verkalyðshreyfingunni, er sæti eiga á Alp., eitthvað um þau frv. að segja.

Þrátt fyrir að hér á Alp. séu nokkuð skiptar skoðanir um, hvað staða ríkissjóðs sé slæm, held ég, að flestir geri sér grein fyrir því, að ekki verður annað en viðurkennt, að fjárhagur ríkissjóðs sé slæmur. Ég er þeirrar skoðunar, að miklu fyrr hefði átt að kippa í taumana og reyna að draga úr þeirri gegndarlausu eyðslu, sem þjóðin hefur stundað nú síðustu missirin, fyrst og fremst vegna þeirrar óvissu og stjórnsleysis, sem ríkt hefur, og hefði þá ekki þurft að gripa til svo róttækra aðgerða sem nú er verið að gera og eiga eftir að skella á þjóðina af fullum þunga á næstu mánuðum.

Það hefur því miður æði oft verið tjaldað til einnar nætur í efnahagsmálum hjá fyrrv. ríkisstj., og nú súpum við seyðið af því. Hins vegar greinir okkur á um, hversu geyst þarf að ganga í því að breyta þessu ófremdarástandi og hvaða leiðir til lausnar skal fara. Það er mín persónulega skoðun, að verðjöfnunargjaldið hefði mátt bíða, þar til þing kemur saman aftur og séð verður, hvernig heildarlaun efnahagsmála er hugsuð af núv. ríkisstj., og þær hliðarráðstafanir, er væntanlega sjá fyrir en seinna dagsins ljós, hvernig vernda eigi þá lægst launuðu gegn þessum álögum, eru kunnar.

Það kemur fram í frv., að verðjöfnunargjaldið á aðeins að innheimta til ársloka 1975. En eins og áður hefur verið bent á í umr., virðist það oftast vera reynslan, þegar fundin sé ný leið til skattlagningar og hún komi til framkvæmda, að þá virðist erfiðara að afnema slíka skatta en koma þeim á.

Ég vil að lokum fagna því, að ríkisstj. mun nú vera í þann veginn að hefja viðræður við aðila Alp. 1974. B. (95. löggjafarþing).

vinnumarkaðarins, og það er von mín, að þær viðræður beri árangur, því að án samráðs við aðila vinnumarkaðarins er hæpið, ef að líkum lætur, að takist að koma á jafnvægi í efnahagsmálum þjóðarinnar.

Að síðustu vil ég ítreka, að það er mikil nauðsyn, að ríkisstj. og forustumenn verkalyðshreyfingarinnar sjái svo um, að þeir lægst launuðu, sem svo illa fóru út úr samningum s. l. vetur, fái að fullu bættar þær álögur, sem nú eru á þá lagðar.

Magnús Kjartansson: Herra forseti. Hæstv. iðnrh. tókst heldur illa að skýra tilraunir sínar til þess fyrst að leggja niður stjórn Rafmagnsveitna ríkisins og síðan að fjölga í henni með skírskotun til lýðræðis. Hann taldi, að till. sín jafngildi því, sem mjög tíðkaðist hér, að stjórnir stofnana væru kosnar hlutfallskosningum á þingi. Það er alveg rétt, þannig er að farið með mjög margar stofnanir, og hæstv. ráðh. hefur að sjálfsögðu verið í löfa lagið að leggja það til, að stjórn Rafmagnsveitna ríkisins yrði kosin með hlutfallskosningu á Alp. En till. hans fjallaði alls ekki um það. Hún fjallaði ekki um, að Alp. ætti að ákveða eitt eða neitt. Hún fjallaði um það, að hæstv. iðnrh., Gunnar Thoroddsen, persónulega, tilnefndi tvo menn í stjórnina til viðbótar þeim þremur, sem þar hafa starfað um alllangt skeið. Ég sé ekki, að þetta eigi neitt skylt við lýðræði. Þetta er hins vegar einræðis-tilhneiging þessa hæstv. ráðh. Það er hann sjálfur, sem vill fá þessa persónulegu heimild.

Annað atriði, sem kom fram í ræðu hæstv. ráðh., sem ég óska eftir að fá nánari skýringar á, er sú staðhæfing hans, að áætlað sé, að 500 millj. kr. halli verði á Rafmagnsveitum ríkisins á næsta ári. Ég hef í höndunum gögn, sem sam- an voru tekin af Rafmagnsveitum ríkisins í maí í ár, og þar er hallinn fyrir árið 1975 áætlaður 243 millj. kr. Þessi halli hefur allt í einu tvöfaldað í meðföllum þessa hæstv. ráðh., og ég óska sannarlega eftir skýringum á þessari furðulegu hækkun frá því í maí í sumar.

Það voru engir tilburðir til þess að leggja fram þau gögn, sem ég benti á, að væru forsenda fyrir ákvarðanatöku á þessu sviði. Og mér finnst satt að segja, að alþm. séu ansi lítillþægir, ef þeir óska ekki eftir því að fá í hendur staðreyndir af þessu tagi, sem eru alger forsenda fyrir ákvarðanatöku.

Hæstv. ráðh. sagði í lokin, að ég hefði snúist gegn eigin frv. og það væri kannske mannlegt, en ekki stórmannlegt. Eins og allir vita, sem hér eru inni, fer því mjög fjarri, að ég hafi snúist gegn eigin frv. Ég tel, að ég hafi bent á eðlilega og rétta aðferð til að leysa þennan vanda, og sú skoðun mín er algerlega óhöggvæn. En ég vil ekki ákvarða þetta frv., nema ég fái í hendurnar gögn um þær umfangsmiklu breytingar, sem orðið hafa, síðan frv. var seinast lagt fram, og í annan stað vil ég ekki sætta mig við það, að þessi vandi sé leystur eftir tveimur leiðum og þar með framkvæmd tvöföld gjaldtaka í þessu skyni, eins og gert er með þessu frv. og söluskattsfrv. Það eru þessi vinnubrögð, sem ég hef gagnrýnt, en ekki sú aðferð, sem í frv. felst.

ATKVGR.

Till. á þskj. 35 um að vísa málinu til ríkisstj. felld með 21:10 atkv.

Brtt. 33,1 (ný 1. gr.) samþ. með 21:6 atkv.

— 33,2 samþ. með 21 shlj. atkv.

2. gr., svo breytt, samþ. með 22 shlj. atkv.

Brtt. 33,3 (ný 3. gr.) samþ. með 22 shlj. atkv.

4.—5. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.

Brtt. 33,4 samþ. með 22 shlj. atkv.

6. gr., svo breytt, samþ. með 22 shlj. atkv.

Brtt. 33,5 (ný 7. gr.) samþ. með 22 shlj. atkv.

8.—11. gr. samþ. með 22 shlj. atkv.

Brtt. 33,6 samþ. með 22 shlj. atkv.

12. gr., svo breytt, samþ. með 22 shlj. atkv.

13. gr. samþ. með 22 shlj. atkv.

Brtt. 38,1 samþ. með 20:8 atkv.

14. gr., svo breytt, samþ. með 21:1 atkv.

15. gr. samþ. með 23 shlj. atkv.

Brtt. 38,2 samþ. með 21 shlj. atkv.

— 33,7 (ný 16. gr.), svo breytt, samþ. með 22 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 22:8 atkv.

Samkomudagur reglulegs Alþingis, frv. (þskj. 29). — 1. umr.

Forsrh. (Geir Hallgrímsson): Herra forseti. Ég sé ekki ástæðu til þess að hafa mörg orð um þetta frv. Samráð hafa verið höfð við formenn þingflokka um efni þessa frv. og hafa þeir samþykkt að greiða fyrir afgreiðslu þess á þingi, en jafnframt áskilið sér rétt til þess að taka afstöðu til frv. andstæða efni þess. Í Ed. fór og svo, að formælendur Alþfl. létu það liggja á milli hluta.

Um ástæðurnar fyrir því, að samkomudegi reglulegs Alþ. er frestað, þarf ekki að fjölyrða. Annars vegar er öllum þingheimi kunnugt um, að aukabing hefur setið frá 18. júlí og til þess dags, og hins vegar er á það minnst, að ný ríkisstj. var ekki mynduð fyrr en 28. ágúst s. l. og þess vegna gefst lítil tími til að undirbúa ýmis þingmál fyrir venjulegan samkomudag reglulegs Alþ., 10. okt. n. k. Því hefur þótt ástæða til að óska eftir þessari frestun á samkomudegi reglulegs Alþingis.

Ég vil leyfa mér að leggja til, að frv. þessu verði vísað til 2. umr. og allshn., og mælist enn á ný til þess, að hv. þm. greiði fyrir afgreiðslu frv. sem fyrst.

Magnús Kjartansson: Herra forseti. Það er nú ljóst, að það er ætlun hæstv. ríkisstj. að senda okkur alþm. heim í dag og fresta auk þess samkomudegi reglulegs Alþingis um þrjár vikur. Þetta sumarþing var haldið samkv. sérstakri ósk og kröfu Sjálfstfl. Það var vitað, að Alþ. þyrfti að koma saman í tilefni af þjóðhátíð, en Sjálfstfl. lagði á það mjög þunga áherslu, að þar yrði um raunverulegt starfsþing að ræða. Flokkurinn sagði, að það væru svo mörg og alvarleg og stórtæk vandamál, sem yrði að takast á við, að það væri ekki sæmandi annað en Alþ. yrði haft með í ráðum um afgreiðslu þeirra. Það er ekki langt liðið síðan ný ríkisstj. var mynduð undir forsæti

Sjálfstfl., og þá eru þessi viðhorf allt í einu gerð breytt. Nú þarf að senda Alþ. heim með hraði. Þær röksemdir, sem voru hafðar uppi fyrir á þessu ári og ég gæti vitnað til, ef ekki hefði verið gert æðimikið að því undanfarna daga að vitna í gamlar ræður forustumanna Sjálfstfl., báru allar með sér, að Sjálfstfl. teldi, að Alþ. yrði að vera með í ráðum um lausn þessara alvarlegu vandamála.

Menn kunna kannske að skilja það, þeir, sem fylgst hafa með störfum Alþ. þessa fáu daga, eftir að ríkisstj. var mynduð, að forustumönnum stjórnarflokka finnst þægilegra að losna við Alþ., svo að ekki auglýsist hér á hverjum einasta degi frammi fyrir okkur þm. og raunar frammi fyrir þjóðinni allri, hversu heiftarlegur ágreiningur er uppi milli stjórnarflokka og hvað andrúmsloftið á milli þeirra er óeðlilegt. Það hefur komið fram í hverju einasta máli, sem hér hefur legið fyrir, að um þau hefur verið störfelldur ágreiningur, það hefur orðið að taka frest á frest ofan til að jafna þennan ágreining, ekki aðeins á milli flokka, heldur innan þeirra hvors um sig.

Ég segi fyrir mig, að ég tel þetta engan ljóð á ráði núv. ríkisstj. eða hennar flokka, sem styðja hana. Ég er þeirrar skoðunar, að stjórnarmálaumr. hér á Íslandi megi gjarnan vera opnari en hún hefur verið. Ég hef látið þá skoðun í ljós áður, og hún er algerlega óbreytt. Ég tel það ekkert óeðlilegt, að það komi fram opinberlega, ef ágreiningur er uppi innan stjórnarflokka eða innan stjórnarmálaflokka, og að menn geri grein fyrir þeim mismunandi skoðunum, þannig að þjóðin geti fylgst með því. Slíkt tel ég vera eðlilegt lýðræði. En ráðamenn núv. stjórnarflokka vilja auðsjáanlega losna við þetta ástand, sem þeim finnst ákaflega hvítleitt, og þess vegna vilja þeir losna við þingið núna. Og það er mál út af fyrir sig.

En hitt atriðið, að fresta samkomudegi Alþ. um 3 vikur, tel ég vera algerlega fráleitt. Það er alþykka, að það verður fjallað um mörg ákaflega veigamikil vandamál á næstu vikum. Hæstv. ríkisstj. hefur skýrt frá því, að hún ætli að hafa samráð við svokallaða aðila vinnumarkaðarins um ákaflega mörg atriði, einnig atriði, sem snerta löggjöf, og hún muni svo haga sínum ákvörðunum á grundvelli þess. Ég tel það algerlega fráleitt, að gerðar séu ráðstafanir til þess að koma í veg fyrir, að Alþ. geti á eðlilegan hátt ekki aðeins fylgst með, heldur tekið þátt í þessum verkum.

Hæstv. forsrh. mæltist til þess í fyrstu ræðu, sem hann hélt, eftir að hann hafði tekið við forustu ríkisstj., að hann gæti haft sem best samstarf við alla þingflokka og alla þm., og þannig tel ég, að við eigum að starfa hér á þingi. En þá verður einnig að gefa þm. tækifæri til þess. Ég er mjög á þeirri skoðun, sem hv. þm. Eysteinn Jónsson hefur oft gert grein fyrir hér á þingi, að staða okkar þm. sé orðin gerð breytt, eftir að okkur er greitt kaup allt árið, — kaup, sem á að nægja okkur til framfæris. Eftir það er hægt að gera miklu meiri kröfur um vinnu til hv. þm. Það er ætlast til þess, að þeir gegni störfum verulegan hluta ársins, og ég tel, að það eigi þeir að gera. Ég sé engin haldþær rök fyrir því

að fresta reglulegum samkomudegi Alþ., ég tel þvert á móti, að ástandið, eins og það er í efnahagsmálum og stjórnmálum, geri ákaflega brýnt, að Alþ. komi saman á þeim degi, sem lög mæla fyrir um, þannig að Alþ. geti tekið þátt í ákvarðanatöku með umr. og till. Þess vegna er Alþb. algerlega andvigt þessu frv. og mun greiða atkv. á móti því.

Karvel Pálmason: Herra forseti. Varðandi það mál, sem hér er til umr., vil ég aðeins segja örfá orð.

Það er rétt, sem hæstv. forsrh. greindi hér frá, að þetta var rætt á óformlegan hátt við formenn þingflokka, a. m. k. stjórnarandstöðunnar, að ég hyggt. Ég vil taka það sérstaklega fram og greindi honum frá því, að ég hefði talið eðlilegt, að um slíkt mál hefði verið rætt formlega við þingflokksformenn flokkanna.

Varðandi afstöðu mína til þessa er það að segja, að ég hefði talið eðlilegt, eins og mál nú standa, að Alþ. hefði komið saman 10. okt., eins og lög gera ráð fyrir. Það var nefnt hér áðan af hv. 3. þm. Reykv., að mörg stórmál, stórar ákvarðanir a. m. k. liggja í loftinu og eru líkur á, að verði teknar á þeim tíma, sem Alþ. mun ekki sitja að störfum. Ég hefði talið eðlilegt, að alþm. hefði verið gefinn á því kostur að taka þátt í þeim störfum, auk þess sem fyrir reglulegu Alþ. liggja strax í upphafi þau störf að kjósa þn., og reynslan hefur sýnt, að a. m. k. einni þeirra n., sem þar er kjörin, hefur ekki veitt af þeim tíma, sem henni hefur verið ætlaður, þ. e. a. s. frá 10. okt. til jólahlús, þ. e. fjv. Ég held því eða a. m. k. óttast, að þeirri n. gefist ekki tækifæri til að sinna störfum sínum á eðlilegan hátt, miðað við, að þing komi ekki saman fyrr en í lok okt. Ég hefði því talið eðlilegt, að reglulegt Alþ. hefði komið saman a. m. k. 10. okt. og þingið komist á laggirnar. Hefði mönnum sýnst svo, að ekki væri ástæða til, eftir að það hefði gerst, að láta þing sitja, þá hefði mátt fresta því til þess tíma, sem menn hefðu talið eðlilegt, að það kæmi þá aftur saman. En ég skal ekki fjölyrða frekar um þetta eða tefja umr. Við munum ekki, úr því sem komið er, hafa frekari afskipti af þessu máli, en ég vildi gera grein fyrir afstöðu minni til þess hér og nú.

ATKVGR.

Fr. vísad til 2. umr. með 27 shlj. atkv. og til allshn. með 28 shlj. atkv.

Neðri deild, 17. fundur.

Fimmtudaginn 5. sept., að loknum 16. fundi.

Verðjöfnunargjald af raforku, frv. (þskj. 48). — 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði samþ. með 29 shlj. atkv.

Iðnrh. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Það er aðeins örstutt aths. til upplýsinga. Ég gat þess við 2. umr., að talið væri, að halli Rafmagnsveitna ríkisins yrði allmiklu meiri nú í ár en gert hafði verið ráð fyrir, þegar frv. var samið. Hv. 3. þm. Reykv. óskaði nánari upplýsinga um þetta, og vil ég þess vegna lesa hér örlitinn kafla úr grg. þeirra ráðuneytisstjórnanna tveggja í fjmrn. og iðnrn. um þetta efni. Þar segir:

„Halli Rafmagnsveitna ríkisins 1975 var á þeim tíma, er frv. var samið, áætlaður 275 millj. Eins og mál horfa nú, mun halli RARIK árið 1974 nema 514 millj. kr. Orsakir stóraukins halla má rekja til hækkunar launa, fyrirsjáanlegrar hækkunar á öllu efni til viðhalds og rekstrar, svo og stórhækkunar vaxta og afborgana, þar sem lán-tökur til RARIK árið 1974 eru um 500 millj. kr. Þær en reiknað var með, þegar hallatalan 257 millj. var reiknuð út.“

Þetta vildi ég láta koma hér fram til upplýsingar því, sem um var spurt.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 22:9 atkv. og afgr. til Ed.

Efri deild, 17. fundur.

Fimmtudaginn 5. sept., kl. 2 miðdegis.

Fjáröflun til vegagerðar, frv. (þskj. 39, n. 42, 45 og 46, 43). — 2. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. og brtt. — Afbrigði samþ. með 16 shlj. atkv.

Frsm. meiri hl. (Halldór Ásgrímsson): Herra forseti. Fjh.- og viðskn. hefur tekið frv. þetta til meðferðar. Meiri hl. n. leggur til, að það verði samþ. óbreytt, eins og það kom frá Nd., en minni hl., Ragnar Arnalds og Jón Árm. Hédins-son, skilar séráliti.

Hæstv. samgrh. hefur gert grein fyrir frv. þessu, og er því ekki ástæða til að bæta miklu við. En það er eins með þetta frv. og mörg önnur mál, sem hafa verið afgreidd á þessu þingi og er verið að afgreiða, að það kom fram svipad frv. á síðasta þingi, en dagaði þar uppi.

Þetta frv. miðar að því að bæta hag Vegasjóðs, þannig að hann geti sinnt þeim framkvæmdum, sem áætlaðar eru. Sú regla hefur verið tekin upp að gera vegáætlanir fram í tímann. Slíkum áætlunum fylgja að sjálfsögðu miklir kostir, að áætla vegagerðir fram í tímann. Það hlýtur að vera betra að ná þeim markmiðum, sem reynt er að ná með vegagerð, m. a. stuðla að því, að landið sé allt byggt, og jafna búsetuna í landinu. En það má ekki gerast, að þetta plagg, vegáætlun, sé aðeins loforðalisti, sem ekki er efndur. Ef slík vinnubrögð eru höfð, vekur það falskar vonir meðal fólksins í landinu og hljóta að vera slæm vinnubrögð. Með þessu frv. er verið að stefna að því, að hægt verði að framfylgja vegáætlun, en það hefur því miður ekki tekist allt af mjög vel. Við hljótum að stefna að því, að

hægt sé að framfylgja þessari áætlun og efna þau loforð, sem þar eru gefin.

Með þessu frv. eru lagðar nýjar álögur á bifreiðaeigendur. En þess ber að gæta, að þessar álögur renna beint til viðhalds og nýbygginga í vegakerfinu. Kostnaður hefur farið hækkandi við viðhald og endurbyggingu veganna, og ef ekki er aflað tekna, hlýtur slíkt að koma fram í verri vegum og verða bifreiðaeigendum dýrkeypt í viðhaldi hinna dýru tækja, sem nú eru notuð hér í landinu.

Uppbygging vegakerfisins hefur gengið hægt og sigandi, og það hefur verið sagt, að Íslendingar hafi í raun og veru náð undraverðum árangri í uppbyggingu atvinnulífsins miðað við ófullnægjandi vegakerfi. En með vaxandi þjóðartekjum hljóttum við að leggja enn meiri áherslu á uppbyggingu vegakerfisins. Slík uppbygging hefur áhrif á búsetuna í landinu, hún hefur áhrif á nýtingu náttúruauðefa og lífnaðarhætti manna og lífsform. Þetta frv. á að tryggja það, að sóknin í uppbyggingu veganna stöðvist ekki og er því lífshagsmunamál. Það hefur verið horfið frá því að leggja niður ýmiss konar smágjöld á bifreiðar, þ.á.m. þungaskatt af bensínbifreiðum, og í þess stað hefur fyrirhuguð bensínhækkun verið lækkuð um eina kr. Ég lít svo á, að með þessu sé málinu aðeins frestað, þ. e. að leggja niður þessa smáskatta, og verði tekið upp að nýju. Ég vænti þess, að svo verði gert, ekki aðeins á sviði tekna Vegasjóðs, heldur tekna ríkisins almennt, en við hljóttum að stefna að því að einfalda tekjuöflunarkerfi ríkisins eins og hægt er.

Að lokum vil ég segja það, að það hefur margt verið rætt og ritað um vegagerð á Íslandi, og ég get ekki stillt mig um að vitna hér, með leyfi hæstv. forseta í grein, sem var skrifuð í norskt tímarit, Samferðsel og trafik, 1970, en þar segir: „Á Íslandi eru í raun og veru ekki vegir.“ Sem dæmi tekur greinarhöfundur Austurland, sem hefur löngum búið við versta vegakerfi í landinu og vakti því mesta athygli höfundar. Hann segir á þessa leið:

„Milli sjávarþorpa á Austur-Íslandi verður t. d. oft að keyra út af veginum til að komast áfram. Oft er ekki hægt að sjá mun á veginum og landinu umhverfis hann. Þegar ekið er út frá sjávarþorpi, má oft sjá skilti, þar sem varð er við að leggja af stað á öðru en fjórhjóladrifnu farartæki.“

Sem betur fer hefur þetta nú batnað nokkuð, sérstaklega á síðustu árum eða frá því að þessi grein var skrifuð. En það fæst ekki viðunandi ástand í þessum málum og það verður ekki komið á viðunandi ástandi, nema Vegasjóði sé séð fyrir nægum tekjum.

Frsn. 1. minni hl. (Ragnar Arnalds): Herra forseti. Á s.l. vori var allmikið rætt um fjármál Vegasjóðs hér í þinginu og þá flutt frv. af hálfu fyrrv. ríkisstj., sem fól það í sér, að bensínlitri væri hækkaður um 4 kr. Því miður reyndist þáv. stjórnarandstaða svo ábyrgðarlaus í afstöðu sinni, að hún kom í veg fyrir, að þetta frv. næði fram að ganga. Er því ekki að neita, að síðan hefur fjárhagur Vegasjóðs versnað, og við Alpb.-menn viðurkennum það fúslega, að af þessum sökum

dugir ekki, að gjaldið sé 4 kr., eins og þá var ætlað, heldur munu 5 kr. vera óhjákvæmilegar til þess. Þetta kom m.a. skýrt fram í þeim stjórnarmyndunarviðræðum, sem við áttum með Alþfl., SF og Framsfl., og þá samþykktum við Alpb.-menn till. um, að hugsanleg ríkisstj., sem upp úr þeim viðræðum yrði mynduð, hækkaði bensíngjaldið um 5 kr. En þegar hin nýja stjórn Framsfl. og Sjálfstfl. er mynduð, er borið fram frv. um hækkun bensíngjaldsins um 7 kr. Þetta höfum við ekki getað fallist á. Við teljum, að þarna sé gengið of langt í skattheimtu og lengra en þörf krefur.

Nú hefur að vísu verið sú breyting gerð í Nd., að gjaldið hefur verið lækkað um eina kr., úr 7 kr. í 6 kr., og á móti kemur þá það, að ekki er ætlunin að fella niður margumrædd 38 gjöld, sem hvíla á umferðinni og fyrirhugað var, að sameinuð yrðu í einu gjaldi. Ég hef lýst skoðunum okkar Alpb.-manna í hv. fjh.- og viðskn. og þar borið fram till. um, að bensíngjaldið hækki ekki nema um 5 kr., en jafnframt, þar sem svo virðist vera, að sá þingmeirihl., sem nú hefur myndast, sé staðráðinn í því að hækka bensíngjaldið í 6 kr., þá hef ég lagt fram till. um það, að þó skuli varið fjárhæð, sem nemur einni kr. af hverjum lítra, til þess að leggja bundið slitlag á vegi í þéttbýli samkv. nánari ákvæðum þar um, sem sett skulu í reglugerð. Þessi brtt. er á þskj. 43 og þarfnast ekki skýringa. Eins og öllum hv. alpm. mun kunnugt, er það eitt stærsta og erfiðasta vandamálið varðandi vegagerð í dag, hversu stór munur er orðinn á ástandi vega annars vegar á höfuðborgarsvæðinu og hins vegar í þéttbýlisstöðum víðs vegar úti um landið. Kröfur um umbætur á þessu sviði eru orðnar býsna háværar og það að vonum, og þótt ekki dragi þessi einnar kr. skattlagning langt, mundi þar vera um nokkra úrbót að ræða. Sem sagt, eins og fram kemur í nál. mínu, er það till. mín, að frv. verði samb. með þessari breytingu.

Frsn. 2. minni hl. (Jón Árm. Héðinsson): Herra forseti. Eins og fram hefur komið í nál., varð ekki samkomulag í n. um afgreiðslu málsins. Þó að nm. væru að því leyti til sammála, að nauðsyn bæri til að taka þetta mál til heildaryfirlits og tekjuöflunar, greindi menn á um aðferðir við það. Mun ég nú gera grein fyrir afstöðu okkar Alþfl.-manna.

Með samþykkt á þessu frv. mun almenningur enn verða að taka á sig auknar álögur, er munu nema milli 600 og 700 millj. kr. á næsta ári. Þessar álögur ásamt komandi hækkun á söluskatti nema því um 2500 millj. kr. auk hinna geigvænlegu hækkana, er gengisfellingin sjálf leggur á allan almenning. Með enn einu frv., sem væntanlegt er, ætlar hæstv. ríkisstj. að lögfesta í þremur frv. álögur, er nálgast munu 3 milljarða kr. á ársgrundvelli. Þetta eru svo miklar álögur í einu veffangi, að ekki verður með nokkurri sanngirni sagt, að hér sé farið að með gát. Miklu fremur er hér ruðst áfram af handahófi og án skipulegrar stefnu um tekjuöflun fyrir ríkissjóð og viss ríkisfyrirtæki.

Það er staðreynd, að gagnvart almenningi hefur gengissig og gengisbreyting nú á 7 s.l. mánuð-

um hækkað öll erlend aðföng um 50% eða næstum því, og virtist manni sem slíkar álögur væru nógar á almenning, en svo er ekki að sjá, ef dæma má eftir atferli ríkisstj.

Fyrir nær tveimur árum rökstuddi þáv. forsrh. gengisfellinguna í des. með þessum orðum, með leyfi forseta:

„Ég álit, að með þessari aðferð sé rekstrargrungvöllur tryggður fyrir undirstöðuatvinnuvegi þjóðarinnar, atvinnuöryggi tryggt og kaupmáttur launa tryggður.“

Þá gerði þm. Jóhann Hafstein aths. við gengisfellinguna 1972 með þessum orðum:

„Ég fyrir mitt leyti gagnrýni fyrst og fremst þessa gengislækkun vegna þess, hvernig hana hefur borið að. Hana ber nú að í góðari, meira góðari en við höfum haft kannske um lengri tíma.“

Þessi orð eiga enn við í dag. Gengislækkunin frá 1972 skapaði óðaverðbólgu. Hefur nú enn verið gripið til gengisfellingar með sömu orðum um, að nauðsynlegt væri að tryggja rekstrargrundvöllinn hjá sjávarútveginum. En þessi frv. ásamt með gengisfellingunni eru að mati undirritaðs hvati að enn meiri verðbólgu og verðyrnun á sparifé landsmanna. Þetta finnur almenningur, og hefur hann því ekki trú á þessum ráðstöfunum. Afleiðingarnar munu ekki láta á sér standa. Óðaverðbólga mun geisa hér áfram. Undirritaður viðurkennir mikla og aukna þörf hjá Vegasjóði á tryggunum tekjum. Það hefur sjóðurinn, en verðbólgan rýrir svo ört það fjármagn, að framkvæmdamagnið verður hvergi nærri eins mikið og ætla mátti við samþykkt vegáætlunar fyrir yfirstandandi tímabil, og það er vandamálið. Það verður því ekki komist hjá því að vega og meta málið allt upp að nýju, og ill nauðsyn knýr Alþ. til þess að fresta ýmsum framkvæmdum í vegáætlun um óákveðinn tíma.

Í þessu máli sem öðrum verða menn að sníða sér stakk eftir efnum. Það er almennt viðurkennt, að billinn er ómissandi tæki fyrir nær allar fjölskyldur landsmanna, og viðbótarálogur á rekstur bílsins, er nema mörgum tugum þúsunda, verður að skoða vel. Það eru að mati undirritaðs óverjandi vinnubrögð að hespa frv. í gegn með skyndiafgreiðslu á nefndarfundi, er stóð í um 15 mínútur og tiltölulega litlar upplýsingar voru veittar á. Engar skipulegar athuganir hafa enn farið fram vegna hinna breyttu viðhorfa frá gengisfellingunni, og eru þetta ekki sámandi vinnubrögð á Alþ. í dag. Þessu mótmæli ég mjög ákveðið.

Upphaflegt frv. um aukna tekjuöflun fyrir Vegasjóð gerði ráð fyrir, að margvisleg smágjöld féllu niður. En nú er horfið að mestu frá þessu, og er það ekki til bóta.

Vegna þess, hvernig málið ber enn að nú á lokadegi þingsins og án heildaryfirsýnar um, hvað bifreiðakostur landsmanna greiðir þegar í raun til ríkissjóðs og hvað ætla má, að hann greiði á næsta ári, getur undirritaður ekki stutt þetta frv. um svo stórauðnar álögur á rekstur bílanna, — álögur, sem snerta nær hverja fjölskyldu í landinu. Við þm. Alþfl. mótmælum kröftuglega þessari álagaherför ríkisstj. á lífskjör almennings og hinni geysilegu rýrnun sparifjárins hennar vegna. Við teljum hækkun á bensini við

ríkjandi aðstæður upp í nærri 50 kr. eða meira, — en svo mun verða, þegar allt kemur saman, — ekki réttlætianlega í dag. Undirritaður leggur því til, að frv. verði vísað til hæstv. ríkisstj. og málið allt endurskoðað og þar eigi stjórnarandstaðan sína fulltrúa.

Ég ætla ekki að lengja umr. um þessi mál, þó að ástæða væri til. Það virðist vera slíkur hraði á öllu, að ekki gefist einu sinni tóm í n. til að fá hinar lítilsverðustu upplýsingar, þó að um sé beðið. Þess vegna sé ég ekki ástæðu til þess að fjalla um málið hér, þó að nauðsyn sé.

Helgi F. Seljan: Herra forseti. Í þeim skemmtilegu umr., sem fram hafa farið í kringum þær margbreytilegu björgunarráðstafanir, sem herjað hafa á okkur þm. að undanfögnu og eiga svo sannarlega eftir að herja á fleiri og herða að þeim reyndar, hefur verið býsna skemmtilegt að bera saman röksemdir hjúanna á kærleikshemili stjórnarinnar. Þær hafa, svo að ekki sé meira sagt, farið býsna mikið á misvið. Hv. sjálfstæðismenn, sem allir vita af reynslu síðustu ára, að eru ákaflega andvígir öllum álögum á almenning og bera einkum fyrir brjósti þá lægst launuðu, hafa réttlætt allskarpan snúning á skattlagningarhraðbrautinni með því, að samstarfsaðilinn hafi látið óráðsúna eina ráða og ekki sé líf fyrir höndum í notalegri sambúð án þess að draga Framsfl. upp úr eigin feni. Framsóknarmenn segjast hins vegar vera nákvæmlega á sömu braut og áður með sömu frv., aðeins þurfi að bæta duggunarlitlu ofan á hér og þar, væntanlega vegna þess að þeir vita, að sjálfstæðismenn munu vilja fé sitt og engar refjar, enda óvanir að fara með af sparsemd og ráðdeild. Í miðjum klíðum gagnkvæmra kærleikshóta af þessu tagi hefur svo gjarnan verið snúið snarlega við aftur á braut eindrægninnar og heimilisfriðarins og málið afgreitt á þann hógværa hátt, að allt þetta, sem nú er þó verið að hasla við og túlkað er sitt á hvað, heyri fortíðinni til. Og þá veit maður það. Héðan í frá skulu ástir samlyndra hjóna vera það, sem gildir, og væri þá gaman að fá að sjá nokkur sýnishorn þar um í stað stöðugra flokksfunda um hvert málið á fætur öðru. En við biðum og sjáum, hvað setur.

Annars var ég dálítið veikur fyrir þessu frv. í heild, eftir að ég hafði heyrt hið ljóðræna niðurlag á ræðu hæstv. samgrh. hér í gær, þar sem, þótt undir rós væri talað, svo sem vera ber í þessum efnum, var fluttur sá rökstuðningur fyrir bensínhækkuninni, að um tilraun væri að ræða til að bjarga þjóðlegri ljóðlist ættjarðarástarnnar, enda svo sem von eftir hörmulega reynslu hátíðarársins okkar, þar sem eina sanna ættjarðarljóðið kom frá bónda úr Borgarfirði, sem nú hefur því miður kvatt ljóðagyðjuna og okkur öll um leið. En ekki er ég nú að vel athuguðu máli sannfærður um, að hækkun bensínverðsins verði til þess, að menn aki minna og setjist að yrkingum í þess stað. En af því að við hæstv. ráðh. erum báðir ljóðelskir, svo sem Íslendingar eru flestir, þá skulum við samt ekki gefa upp alla von.

En að þessu slepptu aðeins örfá orð um Vegasjóð, fjáröflun til hans og skiptingu þess fjár,

því að það heyrir þó varla fortíðinni til eins og allar heimiliserjur kærleiksheimilisins nýja. Vegi viljum við hafa sem besta. Síðt vil ég mæla í mót framlögum í því skyni. En það er ósvinna að færa svo miklar tekjur til Vegasjóðs án þess að líta á þá vegi, sem við notum gjarnan mest og snerta okkur hvað mest og nánast, vegina í kaup-túnum og kaupstöðum landsins, sem allt of víða eru enn í dag lítið betri en lókustu vegarspottar þjóðveganna okkar og sums staðar jafnvel lakari. Sveitarfélögin hafa nú á síðari árum tekið það upp sem eitt helsta verkefni að leggja bundið slitlag á götur í þéttbýli, og er það vonum seinna, svo mikilsvert og þýðingarmikið sem þetta framtak er fyrir allt umhverfi íbúanna. En framkvæmdirnar kosta mikið fé, og víða er allt ógert í þessum efnunum og átakið því stórt, en mjög rekið á eftir af íbúunum, þegar hreyfing er á kominn á á annað borð.

Aðstoð hins opinbera liggur í tvennu: þéttbýlis-vegafénu, sem úthlutað er eingöngu eftir hinni fátánlegu höfðatölureglu, og svo lánsfé úr Lána-sjóði sveitarfélaga. Til þess að fá hér á breytingu til batnaðar fluttum við hv. þm. Jónas Árnason till. á síðasta þingi, allitarlega till., þar sem á ýmsar leiðir var bent, m.a. tvöföldun þess hluta bensínskatts, sem rennur í þéttbýlisvegina. Fleiri leiðir voru nefndar, en snerta ekki beint þetta til-tekna mál, og skal ekki frekar út í það farið. En hvort tveggja var, að undirtektir þm. úr tveim stærstu flokkunum, núv. hæstv. stjórnarflokk-um, voru afbragðsgóðar og sveitarfélögin og sam-tök þeirra lögðu mjög mikla áherslu á fylgi sitt við till. Því hefði mátt vænta góðrar og skjótrar afgreiðslu, ekki hvað síst af þeirri ástæðu, að hér á þingi sitja margir sjálfsagðir og sjálf-skipaðir talsmenn sveitarfélaganna, sem seint gátu áfellt fyrir stjórn nógu harðlega fyrir slæma meðferð á aumingja sveitarfélögunum. Allt átti að renna í ríkissjóð, sögðu þeir. Sveit-arfélögin áttu að vera afskipt.

Menn sáu það í Nd. í gær, að orðheldni manna er að vonum mikil og sterk. En till. okkar fékk þá meðferð í þinginu, að undir vor var skilað um hana nál., þar sem henni var vísað til ríkisstj. í trausti þess, að í hinni nýju vegáætlun og nýju fjáröflun til Vegasjóðs yrði tekið tillit til þeirra meginsjónarmiða, sem í till. fólust. Nú stöndum við sem sagt andspænis nýrri fjáröflun, og því er eðlilegt, að þess sé freistað að fá eitt-hvað í hlut sveitarfélaganna umfram venjulega prósentu, ekki síst þegar þau bera sig jafnilla með þetta verkefni og raun ber um vitni. Því er till. hv. 5. þm. Norðurl. v. í alla staði eðlileg og sjálfsögð.

Hér má við bæta þætti byggðanefndar Alþingis, en formaður hennar, hv. 2. þm. Vestf., var og er vitanlega enn sérstakur áhugamaður um að fá hér á nokkrar leiðréttingar, og því hafði byggðanefnd ákveðnar till. í huga, en beið aðeins eftir nýrri vegáætlun, nýrri fjáröflun. Nú veit ég, að þessi hv. þm. grípur eins og ég þetta tækifæri feginn hendi til að rétta hlut sveitarfélaganna úr hinum dreifðu byggðum, þó að sumir félagar okkar í byggðanefndinni hafi gleymt því í Nd. í gær. Það getur engan veginn talist óeðlilegt eða ósann-gjarnt, að innan við 20% af þessari stórfelldu hækkun bensínskattsins komi í hlut sveitarfé-

laganna, þegar þau eru í önnun við þetta mikil-vega verkefni sitt. Það er a.m.k. vonandi, að ef svo ólíklega vildi til, að þessi till. hv. 5. þm. Norðurl. v. yrði felld hér, þá sjái þessi mikla byggðastjórn, því að það er eina afmarkaða verk-efnið, sem hægt er að festa hönd á í furðuplaggi því, sem ranglega hefur verið kölluð stefnuyfir-lýsing, þá sjái hún til þess a.m.k., að einhver þeirra atriða, sem í till. okkar Jónasar Árnason-ar fólust, verði að veruleika, þótt viðbrögðin í Nd. hafi ekki gefið tilefni til ýkjamikillar bjartsýni. Þar var á það bent af einum hv. þm. Framsfl., að alla nánari skilgreiningu vantaði á ráðstöfun þessa sérstaka gjalds, þ.e. einnar kr. af hækkun bensínskattsins. Ég treysti hæstv. ráðh. miklu betur en þessi hv. þm. vill gera. Eftir till. átti ráðh. að setja reglugerð hér um, og því átti að mega treysta, að þá yrði sem sanngjarnast og best að málum staðið. Í trausti þess m.a. styð ég þessa till., þótt ekki sé nánar um fjallað, því að um ráðstöfun þessa fjár, ef af yrði, hlýti að fara um margt á annan veg en núgildandi skipt-ingu þéttbýlisvegafjárins, sem er með öllu óhæf, kemur þeim mest til góða, sem síst skyldi. Ekki verður því heldur trúað, að þessi eina kr. í öllu því flóði, sem nú gengur yfir, geti í nokkru spilt kærleikanum endurvakta á stjórnarheimil-inu, og því engin hætt á ferðum fyrir umhyggju-sama sveitarfélaganendur að styðja heils hug-ar að samþykkt till.

Axel Jónsson: Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð og sérstaklega í sambandi við þá till., sem hér liggur fyrir á þskj. 43 frá hv. 5. þm. Norðurl. v.

Hv. 5. þm. Norðurl. v., Ragnar Arnalds, talaði um nauðsyn þess að efla og auka gatnagerð í þéttbýli. Sama gerði og hv. síðasti ræðumaður, hv. 4. landsk. þm., Helgi Seljan. Undir þetta skal ég mjög eindregið taka og er mjög ánægður yfir því, að þeir Alþb.-menn skuli vera komnir á þessa skoðun, að það sé nauðsyn að efla stöðu sveitarfélaganna. Ég sem sveitarstjórnarmaður hef aðra reynslu af viðskiptum við þá ríkisstj., sem þeir voru ráðamiklir í, hv. Alþb.-menn. Á undangengnum árum var það ekki í fyrirrámi að auka möguleika og framkvæmdir sveitarfé-laganna. Ég minni á, að það er fyrst með vegal. 1963 í tíð viðreisnarstjórnarinnar, sem það ákvæði kemur inn, að hluti af tekjum Vegasjóðs skuli renna til gatnagerðar í þéttbýli. Ég viður-kenni fyllilega, að það væri nauðsyn á því, að þetta mætti vera hærra í dag. Ég tel þó, að vandi í vegamálum sé stærstur í dreifbýlinu og að okkur, sem í þéttbýli búum, beri að standa að því að bæta þar úr, eftir því sem hægt er. Og ég tek alls ekki undir það, sem hv. 5. þm. Norðurl. v. sagði, að það væri gengið of langt í skattheimtu umfram nauðsyn. Nauðsynin er miklu meiri. Þessi skattheimta takmarkast ekki af því, að nauðsynin sé ekki miklu, miklu meiri í sambandi við okkar vegakerfi heldur en þetta.

Ég skal hvenær sem er styðja eðlilegar og sjálfsagðar brtt. um það, að þéttbýlissveitarfé-lögum verði gert betur kleift að leggja varanlegt slitlag á götur. En ég vil ekki gera það með því að klípa af því fjármagni, sem hér er verið að leggja til að verja fyrst og fremst til veganna

í dreifbýlinu. En ég skal hvenær sem er ganga til samvinnu við þá Alpb.-menn um, að við tökum upp aðra stefnu eða aukum við þá, sem ákveðin var 1963, að hlutur þéttbýlisins verði meiri úr Vegasjóði, en það þýðir auðvitað hærri skattlagningu á umferðina.

Ég get ekki látið hjá líða að minnst á það, að ég er ákaflega andsnúinn 12. gr. frv., þ.e. a. s. þeirri heimild, sem þar er um að leggja sérstakt veggjald á tiltekna vegi eða brýr o. s. frv. Þetta hefur verið reynt. Það var horfið frá því. Ég held, að reynslan hafi þegar sannað, að þetta hentar ekki við íslenskar aðstæður. Ég geri ekki till. um þetta nú, en ég vænti þess, að hv. þm. láti sér þá reynslu, sem af þessu er fengin, verða sér til kenningar um það síðar meir, að þetta er ástæðulaust ákvæði í okkar lögum. Ég er hins vegar sannfærður um, að núv. ráðh. þetta því ekki, en ég tel, að þetta ætti að hverfa út.

Þetta var, herra forseti, það, sem ég vildi fyrst og fremst vekja athygli á. Ég fagna því, ef þeir hv. Alpb.-menn eru raunverulega búnir að skipta um skoðun, að styðja þurfi betur við þéttbýlissveitarfélögin heldur en er. Það mun verða gerð veruleg tilraun til þess að hálfu núv. ríkisstj., og þá reynir á þeirra stuðning,

Steingrímur Hermannsson: Herra forseti. Ég mun greiða atkv. með því frv., sem hér er til umr., en að visu með hálfum huga. Ekki er það vegna þess, að ég óttast, að vilji landsmanna til að lýsa landinu í ljóðum dvíni við bættar samgöngur, eins og mér skildist á hæstv. samgrh. Ég held satt að segja, að vilji til slíks muni aukast með auknum kynnum af landi og þjóð og einnig viljinn til þess að kynnast landinu í ljóðum, landi, sem við þá sjáum betur og þekkjum betur. Ég fylgi því með hálfum hug vegna þess, að mér þykir æðioft og títt höggvið í sama knérunn, þegar afla þarf aukinna tekna í Vegasjóði.

Ég geri mér hins vegar grein fyrir því, að tekjur Vegasjóðs eru allt of litlar til þess að halda áfram þeim miklu framkvæmdum, sem síðasta ríkisstjórn lagði grundvöll að og ég er heils hugar fylgjandi, ekki síst samgöngubótum á landsbyggðinni, sem eru nánast sjálfsagt réttlætismál og sjálfsögð krafa þeirra, sem landið allt vilja byggja. Ég vara hins vegar við því, að þessi leið sé farin svo sleitulaust sem verið hefur. Mér skilst, að með þeirri hækkun, sem nú verður, og einnig með gengisfellingunni og fleiru verði bensínlitrinn kominn upp í um það bil eða yfir 50 kr. Mun það þykja æðidýrt bensín, a. m. k. í okkar vestræna heimi. Ég hefði gjarnan viljað fá ýmsar upplýsingar, t. d. samanburð á kostnaði á bensínlitra hér og í öðrum löndum. Ég geri mér ekki vonir um, að það liggi fyrir nú, en mér sýnist, að þetta mætti gjarnan skoða.

Ég vil einnig vekja athygli á því, að drjúgur hluti af stofnksotnaði bifreiða rennur í ríkissjóð. Ég hygg, að það séu um 55%, og ég hef það fyrir satt frá þeim mönnum, sem fróðastir eru á þessu sviði, að það muni vera hærri hundraðshluti, langtum hærri, en tíðkast í okkar nágrannalöndum. Þó hygg ég, að það sé jafnframt óumdeilanlegt, að bifreiðin er meira þarfabing og nauðsynjahlutur hérna en víðast

annars staðar, þar sem samgöngur eru háðari henni en annars staðar er.

Nú er það vitanlega rétt, að góðir vegir eru ein forsenda þess, að bifreiðar sé hægt að nota eins og vera ber. En það verður að vera þarna eitthvert skynsamlegt hlutfall á milli, annars vegar rekstrarkostnaður bifreiðarinnar og þess, sem til veganna er lagt. Menn verða a. m. k. að hafa efni á því að aka þessa vegi. Ég held því, að leggja beri fram upplýsingar um alla tekjuöflun ríkissjóðs og Vegasjóðs af bifreiðum, bæði af stofnksotnaði og af bensíni og öðrum gjöldum, og skoða þetta í heild sinni og athuga, hvort ekki er rétt að breyta þarna e. t. v. um.

Ég geri mér grein fyrir því, að ríkissjóður hefur tekið á sínar herðar greiðslu af þeim lánum, sem til vega hafa verið tekin. En ég vor-kenni ríkissjóði ekki að gera það með tilliti til þeirra gífurlegu tekna, sem ríkissjóður hefur af innflutningi bifreiða. Raunar sýnist mér það sjálfsagt og e. t. v. spurning, hvort ekki á að fara í vaxandi mæli einmitt þessa leið, að afla fjár til vegagerðar með lánum, sem ríkissjóður síðan greiði af þeim miklu tekjum, sem hann hefur af bifreiðainnflutningi.

Þetta vildi ég láta koma hér fram. Ég hefði raunar gjarnan viljað, að timi hefði leyft að fá hér fram upplýsingar um rekstrarkostnað bifreiða, en til þess mun ekki vera tími. Ég mun því leggja fram fsp. um slíkt, þegar reglulegt þing kemur saman. Ég tel nauðsynlegt, að þetta sé skoðað.

Þetta vil ég segja, um leið og ég lýsi yfir stuðningi mínum við þetta frv., fyrst og fremst vegna augljósrar þarfar Vegasjóðs fyrir auknar tekjur.

Landbrh. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Ég skal ekki hætta mér í að fara út í ljóðagerð eða þess háttar, enda eru hér færari menn til þeirra verka en ég. Það gleður mig stórum, að ég finn það, að ég á eftir síðar að hlusta á fagurt ljóð út af setningu minni í gær. Hefur hún þá náð þeim tilgangi, sem henni var ætlað. Hins vegar held ég, að það muni reynast landsmönnum hér eftir sem hingað til hin mesta nauðsyn að kynnast landi sínu og jafnvel betur en þeir hafa gert, og mun kannske koma til þess með bættri vegagerð og því stóra átaki, sem gert hefur verið í vegagerð á þessu ári, að fleiri landsmenn skoði sitt eigið land, áður en þeir skoða lönd annarra þjóða. Ég álít, að það sé heppileg stefna, og vil gjarnan veita þeirri stefnu lið.

Ég get líka bætt því við, að ég hef, frá því að ég varð þm. fram til þessa og geri ráð fyrir því hér eftir, á meðan ég sit á þingi, fylgt þeirri stefnu að afla fé til vegagerðar alveg án tillits til þess, hverjir hafa verið í ríkisstj. Á öllum 12 viðreisnarstjórnarárunum stóð ég við hlið þáv. vegamálaráðh. um að afla fjár til vegagerðar vegna málsins sjálfs og af engum öðrum ástæðum. En það er líka auðheyrt á öllum hv. þm., og ég gleðst yfir því, að þeir meta fjárþörfina og ástæðuna fyrir því, að fjár sé aflað til þess að bæta úr vegagerð hér á landi, því að það er hin mesta þörf.

Út af þeim þrem atriðum, sem hér hafa komið fram, vil ég segja þetta:

Í fyrsta lagi í sambandi við veginna í kaup-túnunum og kaupstöðum, að ég er þeim hv. þm. þrem, sem að því hafa vikið, sammála um nauð-syn þess að koma þeim málum í betra horf en nú er. Það ber brýna nauðsyn til þess, að í hinum einstöku þorpum og kaupsþúnum þessa lands sé komið varanlegu slitlagi á vegi og götur. Hins vegar get ég ekki fylgt þeirri till., sem hér er fram komin, eins og ég gerði grein fyrir í hv. Nd. í gær, vegna fjárþarfar Vegasjóðs, en tel, að að þessu máli þurfi að vinna. Var á s.l. vetri lagt hér fram frv. um ný vegalög, þar sem þetta mál var tekið til nokkurrar meðferðar. Það mál mun verða til meðferðar á næsta þingi, og ég mun reyna að láta undirbúa það eins vel og hægt er og þá hafa þetta atriði í huga.

Í öðru lagi vil ég segja um það, sem hv. 10. landsk. sagði um 12. gr., að ég held, að þar sé um að ræða aðeins það sama og er í núgildandi vegalögum og var ekki talin ástæða til þess að fjalla þar um, enda hefur ekkert verið við því máli hreyft nú og mun ekki verða gert að sinni.

Út af tekjum ríkissjóðs af bifreiðum vil ég segja það, að það hefur verið sú stefna, sem ég hef talað fyrir, að Vegasjóður fengi sérskattana, sem lagðir væru á bifreiðarnar, þ.e. bensínskatt, þungaskatt og innflutningsgjald af bifreiðum. Á síðustu árum hefur verið sérstök fjárveiting á fjárlögum, sem var miðuð við það að vera álíka upphæð og leyfisgjaldið yrði, og enn fremur hefur ríkissjóður tekið að sér að greiða vexti og af-borganir af lánunum Vegasjóðs, því að að öðrum kosti hefðu vegaframkvæmdir ekki orðið hér neinar á þessu landi, svo að teljandi séu. Þeirri stefnu tel ég að verði að halda áfram og verði að nota lánsmöguleika til þess að byggja upp vegakerfið, því að við eigum svo mikið ógert í þeim efnum. Hins vegar tel ég, að það hljóti að verða hér eftir sem hingað til, að almennar tolltekjur verði að vera tekjur ríkissjóðs, af hvaða vörutegundum sem er, því að það sé svo erfitt að eiga að fara að sundurgreina það, og ef inn á þá braut ætti að fara, mundi það geta haft alvarlegar afleiðingar.

Þetta vildi ég upplýsa í sambandi við þessar umr., en tek svo undir, að ég er hv. þm. þakk-látur fyrir það, sem ég reyndar vissi, að almenn-um skilningi á vegagerð í landinu er að mæta hjá þm., hvar í flokki sem þeir eru.

Eggert G. Þorsteinsson: Herra forseti. Ég skal ekki blanda mér inn í almennar umr. um þetta frv., enda hefur af hálfu okkar Alþfl.-manna þegar verið gerð grein fyrir afstöðu okkar í málinu. En það er ein fsp., sem mig langar til þess að bera fram við hæstv. samgrh., hvort hann geti upplýst þessa hv. þd. um það, hverjar eru tolltekjur ríkissjóðs af innflutningi bifreiða á þessu ári. (Gripið fram í.) Eru engar til. Þó að ekki séu upp á krónu, þá er ekki verið að tala um það, heldur hvað þetta gæti numið hárrí upphæð. Það getur haft áhrif á skoðun manna á þessu máli, hverjar þær tekjur kynnu að geta orðið á þessu ári. Við vitum allir, að það hefur verið óvenjumikill innflutningur bifreiða, og

þess vegna hlýtur ríkissjóður að hafa fengið til sín allverulegan hluta af verðmæti þeirra í toll-tekjum, og það getur haft áhrif á skoðanir manna, hvernig þeir kynnu að greiða atkv. í þessu máli.

Landbrh. (Halldór E. Sigurðsson): Herra forseti. Út af fsp. hv. 4. landsk. þm. verð ég að jata, að ég get því miður ekki veitt honum þessar upplýsingar, því að þær liggja ekki fyrir og mundu ekki geta legið fyrir með skjótum hætti. Hins vegar get ég upplýst það, að tekjur af bifreiðum á þessu ári munu fara langt fram úr því, sem gert var ráð fyrir. Innflutningur hefur að allra dómi verið óeðlilega mikill, og ég býst við, að það sé ekki hægt að gera ráð fyrir því, að hann sé í nokkru samræmi við það, sem verður á næstu árum. Hann er ekki í neinu samræmi við það, sem verið hefur á undanfórnum árum. A.m.k. þá mánuði, sem liðnir eru og ég veit um, 7 síðustu mánuði ársins, — um ágústmánuð veit ég ekki, því að hann er ekki uppgerður, — en tekjur af bifreiðum hafa verið geysilega miklar eins og af innflutningi almennt á þessu ári. En eins og kunnugt er, hefur þetta einnig valdið geysilega miklum umframgjöldum hjá ríkissjóði, og stenst á, hvað vinnst og hvað tapast. M.a. hefur hluta af þess-um tekjum verið varið til þess að halda niðri vöruverði. Óhugsandi hefði verið að fara í þá hækkun á niðurgreiðslum, sem gert var í sum-ar, og var gengið mjög langt í, nema af því að þá var séð, að tekjur ríkissjóðs yrðu mun meiri en reiknað var með. Í þeim umr., sem hafa farið fram um fjármál ríkissjóðs, hefur verið upplýst, að gert er ráð fyrir, að auknar niðurgreiðslur fám til 1. sept. muni nokkurn veginn greiðast af umframtekjum, en aftur til þess, sem síðar komi, er verið að afla tekna í sambandi við þær umr., sem fara fram í hv. Nd.

Þetta vildi ég segja. Því miður get ég ekki gefið frekari upplýsingar um þetta, en ég skal hafa það í huga, þegar möguleikar eru til þess.

Steingrímur Hermannsson: Herra forseti. Mér láðist áðan að gera grein fyrir afstöðu minni til brtt. á þskj. 43 og svara hv. þm. Helga F. Seljan, sem ávarpaði mig sérstaklega.

Ég get ekki stutt þessa brtt. Til þess liggja eftirgreindar ástæður:

Ég er því eindregið fylgjandi, að sá hlutur, sem úr Vegasjóði rennur til varanlegrar gatnagerðar í þéttbýli, verði aukinn. Ég er einnig því mjög ákveðið fylgjandi, að sú regla, sem um það gildir nú og greint er frá í vegal., verði önnur, henni verði breytt. Ég stóð að því á síðasta þingi ásamt hv. þm. Helga F. Seljan, sem situr einnig í byggða-nefnd, að till. voru fluttar í n., þar sem fjallað var um frv. til l. um breyt. á vegal., sérstaklega um breyt. á þessu ákvæði. Var þar leitað eftir því að auka þann hlut, sem rennur til varanlegrar gatnagerðar í þéttbýli og ekki yrði háður höfðatölureglunni svonefndu. Raunar er sá hlut-ur að segja má enginn í dag, því að 90% af þeim 12½% af tekjum Vegasjóðs, sem renna til varanlegrar gatnagerðar, er ráðstafað samkv. ákvörðun vegamálastjóra og samgrh. Hefur nánast því allt, að því að ég best veit, runnið til

framkvæmda við gjána í Kópavogi, svo að það getur ekki talist hafa runnið til dreifbýlisins. Því er ég mjög fylgjandi, að þessu öllu sé breytt. Ég óttast hins vegar, ef við förum að samþykkja hér eitthvað eins og það, sem þessi till. gerir ráð fyrir, að klípa af þeirri aukningu, sem nú kemur í Vegasjóð, að þá verði þyngri róðurinn að fá fram nauðsynlega breytingu á þessari reglu í vegal. Ég vil því leita eftir stuðningi flm. þessara till. og fylgismanna þessara till. við áttak á reglulegu þingi í haust til þess að fá fram verulegar breytingar á ákvæðum vegal. hvað þessu viðvikur. Ég mun því ekki styðja þessa till. Ég óttast, að samþykkt hennar muni spilla fyrir því, að slíkt áttak nái fram að ganga.

Frsm. 2. minni hl. (Jón Árm. Héðinsson): Herra forseti. Það gat ekki verið betur staðfest en kom fram í ræðu hestv. samgrh. einmitt það, sem ég hélt fram, hvernig gengisbreytingin hefði neikvæð og öfug áhrif, og sá ótti landsmanna, að verðgildi peninganna sé ekki tryggt. Hann viðurkennði, að innflutningur nú hefði verið langt frá því með eðlilegu móti. Menn segja: Ég gerði þetta fyrir gengisfellinguna. Ég er að hengjast aftur, af því að ég lenti í súpunni eftir gengisfellinguna. — Þjóðarþúið allt fer úr skorðum. Frjáls ákvörðunarréttur um sparnað og meðferð fjár fer ekki eftir eðlilegum leiðum. Fólk ruglast í ríminu. Það er þetta, sem við eigum að glíma við hér á Alp., að tryggja jafnvægi í peningamálum landsmanna. Við gerum okkur vegáætlun, eins og frsm. meiri hl. benti á, og þær eiga að standast. En það stenst ekki neitt, þegar almenningur í landinu finnur, að það er tilgangslaust að hugsa með neinni rökhyggju. Það, sem skiptir máli, er að eyða, reyna að bjarga sér fyrir gengisfellinguna, því að eftir gengisfellinguna verður allt í volæði til að byrja með.

Við fáum aldrei jafnvægi í okkar þjóðarþúskap, ef ekki er staðið betur að hlutunum en við höfum allir meira og minna tekið þátt í á undanförunum fjöldamörgum árum. Það er grundvallaratriðið að breyta þessari hugsun, fá fram eðlilega hugsun hjá almenningi bæði um kaup á bílum og öðrum varningi, sem er stór þáttur í ráðstöfun tekna hvers heimilis í dag.

Það var aðeins þetta, sem ég vildi vekja athygli á, af því að það kom greinilega fram í orðum ráðh. og undirstrikaði þann ótta, sem ég hef út af gengisfellingunni og þeim ráðstöfunum, sem henni fylgja.

ATKVGR.

Till. á þskj. 46 um að vísa frv. til ríkisstj. felld með 13:6 atkv.

1. gr. samþ. með 13:6 atkv.

2. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

Brtt. 43 felld með 13:6 atkv.

3. gr. samþ. með 13:3 atkv.

4.—13. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

14. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

Ákvæði til bráðabirgða samþ. með 13 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 17 shlj. atkv.

Alpt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

Efri deild, 18. fundur.

Fimmtudaginn 5. sept., að loknum 17. fundi.

Fjáröflun til vegagerðar, frv. (þskj. 39). — 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði samþ. með 15 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (þskj. 52).

Efri deild, 19. fundur.

Fimmtudaginn 5. sept., að loknum 18. fundi.

Verðjöfnunargjald af raforku, frv. (þskj. 48). — 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði samþ. með 15 shlj. atkv.

Iðnrh. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti. Þetta frv. til 1. um verðjöfnunargjald af raforku var borið fram á s.l. þingi, og mælti þáv. iðnrh., Magnús Kjartansson, fyrir því 27. mars. Frv. náði ekki afgreiðslu, var aftur flutt á þessu þingi og mælti sami ráðh. fyrir málinu 14. ágúst. Í þessum tveim ræðum gerði hann ítarlega grein fyrir nauðsyn frv., á hverju það væri byggt. Grg. frv. er einnig allitarleg, og get ég því sparað mér ítarlega ræðu um málið, en meginefni þess er það, að lagt verði á 13% verðjöfnunargjald af seldri raforku á síðasta stigi, sem renni til Orkusjóðs og þetta fé sé notað til að greiða halla Rafmagnsveitna ríkisins.

Það er kunnara en frá þurfi að segja, að ríkisstofnunin Rafmagnsveitur ríkisins er þannig upp byggð, að það er útilokað, að hún geti borið sig sjálf, hún er fyrst og fremst hugsuð sem liður í byggðastefnunni, liður í þeirri viðleitni að tryggja jafnvægi í byggð landsins. Þær rafmagnsveitur, sem Rafmagnsveitur ríkisins hafa með höndum eru yfirleitt óhagstæðari en aðrar, sem reknar eru fyrir þéttbýli, og bæði vinnslu- og dreifingarkostnaður með þeim hætti, að ekki er von til þess, að gjöld fyrir raforkuna geti staðið þar að fullu undir. Þess vegna hefur þurft með nokkurra ára millibili að leita til Alþingis um sérstaka fjáröflun í þessu skyni.

Í grg. þessa frv. kemur fram, að fjárvöntun vegna rekstrarhalla 1972 og 1973 sé hvorki meira né minna en 294 millj. kr. Það hefur komið í ljós, eftir að þessar áætlanir voru gerðar og frv. samið, að hallinn í ár, 1974, og áætlaður halli á árinu 1975 verði töluvert meiri en gert var ráð fyrir við samningu frv. Ég vil leyfa mér að lesa hér úr grg. þeirra tveggja ráðuneytisstjóra, sem að undanförunu hafa farið yfir málið að nýju, það eru ráðuneytisstjórnir í iðnrn. og fjmrn., og þar segir m.a. á þessa leið:

„Halli Rafmagnsveitna ríkisins á næsta ári, 1975, var á þeim tíma, er frv. var samið, áætlaður 257 millj. kr. En eins og mál horfa nú, mun halli rafmagnsveitnanna í ár nema um 400 millj. kr., og hallinn á næsta ári, 1975, er líklegur til að nema 514 millj. kr.“

Síðan segja ráðuneyttisstjórnir: „Orsakir stóraukins halla má rekja til hækkunar launa, fyrirsjáanlegrar hækkunar vaxta og afborgana, þar sem lántökur til RARIK árið 1974 eru um 500 millj. kr. hærrí en reiknað var með, þegar hallatalan 257 millj. var reiknuð út.“

Það er því ljóst, að hafi verið þörf fyrir þetta 13% gjald á s.l. vetri, þá er þörfin enn meiri nú. Þess vegna var till. sérfræðinganna, að verðjöfnunargjald í frv. yrði hækkað úr 13% upp í 15% og mundi þó samt sem áður ekki nægja að fullu til að jafna þennan halla. Ríkisstj. taldi hins vegar ekki efni til þess að hækka gjaldið frá því, sem er í frv., og leggur til, að það verði samþ. að þessu leyti óbreytt eins og það var lagt fram af fyrrv. ríkisstj.

Í meðförum Nd. hafa verið gerðar nokkrar breytingar, aðallega til að gera skýrari ýmis ákvæði varðandi framkvæmdina, innheimtu og skil á þessu gjaldi, og enn fremur ákveðið, að húshitun skuli undanþegin þessu gjaldi. Það er ljóst og væntanlega allir sammála um, að stuðla beri sem mest að notkun innlendra orkugjafa til húshitunar, bæði með jarðhita og með raforku, til þess að spara hið erlenda eldsneyti, einkum eftir að olía hefur hækkað svo mjög í verði sem raun ber vitni um. Þess vegna þótti rétt að taka fram skýrum stöfum í frv. og ganga út frá því, að húshitun verði hér undanþegin. Þá var einnig gerð sú breyting í Nd., að sú þriggja manna stjórn, sem fer með yfirstjórn rafmagnsveitnanna undir yfirstjórn ráðh. og hefur verið skipuð þrem mönnum, skuli skipuð fimm mönnum. Það er til samræmis við það meginsjónarmið, að fleiri sjónarmið en ella komi fram í þeirri stjórn. Það er þannig nú um hliðstæðar stofnanir, að t.d. er stjórn Landsvirkjunar skipuð 7 mönnum, stjórn Laxárvirkjunar 5 mönnum, og hefur því þótt rétt að gera hér breytingu á. Sú þriggja manna stjórn, sem skipuð var á þessu ári, mun því halda áfram störfum um fjögurra ára bil, eins og gert er ráð fyrir í 14. gr., en tveim mönnum bætt við.

Ég ætla, að ekki þurfi að hafa fleiri orð um þetta mál, en legg til, að því verði vísað til 2. umr. og iðnn.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 14 shlj. atkv. og til iðnn. með 15 shlj. atkv.

Efri deild, 20. fundur.

Fimmtudaginn 5. sept., kl. 15.45 síðdegis.

Verðjöfnunargjald af raforku, frv. (þskj. 48, n. 50 og 51). — 2. umr.

Of skammt var liðið frá 1. umr. og útbýtingu nál. — Afbrigði samb. með 11 shlj. atkv.

Frsm. meiri hl. (Steingrímur Hermannsson): Herra forseti. Iðnn. þessarar hv. d. hefur fjallað um frv. til l. um verðjöfnunargjald af raforku. Á fundi n. voru allir nm. mættir. Auk þess mætti þar hæstv. iðnrh. og orkumrh. og svaraði fsp. N. náði ekki samkomulagi um frv. Meiri hl. skilar sérstöku nál. á þskj. 50 og mælir þar með samþykkt frv. óbreytts, eins og það liggur nú fyrir eftir meðferð hv. Nd.

Ég ætla ekki að flytja hér ítarlega framsögu. Ég vísa til þess, sem hæstv. ráðh. sagði hér áðan, og til þeirrar grg., sem frv. fylgir. Ég vil aðeins leggja áherslu á, að frv. nálægt því shlj. þessu og shlj. upphaflegu frv., var lagt fram á síðasta reglulegu þingi.

Það fer ekkert á milli mála, að nauðsynlegt er að afla fjár til Rafmagnsveitna ríkisins, og mun síðasta hæstv. ríkisstj. hafa verið sammála um þessa leið. Gerðar hafa verið nokkrar breytingar frá því frv., m.a. breyting á stjórnarfyrikomulagi Rafmagnsveitna ríkisins. Það kom nokkuð til umr. á fundi n. og þykir mér rétt, að svör hæstv. ráðh. komi hér fram.

Ég spurði m.a. að því, hvort breyting, sem fram kemur í 14. gr., fæli það í sér, að umboð núv. stjórnar félli niður. Hæstv. ráðh. upplýsti, að svo væri ekki. Jafnframt var að því spurt, hvort formaður í núv. stjórn héldi þeirri skipan, og var einnig upplýst, að svo mundi verða, þar yrði ekki á breyting. Mér þykir rétt, að þetta komi fram. Hér er því nánast um það að ræða, að hæstv. ráðh. skipar tvo menn til viðbótar í stjórn Rafmagnsveitna ríkisins, og þykir mér það ekki óeðlilegt.

Ég endurtek svo, að meiri hl. iðnn. mælir með samþykkt frv., eins og fram kemur á þskj. 50.

Frsm. minni hl. (Stefán Jónsson): Herra forseti. Nál. minni hl., okkar Eggerts G. Þorsteinsonar, er ekki komið úr vélritun, og ég tók ekki afrit af uppkasti, sem við skiluðum til vélritunar, þannig, að ég verð að láta við það sitja að gera grein fyrir frv. efnislega.

Fr. það, sem hér er til umr., var samið í tíð fyrrv. ríkisstj. upprunalega. Síðan hafa þau tíðindi gerst, að skattheimta er hafin af nokkru handahófi til þess að standa straum af ýmsum óskilgreindum útgjöldum vegna fastákveðinna, en þeim mun óljósari efnahagsráðstafana. Okkur í minni hl. iðnn. er ljóst, að Rafmagnsveitum ríkisins er full þörf á tekjuauka. En þar sem nú hefur verið ákveðið að leggja stórfellda skatta á almenning, sem ekki er ljóst enn, með hvaða hætti hann fær undir risið, og enn fremur þar sem 2 stiga hækkun á söluskatti er m.a. réttlætt með því, hversu válega horfi um fjárhag Rafmagnsveitna ríkisins, þá virðist okkur, að hér kunni að vera um tvísköttun að ræða til þess að mæta sömu útgjöldum. Við leggjum til í nál. okkar, að frv. verði vísað til ríkisstj. eða fellt að öðrum kosti.

Eggert G. Þorsteinsson: Herra forseti. Eins og frsm. minni hl. hefur þegar tekið fram, vefengjum við ekki það fjármálalega ástand, sem upplýst er í þessu frv., að ríki hjá Rafmagnsveitum

rikisins, og þann rekstrarhalla, sem þar er og þyrfti nánari rannsóknar við, af hverju stafar, vefengjum við út af fyrir sig ekki. En mér finnst það kaldhæðni örlaganna, þegar við verðum að liggja undir því, sem vorum í framboði í Reykjavík, og aðrir þeir, sem eru á þéttbýlli stöðunum, að sjaldan heyrast til okkar hér á Alp. um hag þess fólks, sem við erum umbjóðendur fyrir, að þá skuli menn úr Reykjavíkurdæmi endurflytja slíkt frv. sem hér um ræðir. Það er því mælalaust sá staðurinn, sem mest verður á lagt í þessum efnunum og ýmsar byrðar ber í sambandi við endurreisn á fjárhagsafkomu Rafmagnsveitna ríkisins. Ég held, að þm. þéttbýlistaðanna hefðu átt að fá meira svigrúm til að athuga gang þessa máls, áður en lengra er haldið. En þessi leið hefur verið endurvakin frá tíð fyrrv. ríkisstj., sem hælir sér mjög af því að bera hag dreifbýlisins fyrir brjósti og hafa m.a. unnið það afrek að stöðva flóttu fólks úr hinum dreifðu byggðum landsins til suðvesturhornansins. Sjálfsagt er þetta einn liðurinn í því efni, og við ættum að vissan hátt hér á þéttbýlissvæðunum ekki að þurfa að kvarta yfir því, það ætti að draga úr húsnæðisskortri og öðru, sem þjáir okkur hér. En hér er fyrst og fremst um það að ræða að leggja álögur á þéttbýlissvæðin og dreifa þeim yfir til annarra. Við erum fyrst búin að bera kostnaðinn af því, t.d. hér í Reykjavík og annars staðar, þar sem hitaveita er, bera af því þunga skatta, að þessi fyrirtæki hafa verið byggð. Við eigum nú til viðbótar þessum sköttum að gjalda aukagjald fyrir það, að ríkið hefur ekki séð hinum dreifðu byggðum landsins fyrir eðlilegri raforku, eftir að við erum búnir að greiða gjöldin af því að byggja þau fyrirtæki, eins og Hitaveitu Reykjavíkur, og þar sem hitaveita er annars staðar, á þetta að koma til viðbótar.

Ég minni aðeins á þessi atriði hér til þess að hressa upp á huga þeirra, sem umbjóðendur eiga á þéttbýlissvæðum, hvað hér er á leiðinni. Ég hefði talið, að eðlilegra hefði verið, að fé til þeirra hluta, sem hér er um að ræða, endurreisnar á fjárhagsafkomu Rafmagnsveitna ríkisins, hefði verið tekið úr ríkissjóði. Þess vegna styð ég það, að frv. verði vísað til ríkisstj., en að öðrum kosti verði það fellt.

ATKVGR.

Till. á þskj. 51 um að vísa frv. til ríkisstj. felld með 13:6 atkv.

1. gr. samþ. með 13:6 atkv.

2.—16. gr. samþ. með 13 shlj. atkv.

Ákvæði til bráðabirgða samþ. með 13 shlj. atkv. Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 13 shlj. atkv.

Efri deild, 21. fundur.

Fimmtudaginn 5. sept., að loknum 20. fundi.

Verðjöfnunargjald af raforku, frv. (þskj. 48). — 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði samþ. með 13 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. samþ. með 13:5 atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (þskj. 53).

Starfslok efri deildar.

Forseti (Ásgeir Bjarnason): Þetta mun vera síðasti fundur, sem verður haldinn í Ed. á þessu sumarþingi. Þess vegna vil ég nota tækifærið og þakka öllum hv. þdm. fyrir góða samvinnu og umburðarlyndi í minn garð sem forseta. Ég þakka varaforsetum d. og skrifurum ágæta aðstoð. Skrifstofustjóra Alþingis og öllu starfslíði þingsins þakka ég einnig samvinnu og ágæt störf. Ég óska hv. þdm. og fjölskyldum þeirra heilla og hamingju, og það er ósk mín og von, að við megum heilir hittast, þegar næsta þing hefst í haust.

Ragnar Arnalds: Herra forseti. Ég þykist vita, að ég mæli fyrir hönd allra hv. þdm., er ég þakka hæstv. forseta Ed. góðar óskir okkur til handa og votta honum um leið þakkar okkar fyrir góða fundarstjórn og ánægjulegt samstarf. Ég óska honum og fjölskyldu hans allra heilla og vona, að við megum allir aftur hittast heilir að hausti. Ég bið hv. þdm. að taka undir orð mín með því að rísa úr sætum. — [Þingdeildarmenn risu úr sætum.]

Forseti (Ásgeir Bjarnason): Ég þakka hv. 5. þm. Norðurl. v. góðar óskir í minn garð og minnar fjölskyldu, og ég þakka hv. alþm. fyrir að hafa tekið undir þessar óskir. Ég endurtek óskir mínar og árna ykkur, hv. þm. deildarinnar, allra heilla. — Fundinum er slitið.

Neðri deild, 18. fundur.

Fimmtudaginn 5. sept., kl. 2 miðdegis.

Söluskattur, frv. (þskj. 27, n. 41 og 47). — 2. umr.

Of skammt var liðið frá úthýtingu nál. — Afbrigði samþ. með 24 shlj. atkv.

Frsm. meiri hl. (Þórarinn Þórarinnsson): Herra forseti. Það hefur nokkuð verið deilt um það, hvaða ríkisstj. ætti eignarrétt eða höfundarrétt að þessu frv. Að mínu mati er óþarft að deila um það, því að eignarrétturinn eða höfundarrétturinn er alveg ótvíræður vinstri stjórnarinnar. Á síðasta þingi beitti vinstri stjórnin sér fyrir því að fá söluskattinn hækkaðan um 2 stig, um eitt stig í sambandi við tollalækkunina, sem þá var samþ., og um annað stig í sambandi við tekjuskattslækkunina, sem þá var samþ., þannig

að söluskattshækkunin yrði þá 5 stig, en hún varð 4 stig. Ég minnst þess sérstaklega í því sambandi, að hv. 5. þm. Vestf. hélt hér mjög skeleggar ræður og taldi, að það væri mikið vantraust á verkalýðshreyfinguna, ef ekki væri fallist á það, sem hún var búin að semja um, að söluskatturinn yrði hækkaður um 5 stig. Það var till. vinstri stjórnarinnar á síðasta þingi, að söluskatturinn yrði hækkaður um 2 stig, og ég segi nú, að illu heilli náði þessi till. ekki fram að ganga, vegna þess að staðan í efnahagsmálunum og sérstaklega í fjármálum ríkisins væri nú allt önnur og miklu betri, ef á þessa hækkun hefði verið fallist þá. En þó er betra að fá þessa hækkun fram nú heldur en aldrei eða þá hækkun, sem fyrir liggur í þessu frv.

Það er kannske óþarft fyrir mig að fara mörgum orðum um þetta frv. og mæla sérstaklega fyrir því, vegna þess að það hefur verið svo vel gert af tveimur hæstv. fjmrh., hæstv. fyrrv. fjmrh. og hæstv. núv. fjmrh. Þó að þeir hafi ekki að öllu leyti notað sambærilegar tölur, hafa þeir eigi að síður komist að sömu niðurstöðunni, og það skiptir höfuðmáli.

Ég skal reyna að gera nokkru nánari grein fyrir þessum tölum hæstv. ráðh. Á þeim fundi, sem haldinn var í fjh.- og viðskn., mættu tveir þeir menn, sem eiga að hafa einna besta vitneskju um þessi mál, Gísli Blöndal og Höskuldur Jónsson, og gáfu upplýsingar um þau samandregið, sem ég skal nú reyna að greina frá.

Ég vík þá fyrst að skýringu hæstv. fyrrv. fjmrh. og hvernig henni ber saman við þær upplýsingar, sem við fengum í fjh.- og viðskn. Munurinn hjá hæstv. fjmrh. liggur sennilega í því, að hæstv. fyrrv. fjmrh., Halldór E. Sigurðsson, ræðir um þessi mál í þrengri merkingu, ef svo má segja, þ.e. a. s. um fjármál ríkisins eins, en hæstv. núv. fjmrh. tekur fleiri atriði inn í sitt dæmi og talar um það, sem embættismennirnir kalla fjárhagsleg vandamál, sem ráða þarf til lykta með sérstökum aðgerðum. Ég ætla þá að víkja fyrst að dæminu eins og það liggur fyrir samkv. því, sem hæstv. fyrrv. fjmrh. rakti hér, þegar þetta mál var til 1. umr.

Niðurstaða hans varð sú, að áætlun um stöðu ríkissjóðs, eins og hún var 1. sept. s.l., hafði verið þannig, að hún mundi vera nokkurn veginn hallalaus um áramót, ef niður féllu 1. sept. þær niðurgreiðslur, sem tekna voru upp í maí s.l. í sambandi við þær efnahagsráðstafanir, sem þá voru gerðar. Ef þessar niðurgreiðslur væru felldar niður, ætti staða ríkissjóðs að vera nokkurn veginn slétt um áramót. Síðan þetta var gert upp, hefur það komið fram, að útgjöld vegna sjúkratrygginga eru um 130 millj. kr. hærri á þeim tíma ársins, sem liðinn er, heldur en gert var ráð fyrir í uppgjörinu 1. sept., svo að þar kemur fram halli upp á 130 millj., sem hæstv. fyrrv. fjmrh. vissi ekki um, þegar hann gaf þessa skýrslu.

Nú held ég, að öllum komi saman um, að það komi ekki til neinna mála að láta þær niðurgreiðslur, sem teknar voru upp í maí s.l., falla niður, á sama tíma og hér er framkvæmd gengislækkun og vísitölubinding, sem hefur verulega tekjurýrnun í för með sér, enda hefur niðurstaðan orðið sú, að hæstv. núv. ríkisstj., hefur

ákveðið, að þessar uppbætur skuli haldast að fullu út þennan mánuð a.m.k. En það þýðir 200 millj. kr. útgjöld fyrir ríkissjóð, sem engar tekjur eru til að mæta samkv. uppgjörinu, sem ég minnst á frá 1. sept. s.l., miðað við, að það verði slétt útkoma hjá ríkissjóði um áramót. Ég held, að hver sem niðurstaðan verði í þeim samningum milli ríkisstj. og verkalýðssamtakanna, sem fara að hefjast, detti engum í hug, að þessar niðurgreiðslur verði felldar niður með öllu um næstu mánaðamót. Því mundi fylgja svo mikil kjaraskerðing, að ég tel útilokað, ef að því ráði yrði horfið að fella þær alveg niður, að þá næðist samkomulag milli ríkisstj. og launþegsamtakanna. Ég get líka sagt það sem mína persónulegu skoðun, að ég álít alveg fráleitt, ef horfið yrði að því ráði 1. okt. n.k. til viðbótar þeim ráðstöfunum, sem hafa verið gerðar og óneitanlega fylgir nokkur kjaraskerðing, að fella þessar niðurgreiðslur niður að fullu. Það lengsta, sem mér finnst, að væri hægt að ganga, er að lækka þær um helming og mundi þó kannske verða of langt gengið. En það þýddi, ef að því ráði yrði horfið, að þá mundu koma þar fram aukagreiðslur, sem ríkissjóður yrði að taka að sér fyrir mánuðina okt., nóv. og des., sem nema 300 millj. kr. Þegar bætast svo við þær greiðslur, sem þegar hafa verið ákveðnar í sept., kemur þarna fram upphæð upp á 500 millj. kr., og fyrir þeim niðurgreiðslum eru engar tekjur, miðað við það uppgjör, sem hæstv. fyrrv. fjmrh. gaf um stöðu ríkissjóðs 1. sept., og ekki heldur þeim 130 millj., sem hafa komið fram síðan og eru halli á sjúkratryggingum.

Nú má alveg eins reikna dæmið þannig, og getur vel farið svo, að niðurstaðan verði sú í þeim samningum, sem eru fram undan, að þessar niðurgreiðslur verði alls ekki felldar niður að neinu leyti, og þá kosta þær mánuðina sept.-des. rúmlega 800 millj. kr., sem engar tekjur eru fyrir samkv. yfirliti, sem hæstv. fyrrv. fjmrh. gaf hér, þegar málið var til 1. umr., vegna þess að hans yfirlit var miðað við það, að þessar greiðslur féllu niður 1. sept., og á þeim grundvelli einum átti ríkissjóður að geta komið út hallalaus um áramótin, þannig að ef reiknað yrði t.d. með óbreyttum niðurgreiðslum frá því, sem verið hefur að undanförunu, og með þeim 130 millj., sem hafa komið fram sem halli á sjúkratryggingunum, til viðbótar því, sem áður var reiknað með, þá er hér kominn halli um áramót hjá ríkissjóði um 930 millj. Hækkun sölu-skattsins samkv. þessu frv. mundi ekki mæta þessum útgjöldum nema að sáralitlu leyti. Ég hygg, að það sé gert ráð fyrir, að ef þessi sölu-skattshækkun gengi í gildi um næstu mánaðamót, mundi hún gefa af sér um 300 millj. kr. á þessu ári og 150 millj. fyrir des. kæmu svo inn á næsta ári. Það mundi ekki verða til þess að bæta nema þriðjung af þessum útgjöldum, ef reiknað væri með, að niðurgreiðslur héldust alveg að fullu.

Ég held, að þegar menn athuga þetta, þá hljóti þeir að sannfærast um, að sú tekjuöflun, sem hér er farið fram á, sé alveg óhjákvæmlega, því að ef hún næði ekki fram að ganga, fylgdi því annaðhvort fyrirsjáanlegur halli, mikill halli á ríkissjóði, ellegar yrði að fella niður að fullu

umræddar niðurgreiðslur. Og ég trúi því ekki, að það sé neinn hv. þm. í þessum sal, sem treystir sér til þess, eftir að gengisfellingin hefur verið framkvæmd, eftir að vísitölubinding hefur verið ákveðin um einhvern tíma, að láta það koma til viðbótar að fella niður þessar niðurgreiðslur að fullu og öllu. Ég held, að allir hv. þm., sem athuga þetta mál án pólitískra hleypidóma, hljóti að komast að þeirri niðurstöðu, að það sé óhjákvæmilegt, að þessar niðurgreiðslur haldi áfram að mjög verulegu leyti, því að hvað sem menn segja um niðurborganir á vöruverði, þá er það þó kannske einhver mesta kjarabót fyrir láglaukastéttirnar og fyrir stóru fjölskyldurnar, meiri en nokkur önnur, og stefnir meira til jöfnunar á lífskjörum en nokkur önnur ráðstöfun. Að visu leggst söluskatturinn nokkuð á neysluvörur almennings, en ekki nema að sáralitlum hluta, því að söluskatturinn nær miklu meira til margra annarra vara, sem gefa af sér meiri tekjur en neysluvörurnar. Aftur á móti koma niðurborganir á neysluvörum eins og landbúnaðarvörum fullkomlega fram sem kjarabót fyrir almenning og sérstaklega fyrir stóru, barnmörgu fjölskyldurnar, sem búa kannske við slæman efnahag. Það er sú besta kjarabót, sem hægt er að hugsa sér fyrir þær. Auk þess hefur þetta verulega þýðingu fyrir landbúnaðinn á þann hátt, að það eykur sölu á landbúnaðarvörum innanlands og kemur í veg fyrir, að við þurfum að flytja þær úr landi og borga með þeim miklar útflutningsuppbætur. Ég held, að allir hljóti að sjá, að það sé miklu skynsamlegra að borga niður vörur innanlands til íslenskra neytenda heldur en vörurnar séu fluttar út og raunverulega komi til niðurborganir, sem erlendir neytendur njóta, en ekki innlendir.

Frá minnu sjónarmiði er í sambandi við þetta frv. raunverulega deilt um það, hvort menn vilja, að einhver hluti þeirra niðurgreiðslna, sem hér um ræðir, haldist eftir 1. okt. eða ekki. Ef menn greiða atkv. á móti þessu frv., eru þeir að greiða atkv. með því, að niðurgreiðslurnar verði stórlega lækkaðar eða jafnvel felldar niður með öllu. Ég treysti mér ekki til að gera það. Ég greiði atkv. með þessu frv. í trausti þess, að það fé, sem hér kemur inn, verði fyrst og fremst notað til niðurborgana og til að bæta þannig kjör þeirra, sem ég álit lakar setta í þjóðfélaginu. Ég álit, að það verði ekki komist hjá því, að ríkisstj. verji meira fé til þess heldur en fæst inn samkv. þessu frv. og það verulega. Ég álit algerlega rangt að vera að tala í sambandi við þessa fjáröflun um fjáröflun til einhverra annarra hluta en niðurborgana, því að þetta fé á að koma fyrst og fremst til þess að tryggja það, að þær haldi áfram. Fjár til annarra framkvæmda verður að afla með öðrum hætti, eins og raunverulega hefur verið gert hér, bæði í sambandi við vegamálin og raforkumálin. (Gripið fram í.) Þetta mál er alveg ótvírátt þannig frá minnu sjónarmiði.

Ég hef gert hér að umtalsefni þá skýrslu, sem hæstv. fyrrv. fjmrh. gaf og fjallaði um fjármál ríkissjóðs, eins og sérfræðingarnir kalla það, í þröngri merkingu. Hæstv. núv. fjmrh., þegar hann flutti sína ræðu, miðaði ekki við þennan grundvöll. Hann miðaði við það, sem

sérfræðingar kalla fjárhagsleg vandamál, sem ráða þarf til lykta með sérstökum aðgerðum. Mér þykir rétt, af því að hann nefndi ákveðnar tölur í því sambandi, að greina frá því, hvernig þær eru fengnar. Þá er rétt fyrst um ríkissjóð í þrengstu merkingu og gert ráð fyrir, að ekki sé búið að ákveða niðurfellingu á niðurgreiðslum og þær verði þá óbreyttar mánuðina sept.-des., en það nemur 800 millj., sem þær mundu kosta. Þessu til viðbótar kemur svo fram sá halli á sjúkratryggingunum, sem ekki var vitað um, þegar það yfirlit var gert, sem hæstv. fyrrv. fjmrh. vitnaði til, 130 millj., þannig að samkv. þessu kemur fram halli hjá ríkissjóði í þrengstu merkingu upp á 930 millj. kr. Að þessu leyti ber alveg saman tölunum hjá báðum hæstv. fjmrh.

Það, sem hæstv. núv. fjmrh. tekur svo inn í dæmið til viðbótar, þegar rétt er um fjárhagsleg vandamál, sem ráða þarf til lykta með sérstökum aðgerðum, eru í fyrsta lagi fjármál Vega-sjóðs, en þar vantar rúmlega milljarð, til þess að hann geti verið nokkurn veginn sléttur á þessu ári. Með því frv., sem nú er verið að fjalla um í Ed., er gert ráð fyrir að afla nokkurra tekna til hans. Þótt það verði ekki verulega á þessu ári, er gert ráð fyrir að reyna að mæta afganginum með lántökum, þannig að hér er um að ræða lántökumál, sem enn er ekki sýnt, hvernig leysist.

Þá koma í öðru lagi málefni rafveitnanna, en reiknað er með, að hallinn á þeim verði 400 millj. á þessu ári. Með því frv., sem var hér til meðferðar í morgun, var reynt að afla nokkurs fjár til að mæta þessum halla, en hvergi nærri nægilega, svo að þar er enn um verulegt óleyst vandamál að ræða. Þessu til viðbótar koma svo mál, sem sérfræðingarnir kalla lánsfjáröflunarvandamál, og þau eru sem nú skal greina. Það er lán vegna þangverksmiðjunnar, sem búið er að ákveða af Alp., að taka skuli, 150 millj., það er lán til Skeiðsfossvirkjunar, 35 millj., það er lán vegna byggðalínu, sem verður að visu ekki framkvæmd á þessu ári, 110 millj., og það er lán til sveitarafvæðingar, 60 millj. Samtals gera þessi fjáröflunarvandamál 355 millj. Þegar þetta allt er samandregið í eitt, koma út 2685 millj. eða upp undir 3 milljarða, eins og hæstv. núv. fjmrh. minntist á. En þannig er hans dæmi fengið, og eins og það er uppsett, þá tel ég, að það sé alveg rétt. Hitt er svo annað mál, hvort við ákveðum niðurgreiðslurnar eins miklar og þar er gert ráð fyrir, þær haldist óbeyttar til áramóta. Það getur vel verið, að sú verði niðurstaðan. En þá verður náttúrlega að afla miklu meira fjár en þess, sem fengist með því frv., sem hér liggur fyrir.

Mér finnst rétt að geta þess, að þetta dæmi lítur ekki eins illa út og ætla mætti af þessum tölum, ef menn gera sér grein fyrir fleiri at-riðum, því að t.d. á móti þeirri lánsfjárvöntun, sem hér kemur fram, ber að gæta þess, að margir sjóðir safna á þessu ári verulegum fjármunum, sem enn hefur ekki verið ráðstafað nema að takmörkuðu leyti. Það hefur t.d. safnast óeðli-lega mikið fjármagn í lífeyrissjóðunum, og þeir geta áreiðanlega hlaupið undir bagga og eiga að hlaupa meira undir bagga í þessum efnun en þeir gera nú. Það má benda á það enn fremur,

að hjá Seðlabankanum hefur safnast mikið bundið sparifé, þannig að Seðlabankinn ætti að einhverju leyti að geta hlaupið hér undir bagga. Og síðast, en ekki síst nefni ég það, sem kannske er stærsta atriðið í þessu sambandi, að Seðlabankinn mun safna á þessu ári um 1200 millj. kr. í sjóð vegna svonefndra refsivaxta. Þessari fjárhæð er alveg óráðstafað, svo að ég álit þennan vanda ekki eins mikinn og sumir vilja vera láta. Ég get tekið undir það með hv. 3. þm. Reykv., að hér er að sumu leyti um bókhaldsmál að ræða. Það er fjárvöntun á þessum stað, en nóg fé til á hinum staðnum, og vandinn er í því fölginn að færa á milli. Það var það, sem vinstri stjórnin gat því miður ekki, en ég vænti, að núv. ríkisstj. geri, þannig að þótt okkar fjárhagsmál séu stór, — ég geri ekki lítið úr því, — þá álit ég, að þau séu ekki stærst í sambandi við lánsfjármálin. Það er nægilegt lánsfé fyrir hendi, bara ef því er dreift á réttan hátt.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að hafa þessi orð mín öllu fleiri. En ég vil að síðustu endurtaka það, að frá minni sjónarmiði séð er hér um að ræða, hvort eigi að afla fjár til aukinna niðurborgana umfram það, sem var 20. maí s.l., ellegar hvort á að fella þessar niðurgreiðslur niður. Ef þetta frv. nær ekki fram að ganga, þá sé ég ekki fram á annað en staða ríkissjóðs sé slík, að það verði að draga mjög verulega úr þessum niðurborgunum. Ef þetta frv. verður hins vegar samþ., fær ríkisstj. miklu meiri möguleika til þess að halda þeim áfram en ella. Og í sambandi við það, hvort þessi söluskattshækkun á að gilda á næsta ári eða ekki, það kemur náttúrlega til athugunar í sambandi við næstu fjárlög. En ég vil aðeins benda á það, að ef t.d. á næsta ári ætti að halda áfram, þótt ekki væri nema helmingnum af þeim niðurborgunum, sem voru ákveðnar til viðbótar í maí s.l. í sambandi við efnahagsráðstafanir, sem voru gerðar þá, þá nemur það 1200 millj. á ársgrundvelli, en ef niðurborganir héldust áfram óbreyttar, þá nemur það 2400 milljónum á ársgrundvelli, þannig að ef menn vilja skapa ríkisstj. eða ríkisvaldinu og þeim viðsemjendum, sem hún ræðir við á næstunni, einhverja möguleika til kjarajöfnunar með atbeina aðgerða ríkissjóðs, þá held ég, að menn a.m.k. við fyrstu athugun vilji ekki fella þennan söluskatt niður á næsta ári, nema þá eitthvað annað liggja fyrir, sem sýni, að hann sé óþarfur.

Ég skal svo ekki orðlengja þetta frekar, en meiri hl. fjh.- og viðskn. mælir með því, að þetta frv. verði samþ. eins og það liggur fyrir.

Frsm. minni hl. (Karvel Pálmason): Herra forseti. Það er undarleg sú hugarfarsbreyting, sem virðist hafa átt sér stað hjá hv. 4. þm. Reykv., að því er varðar skattheimtu og skattamál. Ég man ekki betur en meðan við báðir vorum stuðningsmenn fyrrv. ríkisstj., hafi hann verið einn af þeim fáu þm. innan þingflokks Framsfl., sem hafði þó einhverjar taugar til að bera til skattgreiðenda í þessu landi. (ÞÞ: Það var í sambandi við tekjuskattinn.) Nú, það er bara tekjuskatturinn, það er allt í lagi með hitt allt. Gott er það. (Gripið fram í.) Ég man það frá þeim

tíma, að það tókst oft að hafa þau áhrif á þennan hv. þm., að hann fengist til þess að hafa einhvern hemil á þeim öflum innan Framsfl., sem voru hvað skattglöðust.

Nú virðist þetta allt saman snúð við. Nú er engu líkara en þessi annars ágæti þm. leggi sig í framkróka um það ekki bara að styðja hvers konar skattheimtu, sem núv. hæstv. ríkisstj. beitir sér fyrir, hversu harkalega sem hún er, heldur og að vera málsvari svo að segja í hverju einasta skattamáli, sem hér er rætt og fram borið af hæstv. ríkisstj. Það kórónar svo allt hjá þessum hv. þm., þegar hann verður, eins og hann varð að gera hér áðan, að tala máli tveggja fjmrh., sem hefur hvor um sig sitt hvora meininguna. Ég er satt að segja alveg undrandi á því, að þessi hv. þm. skuli leggja sig í það að þjóna þessum tilgangi. Fyrr má nú vera húsbændahollusta þeirra framsóknarmanna, þó að ekki væri svona langt gengið.

Frsm. meiri hl. fjh.- og viðskn. byrjaði á því að segja, að það væri enginn vafi á því, hver hefði höfundarréttinn á þessu frv. um hækkun á söluskatti, það væri sko vinstri stjórnin, sem hefði það. Hæstv. núv. fjmrh., ef ég man rétt, greindi frá því í framsöguræðu fyrir þessu máli, að þetta væri hans fyrsta frv. sem ráðh., og hann mælti fyrir því sem slíku. Enn virðist komið ósamræmi upp milli stjórnarliða, meira að segja um höfundarrétt að þeirra eigin frv. Ég held, að það dyljist engum, að þetta er rangt hjá hv. 4. þm. Reykv. Hér er ekki um að ræða frv. frá fyrrv. ríkisstj. Hér er um að ræða eitt af hinum mörgu skattheimtufrv. núv. ríkisstj.

Frsm. meiri hl. fjh.- og viðskn. greindi frá því í einni ræðu, að ekki bæri saman þeim tölum, sem fyrrv. fjmrh. og núv. hæstv. fjmrh. væru með í sínum útreikningum á stöðu ríkissjóðs í þrengri merkingu. Ég man ekki betur, en ég kannske geymi, þangað til hv. þm. kemur í salinn, að tala um það, þannig að hann heyri það.

En eitt af því, sem hv. 4. þm. Reykv. kom inn á í sinni framsöguræðu fyrir nál. meiri hl. var um niðurgreiðslurnar. Sannleikurinn er sá, eins og bent var á og ítarlega rakið við 1. umr. þessa máls hér í d., að það liggja fyrir óyggjandi tölur og upplýsingar frá fyrrv. fjmrh. um þetta dæmi og þá með niðurgreiðslunum að helmingi inni. (Gripið fram í.) Ég kem að því síðar, ráðh. Hann sagði það sem sína skoðun, að það væri það mesta, að fella mætti niðurgreiðslur niður um helming frá því, sem nú er. Um þetta hefur verið spurt ásamt fjöldamörgu öðru, hvað núv. hæstv. ríkisstj. hyggist gera í þessum efnum. Um þetta var ítarlega spurt á fundi fjh.- og viðskn., þegar um mál þetta var fjallað, og engin svör fengust um það, hvað fyrirhugað væri að gera. Það kom einnig fram í máli frsm. meiri hl. fjh.- og viðskn., að hann var kominn með þetta dæmi um stöðu ríkissjóðs í þrengri merkingu, sem nam upphæðum um 530 millj. kr. Hæstv. núv. fjmrh. er með tölu í þessu sambandi um 930 millj. Fyrrv. hæstv. fjmrh. var með tölu í þessum efnum um 400 millj. um miðjan s. l. mánuð, þannig að þarna eru í reynd komnar fram þrjár útkomur úr sama dæminu, en frá sömu aðilunum, þ. e. a. s. stjórnarliðinu hér á hv. Alþingi.

Þá sagði hv. 4. þm. Reykv., að það ætti ekki

að blanda saman varðandi þessi mál annars vegar stöðu ríkissjóðs sem slíkri og hins vegar tekjuöflun í sambandi við slæma fjárhagsafkomu einstakra fyrirtækja á vegum ríkisins, eins og Rafmagnsveitna ríkisins og annarra. Sé þetta réttur skilningur hjá hv. þm., er grg. með þessu frv. gölluð að því leyti til, að ein af aðalröksemdunum fyrir því að hækka söluskatt um 2 stig eru samkv. grg. einmitt fjárhagsvandamál þessara ríkisstofnana. En eins og hér hefur verið bent á og það margt, þá er búið að samþykkja hér í d. tekjuöflun til Vegasjóðs, og hún er ekkert lítil, og það er sömuleiðis búið að samþykkja hér í d. verðjöfnun á raforkugjaldi, og það verður ekkert lítið, sem það skilar, þegar það kemur til innheimtu. Og nú á eftir þessu líka að leggja á tveggja stiga hækkun á söluskatti til þess að þjóna þessum sama tilgangi. Ég held, að það sé rétt, sem hér hefur komið fram hjá mörgum ræðumanna, að það hljóti að vera takmörk fyrir því, hvað almenningur í landinu lætur bjóða sér í skattheimtu, þó að það sé af hægri ríkisstj., eins og nú situr í landinu.

Hv. 4. þm. Reykv. greindi líka frá því, eins og a. m. k. ég skildi það, að hann væri sammála þeim mönnum, sem hefðu haldið því fram, að hér væri kannske að verulegu leyti um bókhaldsatriði að ræða, vandamálið væri ekki eins stórt og sumir vildu vera láta. Ég veit ekki, hverjir þessir sumir eru, hvort það er samstarfsflokkur Framsfl. í ríkisstj., þessir sumir, sem vilja gera meira úr vandanum en hv. 4. þm. Reykv. telur, að hann sé. En ekki er að sjá, hvorki á málflutningi eða afstöðu þessa hv. þm. né annarra þm. Framsfl., að þeim ofbjóði neitt eða það sé neitt ýkt sú lýsing, sem samstarfsflokkur þeirra í hæstv. ríkisstj. gefur nú daglega á ástandi þjóðarþóðsins.

Hann endaði með því að segja, að það væri víða til, að því er mér skildist, nægilegt fjármagn, þetta væri aðeins tilfærsluatriði milli sjóða, í sumum sjóðum væri lítið, en í öðrum nóg af fjármagni, þannig að þennan vanda mætti vissulega leysa með tilfærslu milli þessara sjóða. Ef það er svo að hundruðum millj. skiptir á reikningi í Seðlabankanum fé vegna greiðslu á refsivöxtum, þá held ég, að það væri óhætt að nota eitthvað af þessum millj. eða hundruðum millj. til þess að laga stöðu ríkissjóðs, sem eftir upplýsingum fyrrv. hæstv. fjmrh. er ekki nema upp á 400 millj. miðað við 11. ágúst s. l., þ. e. a. s. hér á að leggja á hækkun á söluskatti upp á 2 stig til þess að leysa 400 millj. kr. vandamál ríkissjóðs fram til áramóta. En þessi 2 stiga hækkun á söluskatti á að gilda áfram. Létu menn nú vera, ef fram kæmi yfirlýsing af hálfu hæstv. ríkisstj. um það, að þessi 2 stiga hækkun á söluskatti mundi falla úr gildi um n. k. áramót, en ekki standa áfram sem eilífðarskattur, eins og enginn vafi er á, að honum er ætlað að gera.

Það er rétt, sem hv. 4. þm. Reykv., frsm. meiri hl. fjh.- og viðskn., sagði hér áðan, að það er óeðlilegt að blanda saman í þessum efnum annars vegar lánsfjárútvægum til ýmissa stofnana eða framkvæmda og hins vegar afmörkuðu dæmi ríkissjóðs. Eins og ég gerði grein fyrir við 1. umr. þessa máls, liggur þetta dæmi fyrir alveg ótvírætt frá 11. ágúst s. l. úr hendi þáv. hæstv.

fjmrh., og þá er búið að taka inn í dæmið, miðað við 15% gengisfellingu, að niðurgreiðslur verði felldar niður um helming, þ. e. a. s. það verði 400 millj. kr. fjárhæð þar í stað 800 millj., að fjölskyldubætur verði auknar um 200 millj. og 5 vísitölustig á lífeyrstryggingar og laun, þar verði ætlað 100 millj., og átgjaldahækkun vegna 15% gengisfellingar verði 200 millj. (Gripist fram í: Hvað er niðurgreiðslukerfið samtals?) Er búið að ákvarða eitthvað, hæstv. ráðh., um, hvernig verður farið með niðurgreiðslur? Það er spurning, sem við höfum margt beint til hæstv. ráðh. og kannske fyrst og fremst hans að svara. Hvaða ákvörðun hefur verið tekin um það, hvernig verður farið með niðurgreiðslur? (Fjmrh.: Það liggur fyrir, að niðurgreiðslur eru óbreyttar í september.) Það þarf ekki 2 stiga hækkun á söluskatti til þess að bjarga fjárhagsdæmi ríkissjóðs miðað við þessar 100 millj., sem kæmu til með að greiðast út í sept. Það þarf ekki. (Fjmrh.: Það breytir þessu dæmi.) Þó að hæstv. fjmrh. sé margt lagið fleira en lagamið af öðru tagi, þá veit ég, að honum gengur erfiðlega að telja almenning í landinu trú um, að það þurfi að leggja á 2 stiga hækkun á söluskatti til þess að sjá fyrir þessum fjármunum, miðað við það, sem hans samstarfsaðili í ríkisstj., hv. 4. þm. Reykv., var að lýsa hér áðan um nóg fjármagn í hinum ýmsu sjóðum, sem til eru í landinu, sem hægt er að nota í þessu skyni. Þessar upplýsingar voru ekki vefengdar á fundi fjh.- og viðskn., sem haldinn var, þær voru ekki vefengdar af þeim sérfræðingum, sem þar voru mættir, og þær hafa ekki verið vefengdar mér vitanlega enn af hæstv. núv. fjmrh.

Niðurstafa mín er því sú hin sama og hún var við 1. umr., hér er ekki verið að leggja á 2 stiga hækkun á söluskatti til að bjarga fjárhags ríkissjóðs. Það hefur verið bent á það áður, að sú tekjuaukning, sem ríkissjóður mun fá vegna gengisfellingarinnar og reiknuð var 500 millj. miðað við 15% gengisfellingu, er allt of lágt áætluð. Það er enginn vafi á því, að sú tekjuaukning, sem ríkissjóður fær vegna þessarar gengisfellingar, verður a. m. k. 700—750 millj. kr. Með þessari útkomu er því ljóst, að ríkissjóðsdæmið afmarkað stendur á sléttu. Það þarf ekki að leggja á 2 stiga hækkun á söluskatti til að bjarga því dæmi.

Á þskj. 47 er nál. frá minni hl. fjh.- og viðskn. Ég sé ekki ástæðu til að fara ítarlega út í það. Það er í meginatriðum í samræmi við það, sem fram hefur komið af okkar hálfu í þessum umr., vitnað til þeirra upplýsinga, sem fyrir liggja og ekki hafa verið vefengdar. En ég vil aðeins víkja að því, sem stendur í þessu nál. og ég lítilega kom inn á áðan, að þrátt fyrir margtrefkaðar tilraunir til þess að fá upplýst, hvað hæstv. ríkisstj. hyggist gera varðandi þau fjölmörgu mál, sem hér að lúta, eins og t. d. í sambandi við láglauaupphótina, í sambandi við niðurgreiðslur á vöruverði, í sambandi við hækkun fjölskyldubóta, hækkun tryggingabóta og fiskverðsákvörðun, við þessum spurningum margtrefkuðum hafa engin svör fengist af hálfu hæstv. ríkisstj. Meðan þingheimur fær engar upplýsingar um, hvernig á að fara með þessi mál, og með tilliti til þess, að varðandi stöðu ríkissjóðs

er ekki um neinn vanda að ræða, eins og mál standa nú eða a. m. k. stöðu, þegar þær upplýsingar voru fram lagðar, sem ég hef vitnað til, þá er það óverjandi að okkar áliti að leggja til, að söluskattur verði hækkaður um 2 stig. Samkv. þessu leggjum við í minni hl. fjhn. til að þetta frv. verði fellt.

Sighvatur Björgvinsson: Herra forseti, Það vakti nokkra athygli manna við 1. umr. þessa máls hér í hv. d., að svo virtist sem það væru tveir fjmrh., sem fyrir því mæltu. Það var svo ítrekað hér áðan af hv. frsm. n., sem um mál þetta hefur fjallað, hv. 4. þm. Reykv. Raunar var hann ekki frsm. n., sem um málið hafði fjallað, heldur að leitast við að skýra út tvö mismunandi sjónarmið tveggja ráðh. Og menn spyrja sig auðvitað að því, hvernig á því standi, fyrst búið er að mynda ríkisstj., að svo virðist sem hæstv. núv. fjmrh. og hæstv. fyrrv. fjmrh. geti ekki komið sér saman um það, hvor eigi að tala fyrir þessu máli eða við hvað eigi að miða, út frá hvaða forsendum eigi að ganga, þegar málið er lagt fyrir. Skýringin á þessu er mjög einföld. Þjóðtrúin kennir okkur hana. Hún segir okkur frá því, að ef maður læst snögglega eða skyndilega, þá er hann óvenjulega jarðbundinn, þegar hann vaknar upp aftur sem eilífðarvera. Hann áttar sig ekki strax á því, að hrvístardögum hans sé lokið, og heldur, að hann sé enn eins og venjulegur mennskur maður.

Núv. ríkisstj. hefur ekki setið að völdum nema í um það bil 7 daga. Fyrrv. fjmrh. hæstv. hefur það snögglega látið af embætti, að hann hefur kannske ekki enn þá gert sér fyllilega grein fyrir því, að það er ekki lengur hann, heldur annar maður, sem fer með þetta embætti. Það er sem sagt enn, 7 dögum eftir að hæstv. ríkisstj. tók við völdum, reimt í ríkisstj., og e. t. v. munu þeir reimleikar standa eitthvað eilítið lengur en í dag og í gær.

Þeir atburðir, sem átt hafa sér stað í lok s. l. mánaðar með myndun samsteypustjórnar Sjálfstfl. og Framsfl. hafa ekki orðið nokkuð lengi í þessu landi. Þar hafa tekið höndum saman tveir stærstu flokkar landsins, þeir flokkar, sem hafa inni að halda flestöll öfl peninga- og fjármagnshyggu hér í þessu landi. Þar sem svo langt er liðið frá því, að þessir tveir flokkar hafa saman unnið, er það svo, að margir hafa gleymt þeirri reynslu, sem af því fékkst, og enn fleiri hafa enga reynslu af því fengið. Má því vera, að menn geri sér ekki fyllilega grein fyrir því nú í upphafi þessa stjórnarsamstarfs, hver reynslan af því muni verða. Menn segja sem svo: Við þekkjum þessa flokka mætavel báða, og þeir eru ekkert svo óskaplegir hvor í sínu lagi. En þjóðtrúin getur enn kennt okkur gamla dæmisögu um, hvað bræðralag þessara tveggja stærstu flokka landsins hefur í för með sér.

Þjóðin hefur búið í landi sínu í 1100 ár og því gefist nægur tími til þess að kynnast landinu og íbúum þess öðrum en þeim, sem teljast til mannfólksins. Meðal þeirra íbúa eru t. d. tvö ágæt dýr, sem við allir þekkjum, kötturinn og tófan. Íslendingar bera engan sérstakan ótta til þessara tveggja dýra, þau eru ekkert mannskæð sitt í

hvoru lagi. En lendi þeim saman og ali þau af sér afkvæmi, þá segir þjóðtrúin okkur, að það afkvæmi heiti skuggabaldur og sé einn sá mesti meinvættur, sem á Íslandi hafi verið til. Það er þetta, sem gerst hefur í íslenskum stjórnmálum síðustu dagana. Tveir stærstu flokkar landsins, þeir flokkar, sem inni hafa að halda flestöll peninga- og fjármagnsöfl á Íslandi, hafa gengið í hjónaband og alið afkvæmi. Það afkvæmi er skuggabaldur íslenskra stjórnmála, sú hæstv. ríkisstj., sem nú situr að völdum. Og það er e. t. v. dálítið gaman að geta þess, að ég var í gær að fletta upp í einni ágætri bók, sem heitir Íslenskir þjóðhættir, eftir Jónas frá Hrafnagili, og rakst þar á setningu, sem lýsir vel þessu afkvæmi. Það á einmitt vel við, að vitnað sé til hennar undir því máli, sem hér er til umr., sem er frv. til 1. um söluskatt, er hækkar söluskatt um 2 stig og tekur af almenningi í landinu 2000 millj. kr. á ársgrundvelli. En þar er þessum skuggabaldri úr hinni íslensku þjóðtrú lýst svo: „Öll eru þessi kvikindi lítt vinnandi og leggjast eins og stefnuvargar á fé manna.“ Á 7 dögum hefur þessi ríkisstj. Framsfl. og Sjálfstfl. lagst á fé manna þannig, að sú ríkisstj. er að flytja til 7 milljarða kr. a. m. k. úr vösum almennings yfir í ríkishitina og til fyrirtækja, og ef það er ekki að leggjast eins og stefnuvargar á fé manna, þá veit ég ekki, hvernig þau orð á að túlka.

Hv. þm. Benedikt Gröndal sagði í umr. í þessari d. fyrir nokkrum dögum, að sú ríkisstj., sem við hefði tekið, væri stjórn forstjórnanna, en ekki fólksins. Það er rétt. Það eru mattadorarnir meðal íslenskra fjármagnshyggjumanna, sem halda nú um stjórnvölinn. Álögurnar á almenning bera þess vitni.

Um það mál, sem hér er til umr., frv. til 1. um breyt. á 1. um söluskatt, vil ég segja það, að mér finnst það ekki nógu skýrt hafa komið fram í þeim rökstuðningi, sem hér hefur verið færður fyrir þessu máli af hálfu stjórnarliða, að annars vegar er rétt um að hækka skatt, sem hlýtur að vera til frambúðar, og hins vegar er rétt um tímabundinn vanda ríkissjóðs. Sagt er, að hækka þurfi söluskatt um 2 stig til þess að mæta tímabundnum fjárskorti ríkissjóðs og ýmissa opinberra stofnana. En hvert mannsbarn á Íslandi veit, að þegar búið er að hækka skatt, verður sá skattur ekki niður felldur, og hvert mannsbarn á Íslandi veit, að þessi rökstuðningur stjórnarflokkanna á ekki við um þetta mál, vegna þess að við skulum vonast til þess, að á þessu og e. t. v. næsta ári verði hægt að leysa fjárhagsvandkvæði ríkissjóðs og annarra opinberra sjóða, sem notuð eru til rökstuðnings fyrir þessu máli, en eftir stendur þá enn 2 stiga hækkan á söluskatti, sem hér er verið að afráða. Spurningin er því ekki sú að bera saman annars vegar þær tekjur, sem söluskattshækkun um 2 stig gefur ríkissjóði á yfirstandandi ári og e. t. v. því næsta, og hins vegar þann fjárskort, sem ríkissjóður á í nú og næsta ári. Fjárskortinn verður að leysa, hann verður leystur, en söluskatturinn kemur til með að standa lengur, hann kemur ekki til með að standa bara árið 1974 og árið 1975, heldur til frambúðar. Ég vil vekja athygli á því, að til þess er ætlast af stjórnar-

flokkunum, að hann geri það, því að ella hefðu þeir látið fylgja með þessu frv. sínu yfirlýsingu frá ríkisstj. um, að söluskattshækkunin yrði afnumin annaðhvort í árslok 1974 eða árslok 1975.

Það er vissulega skylda þm. að sjá nauðsynlegum framkvæmdum fyrir fé. En þeim ber ekki siður að gæta þess að ofbjóða ekki gjaldþoli þegnanna og að mismuna ekki mönnum gagnvart sköttum. Ég hef þá trú, að þannig sé komið á Íslandi nú, að ekki sé langt í það, að búið verði að spenna bogann í skattamálum eins hátt og unnt er, og ég held, að enginn hv. þm. efist um, að mikils misréttis gæti í skattalöggjöf Íslendinga í dag. En það er ekki um það rætt að lagfæra þetta misrétti í sáttmála núv. stjórnarflokka. Það eru ekki lagðar fram till. hér á Alp. um að bæta úr þessum misrétti. Nei, það eru lagðar fram till. hér á Alp. um að auka á það með því að hækka neysluskatta á öllum almenningsi um 2 stig, án þess að nokkuð sé sýnt, sem eigi að koma þar á móti.

Það er orðið nauðsynlegt að gera kerfisbreytingu á íslenskri skattalöggjöf. Alpfl. hefur flutt till. um, að það eigi að gera. En svona afgreiðsla eins og á að afráða hér í dag getur spíllt stórkostlega fyrir því, að þessi endurskoðun verði upp tekin og hún leiði til einhverrar niðurstöðu. Eftir því sem við göngum lengra á þeirri braut, sem verið er að ganga nú, þeim mun erfiðara verður að stiga spor til baka.

Það er auðvitað ljóst mál, að það verða seint tindar til allar þær framkvæmdir, sem vinna þarf á Íslandi. Við búum í stóru landi, þar sem mikið á eftir að gera, og sjálfsagt getum við öll tint til fjölmargar framkvæmdir, sem við getum öll orðið sammála um, að nauðsynlega þyrfti að fá fé til. Spurningin er því ekki sú, hvort það sé framkvæmdaþörfin, sem eigi að ráða skatthæð í landinu. Spurningin er sú að velja og hafna. Spurningin er sú, að við verðum að gera okkur grein fyrir því, þm. á Alp., að við erum ekki að ráðstafa okkar eigin fé, við erum að ráðstafa fé þjóðarinnar. Hver króna, sem hédan fer, er sótt í vasa fólksins, og það er ábyrgðarhluti af okkur, þó að illa horfi, — ég viðurkenni vissulega, að það horfir illa í efnahagsmálum íslensku þjóðarinnar, — að svara því með því einu að leita ofan í vasa almennings og tína þar upp fleiri krónur.

Það liggur ljóst fyrir, að launþegar í landinu eru á móti þessari aðgerð, sem hér er lögð til af hálfu stjórnarflokkanna. Afstaða verkalyðshreyfingarinnar hefur komið skýrt í ljós. Hún þolir það ekki þegjandi, að ríkisstj. án nokkurs samráðs eða samtala við hana hafi 7 milljarða á ári af almenningsi og ráðstafi því eftir eigin geðþótta, enda hefur verkalyðshreyfingin eða miðstjórn Alþýðusambandsins nú skor- að á aðildarfélag sín að segja upp samningum, og horfur eru á því, að illdeilur geti tekist á vinnumarkaði e.t.v. í vetur.

Einn af stuðningsmönnum hæstv. ríkisstj. sagði við mig, skömmu eftir að þessi stjórn var mynduð, að eitt af því, sem styrkti hana hvað mest, væri það, hvað hún hefði öflugan þingmeirihl., stjórnarþm. gætu leyft sér þann munað að sprikla í einstökum málum eins og hann sagði.

Alpt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

Nú vill svo til, að meðal stuðningsmanna núv. stjórnarflokka eru nokkrir hv. alþm., sem hafa verið kjörnir til trúnaðarstarfa fyrir verkalyðshreyfinguna í þessu landi, sem er nú að hefja undirbúning að varnaraðgerðum gegn áformum hæstv. ríkisstj. Þeir standa öðrum fæti í jötu íhaldsstjórnarinnar, en hinum fætinum í verkalyðshreyfingunni. Það væri forvitnilegt að fá að vita, hvort þessir hv. þm., t.d. þeir hv. þm. Pétur Sigurðsson, sem ekki hefur sést hér á fundum í þessari hv. d. nú um nokkuð langt skeið, og hv. þm. Guðmundur H. Garðarsson, sem hér er viðstaddur, hafi í hyggju að nota sér sprikleyfið og með hvorum fætinum þessir hv. þm. ætla að sprikla, þeim, sem þeir standa með í jötu íhaldsstjórnarinnar, eða hinum, sem launafólkið í landinu hefur hlaðið undir þá.

Ég þarf svo ekki að taka það fram, að þm. Alpfl. hér í þessari d. munu greiða atkv. gegn því frv., sem hér er lagt fram.

Gils Guðmundsson: Herra forseti. Ég mun nú ekki lengja þessar umr. neitt að ráði. Við 1. umr. þessa máls gerði hv. 2. þm. Austf., Lúðvík Jóseps- son, mjög glögga grein fyrir viðhorfi okkar Alþb.-manna til málsins, og ég get í verulegum atriðum vísað til þess, sem þar kom fram. En þar sem ég ásamt hv. 5. þm. Vestf., Karvel Pálma- syni, hef orðið fyrir þeirri lífsreynslu þessa síðustu daga að sitja í þn., þ.e.a.s. fjh.- og viðskn. þessarar hv. d., þar sem 4 hæstv. ráðh. skipa meiri hl., auk sendisveins þeirra, hv. 4. þm. Reykv., en að honum vík ég kannske nokkrum orðum síðar, þótti mér hlýða að segja hér fáein orð um þetta mál, enda þótt hv. 5. þm. Vestf. hafi þegar gert ljósa og glögga grein fyrir nál. okkar og því, sem þar liggur að baki.

Ég hef ekki lagt það í vana minn að skýra ítarlega frá umr., sem fara fram í þn., sem ég á sæti í, enda mun ég ekki gera það að þessu sinni frekar venju. En ég held, að það sé ekkert ofsagt, að þegar við hv. 5. þm. Vestf. sátum í þessari afar virðulegu n. og vorum að spyrja um eitt og annað, þá hafi farið þannig, að ekki aðeins okkur, heldur hinum nm. líka hafi fund- ist sem allt yrði í þeim mun meiri þöku sem við spurðum fleiri spurninga og fengum fleiri svör. Þókan varð því þéttari sem fleiri ráðh. töluðu, því að það var eins og allt rækist þar á annað horn. Þetta er hv. þdm. hér e.t.v. dálítið kunn- ugt af því, sem hæstv. núv. fjmrh. og hæstv. fyrrv. fjmrh. hafa sagt í sambandi við þetta mál, og í sambandi við heildarmyndina af fjár- hagsstöðu ríkissjóðs. Ég hygg, að á nefndar- fundinum hafi hv. 4. þm. Reykv. ekki verið í neitt minni þöku en við aðrir í sambandi við það, hver væri hin áætlaða fjárhagsniðurstæða ríkissjóðs. Ég heyrði það á máli hans hér áðan, að hann hefur gert mjög virðingarverða tilraun til þess að komast út úr þökunni, enda þótt mér sýndist, að eftir því sem hann nefndi fleiri tölur, væri lengra frá því, að honum hefði tekist það enn.

Það, sem við vorum að spyrja um í þessari afar virðulegu ráðherranefnd, var í fyrsta lagi þetta: Liggur fyrir áætlun um afkomu ríkis- sjóðs á þessu ári að óbreyttum lögum og óbreytt- um ákvörðunum?

2. Hverjar eru fyrirætlanir hæstv. ríkisstj., sem koma til með að breyta stöðu ríkissjóðs á þessu ári til hækkunar eða lækkunar frá því, sem áætla má út frá þeim lögum, sem í gildi eru?

3. Ef þarna vantar á, sem kann að vera, er þá skynsamlegt út af fyrir sig að hækka söluskatt í því skyni að rétta við fjárhag ríkissjóðs á þessu ári? Hvað er það mikið, sem 2 söluskattstig gefa á þessu ári?

Hæstv. núv. fjmrh. gaf þar upplýsingar, sem ég hygg, að séu alveg réttar, að miðað við það, að þetta frv. verði samþ. og söluskattur innheimtur samkv. því frá 1. okt., þá gefi þessi 2 stig 270 eða í mesta lagi 300 millj. í ríkiskassann á þessu ári. Nú dettur engum manni í hug, að þetta sé hin skynsamlega leið, ef ekki á að halda áfram að innheimta þennan söluskatt, enda er það upplýst og ljóst, að sú er ætlunin. Þess vegna stöndum við í rauninni frammi fyrir því, að það er verið að lögfesta þessa söluskattshækkun til frambúðar, það er verið að leggja á sem svarar tveimur milljörðum miðað við ársgrunvöll. Þetta er vitanlega skattur til frambúðar, og þess vegna má í rauninni segja, að öll þessi miklu ræðuhöld um, að þessi aðgerð eigi að rétta svo og svo mikið við fjárhag ríkissjóðs á þessu ári, séu dálítið út í hött.

Það, sem hæstv. núv. fjmrh. gaf okkur upplýsingar um, og það, sem hann byggði það á, að það vantaði í rauninni 3000 eða allt að því 3000 millj. í sambandi við ríkissjóð og ríkisstofnanir, það voru að ýmsu leyti fróðlegar tölur. En það verður að gera, eins og þegar hefur í raun og veru verið gert, vissar aths. við þær tölur og við það, að það sé á nokkurn hátt hægt að rökstyðja, að söluskattshækkunin nú eigi að koma þarna á móti.

Það eru í fyrsta lagi 800 millj. kr. niðurgreiðslur til áramóta. Það er e.t.v. fyrst og fremst þessi tala, sem gæti réttlætt það, að aflað yrði viðbótarfjár í ríkissjóðinn. Við höfum margspurt: Er þá tekin ákvörðun um það, að þessar niðurgreiðslur skuli haldast óbreyttar til áramóta? Nei, svörin eru raunar þau, að það hafi ekki verið gert, það hafi komið til tals að halda eins og helmingnum af þessum niðurgreiðslum, en þó er það ekki heldur ákveðið. Það er sem sagt engin ákvörðun um þetta tekin. Við hefðum vissulega verið til viðtals um það, hvort þyrfti að afla einhverra sérstakra tekna til þess að halda þessum niðurgreiðslum áfram og hvort það væri þá ekki um að ræða aðrar leiðir og við hefðum verið til með að benda þá á aðrar tekjuöflunarleiðir, ef þess hefði verið þörf, í sambandi við ákvörðun af slíku tagi.

Þá er verið að ræða um það, að því er okkur var tjáð af hæstv. fjmrh., og liggur fyrir, eins og marglýst hefur verið, að Vegasjóð vantar allverulegt fé. En á sama tíma og verið er að flytja þetta frv. er verið að afla sérstakra tekna til Vegasjóðs.

Síðan eru, eins og hv. 4. þm. Reykv. gerði hér grein fyrir í þessari upptalningu ýmsar stofnanir, — ekki ríkissjóður; heldur ríkisfyrirtæki og framkvæmdir í tengslum við ríkisfyrirtæki, sem skortir rekstrarfé, og er m.a. talað um Raf-

magnsveitur ríkisins, það er talað um þangverk-smiðju á Reykhólum, það er talað um Skeiðsfoss-virkjun, það er talað um byggðalínu norður, sem að visu vantar, skilst mér, fé á næsta ári, og það er talað um fé til sveitarafvæðingar. En þegar spurt er: Er ætlunin að greiða þessa fjárvöntun af fé ríkissjóðs á þessu ári? Þá er því svarað til, að það sé ekki ætlunin. Það sé ætlunin að afla fjár til flestra eða allra þessara hluta með öðru móti, þannig að það hefur ekki tekist að fá greitt fram úr þessari þoku. Það hefur ekki tekist enn að fá svarað þessum spurningum, hver er ætlunin í dag um afkomu ríkissjóðs í árslok að óbreyttum lögum, og ákvörðunum um hverjar eru fyrirætlanir ríkisstj., sem breyta þeim niðurstöðum. Þetta þarf vitanlega að liggja fyrir, áður en ákvörðun er tekin sérstaklega um slíkan frambúðarskatt, slíka frambúðarálagningu á landslýðinn eins og 2 stiga hækkun á söluskatti til frambúðar.

Ég ætla ekki að eyða mörgum orðum að því að rekja það, hversu nú er breytt hljóðið í þeim hv. sjálfstæðismönnum, t.a.m. hæstv. fjmrh., frá því, sem var s.l. vetur, þegar hér var deilt mjög hart um 4—5 stiga hækkun á söluskatti og tilsvareandi lækkun á tekjuskatti. Þá held ég, að bæði hæstv. núv. fjmrh. og ýmsir aðrir talsmenn Sjálfstfl. hafi haldið því fram, að það væri ákaflega auðvelt að skera fjárl. niður um svo sem þrjá milljarða og í rauninni þyrfti ekki neina söluskattshækkun til þess að mæta þessari tekjuskattslækkun. Þeir vildu lækka tekjuskattinn um nokkra milljarða í viðbót, ef ég man rétt, a.m.k. tvo, og þá kom til mála að hækka e.t.v. söluskattinn um eins og 2 stig. Nú muna menn, að söluskattur var hækkaður um 4 stig, og það þótti þeim hv. sjálfstæðismönnum allt of mikið. En nú telja þeir hina mestu nauðsyn á því að hækka hann enn um 2 stig, tala um, að það sé í sambandi við afkomu ríkissjóðs á þessu ári, viðurkenna þó, að þessi hækkun gefur ekki meira en svo sem 270 millj. í ríkiskassann á þessu ári, og viðurkenna, að það sé verið að leggja þennan skatt á til frambúðar.

Að síðustu vil ég aðeins segja nokkur orð við gamlan og nýjan vin minn, hv. 4. þm. Reykv. Þegar maður lítur á það ágæta nál., sem hinn virðulegi nefndarmeirihl. sendir frá sér, þá sést, að það er ekki ákaflega mikið af röksemdum í nál., en nöfnin eru hins vegar stór og myndarleg. Það er Vilhjálmur Hjálmarsson, það er Matthías Bjarnason, það er Matthías Á. Mathiesen, það er Gunnar Thoroddsen, sem skrifa undir, og auk þess Þórarinn Þórarinsson, og hann fær heiðurinn af því að vera frsm. og koma með allar röksemdirnar.

Hv. 4. þm. Reykv. virðist annaðhvort hafa sjálfur valið sér það hlutskipti nú eftir stjórnarskiptin eða tekið við því samkv. fyrirmælum einhverra annarra að vera eins konar hlaupadrengrur eða sendisveinn fyrir hina nýju stjórnarherra. Og ég verð að segja það, að honum hefur ekki einu sinni, svo að mér sé kunnugt um, verið séð fyrir reiðhjól, hvað þá heldur skellinöðru, til þess að framkvæma öll þessi hlaup nú, þegar hann er að verða sextugur. Ég verð að segja honum það, að ég hefði vel getað unnt þessum

gamla og nýja vini mínum annað og betra hlutskipti á þessum tímamótum heldur en gerast slíkur sendisveinn fyrir Sjálfstfl.

Fjmrh. (Matthías Á. Mathiesen): Herra forseti. Ég skal ekki vera langorður í sambandi við það frv., sem hér liggur fyrir.

Hv. 3. þm. Reykn., sem hefur nýlokið máli sínu, ræddi mikið um þá þoku, sem hann sá á fjhn.-fundinum, sem við sátum síðasta fjhn.-fundi sennilega á þessu þingi. Ég get mjög vel skilið, að hann hafi séð mikla þoku. Hann er nýkominn heim af ráðstefnu og hefur haft fregnir af atburðum héðan, og þegar hann svo kemur til starfa, þá virðist honum þetta vera þokukennt og hann ratar ekki á rétta leið í þokunni, eftir því sem mér virtist áðan. En við skulum vonast til þess, að það birti til hjá hv. þm. og hann þurfi ekki að fara villur vegar í málum, þannig að það verði ekki þokan, sem villi um fyrir honum.

Hann gat þess, að hann hefði ekki fengið upplýsingar um, hvernig afkoma ríkissjóðs mundi verða um næstu áramót. Þeir, sem hafa verið hér og setið á þingi undanfarnar vikur, þm. úr öllum flokkum, hafa fengið skýrslur varðandi afkomu ríkissjóðs vegna þeirra stjórnarmyndunarviðræðna, sem átt hafa sér stað, og mér hefur vírst miklu fremur, að menn væru farnir að ruglast í þessum skýrslum, ruglast í þeim tölum, sem búið væri að gefa í sambandi við afkomu ríkissjóðs um næstu áramót, þannig að ef hv. þm. hefði aflað sér þeirra gagna, sem fyrir liggja hjá þm. í þessu máli og hlýtt á þær umr., sem fram fóru við 1. umr. þessa máls, þá held ég, að það hefði ekki farið fram hjá neinum, að afkoma ríkissjóðs, miðað við óbreyttar ákvarðanir um næstu áramót verður sú, að halli ríkissjóðs verður upp á 930 millj. kr., ákaflega einfalt dæmi: 800 millj. vegna niðurgreiðslna, sem fyrrv. ríkisstj. tók ákvörðun um, en aflaði ríkissjóði ekki tekna á móti, 130 millj. vegna sjúkratrygginga eða halla á ríkisspítölunum, sem ríkissjóður hefur tekið á sig, eftir að síðasta skýrsla, sem hér hefur verið mikið til umr. og ég mun vika að síðar, var gerð, þannig að halli ríkissjóðs verður að óbreyttum ákvörðunum 930 millj. kr. um næstu áramót, og af því eru 800 millj. vegna ákvörðunar fyrrv. ríkisstj. í sambandi við niðurgreiðslur.

Þegar ég nefndi niðurgreiðslur, hefur verið mjög um það spurt: Verður þeim hætt? Hvernig fer með niðurgreiðslur? Hvi getum við ekki fengið svör? Eins og allir hv. þm. vita, eru þegar hafnar viðræður við aðila vinnumarkaðarins í sambandi við lausn efnahagsmálanna. Vítaskuld verða ákvarðanir í sambandi við niðurgreiðslur teknar í sambandi við þær viðræður og þær aðgerðir, sem kunna að verða teknar í sambandi við efnahagsástandið, og vonandi með þeim hætti, að hægt verði að bægja frá þeim horfum, sem eru á vinnudeilum næsta vetur, eins og hv. 8. landsk. þm. var að spá hér í ræðustól áðan. En við skulum vona, að honum verði ekki að þeim spádómi. Þess vegna verður, eins og ég sagði áðan og hér hefur komið skýrt fram, staða ríkissjóðs um næstu áramót að óbreyttum

ákvörðunum halli upp á 930 millj. í framsögu-ræðu minni ræddi ég um 1000 millj. kr. halla hjá ríkissjóði, og held ég, að ekki verði sagt, að ég hefði farið með rangt mál, þó að skeiki 70 millj., því að vel gæti svo farið, að niðurgreiðslur yrðu ekki 800, heldur kannske 830—840 millj. kr.

Ég vék að því í ræðu minni, að vandi ríkissjóðs var töluvert miklu stærri en upp á einn milljarð, hann væri í raun og veru nærri 3 milljarðar, ef engar breytingar yrðu gerðar á þeim ákvörðunum, sem þegar hafa verið teknar.

Það er búið að skera niður vegaframkvæmdir um hundruð millj. Samt sem áður er Vegasjóður í þrengingum upp á 1000 millj. kr. Verði ekki teknar ákvarðanir í sambandi við vegamálin og haldið í horfinu, kostar það ríkissjóð einn milljarð. Gert hefur verið ráð fyrir því að leysa vanda Vegasjóðs með lántöku upp á 500 millj. kr., en mér er sagt í morgun, að mjög óvíst sé um þá lántöku, ef hún muni fáanleg, þá sé það með ákaflega óhagstæðum kjörum. Ef svo færi, að tækist að útvega lán upp á 500 millj. kr., verður ríkissjóður að sjá fyrir hinum 500 millj., nema tekin sé ákvörðun um að fresta framkvæmdum, og vel má vera, að svo verði. En vandamálið er engu að síður upp á einn milljarð.

Rafmagnsveitur ríkisins eru með halla á þessu ári, 1974. Samkv. síðustu útreikningum er sá halli talinn vera upp á 400 millj. kr. Ég geri ekki ráð fyrir því, að reiknað sé með, að verðjöfnunargjald það, sem kemur inn á þessu ári og næsta ári, fari til þess að jafna halla ársins 1974, þannig að það muni lenda verulega á ríkissjóði að finna lausn á þessu vandamáli, hvort heldur það verður með útlánnum úr ríkissjóði eða einhverjum öðrum hætti.

Þá var rætt um og kom fram í ræðu frsm. n., að önnur lánsfjáröflunaryvandamál væru upp á 355 millj., þannig að heildarvandinn er 2685 millj. kr. eða nærri 3 milljarðar, eins og ég gat um í minni framsögu-ræðu.

Það var minnst á það hér áðan, að hæstv. fyrrv. fjmrh. reiknaði þetta dæmi út frá öðrum forsendum en ég, en aðalatriðið væri, eins og hv. frsm. komst að orði, að við kæmumst að sömu niðurstöðu. Það er alltítt, að þegar menn reikna, þá reikna þeir með tveim mismunandi aðferðum, en séu báðir með réttar aðferðir, komast þeir að sömu niðurstöðum. (Gripist fram í.) Tölurnar og niðurstaðan voru þær sömu, en forsendurnar, sem gefnar voru, voru með öðrum hætti.

Hv. þm. Karvel Pálmason, 5. þm. Vestf., vék að einni þeirri skýrslu, sem gefin hefur verið um stöðu ríkissjóðs í þeim umr., sem fram hafa farið á milli stjórnmalaflokkanna undanfarnar vikur, skýrslu dags. 11. 8. 1974. Í þeirri skýrslu kemur fram, miðað við að niðurgreiðslur 4 seinustu mánuðina verði 400 millj., að þá verði halli ríkissjóðs upp á 400 millj. kr. Þegar engin ákvörðun hefur verið tekin um breyttar niðurgreiðslur, liggur í augum uppi, að við leggjum saman 400 og 400 og fáum þá út 800 millj. kr. halla. Síðan gat ég um 130 millj. kr. greiðslu úr ríkissjóði, sem hefur komið til eftir þessa skýrslu, og niðurstaðan verður nákvæmlega sú sama hjá hv. þm. og mér, 930 millj. kr. halli á ríkissjóði, miðað

við óbreyttar niðurgreiðslur, en um breyttar niðurgreiðslur hefur ekki nein ákvörðun verið tekin. Í skýrslunni 11. ágúst er sú forsenda gefin, að niðurgreiðslurnar breytist 1. sept. En 1. sept. er kominn og þær hafa ekki breyst. Við skyldum þá gefa okkur þá forsendu, að niðurgreiðslurnar breyttust 1. okt. Hvað gerist þá? Þá bætast 100 millj. kr. við þann halla, sem kemur fram í þessu reikningsdæmi. Hann verður 500 millj. + 130, þannig að í hans dæmi ætti að koma út 630 millj. kr. halli, miðað við þær forsendur, að niðurgreiðslur breytist 1. okt., þannig að þær verði ekki nema helmingur á móti því, sem þær voru ákvarðaðar. Eftir allt komumst við því allir þrír, hæstv. fyrrv. fjmrh., hv. 5. þm. Vestf. og ég í minnu dæmi, að sömu niðurstöðu: Miðað við óbreyttar niðurgreiðslur verður halli ríkissjóðs 31. des. 930 millj. kr.

Þá vék hv. þm. að því, að það væri saga til næsta bæjar að leysa vanda ríkissjóðs, sem hann taldi 400 millj., miðað við skjalið 11. ágúst, — hann er enn í ágústmánúði, 11. ágúst, það er kominn sept. núna, og hann er enn að ræða um stöðuna, sem honum var gefin upp, þegar hann tók þátt í stjórnarmyndunarviðræðum, — og hann orðaði það þannig, að það væri saga til næsta bæjar, ef ætti að fara að leysa slíkan halla með 2% söluskattsstigahækkun, sem ætti svo að gilda áfram. En á þessu skjali, sem hv. þm. vitnaði hér til, er dæmið örlítið meira. Þar er líka tekið, hver verði útgjöld ríkissjóðs miðað við niðurgreiðsluákvörðunina og miðað við það, að 1. sept. verði niðurgreiðslurnar lækkaðar um helming. Þá kemur fram, að halli ríkissjóðs 1975 vegna þessara ákvarðana verður 1200 millj. kr. Ég er honum alveg sammála, að það væri að mínum dómi ekkert vit í því að fara að bæta við og hækka söluskatt til að leysa vandamál ríkissjóðs, sem væri eingöngu árið 1974. En það liggur í augum uppi, að vandi ríkissjóðs verður líka 1975 vegna þeirra ráðstafana, sem fyrrv. ríkisstj. gerði í sambandi við þessi mál. Og sá vandi er samkv. þessu blaði upp á 1200 millj. kr. Að visu gefa 2 söluskattsstig ríkissjóði 1800 millj. árið 1975, en þá má benda hv. þm. á það, að þær greiðslur almannatrygginga, sem komu á þessu ári, komu 1. apríl 1974, þannig að gera verður ráð fyrir heils árs greiðslu árið 1975. Það má ennfremur benda á, að verðlagsuppbætur voru greiddar á laun opinberra starfsmanna frá 1. mars 1974, en þær koma á heilsársgrundvelli að sjálfsögðu 1975. Síðan má benda á, að töluverðar greiðslur koma vegna sjúkratrygginga á árinu 1975. Þessar upphæðir samanlagt verða eitthvað á þriðja milljarð kr., og fyrir þessu hefur ekki verið séð.

Ef við værum að leysa vandamál ársins 1974 eingöngu, skil ég mjög vel sjónarmið hv. þm. En þar sem verið er að leysa vandamálið til frambúðar og þær ákvarðanir, sem við erum að glíma við í dag, eru teknar af fyrrv. ríkisstj., þá verður þessi hv. þm. að sætta sig við þá staðreynd, að þennan vanda hafði sú ríkisstj. ekki leyst, vegna þess að hún gerði ráð fyrir, að það mundi verða gert, þegar kæmi til þess stjórnarsamstarfs, sem vitað var, að mundi koma. Hvert það var, vissu hins vegar þm. ekki, þegar þessar ákvarðanir voru teknar.

Hv. 3. þm. Reykv., hæstv. fyrrv. iðnrh., vék að því hér í ræðu í morgun, að hann gæti ekki fellt sig við, að það væri verið að innheimta tvisvar sinnum eða tryggja fjárhag Rafmagnsveitna ríkisins með tvenns konar gjöldum, annars vegar hækkun verðjöfnunargjalds og hins vegar hækkun söluskatts. Þarna er mjög mikill misskilningur hjá hv. þm. Við erum í dag með halla Rafmagnsveitna ríkisins 1974, sem einhvern veginn verður að leysa á þessu ári. Við fáum í ríkissjóð aðeins 300 millj. kr., og það dugir ekki til þess að leysa halla Rafmagnsveitna ríkisins 1974. Verðjöfnunargjaldið er fyrst og fremst hugsað út frá því, að Rafmagnsveitur ríkisins safni ekki slíkum hala í sínum rekstri, eins og gert hefur verið. Ég er hv. þm., hæstv. fyrrv. ráðh. sammála um, að þar á þurfti að gera bragarbót. Hvort það dugir, það sem nú hefur verið lagt til í sambandi við verðjöfnunargjaldið, það skal ég ekki segja, það verður tíminn að leiða í ljós. En þegar sagt er, að það sé verið að leggja á tvenns konar gjöld til að leysa sama vandamál, þá er um að ræða misskilning, sem einnig kom fram hjá hv. 5. þm. Vesturl.

Í grg. er vikið að því, að hver greiðslustaða ríkissjóðs við Seðlabankann er og megi m.a. rekja hana til þess, að ríkissjóður hefur orðið að taka á sig greiðslur vegna Rafmagnsveitna ríkisins. Það er búið að gera skuldbindingar á vegum Rafmagnsveitna ríkisins í sambandi við byggðalínuna upp á 65 millj. kr. Mér er ekki kunnugt um, að samþykki fyrir þessum skuldbindingum sé til í fjmrn. nema sem samsvarar 25 millj. kr. Hér er um að ræða t.d. skuldbindingu um 40 millj. umfram það, sem rn. hefur samþ., og má e.t.v. rekja eitthvað af þeim fjárhagsvanda, sem Rafmagnsveitur ríkisins hafa við að glíma, til slíkra ákvarðana. En við skulum vona, að það frv., sem hv. þm. lagði fram og nú er til meðferðar í Ed., verði þar samþykkt og þannig leysist töluvert það vandamál, sem Rafmagnsveitur ríkisins hafa haft við að glíma.

Í sambandi við þær tölur, sem hv. 5. þm. Vestf. ræddi hér um, frá 11. ágúst, þá verð ég aðeins að geta þess, að honum fannst eðlilegt í þessum útreikningum, að tekjur af gengisbreytingu yrðu áætlaðar miklu hærrí en þetta skjal sagði til um. Það mátti hugsa sér breytingu á þeirri tölu, þó að hann stæði fastur á fyrstu tölunni í þessu skjali, niðurgreiðslum ársins 1974, 400 millj. kr. Honum var ekki úr að aka, jafnvel þótt hann gerði sér grein fyrir því, að niðurgreiðslurnar vegna þessara ákvarðana verða í sept. 200 millj. kr., en ekki 100 millj. Ekki mátti heldur taka með í hans reikningsdæmi 130 millj. kr. útgjöld ríkissjóðs, sem orðið hafa eftir 11. ágúst. En það var sjálfsagt að breyta gengishagnaði af gengisbreytingunni og hafa hann eins háan og mögulegt er. Ef við á annað borð viljum byggja tölur okkar á útreikningi sérfræðinga, verðum við að halda okkur við hverja og eina tölu og taka síðan mið af því, sem breytist frá því að þær eru útreiknaðar. Þessar tölur voru reiknaðar út frá þeirri gengisfellingu, sem rætt var um meðal forustumanna þingflokkanna í sambandi við stjórnarmyndun, og dæmið var sett upp eins og hv. þm. var ætlað að samþykkja það, þegar hann stóð í stjórnarmyndunartilraunum, og hef

ég ekki heyrt um, að hann hafi haft neitt við það að athuga.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess, herra forseti, að fjölyrða meir um þetta mál. Það kemur hér fram, sem ég sagði við 1. umr., að vandi ríkissjóðs verður um næstu áramót, ef ekkert er að gert, 930 millj. kr. Hins vegar er heildarvandamál ríkissjóðs og stofnana ríkisins tæpir 3 milljarðar, og við það vandamál verður ríkisstj. að glíma.

Magnús Kjartansson: Herra forseti. Ég þarf nú ekki að lengja þessar umr. um frv. sjálft. Mér finnst, að þær röksemdir, sem fram hafa komið með og móti, séu orðnar ákaflega skýrar. Mér sýnist, að við, sem teljum, að það séu ekki fullnægjandi rök fyrir því að flytja þetta frv., við stjórnarandstæðingar og einn af þm. stjórnarinnar a.m.k., sem hefur gert grein fyrir því opinberlega, hv. þm. Jón Skaftason, — við höfum ekki fengið neinar fullnægjandi skýringar á því, að það sé ástæða til að flytja þetta frv. Þess vegna sé ég ekki ástæðu til að fara að munnhöggvast neitt frekar um það. En það er eitt atriði, sem mig langaði til að spyrja um í tilefni af því, sem hér hefur komið fram.

Hv. þm. Þórarinn Þórarinsson reyndi að samræma málflytning tveggja hæstv. ráðh., Halldórs E. Sigurðssonar og Matthíasar Á. Mathiesen, með því að segja, að Halldór hefði talað um innri vandann og Matthías um ytri vandann og hæstv. ráðh. Halldór væri eins konar innri fjmrh. og hæstv. ráðh. Matthías ytri fjmrh. Ég held, að það hafi verið þegar hann var að mæla fyrir munn ytri fjmrh., sem hann komst svo að orði, að eitt af vandamálum ríkisins væri það, að afla þyrfti 110 millj. kr. að láni til byggðalínu, sem að vísu verður ekki framkvæmd á þessu ári. Ég skrifaði þetta hjá mér, og ég hygg, að hv. þm. hafi sagt þetta. Og þetta þykja mér allmikil tíðindi.

Á síðasta þingi var samb. að fela ríkisstj. að afla 300 millj. kr. á þessu ári til þess að hefja framkvæmdir á byggðalínu milli Suðurlands og Norðurlands. Ég sem iðnrh. gerði að sjálfsögðu ráðstafanir til þess, að þetta verk væri hafið af fullum krafti. Ég setti í það n., og hún hefur unnið sitt verk mjög vel. Hún hefur skipt því niður í tiltekna áfanga, og hún hefur gert pantanir á staurum og öðrum þörfum til þessa verkefnis. Þessar pantanir liggja nú hér á hafnarbakkanum, og áætlun mín og n. var sú, að þetta verk yrði hafið 15. sept., og það var ekkert því til fyrirstöðu af hálfu iðnrh. eða þessarar n., að hægt væri að hefja þetta verk 15. sept. En það verður að hefja þetta verk einmitt núna, ef það á að vera von til þess að koma á tengingu frá Andakilsársvirkjun og norður að Laxárvatni um áramótin 1975—1976, þannig að hægt sé að flytja raforku, sem komi að notum veturinn 1975—1976. Ef þetta verk verður ekki unnið nú í vetur, eins og áformað var, þá þýðir það, að það verður mjög alvarlegur orkuskortur í Norðurl. v. þennan vetur, sem ég var að nefna, og ekki aðeins orkuskortur, heldur óhemjulegur tilkostnaður í keyrslu á díslstöðvum. Ég tel, að það hvíli ákaflega þung ábyrgð á mönnum, sem kunna aðætla sér að teyja þessa framkvæmd. Þess vegna

vil ég fá um það greið svör, hvort það sé ákveðið innan ríkisstj., að ekki verði ráðist í þessar framkvæmdir á þessu hausti og þessu verkefni frestað, þannig að raforkuflytningur komi ekki að gagni fyrr en heilu ári síðar en áformað var. Ég tel þetta vera ákaflega veigamikil mál, í tilefni af því, sem hæstv. fjmrh. ytri sagði hér áðan um ráðstafanir mínar, þá var aldrei tekin um það nein ákvörðun í fyrrv. ríkisstj. að hagnýta ekki þessar heimildir Alb. um að verja 300 millj. til þessara þarfa, þannig að það var í fullu samræmi við ákvarðanir Alb., sem ég hef gert þær ráðstafanir, sem ég gerði, til þess að hægt yrði að hefja þetta verk núna um miðjan sept. En mér finnst það vera mjög alvarlegt mál, ef það er rétt skilið hjá mér, að í orðum hv. þm. Þórarins Þórarinssonar hafi það falist, að það ætti ekki að vinna neitt að þessu verkefni á þessu ári.

Fyrst ég er farinn að spyrja, þá er kannske best, að ég bæti annarri spurningu við til hæstv. fjmrh. Það hefur lengi verið stefna Alb. að fara sér hægt í hækkun söluskatts, vegna þess að þegar við gerðum samning um EFTA-áðild, þá var alltaf um það talað, að niðurfellingu á tollum yrði mætt með hækkun á söluskatti og þarna yrði að vera um þó nokkur söluskattsstig upp á að hlaupa, svo að söluskattur á Íslandi kæmist ekki upp úr öllu valdi, þegar þessi samningur væri kominn til fullra framkvæmda. Ég vil spyrja hæstv. fjmrh. um það, hvernig hann hugsi sér, að haldið verði á þessu máli. Hvað jafngildir sú tollalækkun, sem leiðir af EFTA-samningnum, mörgum söluskattsstigum? Og hvað yrði þá söluskatturinn orðinn hár, þegar þessi samningur er kominn til fullra framkvæmda, hvað yrði hann þá mörg prósent? Hvernig yrði hann þá í samanburði við þann skatt, sem tíðkast í nágrannalöndum okkar? Ég held, að hæstv. fjmrh. verði að gera sér það ljóst, að þegar hann er að taka ákvarðanir um atriði eins og þessi, þá er hann ekki aðeins að glíma við tímabundin vandamál, einhver hundruð millj., sem vanti hér og þar, heldur er hann líka að móta stefnu, sem hefur áhrif á ákvarðanir og getu um mörg ár framvegis.

Frsm. minni hl. (Karvel Pálmason): Herra forseti. Ég sé, að nú er kominn í salinn sá hæstv. ráðh., sem fjallar um innri vandann, og því óhætt að tala um þær upplýsingar, sem sá hæstv. ráðh. lét í té á sínum tíma.

Það þýðir ekki fyrir núv. hæstv. fjmrh. að vera neitt að fjargviðrast út af því, að við stjórnarandstæðingar skulum tala um þá skýrslu, sem okkur var fengin í hendur 11. ágúst s.l., því að það er síðasta skýrsla, sem a.m.k. við þm. stjórnarandstöðuflokkanna höfum fengið í hendur um dæmi ríkissjóðs, eins og á stendur, auk þess, sem hér var getið við 1. umr. þessa máls, þeirrar skýrslu, sem hagrannsóknastjóri tók saman, þar sem tekjur og gjöld ríkissjóðs á árinu 1974 eru talin standast á. Þetta eru þau einu plögg, sem mér er kunnugt um, að þm. stjórnarandstöðuflokkanna hafi fengið í hendur.

Hæstv. fjmrh. sagði 400 + 400 eru 800. Mikil er sú speki. Þetta hélt ég að allir vissu og ekki þyrfti hæstv. fjmrh. til þess að gera grein fyrir

því í ræðustól á Alþ. En ég ætlaði að koma aðeins að því, sem hann sagði um niðurgreiðslurnar. Við skulum gera það fyrir hæstv. fjmrh. að láta 800 millj. kr. standa, þ.e.a.s. óbreyttar niðurgreiðslur til áramóta. En ef við gerum það, þá verðum við líka að taka út til samræmis þær 200 millj., sem ætlaðar eru til hækkunar á fjölskyldubótum, og þær 100 millj., sem ætlaðar eru vegna 5 vísitölustiga á lífeyristryggingar og laun. Þarna eru þá komnar 300 millj. til móts við þessar 400 millj., sem hæstv. fjmrh. er að tala um, þannig að dæmið breytist ekki nema um 100 millj., þótt við förum að eigin ráðum, eins og hann sagði hér áðan. Hvað sem hæstv. fjmrh. segir, verður þessum niðurstöðum ekki breytt. Þær liggja fyrir skjalfestar.

Við báðum um það á fjhn.-fundi í gærðag, að við fengjum í hendur, hver hagnaður ríkissjóðs yrði miðað við 17% gengisfellinguna, hvort þær tölur væru fyrirbyggjandi. Þær fengust ekki. Ég vil því spyrja hæstv. fjmrh.: Hefur hann þessar tölur? Getur hann gefið mér og öðrum hv. þm. upplýsingar um það, hverjar tekjur ríkissjóðs vegna 17% gengisfellingar koma til með að verða á árinu 1974. Ég hef haldið því fram og held því fram enn, að það sé of lágt reiknað 500 millj. kr. tekjuaukning ríkissjóðs af gengisfellingunni, sem talað var um, 15%, og það hefur ekki verið vefengt mér vitanlega, ekki einu sinni hæstv. fjmrh. hefur komið með gagnrýni á það. Ef þetta er rangt, að hér verði um hærri fjárhæð að ræða á tekjuaukningu ríkissjóðs vegna gengisfellingarinnar, þá óska ég a.m.k. eftir því, að hæstv. fjmrh. komi með tölur um það, hver sú tekjuaukning er ætluð af hans sérfræðingum.

Svo vék hæstv. fjmrh. að árinu 1975 og sagði: Þar er um 1200 millj. kr. halla að ræða. Þar talar hann líka um sama dæmi og sömu upplýsingar og ég hef verið að ræða um. En það er líka gert ráð fyrir því í þeirri uppsetningu, að þar fari 600 millj. til fjölskyldubóta umfram það, sem nú er, og það er líka gert ráð fyrir því, að það fari 300 millj. vegna 5 vísitölustiga á lífeyristryggingar og laun, þannig að á móti, ef hæstv. fjmrh. vill hafa samræmi í því, sem hann er að segja, móti þessum 1200 millj. kr. halla, sem hann er að tala um á árinu 1975, fær hann þarna a.m.k. 900 millj., og ekki eru þá eftir nema 300 millj. Hvernig sem þessu er velt fyrir sér, þessum upplýsingum og þeim einu og síðustu upplýsingum, sem a.m.k. ég hef í höndum varðandi ríkissjóðsdæmið, þá er það fjárstæða af hálfu hæstv. ríkisstj. að ætla að brúa það bil, sem hér er um að ræða, hvort sem það væru 300 eða 400 millj., með hækkun á söluskatti um 2 stig.

Ég skal ekki eyða frekari tíma í þetta. En ég vil að síðustu vegna þess, sem hæstv. fjmrh. sagði, þegar hann var að tala um stjórnarmyndunarviðræðurnar að því er varðaði vinstri stjórn og talaði um þær ráðstafanir, sem þá hefði verið um rætt og mér ætlað að samþykkja, og talaði þá um 15% gengisfellinguna, — ég vil upplýsa þennan hæstv. ráðh. um það, að við lögðum fram skriflegar, ótvíræðar till. í þeim efnum. Það hefur ekki verið óskað eftir því af hæstv. ríkisstj. eða ráðh., að þeir fengju í hendur skrif-

legar till. okkar í þeim viðræðum, en vissulega geta þeir fengið þær, sumir hæstv. ráðh. í núv. ríkisstj. hafa þær undir höndum, og þeir mega vissulega dreifa þeim innan ríkisstj., ef þeir vilja. En í þeim till. töldum við nægilegt að lækka gengið um 5–7%. Það er það, sem við töldum nægjanlegt, vegna þess að þótt staða sumra atvinnugreina sé ekki góð, þá eru aðrar atvinnugreinar, sem hafa blómstrað, og það er hægt með tilfærslu á milli þeirra að leysa þann vanda, sem fyrir er í þessum efnum. Það er líka hægt, hæstv. fjmrh., að taka þótt ekki væru nema 400 millj. af þessum 1200, sem hv. 4. þm. Reykv. upplýsti, að væru á reikningi í Seðla-bankanum. Það eru engin vandkvæði á því að taka 400 millj. af 1200 millj. kr. upphæð til þess að brúa bilið, sem leysa á núna að þeirra eigin sögn varðandi ríkissjóðsdæmið. Það þarf ekki að hækka söluskatt um 2 stig til þess að gera slíka hluti. Það er hægt með þeim óþrjótandi peningum, sem nú eru í hinum ýmsu sjóðum að dómi hv. 4. þm. Reykv.

Frsm. meiri hl. (Þórarinn Þórarinnsson): Herra forseti. Ég skal ekki lengja þessar umr. Ég vil aðeins segja í tilefni af ummælum mínum um byggðalínuna, að það mun hafa verið ofsagt hjá mér, að það sé búið að taka ákvörðun um að fresta þessum framkvæmdum. Það mun hins vegar hafa verið í athugun, hvort sé ekki alveg eins hægt að framkvæma þetta í byrjun næsta árs eins og nú í haust. Endanlegar ákvarðanir um það eru enn ekki teknar, og má vel vera, að það reynist rétt hjá hv. 3. þm. Reykv., að þetta sé ekki framkvæmanlegt öðruvísi en tefja framkvæmdirnar, og þá verður það að sjálfsögðu ekki gert. En þetta hefur verið í athugun.

Ég held, að ég leiði hjá mér flest þau atriði eða flest þau skeyti, sem að mér hefur verið beint í þessum umr. En ég ætla aðeins að segja það í tilefni af því, sem mínir gömlu samherjar í fjh.- og viðskn. hafa beint að mér, að það er ekki ég, sem hef snúist, eins og þeir halda fram, heldur eru það þeir, sem hafa gert það. Við vorum fullkomlega sammála um það á síðasta þingi, ég og þessir stuðningsmenn vinstri stjórnarinnar, að það þyrfti að hækka söluskattinn um 2%. Það liggur skjalllega fyrir. Ég hef ekki skipt neitt um skoðun í því máli. Ég tel það nauðsynlegt nú alveg eins og þá, til þess að hægt sé að halda uppi hæfilegum framkvæmdum og samneyslu, að ríkið afli sér þessara tekna. Og ég tel, að að mörgu leyti sé það rangt, þegar er verið að tala um skatta, að það sé verið að kalla það álögur á almenning og það sé verið að þrengja kjör manna, því að megninu af þeim sköttum, sem ríkið innheimtir, er ráðstafað aftur til þess að jafna kjör manna. Hér er ekki um annað en eðlilega og réttláta tilfærslu að ræða, en ekki skattaálögur, nema þá þannig, að það er í þessum tilfellum tekið af þeim, sem betur hafa, og dreift til hinna, sem miður mega sín. Þetta er sannleikurinn um stóran hluta skattanna, þeir eru tilfærsla á milli stétta til þess að koma á auknum jöfnuði og réttlæti, en ekki til þess að þrengja kost, a. m. k. ekki þeirra, sem lakar eru settir.

Við vorum sammála um það líka, ég og Karvel

Pálmason og Gils Guðmundsson, á síðasta þingi, að það væri rétt að hækka bensinskattinn um nokkrar kr. til þess að afla meira fjár til vegaviðhalds og vegaviðgerða. Min skoðun er óbreytt í þessum efnum enn. Þeir hafa hins vegar skipt um skoðun.

Við vorum sammála um það einnig á síðasta þingi, ég og þessir hv. þm., að það væri rétt að leggja 13% verðjöfnunargjald á raforkuna til að bæta aðstöðu þeirra rafveitna, sem lakasta hafa aðstöðuna, og jafna þannig kjör manna í landinu. Þeir voru meira að segja fylgjandi þessu fyrir nokkrum dögum, því að frv. um þetta efni var lagt fram sem stjfrv. af vinstri stjórninni. Nú hafa þeir skipt um skoðun, en mín skoðun er óbreytt.

Ég stend í nákvæmlega sömu sporum í öllum þessum málum og ég stóð á síðasta þingi og fylgi fram þeirri stefnu, sem vinstri stjórnin beitti sér fyrir þá til að tryggja auknar framfarir og meiri samneyslu. Það eru þeir, sem hafa snúist. Nú standa þeir móti þessum málum. Ég vil nota þetta tækifæri til að benda þeim á, að þeir eru komnir hér inn á mjög hættulega braut. Þeir eru að snúast gegn þeirri stefnu framfara og samneyslu, sem vinstri stjórnin fylgdi fram. Það er kannske rétt, að ég rifji aðeins upp lítið dæmi til að sýna þeim fram á, á hvaða leið þeir eru.

Jón Þorláksson hefur skrifað einhverja bestu grein sem skrifuð hefur verið sem lýsing á íhaldsmönnum. Hann gerði það, þegar hann kom sem ungur verkfræðingur til landsins 1908, fullur af framfaraáhuga, vildi leggja vegi, auka sjósamgöngur, jafnvel leggja járnbraut og var meira segja á því, að það ætti að þjóðnýta vatnsaflíð. Þá skrifaði hann fræga grein í Löggrétu, lýsingu á íhaldsmönnum. Hann segir: „Íhaldsmenn eru á móti framförum, en íhaldsmenn segja ekki, að þeir séu á móti framförum, vegna þess að þeir vita, að það er óvinsælt. Þess vegna þykjast þeir vilja vegi og bættar sjósamgöngur o. s. frv., en meina ekkert með því. Íhaldsmenn segja aftur á móti: Við erum á móti sköttum, og þeir berjast á móti sköttum, og það er vegna þess, að þeir vita það, að ef skattar eru ekki lagðir á, þá er ekki hægt að halda framkvæmdum uppi.“ Barátta þeirra á móti framförum er fölginn í því að vera barátta á móti sköttum. Og það er þessi barátta, sem liðsmenn Alþb. og SF hafa nú tekið upp á Alþ. Þeir hafa tekið upp baráttu á móti sköttum, sem þeir sjálfir töldu nauðsynlega á síðasta þingi til að halda uppi hæfilegum framförum og samneyslu. Það eru þeir, sem eru komnir inn á íhaldsbraut, en ekki ég.

Góðu heilli hefur Sjálfstfl. skipt um skoðun og fylgir nú fram þeirri stefnu, sem hann var á móti á síðasta þingi. Ég tel hann lofsverðan fyrir það.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 17:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PP, PJ, SigurLB, SV, SvH, ÞS, ÞÞ, EBS, EKJ, FÞ, GHG, GF, HES, IngJ, MB, MÁM, ÓE. nei: SighB, SvJ, BGr, EÖS, GS, EyS, JónasÁ, KP, MK, MÓ, GilsG.

JSK greiddi ekki atkv.

11 þm. (PS, RH, TÁ, VH, GuðIG, GTh, IG, JóhH, LárJ, LJós, ÓIJ) fjarstaddir.

2. gr. samþ. með 17:6 atkv.

Ákvæði til bráðabirgða samþ. með 17:5 atkv. Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 17:6 atkv.

Samkomudagur reglulegs Alþingis, frv. (þskj. 29, n. 49). — 2. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði samþ. með 24 shlj. atkv.

Frsm. (Ellert B. Schram): Herra forseti. Alls-hn. hefur tekið þetta frv. til meðferðar, og meiri hl. n. leggur til, að frv. verði samþ. óbreytt. Hv. þm. Svava Jakobsdóttir leggur til, að frv. verði fellt, en hv. þm. Sighvatur Björgvinsson tekur ekki afstöðu til málsins. Einn hv. þm., Páll Pétursson, var fjarverandi þessa afgreiðslu nefndarinnar.

Svava Jakobsdóttir: Herra forseti. Svo sem fram kemur í nál. á þskj. 49, legg ég til, að frv. þetta verði fellt. Rökstuðningur ríkisstj. fyrir frestun á samkomudegi reglulegs Alþ. er sá, að ekki gefist nægilegur tími til málalibúnaðar fyrir 10. okt., þar eð ný ríkisstj. hefði ekki verið mynduð fyrr en 28. ágúst. Þessi rökstuðningur sýnir það eitt, að stjórnarflokkarnir hafa ekki komið sér saman um nein þau mál, sem hæstv. fyrrv. forsrh., Ólafur Jóhannesson, lagði þó ríka áherslu á, að yrðu að vera fullfrágengin við stjórnarmyndun, þegar hann átti í vinstri viðræðunum. Við sjálfstæðismenn hefur hann auðsáanlega haft annan hátt á.

Það, sem einkennt hefur störf Alþ., síðan þessi ríkisstj. var mynduð, er frestun á frestun ofan. Heita má, að hver einasti þingfundur hafi hafist með frestun, vegna þess að stjórnarflokkarnir hafi ekki verið búnir að koma sér saman um málin. Það er því ekki óeðlilegt, þótt ríkisstj. telji hagkvæmara fyrir sig að draga allar þessar smáfrestanir saman í eina stóra. Þeir eiga eftir að æfa sig betur í þeirri íþrótt, sem hæstv. fjmrh. lýsti svo spaklega hér áðan, að komast að sömu niðurstöðu og tölum eftir mismunandi aðferðum og forsendum.

Hitt er þó alvarlegra, að á þessu tímabili, þessum tveim mánuðum, sem fram undan eru, er, eins og allir vita, von stórfelldra efnahagsaðgerða, sem mjög munu snerta hag launafólks í landinu. Allt bendir til, að ríkisstj. hyggist framkvæma þessar efnahagsaðgerðir með brbl. og reyna þannig að koma í veg fyrir áhrif þingsins á mótun þeirra. Það er ljóst, að ríkisstj. vill losa sig við Alþ., ekki eingöngu vegna stjórnarandstöðunnar, heldur vegna stjórnarþm. einnig. Fleiri en einn stjórnarþm. hafa sýnt það, að ekki hefur verið haft samráð við þá um málalibúnað, áður en frv. voru lögð á borð þm. Ég hlýt því að lýsa furðu minni á því, að stjórnarþm. skuli láta hafa sig til að samþykkja það frv., sem hér liggur fyrir.

Þessa tilhneigingu til að sniðganga Alþ. lít ég og flokkur minn mjög alvarlegum augum. En þessarar tilhneigingar gætti þegar í síðustu viku.

Þá var leitað eftir áliti þingflokka að undirlagi hæstv. forsrh., að ég hyggt, á því, að þing væri sent heim og þau frv., sem hér hafa verið samþ., yrðu afgreidd með brbl. Að visu mun hæstv. forsrh. hafa séð að sér eða varkárari menn í hans þingflokki haft vit fyrir honum, þegar ekki dró til úrslita í þessu máli. En nú hyggt hæstv. forsrh. bæta úr því með till. um frestun á samkomudegi reglulegs Alþ. Við Alþb.-menn erum andvígir þessu á þeim forsendum, að við teljum þetta tilræði við þingræði og tilraun til að koma í veg fyrir, að fulltrúar Alþb. á þingi geti gegnt því hlutverki sínu að gæta hagsmuna launafólks í landinu á órlagaríkum tímum.

Benedikt Gröndal: Herra forseti. Þessu óvenjulega sumarþingi fer nú senn að ljúka. Eftir að þingið hafði setið langa hríð svo til aðgerðalaust og beðið eftir myndun ríkisstj., kom stjórnin, og henni hefur legið mikið á að afgreiða ýmis mál á skömmum tíma. Afgreidd hafa verið svo að segja eingöngu þau mál, sem ríkisstj. leggur áherslu á, og verður ekki annað sagt en stjórnarandstaðan hafi að því leyti sýnt henni fyllsta tillit og kurteisi.

Þingið hefur aðeins afgreitt þessi mál ríkisstj., sem hafa það öll sameiginlegt að vera stórfelldar álögur á almenning í landinu, það er athyglisvert einkenni á þinginu, að sterkasta stjórn, sem setið hefur á Íslandi um langa hríð, eina tvo áratugi, er svo illa komin, að hennar eigið lið mætir ekki til starfa og dag eftir dag getur hún ekki komið málum sínum fram, nema stjórnarandstaðan veiti henni aðstoð. Það hefði ekki þurft meiri tilviljun en svo, að stjórnarandstaðingar færu í kaffi nokkurn veginn um sama leyti, til þess að Alþ. yrði algerlega óstarfhæft, þó að ríkisstj. eigi að hafa 2/3 hluta þm. eða þar um bil á bakvið sig.

Nú vill ríkisstj. fá tóm til að átta sig og búa sig undir hlutverk sitt á næstunni, undirbúa mál til þess að leggja fyrir Alþ. Það er í sjálfu sér ekki óeðlilegt, að ný ríkisstj. þurfi á slíku tómi að halda. En að þessu sinni höfum við séð það dag eftir dag, að núv. ríkisstj. er brýn nauðsyn á því. Það liður ekki svo dagur, að það þurfi ekki að gera meiri eða minni hlé á störfum, svo að stjórnarflokkarnir geti hlaupið til þess að reyna að komast að einhverju bráðabirgða skyndisamkomulagi um mál, sem varða mörg hundruð millj. eða jafnvel mörg þús. millj. álögur á þjóðina.

Í stjórnarsáttmálanum eru ýmis loforð eða fyrirheit um aðgerðir, sem eiga að vega eitthvað órlítið á móti þeim álögum, sem nú hafa verið samþykktar eða eru um það bil að fá samþykki þingsins, — eitthvað, sem gerir láglaunafólki auðveldara að bera þessar byrðar, eitthvað, sem hjálpar launþegum almannatrygginga til þess að komast af. Viðræður um þessi mál eru nú að hefjast á milli ríkisstj. og fulltrúa frá launþegasamtökunum.

Við Alþfl.-menn höfum tekið þá afstöðu að láta það afskiptalaust, að þingfrestun verði lengri en eðlilegt mætti teljast. En við gerum það um leið og við mótmælum enn einu sinni þeim álögum, sem ríkisstj. þurfti ekki tíma til að hugsa sig um eða undirbúa. Við gerum það í trausti

þess, að það verði lögð rík áhersla á að ná skjótlega samkomulagi við launþegasamtökin, svo og að þær ráðstafanir, sem þar næst samkomulag um og eiga að vega upp á móti þeim álögum, sem hér hafa verið samþykktar, komi þá þegar til framkvæmda. Ef ekki er hægt að gera það með brbl., þá verður að kalla þingið saman. Þær ráðstafanir, sem eiga að vega á móti álögnum fyrir láglaunafólkið, geta ekki beðið fram í nóv.

Ég endurtek, að það er algerlega í trausti þessa og í trausti á skýr loforð hæstv. forsrh. í yfirlýsingum hans fyrir hönd stjórnarinnar um samráð við launþegasamtökin og ráðstafanir til að vega á móti álögnum, að við látum þetta mál afskiptalaust og greiðum ekki um það atkv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 19:5 atkv.
 2. gr. samþ. með 19:2 atkv.
- Fyrirsögn samþ. án atkvgr.
Fr. vísar til 3. umr. með 20:1 atkv.

Neðri deild, 19. fundur.

Fimmtudaginn 5. sept., að loknum 18. fundi.

Samkomudagur reglulegs Alþingis, frv. (þskj. 29). — 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði samþ. með 26 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 21:3 atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (þskj. 54).

Söluskattur, frv. (þskj. 27). — 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði samþ. með 26 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 21:8 atkv. og afgr. sem lög frá Alþingi (þskj. 55).

Starfslok neðri deildar.

Forseti (Gills Guðmundsson): Þar sem þetta verður síðasti fundur þessarar hv. d. fyrir þingslit, vil ég við það tækifæri þakka þdm. öllum fyrir ágæta samvinnu og fyrir umburðarlyndi við mig þann tíma, bæði nú og áður, sem ég hef stýrt fundum þessarar d. Að þessu sinni er sérstök ástæða til að þakka varaforsetum d. störf þeirra, en vegna fjarveru minnar, sem verið hef einn af fulltrúum Íslands á öðru þingi

í fjarlægri heimsálfu verulegan hluta þessa þing-
tíma, hefur stjórn funda á aukabínginu nú að
mestu fallið í þeirra hlut. Skrifstofustjóra Al-
þingis og starfsliði öllu vil ég flytja bestu þakkir
fyrir samstarfið við mig og fyrir vel unnin verk
í þágu þinghaldsins.

Ég vil af sérstöku tilefni láta þess getið, og
ég hygg, að ég mæli þar fyrir hönd allra, sem
hlut eiga að máli, að næstu dagar verða notaðir
til að ganga að fullu frá þeirri endurskoðun á
kjörum starfsfólks Alþingis og röðum fastra
starfsmanna í launaflokka, sem af ýmsum ástæð-
um hefur dregist lengur en skyldi að ljúka.

Að svo mæltu árna ég hv. þdm. alls góðs og læt
í ljós þá von, að við megum öll hittast hér í
þessum sal, þegar Alþ. kemur saman að nýju nú
á haustdögum.

Þórarinn Þórarinnsson: Herra forseti. Ég vil
leyfa mér að þakka hæstv. forseta góða og óhlut-
dræga fundarstjórn og ágætt samstarf við okkur
þm. Ég árna honum og fjölskyldu hans alls
hins besta og vona, að við hittum hann heilan
á húfi, þegar reglulegt Alþ. kemur saman í haust.
Ég bið hv. þdm. að gefa orðum mínum aukna
áherslu með því að rísa úr sætum. — [Þdm. risu
úr sætum.]

Forseti (Gils Guðmundsson): Ég þakka hv. 4.
þm. Reykv. fyrir hlý orð í minn garð og hv.
þdm. fyrir að taka undir þau. Ég ítreka svo
óskir mínar og þakkir í garð þdm. — Fundinum
er slitið.

Sameinað þing, 7. fundur.

Fimmtudaginn 5. sept., kl. 6 síðdegis.

Þinglausnir.

Forseti (Eðvarð Sigurðsson): Hér kemur fyrst
yfirlit um störf Alþingis:

Þingið hefur staðið frá 18. júlí til 5. sept. 1974,
alls 50 daga.

ÞINGFUNDIR hafa verið haldnir:

Í neðri deild	19
Í efri deild	21
Í sameinuðu þingi	7
Alls	47

ÞINGMÁL og úrslit þeirra:

I. Lagafrumvörp:

Stjórnarfrumvörp:

a. Lögð fyrir neðri deild	5
b. — — efri deild	3
	8

Úrslit urðu þessi:

Lagafrumvörp:

a. Afgreidd sem lög:

Stjórnarfrumvörp

b. Ekki útrætt:

Stjórnarfrumvarp

8

Alþt. 1974. B. (95. löggjafarþing).

II. Þingsályktunartillögur:

Bornar fram í sameinuðu þingi	2
Úrslit urðu þessi:	
a. Ályktun Alþingis	1
b. Ekki útrædd	1
	2
Mál til meðferðar í þinginu alls	10
Tala prentaðra þingskjala	58

Komið er að lokum þessa sumarþings. Það
var kvatt saman til sérstakra starfa á þjóð-
hátíðarári í tilefni 1100 ára afmælis Íslands-
byggðar. Hátíðafundarins á Þingvöllum mun
lengi minnst. Þing þetta var háð að nýloknum
alþingiskosningum. Ný ríkisstj. er komin til
valda. Annað verkefni þingsins hefur því verið
að afgreiða þau mál, sem ríkisstj. hefur talið
naðsynleg. Ekki hafa allir verið á eitt sáttir um
afgreiðslu þessara mála. En öll vonum við, að
farsælega leysist sá vandi, sem að þjóðinni
steðjar.

Ég þakka hv. þm. gott samstarf, starfsfólki
Alþingis þakka ég ágæt störf, þm. óska ég góðrar
heimferðar og heimkomu, og von mín er sú, að
við hittumst öll heil í haust á nýju þingi.

Landsmönnum öllum óska ég gæfu og gengis.

Iðnrh. (Gunnar Thoroddsen): Herra forseti.
Við lok þessa þings vil ég leyfa mér að þakka
hæstv. forseta og varaforseta Sp. störf þeirra
í þágu þjóðar og þings, þakka þeim samvinnu
við okkur þm. og árna þeim heilla. Ég bið hv.
alþm. að taka undir þessar þakkir og árnaðar-
óskir með því að rísa úr sætum. — [Þingmenn
risu úr sætum.]

Forseti (Eðvarð Sigurðsson): Ég þakka hv. 2.
þm. Reykv. árnaðaróskir hans í garð forseta og
endurtek árnaðaróskir til þm.

Forrh. (Geir Hallgrímsson): Herra forseti.
Gefið hefur verið út svofellt forsetabréf:

„Forseti Íslands gerir kunnugt:

Alþingi, 95. löggjafarþing, hefur lokið störf-
um. Ég veiti hér með forrh. Geir Hallgrímssyni
umboð til þess að slíta Alþingi í dag.

Gjört í Reykjavík, 5. september 1974.

Kristján Eldjárn.

Geir Hallgrímsson.

Forsetabréf um þinglausnir.

Samkvæmt þessu bréfi, sem ég nú hef lesið,
lýsi ég yfir því, að þessu þingi, sem nú hefur
lokið störfum, er slitið. Óska ég þm. velfarnaðar,
þjóðinni allra heilla og bið alþingismenn að
minnst fósturjarðar vorrar, Íslands, með því
að rísa úr sætum.

Þingheimur stóð upp, og forrh. Geir Hall-
grímsson mælti: „Heill forseta vorum og fóstur-
jörð. Ísland lifi.“ Tóku þm. undir þau orð með
ferföldu hárhrópi.

Var síðan af þingi gengið.

